శ్రీరస్తు.

కాలామృతము

సవ్యాఖ్యానాంధ్రతాత్పర్యము.

(కొత్త కూర్పు.)

చెన్నపురి:

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారిచేఁ

ప్రకటితము.

1924.

PRINTED
AT THE 'VAVILLA' PRESS,
MADRAS—1924.

విషయసూచిక.

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః.

కాలామృతే-సవ్యాఖ్యానే

ప్రథమబిందుః.

సా. శ్రీమద్వేంకటనాయకం కులగురుం నత్వా సదాభీష్టదం
జ్యోతిశ్శాస్త్రపయోనిధిప్రమథనాత్సారం సముత్కృష్య తమ్,
విద్వద్విశ్వమనోహరం మృదుపదం సంక్షేపతస్సంస్ఫుటం
గర్భాధానముఖం వివాహసులభం కాలామృతం వచ్మ్యహమ్.

వ్యాఖ్యానపీఠికా.

శ్లో. శ్రీమచ్చింతలపాటివంశజలధేశ్శీతాంశునా ధీమతా
ధ్యాత్వా విఘ్ననివారణాయ హృదయే శ్రీదక్షిణాస్యం గురుమ్,
టీకా జ్యోతిషశాస్త్రతత్త్వమఖిలం సంగృహ్య సంభావ్యతే
శ్రీమద్వేంకటయజ్వనా బుధముదే కాలామృతస్యోజ్జ్వలా.
శ్రీమచ్చింతలపాటివంశమహితశ్శ్రీవేంకటాఖ్యో మహా
న్యాంతశ్శంకరకింకరశ్చ సుషువే శ్రీచెన్నమాంబా చ యమ్.
యస్యోదగ్రతపోధనాశ్శ్రుతివిదశ్శ్రీనల్లయజ్వాదయ
శ్చత్వార స్సుసహోదరాశ్శుచిధియశ్శ్రీరుద్రసంజాపకాః.
వేదం యాజుష మంగసంగత మసౌ సోఽధిగణ ల్లీలయా
మన్వాదిష్వపి ధర్మశాస్త్రనిచయే ష్వేకాధిపత్యం గతః,
జ్యోతిశ్శాస్త్రసుధారసం కబళయం శ్చాప్రీతోఽధికేఽజాగరీ
త్యోఽయం వేంకటయాజకో విజయతే శ్రీకుండినే పట్టణే.
కాలామృతస్య యత్తత్త్వం నారికేళఫలోపమమ్,
విభజ్యతే పిబంత్వస్య పానం జ్యోతిషచంచవః.

అథ తత్రభగవాన్ స్వచికీర్షితస్య గ్రంథస్య నిష్ప్రత్యూహపరిపూరణాయ సంప్ర
దాయావిచ్ఛేదేష్టఫలసాధనత్వా 'దాశీర్నమస్క్రియావస్తునిర్దేశో వాఽపి తన్ముఖ'మిత్యా

శీరా ద్యన్యతమస్య ప్రబంధముఖలక్షణత్వాచ్చ విశిష్టదేవతానమస్కార లక్షణం
మంగళ మాదా వాచరం శ్చికీర్షితం ప్రతిజానీతే.

వ్యాఖ్యానప్రారమ్భః.

శ్రీమదితి. ఆదౌ శ్రీశబ్దప్రయోగా ద్వర్ణగణాదిశుద్ధేరభ్యుచ్చయః. తదుక్తం.
"దేవతావాచకా శ్శబ్దా యేచ భద్రాదివాచకాః, తే సర్వే నైవ నింద్యాస్స్యు ర్లిపితో
గణతోఽపి"వేతి. కులగురుం గృహాద్దైవం, ఇష్టదైవ మిత్యర్థః. అత్ర కులశబ్దో గృహప
ర్యాయః. అతఏవ శ్రీమద్రామాయణే అయోధ్యాకాణ్డే అద్యపద్యే, "గచ్ఛతా మాతుల
కులం భరతేన తదాఽనఘః" ఇతి ప్రయోగః. అభీష్టం ఈప్సితార్థం దదాతీత్యభీష్టదం,
శ్రీమద్వేంకటనాయకం- శ్రీరస్యాస్తీతి శ్రీమాన్, 'తదస్యాస్త్యస్మి'న్నితి మతుప్. వేం
పాపం కటతిదహతీతి వేంకటః 'వే' మితి పాపార్థే నిపాతోఽయం సదాశా నాయకశ్చే
తి, అథవా భీమసేన ఇతివత్ నామైకదేశే నామగ్రహణా ద్వేంకటశబ్దః వేంకటాచలా
ర్థకః, తస్య నాయక ఇతి, అతఏవోక్తం బ్రహ్మాండపురాణే—'సర్వపాపాని వేం ప్రాహుః
కటస్తద్దాహ ఉచ్యతే, సర్వపాపదహో యస్మా ద్వేంకటాచల ఇత్యభూ' దితి తా
దృశం వేంకటనాయకం, సదా సర్వదా, గ్రంథస్యాదౌ మధ్యే అంతే చేత్యర్థః 'మంగ
ళాదీని మంగళమధ్యాని మంగళాంతాని శాస్త్రాణి ప్రథంతే' ఇతి భాష్యకారవచనప్రామా
ణ్యాత్, నత్వా నమస్కారం కృత్వా జ్యోతిశ్శాస్త్రపయోనిధిప్రమథనాత్ - జ్యోతి
షాం నక్షత్రాణాం గ్రహాణాంచ, శాస్త్రం తత్ప్రతిపాదకత్వా త్తద్వ్యపదేశః. తదేవ పయో
నిధిః క్షీరాంబుధిః, 'పయః క్షీరం పయోంబు' చే త్యమరః. తస్య ప్రమథనా ద్విలోడ
నాత్, సమ్యక్పర్యాలోచనా దిత్యర్థః సారః స్థిరాంశో య స్సముత్పన్న ఇతి శేషః.
సారో బలేస్థిరాంశే 'చే త్యమరః' తం సారం సముత్కృష్య సంగృహ్య, విద్వద్విశ్వమనో
హారం- విదుషాం విశ్వం ప్రపంచః, సమూహ ఇతి యావత్. తస్య మనోహారం, సహృద
యహృదయాహ్లాదక మిత్యర్థః. ఇదం క్రియావిశేషణం అమృతవిశేషణమితివాబోధ్యం,
మృదుపదం- మృదూని పేలవాని పదాని యస్య తత్తథోక్తం, నచాతిదురవగాహ మిత్య
ర్థః గర్భాధానముఖం- గర్భాధానశబ్దేన తద్యోగ్యనక్షత్రాది ప్రతిపాదకగ్రంథో లక్ష్య
తే, తదేవముఖం ఆది ర్యస్య తత్తథోక్తం, కించ. పిపాసుసులభం - పాతు మిచ్ఛుః
పిపాసుః, పిబతేస్సన్నంతా దుప్రత్యయః. తస్య సులభం, కాలామృత మితి విశే
ష్యానురూపేణ పిపాసు సులభ మిత్యుక్తం. అన్యథా శ్రవణార్హస్య గ్రంథస్య
పానాయోగ్యత్వాత్. కాలామృతం కాలామృతాఖ్యం గ్రంథం, సంక్షేపతః
అల్పార్థతః, అనతివిస్తరా దిత్యర్థః సంస్ఫుటం ఇతరగ్రంథానపేక్షం యథా
తథా, అహం వచ్మి కథయామి. 'వచ పరిభాషణ' ఇతి ధాతోర్వర్తమానసామీప్యే
వర్తమానవ ద్వేతి భవిష్యదర్థే లట్, నతు వర్తమానే. మంగళానుభవప్రతిజ్ఞాబంధ
స్యాద్యశ్లోకస్య కాలామృతపదవాచ్యశబ్దానువ్యాఖ్యానే నాంతర్భావాత్, ప్రతి

జ్ఞాతస్యచాద్యస్య సారభూతత్వా దితిదిక్, సర్వత్రాత్ర గ్రంథే శార్దూలవిక్రీడితవృత్తం. 'సూర్యాశ్వైర్మసజా స్తతా స్సగురవశ్శార్దూలవిక్రీడిత' మితి లక్షణాత్.

అవతరణిక. గ్రంథకర్త తాఁ జెప్పెడు గ్రంథమును నిర్విఘ్నముగా సమాప్తినొందుటకు నిష్టదేవతా ప్రార్థనాపూర్వకముగా గ్రంథవివరముఁ దెలియఁ జేయుచున్నాఁడు.—

తాత్పర్యము ఇష్టదైవంబును, ఇష్టము లనిచ్చువాఁడును, సంపదధిష్ఠానదేవత యగునలమేలుమంగాసమేతుండును, పాపనాశకరుండును నగు వేంకటేశ్వరస్వామికి నెల్లప్పుడును వందనంబు చేసి జ్యోతిశ్శాస్త్రమనెడి పాలసముద్రము మథించుటవలనఁ బుట్టినసారాంశమును సంగ్రహించి విద్వత్సమూహరమ్యంబగునట్లు, మృదుపదములు గలదియును గర్భాధానాదిషోడశకర్మయోగ్యంబులగుతిథివారనక్షత్రాదులఁ దెలియఁ జేయునదియును శ్రోత్రముచే పానముచేయఁదగినవారల కతిసులభముగాఁ దెలియునదియును నగుకాలామృతమను గ్రంథమును సూక్ష్మముగా నితరగ్రంథాపేక్ష లేనట్లు నేఁ దెలియఁజెప్పెదను.

అవ. అథగర్భాధానాద్యుపయోగిత్వేన తిథివారాధిపతీనాహ.—

వహ్ని స్స్రష్టృ హిమాద్రిజా గణపతి స్సర్పః కుమారో రవి
ర్గౌరీశో వసు నాగ ధర్మ హరయః కామః కలిం మా పితా,
ఏతే సర్వదినాధిపా స్సున్వ రథ తే వారేశ్వరా భాస్కర
శ్చంద్రో భూమిజ ఇందుజో గురుభృగూ మందోథ వేయుః క్రమాత్. 2

వ్యా.—వహ్నీతి. ఏతేవహ్న్యాదయః షోడశసర్వదినాధిపాః ప్రతిప త్ప్రభృతి షోడశదినాధిపాః క్రమాత్స్యుః, తథాహి—వహ్నిరగ్నిః ప్రతిపదః, స్రష్టా బ్రహ్మా ద్వితీయాయాః 'స్రష్టా ప్రజాపతిర్వేధా' ఇత్యమరః హిమాద్రిజా పార్వతీ తృతీయాయాః, గణపతి ర్విఘ్నేశ్వర శ్చతుర్థ్యాః, సర్పశ్శేషః పంచమ్యాః, కుమారః కుమారస్వామీ షష్ఠ్యాః. రవి స్సూర్యస్సప్తమ్యాః. గౌరీశ శ్శివోఽష్టమ్యాః, వసవః అష్టవసవో నవమ్యాః, నాగాదిగ్గజాః దశమ్యాః, ధర్మో యమ ఏకాదశ్యాః, హరి ర్విష్ణుః ద్వాదశ్యాః, కామో మన్మథః త్రయోదశ్యాః 'కామః పంచశరస్స్మరః' ఇత్యమరః. కలిః కలిపురుషః చతుర్దశ్యాః, ఇందుశ్చంద్రః పౌర్ణమాస్యాః, పితా అగ్నిష్వాత్తాః పితరః అమావాస్యాయాః క్రమాదధిపాః. అథ తిథ్యధిపనిరూపణానంతరం తే ప్రసిద్ధాః భాస్కరాదయః, వారేశ్వరాః క్రమాద్భవేయుః. అత్ర తిథ్యధిపస్య ప్రసిద్ధ్యనేకత్వాత్ వ్యచ్ఛబ్దోనేష్టా, భా

స్మృతః సూర్యః భానువారస్య, చంద్రస్సోమవారస్య, భూమిజః అంగారకః కుజవారస్య, ఇందుజో బుధస్సౌమ్యవారస్య, సురుర్బృహస్పతి ర్గురువారస్య, భృగు శ్శుక్రశ్శుక్రవారస్య, మందశ్శని శ్శనివారస్య, 'శనిమందావంగుకాలా' విత్యమరః.

అవ. దినవారాధిపతులఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా॥ పాడ్యమికి అగ్నియును, విదియకు బ్రహ్మయును, తదియకు పార్వతియును, చవితికి విఘ్నేశ్వరుండును, పంచమికి ఆదిశేషుండును, షష్ఠికి కుమారస్వామియు, సప్తమికి సూర్యుఁడును, అష్టమికి శివుఁడును, నవమికి అష్టవసువులును, దశమికి దిగ్గజములును, ఏకాదశికి యముఁడును, ద్వాదశికి విష్ణువును, త్రయోదశికి మన్మథుఁడును, చతుర్దశికి కలిపురుషుఁడును, పూర్ణిమకు చంద్రుఁడును, అమావాస్యకు పితృదేవతలును వీర లీక్రమంబున దినాధిపతు లనంబడుదురు మఱియు నాదివారమునకు సూర్యుఁడును, సోమవారమునకుఁ జంద్రుఁడును, కుజవారమున కంగారకుఁడును, బుధవారమునకు బుధుఁడును, గురువారమునకు బృహస్పతియును, శుక్రవారమునకు శుక్రుఁడును, మందవారమునకు శనైశ్చరుఁడును వీర లీక్రమమున వారాధిపతు లనంబడుదురు.

అవ. అథ నక్షత్రాధిపతీనాహ.—

ఋక్షేశా౽థ దస్ర కాల హుతభుగ్బ్రహ్మేందు రుద్రాదితీ
జ్యా నాగాః పితరో భగార్యమరవిత్వష్ట్రాశుగాఖ్యాః క్రమాత్,
ఇంద్రాగ్నీ అపి మిత్ర శక్ర దనుజా స్తోయాఖ్యవిశ్వాత్మభూ
శ్శ్రీశాఖ్యావసుతోయ పాజచరణాహిర్బుధ్న్యపూషాహ్వయాః ౪

వ్యా.—ఋక్షేశా ఇతి. అథ తిథివారాధిపతి నిరూపణానంతరం, ఏతే క్రమాత్ ఋక్షేశాః అశ్విన్యాదినక్షత్రాధిపతయః స్యుః. తథా హి, దస్రకాలహుతభుగ్బ్రహ్మేందురుద్రాదితీజ్యాః- అశ్విన్యాః దస్రౌ అశ్వినీదేవతే, భరణ్యాః కాలో యమః. కృత్తికాయాః హుతభుక్ అగ్నిః, రోహిణ్యాః బ్రహ్మా. మృగశీర్షస్య ఇందుశ్చంద్రః, ఆర్ద్రాయాః రుద్రశ్శివః, పునర్వసో రదితిః దేవమాతా, పుష్యస్య ఇజ్యః గురుః, ఆశ్రేషాయాః నాగాః సర్పాః, మఘాయాః పితరః, పూర్వఫల్గున్యాః భగనామార్యవిశేషః, ఉత్తరఫల్గున్యాః అర్యమా, అయమపి ద్వాదశాదిత్యాన్యతమః, హస్తస్య రవిః, చిత్రాయాః త్వష్టా ఇంద్రః, 'చిత్రానక్షత్రమింద్రో దేవ' తేతి శ్రుతేః, స్వాత్యా ఆశుగః వాయుః విశాఖాయా ఇంద్రశ్చ అగ్నిశ్చ ఇంద్రాగ్నీ 'దేవతాద్వంద్వే' చేత్యానఙ్. ఇంద్రాగ్నీ అపీత్యత్ర

'ఈదూదేద్ద్వివచనం ప్రగృహ్య'మితి ప్రగృహ్యత్వాత్ప్రకృతిభావః అనూరాధాయాః మిత్రస్సూర్యవిశేషః, జ్యేష్ఠాయాః శక్రః ఇంద్రః, మూలస్య దనుజః రాక్షసః, పూర్వాషాఢాయాః తోయాఖ్యాః అప్సంజ్ఞాః, ఉత్తరాషాఢాయాః విశ్వే దేవాః, అభిజితః ఆత్మభూః బ్రహ్మా, శ్రవణస్య శ్రీశాఖ్యో విష్ణుః ధనిష్ఠాయాః వసవః, శతతారాణాంతోయపో వరుణః, పూర్వాభాద్రాయాః అజచరణః అజైకపాత్, ఉత్తరాభాద్రాయాః అహిర్బుధ్న్యాఖ్యః రుద్రమూర్తేః భేదః, రేవత్యాః పూషాహ్వయః పూషాఖ్యస్సూర్యభేదః.

అవ. నక్షత్రాధిపతులం జెప్పుచున్నాఁడు:—

తా. అశ్వినికి నశ్వినీదేవతలును, భరణికి యముండును, కృత్తికకగ్నియును, రోహిణికి బ్రహ్మయు, మృగశీర్షకుఁ జంద్రుఁడును, ఆర్ద్రకు శివుండును, పునర్వసున కదితిదేవియును, పుష్యమికి గురుండును, ఆశ్రేషకు సర్పములును, మఘకుఁ బితృదేవతలును, పుబ్బకు భగుఁడనెడు సూర్యవిశేషుండును, ఉత్తర కర్యముఁడనెడి సూర్యవిశేషుండును, హస్తకు సూర్యుండును, చిత్తకింద్రుఁడును, స్వాతికి వాయువును, విశాఖ కింద్రాగ్నులును, అనూరాధకు మిత్రుఁడనెడి సూర్యవిశేషుండును, జ్యేష్ఠకు దేవేంద్రుండును, మూలకు రాక్షసుఁడును, పూర్వాషాఢకు నుదకంబులును, ఉత్తరాషాఢకు విశ్వేదేవతలును, అభిజిత్తునకు బ్రహ్మయు, శ్రవణమునకు విష్ణువును, ధనిష్ఠ కష్టవసువులును, శతతారకు వరుణుఁడును, పూర్వాభాద్ర కజచరణుండును, ఉత్తరాభాద్ర కహిర్బుధ్న్యుండును, రేవతికి పూషాఖ్యసూర్యవిశేషుండును వీర లీక్రమమున నక్షత్రాధిపతు లనంబడుదురు. ఇందుఁ జెప్పఁబడిన సూర్యవిశేషులు ద్వాదశాదిత్యులలోఁ గొందఱని తెలిసికొనవలయు.

అవ. అథ నక్షత్రాణాం క్షిప్రదారుణమృదుస్థిరోగ్రసాధారణచరసంజ్ఞామాహ.—

క్షిప్రం దస్రరవీజ్య మాంసుకశివజ్యేష్ఠోరగం దారుణం
చిత్రాంత్యేందుభమైత్రభం మృదుభవేద్బ్రాహ్మ్యోత్తరాభం స్థిరమ్,
ఉగ్రం కాలమఘాత్రిపూర్వ మనలేంద్రాగ్నీ తు సాధారణం
స్వాత్యాదిత్యహరిత్రయం చర మిదం దద్యాత్స్వసంజ్ఞాఫలమ్. ౮

వ్యా.—క్షిప్రమితి, దస్రంచరవిశ్చ ఇజ్యశ్చ తేషాంసమాహారః దస్రరవీజ్యం, అత్రశ్లో[illegible] సర్వత్ర సమాహారద్వంద్వో బోధ్యః, అశ్విని హస్త పుష్యత్రయం క్షిప్రం

క్షిప్రసంజ్ఞికం, అసురశివజ్యేష్ఠోరగం మూలార్ద్రాజ్యేష్ఠాశ్లేషా చతుష్టయం, దారుణం దారుణసంజ్ఞికం, చిత్రాంత్యేందుభమైత్రభం చిత్రారేవతీమృగశీర్షానూరాధా చతుష్టయం, మృదు మృదుసంజ్ఞికం, బ్రాహ్మోత్తరాభం రోహిణ్యుత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రాణాం చతుష్టయం, స్థిరం స్థిరసంజ్ఞికం, యత్ర యత్ర సామాన్యేనోత్తరా గ్రహణం క్రియతే తత్ర తత్రోత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రాణాం గ్రహణమిత్యేతచ్ఛాస్త్రసమయః, కాలమఘాత్రిపూర్వం భరణీమఘాపూర్వఫల్గునీపూర్వాషాఢాపూర్వాభాద్రాణాం పంచకం, ఉగ్రం ఉగ్రసంజ్ఞికం, అనలేంద్రాగ్నీతు కృత్తికా విశాఖాద్వయంతు, సాధారణం సాధారణసంజ్ఞికం, తుశబ్దః పాదపూరణార్థకః. 'తుహి చస్మహవై పాదపూరణే' ఇత్యమరః. స్వాత్యాదిత్యహరిత్రయం స్వాతీ పునర్వసూ శ్రవణ ధనిష్ఠా శతభిషజాం పంచకం. చరం చరసంజ్ఞికం, ఏతాని నక్షత్రాణి ప్రత్యేకం స్వసంజ్ఞాఫలందద్యుః. యస్య యాదృశీసంజ్ఞా తత్తాదృశఫలందదాతీత్యర్థః. క్షిప్రనక్షత్రం శీఘ్రఫలమిత్యాది

అవ. నక్షత్రములకు క్షిప్ర దారుణ మృదు స్థిరోగ్ర సాధారణ చరసంజ్ఞలం జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్విని, హస్త, పుష్యమి యివి ౩-ను క్షిప్రనక్షత్రములు. మూల, ఆర్ద్ర, జ్యేష్ఠ, ఆశ్లేష ౪-ను దారుణనక్షత్రములు. చిత్త, రేవతి, మృగశీర్షానూరాధలు ౪-ను మృదునక్షత్రములు రోహిణి, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర ౪-ను ఉగ్రనక్షత్రములు. కృత్తిక, విశాఖ ౨-ను సాధారణనక్షత్రములు. స్వాతి, పునర్వసు, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు ౫-ను చరనక్షత్రములు. ఈచెప్పఁబడిన నక్షత్రములు తమతమసంజ్ఞాఫలముల నిచ్చును. అనఁగా క్షిప్రనక్షత్రములు శీఘ్రఫలములను, దారుణనక్షత్రములు భయఫలములను, మృదునక్షత్రములు మృదుఫలమును, స్థిరనక్షత్రములు స్థిరఫలములను, ఉగ్రనక్షత్రములు ఉగ్రఫలమును, సాధారణనక్షత్రములు సామాన్యఫలమును, చరనక్షత్రములు చంచలఫలమును నిచ్చుననుట.

అవ. గ్రహాణాం క్రూరసౌమ్యపురుష స్త్రీనపుంసకసంజ్ఞాం జాతినిర్ణయం చ దర్శయతి —

క్రూరాః భానుతమశ్శిఖిధ్వజకుజాః శ్యక్రాగ్యసౌమ్యం వవ
సౌమ్యాస్తే పుంసకాః కుజార్క గురవో రాహ్వేందుశుక్రాః స్త్రియః,
తచ్ఛేషాస్తు నపుంసకాః గురుభృగూ విప్రా కుజార్కౌ నృపౌ
వైశ్యౌ చంద్రబుధౌ తదన్యకులజో మందస్తు వర్ణేశ్వరః ౯

వ్యా.— క్రూరా ఇతి. భానుతమశ్శనిధ్వజకుజాః సూర్యస్వర్భానుశనికేత్వంగారకాః పంచైతే, క్రూరాః పాపగ్రహా ఇత్యర్థః. శుక్రార్యసౌమ్యేందవః శుక్రగురుబుధచంద్రాశ్చత్వారస్సౌమ్యాః సౌమ్యగ్రహాశ్శుభగ్రహా ఇత్యర్థః. అత్రాయం విశేషః- బుధః పాపగ్రహయుక్తశ్చేత్పాపో భవతి, చంద్రః క్షీణదశాయాం పాపః, పూర్ణదశాయాం శుభ ఇతి. ఉక్తంచ బాలబోధిన్యాం 'బుధః పాపయుతః పాపః క్షీణచంద్రస్తథైవ' చేతి. కుజార్కగురవః పురుషాః పురుషగ్రహాః, రాహ్విందుశుక్రాః స్త్రియః స్త్రీగ్రహాః, తచ్ఛేషాస్తు ఉక్తగ్రహావశిష్టాః బుధశనైశ్చరకేతవః, నపుంసకాః షండగ్రహాః, గురుభృగూ విప్రౌ బ్రాహ్మణగ్రహౌ, కుజార్కౌ నృపౌ క్షత్రియగ్రహౌ, చంద్రబుధౌ వైశ్యౌ వైశ్యగ్రహౌ, మందస్తు శనైశ్చరస్తు, తదన్యకులజః తేభ్యః బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యకులేభ్యః అన్యస్మిన్ శూద్రకులేజాత ఇతి తథోక్తః, 'సప్తమ్యాం జనేర్డః' ఇతి డప్రత్యయః. వర్ణేశ్వర శ్శూద్రవర్ణేశ్వర ఇత్యర్థః. నను వర్ణేశ్వర ఇత్యనేన బ్రాహ్మణాదివర్ణేశ్వర ఇత్యేవం లభ్యతే కుత శ్శూద్రకులాధిప ఇతి చేన్న; నిచపంచజాతస్య అధికవంశాధిపతిత్వాయోగాత్.

అవ నవగ్రహములకు శుభాశుభసంజ్ఞలను పురుషస్త్రీనపుంసకసంజ్ఞలను బ్రాహ్మణాదిజాతినిర్ణయమునుం దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యుఁడు, కుజుఁడు, శని, రాహువు, కేతువు-ఈ 5ను పాపగ్రహములు. చంద్రుఁడు, బుధుఁడు, బృహస్పతి, శుక్రుఁడు-ఈ 4ను శుభగ్రహములు వీరిలో బుధుఁడు పాపగ్రహముతోఁ గూడినట్లయితే పాపియు, చంద్రుఁడు క్షీణదశయందు పాపియు, పూర్ణదశయందు శుభకరుఁ డగును. సూర్యుఁడు, అంగారకుఁడు, బృహస్పతి - ఈ 3 ను పురుషగ్రహములు. చంద్రుఁడు, శుక్రుఁడు, రాహువు-ఈ 3 ను స్త్రీగ్రహములు బుధుఁడు, శని, కేతువు-ఈ 3 ను నపుంసకగ్రహములు. బృహస్పతి, శుక్రుఁడు - ఈ 2 ను బ్రాహ్మణగ్రహములు. సూర్యుఁడు, అంగారకుఁడు-ఈ 2 ను క్షత్రియగ్రహములు, చంద్రుఁడు, బుధుఁడు-ఈ 2 ను వైశ్యగ్రహములు. శనైశ్చరుఁడు శూద్రవ్యావసాయికాదిపంచదశవర్ణముల కధిపతియైన శూద్రుఁడు. ఈ క్రమమున గ్రహముల వర్ణనిర్ణయము తెలియఁదగినది.

అవ. అథ చంద్రస్య పూర్ణత్వం క్షీణత్వంచ దర్శయన్ తత్తత్ఫలాన్యాహ —

అష్టమ్యోః శుభయోశ్చ మధ్యమగత శ్శుక్లాన్యయోర్వ్యత్యయే
పూర్ణః క్షీణ ఇతి క్రమా చ్ఛశధరః పూర్ణ శ్శుభో మంగళే,
కృష్ణాదౌ దినపంచకం శుభకరం తన్మధ్యమం మధ్యమం
తస్యాంత్యం త్వధమాభిధం శశివశా చ్ఛుక్లేతు తద్వ్యత్యయమ్. 6

వ్యా — అష్టమ్యోరితి. శుభయోః శుక్లకృష్ణయో రష్టమ్యోః, మధ్యగతః శశధరః చంద్రః. పూర్ణః. శుక్లాన్యయోః శుక్లాచ అన్యాచ శుక్లాన్యయోర్వ్యత్యయే విపర్యాసేసతి ఉభయో ర్మధ్యగతః చంద్రః క్షీణో భవతి, క్రమా త్పూర్ణః మంగళే శుభకర్మణి, శుభ శ్శుభకర ఇత్యర్థః క్షీణ స్త్వశుభకరఇత్యర్థా ల్లభ్యతే. అనేనైతదుక్తంభవతి, శుక్లాష్టమ్యుత్తరార్ధమారభ్య కృష్ణాష్టమీపూర్వార్ధపర్యంతం మధ్యమః, తత్ర స్థితః శశీ పూర్ణః. కృష్ణాష్టమ్యుత్తరార్ధమారభ్య శుక్లాష్టమీపూర్వార్ధపర్యంతం యోఽయం మధ్యకాలః తత్రగతః క్షీణో భవతి, అత్రాయంవిశేషః, కృష్ణాదౌ కృష్ణపక్షప్రథమభాగే యద్దినపంచకం తచ్ఛుభకరం, పూర్ణచంద్రత్వాదితి భావః తన్మధ్యమం తస్యకృష్ణపక్షస్య మధ్యమం షష్ఠ్యాది దశమీపర్యంతం ద్వితీయం పంచకం, మధ్యమం, అల్పఫలద మిత్యర్థః అనతిపూర్ణచంద్రత్వా దితి భావః తస్య కృష్ణపక్షస్యాంత్యం ఏకాదశీమారభ్య దర్శపర్యంతం చరమపంచకం, అధమాభిధం అధమసంజ్ఞికం, అశుభకరమిత్యర్థః. తత్ర అతిక్షీణచంద్రత్వా దితి భావః శశివశః శశాత్క్షీణత్వమధ్యత్వపూర్ణత్వవశాత్, శుక్లేశుక్లపక్షేతు, తద్వ్యత్యయం ఉక్తవైపరీత్యం. తథాశుక్లప్రతిపదామారభ్య తత్పంచమీపర్యంతం అధమాభిధం, క్షీణచంద్రత్వాత్; శుక్లషష్ఠీమారభ్య తద్దశమీపర్యంతం మధ్యమం, అనతిక్షీణచంద్రత్వాత్; శుక్లైకాదశీ మారభ్య పూర్ణిమాపర్యంతం శుభకరం, పూర్ణచంద్రత్వాదితి.

అవ. చంద్రునిపూర్ణత్వక్షీణత్వములను, వానిఫలముల వివరించుచున్నాఁడు.—

తా. చంద్రుఁడు శుక్లాష్టమి మొదలు కృష్ణాష్టమిపర్యంతము పూర్ణుఁడును, కృష్ణశుక్లాష్టములకు మధ్యమదినములయందు క్షీణుండును, పూర్ణచంద్రుఁడు శుభకరుఁడును, క్షీణచంద్రుఁ డశుభకరుఁడు నగును. మఱియు శుక్లపక్షైకాదశి మొదలు కృష్ణపక్షపంచమివఱకు పూర్ణచంద్రుఁ డౌటవలన శుభకరుఁడనియు, కృష్ణపక్షషష్ఠి మొదలు కృష్ణదశమిపర్యంతము మధ్యమచంద్రుఁ డౌటవలన నల్పఫలప్రదుఁడనియు,

కృష్ణైకాదశి మొదలు శుద్ధపంచమివఱకు మిక్కిలి క్షీణచంద్రుఁడౌట వలన నశుభకరుఁడనియు నెఱుఁగునది.

అవ. అథగర్భాధానహేతుభూతస్య ప్రథమార్తవస్య శుభాశుభ నక్షత్రవారాన్ లగ్నస్య గ్రహసంపత్తించ దర్శయతి —

కన్యాయాః ప్రథమార్తవే శుభకరా ణ్యాద్యన్త్యమూలోత్తరా
బ్రాహ్మీజ్యేందుదినేశపంచకహరిత్రీణ్యేవ నాన్యాని తు,
వారా శ్చేందుజజీవశుక్రశశినాం తేషాం చ వర్గా శ్శుభాః
కేంద్రోపాంత్యధనత్రికోణసహితా శ్చాన్యేఽరిలాభత్రిగాః. 7

వ్యా — కన్యాయా ఇతి ఆద్యంత్యమూలోత్తరాః ఆదిః అశ్వినీ, అంత్యో రేవతీ, మూలా ప్రసిద్ధా, ఉత్తరా ఉత్తరాత్రయం, బ్రాహ్మీజ్యేందుదినేశ పంచకహరిత్రీణి బ్రాహ్మీ రోహిణీ, ఇజ్యః పుష్యః, ఇందుః మృగశీర్షం, దినేశపంచకం హస్త చిత్రా స్వాతీ విశాఖానురాధాః, హరిత్రీణి శ్రవణ ధనిష్ఠా శతభిషజః, ఏతాని సప్తదశనక్షత్రాణ్యేవ, కన్యాయాః ప్రథమార్తవే ప్రథమరజసి, శుభకరాణి అన్యానితు మఖార్ద్రాపునర్వసూ జ్యేష్ఠా కృత్తికా పూర్వఫల్గునీ పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రా భరణ్యాశ్లేషా దశైతానినక్షత్రాణి, న శుభకరాః ఇందుజజీవశుక్రశశినాం సంబంధినో వాసరాశ్చ శుభకరాః, తేషాం ఇందుజజీవశుక్రశశినాం, వర్గాశ్చ శుభా శ్శుభకరాః, అత్ర వర్గశబ్దేన లగ్నహోరాద్రేక్కాణ నవాంశ ద్వాదశాంశ త్రింశాంశా గృహ్యంతే. కేంద్రోపాంత్యధనత్రికోణసహితాః కేంద్రాణి లగ్నచతుర్థసప్తమదశమాని, ఉపాంత్య మేకాదశస్థానం, ధనం ద్వితీయం, త్రికోణౌ పంచమ నవమౌ, ఆర్తవలగ్నస్య ఉక్తస్థానేషు స్థితా శ్శుభాః శుభగ్రహా శ్శుభకరాః, అన్యే పాపగ్రహాః, అరిలాభత్రిగాః షష్ఠైకాదశతృతీయస్థానగతాస్సంతః, శుభకరా భవంతి.

అవ. తొలిసమర్తవిషయమై శుభాశుభనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. అశ్విని, రోహిణి, మృగశీర్షము, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త, చిత్త, స్వాతి, విశాఖ, అనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషమ్ము, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి ఈ ౧౭ నక్షత్రములయందు సమర్తాడైనేని శుభము. భరణి, కృత్తిక, ఆర్ద్ర, పునర్వసు, ఆశ్రేష, మఖ, పుబ్బ, జ్యేష్ఠ, పూర్వాషాఢ, పూర్వభాద్ర ఈ ౧౦ నక్షత్రములయందు సమర్తాడైనేని అశుభము. సోమ, బుధ, గురు, శుక్రవారములయందు

సమర్థాడైనేని మంగళకరము వీనిలగ్నములగు వృషభ, మిథున, కర్కాటక,కన్య,తుల,ధనుర్మీనలగ్నములును, చంద్రహోరయు, నీలగ్నములద్రేక్కాణములును, నవాంశద్వాదశాంశత్రింశాంశములును శుభకరములు. [ఒకలగ్నమునకు హోరలురెండు, అందు ప్రథమాదిగ బేసిలగ్నములయందు మొదటిభాగము సూర్యహోర, రెండవభాగము చంద్రహోర, ద్వితీయాదిసమలగ్నములయందు లగ్నప్రథమభాగము చంద్రహోర, రెండవభాగము సూర్యహోర, ద్రేక్కాణమనఁగా లగ్న తృతీయ భాగము. మఱియు శుభగ్రహములు రజస్వలయైన లగ్నమందును, లగ్నమునకు రెండు, నాలుగు, ఐదు, ఏడు, తొమ్మిది, పది, పదునొకండు. ఈయిండ్లలో నుండెనేని శుభకరములు పాపగ్రహములు ౩,౬, ౧౧ ఈస్థానములయందున్న యెడల శుభకరములు.

అవ. పూర్వోక్తమఖాద్యుగ్రనక్షత్రాణాం క్రూరవాసరాణాం చ ఫలమాహ —

దుఃఖీ స్యాత్పిత్ర్యరౌద్రయో రదితిభే సా బంధకీ శక్రభే
ఉష్యాగ్నౌనిస్వతరార్కిభౌమదినకృద్వారేషు రోగార్తికృత్,
వైధవ్యాసుతనిర్ధనాశుభఫలం యామ్యత్రిపూర్వోరగే
ష్వేకద్విత్రిచతుష్పదాని యువతే ర్దద్యుః క్రమాద్దార్తవే ౮

వ్యా.— దుఃఖీతి. పిత్ర్యరౌద్రయోః మఖార్ద్రయోః, యస్యాః కన్యాయాః ప్రథమరజోదృశ్యతే- సా దుఃఖీస్యాత్ శక్రభే జ్యేష్ఠాయాం, అగ్నౌ కృత్తికాయాం చేత్,నిస్వతరా దరిద్రతమా. ఆర్కిభౌమదినకృద్వారేషు శన్యంగారకరవివాసరేషు చేత్,రోగార్తికృత్ రోగప్రయుక్తపీడాకృత్ యామ్యత్రిపూర్వోరగేషు భరణీ పూర్వఫల్గుని పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రా శ్లేషాసు, ఏకద్విత్రిచతుష్పదాని ప్రథమ ద్వితీయతృతీయ చతుర్థపాదాః యువతేః కన్యాయాః, క్రమాత్ వైధవ్యాసుతనిర్ధనత్వంఅశుభఫలంచదద్యుః. భరణ్యాదిపూర్వోక్తనక్షత్రేషు ప్రథమపాదః వైధవ్యం,ద్వితీయపాదఃఅపుత్రత్వం ,తృతీయపాదః దారిద్ర్యం,తురీయపాదః అశుభఫలం చక్రమాద్దద్యురిత్యర్థః.

అవ. ఈరజోవిషయమై ముందుఁ జెప్పఁబడిన దుష్టనక్షత్రవారఫలంబులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మఖ, ఆర్ద్ర- ఈ ౨ నక్షత్రములయందుఁ బ్రథమరజస్వలయైన వనిత దుఃఖిని యగును. పునర్వసునందు వ్యభిచారిణి యగును.

జ్యేష్ఠ, కృత్తిక యీ-అయందు మిక్కిలి దరిద్రురాలగును. భరణి, పుబ్బ పూషా, పూభా, ఆశ్రేష యీనక్షత్రములమొదటిపాదమునందు విధవ యగును. రెండవపాదమునందు గోడ్రాలగును. మూఁడవపాదమునందు దరిద్రురాలగును. నాల్గవపాదమునం దశుభఫలములఁబొందును. మఱియును ఆదిత్యమంగళశనివారములయందు రజస్వలయైన రోగములచే పీడింపఁబడును.

అవ. రజోదుష్టకాల మాహ —

సంధ్యోపప్లవపర్వపాతపరిఘారిక్తాష్టమీద్వాదశీ
షష్ఠీవిష్టివిషావమాదిదివసా దుష్టర్క్షసంస్థో రవిః,
రంధ్రేందు ర్నిధనోడు భర్తు రశుభా యోగా నిశా వైధృతిః
పాపాక్రాంతభ మస్తపాపవసతిః కన్యార్తవే దోషకృత్. 9

వ్యా.—సంధ్యేతి. సంధ్యా సూర్యోదయాస్తమయకాలః, ఉపప్లవః ఉపద్రవకాలః గ్రహణకాలో వా, పర్వాణి అమావాస్యా పూర్ణిమా కృష్ణాష్టమీ కృష్ణచతుర్దశీ సంక్రాంతయః, పాతః వ్యతీపాతో మహాపాతశ్చ, పరిఘా యోగవిశేషః, రిక్తా శ్చతుర్థీ నవమీ చతుర్దశ్యః, అష్టమీ ద్వాదశీషష్ఠ్యః పక్షద్వయగతాః, విష్టి ర్భద్రకరణం, విషాః విషనాడ్యః, అవమః దినత్రయం, ఆదిశబ్దేన త్రిద్యుస్పృగాదయః 'దినత్రయం స్పృశత్యేకో వాసరస్స్యా దవమం హి తత్, త్రివారస్పృక్తిథి ర్యత్ర త్రిద్యుస్పృగితి నిందితః' ఇత్యుక్తం. దుష్టర్క్షసంస్థో దుష్టనక్షత్రాణి పూర్వోక్తకృత్తికాదీని తేషు స్థితో, రవిః, భర్తుః పత్యుః, రంధ్రేందుః అష్టమచంద్రః, నిధనోడు నైధనతారా చ, అశుభా యోగాః వజ్రవిష్కంభగండవ్యాఘాతశూలాతిగండాదయః, నిశా రాత్రిః, వైధృతిః ప్రసిద్ధా, పాపాక్రాంతభం పాపగ్రహాక్రాంతనక్షత్రం - రాశిర్వా, అస్తపాపవసతిః రజోలగ్నాత్సప్తమే పాపగ్రహస్థితిశ్చ, కన్యాయాః ఆర్తవే ప్రథమార్తవే, దోషకృత్.

అవ. సమర్తకు దుష్టకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యోదయసూర్యాస్తమయకాలంబులును, గ్రహణకాలంబును, అమావాస్యయు, పున్నమయు, కృష్ణాష్టమియు, కృష్ణచతుర్దశియు మేషాదిసంక్రమణములును, వ్యతీపాతనామయోగమును, మహాపాతములనఁగా వ్యప్రవైప్రలును, పరిఘానామయోగమును, చవితి, షష్ఠి, అష్టమి, నవమి, ద్వాదశి, చతుర్దశి, భద్రకరణమును, త్యాజ్యఘటికలును, అవమ యనఁగా మూఁడుతిథులు గలసినవారమును, త్రి

ద్యుస్పృక్ అనఁగా మూఁడువారములతోఁ గూడినతిథియును, క్రిందఁ జెప్పఁబడిన కృత్తికాదిదుష్టనక్షత్రములయందుసూర్యుఁడుండఁగాను, సమర్తాడినవనిత పెనిమిటిరాశికి ఎనిమిదవయింట చంద్రుఁడుండఁగను నైధనతార యనఁగా జన్మనక్షత్రమునకు ౭వ నక్షత్రమును, వజ్రము, విష్కంభము గండము, వ్యాఘాతము, శూల, అతిగండము ఇవి మొదలైన అశుభయోగములును, రాత్రి, వైధృతినామయోగమును, పాపగ్రహంబులగు సూర్యాంగారకశనిరాహుకేతువులచే నాక్రమింపఁబడిన నక్షత్రములును, రజస్వలయైనలగ్నమునకు నేడవలగ్నమునందు సూర్యాదిపాపగ్రహంబులుండఁగా నీ చెప్పఁబడినకాలములు ప్రథమార్తవమునకు దోషకరంబులు.

౨౫. పృచ్ఛకదిగ్వశాత్పుత్రబిందువస్త్రనిర్ణయ మాహ.—

సప్తైకాష్టచతుష్షడక్షినవదిక్పుత్రాదిసంఖ్యాః క్రమా
ద్రామాద్ర్యబ్ధికరాబ్ధిరామశశభృచ్చంద్రా రజోబిందవః.
జీర్ణం శ్యామలరక్తశుభ్రమలినం కాషాయచిత్రం చ త
ద్వస్త్రంధాతుమయంచపృచ్ఛకవశాత్ప్రాచ్యాదికాష్ఠాఫలమ్.

వ్యా.—సప్తేతి. పృచ్ఛకః దైవజ్ఞస్య ప్రాగాదిదిక్షు స్థిత్వా యది పృచ్ఛతి, తదా దైవజ్ఞః పుత్రసంఖ్యాం బిందుసంఖ్యాం వస్త్రలక్షణం చ క్రమాద్వదేత్ యథా ప్రాగ్భాగే స్థిత్వా యది పృచ్ఛతి తదా దైవజ్ఞః సప్తపుత్రాః, ఆగ్నేయభాగే స్థిత్వా యది పృచ్ఛతి తదా ఏకః పుత్రః, దక్షిణదిగ్భాగే అష్టపుత్రాః, నైరృతిదిగ్భాగే చత్వారః పుత్రాః, పశ్చిమే షట్, వాయవ్యభాగే అక్షిణీ ద్వౌ, ఉదగ్భాగే నవపుత్రాః, ఈశాన్యే దిశః దశపుత్రా ఇతి. అథ బిందునిర్ణయః-పృచ్ఛకః ప్రాచ్యాం స్థిత్వా యది పృచ్ఛతి తదా రామాః త్రయో రజోబిందవః, ఆగ్నేయే అద్రయః సప్త రజోబిందవః, దక్షిణే అబ్ధయశ్చత్వారః, నైరృత్యాం కరౌ ద్వౌ బిందూ, ప్రతీచ్యాం అబ్ధయశ్చత్వారః, వాయవ్యే రామాస్త్రయో రజోబిందవః, ఉదీచ్యాం శశభృదేకః, ఈశాన్యే చంద్రః ఏకః రజోబిందురితి అథ వస్త్రనిర్ణయః- ప్రాచ్యాం స్థిత్వా యదిపృచ్ఛతి తదా తద్వస్త్రం రజోదూషితం జీర్ణం, ఆగ్నేయ్యాం శ్యామలం శ్యామవర్ణం, దక్షిణాయాం రక్తం రక్తవర్ణం, నైరృత్యాం శుభ్రం శ్వేతం, పశ్చిమే మలినం మాలిన్యయుక్తం, వాయవ్యే కాషాయం, ఉదీచ్యాం చిత్రం, ఈశాన్యే ధాతుమయం వస్త్రమితి, ప్రాచ్యాదికాష్ఠాఫలం ప్రాగాదిదిక్ఫలం వక్తవ్యం. 'దిశస్తు కకుభః కాష్ఠా' ఇత్యమరః.

అవ. ప్రశ్నచేసిన దిక్కునుబట్టి పుత్ర బిందు వస్త్రముల నిర్ణయించెడిక్రమముఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. అడుగవచ్చినవాఁడు జ్యోతిష్కునకైనతనకు తూర్పుదిశనుండి యడిగిన నేడుగురుపుత్రులనియు 3 రజోబిందువులనియు జీర్ణవస్త్రమని యుం జెప్పవలయు. ఆగ్నేయదిక్కుననుండి యడిగిన నొక్కకొడుకనియు 2 బిందువులనియు నీల వస్త్రమనియు, దక్షిణదిశనుండి యడిగిన నెనమండ్రు కొమరులనియు ౪ బిందువులనియు, ఎఱ్ఱనివలువయనియు, నిరృతిదిక్కుననుండి యడిగిన నల్గురుకొమరులనియు ౬ బిందువులనియు వెల్లవలువయనియు, పశ్చిమదెసనుండియడిగిన నార్గురుకొమరులనియు, ౪ బిందువులనియు, మలినవస్త్రమనియు, వాయవ్యదిశనుండి యడిగిన నిరువురు కొమరులనియు ౫ బిందువులనియు, చెంగావిచీరయనియు, కుబేరదిక్కునుండి యడిగిన తొమ్మండుగురు పుత్రులనియు, ౧ బిందువని యు, పెక్కువన్నెలుగల వస్త్రమనియు, ఈశాన్యదిశనుండి యడిగిన పదుగురుకొమరులనియు, ౧ బిందువనియు, గైరికధాతుమయమయిన వస్త్రమనియు, నీక్రమంబున జ్యోతిష్కుఁడు పుత్రబిందు వస్త్రనిర్ణయములం జెప్పవలయును.

అవ. పూర్వోక్తవస్త్రనిర్ణయస్య బిందుసంఖ్యాయాశ్చ ఫలమాహ.

> శ్యామం మృత్యుకరం దృఢం శుభకరం చిత్రంచ దారిద్ర్యకృ
> ద్రక్తం వ్యాధికరం సితం సుతకరం వస్త్రం రజోదూషితమ్,
> స్త్రీణాం బిందుసమత్వే మామయకరం కన్యాప్రదం చార్తవే
> బిందూనాం విషమత్వ ఏవ సుతకృ ద్భాగ్యప్రదం సర్వదా ॥

వ్యా — శ్యామమితి రజోదూషితం వస్త్రం శ్యామంచేత్ మృత్యుకరం, దృఢం అచ్ఛిన్నంచేచ్ఛుభకరం, చిత్రం చిత్రవర్ణంచేద్దారిద్ర్యకృద్దారిద్ర్యప్రదం రక్తంచేద్వ్యాధికరం రోగప్రదం, సితం శ్వేతంచేత్సుతకరః పుత్రప్రద ఇతి వక్తవ్యం, ఆర్తవే ప్రథమరజసి, బిందుసమత్వం-బిందూనాం రజోబిందూనాం సమత్వం యుగ్మత్వం, స్త్రీణా మామయకరం రోగప్రదం, కించ - కన్యాప్రదం స్త్రీసంతానకరంచ, విషమత్వ మేవ అయుగ్మత్వంతు, సుతకృత్ పుత్రసంతానకరం, కించ సర్వదా భాగ్యప్రదమైశ్వర్యప్రదం చ.

అవ. ఈచెప్పఁబడిన వస్త్రములకును బిందుసంఖ్యకును ఫలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. కప్పుచీరగట్టుకొని రజస్వలయైన నాశకరము. గట్టిచీరయైన మంగళకరము. పెక్కువన్నెలుగలచీరయైన దారిద్ర్యము. ఎఱ్ఱచీరయైన రోగప్రదము. తెల్లచీరయైన కొమరులు గలుగుదురు. మఱియును స్త్రీలకు మొదటిసమర్తందు ౨-౪ ఇట్టి సమబిందువులు గల్గిన రోగము, స్త్రీసంతానకరము. ౧-౩ ఇట్టి బేసి బిందువులుగల్గిన పురుషసంతానమును ఎల్లప్పుడు సౌభాగ్యప్రదము నగును.

అవ. అథ కారణభూతస్యార్తవస్యోద్దేశానంతరం కార్యభూతస్య గర్భాధానస్య వర్జ్యకాల మాహ.—

గర్భాధాన మరిష్ట మష్టమవిధౌ పాపగ్రహాక్రాంతభే
దస్రాహిద్వయకాలమూలనిధనజ్యేష్ఠాంత్యజన్మోడుషు,
షష్ఠీ విష్టి విషావమాసు పరిఘాద్యర్ధే దివా వైధృతౌ
సంధ్యాపర్వచతుర్దశీవ్రతపితృశ్రాద్ధేషు పాతే భవేత్. 12

వ్యా.—గర్భాధానమితి. అష్టమవిధౌ దంపత్యోః అష్టమచంద్రే, పాపగ్రహాక్రాంతభే పాపగ్రహస్థితనక్షత్రే దస్రాహిద్వయకాలమూలనిధనజ్యేష్ఠాంత్యజన్మోడుషు, దస్రః అశ్వినీ, అహిద్వయం ఆశ్లేషా మఘే, కాలః భరణీ, మూలా ప్రసిద్ధా, నిధనం దంపత్యోః నైధనతారా, జ్యేష్ఠా ప్రసిద్ధా, అంత్యా రేవతీ, జన్మోడుషు దంపత్యోః జన్మనక్షత్రం తేషు నక్షత్రేషుచ, షష్ఠీ పక్షద్వయగతా, విష్టిః విష్టికరణం, విషాః విషనాడికాః, అవమా దినక్షయః, ఏతాసుచ, పరిఘాద్యర్ధే పరిఘాయాః పూర్వార్ధే దివా అహ్ని, వైధృతౌ వైధృతినామయోగే, సంధ్యయోః ఉభయసంధ్యయోః, పర్వసు పంచపర్వసు చతుర్దశ్యాం శుక్లచతుర్దశ్యాం కృష్ణచతుర్దశ్యాం పర్వాంతః పాతిత్వేన, గతా [illegible], వ్రతే ఆచరితవ్రతదినే, పితృశ్రాద్ధేషు శ్రాద్ధదివసేషు, పాతేచ వ్యతీపాతే మహాపాతే చ, ఉక్తేష్వేతేషు, గర్భాధానం స్యాద్యది అరిష్టం అశుభం భవేత్. విధ్యర్థే లిఙ్.

అవ. గర్భాదానమునకుఁ గూడని కాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. భార్యాభర్తలకాశికెనిమిదవయింటఁ జంద్రుఁడుండఁగాను, ముందుఁ జెప్పఁబడిన సూర్యాదిపాపగ్రహములుండిన నక్షత్రములయందును, అశ్విని, భరణి, ఆశ్లేష, మఖ, జ్యేష్ఠ, మూల, రేవతి ఈనక్షత్రములయందును, భార్యభర్తలజన్మనక్షత్రముల కేడవనక్షత్రమునం

దును పక్షద్వయగతవష్ఠులయందును, పరిఘానామయోగపూర్వభాగమునందును, పగటియందును, వైధృతినామయోగమునందును, సూర్యోదయాస్తమయకాలంబులయందును, పంచపర్వములనఁగా కృష్ణాష్టమి, కృష్ణచతుర్దశి, పూర్ణిమ, అమావాస్య, సంక్రాంతులు ఈదినములయందును, శుక్లచతుర్దశియందును, ఏకాదశిమొదలుగాఁగలవ్రతదినములయందును, శ్రాద్ధదినంబులయందును, వ్యతీపాతనామయోగమునందు నీ చెప్పఁబడినకాలములయందు గర్భాధానము చేయఁగూడదు.

అవ. అథ ఋతుకాలనిర్ణయ మాహ.—

స్త్రీణా మార్తవదర్శనాదిదివస స్స్యుష్షోడశ ర్తుక్షపాః

పుత్రార్థీ వరయే త్సమాసు సుముఖీం తాస్వేవ శుద్ధాంకృశామ్,

పుంలగ్నే పురుషై రవేక్షితయుతే పుంవర్గసంస్థై ర్గ్రహై

ర్జీవే లగ్నసుతాంకగే యది సుత స్తద్వ్యత్యయే పుత్రికా. 13

వ్యా — స్త్రీణామితి. ఆర్తవదర్శనాదిదివసః-ఋతౌభవం ఆర్తవం 'తత్రభవ' ఇత్యణ్ గుణః. తస్య రజసః దర్శనం తస్య ఆదిదినం ప్రథమదివసః తస్మాత్షోడశఋతుక్షపాః ఋతురాత్రయః స్యుః, రజోదర్శనాదిదినమారభ్య షోడశదినమభివ్యాప్య, ఋతుక్షపా ఇత్యర్థః పుత్రార్థీ పుత్రసంతానాభిలాషీ, సమాస్వేతాసు ఋతుక్షపాసు సుముఖీ మనుకూలవతీం, శుద్ధాం స్నానాదినా2 తిశుద్ధాం, కృశాం రజస్వలావస్థామేతక్షీణాంగీం, భార్యామితిశేషః.వరయే ద్గచ్ఛేత్, అత్రాయం విశేషః [illegible] తిస్రో నిం ద్యాః తస్మాత్తాః పరిత్యజ్య శేషాసు వరయేదితి,తదు [illegible] ఋతుస్స్వాభావికః స్త్రీణాం రాత్రయ ష్షోడశ స్మృతాః, చతుర్భిరితరై స్సార్ధ [illegible] సద్విగర్హితైః, తా సా మాద్యాశ్చతస్రస్తు నింద్యైకాదశీ చ యా, త్ర [illegible] శేషాస్తు ప్రశస్తా దశ రాత్రయ' ఇతి [illegible] తాసు పుంవర్గసంస్థైః, పడ్వర్గభేదవర్గ [illegible] తే, పుస్త్వసంజ్ఞకరాశివర్గః పుంవర్గఃయద్వా పురుషగ్రహాధిపతిరాశివర్గః పుంవర్గః, తత్రస్థితైః పురుషైః పుంగ్రహైః,అవేక్షితేదృష్టే యుతే వా,విశేషణసమాసః. పుంలగ్నే పురుషసంజ్ఞకలగ్నే, పుంలగ్నానితు మేషమిథునసింహతులాధనుఃకుంభాః, తేషా మన్యతమే లగ్నే, జీవే గురౌ,లగ్నసుతాంకగే గర్భాధానలగ్నే తస్య పంచమే నవమే వా స్థితే యది, సుతః పుత్రః జాయత ఇతి శేషః. తద్వ్యత్యయే ఉక్తలక్షణవ్యత్యయే, స్త్రీవర్గసంస్థై స్త్రీగ్రహైః, చంద్రశుక్రరాహుభిః, అవేక్షితే యుతే వా, స్త్రీలగ్నే వృషభకర్కటకకన్యావృశ్చికమకర

...మీనాసా మన్యతమే వా, గురౌ లగ్నపంచమనవమాతిరిక్తస్థానేషు స్థితే వా యది, పుత్రికేత్యర్థః.

అవ. ఋతుదినములనిర్ణయమును గర్భాధానకాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. స్త్రీలకు రజోదర్శనదినము మొదలు పదునాఱు రాత్రులు ఋతు రాత్రు లనంబడును. పుత్రసంతానమును గోరినవా రీపదునాఱు రాత్రు లలో సమదివసంబుల ఋతుస్నానాదులచేఁ బరిశుద్ధురాలును ఋతుని యమాదులచేతఁ గృశించిన దేహముగలదియును, తన కత్యంతప్రియు రాలునగు నిల్లాలిం గలియువలయు. మఱియుఁ బురుషరాసులగు మేష మిథునసింహతులాధనుఃకుంభ షడ్వర్గులయందైనను, పురుషగ్రహరా సులైన మేష సింహ వృశ్చిక ధనుర్మీనములషడ్వర్గు లయందైనను ఈ రాసులఁ బురుషగ్రహములఁ గూడియుండినను, చూడఁబడినను, బృహ స్పతి లగ్నపంచమనవమస్థానములయం దుండఁగాను, గర్భాధానము చేసినఁ బుత్రుండు గలుగుననియు, స్త్రీరాసులైన వృషభకర్కాటక కన్యావృశ్చిక మకర మీనరాసులయందైనను, స్త్రీగ్రహరాసులైనవృష భకర్కాటకతులారాసుల షడ్వర్గులయందైనను, లగ్నము స్త్రీగ్రహము లచేఁ జూడఁబడియైనను, స్త్రీగ్రహములతోఁ గూడియైననుండఁగాను, లగ్నపంచమనవమస్థానంబులయందు బృహస్పతి లేకయుండఁగాను, గ ర్భాధానముచేయఁగాఁ బుత్రికగలుగుననియు నెఱుఁగనగును. ఇదియు నుంగాక యీపదునాఱుదివసములలో నాదిని నాలుగురాత్రులును, పదునొకొండవపదుమూఁడవరాత్రులు నీయాఱు రాత్రులు నింద్యములని యును, నితరములగు పదిరాత్రు లుత్తమంబు లనియుఁ గొండఱియభి ప్రాయము. ఐదవశ్లోకంబున స్త్రీపురుషగ్రహముల నిర్ణయంబును, ఆఱు వదియాఱవ శ్లోకము మొదలైదుశ్లోకములయందు షడ్వర్గలక్షణ మును జెప్పఁబడియున్నది.

అవ. అథ పుంసవనకాల మాహ. —

కుర్యాత్పుంసవనం కరేత్ర యమతిథిశ్శోణత్రయో ర్యోత్తరా
మిత్రార్కంత్యాదితిమూలదస్రశశిభృ చ్ఛ్రే ష్ఠే వా ద్వ్యగర్భే స్ఫుటే,

లగ్నే పుంగ్రహవాసరే రవిగృహం త్యక్త్వాఽలిసద్మా ప్యమా
రిక్తాభిఃప్రవివర్జితేఽహ్ని యువతౌ మాసే తృతీయే పతిః. 14

వ్యా. —కుర్యా దితి ఆద్యగర్భే ప్రథమగర్భే, వ్యక్తేసతి, కరత్రయం హస్తచిత్రా స్వాతయః, విధిః రోహిణీ, శ్రోణత్రయం, శ్రవణాధనిష్ఠాశతభిషజః, అర్క్యః పుష్యః, ఉత్తరా ఉత్తరాత్రయం, మిత్రం అనూరాధా, అంత్యో రేవతీ, అదితిః పునర్వసూ, మూలా ప్రసిద్ధా, దస్రః అశ్వినీ, శశభృత్ మృగశీర్షం, ఏతేషు శేషునక్షత్రేషు, నక్షత్ర మృక్షం భం తారా త్యేవమరః లగ్నే, పుంలగ్నే, పుంగ్రహవాసరే రవికుజగురూణా మన్యతమే వాసరే, రవిగృహం సింహం, అలిసద్మాపి వృశ్చికమపి, త్యక్త్వా, యద్యపి సింహఃపుంలగ్న స్తథాపి కంఠోక్త్యా నిషిద్ధత్వాత్త్యాజ్యః అమారిక్తాభిః ప్రవివర్జితే-అమా దర్శః, రిక్తా చతుర్థీ నవమీ చతుర్దశ్యః, ఛిద్రాణి ఇత్యుపమాణపక్షచ్ఛిద్రాణి ఏతైర్వివర్జితే దివసే, తృతీయేమాసే 'షద్గర్భేమాస్ హ్యా' దితి వైకల్పికత్వాన్నమాసాదేశః. పతిర్భర్తా, యువతౌ భార్యాయాం, పుంసవనం పుంసవనాఖ్యంకర్మకుర్యాత్. తృతీయేమాస ఇతి గర్భస్య వ్యక్తోపలక్షణార్థం, నతు నియమార్థం పుంసవనం వ్యక్తే గర్భ ఇతి మాసనియమస్యాఽపస్తంబే నానుక్తత్వాత్.

అవ. పుంసవనకాలనిర్ణయముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తొలుత గర్భముగలిగినవనితకు మూఁడవమాసమందును, అశ్విని, రోహిణి, మృగశీర్షము, పునర్వసు, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త, చిత్ర, స్వాతి, అనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి యీనక్షత్రములయందును, వృశ్చిక సింహరాసుల కితరరాసులయందును, చవితి, నవమి, చతుర్దశి, అమావాస్యలఁ బరిత్యజించి తక్కినశుభదినములయందును, గర్భమునకు శుభముగలుగుటకై పెనిమిటియైనవాఁడు పుంసవనమనెడి కర్మఁజేయవలయు. మఱియు నాపస్తంబసూత్రమునందు స్త్రీలకు గర్భము స్పష్టముగా నగుపడినప్పుడు పుంసవనముఁ జేయవలయునని చెప్పియున్నది గాని మాసనియమము చెప్పలేదుగావున నిచ్చట మూఁడవమాసమని చెప్పుట గర్భవ్యక్తతోపలక్షణార్థమె యని తెలియవలయును.

అవ. అథ సీమంతకాలమాహ —

పూర్వం పుంసవనే యథోక్తవిధితం మాసవ్యవస్థాం వినా
సీమంతోన్నయనం తథైవ మాసవిషయే షష్ఠే చతుర్థేఽష్టమే,

లగ్నా దంత్యసుతాష్టమేషు రహితే ష్వర్కాదిపాపగ్రహై
శ్చంద్రే లగ్నవివర్జితే చ నవమే శుద్ధే సమం పుంసవే. 15

వ్యా.—పూర్వమితి. పూర్వంపూర్వస్మిన్ శ్లోకే, యథైవ కథితం యన్నక్షత్రవాసరాదికముక్తం, మాసవ్యవస్థాం మాసనియమం వినా, సీమంతేపి తథైవ నక్షత్రాదికం, మాసవిషయేతు, షష్ఠేచతుర్థేఽష్టమేవేతేషా మన్యతమేమాసి, సీమంతోన్నయనాఖ్యం కర్మ, కుర్యాత్. లగ్నాత్సీమంతలగ్నా దంత్యసుతాష్టమేషు ద్వాదశపంచమాష్టమేష్వర్కాదిపాపగ్రహైః సూర్యాంగారకశనైశ్చరక్షీణచంద్రాదిభిః, రహితేషు వివర్జితేషు సత్సు, చంద్రే లగ్నవివర్జితే, చంద్రానాక్రాంతలగ్న ఇత్యర్థః. నవమేశుద్ధేసీమంతలగ్నాన్నవమలగ్నే గ్రహవర్జితేసతి, సీమంతంకార్యం. సమంపుంసవే ఉత్తరార్థోక్తం సర్వం పుంసవనే చ సమం బోధ్యమ్.

అవ. సీమంతకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పూర్వశ్లోకంబునఁ బుంసవనవిషయమై చెప్పినమాసక్రమము దప్ప తక్కినదినవారనక్షత్రాదులు సీమంతమునకును గ్రాహ్యంబులు. మాసవిషయమై,౪-౬-౮ దవమాసములయందు, పంచమాష్టమద్వాదశములందు సూర్యాంగారకశనిరాహుకేతుక్షీణచంద్రాదిపాపగ్రహములు లేకయుండఁగాఁ జంద్రుఁడు లగ్నమునందు లేకయుండఁగాను నవమశుద్ధిగల లగ్నమునందు సీమంతముఁ జేయవలయును. ఉత్తరార్ధమునఁ జెప్పినవన్నియు పుంసవనమునందునుసమానమేయని తెలియఁదగినవి.

అవ. అథ జాతకర్మకాల మాహ.—

జాతే జాతదినాది ద్వాదశదినాత్తజ్జాతకర్మాత్మజే
కుర్యాద్రుద్రదినేఽథవా స్థిరచరక్షిప్రాఖ్యమైత్రోడుషు, 16
రిక్తామాకరహితేఽప్యఖండదివసే లగ్నే శుభే వాసరే
పూర్వాహ్ణేఽసురపూజితే సురగురౌ వ్యక్తేచ సౌమ్యాయనే.

వ్యా.—జాతఇతి. ఆత్మజే పుత్రే, జాతే సతి, జాతదినాదిః జన్మదివసమారభ్య, ఆద్వాదశదినాద్ద్వాదశదినపర్యంతం, దశదినమధ్యే యస్మిన్కస్మిన్ దివసే, తజ్జాతకర్మ, ఆత్మజే పుత్రవిషయే, కుర్యాత్, అథవా రుద్రదినే ఏకాదశేఽహ్నివా, కుర్యాత్, ఏకాదశదినే అతీతేసతి, స్థిరచరక్షిప్రాఖ్యమైత్రోడుషు స్థిరాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం, చరాణిస్వాతిపునర్వసూశ్రవణధనిష్ఠాశతభిషజః, క్షిప్రాఖ్యాః అశ్వినీహస్తపుష్యాః, మైత్రోం

అనూరాధానక్షత్రం, ఏతేషు, నక్షత్రేషు రిక్తామావహితే. రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అమా దర్శః, ఏతైః రహితే, ఏతద్భిన్న ఇత్యర్థః అఖండదివసే అఖండ మగ్రేవక్ష్యతి, శుభే శుభగ్రహాధిపే లగ్నే, తద్వర్గే వాసరే చ. పూర్వాహ్ణే అహ్నః పూర్వభాగే, అసుర పూజితే శుక్రే, సురగురౌ బృహస్పతౌ చ, వ్యక్తే, అనస్తంగతే సతీత్యర్థః. సౌమ్యా యనే ఉత్తరాయణే, జాతకర్మ కుర్యాత్.

అవ. జాతకర్మకాలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పుత్రోత్పత్తికాలమందైనను పుత్రోత్పత్తిదినము మొదలు ౧౦ దివసములవఱకు నేదినమందైనను జాతకర్మము చేయవలసినది. మఱియు ౧౧ వ దివసమందైనఁ జేయవలయు నీచెప్పఁబడినదివసములలోఁ జేయనట్లయిన అశ్విని, రోహిణి, పునర్వసు, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త, స్వాతి, అనూరాధ, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, ఉత్తరాభాద్ర ఈనక్షత్రములయందును, చవితి, నవమి, పున్నమ, అమావాస్య ఇవి తప్ప తక్కినతిథులయందును, ఉత్తరాయణమందును, గురుశుక్రమూఢములు లేనికాలములయందును, పూర్ణతిథులయందును సోమ బుధ బృహస్పతి శుక్రవారములయందును, శుభగ్రహాధిపలగ్నములయందును నీలక్షణయుక్తమైన శుభదివపూర్వాహ్ణమందు జాతకర్మముఁ జేయవలెను.

అవ. అథ నామకరణకాల మాహ:—

జాతానంతర మేవ నామకరణం త్వేకాదశాహే స్మృతం
పుత్రస్యైవ సమాక్షరం తు యువతేః కార్యం తతో వ్యత్యయమ్,
శుద్ధి ర్జాతకవ చ్చ నామ్ని సకలై స్తద్వాదశే షోడశే
త్వావింశేఽప్యథ వింశకేఽహ్ని విహితం జాతివ్యవస్థాం వినా. 17

వ్యా.—జాతానంతరమితి. జాతానంతరమేవ నామకరణం రోహిణీః మార్గశీర్షః ఇత్యాదినక్షత్రనామకరణం రహస్యం కర్తవ్యం. నక్షత్రనామ చనిర్దిశతి, 'తద్రహస్యం భవతీ' త్యాపస్తంబే నోక్తత్వాత్. ఏకాదశాహే ఏకాదశదినే, స్ఫుటంవ్యవహారనామ వ్యక్తం కర్తవ్య మిత్యర్థః. పుత్రస్యైవ సమాక్షరం నామ కర్తవ్యం. యథా శివః మహేశ్వర ఇత్యాది. యువతేః కన్యాయాస్తు, తతః పురుషాద్వ్యత్యయం విషమాక్షరం నామ, యథా పార్వతీ భవానీత్యాది కార్యం. నామ్ని నామకరణే, శుద్ధిః లగ్నాదిశుద్ధిః, జాతకవత్ జాతకర్మవత్, సకలైః చాతుర్వర్ణ్యైః, జాతివ్యవస్థాంవినా

జాతిభేదం వినా, ద్వ్యకశేజన్మతః ద్వాదశే, షోడశే, ద్వావింశే, అథవా వింశకేఽహ్ని దివసేవా, తన్నామకరణం, విహిత మావశ్యక మిత్యర్థః. నను 'దశాహం ద్వాదశాహం చ పక్షం మాస మనుక్రమా' దిత్యాదినా బ్రాహ్మణాదీనాం వర్ణానా మాశౌచ భేదస్య దృష్టత్వాత్ కథం జాతివ్యవస్థాం వినేతి సంగచ్ఛత ఇతిచేత్ నైవం 'సర్వేషాం దశరాత్రేణ మాతకే శుద్ధిరిష్యత' ఇతిజాతాశౌచవిషయే విశేషవచనేన సామాన్యవచనస్య బాధితత్వా దితి నక్.

అవ. నామకరణకాలనిర్ణయముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పుత్రుఁడు కలిగినక్షణంబున నక్షత్రనామమనఁగా రోహిణి నక్షత్రమందుఁ బుట్టినవానికి రౌహిణుఁడు ఈమొదలగు నక్షత్రనామకరణమును రహస్యముగాఁ జేసి ౧౧ వ దివసమందు కుమారవిషయమై సమానవర్ణములుగల పేరనఁగాఁ కృష్ణః, శివః, మహేశ్వరః, ఇట్టి వ్యవహారనామములును, కూఁతురి విషయమై బేసియక్షరములుగల నామమనఁగా జానకీ, పార్వతీ, భవానీ ఇట్టినామములు నిశ్చయింపవలెను. ఈనామకరణవిషయమయి లగ్నాదిశుద్ధి పూర్వశ్లోకమునందు జాతకర్మమునకు నిర్ణయించిన ప్రకారముగ తెలియవలయును. ౧౧ వ దివసమందుఁ జేయునిపక్షమున బ్రాహ్మణులు మొదలుగాఁగల ౪ వర్ణములకు ౧౦ దివసములుపర్యంతముజాతాశౌచమని విశేషవచనములుండుటవలన జాతిభేదము లేక నాలుగువర్ణములవారును పుట్టినదినము మొదలు ౧౨వ దివసమందును, ౧౬వ దివసమందును, ౨౦ వ దివసమందును, ౨౨ వ దివసమందును నామకరణము చేయవచ్చును.

అవ. అథాన్నప్రాశన మాహ.—

అన్నప్రాశన మర్భకస్య శుభదం మాసేష్వయుగ్మే శుభే
షష్ఠాదా వథ పంచమాదిషు సమే మాసే వధూనాం శుభే,
వారే సౌమ్యగృహే విశుద్ధదశమే నందాష్టమీద్వాదశీ
రిక్తామారహితే దినే చ మృదుక్షిప్రధ్రువాఖ్యోడుషు. 18

వ్యా.—అన్నప్రాశనమితి షష్ఠాదా ఆదిశబ్దేన అష్టమదశమద్వాదశాదయ ఉచ్యంతే, తస్మిన్ అయుగ్మే మాసేష్వేవ. అన్నప్రాశనం అర్భకస్య శిశోః శుభదం శుభప్రదం అథ వధూనాం స్త్రీణాం తు, పంచమాదిషు సమే మాసే పంచమసప్తమనవమైకాదశేషు విషమేషు, శుభదం.శుభే శుభగ్రహాధిపే వారే, విశుద్ధదశమే విశుద్ధో గ్రహరహితోదశమో యస్య సతథోక్తః, తస్మిన్ సౌమ్యగృహే వృషభకర్కటకాదిసమరాశినా మన్యతమే,

సౌమ్యగ్రహాధిపతిలగ్నేవా, సమరాశీనాం సౌమ్యరాశిత్వం 'క్రూర స్సౌమ్యః పురుష వనితే' ఇత్యాదినా వరాహమిహిరేణోక్తత్వాత్. నందాష్టమీద్వాదశీరిక్తామారహితే- నందాః ప్రతిపత్షష్ఠ్యేకాదశ్యః, అష్టమీ పక్షద్వయగతా. ద్వాదశీ పక్షద్వయగతా, రిక్తా రిక్తతిథయః, అమా దర్శః, ఏతైః రహితే, ఏత ద్వ్యతిరిక్తదినే, చరమృదు క్షిప్రధ్రువాఖ్యేడుషు-చరాః స్వాతీ పునర్వసూ శ్రవణ ధనిష్ఠాశతభిషజః, మృదూని చిత్రా రేవతీ మృగశీర్షానూరాధాః. క్షిప్రాణి అశ్వినీ హస్త పుష్యాః, ధ్రువాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం, ఈడుషు ఏతత్సంజ్ఞికనక్షత్రేషుచ, అన్నప్రాశనం శుభద మితి యోజ్యమ్

అవ. అన్నప్రాశనకాలనిర్ణయముం జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. పురుషశిశువువిషమై షష్ఠాదిమాసము లనఁగా ౬-౮-౧౦- ఈ నెలలయందును, స్త్రీశిశువువిషయమై పంచమాదివిషమమాసము లనఁగా ౫-౭-౯-ఈనెలలయందును, సోమ, బుధ, గురు, శుక్రవారములయందును, అన్నప్రాశనలగ్నమునకు ౧౦ వ యింట గ్రహములేక యుండఁగాను, వృషభకర్కాటకమిథునకన్యాధనుర్మీనముల నెడి శుభ లగ్నములయందును, పాడ్యమి, చవితి, షష్ఠి, అష్టమి, నవమి, ఏకాదశి, ద్వాదశి, అమావాస్య, పున్నమ ఈదినముల నిషేధించియితరదినముల యందును, అశ్విని, రోహిణి, మృగశీర్ష, పునర్వసు, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త, చిత్ర, స్వాతి, అనూరాధ, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి నక్షత్రములయందు నన్నప్రాశనముఁ జేయవలయును.

అవ అన్నప్రాశనలగ్నగతగ్రహఫల మాహ —

కుష్ఠీ లగ్నగతే రవౌ తనుకళే చంద్రే సదా భిక్షుకః
పూర్ణేందౌ బహుసత్రదోఽవనిసుతే పిత్తార్దితో జ్ఞానవాన్,
జ్ఞే జీవే బహుభోగవాన్ భృగుసుతే దీర్ఘాయు రర్కాత్మజే
వాతాంగీ తమసి ధ్వజేఽప్యనశనీ బాలోఽన్నభోక్తా భవేత్ 19

వ్యా —కుష్ఠీతి. రవౌ సూర్యే లగ్నగతే సతి బాలః అన్నభోక్తా యది కుష్ఠీ కుష్ఠరోగవాన్ భవేత్. లగ్నగతే భవేదిత్యే దీతిపదద్వయం సర్వత్ర బోధ్యం. తనుకళే క్షీణేచంద్రే, సదా భిక్షుకః. పూర్ణేందౌ పూర్ణచంద్రే, బహుసత్రదః బహ్వన్నదాతా. అవనిసుతే కుజే, పిత్తార్దితః పైత్యరోగపీడితః, జ్ఞే బుధే, జ్ఞానవాన్. జీవే గురౌ, బహుభోగవాన్ భృగుసుతే శుక్రే, దీర్ఘాయుః అర్కాత్మజే శనైశ్చరే, వాతాంగీ వాతరోగయుక్తశరీరః. తమసి రాహౌ, ధ్వజే కేతౌచ, అనశనీ దరిద్రో భవేత్.

అవ. అన్నప్రాశనలగ్నమందుండు గ్రహఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అన్నప్రాశనలగ్నమందు సూర్యుఁడుండిన చిన్నవాఁడు కుష్ఠరోగియును, క్షీణచంద్రుఁడుండిన దరిద్రుఁడును, పూర్ణచంద్రుఁడుండిన సన్నదాతయును, అంగారకుఁడుండిన పైత్యరోగియును, బుధుఁడుండిన విశేషజ్ఞానవంతుఁడును, గురువుండిన మిక్కిలిభోగవంతుఁడును, శుక్రుఁడుండిన దీర్ఘాయువుగలవాఁడును, శనైశ్చరుఁడుండిన వాతరోగముతోఁగూడిన శరీరము గలవాఁడును, రాహుకేతువులుండిన మిక్కిలి దరిద్రుఁడౌను.

అవ. శ్లో॥ కేశఖండనే మాసాదీనాహ.—

జన్మాదౌ సమమాసి పుత్రవిషయే స్త్రీణాం తు తద్వ్యత్యయే
కార్యం చాదిమకేశఖండనమిదం పూర్వేఽహ్ని సౌమ్యాయనే,
ఆదిత్యద్వయదస్రపౌష్ణశశభృద్విష్ణుత్రయార్కత్రయే
పూర్ణాహే శుభవాసరే జయదినే చాష్టమ్యమావర్జితే. ౭౧

వ్యా.—జన్మాదావితి. పుత్రవిషయే జన్మాదౌ జన్మప్రభృతి, సమమాసే ద్వితీయచతుర్థాదిమాసేషు, స్త్రీణాంతు తద్వ్యత్యయే ఉక్తవైపరీత్యే, తృతీయపంచమాదివిషమమాసే ఇత్యర్థః. పూర్వేఽహ్ని పూర్వాహ్ణే, సౌమ్యాయనే ఉత్తరాయణే, ఆదిత్యద్వయదస్రపౌష్ణశశభృద్విష్ణుత్రయార్కత్రయే - అదితేర్దేవతాక మాదిత్యం; 'దిత్యాదిత్యాదిత్యపత్యుత్తరపదాణ్ణ్యః' ఇతి ణ్యప్రత్యయః. పునర్వసూ తదాదిద్వయం పునర్వసూపుష్యద్వయం, దస్రః అశ్వినీ, పౌష్ణో రేవతీ, శశభృత్ మృగశీర్షం, విష్ణుత్రయం అర్కత్రయంచ ప్రాగుక్తం, మేతేషు నక్షత్రేషు, పూర్ణాహే పూర్ణతిథౌ, శుభవాసరే శుభదినే, జయదినే జయతిథౌ, అష్టమ్యమావర్జితే-అష్టమీమావర్జితే ఆమావర్జితే పూర్ణతిథావేతేషు, సనక్షత్రాదిషు ఇద మాదిమకేశఖండనం కార్యం, కర్తవ్య మిత్యర్థః.

అవ. బాలురకు కేశఖండనవిషయమై మాసాదికాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పుత్రవిషయమై పుట్టినదిమొదలు సరినెలలైన ౨-౪-౬-నెలలయందును, స్త్రీవిషయమై బేసినెలలైన 3-౫-౭-నెలలయందును, ఉభయులకు నుత్తరాయణమందును పూర్వాహ్ణమందును, అశ్విని, మృగశీర్ష, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, చిత్ర, స్వాతి, శ్రవ

ణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, రేవతీనక్షత్రములయందును, సోమబుధ గురుశుక్రవారములయందును, తదియ, అష్టమి, త్రయోదశి, అమావాస్యలు వినా క్రిందఁ జెప్పినమాసనక్షత్రములతోఁగూడినపూర్ణతిథియందును, బాలురకు కేశఖండనము చేయవలయును.

అవ. కర్ణవేధయోగ్యకాల మాహ.—

జాతా ద్ద్వాదశషోడశేఽహ్ని నిధనే శుద్ధేఽష్టమే సప్తమే
షష్ఠే మాసి శుభే చ వారభవనే కర్ణౌ సువేధ్యౌ శిశోః,
రిక్తాపర్వనిశాదినాదిరహితే సంపూర్ణతిథ్యర్క్షయోః
పౌష్ణాదిత్యకరద్వయోత్తరహరిశ్రోణాశ్వయార్ద్రేందుషు. 21

వ్యా.—జాతాదితి. జాతా జ్జన్మతః, ద్వాదశ షోడశే ద్వాదశే షోడశేవా, అహ్ని దివసే, నిధనే అష్టమే లగ్నే, శుద్ధే గ్రహవర్జితేసతి, అథవా అష్టమే సప్తమే షష్ఠేవా మాసి, శుభే వారభవనే శుభవాసరే శుభగ్రహాధిపతిలగ్నేచ, రిక్తాపర్వనిశాదినాది రహితే-రిక్తాః పూర్వోక్తాః, పర్వాణి పంచపర్వాణి, నిశారాత్రిః, దినాదిః ప్రతిపత్, ఏతైఃరహితే, సంపూర్ణతిథౌ, సంపూర్ణనక్షత్రేఽపి తయోః, పౌష్ణాదిత్యకరద్వయోత్తరహరిశ్రోణాశ్వయార్ద్రేందుషు-రేవతీ పునర్వసూ హస్త చిత్రోత్తరాత్రయార్ద్రా శ్రవణ ధనిష్ఠా పుష్య మృగశీర్షేషు ద్వాదశనక్షత్రేషు, శిశోర్బాలస్య, కర్ణౌ సువేధ్యౌ. కర్ణవేధాఖ్యం కర్మ కర్తవ్య మిత్యర్థః.

అవ. బాలురకు చెవులుకుట్టుటకు యోగ్యకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. శిశువు పుట్టినదిమొదలు పండ్రెండవదినసమందైనను, పదునాఱవదివసమందైనను, పగటియందును, కర్ణవేధలగ్నమున కెనిమిదవయింట నేగ్రహములు లేకయుండఁగా చెవులు కుట్టవలసినది. ఈచెప్పఁబడినకాలములనతిక్రమించినను ౬ - ౭ - ౮ - యీ నెలలయందును సోమ, బుధ, గురు, శుక్రవారములయందును, వృషభ, మిథున, కర్కాటక, కన్యా, ధను, మీనలగ్నములయందును, చవితి, నవమి, చతుర్దశి, పూర్ణిమ, అమవస, కృష్ణాష్టమి, కృష్ణచతుర్దశి, సంక్రమణములు, రాత్రి, శుక్లపాడ్యమి వీనియందు వినా పూర్ణతిథినక్షత్రముల యందును, మృగశీర్ష, ఆర్ద్ర, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, చిత్ర,

ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతీనక్షత్రములయందు బాలురకు చెవులు కుట్టవలయును.

అవ. అథ చౌలకాల మాహ.—

మధ్యేషూత్తరవాయుమిత్రవరుణబ్రహ్మాభిధే షూత్తమే
చిత్రాంత్యేందుపునర్వసూద్వయకరశ్రోణద్వయాద్యే దివా,
బాలస్య త్రితయేఽథ పంచమసమే మాసాదిరిక్తాష్టమీ
పర్వాన్యాసు శుభాంశవారభవనే చౌలం విశుద్ధేఽష్టమే. 22

వ్యా —మధ్యేష్వితి. ఉత్తరవాయుమిత్రవరుణబ్రహ్మాభిధే షూత్తరాత్రయస్వాత్యనూరాధాశతతారారోహిణ్యాఖ్యేషు, మధ్యేషు మధ్యమనక్షత్రేషు, చిత్రాంత్యేందుపునర్వసూద్వయకరశ్రోణద్వయాద్యే చిత్రా రేవతీ మృగశీర్ష పునర్వసూ పుష్యహస్త శ్రవణధనిష్ఠాఽశ్వినీ ప్రభృత్యుత్తమేక్షేష్వే నక్షత్రే, దివా దివాభాగే, బాలస్య త్రితయే, సమే సంవత్సరే 'హాయనో స్త్రీ శరత్సమా' ఇత్యమరః అథవా పంచమసమే పంచమవత్సరే వా, మాసాదిరిక్తాష్టమీపర్వాన్యాసు-మాసాది శుక్లప్రతిపత్, రిక్తాః ప్రాగుక్తాః, అష్టమీ పక్షద్వయగతా, పర్వాణి పంచపర్వాణి, అన్యాసు ఏభ్యోఽన్యాసు, తిథిష్వితి శేషః. శుభాంశవారే భవనే శుభగ్రహనవాంశే శుభలగ్నే చ, విశుద్ధేఽష్టమే లగ్నాదష్టమస్థానే గ్రహరహితే సతి, చౌలం చూడాకర్మ, కర్తవ్యమితి శేషః.

అవ. చౌలకాలనిర్ణయముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శిశువుకుఁ బుట్టినదిమొదలు మూఁడవసంవత్సరమందును, ఐదవసంవత్సరమందును, శుక్లపాడ్యమి, చవితి, నవమి, చతుర్దశి, శుక్లకృష్ణాష్టములు, పూర్ణిమ, అమావాస్య, చతుర్దశి, సంక్రమణము వీని నిషేధించి యితరములైన తిథులయందును, సోమ, బుధ, గురు, శుక్ర వారములయందును, వృషభ, మిథున, కర్కాటక, కన్యా, ధను, మీనములనెడు శుభగ్రహములలగ్నములయందును, శుభగ్రహములనవాంశములయందును, రోహిణీ, ఉత్తర, స్వాతి, అనూరాధ, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర యీనక్షత్రములు మధ్యమములగుటవలనచౌలకర్మకు శ్రేష్ఠములు కావు కనుక, అశ్విని, మృగశీర్ష, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, చిత్ర, శ్రవణము, ధనిష్ఠ యీయుత్తమనక్షత్రములయందుఁ జేయ ననుకూలింపనిపక్షమున యీక్రిందనుదాహరింపఁబడిన మధ్యమనక్షత్ర

ములయందైనను, అష్టమశుద్ధిగల లగ్నమందు చిన్నవానికి చౌలకర్మము చేయుట యుక్తము.

అవ అథాంకురార్పణకాల మాహ —

కర్తవ్యో విధితో౽౦కురార్పణవిధి శ్చౌలాదికర్తాదితో
రాత్రిష్వేవ శరాగ్నిశైలగణనా స్వేతాసు సద్యో౽థవా,
రిక్తాపర్వవిష ప్రదోషరహితే వారే శుభానాం గృహే
క్షిప్రస్వాతిమృదుధ్రువాసురమఖావిష్ణుత్రయాఖ్యేదుషు 23

వ్యా.—కర్తవ్య ఇతి. అంకురార్పణ మంకురోత్పత్త్యర్థం బీజావాపః, తస్య విధిః, విధితః స్వగృహ్యోక్తవిధానేన, సార్వవిభక్తికస్తసిః, చౌలాదికర్మాదితః ఆదిశబ్దేనాన్నప్రాశనోపనయనవివాహసీమంతపుంసవనాదయో గృహ్యంతే. తేషాం కర్మాదితః కర్మణః పూర్వమేవ శరాగ్నిశైలగణనాసు పంచమతృతీయసప్తమా స్వేతాసు రాత్రిష్వేవ, నతు దివే త్యేవకారార్థః అథవా సద్య శ్శోభనదినా త్పూర్వరాత్రౌవా, రిక్తాపర్వవిష ప్రదోషరహితే-రిక్తాః ప్రసిద్ధాః, పర్వాణి పంచపర్వాణి, విషాః విషఘటికాః, ప్రదోషః చతుర్థీసప్తమీత్రయోదశీనాం ప్రదోషః, సర్వతిథీనాం ప్రదోషకాలోవా, ఏతైః రహితే, దిన ఇతిశేషః శుభానాం శుభగ్రహాణాం సంబంధివారే, శుభగ్రహసంబంధలగ్నే, క్షిప్రాణి అశ్వినీహస్తపుష్యాః, స్వాతీ ప్రసిద్ధా, మృదూని చిత్రా రేవతీ మృగశీర్షానూరాధాః, ధ్రువాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం, అసురః మూలా, మఘా ప్రసిద్ధా, విష్ణుత్రియం శ్రవణ ధనిష్ఠా శతభిషజః, ఏతేషు సప్తదశనక్షత్రేషు కర్తవ్యః.

అవ. అంకురారోపణమునకుఁ గాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. అంకురారోపణమును గృహ్యసూత్రములోఁ జెప్పినప్రకారము అన్నప్రాశన చౌల ఉపనయన వివాహసీమంత పుంసవనకర్మములకుఁ బూర్వమం దనఁగా ఏనిముహూర్తదినమునకుఁ బూర్వరాత్రియందైనను, సద్యఃకాలమందైనను, పరరాత్రియందైనను ఇట్లు చేయనిపక్షమందున ముహూర్తదినమునకు 3. 5. 7. యీరాత్రులయందైనను, చవితి, నవమి, చతుర్దశి, యీరిక్తతిథులను, పూర్ణిమ, అమావాస్య, కృష్ణాష్టమి, కృష్ణచతుర్దశి, సంక్రమణము యీపర్వములును, చవితి, సప్తమి, త్రయోదశి, ప్రదోషదినములును, త్యాజ్యఘడియలును నిషేధించి సోమ, బుధ, బృహస్పతి, శుక్రవారములయందును, వృషభ,

మిథున, కర్కాటక, కన్య, ధను, ర్మీనములైన శుభగ్రహములయొక్క లగ్నములయందును, అశ్విని, పుష్యమి, హస్త, స్వాతి, చిత్ర, రేవతి, మృగశీర్ష, అనూరాధ, రోహిణి, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, మూల, పుఖ, శ్రవణ, ధనిష్ఠ, శతభిషజ్నక్షత్రములయందును, అంకురారోపణము చేయవలయును.

అథ. గ్రహాణా ముచ్చనీచమూలత్రికోణనిర్ణయ మాహ.—

మేషో గౌర్మకర స్సతీ శశిగృహం మీన స్తులోచ్చాభిధా
దిగ్రామో మనుయుగ్దినం శరమితం తారాః క్రమా ద్వింశతిః,
స్వస్యోచ్చాత్తగృహం స్వనీచభవనం సూర్యాదిత స్సింహగో
మేషా షష్ఠధ నుస్తులాశ్చ కలశో మూలత్రికోణాభిధాః.

ప్రథమబిన్దుస్సమాప్తః.

వ్యా.—మేష ఇతి. మేషః ప్రసిద్ధః, గౌః వృషభః, మకరశ్చ ప్రసిద్ధః, సతీ కన్యా, శశిగృహం కర్కటకః, మీనః ప్రసిద్ధః, తులా చ ఏతే నవరాశయః, క్రమాత్, సూర్యాదీనాం సప్తానాం ఉచ్చాభిధాః ఉచ్చసంజ్ఞకస్థానాని. తథాహి సూర్యస్య మేషః, చంద్రస్య వృషభః, కుజస్య మకరః, బుధస్య కన్యా, గురోః కర్కటకః, శుక్రస్య మీనః, శనే స్తులోచ్చమితి విశేషః. దిక్ మేషే దశమో భాగః, రామః వృషభే తృతీయో భాగః, మనుయుక్ మనుయుక్త్వం-మనూనాం యుక్ మనుయుక్ అష్టావింశో భాగ ఇత్యర్థః అత్ర తంత్రన్యాయేన మనుశబ్దః పునఃపఠ్యతే, తథాచ మనుశబ్దశ్చ చతుర్దశసంఖ్యావాచీ. మనునా యుక్తేతి మనుయుక్. మకరే అష్టావింశో భాగ ఇతి ఫలతి. దినం కన్యాయాః పంచదశో భాగః, శరమితం కర్కటకే పంచమో భాగః, తారాః మీనే సప్తవింశో భాగః, వింశతి స్తులాయాం వింశో భాగః, ఏతే పరమోచ్చభాగా ఇత్యర్థః. తే స్వస్యోచ్చాత్తగృహం - స్వస్య స్వస్య ఉచ్చాత్, [illegible] సప్తమస్థానం, స్వనీచభవనం స్వస్య నీచస్థానం. యథా సూర్యస్య [illegible] నీచః. తద్దశమో భాగః పరమనీచః, చంద్రస్య వృశ్చికో నీచః, తస్య తృతీయో భాగః పరమనీచః, కుజస్య కర్కటకో నీచః, తస్యాష్టావింశో భాగః పరమనీచః, బుధస్య మీనో నీచః, తస్య పంచదశో భాగః పరమనీచః. గురో ర్మకరో నీచః, తస్య పంచమో భాగః పరమనీచః, శుక్రస్య కన్యా నీచః, తస్యాః సప్తవింశో భాగః పరమనీచః, శనేః మేషో నీచః, తస్య వింశో భాగః పరమనీచః, సూర్యాదితః సూర్యాదిప్రభృతి సప్తగ్రహాణామిత్యర్థః పాంచవిభక్తిక స్తసిః. సింహగోమేషషష్ఠధనుస్తులాశ్చ కలశః, సూర్యస్య సింహః, చంద్రస్య వృషభః, కుజస్య మేషః, బుధస్య కన్యా, గురోః ధనుః శుక్రస్య తులా, శనేః కుంభః,

మూలత్రికోణాభిధాః ఏతే సప్తనామ యః మూలత్రికోణసంజ్ఞికాః తను సూర్యస్య సింహస్స్వక్షేత్రంమూలత్రికోణంచ, చంద్రస్య వృషభః ఉచ్చో మూలత్రికోణంచ, కుజస్య మేషః స్వక్షేత్రం మూలత్రికోణంచ, బుధస్య కన్యా స్వక్షేత్రం మూలత్రికోణ ముచ్చంచ, గురో ర్ధనుఃస్వక్షేత్రం మూలత్రికోణంచ, శుక్రస్య తులా స్వక్షేత్రం మూలత్రికోణంచ. శనేః కుంభస్స్వక్షేత్రం మూలత్రికోణంచ భవతి. ఏవంచ సతి స్వక్షేత్రం పరిత్యజ్య సూర్యస్య సింహో మూలత్రికోణమితి కథం వక్తుం శక్యత ఇతిచే దుచ్యతే; సింహే ఆద్యాః వింశతిభాగాః సూర్యస్య మూలత్రికోణం, అపర దశభాగాః స్వక్షేత్రం. వృషభే ఆద్యభాగత్రయం చంద్రస్యోచ్చః, అపరే సప్త వింశతిభాగాః మూలత్రికోణం. మేషే ద్వాదశభాగాః కుజస్య మూలత్రికోణం, అపరేఽష్టాదశభాగాః స్వక్షేత్రం. కన్యాయాం పంచదశభాగాః బుధస్యోచ్చం, అపరే పంచభాగాః మూలత్రికోణం, తతో దశభాగాః స్వక్షేత్రం. ధనుషి దశభాగాః గురోర్మూలత్రికోణం, అన్యే వింశతిభాగాః స్వక్షేత్రం. తులాయాం పంచదశ భాగాః శుక్రస్యమూలత్రికోణం, అన్యేపంచదశభాగాః స్వక్షేత్రం. కుంభేవింశతిభాగాః శనేర్మూలత్రికోణం,అన్యే దశభాగాః స్వక్షేత్రం.తథాచ సారావళ్యాం 'వింశతి రంశా స్సింహే త్రికోణ మపరే స్వభవన మర్కస్య, ఉచ్చం భాగత్రితయం వృష ఇందో స్స్యాత్త్రికోణ మపరేఽంశాః. ద్వాదశభాగా మేషే త్రికోణమపరే స్వభవనం భౌమస్య, ఉచ్చఫలం కన్యాయాం బుధస్య తిథ్యంశకై స్సదా చింత్యం. పరత స్త్రికోణఫలం పంచభి రంశైఃస్వరాశిజం పరతః, దశభి ర్భాగై ర్జీవస్య త్రికోణ మపరే స్వభవనం చాపే. శుక్రస్యాంశత్రికోణం తిథయో [illegible]ఽపరే స్వరాశిశ్చ,కుంభే త్రికోణనిజభే రవిజస్య రవే ర్యథాహి సింహ' ఇతి.

శ్లో. యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితా [illegible] స్ఫుటే,
కాలామృతస్య టీకాయా మాద్యో[illegible]ందు రభూ చ్ఛుభః.

అథ సూర్యాది సప్తగ్రహముల ఉచ్చపర[illegible]పరమనీచ స్వక్షేత్రమూలత్రికోణములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యునికి మేషరాశి ఉచ్చ రాశి, అందు ౧౦ దో భాగము పరమోచ్చము, ఈయుచ్చరాశికి సప్తమమగుతులారాశి నీచరాశి, అందు ౧౦ దో భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు సింహరాశిలో మొదటి ౨౦ భాగములు మూలత్రికోణము, మిగత ౧౦ భాగములు స్వక్షేత్రము, చంద్రగ్రహమునకు వృషభరాశి యుచ్చరాశి, అందు ౩ దో భాగము పరమోచ్చము, ఈయుచ్చరాశి కేడవదగు వృశ్చికరాశి

నీచరాశి, అందు ౩-వ భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు వృషభరాశిలో మొదట ౩ భాగము లుచ్చమును మిగత౨౭ భాగములు మూలత్రికోణమును. అంగారకగ్రహమునకు మకరరాశి యుచ్చరాశి, అందు ౨౮-వ భాగము పరమోచ్చము, ఈమకరరాశి కేడవదైన కర్కటకరాశి నీచరాశి, అందు ౨౮-వ భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు మేషరాశిలో ౧౨ భాగములు మూలత్రికోణము, మిగత ౧౮ భాగములు స్వక్షేత్రము, బుధగ్రహమునకు కన్యారాశి యుచ్చరాశి అందు ౧౫ వ భాగము పరమోచ్చము, ఈరాశి కేడవదైన మీనరాశి నీచరాశి, అందు ౧౫-వ భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమున కీచెప్పఁబడిన కన్యారాశిలో ౧౫-వభాగముచ్చమును, మిగత ౧౫ భాగములు మూలత్రికోణము. బృహస్పతికి కర్కటకరాశి యుచ్చరాశి,అందు ౫-వ భాగము పరమోచ్చము,ఈరాశి కేడవదైన మకరరాశి నీచరాశి,అందు ౫-వ భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు ధనూరాశిలో మొదట ౧౦ భాగములు మూలత్రికోణమును, మిగత ౨౦ భాగములు స్వక్షేత్రము. శుక్రగహమునకు మీనరాశి, యుచ్చరాశి, అందు ౨౭వ భాగము పరమోచ్చము, ఈరాశి కేడవదైన కన్యారాశి నీచరాశి, అందు ౨౭-వ భాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు తులారాశిలో మొదట ౧౫భాగములుమూలత్రికోణమును,మిగత౧౫భాగములుస్వక్షేత్రము. శనైశ్చరగ్రహమునకు తులారాశి యుచ్చరాశి,అందు౨౦వభాగముపరమోచ్చము,ఈయుచ్చరాశి కేడవదైన మేషరాశి నీచరాశి అందు౨౦వభాగము పరమనీచము, ఈగ్రహమునకు కుంభములో మొదట ౨౦ భాగములు మూలత్రికోణము,౧౦భాగములుస్వక్షేత్రమును,ఈవరుసను సప్తగ్రహములయుచ్చాత్యుచ్చనీచాదినిర్ణయములఁ దెలియవలయు.

ప్రథమబిందువు సమాప్తము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః.

కాలామృతే-సవ్యాఖ్యానే

ద్వితీయబిన్దుః.

అవ. అథ బ్రహ్మక్షత్రవిశా ముపనయనయోగ్యకాలమాహ —

బ్రహ్మక్షత్రవిశా మథోపనయనం వక్ష్యే వసంతే క్రమా
ద్గ్రీష్మర్తౌ శరదీహ వర్ణనియతే తత్రాపి సాధారణాః,
మాసా మాఘముఖాస్తు పంచ జననాద్వా గర్భతోఽబ్దేఽష్టమే
నిత్యే విప్రశిశోః క్రమాన్నృపవిశో రేకాదశే ద్వాదశే. 26

వ్యా — బ్రహ్మేతి, అథశబ్దోఽంకురార్పణానంతర మిత్యానంతర్యార్థకో మంగళార్థకో వా, బ్రహ్మక్షత్రవిశా ముపనయన ముపనయనాఖ్యం కర్మ, క్రమా ద్వక్ష్యే కథయామి, వసంతే బ్రాహ్మణానాం, గ్రీష్మర్తౌ క్షత్రియాణాం, శరది వైశ్యానా మితి నియమః. ఇహాస్మిన్ వర్ణనియతే బ్రాహ్మణాదివర్ణానా మృతునియమేఽపి తత్రాప్యుపనయనే మాఘముఖాః మాఘాద్యాః, పంచ మాసాః సాధారణాః బ్రహ్మక్షత్రవిశాం తుల్యాః. జననా జ్జననాదారభ్య వా, అథవా గర్భతః గర్భా దారభ్యవా, నిత్యే 'గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణ ముపనయీత' ఇత్యాదివిధిప్రాప్తే అష్టమేఽబ్దే విప్రశిశోః బ్రాహ్మణకుమారస్య, నృపవిశోః క్షత్రియవైశ్యకుమారయో రేకాదశే వర్షే, ద్వాదశే వర్షే చ క్రమాత్, ఉపనయనం కార్య మిత్యధ్యాహారః.

అవ. బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్యుల కుపనయనకాలమును క్రమముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బ్రాహ్మణులకు గర్భసంవత్సరము మొదలైనను జననసంవత్సరము మొదలుగానైననెనిమిదవసంవత్సరమునందునువసంతఋతువునందును, క్షత్రియులకు ౧౧-వ సంవత్సరమునందును, గీష్మర్తువునందును, వైశ్యులకు ౧౨-వ సంవత్సరమునందును శరదృతువునందును, మఱియు నీవిధమున నిర్ణయింపఁబడిన ఋతువులయందును, మాఘ

మాసము మొదలు జ్యేష్ఠమాసమువఱకు శ్రేష్ఠమాసములౌటవలన జాతిభేదనిమిత్తము లేక నీ ౫ మాసములయందును బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యుల కుపనయనకర్మ చేయుట ముఖ్యము.

అవ. ఉపనయనాబ్దవిషయే పక్షాంతర మాహ —

కామ్యాబ్దే త్వథ పంచమాదివిషమే షష్ఠే చతుర్థే పరే
వాంఛంత్యేవ హి మధ్యమే తు దశమే ద్వైవా చ్చ కాలాత్యయే,
కృష్ణాదౌ దినపంచకే శుభదినే పక్షే వళక్షే వినా
రిక్తానధ్యయనాని మధ్యమతిథీ నందే అపి ద్వాదశీ. 26

వ్యా — కామ్యాబ్ద ఇతి. కామ్యాబ్దే తు, 'సప్తమే బ్రహ్మవర్చసకామ మష్టమ మాయుష్కామం నవమే తేజస్కామం దశమే ఽన్నాద్యకామం ఏకాదశ ఇంద్రియకామం ద్వాదశే పశుకామం' ఇత్యాపస్తంబోక్తకామ్యవర్షే, అథవా పంచమాదివిషమేత్యాదిశబ్దేన సప్తమనవమైకాదశానాం గ్రహణం, ఏషు పంచమాదివిషమేఽబ్దే, సమేషు షష్ఠే. ఆపస్తంబే 'గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణముపనయీత' ఇత్యత్ర బహువచనస్య గర్భషష్ఠగర్భసప్తమగర్భాష్టమానాం స్వీకృతత్వాత్ ... షష్ఠ ఇత్యుక్తవాన్. తస్య గర్భషష్ఠస్వీకారతాత్పర్యేణైవ పంచమాబ్దగ్రహణసిద్ధిః గర్భషష్ఠః జన్మతః పంచమో భవతి, అన్యథా పంచమాబ్దగ్రహణే మానాభావాత్. చతుర్థే, చతుర్థవర్షే, పరే కేచన వాంఛంత్యుపనయనమితి శేషః. పరే ఇత్యనేన నాయ మస్మత్పక్షః, మానాభావాదిత్యస్వరస సూచ్యతే. హీతి ప్రసిద్ధౌ. దైవా ద్వ్యాధివశాత్, కాలాత్యయే ఉక్తసంవత్సరాతిక్రమణే సతి, మధ్యమే జఘన్యే దశమేఽబ్దే వా, కృష్ణాదౌ కృష్ణపక్షాదౌ, దినపంచకే పూర్ణచంద్రత్వాత్, శుభదినే పంచాంగశుద్ధిదినే, వళక్షే పక్షే శుక్లపక్షే 'వళక్షో ధవళోఽర్జునః' ఇత్యమరః. ఆద్యపంచకం వినా విహాయేత్యర్థః. క్షీణచంద్రత్వాత్. శుక్లపక్షే ఆదిపంచకమాత్రనిషేధేన ద్వితీయతృతీయపంచకయోః స్వీకారః; పూర్ణచంద్రత్వాత్. రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అనధ్యయనాని వక్ష్యమాణాని, మధ్యమతిథీ అష్టమ్యౌ, నందే షష్ఠ్యేకాదశ్యౌ, ద్వాదశీ ప్రసిద్ధా; ఏతాని వినా విహాయ, ఉపనయనం కర్తవ్య మిత్యర్థః.

అవ. ఉపనయనమునకు పక్షాంతరముచే సంవత్సరముల నిర్ణయించుచున్నాఁడు —

తా. బ్రాహ్మణాదిజాతిత్రయమునకు జననము మొదలు ౫, ౬, ౭, ౯ ఈ సంవత్సరములయందును, ఈ కాలములయందు చేయుటకు దైవవశమున ననుకూలించనియెడల ౧౦, ౧౧ సంవత్సరములయందు

ను, కృష్ణపాడ్యమి మొదలయిదుదినములయందును, శుక్లపాడ్యమి మొదలు 3 దినములవర్జించి మిగతదినములయందును, శుభకరములైన తిథి వారనక్షత్ర యోగకరణములతోఁ గూడినదినములయందును, చవితి,సప్తమి,చతుర్దశి,పాడ్యమి,మధ్యమములగు శుభసప్తములు,షష్ఠ్యేకాదశులు,ద్వాదశి,వీనిని విడిచి ౨౪,౨౫ శ్లోకములయందుఁ జెప్పఁబడిన ప్రకారము నధ్యాయనదివసములువర్జించి క్రిందఁజెప్పఁబడిన లగ్నయోగములయందు పనయనముఁ జేయవలయును. నవమియు నాలుగు సంవత్సరమందుపనయనకర్మఁ జేయుట కొందఱికిష్టమైనను గ్రంథకర్త కసమ్మతమగుటవలన విధింపఁబడలేదు.

అథ ఉపనయనస్య వారనక్షత్రలగ్ననిర్ణయమాహ —

శుక్రార్క్యేందుజవాసరేఽర్కశశినో ర్వారౌ చ మధ్యౌ త్రయో
ర్మిత్రాంత్యాశ్విమృగస్థిరాదితిగురుశ్రోణాత్రయార్కత్రయే,
స్వాంశా న్యశుభాంశగే హిమకరే శ్రోణాదితిస్వాంశగే
లగ్నే చంద్రవివర్జితే శుభదినే పూర్వాహ్ణి శుద్ధేఽష్టమే 27

వ్యా.— శుక్రేతి. శుక్రార్క్యేందుజవాసరే శుక్రగురుబుధవాసరే, తయోః ప్రసిద్ధయోః, అర్కశశినో సూర్యచంద్రయోః సంబంధినౌ భానుసోమవాసరౌ మధ్యౌ, శుక్రబుధాదిః ఉపనయనే న ముఖ్యౌ, నాపి కుజశనివాసరౌ జఘన్యౌ, కింతు ముఖ్యఫలదౌ. మిత్రాంత్యాశ్విమృగస్థిరాదితిగురుశ్రోణాత్రయార్కత్రయే అనూరాధారేవత్యశ్విన్యః మృగశీర్షరోహిణ్యుత్తరాత్రయపునర్వసుపుష్యశ్రవణధనిష్ఠాశతభిషక్ హస్తచిత్రాస్వాతీషు ఏతేషు షోడశనక్షత్రేషు, కించ హిమకరే చంద్రే, స్వాంశాత్ కర్కాంశాత్, అన్యశుభాంశగే బుధగురుశుక్రాణాం అంశగే సతి, శ్రోణాదితిస్వాంశగే శ్రవణ పునర్వస్వోః స్వాంశగే శ్రవణచతుష్పాదే పునర్వసుచతుష్పాదే వా స్థితే సతి, కించ చంద్రవివర్జితే లగ్నే, శుభదినే పంచాంగశుద్ధిదినే, పూర్వాహ్ణి పూర్వాహ్ణే, అష్టమే ఉపనయనలగ్నాష్టమే, శుద్ధే గ్రహవర్జితే సతి, ఉపనయనం ముఖ్యమితి శేషః.

అని. ఉపనయనమునకు వారనక్షత్రలగ్న నిర్ణయములఁ జెప్పుచున్నాఁడు,—

తా. ఉపనయనవిషయమునందు, బుధ, బృహస్పతి, శుక్రవారములు శ్రేష్ఠములని, ఆదిత్యసోమవారములు మధ్యమములని, అనూరాధ, రేవతి, అశ్విని, మృగశిర, ఉత్తర,ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, పునర్వసు,

పుష్యమి, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషక్కు, హస్త, చిత్ర, స్వాతి, రోహిణి ఈ ౧౫ నక్షత్రములు శ్రేష్ఠములని, చంద్రుఁడు స్వకీయాంశమందుండఁగా, స్వాంశమైన కర్కాటకమునందీ, బుధ, గురు, శుక్రులయంశమును పొందియుండఁగాను, శ్రవణపునర్వసువులు నాలనపాదమందుండఁగాను, చంద్రుఁడు లేనిలగ్నమందును, శుభదినపూర్వాహ్ణమందును, ఉపనయనలగ్నమున కెనిమిదవయింట నే గ్రహములు లేకయుండఁగా నుపనయనమునకు యోగ్యకాలము.

అథ, వటోర్వర్ణేశాదిబల మాహ —

వర్ణేశార్కకవీజ్యవేదపబలం చాబ్దేందుతారాబలం
తత్రాచార్యకుమారయో ర్గురుబలం తేభ్యో హి ముఖ్యం వ్రతే,
తేషాం వార్ధకబాల్యమౌఢ్యరహితే మూలత్రికోణాలయే
స్వోచ్చస్వాల యమిత్రరాశిసహితే ష్వేతేషు కార్యం వ్రతమ్. 28

వ్యా.—వర్ణేశేతి. వర్ణేశార్కకవీజ్యవేదపబలం-వర్ణేశాః, విప్రాణాంగురుః, క్షత్రియాణాం రవిః, వైశ్యానాం చంద్రః, తేషాంచ, అర్క స్సూర్యః కవిశ్శుక్రః ఇజ్యో గురుః, వేదపః స్వశాఖాధిపతిః, ఏతేషాంచ బలం, అబ్దేందుతారాబలం - అబ్దశబ్దేన అబ్దాధిపతి ర్లక్ష్యతే, తస్యచ బలం. ఇందో శ్చంద్రస్య తారాయాశ్చ బలంచ, తత్రోపనయనే వటో శ్చింతనీయమితి శేషః. తేభ్యఃవర్ణేశాదిభ్యః గురుబలం వ్రతేఉపనయనే ఆచార్యకుమారయో ర్ముఖ్య మావశ్యకం. హీతి ప్రసిద్ధౌ. తేషాంచ వర్ణేశాదీనాం, వార్ధకబాల్యమౌఢ్యరహితే. వృద్ధస్యభావో వార్ధకం, బాలస్య భావో బాల్యం మూఢస్యభావో మౌఢ్యం, 'గుణవచనే' త్యాదినాష్యఞ్, ఏతైః రహితేసతి, ఏతేషు వర్ణేశాదిగ్రహేషు, మూలత్రికోణాని పూర్వోక్తాని, స్వోచ్చాన్యపి ప్రాగుక్తాని 'మేషోగౌరి'త్యాదీని, స్వాలయాః స్వక్షేత్రాణి, మిత్రరాశయః మిత్రక్షేత్రాణి, ఏతైస్సహితేషు సత్సు, వ్రతం ఉపనయనం కార్యం.

అథ ఉపనయనవటువునకు వర్ణేశుఁడు మొదలైనవారిబలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. వర్ణేశబలమనఁగా బ్రాహ్మణులకు బృహస్పతిబలమును, క్షత్రియులకు సూర్యబలమును, వైశ్యులకు చంద్రబలము నంగీకరించి, సూర్య శుక్రగురుబలములు, తమతమ వేదాధిపతులబలము, ఉపనయనముచేయు సంవత్సరాధిపతిగ్రహబలము, చంద్రతారాబలములు నీవర్ణేశాదిబలములకంటె నాచార్యవటువులకు బృహస్పతిబలమును అవశ్యము చూడఁ

దగినది. ఈవర్ణేశాదులకు మూఢబాలవృద్ధత్వములు లేకయుండఁగాను నీగ్రహాము లేతమతమమూలత్రికోణములయందు నుచ్చస్థానములయందును, స్వక్షేత్రమిత్రక్షేత్రములయందు నుండఁగా నుపనయనముచేయుటకు ముఖ్యము.

అవ. అథ వేదాధిపతీ నాహ —

ఋగ్వేదప్రభృతీశ్వరా గురుభృగుక్ష్మాపుత్రసౌమ్యా వ్రతే
స్వీయం వేదపలగ్నవాసరబలం చైతత్త్రయం దుర్లభమ్,
లగ్నేందుః క్షయరోగిణం చ కురుతే స్వోచ్చస్థితోఽప్యర్భకం
లగ్నాద్ద్వాదశగం రవిం యది కుజః పశ్యన్గురో ర్నేత్రహృత్. 29

వ్యా.—ఋగ్వే దేతి. గురుభృగుక్ష్మాపుత్రసౌమ్యాః గురుశుక్రాంగారకబుధాశ్చత్వారః, ఋగ్వేదప్రభృతీశ్వరాః ఋగ్యజుస్సామాథర్వణానా మధిపాః, క్రమాత్స్యుః. వ్రతే ఉపనయనే, స్వీయం స్వకీయం, స్వశబ్దాత్ సంబంధార్థేఛప్రత్యయః, వేదపలగ్నవాసరబలం-స్వకీయో యో వేదః తస్యాధిపతేః, స్వస్వకీయం యజ్జన్మలగ్నం తదధిపతేశ్చ, స్వకీయో యో జన్మవాసరః తదధిపతేశ్చ, బలం, పటో శ్చింతనీయం. ఏతత్త్రయం వేదపలగ్నవాసరబలత్రితయం తు, దుర్లభం, ప్రాయశోన లభ్యత ఇత్యర్థః. లగ్నేందుః ఉపనయనలగ్నచంద్రః, స్వోచ్చస్థితోఽపి వృషభస్థితోఽపి, అర్భకం వటుం, క్షయరోగిణం క్షయరోగవంతం కురుతే. నను 'లగ్నే చంద్రవివర్జితే' ఇతి పూర్వమేవోక్తత్వా త్పునరిదానీం 'లగ్నేందుఃక్షయరోగిణం చ కురుతే' ఇతి లగ్నచంద్రనిషేధఃకిమర్థం కర్తవ్యఇతిచే దుచ్యతే. 'చౌళే వ్రతే ప్రయాణే చప్రవేశే రాజదర్శనే,లగ్నచంద్ర శ్శుభః ప్రోక్తః వివాహే పరివర్జయేత్' ఇత్యస్మిన్ శ్లోకే విద్యమానవ్రతశబ్దం ఉపనయనపరం కృత్వా ఉపనయనే లగ్నచంద్రః శుభకరఇతి భ్రాంతి ర్మాభూదితి పునరుక్తం. వ్రతశబ్దస్య వేదవ్రతచతుష్టయపరత్వాత్, తథాచ కాశ్యపవసిష్ఠౌ 'స్వోచ్చసంస్థోఽపి శీతాంశు ర్వ్రతినాం యది లగ్నగః, శంకరోతి శిశుం నిస్వం సతతం క్షయరోగిణ' మితి. కాశ్యపః. 'ప్రాలేయరశ్మి ర్యది లగ్నసంస్థే వశేత్తుఙ్గేఽపి భవేత్సరోగీ, వ్రతీ చ సౌమ్యగ్రహవర్గగేఽపి ఖలోఽపి నిస్వ శ్శ్రుతికర్మహీన' ఇతి వసిష్ఠః. కుజః అంగారకః, లగ్నా ద్ద్వాదశగం ఉపనయనలగ్నా ద్ద్వాదశలగ్నస్థం,రవిం పశ్యన్ స్థితో యది, గురోః ఉపనయనకర్తుః. నేత్రహృత్ నేత్రహర్తా భవతి

అవ. వేదాధిపతులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఋగ్వేదమునకు గురువు, యజుర్వేదమునకు శుక్రుఁడును, సామవేదమునకంగారకుఁడును, అథర్వణ వేదమునకు బుధుఁడును, నీవరీక్రమముగ వేదాధిపతులనంబడుదురు ఉపనయనవిషయమై స్వకీయ

వేదాధిపతిబలమును వటువుయొక్క జన్మలగ్నాధిపతిబలమును, జన్మవారాధిపతిబలమును ఇవి ముఖ్యముగానుండవలెను. ఈచెప్పఁబడిన 3 బలము లేకకాలమందు దోషకుట దుస్థరము మతిచంద్రుఁడుపనయన లగ్నమందున్నను స్వకీయమైన ఉచ్చరాశియందున్నను వటువును క్షయరోగవంతునిగాఁ జేయును ఉపనయనలగ్నమునకు, ౧౨టనుండెడిసూర్యుని కంగారకవీక్షణము కలిగినట్లైనను వటువుతండ్రి యంధుఁడౌను.

వ. వర్ణేశాదీనాం ఫలవిచారం కుర్వన్ ఉపనయనలగ్ననిర్ణయ మాహ.—

నీచస్థేషు పరాజితే ష్వరిగృహస్థే ష్వస్తగేషు వ్రతే
వర్ణాధీశకవీజ్య వేదపతిషు స్యాదంత్యతుల్యో వటుః,
అన్యై రప్యఖిలై రవింశతిమహాదోషై ర్వియుక్తేఽఖిలే
కేంద్రే పాపవివర్జితే యది శుభే లగ్నే చ కార్యం వ్రతమ్. 30

వ్యా.—నీచస్థేష్వితి. వ్రతే ఉపనయనే, వర్ణాధీశకవీజ్య వేదపతిషు-వర్ణాధీశాః పూర్వోక్తాః, కవి శ్శుక్రః, ఇజ్యో గురుః, వేదపతయశ్చ పూర్వోక్తాః, ఏతేషు నీచస్థేషు నీచరాశిగతేషు, పరాజితేషు గ్రహయుద్ధే శత్రుపరాజితేషు, అరిగృహస్థేషు శత్రుక్షేత్రగతేషు, అస్తగేషు అస్తమితేషు వసత్సు. వటుః ఉపనీతకుమారః, అంత్యతుల్యః నికృష్టజాతిసమాన స్స్యాత్. అన్యైః ఉక్తాతిరిక్తైః, అఖిలైః ఏకవింశతిమహాదోషైశ్చ, వియుక్తే రహితే లగ్నే, కించ అఖిలే కేంద్రే లగ్నచతుర్థసప్తమదశమకేంద్రే, పాపవివర్జితే పాపగ్రహరహితే సతి యది, ఉపనయనలగ్నాత్కేంద్రే శుభగ్రహాక్రాంతే యది. వ్రత ముపనయనం కార్యం. అనేన కేంద్రేషు పాపగ్రహాక్రాంతేష్వపి శేషు శుభగ్రహయుతేషు సత్సు నదోష ఇతి తాత్పర్యార్థః. తదుక్తం దైవజ్ఞవిలాసే 'లగ్నాదికేంద్రేష్వథవా త్రికోణే సితేజ్యచంద్రాద్యతిశోభనాఖ్యాః, ఏకో నిహంతి స్ఫుజితాదిదోషాన్ భానుర్యథా గాఢ మివాంధకార' మితి.

అవ. వర్ణాధిపతులబలమును వివరించుచున్నవాఁడై ఉపనయనమునకు లగ్ననిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వర్ణాధిపతులును, గురు శుక్రులును, వేదాధిపతులును వీరలు నీచరాసులయందుండఁగాను, శత్రుగ్రహములతోఁ గూడియుండగాను, శత్రుక్షేత్రములయందుండగా నీగ్రహము లస్తమించియుండఁగా నుపనయనము చేసినవటువు చండాలునితోఁ సమానుఁడని చెప్పవలెను.

మఱియు ౨౫. శ్లోకము మొదలు చెప్పఁబోయెడి ౨౧ మహాదోష ములవర్జించి కేంద్రములనఁగా లగ్న,చతుర్థ,సప్తమ,దశమ స్థానముల యందుఁ బాపగ్రహములు లేకయుండఁగాను, శుభగ్రహములు కేంద్ర స్థానములయందుండఁగాను శుభలగ్నమునందుపనయనకర్మ చేయఁదగినది.

అవ. ఉపనయనలగ్నాత్కేంద్రేషు పాపగ్రహాక్రాంతేషు సత్సు యే దోషాః తేషాం సంజ్ఞాం నిర్దిశన్ తత్తద్దోషఫల మాహ —

లగ్నాత్కేంద్రగతే రవౌ స్ఫుజిత ఇత్యాచార్యశిష్యౌ వ్రతే
భౌమే కూజితనామక స్తు జననీం హంత్యేవ మందే కులమ్,
దోషోఽయం రుధిరాభిధ స్తమసి చేదుగ్రాభిధో బాలకం
రంధ్రాఖ్యః పితరం ధ్వజే నగదశక్షిత్యబ్ధి కేంద్రాభిధాః ౩౧

వ్యా.—లగ్నాదితి. వ్రతే, లగ్నాదుపనయనలగ్నాత్, రవౌ సూర్యే, కేంద్రగతేచేత్, స్ఫుజితః స్ఫుజితాఖ్యో దోషః, స త్వాచార్యశిష్యౌ పితృపుత్రౌ హంతి భౌమే అంగారకే, కేంద్రగతేచేత్, కూజితనామకో దోషః. సతు జననీం వటో ర్మాతరం హంతి. మందే శనైశ్చరే కేంద్రగతేచేత్, అయం దోషో రుధిరాభిధః, కులం కులోద్భవజనేషూపపద్యతే. తమసి రాహౌ, కేంద్రగతేచేత్, ఉగ్రాభిధో దోషః. బాలకం వటుం హంతి. ధ్వజే కేతౌ, కేంద్రగతేచేత్, రంధ్రాఖ్యః సదోషః పితరం వటుజనం, హంతీతి సర్వత్ర యోజ్యం. నగదశక్షిత్యబ్ధీతి-లగ్నాత్ సప్తమదశమలగ్నచతుర్థస్థానాని, కేంద్రాభిధాః కేంద్రసంజ్ఞకస్థానాని.

అవ. ఉపనయనలగ్నమునకుఁ గేంద్రస్థానములయందుఁ బాపగ్రహము లుండఁగాఁ గలిగెడిదోషనామములను ఆదోషములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కేంద్రస్థానము లనఁగా లగ్నము, లగ్నమునకు ౪,౭, ౧౦ స్థానములు, ఈకేంద్రస్థానములయందు సూర్యుండుండిన స్ఫుజితమను దోషము. ఆదోషము ఉపనీతునికిని తండ్రికిని మారకంబు. నంగారకుఁ డుండినఁ గూజితమనుదోషము. ఆదోష మతనితల్లికి మారకంబు. శనియుండిన రుధిరమనుదోషము. ఆదోష మతనిగోత్రజులకు మారకంబు. రాహువుండినను నుగ్రమదోషము ఆదోష ముపనీతునికి మారకంబు. కేతువుండిన రంధ్రమనుదోషము. ఆదోషము నతనితండ్రికి మారకము.

అవ. వటో ర్గురుబల మాహ.—

జీవః కర్కటచాపమీనగృహగ స్తద్భాగసంస్థోఽపి వా
జన్మద్వాదశరంధ్రగో యది వటో ర్విద్యార్థద స్స్యా ద్వ్రతే,
స్త్రీగోయుగ్మతులామృగాఖ్యగృహగ స్తద్భాగసంస్థోఽపి వా
విద్యాచారసుఖాయురర్థరహితం కుర్యా ద్గురు స్తం శిశుమ్. 32

వ్యా.—జీవ ఇతి జీవో బృహస్పతిః, కర్కటచాపమీనగృహగః కర్కటధను ర్మీనరాశిషు స్థితస్సన్, ధనుర్మీనయో స్స్వక్షేత్రత్వా త్కర్కట స్యోచ్చత్వాచ్చేతి భావః. యద్వా తద్భాగసంస్థోఽపి వా - తేషాం కర్కటమీనధనుషాం యే భాగాః అంశాః తేషు స్థితోఽపి వా, జన్మద్వాదశరంధ్రగోఽపి, వటో ర్విద్యార్థదః సంపత్సారస్వతప్రద స్స్యాత్ వ్రతే ఉపనయనసమయే, స్త్రీగోయుగ్మతులామృగాఖ్యగృహగః కన్యావృషభమిథునతులామకరసంజ్ఞకరాశిషు స్థితో వా, తద్భాగసంస్థోఽపి వా - తేషాం కన్యావృషభమిథునతులామకరాణాం భాగాః అంశాః ఏతేషు స్థితోఽపి వా అపి శబ్దార్థః యత్ర కుత్ర స్థితా అపి ఏతే అంశాః అయోగ్యా ఇత్యర్థః కన్యావృషభమిథునతులానాం శత్రుక్షేత్రిత్వాత్ మకరస్య నీచత్వా దితిభావః. గురు స్తం శిశుం ఉపనీతకుమారం, విద్యాచారసుఖాయురర్థరహితం కుర్యాత్.

అవ. ఉపనయనవిషయమై గురుబలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కర్కాటకధనుర్మీనరాసులయందైన నీరాసులయంశములయందైన నుపనీతునిజన్మరాశియందైనను ౮-ట ౧౨-ట నైనను బృహస్పతియుండఁగా నుపనయనవటువు సంపూర్ణవిద్యావంతుఁడును భాగ్యవంతుఁడు నగు. వృషభ, మిథున, కన్యా, తులా, మకరరాసులయందైనను వీనియంశములయం దెచ్చటనైనను గురువుండఁగా నుపనయనమైనవాఁడు విద్యాచారసుఖాయుర్ధనములలో నొకటియైనను లేక నిర్భాగ్యుఁ డగును.

అవ. అథ సర్వగ్రహాంశగతచంద్రఫల మాహ.—

కుర్యా త్పాతకినం వటుం శశధర స్సూర్యాంశగ స్స్వాంశగో
నిస్స్వం భూమిసుతాంశమాయుధభృతం జ్ఞాంశం తు విద్యాయుతమ్,
జీవాంశం క్రతుకారిణం భృగుసుత స్యాంశం విలాసాన్వితం
మందాంశం గత ఆశు చోపనయనే చండాలసేవాకరమ్. 33

వ్యా.—కుర్యాదితి. శశధరః చంద్రః, సూర్యాంశగస్సింహాంశగతశ్చే ద్వటుం, పాతకినం పాపరతం, కుర్యాత్. స్వాంశగశ్చేత్ కర్కటాంశగతశ్చేత్, నిస్స్వం దరిద్రం

కుర్యాదితి వటుమితి సర్వత్ర యోజ్యం. భూమిసుతాంశగః-భూమిసుతో౽ంగారకః తస్యాంశౌ మేషవృశ్చికౌ-తత్ర గతశ్చే దాయుధభృతం శస్త్రజీవినం జ్ఞాంశం బుధస్యాంశం కన్యామిథునయో రన్యతరాంశగతశ్చే ద్విద్యాయుతం విద్యావంతం, జీవాంశం బృహస్పతే రంశం, ధనుర్మీనయో రన్యతరాంశం గతశ్చేత్, క్రతుకారిణ మాహితాగ్నిం, భృగుసుతస్యాంశం-భృగుసుతస్య శుక్రస్య అంశం తులావృషభయో రన్యతరాంశం, గతశ్చే దాశుశీఘ్రం,వివాహాన్వితం పత్నీమంతం, ముహుఃయుశే ఉపనయనకాలే మందాంశం-మందస్య శనైశ్చరస్య అంశం మకరకుంభయో రన్యతరాంశం, గతశ్చే ద్వటుం చండాలసేవాకరం కుర్యాత్.

అవ. చంద్రుఁ డున్న రాశిఫలములనుఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చంద్రుఁడు సింహరాశియందుండఁగా నుపనయనమైనవాఁడు పాపవతుండును, కర్కాటకరాశియందున్న దరిద్రుఁడును, మేషవృశ్చిక రాసులయందున్న నాయుధధరుండును, కన్యామిధునరాసులయందున్నఁ బండితుండును, ధనుర్మీనరాసులయందున్న సోమయాజియును, తులావృషభరాసులయందున్న శీఘ్రమున భార్యావంతుండును, మకరకుంభరాసులయందున్నఁ జండాలసేవకుండును, నీరీతిఁ జంద్రుఁ డీరాసులయందుండఁగా నుపనయనమైనవాఁ డీఫలములు గలవాఁ డగును.

అవ. అథ ఉపనయననిషేధకాల మాహ.—

పూర్వేద్యుశ్చ పరే౽హని వ్రతదినా త్తస్మా చ్చతుర్థేదినే
౽నధ్యాయశ్చ రజస్వలా స్వజననీ గర్భాన్వితా వా శిశోః,
పిత్రోశ్చ క్షయవత్సరో యది గురో స్సంధ్యాభిజిత్సద్మ వా
బాలో వా యది కర్ణవేధరహితో నైతేషు కార్యం వ్రతమ్. 34

వ్యా.—పూర్వేద్యు రితి. వ్రతదినాత్ ఉపనయనదినాత్, పూర్వేద్యుః పూర్వదినే, పరే౽హని పరదినేచ, తస్మాత్ వ్రతదినాత్, చతుర్థే దినే, అనధ్యాయో యది చ, శిశో ర్వటోః, స్వజననీ మాతా, రజస్వలా వా యది, వ్రత ముపనయనం న కార్యం. నాందీముఖా త్పూర్వం చేన్నిషేధః. తదనంతరం చే న్న దోషః. తథా చోక్తం. 'నాందీముఖే కృతే పశ్చా న్మాతా యది రజస్వలా, మౌంజీబంధం ప్రకుర్వీత తత్రాప్రిక్ష స్నైవ కారయే' దితి. గర్భాన్వితా వా శిశో ర్జనని అంతర్వత్నీ యది, పంచమమాసా దూర్ధ్వం నిషేధః, ప్రాక్చే న్న దోషః. తథా చోక్తం 'గర్భిణీ యది పత్నీ చే న్న కుర్యా దుపనాయనమ్, పంచమాసా దధః కుర్యా దత ఊర్ధ్వం న కారయే' దితి. కించ శిశోః,

పిత్రోః-మాతాచ పితాచ పితరౌ, 'పితామాత్రే' త్యేకశేషః. తయోః క్షయవత్సరః మృతాబ్దశ్చ, గురోశ్చ, 'గురుస్తు గీష్పతౌ శ్రేష్ఠే గురౌ పితరి దుర్భర' ఇతి శబ్దార్ణవః. పితుః, పిత్రోః క్షయవత్సరో యదిచ, సంధ్యాభిజిత్సద్మ-సంధ్యాసద్మ అభిజిత్సద్మేతి ద్వంద్వాంతే శ్రూయమాణః సద్మశబ్దః ప్రత్యేక మభిసంబధ్యతే. సంధ్యాసద్మ సూర్యస్థితరాశిః, అభిజిత్సద్మ సూర్యస్థితరాశే శ్చతుర్థరాశిః, ఏతయోశ్చ, బాలః వటుః, కర్ణవేధరహితో యదిచ, వ్రతం న కార్యం. అత్ర 'కృష్ణాదౌ దివసపంచక' మితివాక్యేన కృష్ణపక్షే ఆదిపంచకస్య వ్రతయోగ్యత్వం స్వీకృతంభవతి. శుక్లపక్షే ద్వితీయతృతీయ పంచకేఽపి స్వీకృతే, అత్రతు వ్రతదినాత్పూర్వేద్యుః పరేఽహని చతుర్థేఽహనిచ అనధ్యాయో యది ఉపనయననిషేధః కృతః. తథాచ సతి 'కృష్ణాదౌ దివసపంచక' ఇతివాక్యస్య వైఫల్యం స్యాత్. కృష్ణపక్షాద్యపంచకాంతఃపాతిద్వితీయాపంచమ్యో ర్నిషేధప్రతీతేః ద్వితీయాయాః పూర్వేద్యుః ప్రతిపదః పంచమ్యా శ్చతుర్థే దినే అష్టమ్యా శ్చ సత్వాత్ తత్పక్షే తృతీయామాత్రావశిష్టత్వేన పంచకస్వీకారో వ్యర్థః. ద్వితీయాపంచమ్యోః గ్రంథాంతరే వ్రతయోగ్యత్వేన స్వీకృతత్వాచ్చ. తథాహి 'ద్వితీయాచ తృతీయాచ పంచమీ సప్తమీ తథా, త్రయోదశీ చ దశమీ ప్రశస్తా స్తిథయో వ్రతే' ఇతి తస్మా ద్వ్రతదినాత్పూర్వేద్యుః పరేఽహని చతుర్థదినే అనధ్యాయనిషేధః చింతనీయః తథాచ దర్పణే- వ్రతబంధనపూర్వేద్యుః పరేద్యురితి య ద్వచః, త దస న్మునిభిః ప్రోక్తం వచనానాం విరోధత' ఇతి.

అవ. ఉపనయనమునకుఁ గాఁ తగని కాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉపనయనముహూర్తదినమునకుఁ బూర్వదివసము నపరదివసము ౪-వదివసము వీనిలో నొకదివస మనధ్యాయదివసమై యుండఁగాను నా బాలునితల్లి నాందీకర్మముచేయకముందు రజస్వలయైనను, ౬ మాసముల గర్భిణియైనను, కుమారుని తల్లిదండ్రులును పితామహీపితామహులును చనిపోయినసంవత్సరమందును, సూర్యుండున్నరాశియందును, యీరాశికి ౪-వ రాశియందును బాలునికి చెవులుకుట్టకయుండఁగాను, నుపనయనముఁ జేయఁగూడదు. ౨౬-వ శ్లోకమందుఁ గృష్ణపక్షములో మొదటిపంచకము శ్రేష్ఠమని చెప్పి యీశ్లోకమందు ననధ్యయనములు లేకయుండఁగాఁ జేయవలయునని చెప్పుటవలన వ్యాఖ్యానశ్లోకార్థమునే గ్రహింపవలయును.

అథ షడ్జన్మనక్షత్రస్వరూపం దర్శయన్ తేషు సర్వకర్మనిషేధ మాహ.—

జన్మర్క్షం జననోడు కర్మ దశమం సాంఘాతికం షోడశం
వైనాశాఖ్య మథ త్రివింశ మపి భం తత్పంచవింశం యది,
ఋక్షం మానససంజ్ఞికం ద్వినవమం తత్సాముదాయాభిధం
త్యాజ్యం సప్తమభం తు నైధన మిదం సర్వేషు కర్మస్వపి. 35

వ్యా —జన్మర్క్ష మితి. యస్మిన్నక్షత్రే జననం భవతి తన్నక్షత్రం జననోడు సంజ్ఞికం, దశమం జన్మనక్షత్రాత్ దశమర్క్షం, కర్మ కర్మసంజ్ఞికం, షోడశం జన్మనక్షత్రాత్ షోడశం భం, నక్షత్రం సాంఘాతికం సాంఘాతికసంజ్ఞికం, త్రివింశం జన్మనక్షత్రాత్ త్రయోవింశం, భం, నక్షత్రం, వైనాశాఖ్యం, తత్పంచవింశం-తస్మాజ్జన్మర్క్షాత్పంచవింశం ఋక్షంయది, మానసం మానససంజ్ఞికం, తత్ ద్వినవమం జన్మర్క్షా దష్టాదశభం, సాముదాయాభిధం సాముదాయకసంజ్ఞికం, సప్తమభం తు జన్మర్క్షాత్సప్తమనక్షత్రం తు, నైధనం నైధనసంజ్ఞికం, ఇద ముక్తనక్షత్రసప్తకం, సర్వేషు శుభకర్మస్వపి ఉపనయనాదిసకలశుభకర్మసు త్యాజ్యమ్.

అవ. షడ్జన్మనక్షత్రస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నవాఁడై వానియందు సమస్తకార్యములకు నిషేధముఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ఏనక్షత్రమందు జన్మించినవానికానక్షత్రము జన్మనక్షత్రమనియు, జన్మనక్షత్రమునకు ౧౦-వనక్షత్రము కర్మనక్షత్రమనియు ౧౬-వ నక్షత్రము సాంఘాతికమనియు, ౨౩-వ నక్షత్రము వైనాశమనియు, ౧౮-వ నక్షత్రము సాముదాయకమనియు, ౭-వ నక్షత్రము నైధనమనియు, ౨౫-వ నక్షత్రము మానసమనియు, నీప్రకారముగా నీసంజ్ఞలుగల నక్షత్రములయం దుపనయనము మొదలైనకార్యము లేవియుఁ జేయఁగూడదు.

అథ జన్మర్క్షే కార్యా కార్యా ణ్యాహ.—

జన్మర్క్షం శుభదం నిషేకముఖయో శ్చౌలాన్నభుక్త్యోః కృషౌ
మౌంజీబంధన పట్టబంధన మహీప్రాప్త్యర్థరాజాప్తిషు,
వర్జ్యోఽన్యే ష్వశుభప్రదం చ సువనే సీమంతసంగ్రామయో
ర్గర్భాధానపితృక్రియాక్షురభిషగ్యాత్రావివాహే ష్వపి. 36

వ్యా.—జన్మర్క్ష మితి, జన్మర్క్షం జన్మనక్షత్రం, నిషేకముఖయోః నిషేకయాగయోః,చౌలాన్నభుక్త్యోః చూడాకర్మాన్నప్రాశనయోః,కృషౌ హలకర్మణి,మౌంజీబంధనముపనయనం,పట్టబంధనం పట్టాభిషేకః,మహీప్రాప్తిః క్షేత్రగ్రహణం,అక్షరాప్తిః అక్షరస్వీకారః, ఏతేషు శుభదం శుభప్రదం, ఏభ్యః నిషేకాదిభ్యః,అన్యేషువ్యతిరిక్తేషు,సవనే పుంసవనే, సంగ్రామసీమంతయోః యుద్ధసీమంతకర్మణోః, గర్భాధానపితృక్రియాక్షురభిషగ్యాత్రావివాహాదిషు-గర్భాధానం, పితృక్రియా శ్రాద్ధకర్మ, క్షురం క్షౌరకర్మ, భిషక్ ఔషధసేవా, యాత్రా ప్రయాణం, వివాహః ప్రసిద్ధః, ఏతేషు జన్మర్క్షం అశుభదం భవతిః అయం నిషేధఃపురుషపరః- స్త్రీణాంతు వివాహే శుభదమేవ, తథాచ చ్యవనః-‘జన్మర్క్షంజన్మమాసశ్చ తథా జన్మదినం శుభమ్,స్త్రీణాం జన్మత్రయం శ్రేష్ఠం వివాహే సర్వసమ్మత’ మితి.

అవ. జన్మనక్షత్రమందుఁ జేయఁదగిన చేయఁదగని కార్యములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జన్మనక్షత్రము నిషేక, యాగ, చౌళకర్మ, అన్నప్రాశన, వ్యవసాయ, ఉపనయన, పట్టాభిషేక, భూసంపాదన, అక్షరాభ్యాసములయందు శుభకరము. ఈ చెప్పఁబడిన నిషేకాదులకంటె నితరకర్మలయం దనఁగా పుంసవనము, యుద్ధము, సీమంతము, గర్భాధానము, శ్రాద్ధము, క్షౌరకర్మ, ఔషధసేవ, ప్రయాణము, వివాహము వీనియం దశుభప్రదము. స్త్రీలకు వివాహవిషయమై జన్మనక్షత్రము శ్రేష్ఠమని గ్రంథాంతరమందుఁ జెప్పియుండుటవలన నీవివాహనిషేధము పురుషవిషయ మని తెలియఁదగును.

అవ. ఉపనయనలగ్నస్య దోషాపవాద మాహ:—

దోషాణాం నియుతం నిహంతి బలవాన్ లగ్నస్థితశ్చేందుజః
శుక్రస్తద్ద్విగుణం గురుర్దశగుణం లగ్నం చ పంచేష్టికమ్,
లగ్నస్యోపచయే స్థితో గృహపతిః క్రూరో బలీ చేద్యదిః
లగ్నైకాదశగో రవిశ్చ సకలాన్ దోషాన్నిహంత్యేవ తాన్.

వ్యా.—దోషాణా మితి. ఇందుజో బుధః, బలవాన్ స్థానాదిషడ్బలయుక్తస్సన్, లగ్నస్థితశ్చేత్ యుషః తునలగ్నస్థితో యది,దోషాణాంనియుతం శతసహస్రం నిహంతినాశయతి శుక్రః లగ్నగతో యది, తద్ద్విగుణం దశలక్షదోషాన్, నిహంతి.పంచేష్టికం లగ్నందశగుణం,పంచేష్టికబలయుక్తలగ్నమపిదశలక్షదోషాన్నిహంతి పంచేష్టికం కాలా

థిపో లగ్నపతి ర్గురుశ్చ త్రయేష్టికం చంద్రబలం చతుర్థం, పంచేష్టికం చేతి సహస్ర రశ్మి ర్నిరీక్షితం పంచబలేన శస్తమ్'. కాలాధిపలగ్నాధిపగురుసూర్యచంద్రమోభి ర్దృష్టం లగ్నం పంచేష్టిక మిత్యభిధీయతే కాలాధిపతయః 'ప్రాక్పూర్వరాత్రౌ బలవాన్ శశాంకః శుక్రోఽర్ధరాత్రే చ కుజో నిశాంతే, ప్రాతస్త్వథో మన్యదినేచ సూర్య శ్శని ర్దినాంతే సతతం బలీజ్యః' గృహపతిః ఉపనయనలగ్నాధిపతిః, లగ్నస్య ఉపచయ స్థితో యది తృతీయషష్ఠైకాదశదశమాని ఉపచయస్థానాని తేషు స్థితో యది, ద్విలక్ష దోషాన్ నిహంతి. క్రూర సూర్యార్క్యంగారకశనీనా మన్యతమః, బలవాన్ సన్ ఉప చయస్థితిశ్చేత్, లక్షద్వయదోషాన్ నిహంతి వ్రతే ఉపనయనే, రవిః బలయుక్త స్సన్ లగ్నైకాదశగః ఉపనయనలగ్నైకాదశే స్థితశ్చేత్, తాన్ సకలాన్ దోషాన్ నిహంత్యేవ నసంశయ ఇత్యేవకారార్థః.

అవ ఉపనయనలగ్నమునకుదోషాపవాదములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. బుధుఁడుస్థానాదిషడ్బలములతోఁ గూడి యుపనయనలగ్న మందుండిన లక్షదోషములఁబోఁగొట్టును. శుక్రుఁడు లగ్నమందుండిన రెండులక్షలదోషముల హరించును. బృహస్పతి లగ్నమందుండిన లగ్నము పంచేష్టికబలముగలదైనను ౧౦ లక్షలదోషములను బోఁగొ ట్టును. పంచేష్టికమనఁగాఁ గాలాధిప లగ్నాధిపతి గురుసూర్య చంద్రుల బలము. లగ్నాధిపతి యుపనయనలగ్నమునకు ఉపచయమం దనఁ గా ౩,౬,౧౧. ఈస్థానములయందుండిన ౨ లక్షలదోషములను హరిం చును సూర్యాంగారకశనైశ్చరులలో బలయుక్తమై యేగ్రహమైన లగ్నతృతీయషష్ఠైకాదశస్థానములయం దుండినను ౨ లక్షలదోషము లనుహరించును. ఉపనయనవిషయమైనసూర్యుఁడుపనయనలగ్నమునకుఁ బదునొకొండవస్థానమం దుండినదైన సర్వదోషముల నపహరించును.

అవ అథాక్షరస్వీకారయోగ్యకాల మాహ —

బాలానాం శుభవాసరేఽహ్ని నిధనే శుద్ధేఽక్షరస్వీకృతిః
కార్యా పంచమవత్సరే ప్రతిపదం రిక్తాష్టమీం వర్జ్యమాః,
హిత్వా పూష్ణి చరే స్థిరే చనగృహే వ్యక్షే గురౌ భార్గవే
మిత్రాంత్యాన్త్యకరత్రయాదితిగురుశ్రోత్రాసు సౌమ్యాయనే. ౩౪

వ్యా.— బాలానామితి. శుభవాసరేశుభదినే, అహ్నొదివాభాగే,నిధనేఅష్టమస్థానే లగ్నాదష్టమస్థానే, శుద్ధే గ్రహరహితే సతి,పంచమవత్సరేపంచమవర్షే ప్రతి

పదం పక్షద్వయగతప్రతిపత్తిథిం, రిక్తాష్టమీషష్ఠ్యమాః-రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అష్టమీ షష్ఠ్యౌ పక్షద్వయగతే, అమా అమావాస్యా, ఏతాః పంచతిథీః, హిత్వా విహాయ, భాస్వత్యుదక్యే, చరే చరరాశౌ, స్థిరే స్థిరరాశౌ వా, స్థితే సతీతి శేషః. చరగృహే చర లగ్నే, గురౌ, భార్గవే శుక్రే చ, వ్యస్తే సతి, అనస్తమితే సతీత్యర్థః. మిత్రాంత్యాద్యకర త్రయాదితిగురుశ్రోణాసు అనూరాధా రేవ త్యశ్వినీ హస్త చిత్రా స్వాతీ పునర్వసు పుష్య శ్రవణేషు నవనక్షత్రేషు, సౌమ్యాయనే ఉత్తరాయణే, బాలానాం శుభగ్రహణధారణపటూనామిత్యర్థః. నతు స్తనంధయానాం మక్షరస్వీకృతిః కార్యా.

అవ. అక్షరాభ్యాసమునకు యోగ్యకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు ——

తా. శుభవాసరములయందును, పవటియందును, అక్షరస్వీకార లగ్నమునకు నెనిమిదవయింట నేగ్రహము లేకయుండఁగాను, జననాదారభ్య ౫-వసంవత్సరమందును, శుక్ల, కృష్ణపాడ్యములను, రిక్తతిథులను, శుక్లకృష్ణాష్టములను, అమావాస్యను, ఈతిథులను విడిచి, సూర్యుఁడు చరరాసులయందనఁగా, మేష, కర్కటక, తులా, మకర రాసులయందుండఁ గాను, స్థిరరాసులనఁగా వృషభసింహవృశ్చికకుంభ రాసులయందుండఁ గాను, చరలగ్నములయందున గురుశుక్రు లస్తమయమును పొందక యుండఁగాను, అనూరాధ, రేవతి, అశ్విని, హస్త, చిత్ర, స్వాతి, పునర్వసు, పుష్యమి, శ్రవణము ఈతొమ్మిదినక్షత్రములయందును, ఉత్తరాయణమందును, బాలురకు నక్షరాభ్యాసము చేయుట ముఖ్యము.

అవ. అథ విద్యారంభయోగ్యాయోగ్యకాల మాహ.——

విద్యారంభవిధి ర్దివైవ శుభదో ఽనధ్యాయరిక్తా వినా
దస్రార్కత్రయసోమపంచకహరిక్రవ్యాదపూర్వాత్రయే,
శాఖేశాఽర్క్యకవిజ్ఞసోమదినకృద్వారేషు లగ్నే చరే
నో విద్యాబుధసోమయోః పరసుతం శత్రుం కుజేఽర్కేఽభ్యసేత్.

వ్యా.——విద్యారంభేతి విద్యారంభవిధిః విద్యోపక్రమణవిధానం, దివైవ దివా భాగ ఏవ, శుభదః ఏవకారేణ నరాత్రావితి అనధ్యాయాః రిక్తాః అనధ్యాయదినాని వక్ష్యమాణాని, రిక్తాః పూర్వోక్తాః, ఏతాః వినా విహాయ, 'పృథగ్వినానానాభి స్తృతీయాన్యతరస్యా'మితి ద్వితీయా. దస్రార్కత్రయసోమపంచకహరిక్రవ్యాదపూర్వాత్రయే- దస్రః అశ్వినీ, అర్కత్రయం, హస్తచిత్రాస్వాతయః, సోమపంచకం మృగశిరార్ద్రా పునర్వసూపుష్యాశ్లేషాః, హరిః శ్రవణం, క్రవ్యాదో మూలా, అదభక్షణ ఇతిధాతోః,

పక్వమాంసశబ్దే ఉపపదేఽణ్ ప్రత్యయః, పృషోదరాదిత్వాదుపపదస్య క్రవ్యాదేశః. క్రవ్యాదః రాక్షసః. 'క్రవ్యాదోఽస్రప ఆశర' ఇత్యమరః. రాక్షసాధిదైవతకత్వాత్ మూలే ఔపచారికః పూర్వత్రితయం పూర్వఫల్గుని పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రాణాం త్రయం, ఏతేషు చతుర్దశనక్షత్రేషు శాకేశార్యకవిజ్ఞసోమదిక్క్రవ్యాదేషు-శాకేశః పూర్వోక్తః తస్య వారే గురుశుక్రబుధసోమరవివాసరేషు చ, చరే చరాణి మేషకర్కట తులామకరాణి, తేషా మన్యతమే లగ్నే, శుభః నో విద్యా బుధసోమయోః వారయోః, విద్యారంభః నశుభద ఇతి, పరమతఃకేషాంచి న్మతః. శస్త్రం ధను ర్విద్యా, కుజే భాను వాసరేచ, అర్కే రవివాసరే, అభ్యసేత్ ఉపక్రమేత్.

అవ. విద్యారంభమునకు యోగ్యాయోగ్యకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ౪౦-౪౧-౪౨-వ శ్లోకములయందుఁ జెప్పఁబోయెడి యనాధ్యాయములును, రిక్తతిథులును వీనిని విడిచి పగటియందును, అశ్వని, హస్త, చిత్ర, స్వాతి, మృగశీర్ష, ఆర్ద్ర, పునర్వసు, పుష్యమి, ఆశ్రేష, శ్రవణము, మూల, పూర్వఫల్గుని, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర ఈ౧౪ నక్షత్రములయందును, గురు, శుక్ర, బుధ, సోమ, భాను వారములయందును, చరలగ్నములయందును విద్యాభ్యాసము చేయుట ముఖ్యమనియును, అంగారకభానువారములయందు శస్త్రవిద్యాభ్యాసముచేయుట ముఖ్యమని యభిప్రాయము సోమబుధవారములయందు విద్యాభ్యాసముచేయుట కొందఱికసమ్మతమైనను గ్రంథకర్తయిష్టానుసారముగా నీరెండువారములు శ్రేష్ఠములే యనుట.

అవ. అథానధ్యాయనిర్ణయ మాహ—

అప్యర్కే చరరాశిగే తదయనే స్యాత్పక్షిణీ సా తిథి
శ్చాంత్యోపాంత్యసుమధ్యమాదితిథయః పక్షేషు చానధ్యయాః,
ప్రాతః పంచ తు నాడికాః క్షయతిథౌ వృద్ధా త్రయోఽథ త్రయ
ష్షట్స్వయం క్రమశ స్సుమత్వ ముఖయో ర్నాడీచతుష్కం సదా.

వ్యా—అపీతి. అర్కేరవౌ, చరరాశిగే మేషకర్కటతులామకరరాశిగతేసతి, తదయనే చరరాశ్యయనగతేసతి, యాతిథిః సాతిథిః-పక్షిణీ, అనధ్యాయ స్స్యాత్. పక్షిణీసార్ధదివసః 'ఆగామివర్తమానాహ ర్యుక్తాయాం నిశి పక్షిణీ' త్యమరః. అంత్యోపాంత్యసుమధ్యమాదితిథయః-అంత్యేదర్శపౌర్ణమాస్యౌ. ఉపాంత్యే శుభచతుర్దశ్యౌ

నుమధ్యమే అష్టమ్యాం, ఆదౌ ప్రతిపదా, ఏతాస్తిథయః, పక్షేషు శుక్లకృష్ణయో రిత్యర్థః. అనధ్యయాః అధ్యయనాయోగ్యాః, క్షయతిథౌ పంచతు ఘటికాః, వృద్ధౌ తిథివృద్ధౌ, త్రయః తిస్రో ఘటికాః, ప్రతిపదష్టమ్యోః ఘటికాః, ప్రాతస్తు ప్రాతఃకాలేతు, వ్యాప్నువంతి చేత్, తదా అనధ్యాయః. అథ అనంతరం, క్షయతిథౌ త్రయః, వృద్ధౌ షడ్ఘటికాః, సాయం సాయంకాలే, క్రమశః క్రమాత్, సప్తమీ త్రయోదశ్యోః వ్యాప్నువంతిచే త్తదా అనధ్యాయః, సమత్వే వృద్ధిక్షయరహితే దినే, ఉభయోః సాయంప్రాతఃకాలయోర్నాడీచతుష్కం, అనధ్యాయతిథిఘటికాచతుష్టయం వ్యాప్నోతిచేత్, తదా అనధ్యాయః. సదేత్యనేన నిత్యానధ్యాయః. ఏష విధిః, నతు నైమిత్తిక ఇతి గమ్యతే

అవ. నిత్యముగా వచ్చెడి యనధ్యయనములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మేషకర్కాటకతులామకరసంక్రాంతులయందును నీరాసుల యయనములయందు నొకటిన్నరదివసమనియు, పాడ్యమి, అష్టమి, చతుర్దశి, పూర్ణిమ, అమావాస్య ఈతిథులును క్షయకాలమందు దయమున పాడ్యమి అష్టములు ౫ గడియలుండినను, వృద్ధియందు 3 గడియలును, వృద్ధిక్షయములు లేకయుండఁగా ౪ గడియలును సాయంకాలమందు సప్తమీత్రయోదశులలో క్షయవృద్ధిసామ్యములయందుఁ గ్రమముగా ౬-3-౪ గడియలు అష్టమీచతుర్దశులు కలిసియున్న తిథులును ఈచెప్పఁబడినవన్నియు నిత్యానధ్యయనములు,

అవ. శుక్లపక్షే నైమిత్తికానధ్యాయా నాహ.—

చైత్రే మాధవపక్షయో రపి సదా శుక్లతృతీయా శుచౌ
షష్ఠీ సా దశమీ త్విషోర్జనవమీ మాసే ద్వితీయా త్విషే,
ఊర్జే మా స్యథ పంచమీ తపసి చే త్సా సప్తమీ ద్వాదశీ
మాఘే భాద్రపదాదిషు త్రిషు శుచౌ పౌషే సితైకాదశీ. 41

వ్యా.—చైత్ర ఇతి చైత్రే ప్రసిద్ధే, మాధవపష్ఠయోః-మాధవః వైశాఖః-పష్ఠో భాద్రపదః 'వైశాఖే మాధవో రాధ' ఇత్యమరః. తయోశ్చ శుక్లపక్షతృతీయా, శుచౌ ఆషాఢే, శుక్లషష్ఠీ, సా దశమీ ఆషాఢశుక్లదశమీ, ఇషోర్జనవమీ, ఆశ్వయుజకార్తికయో శ్శుక్లనవమీ, 'స్యాదాశ్విన ఇషోప్యాశ్వయుజోఽపి స్యాత్తు కార్తికే, బాహులోర్జౌ కార్తికిక' ఇత్యుభయత్రా ప్యమరః. మాసే ద్వితీయా, ఇషేమాసే ఆశ్వయుజమాసే శుక్లద్వితీయా, ఊర్జేమాసి కార్తికమాసి శుక్లపంచమీ, తపసిచేత్ మాఘమాసే సప్తమీ, పున ర్మాఘే ద్వాదశీ, భాద్రపదాదిషు భాద్రపదాశ్వయుజకార్తికేషు త్రిషు మాసేషు, శుచౌ ఆషాఢే 'శుచి స్త్వయం ఆషాఢ' ఇత్యమరః. పౌషే

మాసి, శుక్లైకాదశీ. చైత్రే వైశాఖే శుక్లతృతీయా, ఆషాఢే శుక్లషష్ఠీ దశమ్యౌ, భాద్రపదే తృతీయైకాదశ్యౌ, ఆశ్వయుజే శుక్లద్వితీయానవమ్యేకాదశ్యః, కార్త్తికే శుక్లపంచమీనవమ్యేకాదశ్యః, పౌషే శుక్లైకాదశీ, మాఘే శుక్లసప్తమ్యేకాదశీద్వాదశ్యః సర్వం మిళిత్వా శుక్లపక్షేషు షోడశ నైమిత్తికానధ్యాయా ఇతి ఫలితమ్

అవ. శుక్లపక్షమునందుండు నైమిత్తికానధ్యయనములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చైత్రశుద్ధతృతీయ, వైశాఖశుద్ధతృతీయ, ఆషాఢశుద్ధ షష్ఠి, దశమి, భాద్రపదశుద్ధతృతీయ, ఏకాదశి, ఆశ్వయుజశుద్ధఏకాదశి, కార్త్తిక శుద్ధపంచమి, నవమి, ఏకాదశి, పుష్యశుద్ధ ద్వితీయ, నవమి, ఏకాదశి, మాఘశుద్ధ సప్తమి, ఏకాదశి, ద్వాదశి ఈ ౧౬ ను శుక్లపక్షమునందు నైమిత్తికానధ్యయనములు

అవ. అథ కృష్ణపక్షేషు నైమిత్తికానధ్యాయా నాహ —

తచ్ఛేషా స్తు సితేతరా శ్చ తిథయః షష్ఠీ త్రయోదశ్యథో
యామ్యర్క్షం చ తపస్యకార్త్తికశుచి ష్వేవ ద్వితీయా ఇమాః,
సంధ్యాగర్జిత మన్యకాలపతితా వృష్టి శ్చ తిస్రోష్టకా
రిక్తానధ్యయనే కృతోపనయనం స్యాత్కర్మహీనా ర్త్రిక్రుత్. 42

వ్యా.—తచ్ఛేషా ఇతి. తచ్ఛేషాః ఉక్తావశిష్టా స్సితేతరాః కృష్ణపక్షగతాః తిథయః, షష్ఠీ భాద్రపదేమాసి త్రయోదశీ, అథో యామ్యర్క్షంచ భాద్రపదకృష్ణపక్షఏవ త్రయోదశ్యాః పూర్వస్యాం యస్యాం తిథౌ భరణీనక్షత్రమాయాతి సా తిథిశ్చ, తపస్యకార్త్తికశుచిషు-తపస్యః ఫాల్గునః. 'స్యా త్తపస్యః ఫాల్గునిక' ఇత్యమరః. కార్త్తికః ప్రసిద్ధః, శుచిః ఆషాఢః, ఏతేషు, ద్వితీయా ఇమాః పంచకృష్ణపక్షేషు నైమిత్తికానధ్యాయాః. సంధ్యా ప్రాతస్సంధ్యాకాలః, గర్జితం మేఘధ్వనిః, ఉదయాత్పూర్వం యామం, ఉదయానంతరం ఘటికాద్వయమ్, ఏతత్కాలగర్జితం. ఉక్తంచ, 'ఉదయాత్పూర్వయామే తు పరతు ఘటికాద్వయం, తస్మిన్ గర్జిత్యనధ్యాయః పునస్సంపాఠ మన్తి' తి. అన్యకాలపతితావృష్టిః అకాలవృష్టిః, ఆకాలశ్చ. 'అనూరాధర్క్ష మారభ్య షోడశర్క్షే దివాకరః, యావచ్చరతి తత్కాల మకాలం మమర బ్రవీత్' తిస్రోఽష్టకాః, 'మార్గశీర్షేచ పౌషేచ మాఘే ఫాల్గున ఏవచ, కృష్ణాష్టమ్య శ్చ తిస్రోష్టాః పూర్వయా పరయాసహే' తి రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అనధ్యాయాః పూర్వోక్తాః, నైమిత్తికాశ్చ ఏతేషు, కృతోపనయనవటోః కర్మహీనా ర్తిక్రత్వం స్యాత్.

అవ. కృష్ణపక్షనైమిత్తికానధ్యయనములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఆషాఢబహుళద్వితీయ, భాద్రపదబహుళ త్రయోదశి ఈ బహుళత్రయోదశికి పూర్వ మేతిథియందు భరణీనక్షత్రము వచ్చుచున్నదో యాతిథియు కార్తీకబహుళద్వితీయ, ఫాల్గునబహుళద్వితీయ, యీ ౫ను కృష్ణపక్షనైమిత్తికానధ్యయనములు. వీనియందును ఉదయసాయంకాలమందును, ఉరిమినకాలమందును, సూర్యుఁడు, అనూరాధ మొదలు, మృగశీర్షమువఱకు ఈ ౧౩ నక్షత్రములయందు నుండఁగా వర్షించుచుండెనేని అట్టికాలమందును, త్రిస్రోష్టక లనఁగా, మార్గశీర్షబహుళసప్తమి, అష్టమి, నవమి, పుష్యబహుళసప్తమి, అష్టమి, నవమి, మాఘబహుళసప్తమి, అష్టమి. నవమి, ఫాల్గుణ బహుళసప్తమి, అష్టమి, నవమి వీనియందును, రిక్తతిథులయందును, క్రిందటిశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడిన శుక్లపక్షనైమిత్తికానధ్యయనములయందును, వీనియందు నుపనయనము చేసినట్లైన చిన్నవాఁడు కర్మహీనుఁ డగును.

అవ. ప్రసంగసంగత్యా ఉపనయనకర్తౄ నాహ.—

పుత్రాం శ్చోపనయే త్పితైవ హి వటో స్తాతే విదూరం గతే
చే ద్బాలస్య పితామహ స్సచ నచే ద్భ్రాతా పితు స్సోపి నో,
కర్తా సోదర ఏవ సోఽపి యది నో జ్ఞాతి శ్చ కర్తా తదా
నోచే త్సోఽపి సగోత్రజ స్సకులజః కర్తా వ్రతేఽయం క్రమః. 43

వ్యా — పుత్రా నితి. పితా జనక ఏవ, పుత్రాన్ కుమారా, నుపనయేత్ ఉపనయనసంస్కారవతః కుర్యాత్. ఏవకారేణ తస్మిన్ స్థితేసతి నాన్యః కర్తాభవతీతిగమ్యతే. వటోస్తాతేపితరి, 'తాతస్తు జనకః పితే' త్యమరః. విదూరం దూరదేశం, గతేచేత్, బాలస్య పితామహః పితృపితా, కర్తా. సచ పితామహోపి నచేత్ పితు ర్వటోర్జనకస్య భ్రాతా జ్యేష్ఠః కనిష్ఠోవా, పితృవ్య ఇత్యర్థః సోపి పితృవ్యోపినోచే త్తదాసోదర ఏవజ్యేష్ఠభ్రాతా, సోపి సోదరోపి నో యది తదా జ్ఞాతి స్సపిండోవా కర్తా, సోపి సపిండోపి నోచే స్నయది సగోత్రజః సమానగోత్రజాతః యఃకశ్చి త్కర్తా, సోపి నోచేత్ సకులజః సమానకులజాతః కర్తా, అయము క్తప్రకారః, వ్రతే ఉపనయనే, క్రమః మర్యాదా.

అవ ఉపనీతునితండ్రి మొదలు సగోత్రపర్యంతము కర్తలను క్రమముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తండ్రి కుమారుని కుపనయనముచేయుట ముఖ్యము. తండ్రి దేశాంతరమునం దున్నపక్షమునకు తాత యనఁగా; తండ్రితండ్రియును, అతఁడు లేనిపక్షమునకు పితృసహోదరులైన పెత్తండ్రి పినతండ్రులును వారు లేనిపక్షమునకు జ్యేష్ఠుఁడైన సహోదరుఁడును, అతఁడు లేనిపక్షమునకు జ్ఞాతులును, వారు లేనిపక్షమునకు సగోత్రులును, వారు లేనిపక్షమునకు స్వకులజులును, వీర లీక్రమమున నుపనయనముఁ జేయవచ్చును.

అవ. అథ వేదవ్రతగోదానయోః కాలనిర్ణయ మాహ.—

మౌంజీబంధనకర్మతోఽథ విహితం పూర్వం చ గోదానతః
కర్తవ్యం క్రమశ శ్చతుష్టయ మిదం వేదవ్రతానాం పురి,
చౌలే య త్కథితం త దత్రకథితం వర్షవ్యవస్థాం వినా
ప్రాప్తే షోడశవత్సరే తు విహితం గోదానకర్మైవ తత్. 44

వ్యా.—మౌంజీతి మౌంజీబంధనకర్మతః ఉపనయనకర్మణః,సార్వవిభక్తికస్తసిః అథ అనంతరం, గోదానతః గోదానకర్మణః, పూర్వం, వేదవ్రతానాం ఆగ్నేయ ప్రాజాపత్యసౌమ్యవైశ్వదేవాఖ్యవ్రతానాం. విహితం స్వగృహ్యోక్తం, ఇదంచతుష్టయం, క్రమశః ఉక్తక్రమాత్కర్తవ్యం, వర్షవ్యవస్థాంవినా సంవత్సరనియమంవినా, చౌలే చూడాకర్మణి, యత్కథితం యాదృఙ్నక్షత్రలగ్నవారాదిక ముక్తం, అత్రాపి వ్రతచతుష్టయేపి, తదేవ తాదృఙ్నక్షత్రాదిక మేవకథితం ఉక్తం, షోడశవత్సరే ప్రాప్తేసతి, యత్కర్మ విహితం, తదేవకర్మ, గోదాన మిత్యుచ్యతే,అతఏవ షోడశవర్షే గోదానాఖ్యం కర్మ కర్తవ్య మిత్యభిప్రాయః

అవ. వేదవ్రతములకును గోదానకర్మమునకును గాలనిర్ణయములను జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. వేదవ్రతములనఁగా; ఆగ్నేయ, ప్రాజాపత్య, సౌమ్య,వైశ్వదేవవ్రతములను, ఉపనయనానంతరమందు గోదానవ్రతమునకు ముందుగాను, సంవత్సరనియమము లేక యే యేసంవత్సరమందైనను చౌళకర్మమునఁ జెప్పఁబడిన నక్షత్రలగ్నాదులయందు వేదవ్రతములు చేయవలయును. పదియాఱవసంవత్సరమందు గోదానమనెడి కర్మముఁ జేయవలయును.

అవ. అథ సమావర్తనకాల మాహ.—

నానా వేదసమూహ మంగసహితం చాధీత్య లబ్ధ్వా గురో
రాజ్ఞాం యజ్ఞసుతార్థిన స్స్వరథ త్తైః కార్యం సమావర్తనమ్,
పూర్వాహ్ణే శుభవాసరే చరగృహం త్యక్త్వా చ నందాష్టమీ
రిక్తాపర్వదినత్రయాణి చ మృదుక్షిప్రస్థిరర్క్షే ష్వపి. 45

ద్వితీయబిన్దు స్సమాప్తః.

వ్యా. సా నై — అంగైః ఛందఃకల్పవ్యాకరణజ్యోతిషనిరుక్తశిక్షాభి స్సహితం యుక్తం, నానా వేదసమూహం చతుర్వేదసముచ్చయం, అధీత్య అధ్యస్య, గురో రాచార్యస్య, ఆజ్ఞాం, లబ్ధ్వా సంప్రాప్య, గురుణా అనుజ్ఞాతశిత్యర్థః యేయజ్ఞకర్మసుతార్థినః యాగపుత్రాభిలాషిణః, తైః, స్సమావర్తనంసమావర్తనాఖ్యం కర్మ, పూర్వాహ్ణే అహ్నః పూర్వభాగే, శుభవాసరే, చరగృహం పూర్వోక్తచరరాశీన్, నందాః పూర్వోక్తాః, అష్టమీపక్షద్వయగతా, రిక్తాశ్చ పూర్వోక్తాః, పర్వాణి పంచపర్వాణి, దినత్రియం అపముః, శీతానిచ త్యక్త్వావిహాయ, మృదుక్షిప్రస్థిరక్షేషు-మృదూని చిత్రానూరాధారేవతీమృగశీర్షాణి, క్షిప్రాణి అశ్వినీహస్తపుష్యాః, స్థిరాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం, ఏతే ష్వేకాదశనక్షత్రేషు కార్యమ్,

యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం ద్వితీయో బిందు రప్యభూత్.

అవ. సమావర్తనమునకుఁ గాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు —

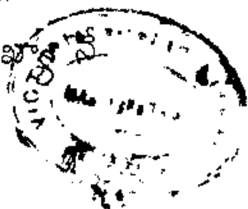
తా. యాగకర్మను గుమారులనుం గోరెడివారు నాలుగు వేదములను శిక్షవ్యాకరణము మొదలగుషడంగములను జదివి గురువు ననుజ్ఞవడసి సమావర్తనంబను నామంబుగల కర్మను చరరాసు లనఁగా; మేషకర్కటతులామకరరాసులను, పాడ్యమిషష్ఠిశుక్లకృష్ణాష్టముల ను, పంచపర్వములను, దినత్రియముఁగా; మూఁడుదినములతోఁగూడిన వారములను, అమావాస్యను వీనిని విడిచి పగటిపూర్వయామమునందు ను, శుభవారములందును, చిత్ర, అనూరాధ, రేవతి, మృగశీర్షము, అశ్విని, పుష్యమి, హస్త, రోహిణి, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర ఈ గన్నె నక్షత్రములయందును సమావర్తనకర్మ చేయవలెను.

ద్వితీయబిందువు సమాప్తము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః.

కాలామృతే-సవ్యాఖ్యానే

తృతీయబిన్దుః.

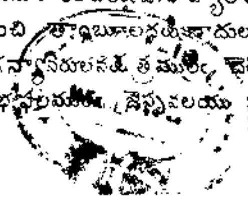
అవ. అథ వివాహప్రకరణ మాహ —

ఆదౌ స్వేప్సితదేవతాం గ్రహగణం సంపూజ్య కర్తు స్తదా
తారాచంద్రబలాన్వితే శుభదినే లగ్నే శుభే వాసరే,
జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదం ప్రశాంతమనసం నత్వా యథా స్వం గురుం
తాంబూలాది సమర్ప్య తస్య తు పదే ద్వాభ్యాం వరస్యాపి భమ్. 46

వ్యా.—ఆదావితి. ఆదౌ ప్రథమతః, స్వేప్సితదేవతాం స్వేష్టదేవతాం, గ్రహగణం సూర్యాదిగ్రహబృందంచ, సంపూజ్య సమ్యగభ్యర్చ్య, తదాతస్మిన్కాలే, కర్తుః వివాహకర్తుః, వరస్యపితుః కన్యాదాతురిత్యర్థః. తారాచంద్రబలాన్వితే, శుభదినే పంచాంగశుద్ధిదినే శుభవాసరే, ప్రశాంతమనసం నిష్కాపాంతరగకరణం,జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదంజ్యోతిషతత్త్వజ్ఞం గురుం, యథాస్వం గురుమివ,నత్వా నమస్కృత్య, తాంబూలాది ఆదిశబ్దేన గంధమాల్యవస్త్రాభరణాని, సమర్ప్య దత్వా, ద్వాభ్యాః కన్యాయాః,వరస్యచ,భంనక్షత్రం, పదే విజ్ఞాపయేత్, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞాయేతిశేషః. కన్యాదాతాస్వదుహితుః నక్షత్రం,వరజనకః స్వపుత్రనక్షత్రం జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదుషే విజ్ఞాప్య మదాగమనలగ్నవశా చ్ఛుభాశుభఫలం వక్తవ్య మితి ప్రార్థయే దిత్యర్థః.

అవ. వివాహప్రశంసను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహకర్తయగువరుని తండ్రి వివాహప్రయత్నారంభమునందు నిష్టదైవమును సూర్యాదినవగ్రహములను భక్తియుక్తుఁడై పూజచేసి తనకుఁదారాచంద్రబలములు చక్కఁగానున్న దివసమందును, శుభదిన శుభలగ్నశుభ వారములయందును శాంతచిత్తుఁడగు జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తను గురుభావముతో నమస్కరించి తాంబూలవస్త్రాదులచే సంతుష్టుంజేసి యాజ్యోతిష్కునకిఁ గన్యావరులనక్షత్రములఁ దెలిపి మేము వచ్చిన లగ్నమునుబట్టి శుభాశుభఫలములఁ జెప్పవలయు నని వివాహకర్త ప్రార్థింపవలెను.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం పృచ్ఛకలగ్నవశా త్ఫలాఫలే దర్శయతి —

పాపః పంచమగో వినష్టతనయాం కుర్యాత్స జామిత్రగః
కన్యాం లగ్నగతో వరం నిధనగో హన్యాచ్చ కన్యావరౌ,
చంద్రోఽష్టమగోఽథవా రిపుగతః ప్రష్టు ర్విలగ్నా ద్బలీ
వర్షా దష్టమవర్షత శ్చ పురతః సౌమ్యై ర్నయుక్తేక్షితః. 47

వ్యా.—పాప ఇతి. పాపః పాపగ్రహః, ప్రష్టుః పృచ్ఛకస్య, లగ్నాత్పంచమగో యది, కన్యాంవినష్టతనయాం-వినష్టాః తనయాః యస్యాస్తాం తథోక్తాం, మృతప్రజామిత్యర్థః. కుర్యాత్ సపాపగ్రహః జామిత్రగః పృచ్ఛకలగ్నాత్సప్తమలగ్నగతో యది, కన్యాంహన్యాత్ నాశయేత్. సఏవలగ్నగతః పృచ్ఛకలగ్నస్థో యది, వరంహన్యాత్. సఏవ నిధనగః అష్టమస్థానగతో యది, కన్యావరౌ హన్యాత్. చంద్రోపి బలీసన్ అష్టమగతశ్చే దథవా రిపుగతో వా షష్ఠస్థానగతో వా యది సౌమ్యైః శుభగ్రహైః, యుక్తో వా ఈక్షితో వా నచేద్యది, వివాహానంతరం అష్టమవర్షతః అష్టమవర్షాత్పురతః పూర్వమేవ,కన్యావరౌ,హన్యాత్. ఏవంసర్వత్ర ప్రశ్నేషు ద్రష్టవ్యమ్

అవ. రెండుశ్లోకములచేత నడిగినలగ్నమునుబట్టి ఫలాఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా॥ అడిగినలగ్నమునకు ౫-వయింటపాపగ్రహ ముండినట్లయిన వివాహకన్యను మృతపుత్త్రులుగలదానిఁగాఁ జేయును. ౭ వయింట నున్న పక్షమునందుఁ గన్యనునశింపఁజేయును. పృచ్ఛకలగ్నమందున్నట్లైన వరునినశింపఁజేయును ౮-ట నున్నట్లయినఁ గన్యావరులను నశింపఁజేయును. మఱియు, చంద్రుఁడు పృచ్ఛకలగ్నమునకు ౮-టను, ౬-టను నుండినను శుభగ్రహములతోఁ గూడఁబడకుండినను చూడఁబడకుండినను గన్యావరులను వివాహానంతరము ౮ సంవత్సరములకు ముందుగానే నశింపఁజేయును.

లగ్నాత్పంచమసంస్థితౌ గురుబుధౌ వధ్వాః సుపుత్త్రప్రదౌ
శుక్రః పూర్ణనిశాకర శ్చ బలినౌ తస్యా శ్చ కన్యాప్రదౌ,
ఏతే లగ్నగతా వరస్య సుఖదా స్త్రీరత్నలాభప్రదా
జామిత్రే యది సంస్థితా స్తు యువతేః పుంరత్నలాభప్రదాః. 48

వ్యా.—లగ్నా దితి గురుబుధౌ,లగ్నాత్పృచ్ఛకలగ్నాత్పంచమసంస్థితౌ పంచమస్థానగతౌ యది,వధ్వాః కన్యాయాః,సుపుత్రప్రదౌ,భవత ఇతి శేషః శుక్రః పూర్ణనిశాక

తశ్చ శుక్రః పూర్ణచంద్రౌ బలినౌ సంతౌ పంచమస్థానగతౌ యదితస్యాః కన్యాయాః కన్యాప్రదౌ స్త్రీసంతానప్రదౌ. ఏతే గురుబుధశుక్రపూర్ణచంద్రాః ఏతేషాం మధ్యే ఏకోవాలగ్నగతశ్చేత్, వరస్య సుఖప్రదాః, కించ స్త్రీరత్నలాభప్రదాశ్చ భవంతి సకలలక్షణలక్షితకన్యాప్రదాశ్చ భవంతి. జామిత్రే వృశ్చికలగ్నాత్ సప్తమస్థానే స్థితాశ్చేత్, ద్యూనతేః వధ్వాః, ఫలంరత్నలాభప్రదాః రూపయౌవనవిద్యావినయసంపన్నవరప్రదా భవంతి.

అవ. శుభఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అడిగిన లగ్నమునకు ౫-ట గురుబుధులుండినట్లయిన కన్యకను సుపుత్రవంతురాలిని జేయుదురనియు, శుక్రపూర్ణచంద్రులు బలవంతులై ౫-ట నున్నపక్షమందుఁ గన్యకను స్త్రీసంతానముగలదానిఁగాఁ జేయుదురనియును, మఱియు నీచెప్పఁబడినబుధ, గురు. శుక్ర,చంద్రులలో నొకరైనను లగ్నమందున్నపక్షమునకు వరునికి మిక్కిలి సుఖమును సకలలక్షణసంపన్నురాలగు స్త్రీనియు నిత్తురనియును, వృశ్చికలగ్నమునకు ౭-ట నున్ననీకన్యకను రూపయౌవనవిద్యావినయసంపన్నుఁడైన వరుని కిత్తురని యర్థము.

అవ. కన్యావరణప్రకార మాహ.—

ఏవం సత్సమయం విచార్య మనసా శ్రీవేంకటేశం స్మరన్
కన్యాదాతృగృహం ప్రవిశ్య సహ తైస్సంభావ్య కర్త్రైవ తామ్,
కన్యాం శీలగుణాన్వితాం స్వకులజాం నక్షత్రరాశ్యాదిభి
స్సర్వైస్తైరనుకూలినీం చ వరయే త్స్వర్ణాదినాఽలంకృతామ్. 49

వ్యా.—ఏవమితి. ఏవ ముక్తరీత్యా, సత్సమయం శుభలగ్నం, విచార్య, మనసా శ్రీవేంకటేశం వేంకటేశమిత్యుపలక్షణం, ఇష్టదైవమిత్యర్థః స్మరన్ కన్యాదాతృగృహం ప్రవిశ్య,తైః కన్యాదాతృజనైస్సహ, సంభావ్య,శీలగుణాన్వితాం శీలం సదాచారః, గుణా స్సాముద్రికలక్షణోక్తాః తై రన్వితాం యుక్తాం, స్వకులజాం స్వకీయకులోద్భవాం, తైః పూర్వోక్తైః, సర్వైః నక్షత్రరాశ్యాదిభిః-ఆదిశబ్దేన గ్రహమైత్రిగణకూటాదయః, తైరనుకూలినీం అనుకూలవతీం స్వర్ణాదినా సువర్ణముక్తావిద్రుమచిత్రవస్త్రాదినా, అలంకృతాం భూషితాం. తాం కన్యాం, కర్త్రైవ వరయేత్ వివాహకర్త్రైవ నిశ్చయేత్.

అవ. కన్యకను వివాహమునకు నిశ్చయించెడి క్రమమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ఈక్రిందఁ జెప్పఁబడినప్రకారము శుభలగ్నమును విచారించి మనమున నిష్టదైవంబును స్మరించుచుఁ గన్యక నిచ్చువారిగృహమును బ్రవేశించి వారితో సంభాషించి సదాచారవతియై, సాముద్రిక శాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన లక్షణములతోఁ గూడినదై, తమకులమందుఁ బుట్టినదై, నక్షత్ర రాశి గ్రహమైత్ర్యాదులచే ననుకూలవతియై, బంగారు, ముత్యములు, పగడములు యివి మొదలైనవానిచే నలంకరింపఁబడినదై యున్నకన్యను వరునికిఁ దండ్రి నిశ్చయింపవలెను.

అవ. వివాహసంవత్సరనియమ మాహ:—

జాతాత్సప్తదశాబ్దతోఽథ విషమే ష్వబ్దేషు పుంసాం శుభో
గోదానాహ్వయకర్మలోపకరణే చేత్పంచమాబ్దాదిషు,
కన్యానాం సమవత్సరేషు విహితః పాణిగ్రహః పుత్రకృ
జ్జాతాద్ద్వాదశవత్సరాత్తు నియమో నేయం వ్యవస్థా పరే. ౫౦

వ్యా.—జాతాదితి. జాతాత్ జన్మతః, సప్తదశాబ్దతః సప్తదశవర్షాత్, అథ అనంతరం, విషమే ష్వబ్దేషు అయుగ్మసంవత్సరేషు ఏకోనవింశత్యేకవింశత్యాదిషు, పుంసాంపాణిగ్రహో వివాహః, శుభదః. గోదానాహ్వయకర్మలోపకరణేచేత్ గోదానాఖ్యకర్మలోపో యది, పంచమాబ్దాదిషు పంచమాదివిషమేషు, శుభదః. ఏతచ్చింత్యం; మానాభావాత్. కన్యానాం స్త్రీణాం తు సమవత్సరేషు విహితః, పాణిగ్రహః వివాహః, పుత్రకృత్పురుషసంతానప్రదః, జాతాత్ జన్మతః. దశవర్షాద్వా జన్మప్రభృతిదశమవర్షమభివ్యాప్య అయంనియమః పరే దశవర్షాదూర్ధ్వమియం వ్యవస్థా మర్యాదా నాస్తి, దశవర్షాదూర్ధ్వం రజోదర్శనసమయత్వాదితి భావః.

అవ. వివాహముఁ జేయఁదగినసంవత్సరములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పుట్టిన ౧౭-వసంవత్సరము మొదలుకొని బేసిసంవత్సరముల యందును, గోదానవ్రతము చేయనిపక్షమందు ౫-వ సంవత్సరము మొదలు బేసిసంవత్సరములయందుఁ బురుషులకువివాహము పుత్రప్రదము నియును, స్త్రీలకు సరిసంవత్సరములయందు వివాహము పుత్రప్రదమని యును, ౧౦సంవత్సరములకుపై రజోదర్శనసమయమౌటవలన బేసిసంవత్సరములయందుఁ జేయవచ్చుననుట.

అవ. ద్వితీయవివాహయోగ్యాయోగ్యకాల మాహ.—

ఉద్వాహాత్సమనంతరం యది పునః పాణిగ్రహేచ్ఛా భవే

త్తద్వర్షాద్యసమాబ్ద ఏవ శుభద స్తస్యాన్యపాణిగ్రహః,
స్యాత్పత్నీమృతవత్సరాదివిషమే వర్షే వివాహ శ్శుభో
యుగ్మాబ్దే త్వశుభప్రదోఽపి విషమే మాసీతి కేషాం మతమ్. 51

వ్యా —ఉద్వాహాదితి.ఉద్వాహా ద్వివాహోత్సవసంతిం మేవ, యఃపుమాన్,పునః పాణిగ్రహేచ్ఛుః వివాహకాంక్షావాన్, భవేద్యది, తద్వర్షాద్యసమాబ్దఏవపూర్వవివాహవత్సరాదివిషమాబ్దఏవ,తస్యపుంసః అన్యపాణిగ్రహః అన్యస్త్రీవివాహః,శుభదస్స్యాత్. ఏవం బహువివాహేష్వపి బోధ్యం,పత్నీమృతవత్సరాదివిషమే పత్నీయస్మిన్వత్సరేమృతాతద్వత్సరప్రభృతివిషమేవర్షే, వివాహశ్శుభః, యుగ్మాబ్దేతు సమసంవత్సరేతు, అశుభప్రదోపి విషమేమాసి శుభప్రదఇతి కేషాంచిన్మతం. అత్రాయంవిశేషః 'అపుత్రిణీమృతాభార్యా తస్యాభర్తు ర్వివాహకమ్,యుగ్మాబ్దే యుగ్మమాసే వా కుర్యాచ్ఛే చ్ఛుభదో మతః.ప్రజావత్యాంచ భార్యాయాం మృతాయాం బ్రాహ్మణస్య తు, విషమాబ్దేతు కర్తవ్యో వివాహ శ్శుభకృ ద్భవేత్.'

అవ. ద్వితీయవివాహమునకు యోగ్యకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహమైనతర్వాత భార్య జీవితయైయుండఁగా మరలవివాహమును గోరినవాఁడు ప్రథమవివాహసంవత్సరము మొదలు బేసిసంవత్సరములయందును, భార్య మృతినొందినవెనుక చనిపోయినది మొదలుకొని బేసిసంవత్సరములయందును గొందఱిమతానుసారముగా సరిసంవత్సరములలో బేసినెలలయందును, ద్వితీయాదివివాహముచేయఁదగినది. ఇచ్చట భార్య పుత్రహీనురాలై మృతినొందిన సమవర్షములందు సమమాసములయందైనఁ జేయఁదగుననియును,పుత్రవతియై మృతినొందిన బేసివర్షములయందుఁ జేయవలయు నని కొందఱియభిప్రాయము.

అవ. అథ వివాహయోగ్యమాసనిర్ణయ మాహ.—

కుంభాజోక్షనృయుగ్మతౌళిసదనే వ్యర్కే స్థితే ఫాల్గునే
మాఘే మాధవశుక్రయో శ్చ శుభద మ్మార్గవ్యయే మధ్యమః,
చైత్రే మీనగతే ధను ర్మృగగతే పౌషేచ యుగ్మాన్వితేఽ
ప్యాషాఢే న శుభో ధనుర్ఝషయుతేఽప్యర్కే వివాహ శ్శుభః. 52

వ్యా —కుంభేతి. అర్కేసూర్యే,కుంభాజోక్షనృయుగ్మతౌళిసదనేషుకుంభమేషవృషభమిథునతులారాశిషు,స్థితేసతి, ఫాల్గునేమాఘేచ, మాధవశుక్రయోః వైశాఖజ్యేష్ఠ

మాసయోః. 'వైశాఖే మాధవో రాధో జ్యేష్ఠే శుక్ర' ఇత్యుభయత్రా ప్యమరః. వివాహ శ్శుభదః ఊర్జద్వయే కార్తికమార్గశీర్షమాసద్వయే 'బాహులోర్జౌ కార్తికికో' ఇత్యమరః మధ్యమః అనుత్తమః. అర్కే మీనగతే సతి చైత్రమాసి, ధనుర్మృగగతే ధనుర్గతే మకరగతే వా యది పౌషేమాసి, యుగ్మాన్వితే మిథునగతే సతి చ ఆషాఢేమాసి, అపిశబ్దాత్కర్కటగతే ఆషాఢేపి; నశుభదః అశుభప్రదః, తథా చాపస్తంబేన 'ఉత్తమం చ వైశాఖ' మిత్యాషాఢత్రయస్యాపి నిషిద్ధత్వాత్, ధనుర్ఝషయుతే పౌషాతిరిక్తేమాసి, అర్కే ధనుర్గతే మకరగతే సతి, వివాహ శ్శుభః చైత్రే మీనగతే ఇత్యనేన మీనచైత్రనిషేధః వింధ్యస్యోత్తరదేశానామేవ, నతు తద్దక్షిణదేశానాం. వింధ్యస్యోత్తరదేశానాం మధ్యేపి కళింగవంగసింధూనామేవ కృత్స్నమీనచైత్రనిషేధః. శేషేతు మేషాయనప్రవేశా త్ప్రారభ్య న నిషేధః, తథాహ దక్షః 'మేషాయనప్రవేశేతు తదారభ్యప్రయత్నతః, వివాహం శుభ మిచ్ఛంతి గర్గకశ్యపదేవలాః. మీనచైత్రమహాదోషః కళింగే వంగసింధుషు, వివాహం వర్జయేత్ తత్ర చాన్యేషు తు శుభప్రదః.' పరాశరసంహితాయాం చ, 'వింధ్యస్య దక్షిణే దేశే మీనచైత్ర శ్శుభావహః, తస్య సౌత్సాన్యభాగేతు మేషచైత్ర శ్శుభావహః. వివాహే మీనచైత్రేతు యావన్మేషం విశేద్రవిః తావ ద్వైవాహికం కర్మ కుర్యా ద్వింధ్యస్య దక్షిణ' ఇత్యుక్తత్వాత్.

అవ. వివాహవిషయమై శుభాశుభ మాసములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. మేషవృషభమిథునతులాకుంభ రాసులయందు సూర్యుఁ డుండఁగాను, సూర్యుఁడు పుష్యమాసమునకంటె నితరమాసములయందు ధనుర్మకరములఁ బొందియుండఁగాను, వైశాఖజ్యేష్ఠమాఘఫాల్గునమాసములయందును వివాహముచేయుట మంగళకరమనియు, కార్తికమార్గశీర్షమాసములయందుఁ జేయుట యల్పఫలదం బనియు, సూర్యుఁడు పుష్యమాసమందు ధనుర్మకరరాసులయందుండఁగాను నాషాఢమాసమందు మిథునకర్కటకరాసులయందుండఁగాను వివాహముచేయుట యమంగళకరమనియును, సూర్యుఁడు చైత్రమాసమందు మీనరాశియందుండఁగాఁ గలిగెడిదోషము వింధ్యపర్వతోత్తరదేశమునకేగాని దక్షిణదేశమునకు లేదుగాన దక్షిణదేశస్థులు మీనచైత్రమందు మేషాయనప్రవేశమైనను వివాహము చేయఁదగును.

అవ. వివాహే నిషిద్ధతిథీ నాహ. —

మాసాంతే దినపంచకే పితృతిథౌ రిక్తాష్టమీ ద్వాదశీ
షష్ఠీ విష్టిషు వా దినోత్తరదళే సాయంతనేఽహార్నుఖే,

మాసాదావవమార్ధరాత్రదినకృత్కామప్రదోషేషు వా
మన్వాదౌచ యుగాదివర్జ్యదివసే పాణిగ్రహో నిందితః. 53

వ్యా.—మాసాంత ఇతి మాసాంతే దినపంచకే కృష్ణైకాదశీప్రభృతి దినపంచకే పితృతిథౌ సాంవత్సరికాదిపితృదినే రిక్తాష్టమీద్వాదశీషష్ఠీషు-రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అష్టమీ పక్షద్వయగతా, ద్వాదశీ శుక్లపక్షగతా, మాసాంతే దినపంచక ఇత్యనేనైవ కృష్ణద్వాదశ్యాః తదంతఃపాతిత్వేన గతార్థత్వాత్. షష్ఠీచ పక్షద్వయగతా, విష్టిః భద్రకరణం, ఏతేషు వాశబ్దోఽప్యసముచ్చయార్థః 'వా స్యాద్వికల్పోపమయోరేవార్థేచ సముచ్చయే', ఇత్యమరః. దినోత్తరదళే దివసస్యోత్తరార్ధే, సాయంతనే దివసస్య పంచమభాగఏవ, అత్రాపాతతః దివసస్యోత్తరార్ధమాత్రస్య నిషేధః, వస్తుతస్తు సాయంతనమాత్రస్యాయం నిషేధః, నతూత్తరార్ధమాత్రస్యేతి వ్యాఖ్యేయం. అన్యథా ఉత్తరదళనిషేధేనైవ తదంతఃపాతినః సాయంతనస్య గతార్థత్వాత్ పృథక్సాయంతనగ్రహణస్య వైఫల్యప్రసంగాపత్తేః అహర్ముఖే చ ప్రభాతే, 'ప్రత్యూషోఽహర్ముఖం కల్య' ఇత్యమరః. మాసాదౌ శుక్లప్రతిపది, అవమః దినత్రయ, మధ్యరాత్రం మహానిశీథం, ద్వితీయయామచరమఘటికా తృతీయయామప్రథమఘటికాచ నిశీథసంజ్ఞా. దినకృత్సప్తమీ, కామః త్రయోదశీ తయోః ప్రదోషః, ఏతేషు మన్వాదౌచ చతుర్దశమన్వాదిష్విత్యర్థః. జాతావేకవచనం. యుగాదివర్జ్యదివసే యుగాదయశ్చత్వారః ప్రసిద్ధాః, ఏతేషు, వర్జ్యదివసేషు పూర్వోక్తేషు సర్వేషు వర్జ్యదివసేషు, పాణిగ్రహో నిందితః, కర్మణి క్తః. ఋషిభి రితి శేషః.

అవ. వివాహనిషిద్ధకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. కృష్ణైకాదశిమొదలు అమావాస్యవఱకును, పితృతిథులయందును, రిక్తతిథులయందును, అష్టమీ ద్వాదశీ షష్ఠులయందును, భద్రకరణమందును, దినోత్తరభాగమనఁగా, ౩-వ జామునందును, సాయంకాలమనఁగా ౨౭-వ గడియమొదలు ౩౦ గడియలును, ప్రభాతసమయమందును, శుద్ధపాడ్యమియందును, మూఁడుతిథులుగూడినదివసమందును, సగమురాత్రివేళయందును, సప్తమీత్రయోదశీప్రదోషములయందును, ౧౪ మన్వాదులయందును, ౪ యుగాదులయందును, ముందుఁ జెప్పఁబడిన వర్జ్యదివసములయందును వివాహము చేయఁగూడదు.

అవ. వివాహావాంతరనియమానాహ.—

శుక్రార్కేందుజవాసరేషు శుభదో మందారయో ర్మధ్యమ
శ్చోద్వాహః కుజవాసరే నిధనదః సోమే సపత్నీప్రదః,

రేవత్యుత్తరరోహిణీకరపితృస్వాతీందుమిత్రాసురే
పాపానన్వితపాపవేధరహితే పాణిగ్రహః శోభనః. 54

వ్యా.—శుక్రేతి. ఉద్వాహః వివాహః, శుక్రార్యేందుజవాసరేషు శుక్రగురుబుధవాసరేషు, శుభదః. మందార్కయోః శనిభానువాసరయోః, మధ్యమః కుజవాసరే నిధనదః మృత్యుప్రదః. సోమే సోమవాసరే, సపత్నీప్రదః, ద్వితీయవివాహప్రద ఇత్యర్థః. రేవత్యుత్తరరోహిణీకరపితృస్వాతీందుమిత్రాసురే రేవత్యుత్తరాత్రయరోహిణీహస్తమఖాస్వాతీమృగశీర్షానూరాధామూలాని ఏతేషామన్యతమే, పాపానన్వితే, పాపవేధరహితే, పాపగ్రహవేధరహితే చ నక్షత్రే, పాణిగ్రహః శోభనః.

అవ. వివాహమునకు యోగ్యాయోగ్యవారనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బుధగురుశుక్రవారములు ఉత్తమంబులు. ఆదిత్యశనివారములు మధ్యమంబులు. భౌమవారము మరణప్రదంబు. సోమవారము పునర్వివాహప్రదము. మఱియు, రోహిణి, మృగశీర్ష, మఖ, ఉత్తర, హస్త, స్వాతి, అనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి వీనిలో పాపగ్రహము లేనినక్షత్రమందును వివాహముఁ జేయుట యుక్తము.

అవ. అథ అన్యానపి నిషేధానాహ.—

ఆర్ద్రాద్యనిలాంతఋక్షదశకే సూర్యే స్థితే వా గురౌ
సింహస్థేఽప్యథవా తదంశకగతే పూర్వే దళే పారిఘే,
ఉద్వాహో నశుభః స్వజన్మనిధనే మాసే చ రాశౌ గృహే
దంపత్యోరపి జన్మకర్మనిధనాద్యృక్షేషు సత్స్వపి. 55

వ్యా.—ఆర్ద్రేతి. సూర్యే ఆర్ద్రాద్యనిలాంతఋక్షదశకే ఆర్ద్రాప్రభృతిస్వాత్యంతనక్షత్రదశకే స్థితే సతి 'జ్యేష్ఠమాసే యదా సూర్యో రుద్రర్క్షే చార్ధభోగభాక్, వివాహాదిశుభం కార్యం కేచిదాహుః స్త్రిరోంశకా.' ఇతి విద్యమానత్వాత్, ఆర్ద్రాదీత్యస్య ఆర్ద్రాయాః తృతీయపాదమారభ్య స్వాత్యంతమిత్యర్థః. గురౌ సింహస్థే సింహరాశిస్థితే సతి, అథవా తదంశకగతే సింహాంశగతే వా, పరిఘాయాః ఇదం పారిఘం 'తస్యేద' మిత్యణ్ప్రత్యయః. తస్మిన్పూర్వదళే పూర్వార్ధే, ఉద్వాహో నశుభః స్వజన్మనిధనే స్వజన్మమాసాదష్టమేమాసి జన్మమాసస్తు-'జన్మోదినమారభ్య త్రింశద్దినమతః పరమ్, జన్మమాసమితి ప్రాహుర్మునయస్తత్త్వవాదినః.' ఇత్యుక్తత్వాత్. స్వజన్మమాసస్తస్య వేగి

త్యాః. రాశౌ జన్మరాశేరష్టమరాశౌ, గృహే స్వజన్మలగ్నాదష్టమేఽగ్నే,దంపత్యో ర్జన్మకర్మనిధనా ద్యృక్షేషు జన్మకర్మసాంఘాతికవైనాశికమానసికసాముదాయికవైధ నేషు సప్తనక్షత్రేషుచ, వర్జయేః. అత్ర సింహగురునిషేధః వింధ్యస్యోత్తరదేశానా మేవ; నతు తద్దక్షిణదేశానాం తథాచ గోవిలః 'వింధ్యస్యోత్తరదిగ్భాగే సింహయుక్తే బృహస్పతౌ, వివాహం నైవ కుర్వీత నాయం దోషోఽస్తి దక్షిణే'.

అవ. మఱికొన్ని వివాహనిషేధకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యుఁ డార్ద్రనాలవపాదము మొదలు స్వాతినాలవపాద మువఱకు నుండినను, బృహస్పతి సింహరాశియందైనను, ఈరాశ్యంశ యందైననుండఁగాను, పరిఘానామయోగపూర్వార్ధమందును, జన్మమా సమనఁగా; జన్మించినది మొదలు ౩౦-దివసములందును, జన్మమాసము నకు ౮-వ మాసమందును, జన్మరాశికి ౮-వరాశియందును, జన్మలగ్న మునకు ౮-వ లగ్నమందును, ౩౫-వ శ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడిన జన్మక ర్మాదినక్షత్రములయందును, వివాహముఁ జేయఁదగదు. బృహస్పతిసిం హరాశియందుండఁగా వింధ్యోత్తర దేశస్థులకే వివాహనిషేధము తక్కి న దేశస్థుల కానిషేధము లేదు.

అవ. గురుశుక్రశశినాం ఫలం వక్తుమిచ్ఛన్ త్రయాణాం వృద్ధ బాలత్వే దర్శయతి —

శుక్రశ్శక్రదిగుద్గత స్త్రిదివసే బాలో దశాహే పరే
పక్షేవృద్ధ ఇతి క్రమాద్దశదినే పంచాహమేవాథవా,
పక్షేచోభయతో గురుః పరమతం శుక్రేజ్యయో స్తద్ద్వయే
పంచాహం తు దినత్రయేఽర్ధదివసే వృద్ధశ్శిశుస్స్యాచ్ఛశీ. 56

వ్యా —శుక్ర ఇతి. శుక్రశ్శక్రదిగుద్గతః-శక్ర ఇంద్రః తస్యదిక్ ప్రాచీత స్యాముదితస్సన్, త్రిదివసే త్రయాణాం దివసానాం సమాహారః త్రిదివసం తస్మిన్, బాలోభవతి పరేపశ్చిమదిశ్యుదితస్సన్, దశాహే దశదివసేషు, బాలః ఇతిక్రమాదు క్తప్రాక్పశ్చిమక్రమా త్పక్షే పంచదశదివసేషు, వృద్ధః ప్రాచ్యాందశదివసేషు వృద్ధః ప్రతీచ్యాం అథవా పంచాహం పంచదశదివసేషువా ప్రతీచ్యాం వృద్ధోభవతి గురుః ఉభయతః ఉదయే అస్తమయేచపక్షే పంచదశదివసేషు బాలోవృద్ధశ్చ, శుక్రేజ్యయో ర్గురుశుక్రయోః తద్ద్వయే ఉదయాస్తమయద్వయే, పంచాహం పంచదినానీతి పరమ తం కేషాంచిన్మతమ్ః శశీచంద్రః దినత్రయే వృద్ధః అర్ధదివసే ఉదయానంతరం త్రింశ ద్ఘటికాః శిశుర్భవతి 'చతుర్దశ్యంతగ శ్చంద్రస్సకృద స్తమయం వ్రజేత్, అమావా

పర్యంతగా సూర్యచంద్రౌ రాశ్యాదిభి స్సమౌ, అంతే ప్రతిపద స్సూర్యా చ్ఛిద్రక శ్చోదయంగతౌ' ఇత్యుక్తత్వాత్ చతుర్దశ్యంతఘటికా ప్రభృతి ప్రతిపదః అంత్యఘటికాపర్యంతం దినద్వయ మస్తంగతః ప్రతిపద శ్చరమఘటికా మారభ్య ద్వితీయాయా స్త్రింశద్ఘటికాపర్యంతం బాలః, ద్వాదశ్యాః ప్రథమఘటికాదిమారభ్య చతుర్దశ్యాః చరమఘటికాపర్యంతం దినత్రయం వృద్ధో భవతీ త్యర్థః.

అవ. గురుశుక్రచంద్రుల వృద్ధబాల్యములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శుక్రుఁడు తూర్పుదెస నుదయించిన యుదయానంతరము 3 దివసములు బాలుఁడును, పశ్చిమంబున నుదయించిన ౧౦ దివసములు బాలుఁడును, తూర్పున నస్తమించినయస్తమయమునకుముందు ౧౫ దినములు వృద్ధుఁడును, పశ్చిమంబున నస్తమించిన ౧౨ దివసములు వృద్ధుఁడును, నొకపక్షమున పశ్చిమంబున ౫ దివసములు వృద్ధుఁడును, బృహస్పతి యుదయించిన ౧౫ దివసములు బాలుఁడును, అస్తమించిన ౧౫ దివసములు వృద్ధుఁడును, కొందఱియభిప్రాయము. గురుశుక్రుల కుభయులకు నుదయించిన నస్తమించిన ౫ దివసములు బాలవృద్ధత్వములని యును, చంద్రుఁడు కృష్ణద్వాదశి మొదటిఘడియ మొదలు చతుర్దశ్యంత్యఘడియవఱకు వృద్ధుఁడును, శుద్ధపాడ్యమి తుదఘడియ మొదలు 30 ఘడియలవఱకు బాలుఁడు.

శుక్రార్కేందుషు చాస్తగేషు నిధనం ప్రాప్నోతి శీఘ్రం నరో
బాలేషు వ్యభిచారిణీ చ యువతి ర్వృద్ధేషు సత్సు త్రిషు,
కన్యా మృత్యుగతా వివాహసమయే వ్రాత్యో వ్రతే వా భవే
త్సీమంతం సవనం వినైవ న శుభం సర్వేషు కర్మస్వపి. 57

వ్యా.—శుక్రేతి. వివాహసమయే శుక్రార్కేందుషు శుక్రగురుచంద్రేషు, త్రిష్వస్తగేషు సత్సు, నరః శీఘ్రం మృతిం ప్రాప్నోతి ఏతేష్వేవ బాలేషు సత్సు, యువతిః స్త్రీ, వ్యభిచారిణీ స్యాత్, వృద్ధేషు సత్సు, కన్యా మృత్యుగతా భవేత్. వ్రతే ఉపనయనసమయే, ఏతేష్వేవ నిధనేషు సత్సు, వ్రాత్యః కర్మహీనో భవేత్. భవే దితి శేషః. 'వ్రాత్య స్సంస్కారహీన స్స్యాత్' ఇత్యమరః. సీమంతం ప్రసిద్ధం, సవనం పుంసవనం వినా అభ్యాంవినా, తయోరా స్తసమయత్వా న్నమూఢాదిదోష ఇత్యర్థః. అన్న ప్రాశనస్యాప్యేవం బోధ్యం సర్వేషు కర్మసు శుభకర్మసు నశుభం, అత్ర గురుశుక్రయో ర్వృద్ధబాల్యయో ర్దేశభేదేన వ్యవస్థా కర్తవ్యా తథాహి. 'విన్ధ్యస్య దక్షిణే దేశే వృద్ధబాల్యే సితేజ్యయోః, త్రిదినం వర్జయిత్వా తు తతః కుర్యాత్తు శోభన' మితి.

అవ. వీరలఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చంద్రగురుశుక్రమూఢములయందు వివాహమైనవరుఁడు శీఘ్రమున మృతినొందుననియు, వీరు బాలురైయున్న వివాహమైన కన్యక జంకులాడి యగుననియు, వృద్ధులైయున్న కన్యక మృతిఁబొందుననియు, నీముగ్గురి ప్రకాశముండఁగా నుపనయనమైనవాఁడు వ్రాత్యుఁడౌననియు, మాసనియమముగాఁ సీమంతాదులవిడిచి యన్యములైన సర్వకర్మలకు నిషేధమనియు నెఱుఁగఁదగు. వింధ్యపర్వతదక్షిణదేశస్థులకు గురుశుక్రులు వృద్ధబాలత్వములలోనున్న 3 దివసములం బరిత్యజించి మిగిలినదివసములలోఁ జేయవచ్చునని కొందఱియభిప్రాయము

అవ. అథ త్రిజ్యేష్ఠస్వరూపం జ్ఞాపయన్ తత్ర వివాహనిషేధమాహ —

జ్యేష్ఠేమాసి కరగ్రహో నశుభకృజ్జ్యేష్ఠాంగనాపుత్రయో
ర్జ్యేష్ఠే మాస్యపి జాతయోశ్చ యదివా జ్యేష్ఠర్క్షసంభూతయోః,
దంపత్యోర్యది యేనకేన విధినా జ్యేష్ఠాత్రయం చాస్తి చే
త్త్రిజ్యేష్ఠాహ్వయదోషదో హి సతతం నాద్యస్యగర్భద్వయే. 58

వ్యా.—జ్యేష్ఠ ఇతి. జ్యేష్ఠేమాసి, జ్యేష్ఠాంగనాపుత్రయోః జ్యేష్ఠపుత్రీ జ్యేష్ఠపుత్రయోః, కరగ్రహో వివాహో నశుభకృత్. కించ జ్యేష్ఠమాసజాతయోరపి జ్యేష్ఠర్క్షసంభూతయోః జ్యేష్ఠానక్షత్రజాతయోశ్చ జ్యేష్ఠమాసి నశుభకృత్ యేనకేనవిధినా దంపత్యోర్జ్యేష్ఠాత్రయమస్తిచేద్యది, తదా త్రిజ్యేష్ఠాహ్వయదోషో భవతి. హీతి ప్రసిద్ధౌ. త్రిజ్యేష్ఠేఽశుభకర ఇత్యర్థః. నాద్యస్యగర్భద్వయే త్రిజ్యేష్ఠత్వాభావేఽపి ఆద్యగర్భద్వయేఽపి నశుభకృదిత్యర్థః. ఆద్యగర్భద్వయే విశేషః, 'ఆద్యగర్భద్వయోర్యత్ర వివాహం కారయేద్యది, మాసాధిపతిమిత్రత్వవశాద్దత్రిశుభావహః.' మనుశ్చ. 'వివాహో యది కర్తవ్యశ్చాద్యగర్భద్వయోరపి, అన్యోన్యరాశిమిత్రత్వే శుభంప్రాహ మునిర్మను'రితి

తా. ఏవిధమునవైనఁ గన్యావరులకు మూఁడుజ్యేష్ఠశబ్దములు గూడినేని త్రిజ్యేష్ఠమను దోషముగుమన్నదిగాన సహోదరులలో జ్యేష్ఠస్త్రీపురుషులకు జ్యేష్ఠమాసమందు వివాహముచేయఁగూడదనియు జ్యేష్ఠమాసమందైనను జ్యేష్ఠానక్షత్రమందైనను బుట్టినకన్యావరులకును జ్యేష్ఠమాసమందుఁ జేయఁగూడదనియు, త్రిజ్యేష్ఠముగూడకపోయినను గన్యావరు లిరువురు సీమంతపుత్రులైన వివాహమునకు నిషేధమని

యు, నెఱుఁగనగు. జ్యేష్ఠకన్యావరులైన దంపతులకు రాశిమిత్రత్వము గాని మాసాధిపుల మిత్రత్వముగాని గలిగియుండెనేని శుభకరమని మన్వాదుల యభిప్రాయము.

అవ. అథ వివాహే గురుఫల మాహ —

వధ్వా ద్వాదశరంధ్రజన్మసు గురు ర్వైధవ్యద స్స్యా త్త్రిష
ట్స్వంస్థః స్త్రీక్షుయుక్ఛ్చతుర్థదశమస్థానస్థితో దుఃఖకృత్,
ఆవశ్యం బల మార్యసూర్యశశినాం భానాం వివాహే ద్వయో
ర్దుష్టస్థానగతా అమీ తు విహితా స్తేషాం చ పూజాదినా. 59

వ్యా — వధ్వా ఇతి. వధ్వాః కన్యాయాః, గురుః, ద్వాదశరంధ్రజన్మసు వధూజన్మలగ్నా జ్జన్మకాలచంద్రలగ్నాద్ద్వాదశాష్టమజన్మలగ్నేషు, స్థితస్సన్, వైధవ్యదస్స్యాత్. త్రిషట్స్వంస్థః వరస్య తృతీయ షష్ఠస్థానగతో గురుః స్త్రీక్షుయుక్ఛత్ప త్నీనాశకృద్భవతి. చతుర్థస్థాన దశమస్థానయోః స్థితశ్చేత్ ఉభయో ర్దుఃఖకృద్గురుః తద్వ్యతిరిక్తస్థానేషు స్థితశ్చే చ్ఛుభకరోఽపీత్యర్థా ల్లభ్యతే. వివాహే ద్వయో ర్దంపత్యోః, ఆర్యసూర్యశశినాం గురుసూర్యచంద్రాణాం, భానాం తారాణాంచ బలం ఆవశ్యకం, ఉక్తంచ 'చంద్రతారాబలం వీక్ష్య దంపత్యో ర్గురుసూర్యయోః, మాసే శుభే శుభదినే కారయే న్మంగళంముదే' అమీ గురుసూర్యచంద్రాః దుష్టస్థానగతా అపి పూజాదినా జపహోమదానాదినా, విహితాః వశీకృతాస్సంతః, తేషాం, దంపత్యో రిత్యర్థః. పూజాయాం బహువచనం, శుభదా భవంతీత్యర్థః.

తా. బృహస్పతి కన్యకేజన్మలగ్నమునకైనను, జన్మచంద్రలగ్నమునకైనను ౮ . ౧౨ . ౧ స్థానములయందున్న కన్యక విధవయగుననియును, వరునిజన్మలగ్నమునకు 3 - 6 - స్థానములయందున్న మృతభార్యవంతుఁడగుననియు, ౪ . ౧౦ - స్థానములయందున్న దంపతులు దుఃఖవంతులగుదురనియు, ౨-౫-౭-౯-౧౧-స్థానము లనున్న శుభకరుండగుననియుఁ దెలిసికొనవలెను. ఇదియుఁగాక దంపతులకు రవి చంద్ర బృహస్పతి తారాబలము లవశ్యముగా చూడవలసినది. సూర్య చంద్ర బృహస్పతు లనిష్టస్థానమం దుండిరేని జపహోమదానాదులచే సంతుష్టులఁ గావించిన శుభప్రదు లగుదురు.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం సోదరాణాంవివాహనిషేధ మాహ.—

ఏకస్యాపి సుతాద్వయం న విహితం నాప్యేకజన్మద్వయో
రేకస్మిన్నుదయే ద్వయోశ్చ వరయోస్తద్వాచ్చ పుత్రీద్వయమ్,
పుత్రీపుత్రశుభద్వయం న యుగపత్కార్యం న పుత్రద్వయో
రుద్వాహవ్రతయుగ్మ మేకభవనే నాప్యన్యయోస్సద్వయమ్. 60

వ్యా.—ఏకస్యేతి. ఏకస్య పుంసః సుతాద్వయం సహోదరకన్యాద్వయం వివాహితం నయోగ్యం, నకేయమితియావత్. ఏకజన్మద్వయోః ఏకోదరయోః, ద్వయోః వరయోరపి సుతాద్వయం పుత్రీద్వయమపి న విహితం. ఏకస్మిన్నుదయే ఏకలగ్నే, ద్వయోః భిన్నోదరయోః వరయోః. పుత్రీద్వయం దద్యాత్. పుత్రీపుత్రశుభద్వయం ఏకోదరయోః పుత్రీపుత్రయోః వివాహద్వయం యుగపత్ ఏకలగ్నే నకార్యం. పుత్రయోః ఉద్వాహవ్రతయుగ్మం వివాహయుగ్మం ఉపనయనయుగ్మంవా యుగపన్నకార్యం. కించ ఉద్వాహవ్రతంచ ఉద్వాహవ్రతే తయోః యుగ్మం, ఏకలగ్నే ఏకగృహేచ అన్యయోర్భిన్నోదరయోరపి తద్ద్వయం వివాహద్వయం ఉపనయనద్వయంవా ఏకలగ్నే నకార్యం అపట్వయమే విశేషః, 'ఏకోదరోద్భవానుకౌ సుతయోర్వివాహం మాసాంతరే సమనుతిష్ఠపరాశరాద్యాః. ఇచ్ఛంతి మంగళమథాశుభదంతి గర్గాః కేచి త్రిభిః దివసేఽప్యదయాప్రభేదే' అన్యో విశేషః. 'ఏకలగ్నేఽపి భిన్నాంశే వసిష్ఠాత్రి పరాశరాః, తయోర్వివాహమిచ్ఛంతి పృథగ్నారీసుతేఽథవా పే తుభేదపుత్రికోద్వాహౌ తథాప్తు పుత్రీకరగ్రహః, ఏకతన్యావపిప్రాహ భార్గవో భిన్నవేళయా'. బార్హస్పత్యే 'ఏకస్మిన్ దివసేహ్యేకలగ్నేభిన్నాంశకేతయోః ఏకగర్భోద్భవయోః పుత్రివివాహ తృతీయకృద్భవేత్' యాశపివేయేషు, 'ఏకస్మిన్ వాత్సరే చైకమాసతేమ్యాష్టిపేఽపిచ, కర్తవ్యం మంగళం స్వస్రోః భ్రాత్రోః నైకజాతయోః, గణేశశక్తియమాతృణాం యుగపస్త్వాత్పపూజనం, నాందీముఖంచైవైకం హోమమంత్రాః పృథక్ పృథక్'.

అని రెండు శ్లోకములచే సహోదరుల కేకకాలవివాహమును నిషేధించుచున్నాఁడు —

ఒకే పురుషునికి సహోదరకన్యకల నీయఁగూడదనియు సన్నదమ్ములకు నక్కచెల్లెండ్ర నీయఁగూడదనియు, నొకలగ్నమందు భిన్నోదరులకైనను కన్యకాద్వయము నియ్యఁగూడదనియు, నొకలగ్నమందుఁ బుత్రీపుత్రులకు వివాహముచేయఁగూడదనియు, సోదరులకు రెండువివాహములు గాని యుపనయనములు గాని చేయఁగూడదనియు, నొకనికి నుపనయనము నొకనికి వివాహము నొకగృహమందు నొకలగ్న మందుఁ జేయఁగూడదనియు, భిన్నోదరులకైన నొకలగ్నమం దొకవేదిక యందుఁ జేయఁగూడదనియు భావము అనఁ ...

దులు కొందఱు మాసాంతరమందుఁ జేయవచ్చుననియుఁ గొందఱు లగ్నాంతరమందుఁ జేయవచ్చుననియుఁ గొంద ఱొకలగ్నమం దంశాంతరమం దన్యగ్రామమందుఁ జేయవచ్చుననియుఁ గొందఱు పుత్త్రికావివాహానంతరమందుఁ బుత్త్రవివాహముఁ జేయవచ్చుననియు నముడలవిషయమై యేకకాలమందే చేయవలయు ననియు చెప్పియున్నారు.

పుత్త్రీపాణినిపీడనాచ్చ పరత స్సూనో ర్వివాహ శ్శుభో
నాన్యత్పుత్త్రకరగ్రహాత్తు న కి ము ప్యుద్వాహ ఏవ వ్రతాత్,
నాన్యత్పూర్వ మృతుత్రయా త్స్వకరది హ్యేకోదరాణా మయం
ప్రత్యుద్వాహవిధి స్తయో ర్నశుభకృ చ్ఛ్లోకేఽత్ర పూర్వత్ర చ ౬౧

వ్యా — పుత్త్రీతి. పుత్త్రీపాణినిపీడనాత్ దుహితృవివాహాత్, పరతః అనంతరం, సూనోః పుత్త్రస్య, వివాహశ్శుభః. పుత్త్రకరగ్రహాత్ పుత్త్రవివాహానంతరం, అన్యత్పుత్త్రికావివాహః పుత్త్రోపనయనాదికం, నశుభకృత్. వ్రతాత్ పుత్త్రోపనయనానంతరం, ఉద్వాహ ఏవశుభః. న కిమపి, పునరుపనయనాదికం నశుభ మిత్యర్థః. స్వకరదివివాహసంవత్సరే, 'సంవత్సరో వత్సరోఽబ్దో హాయనోఽస్త్రీ శరత్సమా' ఇత్యమరః. ఋతుత్రయాత్ షణ్మాసాత్పూర్వ మేకోదరాణామన్యత్ ఉపనయనంనశుభం.అయం ప్రత్యుద్వాహవిధిః వివాహవిధిః తయో ర్నశుభకృ దితి అత్ర శ్లోకే పూర్వత్ర చ పూర్వశ్లోకే చోక్తః అత్రిస్వకరదిత్యనేన అబ్దభేదేతు శుభకృదితి గమ్యతే, ఉక్తంచ, 'ఫాల్గునే చైత్రమాసేతు పుత్త్రోద్వాహోపనాయనే, అబ్దభేదా త్ప్రకుర్వీత ఋతుత్రయవిడంబన' మితి,

తా. ఏకకాలమందుఁ బుత్త్రపుత్త్రికావివాహములలోఁ బుత్త్రికావివాహానంతరము పుత్త్రవివాహము ముఖ్యమనియుఁ, బుత్త్రవివాహానంతరమందుఁ బుత్త్రికావివాహమైనను బుత్త్రోపనయనమైనఁ జేయఁ గూడదనియును, బుత్త్రోపనయనానంతరమందుఁ బుత్త్రికావివాహము శుభకరమనియుఁ, బుత్త్రవివాహముచేసినసంవత్సరమందు ౬ - నెలల పర్యంత మేకోదరుల కుపనయనాదు లశుభకరములు. (సంతతియు నీవివాహవిధి యీక్రమమున నాసంవత్సరమందు ౬ - నెలలు చేయఁ గూడదని చెప్పఁబడినను సంవత్సరభేదమైన పక్షమందు నీచెప్పఁ బడిన పరిమితి లేకయే వివాహాదులు చేయుట యుక్తముగాన ఫాల్గున

మాసమందు వివాహమును జేసి చైత్రమాసమందు మరల నేత్రరో జనమైన చేయవచ్చును.

అవ. అథ వివాహ యోగ్యాయోగ్యసంబంధ మాహ.—

చాతుర్థీం చ వధూం చతుర్థపురుష స్తాం పంచమీం చోద్వహే
న్నోషష్ఠీంతు సముద్వహేత్తు యువతీం నో పంచమీం పంచమః,
తార్తీయాం తు వధూం తృతీయపురుష స్తా ముద్వహే న్నోద్వహే
దిత్యన్యే ప్రవదంతి సప్తమజనా దూర్ధ్వం పరేషా మిహ.   62

వ్యా.—చాతుర్థీ మితి. చతుర్థపురుషః కూటస్థాత్ చతుర్థపురుషః, చాతుర్థీం వధూం స్త్రియముద్వహేత్. కించ చతుర్థ ఏవ పంచమీం కూటస్థాత్పంచమీం, తాం వధూం చ, ఉద్వహేత్. కింతు చతుర్థః, షష్ఠీం యువతీంతు, నోసముద్వహే త్పంచమః పంచమపురుషః, పంచమీం యువతీం, నోసముద్వహే, త్తృతీయపురుషః తార్తీయాం తృతీయవధూం చ ఉద్వహేత్, నోద్వహేదిత్యన్యే. తృతీయః తార్తీయాం నోద్వహే దితి కేచిత్ ప్రవదం తీత్యర్థః ఇయం వ్యవస్థా సప్తమజనా త్సప్తమపురుషపర్యంతం, సప్తమజనాదూర్ధ్వంతుపరేషా మిహ సపిండానా మిహ సంబంధః నోపంచమీంపంచమ ఇత్యత్ర విశేషో ద్రష్టవ్యః 'పంచమః పంచమీం కన్యాం నోద్వహేదితి యద్వచః, పితృపక్షేనిషేధోఽయం మాతృపక్షేన తద్భవే' దితి.

అవ. వివాహమునకు యోగ్యాయోగ్యసంబంధములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కూటస్థపురుషుఁడు మొదలు ౪-వ పురుషుఁడు నాలవస్త్రీనిని, ౫-వస్త్రీనిని వివాహము చేయవచ్చును. చతుర్థపురుషుఁడు షష్ఠస్త్రీని వివాహము చేసుకొనఁగూడదు. పంచమపురుషునికి బంచమస్త్రీని వివాహము చేయఁగూడదు. తృతీయపురుషునికిఁ దృతీయస్త్రీని వివాహము చేయవచ్చును. గూడదని కొందఱిమతము ఈచెప్పఁబడిన నియమము సప్తమపురుషపర్యంతమేగాని అనంతరము సామాన్యబంధుసంబంధమువలెనే వివాహము చేయవచ్చును. ఈపంచమస్త్రీ పంచమపురుషవివాహము తండ్రివరుసఁ గూడదనియుఁ, దల్లివరుస నుత్తమంబనియు కొందఱిమతము.

అవ. అథ గండర్క్ష జాతకన్యాఫల మాహ —

మూలాహి ప్రభవా వధూశ్శ్వశురంతత్పత్న్యా సిహంతి క్రమా

పంత్యాద్యంఘ్రిసముద్భవా శ్వథ భవే జ్యేష్ఠర్క్షజా జ్యేష్ఠజమ్,
ఇంద్రాగ్నిప్రభవా వివాహసమయే హంత్యేవ సా దేవరం
త్రిష్వేతేష్వపి భేషు జాతపురుషో హంతీతి కేచిజ్జగుః ॥ 63

వ్యా.——మూలేతి మూలాహిప్రభవా మూలాశ్లేషానక్షత్రజాతా, వధూః, క్రమాత్ శ్వశురః తత్పత్న్యాశ్చ మూలాజా శ్వశురం భర్తృజనకం, ఆశ్లేషజా తత్పత్నీం శ్వశ్రూం, మూలాహిప్రభవేతి కృత్స్నం మూలాశ్లేషయోః నిషేధప్రాప్తే పాదభేదేన వ్యవస్థాపయతి, అంత్యాద్యంఘ్రిసముద్భవా మూలాంత్యపాదే ఆశ్లేషాద్యపాదే సముద్భవా, వధూః శ్వశురః తత్పత్న్యౌ నిహంతి అథ జ్యేష్ఠర్క్షజా జ్యేష్ఠజం భర్తృజ్యేష్ఠం నిహంతి ఇంద్రాగ్నిప్రభవా విశాఖానక్షత్రజాతా, వధూః, వివాహసమయ ఏవ, దేవరం స్వభర్తృకనిష్ఠం హంతి ఏతేషు త్రిషు భేషు మూలాశ్లేషాజ్యేష్ఠానక్షత్రేషు జాతః పురుషోపి పూర్వోక్తాన్ హంతీతి కేచిజ్జగుః ఊచుః. గ్రైశబ్ద ఇతిధాతో ర్లిట్. త్రిష్విత్యుపలక్షణం, విశాఖజోపి దోషకృత్. అయం న సమీచీనః పక్ష ఇత్యస్వరస సూచనాయ కేచి దిత్యుక్తం 'మూలాసార్పవిశాఖాసు జ్యేష్ఠభే చోద్భవః పుమాన్. న దోషకృ ద్వివాహేషు స్త్రీ నియం సర్వత్ర వర్జయేత్' ఇతి విద్యమానత్వాత్.

అవ. గండాంతనక్షత్రమందుఁ బుట్టినవారలకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.——

తా. మూలానక్షత్రమందుఁ బుట్టినస్త్రీ మామకు కూడదనియు, ఆశ్లేషయందుఁ బుట్టినస్త్రీ యత్తకుఁ గూడదనియు, నీమూలాశ్లేషలయందుఁ గూడదని సామాన్యముగాఁ జెప్పినను మూలానక్షత్రనాల్గవపాదమందుఁబుట్టిన మామకు మారకురాలనియు, నాశ్లేష మొదటిపాదమందుఁబుట్టిన నత్తకు మారకురాలగునది విశేషంబనియు, జ్యేష్ఠానక్షత్రమందుఁ బుట్టినస్త్రీ పతిజ్యేష్ఠభ్రాతృనాశకారిణి యగుననియు, విశాఖానక్షత్రమందుఁ బుట్టినస్త్రీ వివాహకాలమందే మఱఁదికి మారకురాలనియు, నీమూలాశ్లేషాజ్యేష్ఠావిశాఖానక్షత్రములయందుఁబుట్టినపురుషుఁడు క్రిందఁజెప్పినవారికి మారకుఁడని కొందఱు చెప్పినను స్త్రీలకుఁగాని పురుషులకు దోషము లేదనియు భావము.

అవ. అథ శ్లోకద్వయేనైకవింశతిమహాదోషనామాన్యాహ ——

యుతి పంచాంగవిశుద్ధిహీనదినకృత్సంక్రాంత్యహః పాపినాం
షడ్వర్గః కునవాంశకో ఉష్టమకుజ ష్షట్కం భృగోః కర్తరీ,

లగ్నా దష్టమ మష్టమేందు శుభయో శ్చంద్రోఽష్టరిఃఫారిగ
శ్చంద్ర స్సగ్రహఏవ పాపజనిత స్సాన్య ద్ద్యుర్గ్రహాస్తాభిధః. 64
ఖార్జూరిస్థసమాంఘ్రిభం గ్రహణభం చోత్పాతభం క్రూరయు
క్షిష్ణ్యం చాశుభవిద్ధభం విషయుతం లగ్నా స్సదోష స్తథా,
గండాంతో వ్యతిపాతవైధృతిమహాయోగా ఇతి ప్రాభిధా
లగ్నస్య వ్యక్తైకవింశతిమహాదోషా న్పరిత్యేఽథ తాన్. 65

వ్యా.—తు ఇతి ఖార్జూరిస్థేతిచ. యః పంచాంగశుద్ధిహీన ఇత్యేకః, దివకృత్సంక్రాంత్యహ ఇత్యేకః, పాపినాం షడ్వర్గ ఇత్యేకః, శుభాంశ ఇత్యేకః. అష్టమశుజ ఇత్యేకః, భృగోష్షట్క మిత్యేకః, కర్తరీత్యేకః, లగ్నాదష్టమ మిత్యేకః, శుభయోర్గంప తోష్టరష్టమేందు రిత్యేకః. చంద్రోష్టరిఃఫారిగష్షష్టరిస్ఫచంద్రదోష ఇత్యేకః, చంద్రస్స గ్రహ ఇత్యేకః పాపజనితదుర్గ్రహాస్తాభిధ ఇత్యేకః, ఖార్జూరిస్థసమాంఘ్రిభ మిత్యేకః గ్రహణభ మిత్యేకః, ఉత్పాతభ మిత్యేకః, క్రూరయుగ్ధిష్ణ్య మిత్యేకః, అశుభవిద్ధభ మిత్యేకః, విషయుతం విషయుత లగ్న మిత్యేకః, లగ్నా స్తదోష ఇత్యేకః, గండాంత ఇత్యేకః, వ్యతీపాతవైధృతిమహాయోగ ఇత్యేకఏవ దోష ఇత్యనాచార్యః, నతు భిన్న కాలికయో స్తయో రేకదినే యోగాసంభవా దితి ఏక ఏవ మితి సర్వమ ప్యర్థం, ఏతే సర్వే మిళిత్వా ఏకవింశతిదోషా భవంతి, తాన్ శ్లోకద్వయే నోక్తా నఖిలైకవింశతిమ హాదోషాన్ లగ్నస్య వక్ష్యే కథయామి

అని రెండుశ్లోకములచే నిరువదియొక మహాదోష నామములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పంచాంగశుద్ధిహీనమని, సంక్రాంత్యహస్సని, పాపషడ్వర్గ మని, శుభాంశమని, అష్టమశుజుఁడని, భృగుషట్కమని, కర్తరియని, లగ్నాష్టమదోషమని, అష్టమచంద్రుఁడని, షష్టరిస్ఫచంద్రదోషమని, చంద్రసగ్రహదోష ... దుర్గ్రహాస్తమని, ఖార్జూరిస్థసమాం ఘ్రిభంబని, గ్రహణభమని, ఉత్పాతభమని, క్రూరయుగ్ధిష్ణ్యమని, అ శుభవిద్ధమని, విషయుతలగ్నమని, లగ్నాస్తదోషమని, గండాంతమని, వ్యతీపాతవైధృతిమహాయోగమని యిరువదియొక మహాదోషము లవివరమును పైనదెలియఁజేయుచున్నాఁడు —

అవ. శ్లోకద్వయనిర్దిష్టానా మేకవింశతిమహాదోషాణాం స్వరూపం నిర్వక్తుం ప్రథమోపదిష్టయోః పంచాంగశుద్ధిహీనదినకృత్సంక్రాంతిదోషయో ర్లక్షణం దర్శయతి.—

దుష్టాశ్చే త్కరణర్క్షవారతిథయో యోగశ్చ తన్మేళనం
నాడ్య ష్షోడశషోడశే త్యుభయతో వర్జ్యా రవే స్సంక్రమాత్,
రాశి ష్వేవ చరేషు చైకదివస స్త్యాజ్యోఽయనే రాశివ
త్తద్రాశిం గతఏవ తత్తదయనం ప్రాప్తో యదా భాస్కరః 66

వ్యా —దుష్టా ఇతి యేదుష్టాః కరణక్షవారతిథయః యోగశ్చయః తన్మేళనం తేషాం తిథివారనక్షత్రయోగకరణానాం పంచానాం మేళనంచేత్, కరణేషు భద్రః, ఋక్షేష్వనుక్తాని పుష్యాదీని, వారేషుకుజః, యోగేషు,పరిఘావ్యాఘాతాదయో వక్ష్యమాణాః, తిథిషు మాసాంతే దినపంచక ఇతిశ్లోకోక్తాః, ఏతేదుష్టాః. ఏతైర్యథాసంభవంయుక్తమేవ పంచాంగస్య దుష్టత్వం. ఏవం పంచాంగశుద్ధిహీనో దోష ఇత్యుచ్యతే. తథేవసూర్యస్య సంక్రమాదుభయతః పూర్వం షోడశనాడ్యః పశ్చాచ్చ షోడశనాడ్యశ్చ వర్జ్యాః శుభకర్మసుత్యాజ్యాః చరేషు రాశిషుచరరాశిష్వేవ మేషకర్కటతులామకరేషు, రవిసంక్రమణేషు ఏకదివసఃత్యాజః పూర్వం త్రింశద్ఘటికాః పరేచ త్రింశద్ఘటికాః త్యాజ్యా ఇత్యర్థః. శుభకర్మస్వితిశేషః. అయనే రాశివత్ యత్సంక్రమణే యావద్ఘటికాః యనేపి తావద్ఘటికాః త్యాజ్యా ఇత్యర్థః. భాస్కరస్సూర్యః, యదా యస్మిన్కాలే తదయదయనం ప్రాప్నోతి తదైవ తద్రాశిం గతఏవ, నసందేహ ఇత్యేవకారార్థః. ఏషః దినకృత్సంక్రాంతిదోషః.

అవ. క్రింద రెండుశ్లోకములయందుఁ జెప్పఁబడిన యేకవింశతి మహాదోషస్వరూపములం దెలియఁజేయుచున్నవాఁడై ముందుఁ బంచాంగ శుద్ధిహీనదోషలక్షణమును, సంక్రాంతిదోషలక్షణమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా అశుభకరములైన తిథివారనక్షత్రయోగకరణములుగూడినది పంచాంగశుద్ధిహీనదోషమని, శుభకర్మలవిషయములో సూర్యసంక్రమణప్రవేశమునకు ముందు వెనుక ౧౬ ఘడియలు వర్జింపవలయునని, సూర్యుఁడు, మేష కర్కట తులా మకరరాసులయందుఁ బ్రవేశమునకు ముందు ౩౦-ఘడియలను వెనుక ౩౦ ఘడియలను నిషేధింపవలయుననియు, అయనములకు నిషేధవిధి యీప్రకారమే యనియు, నిదే దినకృత్సంక్రాంతిదోష మనియు నెఱుఁగవలయు.

అవ. అథ పంచభి శ్ళ్లోకైః షడ్వర్గస్వరూపం ప్రపంచయితుం ఆదౌ తావ త్తదుపయోగిరాశ్యధిపతీ నాహ —

మేషో గౌర్మిథునం కుళీరమృగరాట్కన్యాతులావృశ్చికా
శ్చాపాఖ్యో మకరోఘటోర్ఝష ఇతి హ్యేతే గృహాఖ్యాః క్రమాత్,
భౌమ శ్శుక్రబుధేందుసూర్యశశిజా శ్శుక్రారజీవాసితా
మందో జీవ ఇతి క్రమేణ గృహపా ఏతే హి షడ్వర్గపాః.   67

వ్యా.—మేష ఇతి మేషః ప్రసిద్ధః, గౌః వృషభః, మిథునం ప్రసిద్ధం, కుళీరః కటకః, మృగరాట్ సింహః, కన్యాతులావృశ్చికాః ప్రసిద్ధాః, చాపాఖ్యో ధనుః, మకరః ప్రసిద్ధః, ఘటః కుంభః, ఝషో మీనః, ఇత్యేతే ద్వాదశరాశయః, క్రమాత్ గృహాఖ్యాః రాశిసంజ్ఞాః. 'ఆఖ్యాహ్వే అభిధానం చ నామధేయంచ నామ' చేత్యమరః. భౌమశ్శుక్రబుధేందుసూర్యాః ప్రసిద్ధాః, శశిజో బుధః, 'పంచమ్యపాజౌ' ఇతి జనే ర్డప్రత్యయః. శ్శుక శ్శుక్రః, ఆరోఽంగారకః, జీవో గురుః, అసితశ్శనిః, మందశ్శనిః, పునర్జీవో గురుః, ఏతే ద్వాదశక్రమేణ భౌమాదిక్రమేణ, గృహపాః రాశ్యధిపాః ఏతే రాశ్యధిపతయఏవ షడ్వర్గపాః షడ్వర్గాధిపతయశ్చ, భవంతి. హీతి ప్రసిద్ధౌ. అయమర్థః మేషవృశ్చికయో ర్భౌమః, వృషతులయో శ్శుక్రః, మిథునకన్యయో ర్బుధః, కర్కటస్య చంద్రః, సింహస్య సూర్యః, ధనుర్మీనయో ర్గురుః. మకరకుంభయో శ్శని రితి.

అవ. ఐదుశ్లోకములచే షడ్వర్గస్వరూపములఁ దెలియఁజేయుటకై షడ్వర్గోపయోగులగు రాశ్యధిపతులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మేష, వృషభ, మిథున కర్కాటక, సింహ, కన్య, తుల, వృశ్చిక, ధను, ర్మకర, కుంభ, మీనములు ౧౨ ను రాసులనియు, మేష వృశ్చికములకు నంగారకుఁడు, వృషభతులలకు శుక్రుఁడు, మిథునకన్యలకు బుధుఁడు, కర్కాటకమునకుఁ జంద్రుఁడు, సింహమునకు సూర్యుఁడు, ధనుర్మీనములకు గురువు, మకరకుంభములకు శనైశ్చరుఁడు, వీర లీ క్రమముగ రాశ్యధిపతులనియు వీరలే షడ్వర్గాధిపతులు.

సౌమ్యాఖ్యానాపి రాశయ శ్శుభగ్రహాః క్రూరగ్రహాః పాపినాం
సర్వేషాం క్రమశ శ్చరస్థిర ఇతి ద్విస్వభావోఽభిధాః,
త్రింశద్భాగమితం చ లగ్న మథ తల్లగ్నే ద్వయో ర్భాగయో
రర్కేందూ విషమే సమే శశిరవీ హోరేశ్వరౌ తౌ క్రమాత్. 68

వ్యా.—సౌమ్యానామితి. సౌమ్యానాం శుభగ్రహాణాం సంబంధినో రాశయః శుభగృహాః శుభరాశయ ఇత్యుచ్యంతే. పాపినాం క్రూరగ్రహాణాం సంబంధినో రాశయః, క్రూరగృహాః క్రూరరాశయః సర్వేషాం ద్వాదశరాశీనాం, క్రమశః క్రమాత్, చరస్థిరద్విస్వభావా ఇత్యభిధాః చరస్థిరద్విస్వభావసంజ్ఞాః స్యుః యథా-మేషశ్చరః, వృషభః స్థిరః, మిథునం ద్విస్వభావః, ద్వౌ చరస్థిరస్వభావౌ యస్య స తథోక్తః, పూర్వార్ధస్య స్థిరరాశిసమీపత్వాత్ స్థిరత్వం, ఉత్తరార్ధస్య చరరాశిసమీపత్వాచ్చరత్వం. పునః కర్కటశ్చరః. ఏవం ద్వాదశరాశీనాం క్రమాత్ చరస్థిరద్విస్వభావత్వం యోజనీయం త్రింశద్భాగమయం త్రింశద్భాగాత్మకం, లగ్నమిత్యుచ్యతే అథ తల్లగ్నే త్రింశద్భాగాత్మకే లగ్నే ద్వయోర్భాగయోః పూర్వార్ధోత్తరార్ధయోః విషమే మేషమిథునసింహధనుఃకుంభానాం పూర్వార్ధస్య అర్కస్సూర్యః హోరాధిపతిః, ఉత్తరార్ధస్య, ఇందుశ్చంద్రః. సమే వృషభకర్కటకన్యావృశ్చికమకరమీనానాం పూర్వార్ధస్య, చంద్రో హోరాధిపః, ఉత్తరార్ధస్య రవిః క్రమాత్ హోరేశ్వరౌ భవత ఇత్యవగంతవ్యమ్.

తా. సౌమ్యగ్రహసంబంధిరాసులు శుభరాసులనియు, పాపగ్రహసంబంధిరాసులు క్రూరరాసులనియు, ఈ ౧౨ రాసులలో మేషము చరమని, వృషభము స్థిరమని, మిథునము ద్విస్వభావమని యీప్రకారము ౧౨ రాసులకుఁ జూడవలెను లగ్నము ౩౦ భాగములుగలదనియు, లగ్నము రెండుభాగములుచేసిన హోరలగు నందులో మేషాదివిషమరాసులయందుఁ బ్రథమభాగము సూర్యహోర, ద్వితీయభాగము చంద్రహోర, వృషభాదిసమరాసులయందుఁ బ్రథమభాగము చంద్రహోర, ద్వితీయము సూర్యహోర, ఈరెండుగ్రహములు హోరాధిపతులు.

అథ అథ ద్రేక్కాణాధిపతీ నాహ.—

తల్లగ్నేశ సుతేశ ధర్మపతయో ద్రేక్కాణపాస్స్యుస్త్రయ
స్స్వాంత్యోపాంత్యగృహేశ్వరా ఇతిజగుర్ద్రేక్కాణపాశ్చాపరే,
కేచిత్స్వాత్మజధర్మపా ఇతి జగుర్ద్రేక్కాణపాస్స్యుశ్చరే
ధర్మస్వాత్మజపాః స్థిరే సుతనవస్వేశా ద్విరూపే గృహే. 69

వ్యా —తల్లగ్నేతి, తల్లగ్నేశసుతేశధర్మపతయః క్రమాత్ ద్రేక్కాణపాస్స్యుః- త్రింశద్భాగాత్మకస్య లగ్నస్య, తృతీయో భాగః ద్రేక్కాణశబ్దార్థః అయమాశయః, యస్య లగ్నస్య యోఽధిపః సఏవ ప్రథమద్రేక్కాణాధిపః. సుతేశః లగ్నాత్పంచమలగ్నాధిపో యః సఏవ ద్వితీయద్రేక్కాణాధిపః, ధర్మపతిః లగ్నాన్నవమలగ్నాధిపతిర్యస్సఏవ తృతీయద్రేక్కాణాధిపతిః. స్వాంత్యోపాంత్యగృహేశ్వరాః-స్వం

లగ్నం, అంత్యో ద్వాదశ, ఉపాంత్య ఏకాదశ, ఏతేషామధిపాః ఏతే త్రయః ద్రేక్కాణాధిపా ఇత్యపరేజగుః ఊచుః. గైశబ్దఇతిధాతోర్వ్యాఖ్యాతాద్లిట్. కేచిత్తు, చరే చరః గ్నేష్విత్యర్థః. స్వాత్మజధర్మాః లగ్నపంచమనవమాః పాంతిరక్షంతీతి తథోక్తాః స్థిరే స్థిరలగ్నేషు ధర్మస్వాత్మజపాః నవమప్రథమపంచమాధిపాః ద్రేక్కాణాధిపతయః, ద్విరూపే గృహేద్విస్వభావలగ్నేషు, సుతనవస్వేశాః పంచమనవమప్రథమలగ్నాధిపతయ, ద్రేక్కాణాధిపతయస్స్యు రితి జగుః.

అవ. ద్రేక్కాణాధిపతులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. లగ్నము మూఁడుభాగములుచేసిన ద్రేక్కాణములగు నందు లగ్నాధిపతి ప్రథమద్రేక్కాణాధిపతియు, పంచమాధిపతి ద్వితీయద్రేక్కాణాధిపతియు, నవమాధిపతి తృతీయద్రేక్కాణాధిపతియు నిట్లు కొందఱియభిప్రాయము. లగ్నాధిపతి ద్వాదశాధిపతి యేకాదశాధిపతులు క్రమంబుగ ద్రేక్కాణాధిపతు లని కొందఱియభిప్రాయము. లగ్నాధిప పంచమాధిప నవమాధిపతులు చరలగ్నద్రేక్కాణాధిపతులనియు, నవమాధిప లగ్నాధిప పంచమాధిపతులు స్థిరలగ్నద్రేక్కాణాధిపతు లనియుఁ, బంచమాధిప నవమాధిప లగ్నాధిపతులు ద్విస్వభావలగ్నద్రేక్కాణాధిపతు లనియు నెఱుఁగఁదగినది.

అవ. నవాంశద్వాదశాంశస్వరూపం దర్శయతి.—

మేషః కర్కటక స్తులా చ మకరః స్వస్వాదయో రాశయ
స్స్వస్యస్వాత్మజధర్మయోశ్చ నవ తద్భాగా నవాంశాః క్రమాత్,
యల్లగ్నం చ తదాది సర్వనిలయా స్సద్వాదశాంశాః క్రమా
త్తత్తద్రాశ్యధిపా స్తదంశపతయ స్స్యుర్ద్వాదశాంశాభిధాః. 70

వ్యా.—మేష ఇతి. మేషః కర్కటక స్తులా చ మకరః ఏతే చత్వారో రాశయస్స్వస్వాదయ స్స్వస్వా స్స్వకీయా అంశా ఏవ ఆదయో యేషాం తే తథోక్తాః, నవాంశమేతావత్, స్వాత్మజధర్మయోశ్చ లగ్నాత్పంచమనవమయోశ్చ స్వస్యసంబంధినో అంశా ఏవ ఆదయో... సంఖ్యాకా స్తద్భాగాః క్రమాత్ నవాంశా భవంతి ఏతదుక్తం భవతి మేషసింహధనుషాం మేషాంశ ఆదిః, కర్కటవృశ్చికమీనానాం కర్కటకాంశ ఆదిః, తులాకుంభమిథునానాం తులాంశ ఆదిః, మకరవృషభకన్యానాం మకరాంశ ఆదిః లగ్నం య ద్వర్తతే తదాదిసర్వనిలయాః తదాదిద్వాదశరాశయః ప్రసిద్ధాః ద్వాదశాంశాః, తత్తద్రాశ్యధిపా స్తదంశపతయః తేషాం రాశీనాం యే అధిపాః తేషాం అంశానామపి తఏవాధిపాః ద్వాదశాంశాభిధా స్సంజ్ఞా స్స్యుః.

అవ. నవాంశద్వాదశాంశస్వరూపములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. లగ్నభుక్తియుల నా భాగములుచేసి నవాంశలని మేషసింహ ధనూరాసులకు మేషాదిగనవాంశ గుణింపవలయునని, కర్కటవృశ్చిక మీనములకు కర్కటకాంశ మొదలని, మకరవృషభకన్యలకు మకరాంశమొదలని, తులాకుంభమిథునములకు తులాంశముమొదలని, లగ్నాధిపతియే నవాంశాధిపతి యగు, నిది నవాంశక్రమంబని తెలియవలెను. మఱియు ద్వాదశాంశలనఁగా; లగ్నభుక్తియులు ౧౨ భాగములు చేయుట ద్వాదశాంశలని, యాయారాశ్యధిపతులే ద్వాదశాధిపతు లనట.

అవ. త్రింశాంశాధిపతీ నాహ.—

త్రింశాంశే ష్వధిపాః కుజార్కిగురువిట్ఛుక్రా స్త్వయుగ్మే క్రమా
ద్బాణే ష్వష్టమునీషవ స్సమగృహే త్రింశాంశపా వ్యత్యయాత్,
షడ్వర్గ స్త్వయమేవ సోఽపి శుభకృ త్సౌమ్యగ్రహాణాం భవేత్
షడ్వర్గోయది పాపినాం నిధనకృ త్సర్వేషు కర్మస్వపి. 71

వ్యా — త్రింశాంశే ష్వితి అయుగ్మే విషమరాశౌ విషయే, కుజార్కిగురువిట్ఛుక్రాః కుజశనిగురుబుధశుక్రాః, క్రమా త్రింశాంశేషు, బాణే ష్వష్టమునీషవః బాణేష్వష్టమునీషూణా మిత్యర్థః ఏతదంశానా మధిపతయః కుజః పంచాంశానాం, శనైశ్చరశ్చ పంచాంశానాం, గురు రష్టాంశానాం, బుధస్సప్తాంశానాం, శుక్రః పంచాంశానా మధిపా ఇత్యాశయః సమగృహే సమరాశిషు తత్త్రింశాంశపాః, వ్యత్యయాత్ విలోమేన, జ్ఞేయా ఇతిశేషః తథాహి, శుక్రః పంచాంశానాం, బుధ స్సప్తాంశానాం, గురు రష్టాంశానాం, శనిః పంచాంశానాం, కుజశ్చ పంచాంశానాం, త్రింశాంశానా మధిపా ఇత్యర్థః అయమేవ శ్లోకచతుష్టయ ప్రతిపాదితలగ్నహోరాద్రేక్కాణనవాంశద్వాదశాంశానాం షణ్ణాం సమాహారఏవ షడ్వర్గఇత్యుచ్యతే. సోఽపి షడ్వర్గోఽపి, సౌమ్యగ్రహాణాం సంబంధీచే చ్ఛుభకృ ద్భవేత్. పాపినాం క్రూరగ్రహాణాం, షడ్వర్గోయది, సర్వేష్వపి కర్మసు శుభకర్మసు నిధనకృత్. మృత్యుప్రదః.

అవ. త్రింశాంశాధిపతులఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. లగ్నము ౩౦ భాగములుచేసినఁ ద్రింశాంశలని, యంబంగారక శనైశ్చరులై దైదంశలకును, గురువు ౮ అంశలకును, బుధుఁడే ౭ంశలకును, శుక్రుఁడు ౫ అంశలకును వీర లీక్రమముగ మేషాదిబేసి రాసులకధిపతు లనియును, వృషభాదిసమరాసులకు లగ్నము ౩౦ అంశ

ములలో శుక్రుఁడైదంశములకును, బుధుఁడేడంశములకును, గురువు ౮ అంశములకును, శనైశ్చరుఁడైదంశములకును, నంగారకుఁడు ౫ అంశములకును పిరటు త్రింశాంశాధిపతులనియు, మఱియు. నీపైనఁజెప్పిన లగ్నహోరద్రేక్కాణనవాంశ ద్వాదశాంశ త్రింశాంశఅనెడిషడ్వర్గము, సకలకార్యములకు శుభగ్రహషడ్వర్గము శుభప్రదమనియు, పాపగ్రహషడ్వర్గము మృత్యుప్రదమనియు నెఱుఁగనగును

అవ. షడ్వర్గవిభాగక్రమ మాహ —

త్రింశద్భాగమయం హి లగ్న మితి సా హోరా తదర్ధం చ త
ద్ద్రేక్కాణస్తు తృతీయ ఏవ నవమో భాగో నవాంశః క్రమాత్,
తస్య ద్వాదశభాగ ఏవ తు తత స్సద్ద్వాదశాంశ స్తత
స్త్రింశాంశ స్త్రిదశాంశ ఏవతు భవే త్షడ్వర్గ ఏవం క్రమః 72

వ్యా — త్రింశద్భాగమయ మితి. త్రింశద్భాగమయం త్రింశద్భాగాత్మకం లగ్నమిత్యుచ్యతే. తదర్ధం లగ్నస్యార్ధం పంచదశభాగాత్మకం, సా హోరా పూర్వోక్త హోరేత్యుచ్యతే. తద్ద్రేక్కాణస్తు తృతీయ ఏవ దశభాగాత్మకః నవమో భాగః వింశతి లిప్తాధిక త్రిభాగాత్మకః నవాంశః, క్రమా ద్భవతి. తస్య లగ్నస్య ద్వాదశభాగ ఏవ, సః ద్వాదశాంశః. త్రింశల్లిప్తాధిక ద్విభాగాత్మకః. తత స్త్రిదశాంశ ఏవ త్రింశాంశః త్రిదశా ఇతి యావత్. తాపంతో అంశా ఏవ త్రింశాంశశ్చ భవేత్. షడ్వర్గ ఏవం ఉక్తరీత్యా క్రమః మర్యాదా బోధ్య ఇతిశేషః.

అవ. షడ్వర్గవిభాగక్రమమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. లగ్నము 30 భాగములుగలదని లగ్నార్ధము హోరయని లగ్నత్రిభాగము ద్రేక్కాణమని లగ్ననవాంశము నవాంశమని లగ్న ద్వాదశాంశము ద్వాదశాంశమని లగ్నత్రింశాంశము త్రింశాంశమనియు, ఇదే షడ్వర్గవిభాగక్రమంబు.

అవ. పుష్కరాంశవర్గోత్తమాంశా నాహ. —

భూనేత్రేఽబ్ధిశిఖీ జలాఙ్కమితో మేషాదితః పుష్కర
స్సింహాదే ర్ధనుషోఽది స్యచ తథా [illegible]నాంశిత న్సక్ష్త్రయామాత్,
షడ్వర్గోఽపి చ పంచవర్గ ఇతి వా వర్గోత్తమాంశ స్త్వయం
ప్రాహ్యర్ధ్య శ్చరమ శ్చరాదిషు నవాంశే ష్వుత్తమా ద్వే శుభా. 73

వ్యా —భూనే త్రేతి భూరేకా, నేత్రే ద్వే, వామాంకప్రక్షేపేణ ఏకవింశతిర్భవతి. సర్వత్ర సంఖ్యాప్రసంగే వామాంకప్రక్షేపో బోధ్యః అబ్ధివిధూ-అబ్ధయశ్చత్వారః, విధురేకః చతుర్దశో భాగ ఇతియావత్. జలాక్షి-జలం చత్వారః, అక్షిద్వే చతుర్వింశో భాగః. అగమిశః సప్తమో భాగ ఇతియావత్. మేషాదితః మేషవృషభమిథునకర్కాటకానాం, క్రమేణపుష్కరః. మేషస్యైకవింశో భాగః, వృషభస్య చతుర్దశో భాగః, మిథునస్య చతుర్వింశో భాగః, కర్కటస్య సప్తమో భాగ ఇతి వివేకః. సింహాదేః సింహకన్యాతులావృశ్చికానాం చతుర్ణాం క్రమాత్పూర్వవదోబ్భక్యం, మీనాంతతః మీనావధికస్యేత్యర్థః. సార్వవిభక్తికస్తసిః. ధనురాదికస్య ధనుర్మకరకుంభమీనానామపి తథాపూర్వోక్తభాగ ఏవ క్రమాత్పుష్కరస్స్యాత్. షడ్వర్గో యది పుష్కరకాలే శుభగ్రహసంబంధిషడ్వర్గో భవతి, కదాచిచ్ఛుభగ్రహసంబంధిపంచవర్గో వాభవతి, చరాదిషు చరస్థిరద్విస్వభావేషు రాశిషు, ప్రాఙ్మధ్యశ్చరమశ్చ, వర్గోత్తమాంశాః, చరేషు ప్రథమాంశః, స్థిరేషు పంచమాంశః, ద్విస్వభావేషు నవమాంశః, వర్గోత్తమాంశ ఇత్యర్థః. నవాంశేషుద్వౌ వృషభకర్కటకాంశౌ కునవాంశత్వేన నిషిద్ధావపి ఉత్తమౌ వర్గోత్తమాంశౌ చేచ్ఛుభౌ శుభప్రదౌ. వృషభకటకయో శ్శుభగ్రహాధిపతిత్వా దితిభావః మీనాంశస్య శుభగ్రహాధిపతిత్వేఽపి వర్గోత్తమాంశోఽపి నశుభదః. ఝషమేషయో రతిగండాంతత్వేన వక్ష్యమాణత్వాత్.

అవ. పుష్కరాంశవర్గోత్తమాంశలఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మేషరాశిలో ౨౧-వ యంశమును వృషభములో ౧౪-వ యంశమును మిథునములో ౨౪-వ యంశమును కటకములో ౭-వ యంశమును సింహములో ౨౧-వ యంశమును, కన్యలో ౧౪-వ యంశమును తులలో ౨౪-వ యంశమును వృశ్చికములో ౭-వ యంశమును ధనూరాశికి ౨౧-వ యంశమును మకరరాశికి ౧౪-వ యంశమును కుంభరాశికి ౨౪-వ యంశమును మీనమునకు ౭-వ యంశమును పుష్కరాంశము లనఁబడు. మఱియుఁ బుష్కరకాలమం దీచెప్పఁబడిన షడ్వర్గము శుభగ్రహసంబంధియైన శుభప్రదమనియు శుభగ్రహసంబంధియైనఁ బంచవర్గమైన శుభప్రదమనియు, వర్గోత్తమాంశలనఁగా; చరలగ్నములయందుఁ బ్రథమాంశలును స్థిరలగ్నములందుఁబంచమాంశములును ద్విస్వభావలగ్నములయందు నవమాంశములు నివివర్గోత్తమాంశలు. (నవాంశములందు వృషభ కర్కటకాంశములకు నవాంశములౌటవలన నిషిద్ధములైనను రాసులకు శుభగ్రహాధిపతిత్వములుండు

టవలన శుభప్రదమని మీనాంశమునకు శుభగ్రహక్షేత్రత్వముండి వర్గోత్తమాంశమైన నతిగండాంతమౌటచేత నిషేధింపఁబడి యుండుట వలన నశుభప్రదము)

అవ. వృషభకర్కటకాంశయోర్వర్గోత్తమాంశత్వేన శుభప్రదత్వం నిరూప్యేదానీమవశిష్టానాం చతుర్ణాం పుష్కరాంశత్వేన శుభప్రదత్వం నిరూపయన్నన్యేషాం కునవాంశత్వం దర్శయతి —

కన్యాయుక్తులాంశకా అపి ధనుః ప్రాగర్ధభాగశ్శుభా
ఏతే భాగ్యసుతార్థదా న చరమా వర్గోత్తమాంశం వినా,
నై వాహ్యష్టమరాశిభాగ ఉభయోర్ద్వాదశాంశస్తథా
తేభ్యోఽన్యే కునవాంశకా అపి శుభం ప్రాహుర్వృషాంశం పరే. 74

వ్యా — కన్యేతి. కన్యాయుక్తులాంశకాః, ధనుఃప్రాగర్ధభాగోఽపి పూర్వార్ధభాగశ్చ ఏతే శుభాః చతురంశాః భాగ్యసుతార్థదాః సౌభాగ్యపుత్రసంపత్కరాః నచరమాః. ఏతేఏవ అంశాః రాశ్యంతగతాశ్చేన్నయోగ్యాః. వర్గోత్తమాంశం వినా వర్గోత్తమాంశస్తు రాశ్యంతగతోఽపి శుభఏవ. ఉభయోర్దంపత్యోః అష్టమరాశిభాగోఽపి నశుభదః, తథా తయోర్ద్వాదశాంశోఽపి నయోగ్యః. తేభ్యోఽన్యేభ్యః కన్యాయుక్తులాధనుఃపూర్వార్ధేభ్యః, అన్యే నవాంశాః కునవాంశాః కుత్సితనవాంశాః, అశుభనవాంశా ఇతియావత్. వృషాంశం వృషభాంశమపి శుభమితి పరే ప్రాహుః.

అవ. వర్గోత్తమాంశము లౌటవలన వృషభకర్కటకాంశలకు శుభప్రదత్వమును నిరూపణచేసి మిగిలిన కన్యామిథున తులా ధనుస్సులు పుష్కరాంశ లౌటచేత వీనికిని శుభప్రదత్వము నిరూపణచేయుచు నితరాంశలకు కునవాంశత్వముఁ దెలియఁ జేయుచున్నాఁడు:-

తా. కన్యామిథున తులాంశలును ధనుఃపూర్వభాగమును సౌభాగ్యపుత్రసంపత్ప్రదములనియు, నీరాసులచరమాంశలు శుభప్రదములు గావనియు వర్గోత్తమాంశము రాశ్యంతగతమైనను శుభప్రదమనియు, దంపతులకు నష్టమరాశిభాగమును ద్వాదశాంశమును శుభప్రదములు గావనియుఁ, గన్యామిథున తులా ధనుఃపూర్వభాగములకంటె నితరములైన యంశలు కునవాంశలని కొందఱ యభిప్రాయము. వృషభాంశము శుభము.

అవ. శ్లోకద్వయేన నవాంశప్రత్యేకఫల మాహ —

మేషాంశే చ విభర్తృకా పశుగణా కన్యా వృషాంశే భవే
ద్యుగ్మాంశే ధనపుత్రిణీ చ కులటా స్యాత్కర్కటాంశే ఖలా,
సింహాంశే పితృసద్మగాఽథ సుగుణా విత్తార్జితా చ స్త్రియా
సత్పుత్రా చ తులాంశకే చ సుగుణా నిస్స్వాంశకే చాళినః 75

వ్యా — మేషాంశ ఇతి. మేషాంశే కృతపరిణయా కన్యా, విభర్తృకా విధవా భవేత్. వృషాంశే వృషభాంశే పరిణీతా చేత్ పశుగణా పశుసంపన్నా భవేత్. యుగ్మాంశే ధనపుత్రిణీ ధనవతీ పుత్రవతీ చ. కర్కటాంశే కులటా వ్యభిచారిణీ, 'కులటా పాంసులా చ స్యా,' దిత్యమరః. ఖలా దుష్టా చ స్యాత్. సింహాంశే పితృసద్మగా విధవా భవేత్, అథ స్త్రియాః కన్యాయాః అంశే, సుగుణా సౌశీల్యాదిగుణవతీ విత్తార్జితా చ తులాంశే సత్పుత్రా సుగుణా చ భవేత్, ఆళినః అంశే వృశ్చికాంశే నిస్స్వా దరిద్రా స్యాత్.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత నవాంశలకుఁ బ్రత్యేకఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మేషాంశమందు వివాహమైనకన్యక విధవయగుననియు, వృషభాంశమందైనకన్యక పశుసమృద్ధిగలదగుననియు, మిథునాంశమందైనస్త్రీ ధనవతియుఁ బుత్రవతియు నగుననియుఁ, గర్కటాంశమందైనస్త్రీ వ్యభిచారిణి యగుననియు, సింహాంశమందు విధవయుఁ గన్యాంశమందైనస్త్రీ సుగుణవతియు ధనవతియు నగుననియుఁ, దులాంశమందు సత్పుత్రులు గలదగుననియు, వృశ్చికాంశమందు దరిద్రురాలగును.

చాపాంశాదిమభాగ ఏవ ధనినీ భాగేఽన్యసక్తాఽపరే
దుశ్శీలా చ మృగాంశకే గతధవా కుంభాంశకే దుర్గుణీ,
మీనాంశే పతిపుత్రభాగ్యనిరతా లగ్నాన్నవాంశో బలీ
వస్వగ్రస్థనవాంశకే చ గదితం యుక్త్యే తథాపి చ. 76

వ్యా.—చాపాంశేతి. చాపాంశాదిమభాగే ధనురంశాద్యభాగ ఏవ ధనినీ ధనవతీ, అపరేభాగే ఉత్తరార్ధే, అన్యసక్తా పరాధీనా, వ్యభిచారిణీతి యావత్ కించ దుశ్శీలా దురాచారవతీ స్యాత్. మృగాంశే మకరాంశే, గతధవా విధవా, కుంభాంశే దుర్గుణీ దోషవతీ మీనాంశే పతిపుత్రభాగ్యనిరతా పతిపుత్రసంపత్సహితా స్యాత్ లగ్నాన్నవాంశః లగ్నాపేక్షయా నవాంశ ఏవ బలీ శ్రేష్ఠః. వస్వగ్రస్థనవాంశే తత్ఫలం గదితం యుక్తం, అత్రాపి శుభవస్వగ్రస్థనవాంశేఽపి తద్వత్ తాదృక్ఫలమేవ, అనేన శుద్ధ నవాంశమాత్రస్య యోగ్యత్వం గమ్యతే-లగ్నాన్నవాంశో బలీ త్యుక్తత్వాత్.

తా. ధనురంశపూర్వభాగమందైన స్త్రీ ధనవంతురాలును, నవ రాంశమందైన స్త్రీ వ్యభిచారిణి దురాచారవతియు నగును. మక రాంశమందైన స్త్రీ విధవయు, కుంభాంశమందు రోగవతియు మీనాంశమందైన స్త్రీ విధవయు నపుత్రవతియు దరిద్రురాలు నగును లగ్న మునకంటె నవాంశము బలవత్తరమని చెప్పుటవలన శుభనవాంశము గ్రాహ్యము.

అవ. కుజాష్టమభృగుషట్కదోషా నాహ.—

లగ్నా దష్టమగః కుజో నిధనకృ ద్భౌమాష్టమాఖ్యోఽప్యయం
యద్యేవం భృగుషట్కదోష ఇతి తల్లగ్నా ద్భృగు ష్షష్ఠగః,
యుద్ధే శత్రుజితౌ రిపో ర్గృహగతౌ నీచస్థితౌ చాస్తగౌ
తౌ ద్వౌ దుర్బలినౌ వదంతి చ పరే దోషస్తు నాస్తీ త్యహో. 77

వ్యా.—లగ్నా దితి, కుజోఽంగారకః, లగ్నాదష్టమగః అష్టమస్థానగతో యది, నిధనకృత్ మృత్యుప్రదః అయమేవ భౌమాష్టమాఖ్యః కుజాష్టమదోషఇత్యు చ్యతే. ఏవమేవ తల్లగ్నాత్ ప్రకృతశుభలగ్నాత్. భృగు శ్శుక్రః, షష్ఠగః షష్ఠగో యది,భృగుషట్కదోష ఇత్యుచ్యతే. ఫలంతు పూర్వోక్తమేవ. తౌ ద్వౌ కుజశుక్రౌ, యుద్ధే గ్రహయుద్ధే, శత్రుజితౌ శత్రుతిరస్కృతౌవా, రిపో ర్గృహగతౌ శత్రుక్షేత్రగతౌవా, నీచస్థితౌ నీచక్షేత్రగతౌవా, అస్తగౌ సూర్యసహితకిరణౌవా యది, దుర్బలినౌ బలహీనౌ, భవతః దోషస్తు భృగుషట్కాదిదోషస్తు, నాస్తీతి పరే వదంతి. అహో ఇత్యాశ్చర్యే.

అవ. కుజాష్టమభృగుషట్కదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. అంగారకుఁడు వివాహలగ్నమునకు ఎంట నుండిన మృత్యు ప్రదుఁడు ఇదియే కుజాష్టమదోషమనఁబడును మఱియు నీ శుభలగ్న మునకు ఆఱట శుక్రుఁడుండిన భృగుషట్కదోషము దీనికిఁ బైనఁ జెప్పినఫలమే. కుజశుక్రులు గ్రహయుద్ధమందు శత్రువుచేత జయింపఁ బడినను, తిరస్కరింపఁబడినను, శత్రుక్షేత్రముల నీచక్షేత్రములను పొం దినను, సస్తమానమును బొందియుండినను బలహీనులగుచున్న దోషములేదని కొందఱి యభిప్రాయము అనుటకై యహో యను గ్రంథకర్తకు నత్యాశ్చర్య మనుట

అవ. కర్తరీదోష మాహ —

లగ్నా ద్ద్వాదశగో భవే ద్బుజగతి ర్వక్రీ ద్వితీయ స్థితః

పాపౌ ద్వౌ యది మధ్యలగ్న ముభయో ర్మృత్యుప్రదా కర్తరీ,
చంద్రో వా యది మధ్యగ స్తదుభయో రన్యే జగుః కర్తరీ
తౌ ద్వౌ వా నచ కర్తరీ హ్యృజుగతి తద్వ్యత్యయా వక్రిణౌ. 78

వ్యా —లగ్నా దితి. ద్వౌ ద్విత్వసంఖ్యావచ్ఛిన్నౌ, పాపౌ పాపగ్రహౌ, తిష్ఠతః తదుభయోః పాపగ్రహయోః, ఏకః లగ్నాత్ ద్వాదశగస్సన్, ఋజుగతిః, అన్యో వక్రీసన్ ద్వితీయస్థితః లగ్నాద్ద్వితీయస్థానగతో భవేద్యది, ఉభయోః ద్వాదశద్వితీయయోః, మధ్యలగ్నం యత్తస్యతదాలగ్నస్య కర్తరీకర్తరీనామదోషః సాకర్తరీమృత్యుప్రదా చంద్రః, తదుభయోః పాపగ్రహయోః మధ్యగోవాయది కర్తరీత్య న్యే,జగుః ఊచుః, తచ్చింత్యం. చింతాబీజంతు-చంద్రః సపాదదినద్వయ మేకస్మిన్ రాశౌ తిష్ఠతి తావ చ్ఛుభకర్మప్రసంగే నిషేధః స్యాదితి. తౌ ద్వౌ పాపగ్రహౌ, ఋజుగతీవా ద్వావపి వక్రిణౌవా, తద్వ్యత్యయా ద్వాదశగో వక్రీ ద్వితీయగో ఋజుగతి ర్వాయది తదా కర్తరీ దోషో నాస్తి.

అవ. కర్తరి యనుదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. రెండుపాపగ్రహములలో నొకపాపగ్రహము లగ్నమునకు ౧౨-ట వక్రింపకయుండి మఱియొకపాపగ్రహము లగ్నమునకు ౨-ట వక్రించియుండెనేని యీరెంటిమధ్యమున నున్న లగ్నమునకుఁ గర్తరి యనుదోషము వచ్చును. ఈదోషము మృత్యుప్రదము. కొందఱు రెండుపాపగ్రహములనడుమ చంద్రుఁ డుండెనేని యదికర్తరిదోషమని చెప్పుచున్నారు ఈచెప్పఁబడిన పాపగ్రహములు రెండును వక్రించి యున్నను వక్రవర్జితులైయున్నను లగ్నద్వాదశమందు వక్రించి యుండి లగ్నద్వితీయమందు వక్రరహితులై యున్నను నీ చెప్పఁబడిన కర్తరి దోషము లేదు.

అవ అష్టమలగ్నదోష మాహ —

త్యాజ్యం చాష్టమలగ్న మేవ జననా ల్లగ్నాచ్చ రాశే స్తయో
ర్దంపత్యో రపి మృత్యుకృ త్తదధిపో లగ్నస్థితో వా తయోః,
చంద్రోఽ ప్యష్టమరాశిగ స్తదుభయో ర్నిత్యం దరిద్రప్రద
స్త్యాజ్యం ద్వాదశలగ్న మప్యశుభకృ త్తజ్జన్మలగ్నం గృహమ్ 79

వ్యా.—త్యాజ్య మితి. జననాల్లగ్నాత్ జన్మలగ్నాత్, రాశేఃజన్మకాలచంద్ర రాశేశ్చ, అష్టమలగ్నం యత్తత్, తయో ర్దంపత్యో ర్మృత్యుకృత్ అతోఽష్టమ లగ్నం త్యాజ్యమేవ దంపత్యోరితి ప్రకరణబలాదుపపన్నం. సర్వేషామప్యష్టమలగ్నం

త్యాజ్య మిత్యభిధేయం. త్యాజ్యమిత్యేవకారేణ గుణయుక్తమపి త్యాజ్యమితిగమ్యతే. 'అష్టమంతు నకర్తవ్యం యది సర్వగుణాన్విత' మితి దైవజ్ఞవిలాసాదిగ్రంథేషు జాగరూకత్వాత్. తదధిపః అష్టమలగ్నాధిపః, లగ్నగతోవా వివాహాదిలగ్నగతోవాయది, తయోర్దంపత్యోర్మృత్యుకృద్భవతి. కించ చంద్రోఽప్యష్టమరాశిగః జన్మరాశేరష్టమరాశిగతో యది తదుభయో ర్నిత్యం దరిద్రప్రదః. ద్వాదశలగ్నమపి జన్మలగ్నజన్మరాశ్యోః ద్వాదశలగ్నమపి, త్యాజ్యం. తజ్జన్మలగ్నం తయోర్దంపత్యో ర్జన్మకాలలగ్నమప్యశుభకృత్. కించ గృహం తయోర్జన్మ రాశిః ప్యశుభకృత్. అత్రాయం విశేషః. యస్మిన్గృహే యస్యజన్మ తత్తస్య జన్మగృహం తస్మిన్ వివాహాదివేదికానాం నయోగ్యమితి.

అవ అష్టమలగ్నదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జన్మలగ్నమునకును జననకాలచంద్రరాశికిని ౮-వ లగ్నము మృత్యుప్రద మౌటవలనను నాలగ్నము గుణయుక్తమైన దైనను నిషేధింపవలయును. అష్టమలగ్నాధిపతి వివాహాదిలగ్నములఁ బొందెనేని దంపతులకు మృత్యుప్రదుఁడును, జంద్రుఁడు జన్మరాశికి ౮-వ రాశిని బొందియున్న దంపతులకు నిత్యదారిద్ర్యప్రదుఁడును నగును. జన్మద్వాదశలగ్నమును స్వజన్మలగ్నమును నశుభకరములు. మఱి జన్మగృహమనఁగా; నేయింటఁ బుట్టినవాని కాయిల్లు జన్మగృహము. జన్మగృహము వివాహాదులకు యోగ్యము గాదు.

అవ. షష్ఠాష్టరిష్ఫచంద్రసగ్రహదోషా నాహ.—

లగ్నా ద్ద్వాదశగేఽథవా రిపుగతే చంద్రేఽష్టమస్థే తదా
రిష్ఫాష్టారిగచంద్రనామకమహాదోష స్తయో ర్మృత్యుకృత్,
దోష స్సగ్రహనామకో నిధనకృ చ్చంద్రే గ్రహే ణాన్వితే
దోషో నేతి పరే జగు శ్శశధరే సౌమ్యగ్రహే ణాన్వితే. ౪౦

వ్యా.—లగ్నాదితి. చంద్రేలగ్నాత్ ద్వాదశగే ద్వాదశరాశౌ స్థితేసతి, అథవారిపుగతే లగ్నాత్ షష్ఠస్థానగతేవా, అష్టమస్థేవా యది, తదా రిష్ఫాష్టారిగచంద్రనామకమహాదోషో భవతి సదోష స్తయోర్దంపత్యో ర్మృత్యుకృత్. చంద్రే గ్రహేణాన్వితే శుభగ్రహేణ పాపగ్రహేణ వా యుక్తేసతి, తదా సగ్రహనామకోదోషః దంపత్యోర్నిధనకృత్ శశధరే చంద్రే - సౌమ్యగ్రహేణాన్వితేసతి, దోషోనాస్తీతి పరే జగుః.

అవ. షష్ఠాష్టరిష్ఫచంద్రసగ్రహదోషములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చంద్రుఁడు వివాహాదిలగ్నమునకు ౬-౮-౧౨-ట్లనుండిన నపుడు రిష్ఫాష్టారిగచంద్రనామకదోషము. ఆదోషము దంపతు

లకు మృత్యుప్రదము. చంద్రుఁడు శుభగ్రహములతోఁగాని పాప గ్రహములతోఁగాని కూడియుండుటయె సగ్రహనామకదోషమగును. ఆదోషము దంపతులకు నిధనప్రదము. మఱియు చంద్రుఁడు శుభ గ్రహములతోఁ గూడియున్నప్పు డీదోషము లేదని కొందఱియభిప్రాయము.

అవ. సూర్యాదియుక్తచంద్రసగ్రహస్య ప్రత్యేకఫలాన్యాహ.—

దారిద్ర్యం మరణం త్వపత్యరహితం దౌర్భాగ్య మేవం స్త్రియా
స్సాపత్న్యం యతిభావమేవకలహం దుఃఖంచ కుర్యాత్క్రమాత్,
ఉద్వాహాదిషు చంద్ర ఏకభవనే సూర్యాదిఖేటై ర్యుతో
నక్షత్రాంతరగ శ్శుభో యది శశీత్యన్యే జగు ర్నేతరే. 81

వ్యా.—దారిద్ర్యమితి చంద్రః, ఉద్వాహాదిషు వివాహాదిషు, సూర్యాది ఖేటైః సూర్యాదిగ్రహైః, యుతః సహితస్సన్, ఏకభవనే ఏకరాశౌ స్థితశ్చేత్, క్రమా దిదం ఫలం కుర్యాత్. యథా చంద్రస్సూర్యయుక్తశ్చేత్ స్త్రియాః కన్యాయాః దారిద్ర్యం కుర్యాత్. అంగారకయుక్తశ్చే న్మరణం, బుధయుక్తశ్చే దపత్యరహితం సంతానాభావం, గురుయుక్తశ్చే ద్దౌర్భాగ్యం, భృగుయుక్తశ్చే త్సాపత్న్యం సపత్నీత్వం, శనియుక్తశ్చే ద్యతిభావం, రాహుయుక్తశ్చే త్కలహం, కేతుయుక్తశ్చే ద్దుఃఖం కుర్యాత్. శశీచంద్రః - ఏకరాశిగతోఽపి, నక్షత్రాంతరగో భిన్ననక్షత్రగతో యది, శుభ శ్శుభప్రద ఇత్యన్యే జగుః. అపరే నేతి భిన్ననక్షత్రగతోఽపి నశుభ ఇత్యాహుః.

అవ. సూర్యాదియుక్తచంద్రసగ్రహమునకుఁ బ్రత్యేకఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చంద్రుఁడు వివాహాదివిషయమై యేకరాశియందు సూర్యునితోఁ గూడియుండిన వివాహమైన స్త్రీకి దారిద్ర్యప్రదుఁడును, అంగారకునితోఁ గూడియున్నమరణప్రదుఁడును, బుధునితోఁగూడిన స్త్రీని బుత్రహీనురాలుగాఁ జేయువాఁడును, బృహస్పతితోఁ గూడిన దౌర్భాగ్యప్రదుఁడును, శుక్రునితోఁగూడిన స్త్రీకి సపత్నీప్రదుఁడును, శనైశ్చరునితోఁగూడిన నైశ్వర్యాభావప్రదుఁడును, రాహువుతోఁ గూడినఁ గలహప్రదుఁడును, కేతువుతోఁగూడిన దుఃఖప్రదుఁడు నగును. మఱి వివాహాదివిషయమై చంద్రుఁ డొకరాశియందు సూర్యాది

గ్రహములతోఁగూడినను నక్షత్రభేదము గలిగియున్నను శుభకరుఁడని కొందఱియభిప్రాయము. నక్షత్రాంతరగతుఁడైన నశుభకరుఁడని మఱి కొందఱియుద్దేశము.

అవ. అథ శ్లోకద్వయేన వారజనితదుర్ముహూర్తదోష మాహ.—

రుద్రాఖ్యోరగమిత్రపిత్ర్యవసవో వారాఖ్యవిశ్వేవిధి
బ్రహ్మేంద్రేంద్రహుతాశదైత్యవరుణా అర్యమాఖ్యో భగః,
ఏతే పంచదశ క్రమాత్తు దివసే జ్ఞేయా ముహూర్తా భగ
శ్చేంద్రాగ్నీ అహిదైత్యరౌద్రపితర స్త్యాజ్యా స్తు శేషా శ్శుభాః. 82

వ్యా.—రుద్రేతి. రుద్రాఖ్య ఏకః, ఉరగాఖ్యో ద్వితీయః, మిత్రాఖ్య స్తృతీయః, పిత్ర్య ఇతి చతుర్థః, వస్వాఖ్యః పంచమః, వారాఖ్య షష్ఠః, విశ్వేదేవాఖ్య స్సప్తమః, విధ్యాఖ్యోఽష్టమః, బ్రహ్మాఖ్యో నవమః, ఇంద్రాఖ్యో దశమః, ఇంద్రహుతాశనాఖ్యో ద్విదైవత్యఏకాదశః, దైత్యాఖ్యో ద్వాదశః, వరుణాఖ్య స్త్రయోదశః, అర్యమాఖ్య శ్చతుర్దశః, భగఇతి పంచదశః. ఏతే పంచదశ ముహూర్తాః, క్రమాద్దివసే ప్రతిదివసే, జ్ఞేయాః జ్ఞాతవ్యాః. తేషాం ప్రయోజనమాహ:—భగః పంచదశః, ఇంద్రాగ్నీ ఏకాదశః, అహిః ఉరగాఖ్యో ద్వితీయః, దైత్యో ద్వాదశః రౌద్రః ప్రథమః పిత్రాఖ్య శ్చతుర్థశ్చ, ఏతే షణ్ముహూర్తాః ఉగ్రదైవత్యాః త్యాజ్యాః శుభకర్మస్వితి శేషః, శేషా నవ ముహూర్తాః శుభాః.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత వారజనితదుర్ముహూర్తదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. మొదటిది రుద్రముహూర్తమనియు, రెండవది యురగముహూర్తమనియు, మూఁడవది మిత్రమనియు, నాలవది పిత్ర్యమనియు, నైదవది వసువనియు, నాఱవది వారమనియు, నేడవది విశ్వేదేవమనియు, నెనిమిదవది విధియనియుఁ, దొమ్మిదవది బ్రహ్మయనియుఁ, బదియవదియింద్రముహూర్తమనియుఁ, బదునొకొండవదియింద్రహుతాశనమనియుఁ, బండ్రెండవది దైత్యమనియుఁ, బదుమూఁడవది వరుణమనియుఁ, బదునాలవది యర్యమమనియుఁ, బదునైదవది భగముహూర్తమనియు, నీచెప్పినపంచదశముహూర్తములు ప్రతిదివసమందీక్రమమునఁ దెలియవలయు. అందు భగ, ఇంద్రాగ్ని, హుతాశన, ఉరగ, దైత్య, రౌద్ర, పితృముహూర్తములు ఉగ్రదైవత్యములవుటవలన శుభకర్మముల విషయమై నిషిద్ధములు. మిగిలిన తొమ్మిదిముహూర్తములును శుభప్రదములు.

రాత్రౌ పంచదశేశ్వరాజచరణాహిర్బుధ్న్యపూషాభిధా
నాసత్యాంతకవహ్నిధాతృశశినశ్చాదిత్యజీవాచ్యుతాః, ౬౩
అర్కత్వష్టృసమీరణాః శ్శుభవిధౌ చత్వార ఏవాశుభా
రౌద్రాజాంఘ్రియమాగ్నయో యదుడుపో యస్మిన్ క్షణే యత్ఫలమ్,

వ్యా.—రాత్రావితి. ఈశ్వరః, అజచరణః, అహిర్బుధ్న్యః, పూషా, నాసత్యః, అంతకః వహ్నిః, ధాతా, శశీ, ఆదిత్యః, జీవః అచ్యుతః, అర్కః, త్వష్టా, సమీరణః, ఇత్యేతత్సంజ్ఞాః పంచదశముహూర్తాః రాత్రౌ జ్ఞేయాః పంచదశముహూర్తానాంమధ్యే, రౌద్రాజాంఘ్రియమాగ్నయ ఇత్యేతే చత్వార ఏవ ముహూర్తాః, శుభవిధౌ శుభకర్మణి, అశుభాః శేషాస్తు శుభా ఏవ. యదుడుపో యస్మిన్ క్షణే యత్ఫలం యాదృశఫలం యథా తథా దదాతి, తద్వత్తన్ముహూర్తాధిపాః స్వానురూపంఫలందదతి. యథా రుద్రాఖ్యస్య రుద్రాధిపః రౌద్రఫలం దదాతి ఏవ మన్యత్రాప్యూహ్యం. యద్వా యస్మిన్నక్షత్రే యత్కర్మోక్తం తద్దైవత్యముహూర్తేఽపి తత్కార్యమిత్యర్థః యథా అనూరాధాయాంవివాహ ఉక్తః-తస్యాః మిత్రదేవతాకత్వాన్మిత్రముహూర్తేవివాహః కార్య ఇతి. ఏవ మన్యత్రా ప్యూహ్యం. తథాచ రత్నమాలాయాం. 'యస్మిన్ ధిష్ణ్యే యచ్చకర్మోపదిష్టం తద్దైవత్యే తన్ముహూర్తేఽపి కార్య' మితి. తస్మా దుగ్రదైవత్యా స్త్యాజ్యా ఇత్యర్థః.

తా. ప్రతిరాత్రియందును బంచదశముహూర్తములలో మొదటిది యీశ్వరముహూర్తమనియు, రెండవది యజచరణమనియు, మూఁడవది యహిర్బుధ్న్యమనియు, నాలవది పూషయనియు, నైదవది నాసత్యమనియు, నాఱవది యంతకమనియు, నేడవది వహ్నియనియు, నెనిమిదవది ధాతయనియుఁ, దొమ్మిదవది శశియనియుఁ, బదియవది యాదిత్యమనియుఁ, బదునొకొండవది జీవమనియుఁ, బండ్రెండవది యచ్యుతమనియుఁ, బదుమూఁడవది యర్కుఁడనియుఁ, బదునాలవది త్వష్టయనియుఁ, బదునైదవది సమీరణముహూర్తమనియు నీపంచదశముహూర్తములలో రుద్ర, అజాంఘ్రి, యమ, అగ్ని యీనాలుగుముహూర్తములును శుభకర్మలవిషయమై యుగ్రములౌటవలన నిషేధింపవలయుననియు, నేనక్షత్రాధిపతి యేయేక్షణమునం దెంతమాత్రము ఫలమునిచ్చుచున్నాఁడో యాప్రకార మీముహూర్తాధిపతులును దమతమస్వరూప

మునకుఁ దగినఫలము నిచ్చుచున్నాఁడనియు, నేనక్షత్రమునం జేర్మ చే యుట శ్రేష్ఠమని చెప్పియున్నదో యానక్షత్రాధిదేవత ముహూర్తము నందును శుభకర్మ చేయుట ముఖ్యమనియు నెఱుఁగనగును

ఆదిత్యేఽర్యమనామక శ్శశిదినే బ్రహ్మాసురాఖ్యౌ కుజే
పిత్ర్యాఖ్యానలసంజ్ఞకౌ బుధదినే స్యాచ్ఛేన్ముహూర్తోఽభిజిత్,
దైత్యాహ్వౌ గురువాసరే భృగుదినే బ్రాహ్మ్యాఖ్యపిత్ర్యౌ శనౌ
రౌద్రాహీ త్వఖిలే శుభే నిధనదాస్తే దుర్ముహూర్తాః క్రమాత్. ౪

వ్యా.—ఆదిత్య ఇతి ఆదిత్యే ఆదిత్యవాసరే, అర్యమనామక శ్చతుర్దశో ముహూర్తః శశిదినే సోమవాసరే బ్రహ్మా నవమః, అసురో ద్వాదశో ముహూర్తః. కుజవాసరే పిత్ర్యాఖ్యశ్చతుర్థః, అనలసంజ్ఞకః రాత్రౌ సప్తమశ్చ ద్వౌ, బుధదినే అభిజిత్ అష్టమో ముహూర్తః। గురువాసరే-దైత్యాహ్వౌ దైత్యో ద్వాదశః అహః వారాఖ్యష్షష్ఠశ్చ. భృగుదినే బ్రాహ్మ్యాఖ్యపిత్ర్యౌ నవమచతుర్థౌ. శనౌ శనివాసరే, రౌద్రాహీ ప్రథమద్వితీయౌ ముహూర్తౌ ఏతే ద్వాదశముహూర్తాః క్రమాన్నిధనదాః. అతః అఖిలే శుభే అఖిలశుభకర్మసు, త్యాజ్యా ఇత్యర్థః।

తా. ఆదివారమం దర్యమ యనెడి నామముగల పదునాలవముహూర్తమును, సోమవారమందు బ్రహ్మమను తొమ్మిదవముహూర్తమును-అసురమనెడి పండ్రెండవముహూర్తమును, కుజవారమునందు పగలు పిత్ర్యమను నాలవముహూర్తమును-రాత్రియేడవదగు ననలముహూర్తమును, బుధవారమం దభిజిత్తను నెనిమిదవముహూర్తమును, గురువారమందుఁ బండ్రెండవదగు దైత్యమును-వారమను పేరుగల యాఱవముహూర్తమును, శుక్రవారమందు బ్రహ్మమను తొమ్మిదవ ముహూర్తమును-పిత్ర్యమను నాలవముహూర్తమును, శనివారమందు రుద్ర, అహి అను ప్రథమద్వితీయముహూర్తములును నీచెప్పిన ౧౨ ముహూర్తములు నుగ్రములౌటవలన శుభకర్మలయందు నిషేధింపవలయును

అథ కాలహోరా మాహ.—

యద్వారే చ యదిష్టకాలఘటికా ద్విఘ్నా స్త్రిభాప్తాఽగతాః
పూర్వాంశా అథవర్తమానసమయస్సా స్యాత్తు కాలహోరాక్రమాత్,
వారేశాది రవి ర్భృగు ర్బుధవిధూ మందో గురు ర్మంగళ

గౌ

శ్చేత్పాపగ్రహకాలపా నిధనదా స్త్యాజ్యా వివాహాదిషు. 85

వ్యా.— యదితి. యద్వారే యస్మిన్ వాసరే, యదిష్టకాలఘటికాః తాః, ద్విఘ్నాః ద్వాభ్యాం గుణితాః, తా ఏవ శరాప్తాః పంచభిర్విభక్తాస్సత్యః ఆగతాః లబ్ధాః, శరాప్తైశ్య ఆగతా ఇత్యర్థః. పూర్వాంశాః గతహోరాః, అథ వర్తమానసమయః యచ్ఛిష్టం తద్వర్తమానహోరా క్రమాత్ కాలహోరా స్యాత్. వారేశాది యస్య వారస్య యోఽధిపః తదాది, రవిర్భృగుర్బుధో విధుర్మందో గురుః, మంగలోఽంగారకశ్చ-ఏతే ఉదయాదారభ్య క్రమేణ పునః పునః హోరాధిపా భవంతి కేచిత్తు అర్ధరాత్రిమారభ్య హోరాగణనాకర్తవ్యేత్యాహుః. అత్రాయం విశేషః. సార్ధఘటికాద్వయాత్మికాయాః హోరాయాః పంచార్ధనాడికా భవంతి. తాసా మర్ధనాడికానాం క్రమేణ రవిశశికుజబుధగురవోఽధిపాః. తతః శుక్రహోరాగతస్యాః పంచార్ధనాడికానాం క్రమేణ బుధగురుశుక్రశనిసూర్యా అధిపా భవంతి. ఏవం సర్వాసాం యోజనీయాః. అతః హోరాధిపతే షష్ఠగ్రహః తదనంతరహోరాధిపో భవతి. ఏతాః హోరాః పాపగ్రహకాలజాతాశ్చేన్నిధనదాః అతో వివాహాదిషు త్యాజ్యాః. భూరేఖాధ్వయోజనేషు తచ్చతుర్థభాగం త్యక్త్వా భూరేఖాయాః ప్రాగ్దేశస్థేషు పునః పంచదశఘటికాశ్శోధ్యాః రేఖాయాః ప్రత్యగ్దేశ స్థ తేషు పునః పంచదశఘటికా యోజ్యా యది తేషు పంచదశఘటికానశోధ్యాః. తథా పంచదశఘటికాస్స్వత తాశ్శోధ్యాః తాసు దినార్ధేన శోధితాసు సతీషు యావానవశిష్టో భవతి సూర్యోదయోపరితావద్ఘటికామారభ్య వారప్రవృత్తిర్యది దినార్ధేన శోధ్యాః తదా దినార్ధాద్యావదతిరిచ్యతే తదారభ్యసూర్యోదయాత్పూర్వం వారప్రవృత్తిః ఉక్తంచ రత్నమాలాయామ్ -'వారప్రవృత్తిం మునయో వదంతి సూర్యోదయాద్రావణరాజధాన్యామ్, ఊర్ధ్వం తథాఽధోఽప్యపరత్ర తస్మాచ్చరార్ధదేశాంతరనాడికాభిః' ఇతి

అవ. కాలహోరక్రమమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఏవారమందైనను హోరనిర్ణయించువఱకు నుదయము మొదలైనగడియలను రెట్టించి ౫-ట భాగింపఁగా మిగిలినది తత్కాల హోరయగును. ఏవారమందు హోరచూచిన నావారాధిపతి మొదటి హోరాధిపతి. మొదటి హోరాధిపతికి ౬-వ గ్రహము వెంబడి హోరయనియు, దినం ౧-కి ౧౨ హోరలకు నధిపతులనియు నిందుకు నుదాహరణ మాదివారమందు హోరచూచినపక్షమందు సూర్యుఁడు మొదటి హోరాధిపతియనియు, భృగు బుధ చంద్ర శని గురు అంగారకులీక్రమమున నుదయము మొదలు పలుమాఱు హోరాధిపతులనియుం దెలియవలెను. కొందఱు గ్రంథకర్త లర్ధరాత్రి మొదలు హోర

చూడవలెనని చెప్పిరనియు నీచెప్పినహోర ౨౹ ఘడియలనియు, ౨౹-కి ౫ అరఘడియలు, నీయరఘడియలకు సూర్యహోరలో రవి శశి కుజ బుధ గురువు లధిపతులనియు, శుక్రహోరలో శుక్ర శని రవి చంద్ర అంగారకు లధిపతులనియు, నీక్రమమున నన్నిహోరలఁ జూడవలెననియు, నీహోరలు పాపగ్రహకాలజనితము లయ్యెనేని వివాహాదిశుభకర్మల యందు నిషేధింపవలయునని యీవారములకు ననేకవిధములైన నిర్ణయములు చెప్పిన నీగ్రంథకర్తమతము కొందఱిగ్రంథకర్తలకు నిష్టము. ఉదయము మొదలు ఉదయపర్యంతము వారము.

అవ. శ్లోకద్వయేన ఖార్జూరచక్రలక్షణం నిరూపయన్ తద్దోష మాహ.—

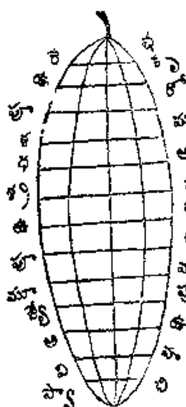
ఖార్జూరాకృతి మూర్ధ్వగా మృజు లిఖే దేకాం చ రేఖాం తత
స్తిర్యక్చార్గళకా స్త్రయోదశ తథా ఖార్జూరచక్రం త్విదమ్,
విష్కంభాదిషు దస్రభాది శిరసి స్థాప్యైకరేఖాం గతౌ
స్యాతాం శీతగుభాస్కరౌ యది తయో ర్దృష్టి ర్మిథో మృత్యుకృత్.

వ్యా.—ఖార్జూరేతి. ఏకాం రేఖా మూర్ధ్వగాం, ఖార్జూరాకృతిం ఖార్జూరపత్ర సదృశీం, ఋజు అవక్రం యథాతథా, లిఖేత్. తతః తదనంతరం, తస్యాం తిర్యక్చార్గళకా స్త్రయోదశ రేఖాః తథా లిఖితాశ్చేత్ ఇదం సప్తవింశతిరేఖాత్మకం ఖార్జూర చక్రం భవతి. శిరసి చక్రమూర్ధ్ని, విష్కంభాదిషు యోగేషు, దస్రభాది అశ్విన్యాది నక్షత్రం, అభిజిద్వర్జం, స్థాప్య విలిఖ్య, గణనాయాం క్రియమాణాయాం సత్యాం, శీతగుభాస్కరౌ శీతాః గావః కిరణాః యస్య సః చంద్రః, భాస్కరస్సూర్యశ్చ తావేక రేఖాంగతౌ స్యాతాం యది, తదా తయో శ్చంద్రసూర్యయో ర్మిథః అన్యోన్యం, దృష్టి ర్భవతి. సా మృత్యుకృత్. అత్ర కృష్ణభట్టస్తు జ్యోతిష్పథే అత్రాయం విశేషః. న కేవల మేకరేఖాగతయోరేవ దృష్టిపాతః, కింతు చతుర్థపాదాద్యపాదగతయో ర్ద్వితీయ తృతీయపాదగతయోశ్చ అన్యోన్యదృష్టిపాతః. న చతుర్థద్వితీయపాదగతయోర్వా చతుర్థతృతీయపాదగతయోర్వా ప్రథమద్వితీయపాదగతయోర్వా ప్రథమతృతీయపాద గతయోర్వా తదుక్తం దైవజ్ఞవిలాసే 'చతుర్థ స్త్వాద్యపాద మాద్యగస్తు చతుర్థ గమ్, ద్వితీయగ స్తృతీయస్థం తృతీయస్థో ద్వితీయగమ్, పశ్యత్యంఘ్రివేధ స్స్యాద్వైక్షే యం ధిష్ణ్యమండల' మితి.

అవ. రెండుశ్లోకములచే ఖార్జూరచక్రలక్షణమును దెలియఁ జేయుచున్నవాఁడై యాదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఖార్జూరపత్రమువలె నూర్ధ్వరేఖ యొకటివ్రాసి యారేఖ మీఁద ౧౩ అడ్డగీతలు గీచిన సప్తవింశతి రేఖాత్మక మగునిది ఖార్జూర

విష్కంభము - అశ్విని.

చక్రము. ఈచక్రముశిరస్సునందశ్వినీనక్షత్రమును విష్కంభ నామయోగమునులిఖించి యక్కడినుండిసవ్యముగా లిఖించుచురాఁగా సూర్యచంద్రు లొకరేఖయందున్ననక్షత్రములయందుండి యొకరినొకరు చూచిన నదిమృత్యుప్రదముగనుక వివాహాది శుభకర్మలయందు నిషేధింపవలయును. ఇచ్చట సూర్యచంద్రులకు నేకరేఖాగతనక్షత్రములయందున్నమాత్రము చేతనే పరస్పరవీక్షణముగలుగదు. మఱియేమన్నను వీరిలో నాలవపాదమున నొకగ్రహమును మొదటిపాదమున నొకగ్రహము నుండఁగాను రెండవపాదమున నొకగ్రహమును మూఁడవపాదమున నొకగ్రహమునుండఁగానుబరస్పరవీక్షణముగలుగునని తెలియవలయు.

విష్కంభవ్యతిపాతశూలపరిఘాగండాతిగండాశని
వ్యాఘాతా అపి వైధృతి ర్నిధనదా యోగా వివాహాదిషు,
దస్రాహీందుమఖా స్తథా దితిసుతానూరాధపుష్యాదితి
త్వష్ట్రాఖ్యాః క్రమశః ప్రదక్షిణవిధా జ్ఞేయా శ్శిరస్థోడుతః. 87

వ్యా.—విష్కంభేతి. విష్కంభః వ్యతీపాతః శూలః పరిఘా గండః అతిగండః,అశనిః వజ్రః,వ్యాఘాతః వైధృతిః ఏతేనవయోగాః వివాహాదిషు శుభకర్మసు, నిధనదాః. దస్రాహీందుమఖాః అశ్వన్యాశ్లేషామృగశీర్షమఖాః, తథాఽదితిసుతానూరాధపుష్యాదితి త్వష్ట్రాఖ్యాః మూలానూరాధాపుష్యపునర్వసూచిత్రాశ్చేతి నవనక్షత్రాణి, శిరస్థోడుతః శ్శిరోనక్షత్రాత్, క్రమశః ప్రదక్షిణక్రమేణ, జ్ఞేయాః యస్య యోగస్య యన్నక్షత్ర ముక్తం తచ్ఛిరసి విలిఖ్య తదాది గణయే దిత్యర్థః. తద్యథా విష్కంభస్యాశ్వినీ వ్యతీపాతస్యాశ్లేషా, శూలస్య మృగశీర్షం, పరిఘాయాః మఖా. గండస్యమూలా. అతిగండస్యానూరాధా, వజ్రస్య పుష్యః, వ్యాఘాతస్య పునర్వసూ, వైధృతే శ్చిత్రా.

తా. విష్కంభము, వ్యతీపాతము, శూల, పరిఘ, గండము, అతిగండము, వజ్రము, వ్యాఘాతము వైధృతి యీయోగములు వివా

హాదిశుభకర్మల కయోగ్యము లనియు, అశ్వని, ఆశ్లేష, మృగశిర, మఖ, మూల, అనూరాధ, పుష్య, పునర్వసు, చిత్ర ఈ నక్షత్రముల నుచ్ఛస్థానమందుండెడి నక్షత్రము మొదలు ప్రదక్షిణక్రమముగాఁ దెలియవలయుననియు నేయోగమునకు నేనక్షత్రములు చెప్పియున్నవో యవి మొదలుచేసి ప్రదక్షిణక్రమముగా లిఖింపవలయు ననఁగా విష్కంభమునకు నశ్వని, వ్యతీపాతకు నాశ్లేష యీక్రమమున లిఖింపవలయును.

అవ. గ్రహణోత్పాతదోష మాహ—

ఉత్పాతగ్రహణేభ్య ఏవతు పరం సప్తాహ మేవం త్యజే
ద్ధిష్ణ్యం తత్తదృతుత్రయేఽఖిలశుభే నేష్టంచ మృత్యుప్రదమ్,
గ్రస్తేఽస్తే పురతోఽర్ధ మేవపరతో గ్రస్తోదయేఽహ్నాం త్రయం
సంధ్యాయామపి సప్తసప్త దివసా న్నిశ్చైవ ఏవం త్యజేత్. 88

వ్యా.—ఉత్పాతేతి ఉత్పాతాః భూకంపధూమకేత్వాదయః, గ్రహణాని సూర్యాచంద్రమసోః సర్వగ్రాసగ్రహణాని, తేభ్యః పరం పరతః, సప్తాహమేవంత్యజేత్, శుభకర్మణీతిశేషః. యన్నక్షత్రే ఉత్పాతగ్రహణాదయః సముత్పద్యంతే తత్తద్ధిష్ణ్యం తన్నక్షత్రం ఋతుత్రయం షణ్మాసేషు, అఖిలశుభే మృత్యుప్రదం అతో నేష్టం గ్రస్తాస్తసమయాదేర్విశేషమాహ.—గ్రస్తేఽస్తఇతి. గ్రస్తేఽస్తే గ్రస్తాస్తసమయ ఖండగ్రహణవిషయే, పురతః పూర్వం అర్ధమేవ సప్తాహార్ధం సార్ధదినత్రయమేవ, త్యాజ్యం. గ్రస్తోదయే గ్రస్తోదయఖండగ్రహణేతు, పరతః గ్రహణా దూర్ధ్వం. అహ్నాం త్రయందినత్రయం త్యాజ్యం. సంధ్యాయా మపి నిశ్శేషే సర్వగ్రాసగ్రస్తాస్తమయగ్రస్తోదయగ్రహణేఽపి సప్తసప్త దివసాన్ త్యజేత్ సర్వగ్రాసగ్రస్తాస్తమయేపూర్వం సప్తాహం-సర్వగ్రాసగ్రస్తోదయే ఊర్ధ్వం, సప్తాహం అన్యత్ర ఖండగ్రహణే ప్యనుపాతేన యోజనీయం. ఏవం మాసవిషయేఽపి. తదుక్తం, 'సర్వగ్రాసేషు షణ్మాసం అర్ధగ్రాసే తదర్ధకమ్, తదంతరేఽనుపాతేన త్యజేద్ధిష్ణ్యం గ్రహణాహత' మితి.

అవ. గ్రహణోత్పాతదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉత్పాతము లనఁగా భూకంపనము, ధూమకేతువు మొదలగునుత్పాతములును సూర్యచంద్రగ్రహణములును గలిగెనేని యనంతరమందేడుదినములున్నంతము శుభకర్మలు చేయఁగూడదనియు, నేనక్షత్రమందీచెప్పినభూకంపనాద్యుత్పాతములు గలుగుచున్నవో యానక్షత్రము మృత్యుప్రదమౌటవలన నాఱునెలలపర్యంతము వివాహాదిశుభకర్మల విషయమై యయోగ్యమనియు, సర్వగ్రహణమై గ్రస్తాస్త

మయమైన పక్షమునకుమందు 3½ దినములుకూడదనియు, సర్వగ్రహణాగ్రస్తోదయవిషయమై యనంతరము మూఁడుదివసములు కూడవనియు, సాయంకాలమున గ్రస్తాస్తమయమైనసర్వగ్రస్తగ్రహణమందు ముందు 2 దివసములు గ్రస్తోదయసర్వగ్రస్తగ్రహణమం దనంతరమం దేడు దివసములును కూడవనియు, మఱియు గ్రహణవిద్ధనక్షత్రము పూర్ణగ్రహణమునందు, ౬ మాసములవఱకు, సర్ధగ్రహణమునందు 3 మాసములవఱకు నీరీతిగా శుభకర్మ విషయమై యోగ్యము గాదనియు నెఱుఁగవలయు.

అవ. క్రూరయుక్తధిష్ణ్యదోష మాహ.—

తద్ధిష్ణ్యం జ్వలితంతు పాపసహితం మృత్యుప్రదం పృష్ఠభం
భస్మాఖ్యం త్వథ ధూమితం చ పురతో ధిష్ణ్యం వివాహాదిషు,
రాశిః క్రూరయుత స్తదాఖ్యఫలద శ్చాన్యౌ చ తౌ తాదృశౌ
పృష్ఠాగ్రౌ శుభసంయుతౌ యది శుభౌ స్యాతాంతు రాశీతుతౌ. 89

వ్యా.—తద్ధిష్ణ్య మితి. పాపసహితం పాపగ్రహయుక్తం, తద్ధిష్ణ్యం తన్నక్షత్రం, జ్వలితం జ్వలితసంజ్ఞం, పృష్ఠభం పాపగ్రహాయుక్తనక్షత్రంతు. భస్మాఖ్యం భస్మసంజ్ఞకం, అతః పురతో ధిష్ణ్యం పాపగ్రహస్య అగ్రగతం నక్షత్రంతు, ధూమితం ధూమితసంజ్ఞకం. ఏతన్నక్షత్రత్రయం మృత్యుప్రదం, అతో వివాహాదిషు త్యాజ్యం. క్రూరయుతః పాపగ్రహాక్రాంతరాశిశ్చ, తదాఖ్యఫలదః తదాఖ్యః జ్వలితసంజ్ఞః తత్ఫలదః పూర్వవన్మృత్యుప్రదః, అన్యౌతౌ పాపగ్రహపృష్ఠాగ్రగతౌ రాశి భస్మితధూమితాఖ్యౌ అత్ర విశేష మాహ-పృష్ఠాగ్రౌ రాశీ శుభసంయుతౌ యది, తదా శుభౌ స్యాతాం శుభప్రదౌ భవేతామ్.

అవ. క్రూరయుక్తధిష్ణ్య మనుదోషమును చెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పాపగ్రహముతోఁ గూడిననక్షత్రము జ్వలితసంజ్ఞకమనియుఁ, పాపగ్రహమునకు వెంబడియున్న నక్షత్రము భస్మసంజ్ఞకమనియు, పాపగ్రహమునకుముందున్ననక్షత్రము ధూమితసంజ్ఞకమనియు, నీమూఁడు నక్షత్రములు మృత్యుప్రదము లౌటవలన వివాహాదివిషయమై నిషేధింపవలయుననియు పాపగ్రహయుక్తమైన రాశియును జ్వలితసంజ్ఞకమే గనుక ముందుఁ జెప్పిన ఫలప్రదమనియు, మిగిలిన పృష్ఠాగ్రగతరాసులు భస్మితధూమితసంజ్ఞకములైనను శుభగ్రహయుక్తము లాయెనేని శుభప్రదము లనియు నెఱుంగఁదగును.

అవ. అథ పంచశలాకచక్ర ముద్ధరన్ పాపగ్రహవిద్ధదోష మాహ.—

తిర్యక్పంచ తథోర్ధ్వగా శ్శరమితా ద్వేద్వేచ కోణద్వయే
చక్రేఽస్మిన్ విలిఖ్య శంభుదిశి ద్వైతీయ రేఖాదితః,
అష్టావింశతి భాని చ జ్వలనభాదీన్యేవ రేఖాగ్రతః
స్థాప్యాని గ్రహవేధవర్జిత ముడుగ్రాహ్యం వివాహే బుధైః 10

వ్యా.—తిర్యగితి. పంచరేఖా స్తిర్యగ్విలిఖేత్ తథా శరమితాః పంచరేఖా ఊర్ధ్వగా విలిఖేత్ పునః కోణద్వయే ఈశాన్యనైరృతికోణద్వయే ఆగ్నేయవాయవ్య కోణద్వయే చ, ద్వేద్వే రేఖే విలిఖేత్, అస్మిన్ చక్రే పంచశలాకచక్రే ఏవం, శంభుదిశి ఈశాన్యదిశి, విద్యమానాయా ద్వితీయాయా ద్వైతీయా సా రేఖా, తదాదితః ఈశాన్యకోణస్థ ద్వితీయరేఖా మారభ్యేత్యర్థః రేఖాగ్రేషు జ్వలనభాదీని కృత్తికాదీని అష్టావింశతి, భాని నక్షత్రాణి, స్థాప్యాని లిఖనీయాని గ్రహవేధవర్జితం గ్రహవేధశ్చ యద్రేఖాగతనక్షత్రస్య యద్రేఖాగతనక్షత్రస్థితగ్రహేణ వేధః తద్వర్జితం, యథా—కృత్తికాయాంస్థిత పాపగ్రహేణ విశాఖాయాః వేధః, ఏవమన్యత్రాప్యూహ్యం. ఏతాదృశవేధహీనం, ఉడు నక్షత్రం, 'నక్షత్రమృక్షం భం తారా తారకాప్యుడువా స్త్రియా' మిత్యమరః. వివాహే బుధైః దైవజ్ఞైః గ్రాహ్యం. వివాహమిత్యుపలక్షణం సకలశుభకర్మస్వితి భావః.

తా. ౫ అడ్డగీతలు వ్రాసి దానిమీఁద, ౫ నిడుపుగీతలు వ్రాసి యీచక్రకోణములయందు రెండేసి గీతలు వ్రాసి యీచక్రమందు ఈశాన్యకోణమందు వ్రాయఁబడిన రెండవ రేఖ మొదలుకొని యున్న రేఖాగ్రములయందును క్రమముగాఁ గృత్తికాది ౨౮ నక్షత్రములను వ్రాసి పరిశోధించి పాపగ్రహవేధ లేని నక్షత్రమందు వివాహాది శుభకర్మలఁ జేయుట పండితసమ్మతము.

కృ రో మృ ఆ పు పు ఆ
మ పు ఉ హ చి స్వా వి
భ అ రే ఉ పూ శ ధ

అవ. విషఘటికాదోష మాహ.—

నైశం వీర నలం నభో భయ కరం నీలం నరం ఫాల నా
గో నీరం హయ కార నీర భయ భూపో నేక భేకం తమః.
నారం నీర నకం నయం హయ తపో వారం నగం·దస్రత
స్సంఖ్యోర్ధ్వం విషనాడికాహ్వ్యదథ యో లగ్నస్పృశో మృత్యుదాః.

వ్యా.—నైశ మితి. దస్రతః అశ్విన్యాదేః, నైశాదిసంఖ్యోర్ధ్వవిషనాడికాశ్చతస్రః యథా నైశం అశ్విన్యాః పంచాశత్, భరణ్యాః వీరం చతుర్వింశతిః, కృత్తికాయాః నలం త్రింశత్, రోహిణ్యాః నభశ్చత్వారింశత్, మృగశీర్షస్య భయం చతుర్దశ, ఆర్ద్రాయాః కరమేకవింశతిః, పునర్వసోః నీలం త్రింశత్, పుష్యస్య నరంవింశతిః, ఆశ్రేషాయాః ఫాలం ద్వాత్రింశత్, మఘాయాః నాగః త్రింశత్, పూర్వఫల్గున్యాః నీరంవింశతిః, ఉత్తరఫల్గున్యాః హయః అష్టాదశ, హస్తస్య కారః ఏకవింశతిః చిత్రాయాః నరంవింశతిః, స్వాత్యోః భయంచతుర్దశ, విశాఖాయాః భూపశ్చతుర్దశ, అనూరాధాయాః నేకందశ, జ్యేష్ఠాయాః భేకం చతుర్దశ, మూలస్య తమః షట్పంచాశత్, పూర్వాషాఢాయాః నారం చతుర్వింశతిః, ఉత్తరాషాఢాయాః నీరం వింశతిః, శ్రవణస్య నకం దశ, ధనిష్ఠాయాః నయందశ, శతభిషజః హయః అష్టాదశ, పూర్వాభాద్రాయాః తపః షోడశ, ఉత్తరాభాద్రాయాః వారం చతుర్వింశతిః, రేవత్యాః నగం త్రింశత్. ఏవ ముక్తసంఖ్యయా అశ్వినీ మారభ్య రేవత్యంతానాం ఋక్షాణాం ఉక్త ఘటికానంతరం విషనాడికాః వర్జ్యఘటికాః, ఉదధయ శ్చతస్రః జ్ఞేయాః, తాఏ తాశ్చతస్రో ఘటికాః లగ్నస్పృశశ్చే న్మృత్యుదాః.

అవ. విషఘటికానిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ౫౦, ౨౪, ౩౦, ౪౦, ౧౪, ౨౧, ౩౦, ౨౦, ౩౨, ౩౦, ౨౦, ౧౮, ౨౧, ౨౦, ౧౪, ౧౪, ౧౦, ౧౪, ౫౬, ౨౪, ౨౦, ౧౦, ౧౦, ౧౮, ౧౬, ౨౪, ౩౦, అశ్విన్యాదులగు ౨౭ నక్షత్రములకుఁ గ్రమంబుగఁ బైన వ్రాయఁబడిన యిరువదియేడువిధములసంఖ్యగల ఘడియలకుఁ బైననాలుగుఘడియలు విషఘటికలు గావున నివి వివాహాది లగ్నముఖ స్పృశించిన మృత్యుప్రదంబు లగును.

అవ. లగ్[illegible]దోష మాహ.—

లగ్నాంశే[illegible]భ్యుదితే [illegible]దంశపతినా దృష్టే యుతేవా శుభై
ర్మిత్రై[illegible]వాస్తు శుభదో నోచే ద్వర స్యాంతకృత్,

అస్తాంశేఽపి తథైవ తత్పతియుతే దృష్టే శుభైర్వా గ్రహైః
కన్యాయా శ్శుభదో నచే న్నిధనదః పాణిగ్రహో౽గ్నతః 92

వ్యా.—లగ్నాంశ ఇతి. లగ్నాంశే లగ్నస్యనవాంశకే, అభ్యుదితేసతి, తదంశపతినా తన్నవాంశాధిపతినా, తల్లగ్నే దృష్టే యుతేవా శుభగ్రహైః దృష్టే యుతేవా, మిత్రేణ నవాంశాధిపతే ర్యో మిత్రగ్రహ స్తత్కూర శ్శుభో వా, తేనదృష్టే యుతేవా యది, తదా పాణిగ్రహః వివాహః, శుభదః. నచేల్లగ్నే శుభగ్రహైః తదంశపతినావా తన్మిత్రేణవా, అయుతే అదృష్టేవా యది, తదానపాణిగ్రహ స్తత్కృత్ మృత్యుప్రదః లగ్నతః అస్తాంశేఽపి తథైవ తల్లగ్నే యత్సంఖ్యాకో నవాంశోఽభ్యుదితః తత్సప్తమలగ్నే తత్సంఖ్యాకో నవాంశోఽస్తాంశః, తస్మిన్ తత్పతియుతే తదంశపతినా యుక్తే దృష్టేవాసతి, అథవా శుభగ్రహైర్యుతే దృష్టేవా యది, పాణిగ్రహః కన్యాయాః శుభదః. నచేత్ ఉక్తార్థాభావే, నిధనదో భవేత్.

అవ. లగ్నాస్తదోషము జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహలగ్నమునకు నవాంశమును నిర్ణయించిన పిమ్మట లగ్నమానవాంశాధిపతిచేతనైనను, శుభగ్రహములచేతనైనను నవాంశాధిపమిత్రగ్రహముచేతనైనను చూడఁబడుచున్నను, లేక వీనితోఁ గూడియున్నను నట్టిలగ్నమునఁ జేయఁబడినవివాహము వధువునకుశుభకరం బగును. అట్లుగాకున్న హానికరంబగును. ఏలగ్నమునం దెన్నవయంశము నవాంశ మగునో యాలగ్నమున కేడవలగ్నమునం దన్నవ యంశ మస్తాంశమగును అట్టియస్తాంశ మానవాంశాధిపతిచేతనైనను, శుభగ్రహములచేతనైనను, జూడఁబడుచునైనను లేక వీనితోఁగూడియైన నుండెనేని యిట్టిసమయమున నొనర్చు వివాహము కన్నియకు శుభప్రదం బగును. అట్లు గాకున్న మృత్యుప్రదం బగును.

అవ. గండాంతదోష మాహ.—

గండాంత స్తు యదంతరాళ ముభయో ర్నక్షత్రయో రశ్వినీ
రేవత్యోః పితృసార్పయో స్తు ఘటికా అష్టౌచ మృత్యుప్రదాః
చాపాళ్యో ర్ఝషమేషయోశ్చ మృగకర్కట్యోః సింహయో ర్లగ్నమే
నాద్యైకైవ మృతిప్రదైవ యది సా [illegible]ంశాన్వితా. 93

వ్యా.—గండాంత ఇతి. ఉభయో ర్నక్షత్రయోః [illegible] యదంతరాళం తత్ గండాంతఇత్యుచ్యతే. తదేవ విశదయతి. ఉభయో[illegible]యోః యూల

జ్యేష్ఠయోః, అశ్వినీరేవత్యోశ్చ, పిత్ర్యసార్పయో ర్మాశ్లేషామఖయోశ్చ, మధ్యమే అష్ట ఘటికాః మృత్యుప్రదాః. జ్యేష్ఠాయా అంత్యఘటికాశ్చతస్రః, మూలస్య ఆద్యఘటికా శ్చతస్రః, మిళిత్వా అష్టఘటికా భవంతీతి వివేకః. ఏవ ముత్తరత్రాప్యనుసంధేయం. చాపాళ్యోః ధనుర్వృశ్చికయోః, ఝషమేషయోః, మీనమేషయోః, మృగరాట్కుళీర యోః సింహకర్కటయోశ్చ, ఏతయో ర్మధ్యే, నాడ్యేకా ఏకఘటికైవ, మృతిప్రదా. సా రాశ్యోః అంత రాశిఘటికా వర్గోత్తమాంశాన్వితాపి మృత్యుప్రదైవ.

అథ గండాంతదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జ్యేష్ఠామూలలు, అశ్వినీరేవతులు, మఖాశ్లేషలు ఈన క్షత్రముల మధ్యకాలమున ౮-ది ఘడియలు గండాంత మగును అనఁగా జ్యేష్ఠ, రేవతి, ఆశ్లేష నక్షత్రములతుదలయందు ౪ ఘడియలును మూల, అశ్విని, మఖ ఈనక్షత్రములయాదియందు ౪ ఘడియలును, నక్షత్రగండాంతములుగాన నిదియును, వృశ్చిక, మీన, కర్కటరాసుల తుదయం దరఘడియయు ధనుర్మేషసింహరాసుల యాదియం దర ఘడియయు రాశిగండాంత మగుటవలన నిది వర్గోత్తమాంశయుక్తమై యున్న నిదియును వివాహాదిశుభకర్మలవిషయమై మృత్యుప్రదము.

అథ, తిథిగండాంత మాహ.—

మాసాదే రథ పంచపంచ తిథయో నందా చ భద్రా జయా
రిక్తా స్యాచ్చ పునఃపున స్తదభిదాః పూర్ణా క్రమా త్పంచమీ,
నందాదౌ ఘటికాద్వయం నిధనకృత్పూర్ణాంత్యనాడీద్వయం
గండాంతా స్త్రివిధా స్సదా నిధనదా స్త్యాజ్యా వివాహాదిషు. ౯౪

వ్యా —మాసాదేరితి మాసాదేః శుక్లప్రతిపదారభ్య, అథఅనంతరం, పంచ పంచతిథయః, క్రమాత్, నందాభద్రాజయా రిక్తా, పూర్ణా ఇతి, పునఃపున స్తదభిధాః తత్సంజ్ఞికా భవంతి తత్ప్రయోజనమాహ-నందాదౌ ప్రతిపత్షష్ఠ్యేకాదశీ నాం ఆదౌ, ఘటికాద్వయం నిధనకృత్ పూర్ణాంత్యనాడీద్వయం పూర్ణతిథ్యంతే ఘ టికాద్వయంచ నిధనకృత్. త్రివిధాః నక్షత్రరాశితిథిసంజ్ఞయా త్రివిధాః, గండాం తాః వివాహాదిషు సదా నిధనదాః అత స్త్యాజ్యాః.

అథ నందభద్రాదితిథినిర్ణయపూర్వకంబుగా తిథిగండాంతమును జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. శుద్ధపాడ్యమి మొదలైదేసితిథులు క్రమంబుగ నంద భద్ర, జయ, రిక్త, పూర్ణ యనుసంజ్ఞ గలవై యుండును. అందు నంద

తిథులయాదియందు ౩ ఘడియలును, పూర్ణతిథులయంత్యమునందు ౩ ఘడియలును, తిథిగండాంతము లనంబడును గాన నివి వివాహాదివిషయమై మృత్యుప్రదము లగు.

అవ. వ్యతీపాతవైధృతిదోషా నాహ—

త్యాజ్యౌ తౌ వ్యతిపాతవైధృతిమహాదోషౌ వివాహాదికే
ష్వాసీతౌ గణితానుసారత ఇమౌ యోగౌ చ మృత్యుప్రదౌ,
దోషాణా మపి సర్వత శ్చ సతతం సర్వేషు కర్మస్వపి
ప్రోక్తా స్తే హ్యఖిలైకవింశతిమహాదోషా స్తు మృత్యుప్రదాః. 95

వ్యా.—త్యాజ్యావితి. గణితానుసారతః గణితశాస్త్రానుసారేణ, సాధ్వి త్రికస్తసీః. ఆసీతౌ ఇమౌ ప్రసిద్ధౌ యోగౌ వ్యతీపాతవైధృతిమహాదోషౌ, వివాహాదికే వివాహప్రభృతిశుభకర్మణి, దోషాణామపి ఏకవింశతిమహాదోషాణాం మధ్యే, సర్వతః సర్వప్రయత్నేన, సంతతం నిత్యం యాతాతా, మృత్యుప్రదౌ, అతస్త్యాజ్యౌ ప్రోక్తాః ఉక్తరీత్యా ప్రతిపాదితాః, తేఽఖిలైకవింశతిమహాదోషాస్తు, సర్వేషుకర్మసు మృత్యుప్రదాః.

అవ. వ్యతీపాతవైధృతిమహాదోషములఁ జెప్పుచున్నారు.—

తా. గణితశాస్త్రానుసారముచేత దోషతరములుగా నేర్పఱుపఁబడిన వ్యతీపాతవైధృతియోగంబు లనెడిదోషంబులును ముందుఁ జెప్పఁబడియున్న యేకవింశతిమహాదోషములును వివాహాదివిషయమై మృత్యుప్రదంబు లని యెఱుంగవలయు.

అవ. దోషప్రతిపాదనం నిగమయతి.—

తల్లగ్నం చ శుభై స్త్రిభి ర్యుతమపి స్వోచ్చస్థితై స్స్వాలయ
స్వాంశస్థై ర్యది మిత్రగై ర్గుణాన్వితై ర్లగ్నం చ సంచేష్టికమ్,
క్రూరేషు త్రిభవారిగేషు యది వా వర్గోత్తమాంశాన్వితం
లగ్నం దోషవిదూషితం యది తదా మృత్యుప్రదం స్యా త్తయోః.

వ్యా.—తల్లగ్నమితి. స్వోచ్చస్థితైః స్వకీయోచ్చస్థానగతైః, స్వాలయస్వాంశస్థైః స్వక్షేత్రస్వాంశస్థైర్వా, త్రిభిః శుభగ్రహైః యుతమపి, తల్లగ్నం వివాహాదిలగ్నం, గుణాన్వితైర్యుతమపి, సంచేష్టికం సంచేష్టికబలయుక్తమపి, క్రూరేషు పాపగ్రహేషు, త్రిభవారిగేషు తృతీయైకాదశషష్ఠేషు స్థితేషు సత్స్వపి యది, లగ్నం వర్గోత్తమాంశాన్విత

మపి, దోషవిదూషితం ఉక్తైకవింశతిమహాదోషాణా మన్యతమేన దూషితంచేత్తదా, లగ్నం, తయో ర్దంపత్యోః, మృత్యుప్రదం స్యాత్.

అవ. ఏకవింశతిమహాదోషము లెన్నిసుగుణములతోఁ గూడి యున్నను మిగులనింద్యంబులని వచించుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహాదిలగ్నము స్వకీయోచ్చస్థాన, స్వక్షేత్ర, స్వాంశ, మిత్రక్షేత్రమిత్రనవాంశములయందున్న మూఁడుశుభగ్రహములతోఁ గూడి, పంచేష్టికబలయుక్తమై 3, ౬, ౧౧ ఈస్థానములయందుఁ బాపగ్రహములుగలదై వర్గోత్తమాంశసహితమై యత్యంతాధికబలముగలదై యున్నను బూర్వము చెప్పఁబడియున్న యేకవింశతిమహాదోషములలోనొకదోషముచేత దూషితంబాయెనేని శుభకర్మలవిషయమై మృత్యుప్రదం బగును.

అవ. ఇత్థ మేకవింశతిమహాదోషా నుక్త్వా ఇదానీం వివాహాదిలగ్నస్య గ్రహసంపత్తి మాహ.—

కేంద్రోపాంత్యధనత్రికోణసహితా స్సౌమ్యా స్తు ఖేటా స్తథా
పాపా స్తు త్రిభవారిగా శ్శుభఫలా స్సర్వే వివాహాదిషు,
శుక్రష్షష్ఠగతో నచే దవనిజో మృత్యుస్థితో వా నచే
జ్జామిత్రే గ్రహవర్జితే హిమకరో లగ్నాష్టరిష్ఫారిగః. 97

వ్యా.—కేంద్రేతి. సర్వేసౌమ్యా శ్శుభగ్రహాః, కేంద్రోపాంత్యధనత్రికోణసహితాః-కేంద్రాణి సప్తమాతిరిక్తలగ్నచతుర్థదశమాని, సప్తమస్యతు అనుపదమేవజామిత్రత్వేన దూషణవిషయత్వాత్. ఉపాంత్యం ఏకాదశం, ధనం ద్వితీయం, త్రికోణే నవమపంచమే, ఏతైస్సహితా యుక్తాస్సంతః, వివాహాదిషు, శుభఫలాః శోభనప్రదాః ఇయాంస్తువిశేషః పాపాస్తు, ఖే ఆకాశే అటంతిగచ్ఛంతీతి ఖేటాః గ్రహాః 'తత్పురుషేకృతిబహుళ' మితిసప్తమ్యాఅలుక్. పాపగ్రహాస్తు, త్రిభవారిగాః లగ్నాత్తృతీయైకాదశషష్ఠస్థానగతాస్సంతః, శుభఫలదా భవంతి నకేవలమేతావత్. శుక్రష్షష్ఠగతః, అవనిజోఽంగారకః, మృత్యుస్థితః లగ్నాదష్టమస్థానగతో వా నచేద్యది, కించ జామిత్రే లగ్నాత్సప్తమే, గ్రహవర్జితే క్రూరసౌమ్యగ్రహరహితేసతిచ, హిమకరశ్చంద్రః, లగ్నాష్టరిష్ఫారిగః లగ్నాదష్టమేద్వాదశే షష్ఠేవాస్థితో నచేద్యది, పూర్వోక్తకేంద్రలాభధననవమపంచమస్థానగతాః, శుభగ్రహాః, తృతీయైకాదశషష్ఠస్థానగాః పాపగ్రహాః ఫలదా భవంతి.

అవ. వివాహాదిలగ్నమునకు గ్రహసంపత్తిని జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. లగ్నమునకు శుక్రుఁ డాఱింటఁ గుజుఁ డెనిమిదింటను సకల

గ్రహంబు లేడింటను, చంద్రుఁడు ౬ టను,౮ టను, ౧౨ టను లేకయుం డిన ౧౨,౪,౫, ౯, ౧౦, ౧౧ ఈస్థానములయందున్న శుభగ్రహంబులును, ౩, ౬, ౧౧ ఈస్థానములయందున్న పాపగ్రహములును శుభప్రదంబులగును.

అవ. అష్టైకవింశతిదోషాతిరిక్తజామిత్రదోష మాహ.—

జామిత్రే చ కరగ్రహే స్థిత ఇనో వైధవ్య మిందుః స్త్రియా
స్సాపత్న్యం మరణం కుజ స్సుతహృతిం సౌమ్యో వినాశం గురుః,
శుక్రో వ్యాధి మథార్కజస్తు కురుతే మృత్యుం తమో బంధనం
శుక్లేందుశ్చ శుభగ్రహా శ్శుభఫలా శ్చేత్యాహు రన్యే బుధాః. ౯౪

వ్యా.—జామిత్ర ఇతి. కరగ్రహే వివాహసమయే, జామిత్రే సప్తమస్థానే, స్థితః ఇనస్సూర్యః, స్త్రియాః వైధవ్యం కురుతే. ఇందుశ్చంద్రః, సాపత్న్యం సపత్నీసంపాదనం, కుజో మరణం, సౌమ్యో బుధః, సుతహృతిం పుత్రనాశనం, గురు ర్వినాశనం, శుక్రో వ్యాధించ, స్త్రియాః కురుత ఇతి సర్వత్రయోజ్యం అథార్కజస్తు శనైశ్చరస్తు, తు శబ్దః పూర్వస్మాద్వైషమ్యం ద్యోతయతి. తమో ర్దంపత్యోః మృత్యుం, తమో రాహుః, బంధనంచ కురుతే. అన్యే బుధాః కేచి దాచార్యాస్తు, శుక్లేందు శ్శుక్లపక్షచంద్రః, శుభగ్రహాః బుధగురుశుక్రాశ్చ, జామిత్రగా అపి శుభఫలాః భవంతీ త్యాహుః.

అవ. జామిత్రదోషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహాదిలగ్నమునకు ౭ ట సూర్యుఁడున్న వైధవ్యమును, చంద్రుఁడున్న సపత్నియుఁ, గుజుఁ డుండిన మృతి, బుధుఁడుండిన పుత్రహాని, గురుఁడుండిన నాశము, శుక్రుఁడుండిన రోగంబును స్త్రీకిఁ గలుగును. శనియుండిన మరణమును, రాహువుండినబంధనమును దంపతులకుఁ గలుగును. శుక్లపక్షచంద్రుఁడును శుభగ్రహంబులును, ౭ ట నుండినను శుభకరంబులని కొందఱియభిప్రాయము.

అవ. అబ్దాదిసంధిషు త్యాజ్యకాలపరిమాణ మాహ.—

అబ్దేషు క్షయవత్సరేచ శుభకృ త్పుష్యే ఽబ్దసంధౌ తథా
పంచాంగాని తు మాసయో ర్దివసయో ర్నక్షత్రయో ర్యోగయోః,
యామార్ధం ఘటికాద్వయం కరణయో శ్చేల్లగ్నయో ర్నాడికా
సంధ్యాయాం ఘటికాత్రయం ద్విఘటికే త్యాజ్యాస్తు సంధావితి.

వ్యా.—అబ్దేష్వితి. అబ్దేషు ప్రభవాదిసంవత్సరేషు, క్షయవత్సరః, నశుభకృత్, శుభకర్మస్వితి శేషః. అబ్దసంధౌ సంవత్సరయో స్సంధౌ, పక్షః పంచదశదినాని, మాసయో స్సంధౌ పంచాహాని, కృష్ణపక్షత్రయోదశీ మారభ్య శుక్లపక్షద్వితీయాపర్యంతం దినపంచకం, దివసయో ర్నక్షత్రయో ర్యోగయోశ్చ సంధౌ, యామార్ధం ఘటికాచతుష్టయం, కరణయో స్సంధౌ ఘటికాద్వయం, లగ్నయో స్సంధౌ చేత్, నాడికా ఏకఘటికా, సంధ్యాయాం సూర్యోదయసూర్యాస్తమయకాలేషు ఘటికాత్రయం, నిశి రాత్రౌ, ద్వితీయయామాంతిమఘటికా తృతీయయామాదిమఘటికాచేతి ద్వేఘటికే నిశీథసంజ్ఞికే భవతః. తత్ర ఘటికాద్వయంచ, త్యాజ్యా ఇతి సర్వత్రానుసంధేయం. నశుభకృతిది సర్వత్ర హేతుత్వే నావగంతవ్యం. అబ్దేషు క్షయవత్సర ఇత్యత్ర దేశభేదేన వ్యవస్థా ద్రష్టవ్యా, తథాచ భాగురిః 'వింధ్యస్యోత్తరదిగ్భాగే షష్ఠ్యంతం వత్సరం త్యజేత్, తస్య దక్షిణదేశేతు త్రిమాసం వర్జయే త్సదా. అంగవంగకళింగేషు మాసషట్కం వివర్జయేత్, ప్రభవాదౌ తు మాసస్స్యాత్సర్వకర్మసు గర్హితః' ఇతి. పక్షో ఽబ్దసంధావిత్యత్రాపి వ్యవస్థా. యదా ఫాల్గునమాసౌ యుగపత్సమాప్యేతే తదా పక్షస్త్యాజ్యః. తదుక్తం 'యదా ఫాల్గునమాసౌ ద్వౌ యుగప ద్విరతిం గతౌ, తదైవ పక్షో వర్షాంతే హేయో నాన్యత్ర కుత్రచి' దితి. కించ, 'దశచాంద్రేతు వర్షాంతే సౌరాబ్దే తు హి వాసరమ్, తథా ద్విరాత్రం చైవాంతే వర్జయే చ్ఛుభకర్మ' స్వితి.

అవ. అబ్దాదిసంధికాలములయందు శుభకర్మలవిషయమై వర్జింపఁదగిన కాలపరిమాణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సంవత్సరములలో నక్షయసంవత్సరంబును, ప్రతిసంవత్సర సంధికాలములయందు ౧౫ దినములు, మాసముల సంధియందు ౫ దినంబులు, దినసంధియందును, నక్షత్రసంధియందును, యోగసంధియందు నర్ధయామకాలంబు, కరణసంధియందు ౨ ఘడియలు, లగ్నసంధియం దొకఘడియయుఁ, ప్రాతస్సాయంకాలములయందు మూఁడుఘడియలు, రాత్రియందు నిశీథకాలము, ఇవి శుభకార్యముల కయోగ్యంబులు. మఱియు నీవిషయమైవ్యాఖ్యయందు దేశభేదములవలనఁ దెలియఁజేసియున్న గ్రంథాంతరశ్లోకములయభిప్రాయము గ్రాహ్యంబు.

అవ. స్వల్పదోషా నాహ.—

వృష్ట్యభ్రభ్రమణాభ్రఘోషపరిధిబ్రధ్నేందువర్ణాన్వితా
విద్యుచ్చాపహిమప్రతీందురవిదిగ్ధూమాదయః కాలజాః,

దుర్యోగా బహవశ్చ దుష్టశకునం దుస్స్వప్న దుర్వీక్షణే
దుర్వాక్యశ్రవణం చ దుష్టమరుతో దుఃఖప్రదా మంగళే. 100

వ్యా.—వృష్టిరితి. వృష్ట్యభ్రభ్రమణాభ్రఘోషపరిధిబ్రధ్నేన్దువర్ణాన్వితాః-వృష్టిర్వర్షం, అభ్రభ్రమణం మేఘాడంబరః, అభ్రఘోషః మేఘగర్జితం, పరిధిః సూర్యాచంద్రమసోః పరివేషః, 'పరివేషస్తు పరిధి' రిత్యమరః. బ్రధ్నసూర్యః, ఇందువర్ణాన్వితః చంద్రవచ్ఛుక్లవర్ణసహిత ఇత్యర్థః. 'భాస్కరాహస్కర బ్రధ్న ప్రభాకర విభాకరా' ఇత్యమరః. కాలికాః, విద్యుత్తటిత్, చాపః ఇంద్రధనుః, హిమస్తుషారః, ప్రతీందుః ప్రతిచంద్రః, ప్రతిరవిః ప్రతిసూర్యశ్చ, దిగ్ధూమాదయశ్చ బహవో దుర్యోగాః, అత్ర ధూమకేత్వాదయో దుష్టయోగాః, దుష్టశకునం సర్పశశకాదిదర్శనం, దుస్స్వప్నంచ, దుర్వీక్షణం దుష్టవస్తుదర్శనం, దుర్వాక్యశ్రవణ మమంగళవాక్యశ్రవణం, దుష్టమరుతః మహావాయవశ్చ, మంగళే శుభకర్మణి, దుఃఖప్రదా భవంతి.

అవ. స్వల్పదోషములం జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వర్షము, మేఘాడంబరము, మేఘగర్జితము, సూర్యచంద్రులపరివేషము, సూర్యుఁడు చంద్రునివలెఁ దెల్లవన్నెఁ గలిగియుండుట, మెఱుపు, ఇంద్రధనస్సు, ప్రతిచంద్రుఁడు, మంచు, ప్రతిసూర్యుఁడు, దిగ్ధూమము, ధూమకేతువు, పెనుగాలి యివిమొదలగు దుష్టయోగంబులును, దుశ్శకున, దుస్స్వప్న, దుష్టవస్తుదర్శన, దుర్వాక్యశ్రవణంబులును శుభకర్మలవిషయమై దుఃఖప్రదంబులు.

అవ. అన్యానపి స్వల్పదోషా నాహ.—

ఋక్షోల్కాశనిపాతనాని గురుభృగ్వోర్వ్యస్తసంస్థితి
ర్దిగ్దాహో యమకంటకశ్చ గుళికా ప్యర్ధప్రహారా స్తథా,
లత్తోపగ్రహసౌమ్యవిద్ధఖచరా శ్శూన్యాఖ్యతిథ్యాదయో
దగ్ధాఖ్యా అపి పంచకాణబధిరాఖ్యాంధాఖ్యలగ్నాదయః. 101

వ్యా.—ఋక్షేతి. ఋక్షోల్కాశనిపాతనాని, ద్వంద్వాంతే శ్రూయమాణః పాతనశబ్దః ప్రత్యేక మభిసంబధ్యతే నక్షత్రపాతనోల్కాపాతనాశనిపాతనాని, గురుభృగ్వోర్వ్యస్తస్థితిః గురుశుక్రయోః పరస్పరం సప్తమస్థానస్థితిః, దిగ్దాహః, యమకంటకగుళికార్ధప్రహారాః పాఞ్చజనితాః ప్రసిద్ధాః, లత్తాః ప్రసిద్ధాః, ఉపగ్రహాస్సూర్యాక్రాన్తనక్షత్రాత్ అష్టాపగ్రహాః, తేచ విస్తరభయాన్నేహ లిఖ్యంతే సౌమ్యవిద్ధః పంచశలాకోక్తసౌమ్యగ్రహవేధః, ఖచరః ఖచరయోగః, శూన్యాఖ్యతిథ్యాది

యః శూన్యసంజ్ఞకతిథివారనక్షత్రాణి, కించ, దగ్ధాఖ్యాఅపి దగ్ధసంజ్ఞకతిథివారనక్షత్రాణి,పంగుకాణబధిరాఖ్యాంధాఖ్యలగ్నాదయః పంగుకాణబధిరాంధసంజ్ఞకాః లగ్నాదయశ్చ, ఆదిశబ్దేన తిథివారనక్షత్రాణి ఏతే వివాహాదిషు నయోగ్యా ఇత్యధ్యాహారః.

అవ. మఱికొన్ని స్వల్పదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. నక్షత్రములు, కొఱవులు, పిడుగు లివి మొదలగునవి యాకసమునుండి క్రిందఁబడుట, గురు శుక్రు లొకరికొకరు ౭ట నుండుట, దిగ్దాహము, యమకంటకము, గుళిక, అర్ధప్రహరము, లత్తలు, ఉపగ్రహములు, శుభగ్రహవేధ, ఖచరయోగము, శూన్యతిథివారనక్షత్రములు, దగ్ధతిథివారనక్షత్రములు, పంగుకాణబధిరాంధము లనెడిలగ్నతిథివారనక్షత్రంబు లివి వివాహాదుల కయోగ్యంబులు.

అవ. అథ స్వల్పదోషాణాం దేశవ్యవస్థా మాహ.—

ప్రోక్తా విస్తరభీతిత శ్చ కతిచి త్స్వల్పాశ్చ దోషా మయా
సౌరాష్ట్రాంగకళింగవంగమగధావంతీషు కాశ్మీరకే,
గౌడద్రావిడసాల్వమధ్యమకురుమ్లేచ్ఛేషు దేశేషు తే
బాహ్లీకాదిషు మంగళే నిధనదా శ్శేషే తు దేశే శుభాః ॥ 102

వ్యా.—ప్రోక్తా ఇతి. యద్యపి ఉక్తాతిరిక్తాః దోషా బహవ స్సంతి తథాపి విస్తరభీతితః విస్తరభయాత్ కతిచిదేవ స్వల్పాదోషాః మయాప్రోక్తాః కథితాః తేపి స్వల్పదోషాఅపి, సౌరాష్ట్రాంగకళింగవంగమగధావంతీకాశ్మీర గౌడద్రావిడసాల్వమధ్యమకురుమ్లేచ్ఛేషు బాహ్లీకాదిషు చ దేశేషు ఏతేషు దేశేష్వేవ నిధనదాః, శేషే దేశేతు, మంగళే శుభకర్మణి శుభాః.

అవ. స్వల్పదోషములకు దేశవ్యవస్థను జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ఈచెప్పఁబడిన దోషములుగాక యనేకస్వల్పదోషములు గలవైనను గ్రంథవిస్తరభయముచేత సంగ్రహముగఁ జెప్పఁబడినవి. ఈస్వల్పదోషములును సౌరాష్ట్రాంగకళింగవంగమగధావంతీకాశ్మీరగౌడద్రావిడసాల్వమధ్యమకురుమ్లేచ్ఛబాహ్లీకాదిదేశములకుఁ దక్కఁ దక్కిన దేశములయందుఁ బని లేదు.

అవ. శ్లోకద్వయేన స్వల్పదోషాపవాద మాహ.—

స్వోచ్చస్థానగతో వివాహసమయే మూలత్రికోణస్థితః
స్వక్షేత్రే సుహృది సంస్థిత శ్చ బలవా న్మిత్రాంశకస్థోఽపి వా,

ద్యూనాఖ్యంచ విసృజ్య కేంద్రమితరత్కేంద్ర త్రికోణస్థిత
స్సౌమ్యోవా గురురేవ వా౽సురగురు ర్హంత్యేష దోషాన్బహూన్.

వ్యా —స్వోచ్చేతి సౌమ్యః బుధోవా, గురుగురేవవా, అసురగురు శ్శుక్రోవా, వివాహసమయే వివాహలగ్నకాలే, స్వోచ్చస్థానగతోవా, పూర్వోక్తమూలత్రికోణ స్థితోవామిత్రాలయస్థోపి మిత్రక్షేత్రగతోవా, బలవాన్ బలయుక్తస్సన్, స్వక్షేత్రే స్థితోవాయది, కించ ద్యూనాఖ్యం సప్తమం కేంద్రం, విసృజ్య విహాయ, పూర్వోక్తజామిత్రదోషాక్రాంతత్వాదితిభావః. ఇతరత్కేంద్ర త్రికోణస్థితో యది, దోషాన్బ హూం అర్బుదసంఖ్యాకదోషాన్, హంత్యేవ. ఏవకారేణ నసంశయఇత్యర్థో౽వగమ్యతే,

అవ. రెండుశ్లోకముల చే స్వల్పదోషభంగమును జెప్పుచున్నాఁడు.

తా. బుధగురుశుక్రులలో నొకరు వివాహసమయంబున స్వోచ్చ మూలత్రికోణమిత్రక్షేత్రస్వక్షేత్రములయందైనను, లగ్నమందైనను, ౪, ౫, ౯, ౧౦ ఈస్థానములయందైన నుండిరేని యర్బుదసం ఖ్యాకంబులగు దోషములఁ బోఁగొట్టుననుటకు సందియంబు లేదు.

క్రూర ష్షష్ఠభవత్రిగో యది బలీ హంత్యాశు దోషాయుతం
లగ్నేశశ్చ బలీ యథోక్తగృహగో లగ్నంచ పంచేష్టికమ్,
రాత్రా వేవ నిశాకరో యది బలీ చైకాదశస్థో౽పివా
లగ్నైకాదశగో రవిస్తు సకలాన్ దోషాన్ నిహంతి స్ఫుటమ్. 104

వ్యా.—క్రూర ఇతి, బలీ ఉచ్చాదిక్షేత్రగతః, క్రూరస్సూర్యాంగారకశనీనా మన్యతమః, షష్ఠభవత్రిగః లగ్నాత్ షష్ఠేఏకాదశేతృతీయేవా స్థితో యది, ఆశు శీఘ్ర మేవ, దోషాయుతం దోషాణా మయుతం, దశసహస్రదోషా చిత్యర్థః హంతి వినాశ యతి లగ్నేశశ్చ వివాహలగ్నాధిపః, బలీసన్ యథోక్తగృహగః కేంద్రే త్రికోణే, ఏకాదశేవా స్థితోయది, సోపి దోషాయుతం నిహంతి. పంచేష్టికగుణయుక్తంలగ్నంచ పూర్వవత్, బలీ నిశాకరశ్చంద్రశ్చ, ఏకాదశస్థోయది, రాత్రావేవ రాత్రింగతలగ్నా యుతదోషాన్నిహంతి. ఏవకారేణ దివాభాగలగ్నగతదోషాణాం త్యాగ స్సీవకార్యః. రవి స్తు లగ్నైకాదశగోయది, సకలాన్ దోషాన్, స్ఫుటం యథాతథా నిహంతి తుశబ్దః దివాభాగగతదోషానితిపూర్వస్మాద్విశేషం ద్యోతయతి 'తు స్యా ద్భేదే౽వధారణ' ఇత్యమరః సూర్యస్యదివాభాగ ఏవ బలిత్వాదితి తత్త్వమ్ 'రాత్రింబలా శ్శౌమశశాంక మందా స్సర్వత్రజ్ఞ శుక్రా దివిశేషతస్తు' శ్చేతి శ్రీపతివచనప్రామాణ్యాత్.

తా. బలయుక్తమగు పాపగ్రహము ౩, ౬, ౧౧ ఈస్థానముల యందున్నను, బలవంతుఁడైన లగ్నాధిపతి లగ్నమునయున్నను ౪, ౫,

౯, ౧౦, ౧౧ ఈస్థానములయందున్నను లగ్నము పంచేష్టికబలయుక్త మైనను, పదివేలదోషములు నాశమునొందును. ౧౧ ట నున్న బలయుక్తుఁ డగుచంద్రుఁడు రాత్రిలగ్నము నొందియున్నఁ బదివేలదోషములను లగ్నైకాదశగతుం డగునార్యుఁడు పవటిలగ్నము నొందియున్న సకలదోషములను హతంబులు గావించును.

అవ. దోషప్రస్తావ ముపసంహరతి —

ఉద్వాహాదిషు చైకవింశతిమహాదోషాన్ విస్సృజ్యేతరాన్
స్వల్పాన్ దోషగణాన్ గుణాంశ్చగణితాన్నిశ్చిత్య శాస్త్రాత్స్ఫుటమ్,
లగ్నం యత్ర గుణాధికంచ సకలై ర్గ్రాహ్యం న దోషాధికం
బ్రహ్మోనా పరిహర్తు మత్ర సకలాన్ దోషాన్ సమర్థో నహి. 105

వ్యా — ఉద్వాహాదిష్వితి. ఏకవింశతిమహాదోషాన్ విసృజ్య, ఇతరాన్మహాదోషాతిరిక్తాన్, స్వల్పాన్ దోషగణాన్ దోషసంఘాన్, గుణాంశ్చ, గణితాచ్ఛాస్త్రాత్ జ్యోతిశ్శాస్త్రాత్, స్ఫుటం నిశ్చిత్య యత్ర యస్మిన్ లగ్నే, గుణాధికం దృశ్యతే తల్లగ్నం, ఉద్వాహాదిషు, సకలై ర్విద్వద్భిః గ్రాహ్యం దోషాధికం లగ్నంతు, నగ్రాహ్యం అనేన స్వల్పదోషయుక్తలగ్నం గ్రాహ్యమిత్యర్థా ల్లభ్యతే. స్వల్పదోషైరప్యయుక్తంలగ్నం దుర్లభమిత్యాహ అత్ర వివాహాదిలగ్నే, సకలాన్ దోషాన్ అధికానల్పానపిదోషాన్, పరిహర్తుం, బ్రహ్మాపిసమర్థోనహి, కిముత మనుష్యా ఇతిభావః,

అవ. దోషప్రసంగము నుపసంహారము చేయుచున్నాఁడు.—

తా. ఏకవింశతిమహాదోషములగాని తక్కినస్వల్పదోషములను సుగుణములను జ్యోతిశ్శాస్త్రమువలన నిర్ణయించి, యేలగ్నంబున దోషములకంటె గుణము లధికముగ నుండునో యాలగ్నమును వివాహాదిశుభకార్యవిషయమై గ్రహింపవలయుఁగాని యధికదోషములు గలలగ్నమును గ్రహింపవలదు. స్వల్పదోషములైనఁ గలిసికయుండెడిలగ్నమును నిర్ణయించుట బ్రహ్మకైన వశంబుగాదు గావున స్వల్పదోషయుక్తలగ్నము గ్రాహ్యము.

అవ. అథ వింశతిసర్గవిచార మాహ —

నాడీ రాశి తదీశ యోని గణతారాదీర్ఘా గణా శ్చాపి చ
ద్వర్గా ముఖ్యతరా వివాహసమయే శేషా స్తు మధ్యా స్మృతాః,

మాహేంద్రో గణితాయవశ్యదినభా వర్ణోథవిద్ధాండజా
రజ్జూర్యోగినిలింగభూతశశియుగ్గోత్రాహ్వయా వింశతిః. 106

వ్యా.—నాడీతి. నాడీరాశితదీశయోనివనితాదీర్ఘాః-నాడీ కూటః, రాశివర్గః, తదీశః గ్రహమైత్రవర్గః, యోనిః యోనివర్గః, వనితాదీర్ఘః స్త్రీదీర్ఘవర్గః, గణశ్చ గణః వర్గశ్చేత్యేతే షడ్వర్గాః, వివాహసమయే, ముఖ్యతరాః అత్యంతముఖ్యాః, తత శ్శేషా శ్చతుర్దశవర్గాః, మధ్యా అనుత్తమా ఇత్యర్థః మాహేంద్రః మహేంద్రవర్గః, గణితః, ఆయః, వశ్యః, దినభః దినకూటశ్చేతే తథోక్తాః వర్ణో జాతికూటః, ఉ విద్ధః వేధాకూటః, అండజః పక్షికూటః, రజ్జుః రజ్జుకూటః, యోగినిలింగభూతశశియుగ్గోత్రాహ్వయాః-యోగినీవర్గః, లింగవర్గః, భూతవర్గః, చంద్రయోగవర్గః, గోత్రవర్గః, ఇతి ఆహ్వయా యేషాంతే తథోక్తాః, సర్వేమిళిత్వా వింశతి వర్గాః కూటా భవంతి.

అవ. వింశతివర్గనామములఁ దెలుపుచున్నాఁడు —

తా. నాడీకూటము, రాశివర్గువు, గ్రహమైత్రయోని,స్త్రీదీర్ఘవర్గువులును గణకూటము ఈ౬ను మిగుల ముఖ్యములు. మాహేంద్రగణితవర్గువులును, ఆయవశ్యవర్గువులును, దినవర్గువు, జాతికూటము, వేధాకూటము, పక్షిరజ్జుకూటములును, యోగినీలింగభూతవర్గువులును, చంద్రయోగకూట, గోత్రవర్గులు నీ ౧౪ను మధ్యమంబులు. అన్నియుం జేరి ౨౦ వర్గువులు.

అవ. అథ చతుర్భిః శ్లోకైః ప్రథమోద్దిష్టం నాడీకూట మాహ —

యా తస్యాస్తు కరగ్రహే యది చతుస్త్రిద్వ్యంఘ్రిధిష్ణ్యస్థితా
దస్రర్క్షాత్త్రిషు వహ్నిభాద్యది చతుర్ష్వేవేందుభాత్పంచసు,
నాడీష్వాసు తత్క్రమాచ్చ గణనా భిన్నాంగుళిస్థా శుభా
నాడీశుద్ధిరిహైవ భాగ్యజననీ మాంగల్యసూత్రం తు సా. 107

వ్యా —యేతి. యా నారీ చతుస్త్రిద్వ్యంఘ్రిధిష్ణ్యస్థితా, చతుష్పాత్త్రిపాద్ద్విపాన్నక్షత్రేషు జనితేత్యర్థః ప్రత్యేకమన్వయః. త్రిపాన్నక్షత్రాణి కృత్తికాపునర్వసూత్తరఫల్గునీవిశాఖోత్తరాషాఢాపూర్వాభాద్రాఖ్యాని షట్ ద్విపాన్నక్షత్రాణి మృగశీర్షచిత్రాధనిష్ఠాఖ్యాని త్రీణి. శేషాణ్యష్టాదశ చతుష్పాన్నక్షత్రాణి, చతుష్పాన్నక్షత్రాణాం దస్రర్క్షాత్ అశ్విని ప్రభృతి త్రిష్వంగుళిన్యాసు, త్రిపాన్నక్షత్రాణాం వహ్నిభాత్ కృత్తికానక్షత్రమారభ్య చతుర్ష్వంగుళిన్యాసు, ద్విపాన్నక్షత్రాణాం ఇందుభాత్ మృగశీర్షనక్షత్రాత్ప్రభృతి పంచసు అంగుష్ఠప్రభృతినాడీష్వాసు

అంగుళీపర్వసు. ఏవం క్రమాత్ ఉత్క్రమాత్, యా గణనా క్రియతే, సా గణనా, వర నక్షత్రస్థానీయాంగుళిభిన్నాంగుళిస్థా యది, శుభాశుభదా, ఇయం నాడీశుద్ధిః, ఇహైవ నాస్త్రీజన్మని, భాగ్యజననీ సౌభాగ్యవర్ధినీ, కించ, తస్యాస్తు స్త్రియాః, కరగ్రహే వివాహే, మాంగళ్యసూత్రం మంగళసూత్రం భృశదా భవంతి.

అవ. నాలుగుశ్లోకములచే నాడీకూటమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. చతుష్పాన్నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీకి అశ్విన్యాదిగ మూఁడు వ్రేళ్లయందును, కృ, పున, ఉత్తర, వి, ఉషా, పూభా ఈ త్రిపాన్నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీకి, కృత్తిక మొదలు నాలుగువ్రేళ్లయందును, మృ, చి, ధని ఈద్విపాన్నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీకి, మృగశిర మొదలైదువ్రేళ్లయందును, లెక్కింపఁగాఁ గన్నియజన్మనక్షత్రము, వరునిజన్మనక్షత్ర మున్న వ్రేలియందు లేక మఱియొకవ్రేలియందున్న శుభకరం బగుటయుఁగాక స్త్రీకి మంగళసూత్రముం బోల మిక్కిలి సౌభాగ్యప్రదం బగును

అవ. పక్షాంతరే నాడీకూట మాహ. —

త్రీణి త్రీణ్యథ దస్రభాది గణయే ద్భాని క్రమా ద్వ్యుత్క్రమా
ద్దంపత్యో రపి జన్మభే శుభఫలే భిన్నాంగులిస్థే యది,
పార్శ్వైకాంగుళిసంస్థితం యది వధూం హంత్యేవ ధిష్ణ్యద్వయం
తన్మధ్యాంగుళిసంస్థితం యది పతిం హంత్యేవ పాణిగ్రహే. 108

వ్యా — త్రీణీతి. త్రీణి త్రీణి భాని నక్షత్రాణి, దస్రభాది అశ్విని ప్రభృతి. క్రమాత్ వ్యుత్క్రమాచ్చ గణయేత్. దంపత్యోః జన్మభే జన్మనక్షత్రే, భిన్నాంగులిస్థే యది, తదా శుభఫలే, శుభఫలప్రదే ఇత్యర్థః. ధిష్ణ్యద్వయం దంపత్యో ర్జన్మనక్షత్రద్వయం, పార్శ్వైకాంగుళిసంస్థితం పార్శ్వయోరేకాంగుళ్యాం సంస్థితం యది, తదా పాణిగ్రహే వధూం హంత్యేవ. తత్ ధిష్ణ్యద్వయం, మధ్యాంగుళిసంస్థితం యది, తదా పతిం వరం హంత్యేవ.

అవ. నాడీకూటమును మఱియొకవిధంబునఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. అశ్విని మొదలు మూఁడేసినక్షత్రముల మూఁడువ్రేళ్లయందుఁ గ్రమవ్యుత్క్రమములచే గణనచేయఁగా వధూవరులనక్షత్రములో వ్రేలియందుండక వేఱువేఱుగ నున్న శుభకరంబు లగుననియు, కడపటివ్రేళ్లయందొకవ్రేలియందున్న నిక్కముగ వధువు మరణించుననియు, నడుమవ్రేలియందున్న మిక్కిలి పరిహారకరము కాదు, వరునికి మృతి యని

అవ. పార్శ్వైకాంగుళిదోషాపవాద మాహ —

పత్న్యోస్తైస్త్రితయై ర్యది వ్యవహితం స్త్రీభం చ పుంభం ద్వయం
పార్శ్వైకాంగుళిసంస్థితం యది తదా చ్ఛేద్రాశికూటే శుభే,
సద్రజ్జౌ నరయో ర్వియోగసమయే క్యేకాధిపత్యే తయో
ర్మైత్రే కేపి తదైకనాడిజనితో దోష స్తు నే త్యూచిరే 109

వ్యా.—పత్న్యోస్తై రితి. స్త్రీభం స్త్రీజన్మర్క్షం, పుంభం పుంజన్మర్క్షం చేతి. ద్వయమేవంభూతజన్మనక్షత్రద్వయం, త్రితయైః పత్న్యోస్తైః త్రిభిః పత్న్యోస్తైః, వ్యవహితమంతరితంసత్, పార్శ్వైకాంగుళిసంస్థితంవా, అథవా తదా వివాహసమయే, తద్రాశికూటే దంపత్యోః రాశికూటే, శుభేవా యది, అథవా వియోగసమయే వివాహకాలే,తథా చ పశ్చాత్, 'పుమాన్ స్త్రియే'త్యేక శేషః తయో స్సద్రజ్జౌ రజ్జుకూటేశుభేవా యదీత్యర్థః ద్వయోః దంపతిజన్మరాశ్యో రేకాధిపత్యే, ద్వయోరేకఏవాధిపతిశ్చే దిత్యర్థః. అథవా. ద్వయోర్మైత్రే దంపత్యోరాశ్యధిపత్యోర్మైత్రీ త్వేవ యది, తదా,ఏకనాడీజనితదోషః ఏకాంగుళిజన్యదోషః,నాస్తీతి, కేచిదాచార్యాః,ఊచిరే జగుః ప్రోచే క్షిట్.

అవ. దంపతులజన్మనక్షత్రము లొక వ్రేలికి వచ్చినను దోషము లేక యుండెడివిధమును జెప్పుచున్నాడు —

తా. పూర్వశ్లోకమునఁ జెప్పఁబడినక్రమంబున, దంపతుల జన్మనక్షత్రములు అశ్వినిమొదలు ముమ్మారు గణనచేయఁగ నొక వ్రేలిని బొందకయుండి యొకప్పుడు నొకవ్రేలిని బొంది యున్నను, దంపతుల రాశికూటరజ్జుకూటములు శుభకరంబులై యున్నను, ఉభయుల జన్మరాసుల కొకగ్రహ మధిపతియై యున్నను, జన్మరాశ్యధిపతులు పరస్పర మిత్రత గలవారై యున్నను నట్టిసమయమున నేకాంగుళిస్థిత నక్షత్రదోషము పనిలేదని కొందఱియభిప్రాయము.

అవ. నాడీకూటము త్వేకదానికి ముఖ్యాంశత్రిభంగ మాహ —

ఇంద్రాగ్నీవసుమిత్రపూర్వవిశ్వహ్వానాఖ్యానం —
ద్ఘ్యే త్వే పుష్యసు ధర ఃఋష ఛే ద్వే హేస్య ప్స్యే శుభే,
అంత్యోన్యాంత్యవిధిద్వయే గిరిశ చిత్రాన్వీప త్రైవ్యా
నానాంపదదయో ర్వ మిశ్రుణ కౌన్యాన్యేష వా. 110

వ్యా.—ఇంద్రాగ్నీ ఇతి ఇంద్రాగ్నీ పుష్య ప్రపూర్వసవిత్ర స్వాతీర వాక్యైకపాదః విశాఖానసస్థానూరాధా రేవతీషా స్వాత్యా ర్ద్రాప్రాచ్యభాద్రః-వి శేషు, శేషు, అష్టను

నక్షత్రేషువా, ఏకనాడీదోషో నాస్తి. అథవా, ఏతే ష్వష్టస్వేవనక్షత్రేషు, ద్వేదంపతీజననభేదంపతీజన్మనక్షత్రే, ఏకధిష్ణ్యేసమానపాదగతేవా, శుభేశుభకరే,భవతః కుతస్తల్లభ్యతఇతిచేత్, నానాపాదజయో రిత్యుత్తరార్ధే వక్ష్యమాణత్వాత్. అత్రేదం ప్రతిభాతి-ధనిష్ఠానూరాధే మధ్యాంగుళిస్థితే అపిశుభే అన్యానిపార్శ్వైకాంగుళిసంస్థితాని శుభానీతి కించ అంత్యోపాంత్యవిధిద్విదైవగిరిశ శ్రీశాత్యపితేష్వేషు రేవత్యుత్తరాభాద్రారోహిణీవిశాఖార్ద్రాశ్రవణాపుష్యమఖాసు, యమేందువరుణబ్రధ్నాహ్యసార్పేషు భరణీమృగశీర్షశతభిషక్సప్తపూర్వాషాఢాశ్లేషాసు షట్సుచ, నానాపాదజయోః భిన్నపాదసంభూతయోర్వా, ఏకనాడీదోషో నాస్తి. ఉత్తరాభాద్రా పుష్య భరణి మృగశీర్ష పూర్వాషాఢాపంచకం మధ్యనాడీస్థితమపి భిన్నపాదగతంచే చ్ఛుభావహం, అన్యాని సమ పార్శ్వస్థితాని భిన్నపాదగతాని శుభాని. ఉక్తాతిరిక్తాశ్వినీపునర్వసూపూర్వఫల్గున్యుత్తరఫల్గునీచిత్రా జ్యేష్ఠామూలోత్తరాషాఢానాం మధ్యే, మధ్యైకనాడీస్థితేచిత్రా ఫల్గున్యౌ అన్యానిపార్శ్వస్థితానిచ, సర్వదా నింద్యాని, అత్ర రేవతీవిశాఖార్ద్రాహస్తానాం పునః గ్రహణంభిన్నపాదవిషయార్థం

అవ. ఏకాంగుళిస్థితనక్షత్రజన్యదోషములకు విధ్యంతరములచే తః బరిహారమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. దంపతులు, ధ, అనూ, స్వా, పూభా ఈనక్షత్రములయందైనను, ఈ నక్షత్రములలో నొకనక్షత్రంబున నొకపాదమునందైనను, ఉభా, రో, శ్ర, పుష్య, మఖ, భ, మృ, శ, పూషా, ఆశ్రేష ఈనక్షత్రములు భిన్నపాదములయందైనను, రే, వి, ఆర్ద్రా,హ, యీనక్షత్రములయందైనను, యీనక్షత్రముల భిన్నసమానపాదములయందైనను జన్మించియుండిరేని యేకాంగుళిస్థితనక్షత్రదోషము లేదు.

అవ. అథ త్రిభిః శ్లోకైః రాశికూట మాహ.—

జ్ఞేయా న్యంఘ్రిచతుష్టయాని సకలా న్యృక్షాణి దస్రాదితో
ప్యేకైకస్య నవాంఘ్రికం ప్రతిగృహం జ్ఞేయంచ మేషాదితః,
రాశ్యంతం గణయే ద్వరస్య తు సదా స్త్రీజన్మరాశ్యాదితః
ప్రోక్తా దోషనిరూపణే ప్రథమతో మేషాదిరాశీశ్వరాః 111

వ్యా —జ్ఞేయా నీతి దస్రాదితః అశ్విన్యాదీని,సకలాని ఋక్షాణి,అంఘ్రిచతుష్టయాని పాదచతుష్టయయుక్తా నీతిజ్ఞేయాని 'పాదః, పదంఘ్రిశ్చరణోస్త్రియా'మిత్యమరః. మేషాదితః మేషాదిద్వాదశరాశీనా మేకైకస్య రాశేః,ప్రతిగృహం నవాంఘ్రికం నవపాదాత్మకం,జ్ఞేయం జ్ఞాతవ్యం తత్ర సదా సర్వదా,స్త్రీజన్మరాశ్యాదితః వధూరాశిమా

భ్య పరస్య రాశ్యంతం గణయేత్. దోషవిషయే షడేకవింశతిమహాదోషవిషయావసరే, ప్రథమత ఏవ, మేషాదిరాశీశ్వరాః ప్రోక్తాః భౌమశ్శుక్ర ఇత్యాదినా ఉక్తాః. కిమర్థమేతన్నిరూప్యత ఇతి చేత్, వక్ష్యమాణశ్లోకే, 'మిత్రత్వే గ్రహయోరిమా' వితి రాశ్యధిపతిత్వస్యాఽపేక్షితత్వాత్.

అవ. మూఁడుశ్లోకములచేత రాశికూటమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ఒక్కొక్క నక్షత్రమునకు నాలుగుపాదములు. అట్టిపాదములు తొమ్మిది చేరిన నొకరాశియగును. రాశికూటాదివిచారముఁ జేయునపుడు కన్యకాజన్మరాశిమొదలు వరునిజన్మరాశివఱకు లెక్కింపవలయును.

అథ, గణనాయాః ఫలమాహ.—

దంపత్యోస్సమసప్తమా చ సుతదా త్వేకరాశిస్త్రయో
ర్ముఖ్యౌ తౌ త్రిభవౌ చతుర్దశమా తద్వ్యత్యయా వా శుభా,
ఉద్వాహే నవపంచమా త్వశుభదా తద్వ్యత్యయా వా శుభా
మిత్రత్వే గ్రహయోరిమావపి శుభా వేకాధిపత్యేఽపి వా. 112

వ్యా.—దంపత్యోరితి దంపత్యోః జాయా చ పతిశ్చ దంపతీ తయోః వధూవరయోః, రాశీ, సమసప్తమౌ చేత్, సుతదౌ పుత్రప్రదౌ స్త్రీరాశిమారభ్య పురుషరాశిపర్యంతం గణనాయాం క్రియమాణాయాం, రాశీనాం సప్తసంఖ్యా చేత్సమసప్తకం భవతి. తయోర్దంపత్యోః, రాశీ, ఏకరాశిశ్చేత్తావపి ముఖ్యౌ ఉత్తమౌ. కించ త్రిభవౌ స్త్రీరాశిమారభ్య పురుషరాశిపర్యంతం పునః పురుషరాశిమారభ్య స్త్రీరాశిపర్యంతం చ గణనాయాం సత్యాం తృతీయైకాదశౌ, తద్వత్ చతుర్దశమౌ చ తద్వ్యత్యయా తావేకాదశతృతీయౌ దశమచతుర్థౌ చేత్, శుభౌ, అన్యథా అశుభౌ, ఉద్వాహే ఉద్వాహసమయే, నవపంచమౌ తు అశుభౌ, తద్వ్యత్యయా పంచమ నవమౌ చేత్, శుభౌ. గ్రహయోర్వధూవరరాశ్యధిపత్యోః మిత్రత్వే సతి వా, ఏకాధిపత్యే సతి వా, తయోః జన్మరాశ్యోః, ఏక ఏవాధిపతిశ్చేత్, ద్వావిమావపి నవపంచమావపి, శుభౌ

అవ. కన్యకజన్మరాశిమొదలు గణన చేసినందునఁ గలిగెడి ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కన్యకజన్మరాశిమొదలు వరజన్మరాశివఱకు గణనచేయఁగా వరునిజన్మరాశి ఏడవదైయున్నఁ బుత్రప్రదంబగును. దంపతులన్న

రాసు లొకటియై యున్న నుత్తమంబగును. స్త్రీజన్మరాశికి పురుషజన్మ రాశి ౩,౪,౯,౧౦,౧౧, ఈ సంఖ్యగలదై యున్నను, పురుషరాశికి, స్త్రీరాశి ౩,౪,౫,౧౦,౧౧ ఈసంఖ్యగలదై యున్నను శుభకరంబగును. దంపతుల జన్మరాశ్యధిపులు పరస్పరమిత్రత్వముగలవారై యున్నను, దంపతిజన్మ రాసుల కొకగ్రహ మధిపతియై యున్న నపుడు, స్త్రీజన్మరాశికి ౫ వదియై యున్న పురుషరాశియు, పురుషరాశికి ౯ వదియైయున్న స్త్రీరాశియు, శుభకరంబగును ఉక్తవ్యతిరిక్తంబుగ నున్నపక్షమున నశుభకరంబగును.

స్యా ద్ద్విర్ద్వాదశే ఆర్తిదః కలహదః షష్ఠాష్టకస్తు క్రమా
త్సర్వత్రాపి సమాలయాది రథవా ద్విర్ద్వాదశోఽప్యుత్తమః,
దంపత్యో ర్విషమాలయాది రథవా షష్ఠాష్టకః శోభనో
వర్గా యద్యపరే శుభా అథ శుభా స్తద్వ్యత్యయా మధ్యమా.

వ్యా.—స్యా దితి. ద్విర్ద్వాదశః, ఆర్తిదః వ్యథాకరః, ద్వాదశద్వికం తు శుభ మిత్యర్థా ల్లభ్యతే. షష్ఠాష్టకస్తు కలహదః దంపత్యోః కలహప్రదః, అష్టమషష్ఠౌ తు శుభౌ, సర్వత్ర పక్షే, సమాలయాది స్సమరాశి రాది ర్యస్య స ఉత్తమః, అథవా ద్విర్ద్వాదశోఽపి సమాలయాది ర్యది శుభః, అనేన స్త్రీరాశి స్సమరాశిశ్చే చ్ఛుభః. షష్ఠాష్టకస్తు విషమాలయాదిశ్చే ద్దంపత్యోః శోభనః వర్గా శ్శుభశ్చే ద్వర్గా యది శుభాః, అశుభాశ్చే దశుభాః. తద్వ్యత్యయా గయోః ద్విర్ద్వాదశషష్ఠాష్టకయోః వ్యత్యయా, మధ్యమా, మధ్యమఫలదా నుత్తమా ఇతి యావత్.

తా. స్త్రీజన్మరాశి మొదలు పురుషజన్మరాశివఱకు గణనచేయఁగా స్త్రీరాశికిఁ బురుషరాశి ౨ వదిగానుండి పురుషరాశికి స్త్రీరాశి ౧౨ వదిగానున్న దుఃఖకరంబగును. పురుషరాశి ౬ వదిగానుండి స్త్రీరాశి ౮ వదిగానున్నఁ గలహాకరంబగు. పురుషరాశి ౧౨ వదిగానైన ౬ వదిగానైన నుండి స్త్రీరాశి ౨ వదిగానైన ౮ వదిగానైన నున్న మధ్యమంబై యుండు. ఇది యట్లుండఁగాక స్త్రీరాశి వృషభాదిసమరాసులలో నొకటిగ నుండెనేని యపుడు ౨ వదిగానున్న పురుషరాశియు, ౧౨ వదిగానున్న స్త్రీరాశియు శుభకరంబగును. స్త్రీరాశి మేషాదివిషమరాసులలో నొకటిగనున్నపుడు ౬ వదిగానున్న పురుషరాశియు, ౮ వదిగానున్న స్త్రీరాశియు శుభకరంబగును. షడ్వర్గములు శుభసంబంధులై యున్న శుభకరంబులగు. నశుభకరంబులై యున్న నశుభకరంబు లగును.

అవ అథ దాన్ఘ్యాం గ్రహామిత్రత్వ మాహ.—

సూర్యస్యార్యకుజేందవశ్చ సుహృదశ్శత్రూ సితార్కీ విధోః
సూర్యజ్ఞౌ సుహృదౌ న శత్రురవనీపుత్రస్య మిత్రాణి తే,
అర్కార్యేందవ ఇందుజోఽస్యహితకృజ్జ్ఞస్యార్కశుక్రౌ హితౌ
చంద్రోఽరిః సుహృదో గురోః కుజశనిబ్రధ్నాస్సితజ్ఞౌ రిపూ 14

వ్యా.—సూర్యస్యేతి. ఆర్యకుజేందవః గుర్వంగారకచంద్రాః, సుహృదః మిత్రాణి. సితార్కీ—సితశ్శుక్రః అర్కిః శనైశ్చరః, ఏతౌ శత్రూ. అవశిష్టో బుధః సమ ఇతి పరిశేషాదవగంతవ్యం. విధోశ్చంద్రస్య, సూర్యజ్ఞౌ సూర్యబుధౌ సుహృదౌ. నశత్రుః అస్య శత్రుః కోపి నాస్తి. కుజగురుశుక్రశనైశ్చరా స్సమా ఇత్యర్థః అవనీపుత్రస్యాంగారకస్య, తే ప్రసిద్ధాః అర్కార్యేందవః సూర్యగురుచంద్రాః, మిత్రాణి ఇందుజో బుధః, అహితకృత్ శత్రురిత్యర్థః శనిశుక్రౌ సమౌ. జ్ఞస్యబుధస్య, అర్కశుక్రౌ హితౌ సుహృదౌ, చంద్రస్తు అరిః శత్రుః గురోః, కుజశనిబ్రధ్నాః అంగారకశనిసూర్యాః, సుహృదః. సితజ్ఞౌ శుక్రబుధౌ, రిపూ శత్రూ. శని స్సమః.

సౌమ్యార్కీ సుహృదౌ భృగోశ్శశిరవీ శత్రూ భృగుజ్ఞౌ హితౌ
మందస్యారరవీందవశ్చ రిపవోఽనుక్తాః క్రమాన్మధ్యమాః,
దంపత్యోర్యది జన్మరాశ్యధిపయో రేకాధిపత్యే శుభో
మైత్రే వా సమయోస్సమస్త్వహితయోర్వర్గస్తయోర్మృత్యుకృత్.

వ్యా.—సౌమ్యేతి. భృగోశ్శుక్రస్య, సౌమ్యార్కీ బుధశనీ, సుహృదౌ. శశిరవీ చంద్రసూర్యౌ, శత్రూ. ఇతరౌ కుజగురూ సమావిత్యర్థాల్లభ్యతే ఏవం సర్వత్ర బోధ్యం. మందస్య శనైశ్చరస్య, భృగుజ్ఞౌ శుక్రబుధౌ, హితౌ సుహృదౌ. ఆరరవీందవః-ఆరోఽంగారకః. రవీందూ సూర్యచంద్రమసౌ, ఏతే త్రయః, రిపవశ్శత్రవః అనుక్తాః ఉక్తాతిరిక్తాః, క్రమాన్మధ్యమాః సమా ఇత్యర్థః యథా, సూర్యస్య ఆర్యకుజేందవ స్సుహృదః, శుక్రశనిశత్రూ ఇత్యేతే ఉక్తాః అనుక్తో బుధః అనుక్తః స సమః. ఏవ ముక్త్వేదానీం క్రమాత్ప్రసక్త్య వక్ష్యంతివ్యపి త్వాకరాః గ్రహమైత్ర్యాః ప్రయోజనమాహ దంపత్యోరితి. దంపత్యోః-జన్మరాశ్యధిపయోః, మైత్రే మైత్ర్యే సతి, ఏకాధిపత్యే వా యది, శుభః. సమయోః దంపతిరాశ్యధిపత్యోః సమయో స్సతోః, సమ స్సామాన్యఫలప్రద ఇత్యర్థః. అహితయో శ్శత్రో స్సతోః. తయో ర్దంపత్యోః, వర్గః రాశిస్సః, మృత్యుకృత్ అత్ర కించిల్లభ్యతే ఇమేవ శత్రుమిత్రత్వే నైసర్గికే తాత్కాలికశత్రుమిత్రత్వేతు గ్రహస్య తత్కాలే ద్వితీయతృతీయ చతుర్థదశమైకాదశ ద్వాదశేషు స్థితో మిత్రం, ప్రథమపంచమషష్ఠసప్తమాష్టమనవమేషు

స్థిత శ్చ శత్రు ర్భవతి, ఇమే తాత్కాలికశత్రుమిత్రత్వే. తథా చ, నైసర్గికమిత్రం తాత్కాలికమిత్రం యది అధిమిత్రం భవతి నైసర్గికశత్రు స్తాత్కాలికశత్రుశ్చే దధిశత్రు ర్భవతి నైసర్గికమిత్రం తాత్కాలికశత్రుశ్చే త్సమో భవతి. నైసర్గికశత్రు స్తాత్కాలికమిత్రం చేత్సోఽపి సమో భవతి నైసర్గికసమ స్తాత్కాలికశత్రుశ్చేత్సోఽపి శత్రురేవ. తాత్కాలికసమత్వాభావాత్. తథా చోక్తం బృహజ్జాతకే 'అన్యోన్యస్య ధనవ్యయాయసహజవ్యాపారబంధుస్థితా స్తత్కాలేసుహృద స్స్వతుంగక్షేత్రేష్వరయో స్త్వన్యథా, ద్వ్యేకానుక్తభవాం త్సుహృత్సమరిపూం స్సంచింత్య నైసర్గికాం స్తత్కాలేచ పునస్తు తానధిసుహృన్మిత్రాదిభిః కల్పయేత్' ఇతి.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత గ్రహమైత్రవర్గమును వక్కాణించుచున్నాఁడు —

తా. సూర్యునికి కుజగురుచంద్రులు మిత్రులు, శనిశుక్రులు శత్రువులు, బుధుఁడు సముఁడు శత్రుశూన్యుండైన చంద్రునికి రవిబుధులు మిత్రులు, కుజగురుశుక్రశనులు సములు. కుజునికి రవిగురుచంద్రులు మిత్రులు, బుధుఁడు శత్రువు, శనిశుక్రులు సములు. బుధునికి రవిశుక్రులు మిత్రులు, చంద్రుఁడు శత్రువు, కుజశనిగురువులు సములు. గురువునకు కుజచంద్రసూర్యులు మిత్రులు, బుధశుక్రులు శత్రువులు, శని సముఁడు. శుక్రునకు శనిబుధులు మిత్రులు, సూర్యచంద్రులు శత్రువులు, గుర్వంగారకులు సములు శనైశ్చరునకు బుధశుక్రులు మిత్రులు, కుజరవిసోములు శత్రువులు, గురుఁడు సముఁడు. ఈచెప్పఁబడిన శత్రుమిత్రత్వములు స్వభావసిద్ధంబు లిదియునుంగాక యాకాలములయందు సంభవించు శత్రుమిత్రత్వము లెవ్వియనిన; గ్రహమునకు ౨, ౩, ౪, ౧౦, ౧౧, ౧౨ - ఈస్థానములయందున్న గ్రహములు తాత్కాలిక మిత్రములు. ౧, ౫, ౬, ౭, ౮, ౯ - ఈస్థానములయందున్న గ్రహములు తాత్కాలికశత్రువులు. నైసర్గికమిత్రగ్రహము తాత్కాలికమిత్రమై యున్న నధిమిత్రమగును. నైసర్గికశత్రువు తాత్కాలికశత్రువైన నధిశత్రువగును నైసర్గికశత్రువు తాత్కాలికమిత్రుండైన సముండగు. నైసర్గికమిత్రుఁడు తాత్కాలికశత్రువైన సముండగు నైసర్గికసముఁడు తాత్కాలికశత్రువైన నతండును శత్రుండగునని నిర్ణయింపవలయు. నీశత్రుమిత్రనిర్ణయమునకుఁ బ్రయోజనం బేమనియనిన; వధూవరుల జన్మరాశ్యధిపతులకు మిత్రత్వముగలిగి యున్న నేకాధిపత్యము గలిగియున్న

నేకాధిపత్యము కలిగియున్న శుభకరంబగును సమత్వముగలిగియున్న సామాన్యఫలంబులు గలుగును. శత్రుత్వముగలిగియున్న దంపతులకు మృత్యుకరంబు లగు ననుట.

అవ అథ ద్వాభ్యాం యోనికూట మాహ.—

భానాం యోని రియం తు దస్రవరుణా వశ్వౌ యమాంత్యౌ గజౌ
పుష్యాగ్నీ సదజా వహీ విధివిధూ శ్వానౌ తు మూలేశ్వరౌ,
మార్జాలా వురగాదితీ పిత్ర్యభగా వాఖూ గవౌ చార్యమా
హిర్బుధ్న్యౌ మరుదర్కభే తు మహిషా వింద్రాగ్నిచిత్రాఖ్యభే.
వ్యాఘ్రౌ శక్రభమైత్రభే తు హరిణౌ తోయాచ్యుతౌ మర్కటౌ
సింహాఖ్యా వజపాద్వసూ ఫణిరిపూ విశ్వాభిజిద్భే క్రమాత్,
శ్వైణం బభ్రుసరీసృపం హరిగజం శాఖామృగాజం భవే
ద్దంపత్యో రపి వైర మశ్వమహిషం గోవ్యాఘ్ర మోత్వాఖు చ.

వ్యా — భానా మితి. వ్యాఘ్రాదివిత్యేవ దస్రవరుణావశ్వినీశతభిషజౌ, అశ్వౌ తురగౌ. యమాంత్యౌ భరణీరేవత్యౌ, గజౌ, పుష్యాగ్నీ పుష్యకృత్తికే, సదజౌ ఛాగౌ. విధివిధూ రోహిణీమృగశీర్షే, అహీ సర్పౌ. మూలేశ్వరౌ మూలార్ద్రే, శ్వానౌ శునకౌ, ఉరగాదితీ ఆశ్రేషాపునర్వసూ, మార్జాలౌ, పిత్ర్యభగౌ మఘాపూర్వఫల్గున్యౌ, ఆఖూ మూషకౌ, అర్యమాహిర్బుధ్న్యౌ ఉత్తరఫల్గున్యుత్తరాభాద్రే, పశూ గావౌ, మరుదర్కభే స్వాతీహస్తౌ తు, మహిషౌ, ఇంద్రాగ్నిచిత్రాఖ్యభే విశాఖాచిత్రానక్షత్రే వ్యాఘ్రౌ శార్దూలౌ, శక్రభమైత్రభేతు జ్యేష్ఠానూరాధేతు, హరిణౌ మృగౌ, తోయాచ్యుతౌ పూర్వాషాఢాశ్రవణే, మర్కటౌ కపీ, అజపాద్వసూ పూర్వాభాద్రాధనిష్ఠే, సింహాఖ్యౌ, విశ్వాభిజిద్భే ఉత్తరాషాఢాభిజిన్నక్షత్రే, ఫణిరిపూ ఫణీనాం సర్పాణాం రిపూ శత్రూ బభ్రూ, క్రమా దుక్తక్రమాత్, బోధ్యౌ. తేషాం వైరయోని మాహ. శ్వైణమితి.— శ్వైణం-శ్వా శునకః ఏణః కృష్ణమృగః, తయోస్సమాహారః శ్వైణం 'యేషాంచ విరోధశ్శాశ్వతిక' ఇత్యేకవద్భావః 'స నపుంసక'మితి నపుంసకత్వం బభ్రుసరీసృపం బభ్రుర్నకులః సరీసృపః సర్పశ్చ తయోస్సమాహారః బభ్రుసరీసృపం, హరిగజం సింహగజం, శాఖామృగాజం మర్కటచ్ఛాగం, అశ్వమహిషం గోవ్యాఘ్రం, ఓత్వాఖు మార్జాలమూషకమ్. 'ఓతుర్బిడాలో మార్జారః' ఇత్యమరః. ఏతేషాం యథా వైరం తథా తత్సంజ్ఞకనక్షత్రజాతయో ర్దంపత్యోరపి వైరం భవేత్. మూలనక్షత్రే యో జాతస్స్వా, అనూరాధాయాం యా జాతా సా ఏణీ భవతి. అనయోర్వైరం విరోధః. ఏవ మన్యేషామపి

ద్రష్టవ్యం ఇత్థమేవ, భానాంయోనిః యోనికూట ఇత్యుచ్యతే. ఉక్తరీత్యా యయో ర్నక్షత్రయోర్న విరోధః తన్నక్షత్రహితయోరేవ దాంపత్యం యుక్తమిత్యభిప్రాయః.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత యోనికూటమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. అశ్వినీశతభిషఙ్నక్షత్రములు గుఱ్ఱములు, భరణీరేవతు లేనుంగులు, పుష్యకృత్తికలజములు, రోహిణీమృగశీర్షములుసర్పములు, మూలార్ద్రలుకుక్కలు, ఆశ్రేషపునర్వసులుపిల్లులు, మఖపుబ్బలుకొక్కులు, ఉత్తర ఉభా గోవులు, స్వాతి హస్త లెనుబోతులు, విశాఖచిత్రలు పులులు, జ్యేష్ఠ అనూరాధలు మృగములు, పూషా శ్రవ కోఁతులు, పుభా ధని సింహములు, ఉషా అభిజి ముంగిసలు-ఈరీతినక్షత్రములకు సంజ్ఞనెఱుంగవలయు. ఇందుఁ బరస్పరవైరముగలజంతువు లెవ్వియనిన; శునకహరిణంబులు, పాముముంగిసలు, సింహగజములు, కపిచ్ఛాగంబులు, అశ్వమహిషంబులు, గోవ్యాఘ్రములు. ఇవి చిరకాలవైరముగలవై యుండుఁ గావున నీపరస్పరవిరోధిజంతుసంజ్ఞగల నక్షత్రములయందుఁ బుట్టినస్త్రీపురుషులకు దాంపత్యము ఘటించిన మిక్కిలి కలహాకరంబగు నీచెప్పఁబడిన క్రమంబునఁ బరస్పరవిరోధములు లేకయుండెడి నక్షత్రములయందుఁ బుట్టిన స్త్రీపురుషులకు దాంపత్యము యోగ్యంబగును.

అవ. అథ యోనికూటస్య ఫల మాహ.—

యుగ్మాద్యం పురుషస్య భం చ యువతే ర్ధిష్ణ్యంతు యుగ్మాంత్యభం
పుంధిష్ణ్యే ప్రభవ స్సుభశ్చ పురుషః స్త్రీధిష్ణ్యజా స్త్రీ శుభా,
స్త్రీధిష్ణ్యే ప్రభవా వుభావపి శుభౌ పాణిగ్రహే ద్వేషదా
తౌ ద్వావా పురుషర్క్షజౌ తు యదివా స్వవ్యత్యయర్క్షోద్భవౌ. 118

వ్యా.—యుగ్మాద్య మితి. యుగ్మాద్యం యుగ్మే పూర్వోక్తద్వయరూపాశ్వ్యాదినక్షత్రద్వయే, ఆద్యం ప్రథమం, భం నక్షత్రం, పురుషస్య పురుషసంబంధినక్షత్రం, యువతేర్ధిష్ణ్యం స్త్రీనక్షత్రంతు; యుగ్మాంత్యభం యుగ్మే అంత్యనక్షత్ర మితి వేదితవ్యం. యథా-అశ్వినీశతభిషక్ యుగ్మే ఆద్య మశ్వినీనక్షత్రం పురుషసంబంధి, యుగ్మాంత్యభం శతభిషక్ స్త్రీనక్షత్రం. ఏవం సర్వత్ర యోజ్యం. ఏతస్య ఫలం దర్శయతి. పుంధిష్ణ్యే ప్రభవః పురుషనక్షత్రజాతః పురుషశ్శుభః. స్త్రీధిష్ణ్యజా స్త్రీనక్షత్రజాతా, స్త్రీ శుభా అథవా ఉభావపి స్త్రీపురుషావపి, స్త్రీధిష్ణ్యే ప్రభవౌ స్త్రీధిష్ణ్యజాతౌ యది, పాణిగ్రహే వివాహవిషయే

శుభా శుభప్రదా. తాద్వౌ స్త్రీపురుషౌ, పురుషస్త్రియౌ యది, అథవా స్వాన్యత్యయాభ్యాం ద్భవౌ-పురుషనక్షత్రజాస్త్రీ, స్త్రీనక్షత్రజః పుమాంశ్చేద్భవేయది, ద్వేషదా కలహప్రదా.

తా. 'భానాం యోనిరియంతు' యనుశ్లోకమునఁ జెప్పఁబడియున్న యశ్విన్యాదితారలు మొదలగు నక్షత్రములలో మొదటినక్షత్రము పురుషనక్షత్రము రెండవది స్త్రీనక్షత్రమనుసంజ్ఞలందుఁ బురుషనక్షత్రమునఁ బుట్టినవరుండును స్త్రీనక్షత్రమునఁ బుట్టినకన్యయు వివాహవిషయమై శుభకరు లగుదురు స్త్రీనక్షత్రమునఁ బుట్టినదంపతులును శుభకరులగుదురు. ఉభయులు పురుషనక్షత్రమునఁ బుట్టినవారై యున్నను గన్యయ పురుషనక్షత్రమునఁ బుట్టినదై యుండి పురుషుఁడు స్త్రీనక్షత్రమునఁ బుట్టినవాఁడై యున్నను నిత్యకలహములు గలుగుచుండును.

అథ క్రమప్రాప్తం స్త్రీదూరకూటమాహ.—

స్త్రీభాద్యం నరభాంత మేవ గణయేత్ స్త్రీదూర మాద్యే యది
ద్వేషం మధ్యఫలం ద్వితీయనవకే దద్యాత్ తృతీయే సుఖమ్,
స్త్రీధిష్ణ్యస్య యదా త్రయోదశపరం పుంజన్మధిష్ణ్యం భవే
దేవం వా బహుపుత్రకృత్ పరిణయో నోచేత్తయోర్వైరకృత్ 119

వ్యా.—స్త్రీభాద్యమితి. స్త్రీభాద్యం స్త్రీనక్షత్ర మారభ్య, నరభాంతం పురుషనక్షత్రపర్యంత మేవగణయేత్. ఏవకారేణ ప్రతిలోమగణనే నిషేధః ఏవం గణనాయాం క్రియమాణాయాం, ఆద్యే ప్రథమనవకే పుంనక్షత్రం విద్యతేయది, తదా స్త్రీదూరం స్త్రీదూరకూటం, ద్వేషం దంపత్యోః కలహం దద్యాత్. ద్వితీయనవకేయది, మధ్యమఫలందద్యాత్. తృతీయేతృతీయనవకేయది, సుఖందద్యాదిత్యేకః పక్షః. పక్షాంతరమప్యాహ. స్త్రీధిష్ణ్యస్య స్త్రీజన్మనక్షత్రస్య, పుంజన్మధిష్ణ్యం పురుషజన్మనక్షత్రం, త్రయోదశపరం త్రయోదశనక్షత్రాత్పరం, యదాభవతి తదా స్త్రీదూరకూటం బహుపుత్రకృద్భవేత్. నోచేత్, త్రయోదశనక్షత్రాత్పూర్వం పుంభంయది, తదాతయోర్దంపత్యోః, వైరకృద్భవేత్. ఉత్తరోత్తరదూరస్య శుభకరత్వాదితి భావః.

అథ. స్త్రీదీర్ఘమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కన్యకానక్షత్రము మొదలు తొమ్మిదేసినక్షత్రములవరుసను ఆ౨౭ నక్షత్రములను మూఁడునవకములుగా విభజింపఁగ వరనక్షత్రము మొదటినవకమునందున్నఁ గలహకరంబును, రెండవ నవకమునందున్న మధ్యమఫలంబును, 3.నవకమునందున్న సుఖకరంబునగు. మఱియొక పక్షంబునఁ

గన్నియనక్షత్రమునకు ౧౩ నక్షత్రములపైన వరనక్షత్రమున్న శుభకరంబు నంతకు లోపలనున్న నశుభకరంబు నగును.

అవ. అథ గణకూట మాహ —

మిత్రార్క్యాద్యదితీందుపౌష్ణపవనశ్రోణార్కతారా స్సురా
మర్త్యాఖ్యా నవ చోత్తరాత్రయహరబ్రహ్మాత్రిపూర్వాంతకాః,
ఇంద్రాగ్నీ వసుమూలపిత్ర్యవరుణజ్యేష్ఠాగ్న్యహిత్వష్ట్రభా
న్యేతా న్యసురసంజ్ఞికాని నవ తద్వక్ష్యే గణానాం ఫలమ్. 120

వ్యా — మిత్రేతి. మిత్రార్క్యాద్యదితీందుపౌష్ణపవనశ్రోణార్కతారాః అనూరాధాపుష్యాశ్వినీపునర్వసూమృగశీర్షరేవతీస్వాతీశ్రవణహస్తాః, ఏతా నవతారాః, సురా దేవగణాః ఉత్తరాత్రయహరబ్రహ్మత్రిపూర్వాంతకాః ఉత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రార్ద్రారోహిణీపూర్వఫల్గునీ పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రాభరణ్యః, ఏతాః నవ తారాః, మర్త్యాఖ్యాః మనుష్యగణాః ఇంద్రాగ్నివసుమూలపిత్ర్యవరుణజ్యేష్ఠాగ్న్యహిత్వష్ట్రిభాని విశాఖాధనిష్ఠామూలమఘాశతభిషగ్జ్యేష్ఠాకృత్తికాశ్లేషా చిత్రాఇతి నవనక్షత్రాణి, అసురసంజ్ఞికాని, రాక్షసగణా ఇత్యర్థః. గణానాం దేవరాక్షసమనుష్యగణానాం, తత్, ఫలం వక్ష్యే, అగ్రిమశ్లోక ఇతి శేషః.

అవ. గణకూటమును వచించుచున్నాఁడు —

తా. అశ్వి, పున, పుష్య, హ, స్వా, మృ, అనూ, శ్ర, రే ఈ నక్షత్రములును దేవగణములు, ఉత్తర, ఉషా, ఉభా, ఆర్ద్ర, రో, పూఫ, పూషా, పూభా, భర ఈ నక్షత్రములు మనుష్యగణములు. విశా, ధని, మూ, మ, శత, జ్యే, కృ, ఆశ్రే, చిత్ర ఈ నక్షత్రములు రాక్షసగణములు. ఇట్లగుట నీనక్షత్రములకు గణసంజ్ఞ చేయుటకు ఫలము వక్ష్యమాణశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడును.

అవ. పూర్వోక్తగణానాం ఫల మాహ —

దంపత్యోః స్వగణే శుభః పరిణయే మర్త్యామరాణాం గణో
మధ్యశ్చామరరక్షసా మశుభకృన్మర్త్యాసురాణాం మృతిః,
హిత్వా దైత్యగణేన మానుషగణం హిత్వాఽసురాణాం గణం
చాన్యం శోభన మామనంతి మునయః కేచిత్తు పాణిగ్రహే. 121

వ్యా — దంపత్యోరితి పరిణయే వివాహవిషయే, దంపత్యోః, స్వగణ స్వకీయగణః, ఉభయోరేకగణ ఇత్యర్థః, శుభః మర్త్యామరాణాం మనుష్యదేవానాం గణః, ఏకస్య

మనుష్యగణః, అన్యస్య దేవగణశ్చేత్ మధ్యమః. అథ రాక్షసాంగణః ఏకస్య దేవగణః అన్యస్య రాక్షసగణశ్చేత్ అశుభకృత్. మనుష్యరాక్షసాంగణః ఏకస్య మనుష్యగణః అన్యస్య రాక్షసగణశ్చేత్, మృత్యుప్రదం భవేత్ దైత్యాగ్రేసరహ మనుష్యగణం. హిత్వా విహాయ, రాక్షసగణేన అసురగణంచ హిత్వా, అన్యం మనుష్యదేవగణం, పాణిగ్రహే వివాహవిషయే శుభకరమితి మునయః అమరాంతి 'హిత్వా దైత్యాగ్రేసరమానుషగణం హిత్వాఽసురాణాం గణ' మిత్యత్ర విశేషః కేవలదేవాసురగణస్య మనుష్యగణస్యవా నవిశేషః, కింతు, స్త్రియా రాక్షసగణః, పురుషస్య దేవగణో వా యది దోషప్రదః. అన్యథా పురుషస్యరాక్షసగణః స్త్రియాః దేవగణో మనుష్యగణో వాయది శుభప్రదః. 'స్త్రీరాక్షసం సకర్తవ్యం కర్తవ్యం నరరాక్షసమ్, స్త్రీరాక్షసం భవేన్మృత్యు స్సద్యఏవ నసంశయ' ఇత్యుక్తత్వాత్.

అవ. పూర్వశ్లోకమునఁ జెప్పఁబడినగణములకు ఫలమును జెప్పుచున్నాడు —

తా. దంపతులగణ మొకటియైయున్న శుభకరం బగును. మనుష్య దేవగణము లుమధ్యమంబు లగును. కొందఱికొకంబున నివియు శుభకరంబులగును. దేవరాక్షసగణము లశుభకరంబులగును. మనుష్యరాక్షసగణములు మృత్యుప్రదంబు లగును. వ్యాఖ్యానమున వ్రాయఁబడియున్న గ్రంథాంతరవచనమువలన పురుషునిది రాక్షసగణమైయున్నను సౌభాగ్యం బగును.

అవ. అథ మాహేంద్రవర్గ మాహ —

స్త్రీభాద్యం నరభాంతమేవ గణయే న్మాహేంద్రవర్గా స్త్వమీ
వేద స్సప్తమ దిక్ త్రయోదశ రస శ్రోణీ సిధి శ్రోణయః,
దృక్చేత్రే శరలోచనే పరిణయే హ్యాష్టా సుపుత్రప్రదా
దంపత్యో ర్రతిరే సదా కలహదా వర్గేషు ముఖ్య స్త్వయమ్. 122

వ్యా.—స్త్రీభాద్య మితి స్త్రీభాద్యం స్త్రీజన్మనక్షత్రమారభ్య, నరభాంతం వరనక్షత్రపర్యంతమేవ గణయేత్. ఏవకారః వరనక్షత్రమారభ్య వధూనక్షత్రాంతగణనాఽయోగ్య వ్యావచ్ఛేదార్థః ఏవంగణనాయాం క్రియమాణాయాం సత్యాం. వేదః చతుర్థనక్షత్రం, సప్తమ దిక్ త్రయోదశరసశ్రోణీసిధి శ్రోణయః – సప్తమనక్షత్రం, దిగ్దశమనక్షత్రం. త్రయోదశనక్షత్రం, రసాష్షట్, శ్రోణిరేకః, వామాంకప్రక్షేపణం, మిళిత్వాషోడశ వామాంకప్రక్షేపేణ పోడశ సంఖ్యాగ్రహణం కార్యం. ఏవమేవ, శ్రోణి రేకః, వికశ్రోణీ నవింశతిః. దృక్చేత్రే ద్వావింశతిః, శరలోచనే పంచవింశతిః, అమీ

అష్టౌ వర్గా మాహేంద్రవర్గాః దంపత్యోస్సుపుత్రప్రదాః ఇతరే ఉక్తాతిరిక్తావర్గాః కలహప్రదాః. అయం వర్గః పరిణయే, వర్గేషు ముఖ్యః శ్రేష్ఠః.

అవ. **మాహేంద్రవర్గమును** జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. వధూనక్షత్రము మొదలు ౪-౭-౧౦-౧౩-౧౬-౧౯-౨౨-౨౫. ఈనక్షత్రములు మాహేంద్రవర్గము లనంబడుఁగాన నీనక్షత్రములలో నొకటి వరనక్షత్రమైయున్న వివాహవిషయమై యుత్తమంబగు నీమాహేంద్రవర్గు శుభకరంబగు నట్లుగాకున్నఁ గలహకరంబగును.

అవ. గణితాగతాయుష్యవర్గ మాహ.—

స్త్రీభాదేర్వరధిష్ణ్యయుక్తగణనా సంగుణ్య తాం సప్తభి
ర్హృత్వాష్టావింశతిసంఖ్యయా పరిణయే భక్త్వైవ పుంభాద్యపి,
తద్వత్తాం గణనాం చ భాగకరణం చాయుష్యవర్గస్త్వయం
యచ్ఛేషేఽనధికే పురైవ మరణం తస్యైవ మధ్యే తయోః.

వ్యా.—స్త్రీభాదేరితి. పరిణయే వివాహవిషయే; స్త్రీభాదేః స్త్రీనక్షత్రప్రభృతి, వరధిష్ణ్యయుక్తగణనా వరనక్షత్రాంతే నాభిజిత్సహితేన యుక్తగణనా యా తాంగణనాం, సప్తభిస్సప్తసంఖ్యయా, సంగుణ్య, అష్టావింశతిసంఖ్యయా, భక్త్వా విభజ్య, శేషమేవ నిక్షిపేత్. లబ్ధేన ప్రయోజనాభావాత్. పుంభాద్యపి పునః పుంనక్షత్రమారభ్య, స్త్రీనక్షత్రాంతం యుక్తగణనా యా తాం చ గణనాం, భాగకరణం విభాగక్రియాం చ, తద్వత్ పూర్వవత్, సప్తభిస్సంగుణ్య అష్టావింశతిసంఖ్యయా విభజ్య శేషం నిక్షిపేత్ ఏవం సతి, యచ్ఛేషే యస్య పురుషస్య సంబంధిని శేషే, అనధికే స్త్రీశేషాన్న్యూనే సతి, తయోర్దంపత్యోర్మధ్యే, తస్యైవ, పురా ప్రథమతః, మరణం స్త్రీశేషే అనధికే సతి, స్త్రియాః ప్రథమతో మరణ మితి వేదితవ్యం అయమే వాయుష్యవర్గ ఇత్యుచ్యతే. ఉభయోశ్శేషసామ్యాది దంపత్యోర్మరణం, యుగపదిత్యర్థాల్లభ్యతే.

అవ. గణితాగతాయుష్యవర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కన్యజన్మనక్షత్రము మొదలు వరజన్మనక్షత్రమువఱకు గణనచేసి యాసంఖ్యను ౭ టిచే గుణించి ౨౮ చేత భాగింపఁగా శేషించిన సంఖ్య నట్లుంచి మరల వరనక్షత్రము మొదలు కన్యనక్షత్రమువఱకు గణనచేసి యాసంఖ్యనుం బూర్వమువలె గుణించి భాగింపఁగా శేషించిన సంఖ్య ముందు శేషించియున్న సంఖ్యకంటె నధికముగ

నుండెనేని పురుషునికంటె ముందు వనితకాలము సేయును. గొదువర్తై యుండెనేని పురుషుండు ముందు కాలముసేయును. సంఖ్యాద్వయము సమంబుగ శేషించియుండెనేని యుభయులకు సమకాలమున మరణము సిద్ధించును.

అథ. ఆయవర్గ మాహ.—

ఆయాస్స్యు ర్ధ్వజధూమసింహశునకా ఉక్షా ఖరాఖ్యో గజః
కాకోఽష్టా వితి చైక మేక ముడు తత్ప్రాగాది దస్రాద్యపి,
శిష్టం భత్రితయం భవే త్ప్రణయినో స్స్వస్యాఽయధిష్ణ్యాదిత
స్తత్పంచమశుభం తయోః కలహకృత్స్యా దాయవర్గ స్త్వయమ్.

వ్యా—ఆయా ఇతి ధ్వజధూమసింహశునకాః, ఉక్షా, ఖరాఖ్యః, గజః, కాకః, ఇత్యష్టౌ ప్రాగాద్యాయాస్స్యుః. దస్రాదిఅశ్విన్యాది, ఏకైకముడునక్షత్రం, తత్ప్రాగాది. తేషాం ధ్వజాద్యాయానాం ప్రాగాది పునఃపున స్త్రివారం గణయేత్ తథాచ త్రిరావృత్త్యా చతుర్వింశతినక్షత్రాణి భవంతి, శిష్టం త్రిరావృత్త్యాశిష్టం, భత్రితయం నక్షత్రత్రయం, స్వస్యాయధిష్ణ్యాదితః ధ్వజధూమసింహాద్యధిష్ఠితనక్షత్రాదితః ప్రగణయేత్. ఆయవర్గః-ప్రాచ్యాం ధ్వజాయే అశ్విన్యాశ్లేషానూరాధాపూర్వాభాద్రాః, ఆగ్నేయ్యాం ధూమాయే భరణీమఖాజ్యేష్ఠోత్తరాభాద్రాః, దక్షిణస్యాం సింహాయే కృత్తికాపూర్వఫల్గునీమూలారేవత్యః, నైరృత్యాం శునకాయే రోహిణ్యుత్తరఫల్గునీపూర్వాషాఢాః, ప్రతీచ్యాం వృషభాయే మృగశీర్షహస్తోత్తరాషాఢాః, వాయవ్యాం ఖరాయే ఆర్ద్రాచిత్రాశ్రవణాః, ఉదీచ్యాం గజాయే పునర్వసూస్వాతీధనిష్ఠాః ఐశాన్యాం కాకాయే పుష్యవిశాఖాశతభిషజః భవంతి. పరిణయే వివాహే, తత్పంచమశుభం-యస్మిన్నాయే పుంనక్షత్రం తత్పంచమాయే స్త్రీనక్షత్రం విద్యతే చేత్. తయోర్దంపత్యోః కలహకృద్భవేత్. ధ్వజాయే అశ్వినీపురుషః, తత్పంచమే వృషభాయే తత్పంచమం స్త్రీనక్షత్రం మృగశీర్షం యది, తయోః పరస్పరం పంచమత్వం భవతి. తయోః పరస్పరవిరుద్ధత్వా ద్దంపత్యోః కలహకృదితిభావః. విరోధవిచారస్త్వన్యప్రకరణే వక్ష్యమాణత్వాత్, ఇహ విస్తరభయా న్నలిఖ్యతే అయమేవాయవర్గ ఇత్యుచ్యతే.

అథ ఆయవర్గము జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా తూర్పుమొదలుగా దిక్కులయందు క్రమంబున ధ్వజ, ధూమ, సింహ, శునక, వృషభ, ఖర, కాకాయములగుచున్నవి అట్టి యాయములలో ధ్వజాయము మొదలుగా ఆయములయందును,

అశ్విన్యాదికముగ ౨౭ నక్షత్రముల మున్నూను గణనచేయుఁగా శేషిం చిన మూఁడునక్షత్రములు ధ్వజాద్యాయత్రయమునగణనచేయవలయు. ఇట్లు గణనచేయుఁగా వరునినక్షత్రమున్న ఆయమునకు ౧౦౦ ఆయమున నరనక్షత్రమునకు ౧౦౦ దగు కన్నియు నక్షత్రమున్నను గలవాకరం బగును.

అవ అథ వశ్యవర్గ మాహ.—

కన్యాకుంభతులాధనుర్నరయుజాం త్యక్త్వా మృగం కర్కటం
సింహంచైవ ఝషం వివాహసమయే వశ్యాశ్చ శేషాగ్రహాః,
త్యక్త్వా వృశ్చికమేవ సర్వనిలయా స్సింహస్య వశ్యా స్తథా
జ్ఞాతవ్యాఅపి తౌలికా శ్శుభకరా వశ్యాఖ్యయోగా స్త్వమీ. 126

వ్యా —కన్యేతి కన్యాకుంభతులాధనుర్నరయుజాం-ఆద్యాస్త్రయః ప్రసిద్ధాః, ధనుర్నరయుక్ ధనుః పరార్ధః ఇత్యర్థః ధనుఃపూర్వార్థః అశ్వాకారః, ఉత్తరార్థో నరాకారఇతిప్రసిద్ధేః తేషాంచతుర్ణాం క్రమేణ,మృగం కర్కటసింహంఝషంచవివా హసమయే, త్యక్త్వా. శేషాఃగ్రహాః రాశయః, సర్వేషాంవశ్యాః, ఏవంసర్వత్రాప్యూ హ్యం. సింహస్య, వృశ్చికమేవవృశ్చికమాత్రం, త్యక్త్వా సర్వనిలయాః సర్వరాశయః, వశ్యా ఇతిజ్ఞాతవ్యాః అమీ వశ్యాఖ్యయోగాః శుభకరాః. తౌలికా యోగాఅపి శుభ కరాః. తౌలికాయోగవిచారస్తు దైవజ్ఞవిలాసే స్పష్టః. విస్తరభయా న్నేహ లిఖ్యతే.

అవ వశ్యవర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. వివాహకాలమునందుఁ గన్యారాశికి మకరరాశిని,కుంభ రాశికి కర్కటరాశిని, తులారాశికి సింహరాశిని, ధనురుత్తరార్ధము నకు మీనరాశిని, సింహమునకు వృశ్చికరాశినిం బరిత్యజించి తక్కిన సకలరాసులు సకలరాసులకును, వశ్యంబులనంబడుఁగాన నీవశ్యయో గంబులును, దైవజ్ఞవిలాసమను గ్రంథమున విశదంబుగఁ జెప్పఁబడి యున్న తౌలికాయోగంబులును వివాహవిషయమై శుభకరంబు లగును.

అవ. అథ దినకూట మాహ.—

కన్యాయాత్రితయే పహోంశుమ వధూధిష్ణ్యాదిత స్త్వేకం
నృణాస్యాత్త్రినవవ్సుభా క్షైపసుకృ ద్రోగప్రదామిత్రకృత్,

పుంభాంతం గణయేత్త్రయోః పరిణయే వర్గో దినాఖ్య స్త్వయం
పుంభాదితి జగుః పరే త్వథ ఫలం పూర్వోక్తమత్రాపి చ. 126

వ్యా.—పర్యాయేతి. వధూభస్యాదితః వధూనక్షత్రమారభ్య, పుంభాంతం పురుషనక్షత్రాంతం, గణయేత్. ఏవంగణనాయాంకృతాయాం, పర్యాయత్రితయే త్రిషు పర్యాయేషు, నవాంశేషు నవనక్షత్రేషు, నవనక్షత్రాణామిత్యర్థః క్రమాత్ మృత్యుః, ప్రీతిః, విపత్, సుఖం, ఆర్తిః, పశుకృత్, రోగకృత్, ప్రజాకృత్, అమిత్రకృత్, శత్రుకృత్, ఇత్యేతత్ఫలం తయోర్దంపత్యోర్భవతి. పరిణయే వివాహసమయే, అయమేవ దినాఖ్యవర్గః దినకూటః. పరేతు పుంభాదిపురుషనక్షత్రమారభ్య వధూనక్షత్రాంతం గణయేత్. ఫలంతు, అత్రాపి అస్మిన్పక్షేపి, పూర్వోక్తమేవేతి జగుః.

అవ. దినకూటమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వధూనక్షత్రము మొదలు వరనక్షత్రమువఱకు నెన్నఁగా వరనక్షత్రము మొదటిదైయున్న మృత్యువు, ౨-వదైన ముదము, ౩-వదైన ఆపద, ౪-వదైన సుఖము, ౫-వదైన మనఃపీడ ౬-వదైన పశులాభము, ౭-వదైన రోగము, ౮-వదైన సంతానము, ౯-వదైన శాత్రవప్రాప్తియుం గలుగును. మరల ౧౦-వదైన మృత్యువు, ౧౧-వదైన ముదమీరీతిగఁ దొమ్మిదేసి నక్షత్రములకు ముమ్మారు నీతొమ్మిదిఫలంబుల నిర్ణయింపవలయు. కొందఱు వరనక్షత్రాదిగ నెన్నవలయుననియు ఫలనిర్ణయమును జెప్పియున్న తెఱంగున ననియు నొడివిరి.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం జాతివర్గమాహ —

విప్రా మీనకులీరవృశ్చికగృహాః సింహాజచాపా నృపా
వైశ్యా గోమృగకన్యకా ఘటతులాయుగ్మాలయాః శూద్రజాః,
దంపత్యోశ్చ యథైకజాతి రశుభా శ్రేష్ఠా తు జాతి స్త్రియా
హీనా చే దథ మధ్యమా పరిణయే పుంజాతిరాశే స్తయోః. 127

వ్యా.—విప్రా ఇతి. మీనకులీరవృశ్చికగృహాః త్రయోరాశయో విప్రా విప్రజాతయః, సింహాజచాపాస్సింహమేషధనూంషి త్రయోనృపాః క్షత్రియజాతయః, గోమృగకన్యకాః వృషభమకరకన్యా వైశ్యాః వైశ్యజాతయః. తేషాంఫలమాహ దంపత్యోః ఏకజాతిశ్చేచ్ఛుభదా. పుంజాతిరాశేః పురుషరాశ్యపేక్షయా స్త్రీరాశిజాతిః శ్రేష్ఠాచే దశుభా, హీనాచేత్ స్త్రీజాతిః పుంజాతేర్న్యూనాచేచ్ఛుభావహా. తయోర్దంపత్యోః, మధ్య

మఫలదా. స్త్రీరాశిః బ్రాహ్మణజాతిః పుంరాశిః క్షత్రియాదిజాతిశ్చే దశుభా. పుంరాశి ర్బ్రాహ్మణజాతిః స్త్రీరాశిః క్షత్రియాదిజాతిశ్చే న్మధ్యమేతి ఫలితోఽర్థః.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత జాతివర్గను జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. మీనకర్కటవృశ్చికరాసులు బ్రాహ్మణవర్ణములు, సింహమేషధనువులు క్షత్రియవర్ణములు, వృషభమకరకన్యలు వైశ్యవర్ణములు, కుంభతులామిథునములు శూద్రవర్ణములు. ఇందువల్ల ఫలంబేమియనిన; దంపతులరాసు లొకవర్ణముగలవై యున్న శుభకరంబులగును వధూరాశి వరరాశికంటె నుత్తమవర్ణముగలదై యున్న నశుభకరంబగును. హీనవర్ణముగలదై యున్న మధ్యమఫలదం బగును.

విప్రక్షత్రవిశ శ్చతుర్థకులజా యే పంచమా స్సంకరా
షష్ఠా షడ్విధవర్ణజా భువి జనా విప్రాది దస్రాదితః,
శిష్టం భత్రితయం త్వజాంఘ్రిభముఖం త్రైవర్ణికానాం భవే
దృక్షాణా మపి రాశిజాతిఫలవ ద్వర్ణాఖ్యవర్గ స్త్వయమ్. 128

వ్యా.—విప్రేతి విప్రక్షత్రవిశః బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యాః, చతుర్థకులజాః శూద్రాశ్చ, పంచమాశ్చ, సంకరాః షష్ఠాశ్చ, యే జనాః, తే షడ్విధవర్ణకాః, భువి భూలోకే, ప్రసిద్ధాః. దస్రాదితః అశ్విన్యాద్యార్ద్రాంతానాం షణ్ణాం క్రమేణ విప్రాదిబ్రాహ్మణాదివర్ణా భవంతి. ఏవం పునఃపునర్గణయేత్. ఏవంచతురావృత్త్యా చతుర్వింశతి నక్షత్రాణి భవంతి. అజాంఘ్రిభముఖం పూర్వాభాద్రాదికం, శిష్టంభత్రితయం, నక్షత్రత్రయం, త్రైవర్ణికానాం బ్రహ్మక్షత్రవిశాం, క్రమేణ భవేత్, ఏతదుక్తంభవతి, అశ్వినీపునర్వసూహస్తమూలాపూర్వాభాద్రాణాం బ్రాహ్మణవర్ణః భరణీపుష్యచిత్రాపూర్వాషాఢోత్తరభాద్రాణాం క్షత్రియవర్ణః కృత్తికాశ్లేషాస్వాత్యుత్తరాషాఢారేవతీనాం వైశ్యవర్ణః. రోహిణీమఘావిశాఖాశ్రవణానాం శూద్రజాతిః మృగశీర్షపూర్వఫల్గున్యనూరాధాధనిష్ఠానాంపంచమజాతిః ఆర్ద్రోత్తరాజ్యేష్ఠాశతభిషజాం సంకరజాతిరితి. ఋక్షాణాం జాతేః ఫలం రాశిజాతిఫలవత్ ద్రష్టవ్యం దంపత్యో ర్నక్షత్రజాతి రేకా చే చ్ఛుభకరా శ్రేష్ఠా. స్త్రీనక్షత్రజాతి రధికా చే దశుభా, న్యూనా చే న్మధ్యమా. అయమేవ వర్ణాఖ్యవర్గ ఇత్యుచ్యతే.

అవ. నక్షత్రజాతివర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. పుడమియందు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర పంచమ సంకరంబులను నాఱువర్ణములుగలవు ఆయాఱువర్ణములలో బ్రాహ్మణాది వర్ణములమీఁదఁ గ్రమంబున నశ్విన్యాదినక్షత్రములపలుమాఱు లెన్నఁ

గా శేషించిన మూఁడునక్షత్రముల బ్రాహ్మణాదివర్ణత్రయమందు నెన్న వలయు. ఇట్లుగణింపఁగా దంపతులనక్షత్రము లొకవర్ణముగలవై యున్న శుభకరంబులగును. వధూనక్షత్రము వరనక్షత్రముకంటె నుత్తమ వర్ణముగలదై యున్న నశుభకరం బగును. హీనవర్ణముగలదై యున్న మధ్యమం బగును.

అవ. అథ వేధావర్గ మాహ.—

దస్రాదీని శివాదిభాని పితృభాదీని క్రమా ద్వ్యుత్క్రమా
జ్జ్యేష్ఠాది శ్రవణాది రేవతిముఖం చత్వారి చత్వారి చ,
దంపత్యోర్యది గణ్యయో ర్జననభే త్వేకైకభం వైరకృ
చ్చిత్రాచంద్రవసూడునాం పరిణయే వేధాఖ్యవర్గ స్త్వయమ్. 129

వ్యా.—దస్రాదీనీతి. దస్రాదీని అశ్విన్యాదీనిచత్వారి, శివాదిభాని ఆర్ద్రాదీని చత్వారి, పితృభాదీని మఘాదీని చత్వారి నక్షత్రాణి, క్రమా ద్గణయేత్. జ్యేష్ఠాదివ్యుత్క్రమాత్, అశ్విన్యాదిచతుర్ణాం జ్యేష్ఠానూరాధావిశాఖాస్వాత్యః వైరకృతో భవంతి. శ్రవణాదివ్యుత్క్రమాత్, ఆర్ద్రాదీనాంచతుర్ణాం శ్రవణోత్తరాషాఢాపూర్వాషాఢామూలా వైరకృతః, రేవతిముఖం మఘాదీనాం చతుర్ణాం రేవత్యాది వ్యుత్క్రమాత్, రేవత్యుత్తరాభాద్రపూర్వభాద్ర శతభిషజః వైరకృతో భవంతి దంపత్యోః జననభే జన్మనక్షత్రే. గణ్యయో ఏకైకభంవైరకృత్. అశ్విని జ్యేష్ఠయోః, భరణ్యనూరాధయోః, కృత్తికావిశాఖయోః, రోహిణీస్వాత్యోః, ఆర్ద్రాశ్రవణయోః, పునర్వసూత్తరాషాఢయోః, పుష్యపూర్వాషాఢయోః,ఆశ్రేషామూలయోః,మఘారేవత్యోః, పూర్వఫల్గున్యుత్తరాభాద్రయోః, ఉత్తరఫల్గునీ పూర్వాభాద్రయోః, హస్తశతభిషజోః, అన్యోన్యంవైరమిత్యర్థః. చిత్రాచంద్రవసూడునాం చిత్రామృగశిరోధనిష్ఠానాం, పరస్పరం వైరకృత్. త్రయాణాం ద్విపాన్నక్షత్రత్వా దితిభావః కించ చతుష్పాన్నక్షత్రాణా మే వాన్యోన్యంవైరం. తథైవ త్రిపాన్నక్షత్రాణా మన్యోన్యం వైరమితి భావః. అయమేవవేధాఖ్యో వర్గః.

అవ. వేధావర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. అశ్వినీజ్యేష్ఠలకు, భరణ్యనూరాధలకు, కృత్తికావిశాఖలకు, రోహిణీస్వాతులకు, ఆర్ద్రాశ్రవణములకు, పునర్వసూత్తరాషాఢలకు, పుష్యపూర్వాషాఢలకు, ఆశ్రేషామూలలకు, మఘారేవతులకు, పూర్వఫల్గున్యుత్తరాభాద్రలకు, ఉత్తరఫల్గునీపూర్వాభాద్రలకు,హస్తశతతారలకును, పరస్పరవేధగల్గియుండును గాన నీనక్షత్రముల జంటల

లోనొకజంట దంపతులజన్మనక్షత్రద్వయమై యుండెనేని దంపతులకుఁ గలహాకరం బగును. ద్విహాన్నక్షత్రములగు చిత్రామృగశీర్షధనిష్ఠలును పరస్పరవైరముగలవై యుండును.

అవ. పక్షివర్గ మాహ.—

తార్క్ష్యః పింగళకాకకుక్కుటఖగా బర్హీ చ పంచ క్రమా
త్తేషాం బాణరసర్తుమార్గణశరా దస్రాది తారా హ్యపి,
దంపత్యోరపి జన్మభే పరిణయే య ద్యేకపక్షిస్థితే (30
ప్రీతి స్స్యాత్ కలహః ఖగద్వయగతే చే త్పక్షివర్గ స్త్వయమ్.

వ్యా.— తార్క్ష్య ఇతి తార్క్ష్యో గరుడః, 'గరుత్మాన్గరుడస్తార్క్ష్య' ఇత్యమరః. పింగళః పక్షివిశేషః, కాకో వాయసః, కుక్కుటః ప్రసిద్ధః, బర్హీ మయూరః 'మయూరో బర్హిణో బర్హీ' త్యమరః. ఇత్యేతే పంచఖగాః పక్షిణో జ్ఞేయాః. తేషాం పంచఖగానాం సంబంధి దస్రాదీనాం పంచఖగా అధిపతయ ఇత్యర్థః. బాణః అశ్విన్యాది పంచకస్య తార్క్ష్యః, రసః ఆర్ద్రాదిషట్కస్య పింగళః, ఋతుః ఉత్తరాదిషట్కస్య కాకః, మార్గణః జ్యేష్ఠాదిపంచకస్య కుక్కుటః, శరః ధనిష్ఠాదిపంచకస్య బర్హీ అధిపతిః. ఏవం సతి దంపత్యోః, జననభే జన్మనక్షత్రే, ఏకపక్షిస్థితే యది ప్రీతిః దంపత్యో రన్యోన్యం ప్రీతి స్స్యాత్. ఖగద్వయగతే పక్షిద్వయగతే యది కలహ స్స్యాత్. అయమేవ పక్షివర్గ ఇత్యుచ్యతే.

అవ. పక్షివర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్వినిమొదలు ౫ నక్షత్రములకు గరుడపక్షియు, ఆర్ద్ర మొదలు ౬ నక్షత్రములకు పింగళమనుపక్షి, ఉత్తరమొదలు ౬ నక్షత్రములకు కాకము, జ్యేష్ఠాదిపంచకమునకు కోడియు, ధనిష్ఠమొదలు ౫ నక్షత్రములకు నెమలియు నధిపతులగుటవలన, నీయాధిపత్యములో వివాహవిషయమై వధూవరులజన్మనక్షత్రముల కొకపక్షి యధిపతియై యున్న, దంపతుల కొకరియందొకరికిఁ బ్రీతిగలిగియుండును. రెండుపక్షులైన కలహము. ఇది పక్షివర్గము

అవ. అథ రజ్జువర్గ మాహ.—

లింగాని త్రితయాని తాని విలిఖే ద్రేఖా శ్చతస్రో గతా
స్తిర్య క్తత్ర హి లింగరజ్జు రితి తద్వాయవ్యకోణాదితః,

దస్రాదిక్రమశః ప్రదక్షిణవిధా తిర్యగ్విరేఖాం గతే
దంపత్యోర్యది జన్మభే పరిణయే స్యాతాం సుఖైకప్రదే. 131

వ్యా.—లింగానీతి. త్రితయాని లింగాని త్రీణిలింగాకారాణి,తాని ప్రసిద్ధాని, విలిఖేత్. తత్ర త్రిలింగాకారరేఖా త్రితయే, తిర్యగ్గతాశ్చతస్రోరేఖా విలిఖేత్. తత స్తద్వాయవ్యకోణాదితః, వాయువ్యకోణమారభ్యేతియావత్. ప్రదక్షిణవిధా, ప్రదక్షిణక్రమేణేత్యర్థః దస్రాదిక్రమశః అశ్విన్యాదిక్రమాత్, సప్తవింశతినక్షత్రాణిచ విలిఖేత్. ఏవంవిలిఖితేసతిదంపత్యోర్జన్మభే జన్మనక్షత్రేద్వే అపి, తిర్యగ్విరేఖాంగతేఏకాంతిర్యగ్రేఖాంప్రాప్తేయది, సుఖైకప్రదే దంపత్యోః పరస్పరం అత్యంతసుఖప్రదే, స్యాతాం. పరిణయే అయమేవ లింగరజ్జురిత్యుచ్యతే.

అవ. రజ్జువర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా॥ నిడుపుగ మూఁడు లింగాకారరేఖలు వ్రాసి యారేఖల మీఁద నాలుగడ్డగీట్లుగీచియందు వాయవ్యకోణము మొదలు ప్రదక్షిణ క్రమముగ నశ్విని మొదలు ౨౭ నక్షత్రములు నుంచఁగా నపుడు వధూవరులజన్మనక్షత్రము లాయడ్డగీట్లలో నొకరేఖయందున్న నపుడు దంపతులకుఁ గలహప్రదము లగును.

అవ. అథ శ్లోకద్వయేన యోగినీవర్గమాహ.—

బ్రహ్మాణీ చ కుమారశక్తి రథ సా వారాహశక్తిః క్రమా
త్సిద్ధా సా పృథ వైష్ణవీ తదను సా మాహేంద్రశక్తి స్తతః,
చాముండీ చ మహేశ్వరీ తదను సా శ్రీ శ్చాష్టదిక్శక్తయో
హ్యుత్పత్తిస్థితినాశనే చ గదితాః స్యుర్హేతుభూతా ఇతి. 132

వ్యా.—బ్రహ్మాణీతి క్రమాత్ బ్రహ్మాణీ ప్రాచ్యాం, అథఆగ్నేయ్యాం కుమారశక్తిః, దక్షిణస్యాంసావారాహశక్తిః, అథ నైరృత్యాంసిద్ధాశక్తిః, అథప్రతీచ్యాం సావైష్ణవీశక్తిః,తదనుతదనంతరం, వాయవ్యాం మాహేంద్రశక్తిః, తతఃఅనంతరం, ఉదీచ్యాందిశి చాముండీ చాముండీశక్తిః, తదను ఐశాన్యాంప్రసిద్ధా, శ్రీః అనాద్యచింత్యమాయారూపా,మాహేశ్వరీశక్తిశ్చేత్యష్టదిక్శక్తయః,దిక్శక్తయః ఉత్పత్తిస్థితినాశనేచ,సమాహారద్వంద్వమేతత్. ఉత్పత్తౌ రక్షణే నాశనేచ హేతుభూతాః, కారణభూతాః స్యురితి, గదితాః. ఉక్తాః శాస్త్రజ్ఞైరితిశేషః.

అవ. యోగినీవర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బ్రహ్మాణి, కౌమారి, వారాహి, సిద్ధ, వైష్ణవి, మాహేం

ద్రి, చాముండి, శ్రీమాహేశ్వరి అనునవి క్రమంబునఁ బ్రాగాద్యష్టదిక్ఛక్తులనంబడుటయుగాక యుత్పత్తిస్థితినాశములకుఁ గారణభూతంబులు నగును.

అవ. అథ శక్తీనాం ప్రయోజనమాహ.—

బ్రాహ్మ్యాద్యష్టసుయోగినీష్వపి భవేదేకైకభం దస్రత
శ్శిష్టం భత్రితయం సజాతిరివ తత్ప్రాగాదిసంస్థాస్వపి,
దంపత్యోరపి జన్మభే పరిణయే యద్యేకవర్గం గతే
ప్రీతిః స్యాత్కలహాస్పదం తదుభయోరన్యచ్ఛక్తివర్గస్త్వయమ్.

వ్యా. బ్రాహ్మ్యేతి బ్రాహ్మ్యాద్యష్టసు యోగినీషు పూర్వోక్తాసు, ప్రాగాద్యష్టశక్తిషు, దస్రతః అశ్విన్యాదితః, ఏకైకభం ఏకైకస్యాం దిశి ఏకైకం నక్షత్రం, క్రమేణ నిక్షిపేదితి శేషః. పర్యాయత్రయేణ నిక్షిప్తే సతి చతుర్వింశతినక్షత్రాణి భవంతి. ఏవం చ శిష్టం భత్రితయం పూర్వాభాద్రాదినక్షత్రత్రితయం, ప్రాగాదిసంస్థాసు బ్రహ్మాణీకుమారీవారాహీషు తిసృషు సజాతిరివ నిక్షిపేత్. ఏవం నిక్షిప్తే పరిణయే, దంపత్యోః జన్మనక్షత్రే ఏకశక్తిగతే, ఏకవర్గం ఏకశక్తినక్షత్రవర్గం గతే స్యాతాం యది, దంపత్యోః ప్రీతిః స్యాత్. అన్యథా తు శక్తిద్వయే పరిశిష్టభిన్నవర్గం గతే చేత్, తన్నక్షత్రద్వయం, ఉభయోః దంపత్యోః, కలహాస్పదం కలహప్రదం, స్యాత్. అయమేవ శక్తివర్గ ఇత్యుచ్యతే. ఆయమాశయః, ప్రాచ్యామశ్విన్యాశ్లేషానూరాధపూర్వాభాద్రాశ్చత్వారః, ఆగ్నేయ్యాం భరణీమఘాజ్యేష్ఠోత్తరాభాద్రాశ్చత్వారః. దక్షిణస్యాం కృత్తికాపూర్వఫల్గునీమూలారేవత్యశ్చత్వారః, నైరృత్యాంరోహిణ్యుత్తరఫల్గునీపూర్వాషాఢాస్తిస్రః, ప్రతీచ్యాం మృగశీర్షహస్తోత్తరాషాఢాః, వాయవ్యాం ఆర్ద్రాచిత్రాశ్రవణాని, ఉదీచ్యాం పునర్వసూస్వాతీధనిష్ఠాః, ఈశాన్యాం పుష్యవిశాఖాశతభిషజో బోధ్యాః.

అవ. పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడిన యష్టశక్తులకుఁ బ్రయోజనమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పుదిక్కు మొదలష్టదిక్కులకు నశ్విని మొదలొక్కొక్క దిక్కున నొక్కొక్క నక్షత్రము వరుసన క్రమముగ ౨౭ నక్షత్రములు సంపూర్ణమగు వఱకును విభజింపఁగా వధూవరుల జన్మనక్షత్రము లొకశక్తి సంబంధులై యున్న పరస్పరమైత్రికరంబగు నట్లుగాకున్నఁ గలహాకర మగును.

అవ. అథ లింగవర్గ మాహ.—

విశ్వశ్రేషచతుష్టయోదకవసుస్థాణ్వంత్యశక్రాంతక
త్వష్ట్రాదిత్రితయాభిధాః పరిణయే స్త్రీలింగతారాస్త్విమాః,

తారా స్స్యుస్స్త్రియ నపుంసకా శ్శతభిషఙ్మూలేందవ శ్చాపరాః
పుంతారా స్త్వశుభా న్యలింగజనితా ప్రీతిః స్వలింగర్క్షజా. 184

వ్యా.—విశ్వేతి విశ్వే ఉత్తరాషాఢా, ఆశ్రేషచతుష్టయం ఆశ్రేషామఘాపూర్వఫల్గున్యుత్తరఫల్గున్యః, ఉదకం పూర్వాషాఢా, వసుః ధనిష్ఠా స్థాణుః ఆర్ద్రా, అంత్యో రేవతీ, శక్రః జ్యేష్ఠా, అంతకో భరణీ, త్వష్ట్రాది త్రితయం చిత్రాస్వాతీవిశాఖాః, ఇమాశ్చతుర్దశ స్త్రీలింగతారాః. శతభిషఙ్మూలేందవః శతభిషఙ్మూలమృగశీర్షాణి, నపుంసకతారాః స్యుః. అపరాః ఉక్తావశిష్టాః అశ్వినీకృత్తికారోహిణీపునర్వసూపుష్యహస్తానూరాధాశ్రవణపూర్వాభాద్రోత్తరాభాద్రా దశ, పుంలింగతారాః స్యుః. అన్యలింగజనితా తారా అశుభా, స్వలింగర్క్షజా ప్రీతి స్స్యాదిత శేషః. దంపత్యోర్జన్మనక్షత్రద్వయం ఏకలింగం చే చ్ఛుభం భిన్నలింగంచే దశుభ మితి వేద్యమ్.

అవ. లింగవస్తువును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ఉషా, ఆశ్రే, మ, పుబ్బ, ఉత్తర, పూషా, ధని, ఆర్ద్ర, రే, జ్యే, భ, చి, స్వా, వి ఈ ౧౪ నక్షత్రములు స్త్రీలింగములు. శత, మూ, మృ ఈ 3 నక్షత్రములు నపుంసకలింగములు. తక్కిననక్షత్రములు పుంలింగములు. ఈలింగనిర్ణయమునకు ఫలమేమనిన; దంపతుల జన్మనక్షత్రము లొకలింగము గలవై యున్న పరస్పరప్రీతికరంబగు నటుగాకున్నఁ గలహాకరంబగును.

అవ. అథ భూతవర్గ మాహ.—

భూవార్యగ్నిమరున్నభాంసి చ మహాభూతాని పంచ క్రమా
త్తేషాం బాణరసర్తుమార్గణశరా దస్రాది భూమ్యాదిషు, 185
ఏకస్యోడు జలే భవే దపరభం వహ్నౌ భవేచ్చే త్తయో
ర్మైత్ర్యం స్యా దపరే శుభాః పరిణయే భూతాఖ్యవర్గ స్త్వయమ్.

వ్యా.—భూవా రీతి. భూః పృథివీ, వారి జలం, అగ్నిః తేజః, మరుత్ వాయుః, నభః ఆకాశః, ఏతాని పంచమహాభూతాని భవంతి భూమ్యాదిపృథివ్యాది, పృథివ్యాదీనాం, దస్రాది అశ్వినిప్రభృతి, క్రమాత్ బాణరసర్తుమార్గణశరాః అయమర్థః, పృథివ్యాః బాణాః అశ్విన్యాదిపంచకం, జలస్య రసాః ఆర్ద్రాదిషట్కం. అగ్నేః ఋతవః ఉత్తరఫల్గున్యాదిషట్కం. మరుతః మార్గణాః జ్యేష్ఠాదిపంచకం. ఆకాశస్య శరాః ధనిష్ఠాదిపంచకం. ఏవంచ సతి ఏకస్య దంపత్యో రన్యతరస్య, ఉడు నక్షత్రం, జలే ఆర్ద్రాదిషట్కే, భవేత్-అపరభం అపరస్య ఉభయో రన్యతరస్య నక్షత్రం, వహ్నౌ ఉత్తరఫల్గున్యాది

నక్షత్రే, భవేచ్చేత్. తయో ర్దంపత్యో ర్మృతి స్స్యాత్. పరిణయే వివాహవిషయే, అపరే ఉక్తాతిరిక్తా శ్శుభాః. అయం భూతాఖ్యో వర్గః.

అవ. భూతవర్గువును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ప్రసిద్ధంబులగు పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశముల నెడు పంచభూతములకు నశ్విని మొదలు ౨౭ నక్షత్రములలోఁ గ్రమంబున పృథివికి ౫ నక్షత్రములు, జలమునకు ౬ నక్షత్రములు, తేజస్సునకు ౬ నక్షత్రములు, వాయువునకు ౫ నక్షత్రములు, ఆకాశమునకు ౫ నక్షత్రములు నీరీతిని విభజింపఁగా దంపతులజన్మనక్షత్రములలో నొకనక్షత్రము తేజోనక్షత్రముగనుండి మఱియొకనక్షత్రము జలభూతనక్షత్రముగ నుండెనేని మృత్యుప్రదం బగు నట్లుగాకున్న శుభకరం బగును.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం చంద్రయోగవర్గ మాహ.—

ఇంద్రాగ్నీ యమ అసుర శ్చ వరుణో వాయుః కుబేర శ్శివః
ప్రాగాదిప్రభవా దినాదితిథయో ఽ ప్యేకైకశ ష్షోడశ,
నాసత్యాదిక మేక మేక ముడు తచ్ఛిష్టత్రయం పూర్వవ
త్సూర్యాద్యష్టఖగా శ్చ కేతురహితాః ప్రాగాదిషు స్థాపితాః. ॥36

వ్యా — ఇంద్రాగ్నీ ఇతి. ఇంద్రశ్చ అగ్నిశ్చ ఇంద్రాగ్నీ, యమః ప్రసిద్ధః, అసురో నిరృతిః, వరుణః, వాయుః, కుబేరః, శివః. ఇత్యష్టావేతే ప్రాగాదిప్రభవాః ప్రాగాద్యష్టదిశామధిపతయః. ఏవం దినాదితిథయః - దినాదిః ప్రతిపత్, సైవాదిర్యేషాం తే తథోక్తాః తదాదయః షోడశతిథయః. తేష్వేకైకశః ఏకైకదివసం ఏకైకస్యాం ప్రాచ్యాదిదిశి, క్రమేణ ద్విరావృత్త్యా స్థాప్యం. ఏవం నాసత్యాదికం నాసత్యావశ్వినౌ తదాదిర్యస్య తత్తథోక్తమ్. 'నాసత్యావశ్వినౌ దస్రావాశ్వినేయౌ చ తావుభౌ' ఇత్యమరః. ఏకైకముడు నక్షత్రంచ, ప్రాగాద్యష్టదిక్షు క్రమేణ త్రిరావృత్త్యా స్థాప్యం. తథా చతుర్వింశతిర్భవతి తచ్ఛిష్టత్రయం తేషాం నక్షత్రాణాం శిష్టత్రితయం పూర్వవత్పూర్వాదిదిక్షు స్థాప్యం కేతురహితాః కేతుభిన్నాః అష్టఖగాః అష్టగ్రహాః, ప్రాగాదిదిక్షు స్థాపనీయా ఇత్యర్థః.

సంస్థాప్యేవ మపి జన్మధిష్ణ్యవశతో జ్ఞాత్వా చ తాం తాం దిశం
నక్షత్రాధిపతిగ్రహం ప్రతిభదిగ్జ్ఞాధారిహా మ్యేష్టతామ్
తేషాం మైత్రవశాచ్చ మైత్ర ముభయో స్సామ్యే సమత్వం తథా
శత్రుత్వే యది శత్రుతైవ శశభృద్యోగాఖ్యవర్గ స్త్వయమ్. 37

వ్యా.—దంపత్యోరితి. దంపత్యోః జన్మధిష్ణ్యవశతః జన్మనక్షత్రవశాత్, తాంతాం పురుషనక్షత్రాధిష్ఠితాందిశం, స్త్రీనక్షత్రాధిష్ఠితాందిశంచ, జ్ఞాత్వా, తత్రస్థోడుపతిగ్రహేంద్రతిథినిన్నాథారిసామ్యేష్టతాం- తత్రస్థోడుపతేః తద్దిక్స్థనక్షత్రాధిపతేః గ్రహేంద్రస్య చ తిథినిన్నాథయోః తిథినాథో దిన్నాథశ్చ తయోశ్చ తేషాం చతుర్ణాం అరిసామ్యేష్టతాం శత్రుత్వంసమత్వంమిత్రత్వంచ, జ్ఞాత్వా, తేషాం చతుర్ణాం మైత్రవశాత్, మిత్రత్వే సతీత్యర్థః. ఉభయోర్దంపత్యోరపి మైత్రం మిత్రతా తేషాం సామ్యే దంపత్యోరపి సమత్వం, తథా తేషాం శత్రుత్వే తు దంపత్యోరపి శత్రుతైవ అయమర్థః స్సంపన్నః. పున్నక్షత్రాధిష్ఠితదిశి విద్యమానానాం నక్షత్రగ్రహతిథిదిక్పతీనాంచ స్త్రీనక్షత్రాధిష్ఠితదిశి విద్యమానానాం నక్షత్రగ్రహతిథిదిక్పతీనాంచ పరస్పరం మిత్రత్వే దంపత్యోరపి మిత్రత్వం, శత్రుత్వే శత్రుత్వం, సమత్వే సమత్వమితి అయమేవ శరత్ప్రద్యోతాఖ్యః చంద్రయోగవర్గ ఇత్యుచ్యతే.

అవ. రెండుశ్లోకములచేతఁ జంద్రయోగవర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఇంద్రాద్యధిపతులుగల ప్రాగాద్యష్టదిక్కులయందును బ్రతిపత్తుమొదలు ౧౫ తిథుల నొక్కొక్కటికి రెండుమార్లు నశ్విన్యాది నక్షత్రముల నొక్కొక్కటికి ౨౭ నక్షత్రములపూర్తికై, సూర్యాద్యష్టగ్రహంబుల నొక్కొక్కటిగను క్రమంబున స్థాపింపఁగా వరనక్షత్రమున్నదిక్కునం దేర్పడిన నక్షత్రాధిపతిథినాథగ్రహాధిపదిశాధిపతులకును, వధూనక్షత్రమున్నదిక్కునం దేర్పడిన నక్షత్రాద్యధిపతులకును, మిత్రత్వముగలిగియున్న దంపతులకు మిత్రత్వముగలుగును సమత్వముగలిగియున్నవారికి సమత్వముగలుగును శత్రుత్వముగలిగియున్న వారికిని శత్రుత్వము గలుగును.

అవ. అథ గోత్రవర్గమాహ.—

గోత్రేశాః క్రమశో మరీచిభగవానత్రిర్వసిష్ఠోఽంగిరాః
పౌలస్త్యః పులహః క్రతుః పరిణయే చత్వారి చత్వారి చ,
దస్రాదీన్యపి సాభిజింతి కలహస్త్వేకగోత్రం గతే
దంపత్యోర్యది జన్మభే చ సతతం గోత్రాఖ్యవర్గస్త్వయమ్. 128

వ్యా.—గోత్రేశా ఇతి మరీచిర్భగవానత్రిర్వసిష్ఠః అంగిరాః పౌలస్త్యః పులహః క్రతుః ఇత్యేతే సప్తఋషయః, అశ్విన్యాదీనాం క్రమేణ గోత్రేశా భవంతి. సాభిజింతి అభిజిత్సహితాని, దస్రాదీని చత్వారిచత్వారి నక్షత్రాణి, ఏకగోత్రాణి భవంతీతి శేషః.

ఆశ్వినీభరణీకృత్తికారోహిణ్యః, మరీచిగోత్రా భవంతి. ఏవం మృగశీర్షాదీనాం చతుర్ణాం క్రమేణ బోధ్యం. తత్ప్రయోజన మాహ, దంపత్యోః జన్మభే జన్మనక్షత్రే, ఏకగోత్రంగతే యది, దంపత్యోః స్వతతం కలహః స్యాత్. భిన్నగోత్రం గతే యది శుభమిత్యర్థాల్లభ్యతే. పరిణయే వివాహవిషయే అయం గోత్రాఖ్యవర్గః.

అవ. గోత్రవర్గమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గోత్రాధిపులగుమరీచ్యత్రివసిష్ఠాంగిరసపౌలస్త్యపులహక్రతువు లనెడిసప్తఋషులయందును క్రమంబున నభిజిత్సహితాశ్విన్యాది నక్షత్రముల నాలుగేసినక్షత్రములవరుసన నెన్నఁగా వధూవరులజన్మ నక్షత్రము నొకగోత్రమునొందియున్నఁ గలహాకరం బగు ననుట.

అవ. ఇత్థం వింశతివర్గాన్ ప్రపంచయి త్వేదానీం తేషు విప్రాదీనాం నియతవర్గా నాహ.—

వర్గాణా మపి వింశతిః పరిణయే జ్ఞేయాః స్ఫుటం భూసురై
ర్విప్రాణాం గ్రహమైత్రతైవ నియతా రాజ్ఞాం ప్రధానం గణః,
స్త్రీదూరం తు విశాం ప్రధాన మపరో యోన్యాఖ్యవర్గో మహా
నన్యేషాం శుభదో భవేత్ స్ఫుట మిదం శాస్త్రం విచింత్యం బుధైః.

వ్యా.—వర్గాణా మితి. భూసురైః జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞైర్ద్విజైః, పరిణయే వివాహవిషయే, వర్గాణా ముక్తవర్గాణాం, వింశతిః, స్ఫుటం యథాతథా జ్ఞేయాః విచారణీయాః. ఇయాంస్తు విశేషః. విప్రాణాం గ్రహమైత్రతైవ నియతా ఆవశ్యకా, రాజ్ఞాం క్షత్రియాణాం గణః గణవర్గః, ప్రధానం ముఖ్యం- విశాం వైశ్యానాం, స్త్రీదూరమేవ ప్రధానం అన్యేషాం శూద్రాదీనాం, అపరో మహానధికః యోన్యాఖ్యవర్గశ్శుభదో భవేత్. ఇదం శాస్త్రం, బుధైః పండితైః, సమ్యక్-విచింత్యం విచారణీయం. నన్వేవం చతుర్వర్ణానాం చతుర్వర్గాశ్శుభదా ఇత్యుక్తే ఇతరవర్గోపన్యాసస్య వైయర్థ్యం స్యాత్; తేషాం సర్వేషామప్యుపయోగాభావాదితి చేన్నైవం- దేశభేదేన తేషామపి గ్రంథాంతరేషు ఉపయోగసద్భావదర్శనాత్. తథాహి, 'మాహేంద్రమాగధే గౌడే పాంచాలే పంచనాడికా, యామ్యే నాడీరాశి కూటౌ గ్రహమైత్రం తథైవ చ. చోళే విదేహే లింగం స్యాద్వశ్యః కాశ్మీరమండలే. వేధః సౌరాష్ట్రవిషయే మాళవే రజ్జుసంజ్ఞికమ్, సర్వే రాశిగణౌ యోని గ్రహమైత్రం చ శోభన' మితి.

తా. జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులగువిప్రుల కావశ్యకముగఁ జూడఁదగిన యీ ౨౦ వర్గలలో బ్రాహ్మణులకు గ్రహమైత్రవర్గు, రాజులకుగణవర్గు, వైశ్యులకు స్త్రీదీర్ఘవర్గను, తక్కినశూద్రాదులకుయోనివర్గును, ముఖ్యం

టులు. శేషించిన ౧౫. వర్గువులును దేశభేదముచే వ్యాఖ్యయందుఁ జెప్పియున్న తెలుఁగున నాయాదేశములయం దుపయోగింపఁబడును.

అవ. అథోక్తవర్గవిచారణార్థం జన్మనామనక్షత్రవివేకమాహ.—

జన్మర్క్షేణ వరస్య యోజ్య మనిశం స్త్రీజన్మధిష్ణ్యం బుధై
ర్జన్మర్క్షం పురుషస్య యోజ్య మనిశం స్త్రీనామభే నాథవా
పున్నామ్నా న కదాచనాపి యువతే ర్జన్మర్క్షయోగః పున
ర్దంపత్యోర్యది నామ ధిష్ణ్యయుగళం యద్వా శుభం వ్యత్యయోః.

వ్యా.—జన్మర్క్షేణేతి బుధైర్జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞైః ద్విజైః, వరస్య జన్మర్క్షేణ స్త్రీజన్మధిష్ణ్యం స్త్రీజన్మనక్షత్రం, అనిశం సర్వదా యోజ్యం. అథవా స్త్రీనామభేన స్త్రీనామనక్షత్రేణ సహ పురుషస్య జన్మనక్షత్రం వా యోజ్యం పున్నామ్నా పురుషనామనక్షత్రేణ, యువతేః స్త్రియాః, జన్మధిష్ణ్యయోగః న కదాచన, న యోగ్య ఇత్యర్థః. యద్వా దంపత్యో ర్నామధిష్ణ్యయుగళం పునః నామనక్షత్రద్వయం తు తయో ర్దంపత్యోశ్శుభం స్యాత్.

అవ. ఈచెప్పఁబడిన వింశతివర్గలను విచారించుటకు జన్మనామ నక్షత్రముల యోగ్యాయోగ్యత్వములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వరుని జన్మనక్షత్రముతో స్త్రీజన్మనక్షత్రముఁ జేర్చుట ముఖ్యము. అటుగాకున్న స్త్రీనామనక్షత్రముతో వరుని జన్మనక్షత్రముఁ జెప్పవలయు. అదియునుంగాని పక్షంబున నుభయుల నామనక్షత్రములఁ జేర్చి చూడవలయుఁ గాక వరనామనక్షత్రముతో వధూజన్మనక్షత్రము నొకప్పుడుం జేర్పవలదు.

అవ. సందిగ్ధరాశినక్షత్రస్వరూపం దర్శయన్ తత్ఫల మాహ.—

జాతాయాః పద మేక మేవ యువతే ర్జాతస్య పాదత్రయం
పుంసశ్చే ద్విషమాంఘ్రిభే పరిణయే సందిగ్ధరాశి ర్భవేత్,
పూర్వార్ధం పురుషస్య భే సమపదే జాతస్య వధ్వాః పున
ర్జాతాయా అపరార్ధ మాధ్య ముభయో స్సందిగ్ధమృక్షం త్విదమ్.

వ్యా.—జాతాయా ఇతి. విషమాంఘ్రిభే త్రిపాన్నక్షత్రే - జాతాయాః యువతేః స్త్రియాః, ఏకం పద మేవ, విషమాంఘ్రిభే జాతస్య పుంసః పాదత్రయం చేత్ పరిణయే శుభం భవేత్. అయ మేవ సందిగ్ధరాశి రిత్యుచ్యతే. ఏవం సమపదే భే ద్విపాన్నక్షత్రే, పునశ్శబ్ద స్త్వర్థః, జాతస్య పురుషస్య పూర్వార్ధం, సమపదే భే జాతాయాః, వధ్వాః

అపరార్ధ ముత్తరార్ధంచే దుభయో ర్దంపత్యోః, అప్యం, శుభకర మిత్యర్థః. ఇద మేవ సందిగ్ధమృతుమిత్యుచ్యతే. పద మేక మేవే త్యేవకారేణ వ్యత్యయే అశుభకరమితి గమ్యతే.

అవ. సందిగ్ధరాశినక్షత్రముల స్వరూపమును దెలుపుచున్నాఁడు.—

తా. త్రిపాన్నక్షత్రములయందుఁ బుట్టినవనితరాశి ఆనక్షత్రమం దొకపాదముతోఁ జేరియుండినఁ ద్రిపాన్నక్షత్రజుఁడగు వరునిరాశి ఆనక్షత్రమందు మూఁడుపాదములతోఁ జేరియున్నను శుభకరంబగుననునిది సందిగ్ధరాశి యనఁబడును. ద్విపాన్నక్షత్రపూర్వార్ధమునఁ బుట్టినవరుండును, ద్విపాననక్షత్రోత్తరార్ధమందుఁ బుట్టినకన్యయు శుభకరులగుదు రనునిదిసందిగ్ధనక్షత్ర మనంబడు. నుక్తవ్యతిరిక్తముగ నున్న నశుభకరంబగును.

అవ. అభిజిద్గోధూళ్యమఃకాలనిర్ణయ మాహ.—

సూర్యస్థాలయత శ్చతుర్థ మభిజి ద్యద్వా ముహూర్తోఽష్టమ
స్సర్వత్ర స్సర్వే వ్వపి మంగళేషు శుభకృ ద్గోధూళికం సప్తమమ్,
ప్రా క్సూర్యోదయతో ముహూర్త ఉష ఇత్యంతద్వయంతూత్తమం
వైశ్యాదేః కరపీడనేన తు పర స్యాన్యత్ర తత్పూర్వవత్. 142

వ్యా.—సూర్యేతి. సూర్యస్థాలయతః సూర్యస్థితరాశే శ్చతుర్థం లగ్నమితి శేషః. అభిజి దభిజిత్సంజ్ఞకం స్యాత్. పక్షాంతరమాహ. యద్వేతి.—అథవా అష్టమస్సూర్యోదయాత్ప్రభృతి ముహూర్తోవాఽభిజి త్స్యాత్. తత్సర్వేష్వపిమంగళేషు శుభకర్మసు శుభకృత్. సప్తమం సూర్యస్థితరాశే స్సప్తమలగ్నం, గోధూళికం గోధూళిసంజ్ఞకంస్యాత్. సూర్యోదయత స్సూర్యోదయాత్, ప్రాక్పూర్వం, ముహూర్తః ఉషః ఉషఃకాల ఇత్యుచ్యతే. అనయోః ఫలం తు పూర్వవదేవోహ్యం. అంతద్వయం గోధూళ్యుషసోర్ద్వయం, వైశ్యాదేస్సంకరాణామిత్యర్థః కరపీడనే వివాహే, ఉత్తమం ముఖ్యం. పరస్య బ్రాహ్మణాదివర్ణస్య తు, గోధూళ్యుషసో ర్ద్వయం న శుభకృత్. తర్హి తేషాం కీదృశం లగ్నం యోగ్యమిత్యత ఆహ. వైశ్యాదే రన్యత్ర త్రైవర్ణికవిషయే, తత్ అభిజిన్ముహూర్తః, పూర్వవత్ పూర్వోక్తగుణయుక్తోపి వేద్యః.

అవ. అభిజిద్గోధూళ్యుషఃకాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యోదయలగ్నమునకు 4-వలగ్నముగాని లేక 8-వ ముహూర్తముగాని యభిజిన్ముహూర్తమనియు 7-వలగ్నము గోధూళికమనియు ఉదయమునకు బూర్వముహూర్తముఉషఃకాలమనియు వీనిలో

బ్రాహ్మణాదివర్ణత్రయమున కభిజిన్ముహూర్తము ముఖ్యమనియుఁ దక్కి-నవి యశుభకరంబులనియు వేశ్యాదిసంకరులకు 3 కాలములు ముఖ్యము లగుననియు నెఱుఁగఁదగు.

అవ. అథ లగ్నప్రశంసాం నిగమయతి.—

యావత్స్పందతి లోచనం సుఖకరం తత్కోటిభాగో భవే
త్తల్లగ్నే శుభకాల ఏవ సహితం బ్రహ్మా న జానాతి తమ్,
అన్యే కింపున రేవ కర్తు రథ తత్కాల స్శుభో వాఽశుభః 14
పూర్వాదృష్టవశా ద్భవేత్సనయవి త్తత్సాక్షిమాత్రం సదా.

వ్యా.—యావ దితి. లోచనం నేత్రం సుఖకరం సుఖా తథా, యావ ద్యావత్కాలం-స్పందతి చలతి, తత్కోటిభాగ స్తస్య నిమేషకాలస్య కోటిభాగోయ స్సఏవ లగ్నే శుభకాల స్సహితం భవేత్. తం తాదృక్సూక్ష్మకాలం, బ్రహ్మాపి న జానాతి, అతిసూక్ష్మత్వాదితిభావః. అన్యే మనుష్యాః, కింపునః? లగ్నే శుభకాలం జానంతీతి కిమువక్తవ్యం? నజానంత్యేవేత్యర్థః. కింతు కర్తుః శుభాశుభకర్తుః పూర్వాదృష్టవశా జ్జన్మాంతరీయపుణ్యపాపకర్మవశా త్తత్కాలో లగ్నకాలః- శుభః అశుభోవా భవేత్. పూర్వాదృష్టంశుభంచే చ్ఛుభం, అశుభంచే దశుభం భవతి. సకలకార్యసాధ్యదృష్టైకస్వత్వాదితిభావః. తత్ర 'జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదః ప్రశాంతమనసః' మిత్యాదినా దైవజ్ఞః కిమ ర్థం ప్రార్థనీయ ఇత్యత ఆహ, సనయవిత్ జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞః. తత్సాక్షిమాత్రం-తస్య లగ్నస్యసాక్షిమాత్రం సాక్ష్యేవ, నతు శుభలగ్నప్రదాతా.

అవ. లగ్నప్రశంసఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సుఖకరమగునట్లు చలింపఁబడినకను ఱెప్పపాటులో కోట్యంశపరిమాణకాలము లగ్నమందు శుభకాల మగును. చిత్రవిచిత్రనిర్మాణచతురుం డగు విధాతకుం గూడఁ దెలిసికొనుటకు సాధ్యంబుగాని యట్టికాలమును మనుష్యు లెఱుంగఁజాలరు గాన నెల్లవారలకు జన్మాంతరకృతపుణ్యపాపకర్మానుసరణముగ లగ్నము సంప్రాప్తమగును.సకలమైన వారికి జ్యోతిశ్శాస్త్రభిజ్ఞుఁడుసాక్షిమాత్రుఁడే కానిలగ్నప్రదాతగాఁడు.

అవ. అథ ముద్రికారంభకాల స్తూహ. —

ముద్రారంభవిధౌ త్రయోదశ వసుశ్రుతిత్రిపూర్వోత్తరా
బ్రహ్మాదితిత్ర్యకృశానుశక్రపవనాః పుత్రార్థి[illegible]

వారా జీవకవిజ్ఞమందశశినాం శ్రేష్ఠా అథాశోభనా
రిక్తామాదివసాదషష్టితిథయః పాతో ఉవమా వైధృతిః. 144

వ్యా.—ముద్రేతి ముద్రారంభవిధౌ ముద్రాప్రదానకరణే, వసుశ్రోణాత్రిపూర్వోత్తరాబ్రహ్మాదిత్యకృశానుశక్రపవనాః ధనిష్ఠాశ్రవణపూర్వఫల్గునీపూర్వాషాఢాపూర్వాభాద్రోత్తరఫల్గున్యుత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రారోహిణీపునర్వసుకృత్తికాజ్యేష్ఠాస్వాత్య ఇతిత్రయోదశ, తారకాః నక్షత్రాణి 'నక్షత్రం మృక్షం భం తారా తారకాప్యుడు వా స్త్రియా'మిత్యమరః. పుత్రార్థదాః పుత్రసంపత్కారాః. జీవకవిజ్ఞమందశశినాం గురుశుక్రబుధశనిసోమసంబంధినో వారాః పంచ, శ్రేష్ఠాః ముఖ్యాః. అశోభనాస్తు రిక్తామాదివసాదషష్టితిథయః-రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అమా అమావాస్యా, దివసాదిః ప్రతిపత్, షష్టితిథిః భద్రకరణతిథిః, తద్దివసో యస్సోపి, పాతో మహాపాతః, అవమాదినత్రయం, వైధృతిః వైధృతియోగః, ఏతే అశోభనా భవంతీతి సర్వమవదాతమ్.

అథ, ముద్రికారంభమునకుఁగాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ముద్రికారంభవిషయమై, ధ, శ్రే, పూఫ, పూషా, పూభా, ఉఫ, ఉషా, ఉభా, రో, పున, కృ, జ్యే, స్వా, ఈనక్షత్రములును గురు, శుక్ర, బుధ, శని, సోమవారములును శుభకరంబులగును. రిక్తతిథులు నమావస ప్రతిపత్తు భద్రకరణతిథి వ్యతీపాత మహాపాతలవమతిథి వైధృతినామయోగము ఇవి యశుభకరంబు లని యెఱుంగవలయు.

శ్లో. యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం తృతీయో బిందురప్యభూత్.

వివాహప్రకరణం సమాప్తమ్.

శ్రీరస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః.

కాలామృతే-సవ్యాఖ్యానే

చతుర్థబిన్దుః.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం శ్రావణహోమకాలమాహ —

శ్లో॥ శ్రావణ్యాం గురుశుక్రయో ర్విమలయోః కుర్యాదుపాకర్మ త
త్కుర్యు ర్వాఖిలబహ్వృచః శ్రవణభే సింహం గతే భాస్కరే,
మాసే కర్కటకేఽపి మాధ్యరహితే శాఖేశ్వరాణాం రవే
స్సంక్రాంతౌ గ్రహణే న కార్య మథవా తత్ప్రోష్ఠపద్యాం చరేత్.

వ్యా — శ్రావణ్యా మితి. గురుశుక్రయోః విమలయోః అనస్తంగతయోస్సతోః, శ్రావణ్యాం శ్రవణనక్షత్రయుక్తా పౌర్ణమాసీ శ్రావణీ తస్యాం శ్రావణశుక్లపౌర్ణమాస్యాం.తత్ ప్రసిద్ధం, ఉపాకర్మ కుర్యాత్. విశ్వక్షేషిద్ యజుశాఖ ఇతి శేషః. అఖిలబహ్వృచః సకలఋక్శాఖాప్రవర్తకాః, శ్రవణభే. శ్రావణేమాసే యస్మిన్ కస్మింశ్చిత్ శ్రవణనక్షత్రయుక్తదివసే, ఉపాకర్మ కుర్యుః. సర్వేషాంభాస్కరే సింహంగతేసతి, మాసే శ్రావణమాసే, కర్కటకేరవౌకర్కటస్థేసతి వా కార్యం 'సింహంగతేభాస్కరే'ఇతి పదద్వయంనర్మదోత్తరదేశవిషయం తదుక్తంనిర్ణయసింధౌ. 'కులీరేఽపిసంయుక్తే ఉపాకర్మోత్తరదక్షిణే, నర్మదోత్తరదేశేతు కర్తవ్యంసింహగేరవౌ' ఇతి. కించ. శాఖేశ్వరాణాం-సామవేదాధిపో భౌమః అథర్వణవేదాధిపో బుధః, తయోః మాధ్యరహితేసతి కార్యం. 'గుణాఢ్యచవబ్రాహ్మణాదీశ్వ' ఇత్యుక్తే సామాథర్వణవేదినాం విశ ఉపదేశం. ఋగ్యజుర్వేదినాంతు గురుశుక్రయోర్విమలయోరిత్యనేనైవ గతార్థత్వాత్ గురుశుక్రయోరేవ ఋగ్యజుర్వేదాధిపతిత్వాదితిభావః అతఏవశాఖేశ్వరాణా మితి బహువచనస్య ద్వివచనపరత్వేన వ్యాఖ్యానం సంగచ్ఛతే. రవే స్సంక్రాంతౌ ఉపాకర్మదివసే సూర్యసంక్రాంతి స్యది గ్రహణే చంద్రగ్రహణేవా యది చ న కార్యం. తర్హి కదా కార్యమిత్యాశంక్యాహ. అథవేతి తదుపాకర్మ, ప్రోష్ఠపద్యాం ప్రోష్ఠపదానక్షత్రయుక్తా పౌర్ణమాసీ ప్రోష్ఠపదీ తస్యాం భాద్రపదపౌర్ణమాస్యాం, చరేత్ కుర్యాత్.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత శ్రావణహోమకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. యజుర్వేదులు గురుశుక్రుల స్తంగతులు గాకయుండఁగా శ్రావణ శుద్ధ ౧౫ యందును, సమస్తఋగ్వేదులును శ్రావణమాసమం దేదినమందు శ్రవణనక్షత్రము సంభవించునో యాదినమందును, శాఖాశ్రయప్రవర్తకులును సూర్యుఁడు సింహరాశి యందైనను, కటకరాశియందైననుండఁగాఁ దమతమ వేదాధిపులన స్తంగతులై యుండఁగా నుపాకర్మఁ జేయవలయు నాదినంబున గ్రహణసంక్రాంతులు సంభవించెనేని భాద్రపదశుద్ధ ౧౫ యందుఁ జేయవలయును. (సూర్యుఁడు సింహరాశియందుండఁగా నర్మదోత్తరదేశమందును, కటకరాశియందుండఁగా దక్షిణదేశమందుఁ జేయవలయునని గ్రంథాంతరమందుఁ జెప్పఁబడియున్నది).

దోషోఽయం సమభూన్న చేదనధికోఽనల్పశ్చ మాసద్వయే
తత్ర శ్రావణమాస ఏవ విధివత్కుర్యాదుపాకర్మ తత్,
కర్మోత్సర్జననామకం తదపి వా పూర్వౌషధీనాం తదా
ప్రాకట్యం యది నాస్తిచే దథ చరేన్మాసే నభస్యే తదా. 146

వ్యా — దోష ఇతి. అయం దోషః పూర్వోక్తమూఢాదిదోషః, మాసద్వయే శ్రావణభాద్రపదమాసద్వయే, అనధికోఽనల్పశ్చ సమశ్చేదిత్యర్థః. తత్ర శ్రావణమాస ఏవ, తదుపాకర్మ, విధివచ్ఛాస్త్రోక్తం యథాతథా, కుర్యాత్. స్వకాలస్య బలవత్త్వాదితి భావః. ప్రసంగసంగత్యా ఉత్సర్జనకాలమాహ. — కర్మేతి. ఉత్సర్జననామకం కర్మ, పౌష్యశుక్లపౌర్ణమాస్యాం విధేయం హోమకర్మ, తదపి వా పౌష్యమాసే దోషయుక్తే చేన్మాఘే కార్యం. ఉభయత్రాపి దోషః సమశ్చేత్ పౌష్యమాస ఏవ కార్యమిత్యర్థః. 'శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యామధ్యాయముపాకృత్య మాసం ప్రదోషేనాధీయీత, తైష్యాం పౌర్ణమాస్యాం రోహిణ్యాం వా విరమే'దిత్యుత్సర్జనకాలస్యాపస్తంబేనోక్తత్వాత్. పూర్వౌషధీనాం ప్రాకట్యం పూర్వసస్యప్రాదుర్భావ ఇత్యర్థః, శ్రావణే నాస్తి యది తదా నభస్యే మాసే భాద్రపదే మాసే. 'స్యుర్నభస్యః ప్రౌష్ఠపద భాద్ర భాద్రపదాః సమా' ఇత్యమరః. ఉపాకర్మ చరేత్కుర్యాత్. గురుశుక్రయోర్విశుద్ధయోరితి ప్రథమోపాకర్మవిషయః. తథాచ కాశ్యపః 'గురుభార్గవయోర్మౌఢ్యే బాల్యే వా వార్ధకేపి చ, తథాధిమాసే సంసర్పే మలమాసేషు చ ద్విజః కుర్యాదాద్యుపాకర్మ కృతం కర్మ చ నిష్ఫల' మితి

తా. పూర్వశ్లోకోక్తములైన మూఢాది దోషములు శ్రావణ భాద్రపదమాసములయందు సమానములుగా నుండెనేని స్వకాలము బలవత్తరమైనందువలన శ్రావణమాసమునందే యుపాకర్మఁ జేయవలయు ననియు, పుష్యశుద్ధ ౧౫ యందుఁ జేయఁదగిన యుత్సర్జనమను హోమకర్మ నాకాలము మూఢాదిదోషయుక్తమై యుండెనేని, మాఘశుద్ధ ౧౫ యందుఁ జేయఁదగినదనియుఁ బుష్యమాఘమాసములయందు దోషము సమానముగానుండెనేని పుష్యమాసమందే చేయఁదగినదనియు. శ్రావణమాసమందు మొలకపైరులయుత్పత్తి లేకయుండెనేని యుపాకర్మ భాద్రపదమాసమందుఁ జేయఁదగినదనియు నెఱుఁగవలయును, (పూర్వశ్లోకోక్తమైన గురుశుక్రమూఢనిషేధము ప్రథమోపాకర్మవిషయమని కాశ్యపవచనమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది.)

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం క్షౌరకాల మాహ.—

నందాపర్వసు రిక్తపైతృకనిశాసంధ్యాష్టమీషు వ్రతే
భుక్త్వా మిత్రమఘోత్తరాగ్నిదనుజప్రాజేశజన్మోడుషు,
పాతే కర్కటకన్యకాఘటధనుర్మాసేషు మృత్యుప్రదం
క్షౌరం భానుజభౌమభానుదివసే పత్నీ యదా గర్భిణీ. 147

వ్యా.—నందేతి. నందాః నందతిథయః, పర్వసు అమావాస్యాదిపర్వసు, రిక్తాః పూర్వోక్తాః, పైతృకాః పితృతిథయః, నిశా రాత్రిః, సంధ్యా సూర్యోదయకాలసూర్యాస్తమయకాలశ్చ, అష్టమీ పక్షద్వయగతా, ఏతేషు దివసేషు, వ్రతే వ్రతదివసే, భుక్త్వా భోజనం కృత్వా, మిత్రమఘోత్తరాగ్నిదనుజప్రాజేశజన్మోడుషు-మిత్రమనూరాధా, మఘా ప్రసిద్ధా, ఉత్తరాః ఉత్తరాత్రయం, అగ్నిః కృత్తికా, దనుజం మూలం, ప్రాజేశో రోహిణీ, జన్మోడు జన్మనక్షత్రం, ఏతేషు నక్షత్రేషు చ, పాతే వ్యతీపాతమహాపాతయో రనుకరణం, కించ కర్కటకన్యకాఘటధనుర్మాసేషు, భానుజభౌమభానుదివసేషు శన్యంగారకార్కవాసరేషు చ, పత్నీ యదా గర్భిణీ. 'అత ఇనిఠనౌ' ఇతి మత్వర్థే ఇనిః 'ఋన్నేభ్యో' ఇతి ఙీప్, 'రషాభ్యాం' ఇతి ణత్వం. షణ్మాసాదూర్ధ్వం ఏతేషు సర్వేషు, క్షౌరం క్షురకర్మ, మృత్యుప్రదం, ఆరోగ్య మితియావత్.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత క్షౌరకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ౧౪౫వ శ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడిన నందరిక్తతిథులు, పంచపర్వంబులు, పితృతిథులు, ఉభయాష్టములు ఈతిథులయందును, రాత్రి

యందును సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయ కాలములయందును, ప్రతిదినములయందు భోజనానంతరమందును, అనూరాధ, మఘ, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తరాభాద్ర, కృత్తిక, మూల, రోహిణి, జన్మనక్షత్రము వీనియందును, వ్యతీపాతమహాపాతలయందును, కటకకన్యాకుంభ ధనుర్మాసములయందును, ఆదిత్యాంగారకశనివారములయందును, భార్యగర్భిణియైయుండఁగా నాఱవనెలమొదలు ప్రసూతికాలమువఱకును క్షౌరం బశుభకరంబు.

అవ. తర్హి యోగ్యకాల మాహ.—

శస్తా హస్తచతుష్టయాదితిగురుశ్రీశత్రయార్యేందవో
జ్యేష్ఠాంత్యోను చ మధ్యమం చ శుభకృచ్చంద్రజ్ఞవారాన్వితే,
రోగాంతే మృతకర్మసు క్రతువిధౌ పుణ్యస్థలే శోభనే
కారాగారవిమోచనే శుభకరం క్షౌరం తు వర్జ్యేష్వపి. 148

వ్యా.—శస్తా ఇతి. హస్తచతుష్టయం హస్తచిత్రాస్వాతివిశాఖాః, అదితిః పునర్వసూ, గురుః పుష్యః, శ్రీశత్రయం శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషజః, అర్యః అశ్వినీ, ఇందుః మృగశీర్షం, ఏతా ఏకాదశతారాః, శస్తాః ప్రశస్తాః. జ్యేష్ఠాంత్యోశ్చ, జ్యేష్ఠాను అంత్యోదు చేతి సాధకాభిప్రాయేణ ఉడ్వోరేకవచనం. జ్యేష్ఠారేవతిద్వయంచ మధ్యమం, అనుక్తమిత్యర్థః. చంద్రజ్ఞవారాన్వితే సోమబుధవారయుతే దినే, క్షౌరం శుభకృత్ రోగాంతే వ్యాధివిముక్తికాలే మృతకర్మసు, క్రతువిధౌ క్రత్వారంభే, పుణ్యస్థలే కాశ్యాదిపుణ్యక్షేత్రే, శోభనే వివాహోత్సవాదిదిన ఇత్యర్థః కారాగారవిమోచనే బంధనగృహనివృత్తౌ, ఏతాసు వర్జ్యేష్వపి అయోగ్యతిథ్యాదిష్వపి క్షౌరంశుభకరం.

అవ. క్షౌరమునకు యోగ్యకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్వినీ, మృగశీర్షము, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, చిత్ర, స్వాతి, విశాఖ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషము ఈ ౧౧ నక్షత్రంబులును, సోమబుధవారంబులును ప్రశస్తంబులనియు; జ్యేష్ఠ, రేవతి ఈ ౨ను మధ్యంబులనియు, ఆరోగ్యస్నాన మృతకర్మయాగారంభ కాలములయందును, కాశ్యాదిపుణ్యక్షేత్రప్రవేశకాలములయందును, వివాహదినములకు, బూర్వదినంబునందును, గారాగృహవిముక్తికాలంబునందు నీకాలములయందు క్షౌరనిషేధతిథ్యాదులును శుభకరంబులు.

అవ. అథ రాజకుమారాణాం ఛురికాబంధనకాల మాహ.—

బధ్నీయాచ్ఛురికాం చ రాజపురుషః ప్రాగేవ పాణిగ్రహా
న్మౌంజీబంధనభే సురా న్పితృగణం సంపూజ్య తత్సద్మ చ,
కట్యాం వామత ఏవ లక్షణయుతాం శేషం వివాహోక్తవ
త్తారాచంద్రబలాన్వితః కుజగురుబ్రధ్నాఖ్యవారే ష్వపి 149

వ్యా.—బధ్నీయాదితి. రాజపురుషః రాజా చాసౌ పురుషశ్చేతి సమానాధికరణ సమాసః. తారాదిచంద్రబలాన్వితస్సన్, పాణిగ్రహాత్ వివాహాత్, ప్రాగేవ పూర్వ మేవ, మౌంజీబంధనభే ఉపనయనయోగ్యనక్షత్రే, సురాన్ గ్రహాదేవతాః, పితృగణం మాతాపిత్రోర్గురూణాంచ గణం, సంపూజ్య గంధమాల్యాదిభిరభ్యర్చ్య. తత్సద్మ చ ఆయుధగృహం చ, తోరణపతాకాదిభి రలంకృత్య, కుజగురుబ్రధ్నాఖ్యవారేషు కుజగురుసూర్యవారేషు, లక్షణయుతాం శస్త్రశాస్త్రోక్తలక్షణసంపన్నాం, ఛురికాం అసిపుత్రికాం, 'స్యాచ్ఛస్త్రీ చాసిపుత్రీ చ ఛురికా చాసిధేను' రిత్యమరః. కట్యాం వామతః సవ్యకట్యాం, 'వామం శరీరే సవ్యం స్యా దపసవ్యంతు దక్షిణ' మిత్యమరః. బధ్నీయాత్, ధారయేత్, శేషం వాసరతారాతిరిక్తం లగ్నాదికం వివాహోక్తవత్ వివాహే యథా గ్రహసంపత్తిః యల్లగ్నం చ తత్సర్వ మత్రాప్యూహ్యమ్.

అవ. రాజకుమారులు కత్తిని ధరించుటకుఁ గాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రాజకుమారుఁడు వివాహమునకు మున్నే యుపనయన యోగ్యనక్షత్రముతోడను, భానువంగారకగురువారములలో నొకవార ముతోడను, వివాహయోగ్యమైనలగ్నాదులతోడను, తారాచంద్రబల ముతోడను గూడియున్న యొకశుభదినంబున నిష్టదేవతలం దల్లిదండ్రులను గురువులం బూజించి ఆయుధగృహంబు నలంకరించి శస్త్రశాస్త్రోక్తంబు లగులక్షణములు గలచూరుకత్తిని కటిప్రదేశమున కుడి ప్రక్క ధరింపవలయును.

అవ. శ్లోకపాదత్రయేణ నూతనవధూగృహప్రవేశకాల మాహ —

షష్ఠాదౌ సమవాసరే నవవధూసద్మప్రవేశ స్స్మృతః
స్యా దాషోడశవాసరా త్పరిణయా త్పంచాంగశుద్ధిం వినా,
ఉద్వాహా ద్యసమాబ్ద ఏవ నియమ స్త్వోజంచమాసా స్తులా
కన్యాకర్కటచాపగోఝషనృయుక్కుంభా నసత్కే శుభాః, 150

వ్యా.—షష్ఠాదా ఇతి. పరిణయాత్ వివాహానంతరం, షష్ఠాదా షష్ఠదినప్రభృతి, సమవాసరే సమదినే, పంచాంగశుద్ధిం వినాపి, ఆషోడశవాసరాత్ షోడశదినపర్యంతం, నవవధూసద్మప్రవేశః నూతనవధూగృహప్రవేశః, శుభః స్యాత్, షోడశదినాతిక్రమణే గతిమాహ: ఉద్వాహాది వివాహప్రభృతి, ఆసమాబ్దే విషమసంవత్సరే, యస్మిన్ కస్మిన్ శుభదినే, శుభః। అయం నియమః విషమసంవత్సరనియమః, అపంచమాబ్దాత్పంచమసంవత్సరపర్యంతమేవ. ఇతఃపరం సపాదశ్లోకత్రయేణ నిషేకకాలమాహ: తులేత్యాదినా. తులాకన్యాకర్కటచాపగోఝషనృయుక్కుంభాః-ఆద్యాస్త్రయః ప్రసిద్ధాః, చాపో ధనుః, గౌః వృషభః, ఝషో మీనః, నృయుక్ మిథునం, కుంభః ప్రసిద్ధః, ఏతాన్యష్టలగ్నాని నిషేకే మిథునకర్మణి, శుభాః.

అవ. ఈశ్లోకంబున 3 పాదములచే నూతనవధూగృహప్రవేశకాలంబును నాలవపాదముచే నిషేకయోగ్యలగ్నంబులం జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహమైన ౬-వ దినము మొదలు ౧౬-వ దినమువఱకు సమదినములయందుఁ దిథివారనక్షత్రయోగకరణములనైనం జూడక నూతనవధూగృహప్రవేశము చేయవచ్చుననియు, ౧౬ దినములకు వెనుక ౫ సంవత్సరములవఱకు విషమసంవత్సరములయందు దొరకు శుభదినంబునఁ జేయవలయుననియు, ౫ సంవత్సరములకు వెనుక విషమసంవత్సరనియమము పనిలేదనియు, వృషభ మిథున కటక కన్యా తులా ధనుః కుంభ మీనములు నిషేకయోగ్యంబులనియు నెఱుంగవలయు.

అవ. అథ నిషేకే నక్షత్రవాసరానాహ —

దస్రార్కానిలమిత్రమూలవరుణబ్రాహ్మ్యోత్తరాంత్యాచ్యుతాః
పూజ్యాః పుష్యపునర్వసూవసుశశిత్వష్ట్రాహ్వయా మధ్యమాః,
మధ్యే వాత్ర తు పుష్య ఏవ విఫలాస్తారా నిషేకే పరా
మధ్యో భానుజవాసరశ్చ భృగుజజ్ఞార్యేందువారాశ్శుభాః 151

వ్యా.—దస్రేతి. దస్రార్కానిలమిత్రమూలవరుణబ్రాహ్మ్యోత్తరాంత్యాచ్యుతాః అశ్వినీహస్తస్వాత్యనూరాధామూలశతభిషగ్రోహిణ్యుత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రరేవతీశ్రవణాః, పూజ్యాః శ్రేష్ఠాః. పుష్యపునర్వసూవసుశశిత్వష్ట్రాహ్వయాః పుష్యపునర్వసుధనిష్ఠామృగశీర్షచిత్రాభిధాః, మధ్యమాః అనుత్తమా ఇత్యర్థః. అత్ర తు మధ్యమనక్షత్రాణాం తు, మధ్యేపరిగణితః పుష్యః విఫల ఇత్యేవకారార్థః. అపరాశ్శేషాస్తారాః,

భరణీ కృత్తికార్ద్రాశ్లేషామఘాపూర్వఫల్గునీవిశాఖాజ్యేష్ఠాపూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రాః, విఫలాః, త్యాజ్యా ఇతి యావత్, భానుజవాసర, శ్శనివాసరశ్చ మధ్యమః, భృగుజజ్ఞార్క్యంగా వారాః శుక్రబుధగురుసోమవారాః, శుభాస్సుకరాః, అన్యేత్వశుభా ఇత్యర్థాల్లభ్యతే.

అవ. నిషేకవిషయమైన నక్షత్రవారములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. అశ్విని, రోహిణి, ఉత్తర, హస్త, స్వాతి, అనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, శతభిషము, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి ఈ నక్షత్రంబులును, సోమ బుధ గురు శుక్రవారంబులును నిషేకమునకు ముఖ్యంబులనియు., మృగశీర్షము, పునర్వసు, చిత్ర, ధనిష్ఠ ఈ నక్షత్రంబులును, శనివారంబును మధ్యమంబులనియు, పుష్యనక్షత్రము త్యంతమధ్యమంబనియుఁ దక్కిననక్షత్రవారములు నిషిద్ధంబు లనియు నభిప్రాయము.

షష్ఠీ పర్వచతుర్దశీ పితృతిథీ రిక్తార్ధరాత్రాష్టమీ
ర్హిత్వా విష్ట్యసహా దినాదిదినకృత్క్రాంమప్రదోషా నపి,
మాఘాది ష్వపి పంచ సూదితమహాదోషా న్పరిత్యజ్య తాన్
శ్రావణ్యా మపి కార్తికే సహసి వా మాసే నిషేక శ్శుభః. 152

వ్యా — షష్ఠీతి షష్ఠీ, పక్షద్వయగతా పర్వాణి అమావాస్యా పూర్ణిమాదీని, చతుర్దశీపక్షద్వయగతా, పితృతిథయః శ్రాద్ధదినాని, రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అర్ధరాత్రః నిశీథః. అష్టమీ పక్షద్వయగతా, కించ, విష్ట్యసహా-విష్టిర్భద్రకరణం, అసహః దివత్రయం, దినాదిదినకృత్క్రాంమప్రదోషానపి-దినాదిః ప్రతిపత్, దినకృత్క్రాంమాసప్రమిత్రయోదశ్యౌ, తయోః ప్రదోషా ఏతాంత్సర్వానపి, హిత్వా. త్యక్త్వా, తాన్ ప్రసిద్ధాన్, సూదిత మహాదోషాన్ మూఢాదిమహాదోషాన్, పరిత్యజ్య, మాఘాదిషు మాఘప్రభృతిషు పంచసుమాసేషు, శ్రావణ్యాం, కార్తికే, అథవా సహసి 'మార్గశీర్షసహోమార్గ' ఇత్యమరః, నిషేక శ్శుభః.

అవ. నిషేకకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. మాఘఫాల్గున చైత్ర వైశాఖ జ్యేష్ఠ శ్రావణ కార్తికమార్గశీర్ష మాసములయందును, పక్షద్వయగతములగు షష్ఠ్యష్టమీ చతుర్దశీ ప్రతిపత్తులును, పర్వతిథులును, శ్రాద్ధదినంబులును, రిక్తతిథులును, త్రయోదశీసప్తముల ప్రదోషంబులును, అర్ధరాత్రంబులును, మూఢాది మహాదోషంబులును, వీనిం బరిత్యజించి తక్కినదినంబులయందును,

నిషేకము శుభావహము. ముందుఁజెప్పఁబడిన మాసములుగాక యితరమాసములయం దేదినంబునం జేయకూడదు

రేవత్యాదిషు షట్సు భేషు యువతిః పత్యుర్నిషేకే ప్రియా
దంపత్యోశ్చ పరస్పరం ప్రియమపి స్యాద్ద్వాదశ స్వీశభాత్,
జ్యేష్ఠాద్యాదినవోడుషు ప్రియతమో వధ్వాః సితార్కౌ శుభౌ
స్యాతాం భర్తృగృహప్రవేశసమయే చేద్వామగౌ పృష్ఠగౌ.153

వ్యా.—రేవత్యాదీష్వితి. రేవత్యాదిషు షట్సు భేషు రేవతీప్రభృతిషు మృగశీర్షాంతేషు షణ్ణక్షత్రేషు, నిషేకే కృతే యది, యువతిర్వధూః, పత్యుః పురుషస్య, ప్రియా ప్రియకరా స్యాత్. ఈశభాత్ ఆర్ద్రానక్షత్రమారభ్య ద్వాదశసు ఆర్ద్రాద్యనూరాధాంతేషు, నిషేకే కృతే, దంపత్యోః పరస్పరం ప్రియం స్యాత్. జ్యేష్ఠాదినవోడుషు జ్యేష్ఠాద్యుత్తరాభాద్రాంతేషు నవనక్షత్రేషు నిషేకే కృతే, వరః, వధ్వాః ప్రియాః, ప్రియతమః ప్రీత్యతిశయవాన్, స్యాత్. 'అతిశాయనే తమబిష్ఠనౌ' ఇత్యతిశయార్థే తమప్ప్రత్యయః. భర్తృగృహప్రవేశసమయే నూతనసంగమాయ క్రీడాగృహప్రవేశసమయే, సితార్కౌ శుక్రసూర్యౌ, చేద్వధ్వాః పృష్ఠగౌ వామగౌ వా యది, శుభౌ స్యాతామ్.

అవ. దంపతుల కన్యోన్యప్రీతికరంబు లగునక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. రేవతి మొదలు ౬ నక్షత్రములయందు నిషేకముఁ జేసిన వనిత పురుషున కిష్టురా లగును. ఆర్ద్ర మొదలగు ౧౨ నక్షత్రములయందు నిషేకముచేయ దంపతుల కన్యోన్యప్రీతి గలుగును. జ్యేష్ఠ మొదలు ౯ నక్షత్రములయందు నిషేకముఁ జేయ స్త్రీకిఁ బురుషుం డత్యంతప్రియుం డగును. వనిత నూతనసంగమమునకై భర్తృగృహమును బ్రవేశించునపుడు రవిశుక్రులు స్త్రీకి వెనుకనైనను గుడిప్రక్కనైన నుండిరేని శుభకరు లగుదురు.

అవ. అథ నూతనవస్త్రభూషణధారణకాల మాహ.—

కుర్యాన్నూతనవస్త్రభూషణధృతిం విష్ణుత్రయార్కత్రయం
బ్రహ్మాదిత్యగురూత్తరాద్యశ్వినిచిత్రాంత్యమూలేష్వపి,
వారే వారదినేశయోః ప్రతిపదం రిక్తామమాం సప్తమీం
నందాం వై ధృతివిష్టిపాతపరిఘాన్ హిత్వాఽథ మందేఽథవా.154

వ్యా.—కుర్యాదితి. విష్ణుత్రయం శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషజః, అర్కత్రయం హస్తచిత్రాస్వాత్యః. బ్రహ్మా రోహిణీ, అదిత్యః పునర్వసూ, గురుః పుష్యః, ఉత్తరాః ఉత్తరాత్రయం, అశ్వః అశ్వినీ, శశభృత్ మృగశీర్షం మిత్రః అనూరాధా. అన్త్యో రేవతీ, మూలం ప్రసిద్ధం. ఏతేషు సప్తదశనక్షత్రేషు, నూతనవస్త్రభూషణానాం ధృతిః ధారణం, కుర్యాత్. ఆరదినేశయోః–ఆరోఽఙ్గారకః, దినేశస్సూర్యః, తయోః వారౌ భౌమభానువాసరౌ. 'ఆరో వక్రో మహీజశ్చ రుధిరో రక్త ఏవ' చేతి నిఘంటుః. ప్రతిపదం పక్షద్వయగతాం, రిక్తాః పూర్వోక్తాః, అవమః దినక్షయం, అష్టమీ పక్షద్వయగతా, నన్దాః పూర్వోక్తాః, వైధృతిః వైధృతియోగః, విష్టిః భద్రాకరణం, పాతౌ వ్యతీపాతమహాపాతౌ, పరిఘః పరిఘనామయోగః. తాన్ హిత్వా పరిత్యజ్య. ధారయేదితి పూర్వేణాన్వయః. ఆరదినేశయోర్గ్రహణాదిత్యనేన శేషాణాం యోగ్యత్వే ప్రాప్తే మందవారాయోగ్యత్వమాహ: అథవా మందే మందవాసరేఽపి, అశుభమిత్యధ్యాహారః.

అవ. నూతనవస్త్రాభరణముల ధరించుటకుఁ గాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఆదిత్యాంగారకశనివారంబులును, ఉభయాష్టమీప్రతిపత్తులును, ౯౮వ శ్లోకమునందుఁ జెప్పఁబడిన నందరిక్తతిథులును తిథిత్రయముతోఁ జేరినదినంబును, పరిఘవైధృతినామయోగంబులును, భద్రకరణమును, వ్యతీపాతమహాపాతంబులును, వీనింబరిత్యజించి, తక్కినదినంబులయందును, అశ్వని, రోహిణి, మృగశీర్షము, పునర్వసు, పుష్యమి, ఉత్తర, హస్త, చిత్ర, స్వాతి, అనూరాధ, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషము, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి ఈనక్షత్రములయందును నూతనవస్త్రాభరణముల ధరించిన శుభములు గలుగును.

అవ. అథ ద్వాదశలగ్నానాం ఘటికాప్రమాణమాహ —

మేషే మీనగృహే చతస్ర ఉభయోః సార్ధం చతస్రో వృషే
కుంభే పాదయుతాశ్చ పంచ మకరస్త్రీయుగ్మతౌలీషు చ,
సార్ధాః పంచ కులీరకేసరిధనుఃకీటేషు చేన్నాడికా
లగ్నానాం ఘటికాప్రమాణగణనా జ్ఞేయా క్రమాద్భాస్కరైః.

వ్యా.—మేష ఇతి. మేషే మీనగృహే చేత్యుభయోర్లగ్నయోశ్చతస్రో ఘటికాః, వృషే కుంభే సార్ధం అర్ధాధికాశ్చతస్రో ఘటికాః, మకరస్త్రీయుగ్మతౌలీషు మకరకన్యామిథునతులాసు, పాదయుతాః సపాదాః, పంచఘటికాః, కులీరకేసరిధనుః కీటేషు

కర్కట సింహాశ్వవృశ్చికేషు, సార్ధంపంచఘటికాః. ఏవంలగ్నానాం ద్వాదశలగ్నానాం, ఘటికాప్రమాణగణనా, క్రమాత్ భానుశైః జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞైః జ్ఞేయా.

అథ మేషాదిద్వాదశలగ్నఘటికాప్రమాణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మేషమీనములకు గడియలు ౪ వృషభకుంభములకు గడియలు ౪౹ మకరకన్యామిథునతులలకు గడియలు ౫ కటకసింహధనుర్వృశ్చికములకు గడియలు ౫౹ ఈరీతిని లగ్నముల ఘటికాప్రమాణముఁ దెలియవలయు.

యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం తుర్యో బిందు రభూ దయమ్.

చతుర్థబిన్దు స్సమాప్తః.

శ్రీరస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

కాలామృతే-సవ్యాఖ్యానే

పఞ్చమబిన్దుః.

శ్లో. ప్రష్టుర్జాతక మీక్ష్య తస్య గమనం చాయుష్మతః సంవదేత్
ప్రష్టా విస్మృతజాతకో యది భవే త్తస్యాపి కృచ్ఛ్రా ద్వదేత్,
తల్లగ్నే గ్రహదృష్టిచారశకునై రన్యైశ్చ నిమిత్తై శ్శుభై
స్తారాచంద్రబలాన్వితో గ్రహముఖం కృత్వా శుభేఽహ్ని వ్రజేత్.

శ్లో॥ ప్రణమ్య దక్షిణామూర్తిం సచ్చిదానందరూపిణమ్,
వ్యాఖ్యాస్యతేఽధునా సమ్యగ్యాత్రాప్రకరణం మయా

వ్యా.—ప్రష్టురితి. ప్రష్టుః ప్రయాణలగ్నప్రశ్నకర్తుః. జాతకం జన్మకాలగ్రహసంపత్తిం వీక్ష్య సమ్యగ్విచార్య, ఆయుష్మతః యస్య దీర్ఘాయుః స్థితస్య పుంసః, గమనం యాత్రాం, సంవదేత్, దైవజ్ఞ ఇతి శేషః. ప్రష్టా విస్మృతజాతకః అజ్ఞాతజన్మకాలగ్రహసంపత్తి ర్భవేద్యది, తదా తస్యాపి విస్మృతజాతకస్యాపి, కృచ్ఛ్రాత్ నష్టజాతకాదివిచారక్లేశాత్, వదేత్. 'స్యాత్కష్టం కృచ్ఛ్రమాభీల' మిత్యమరః. తతః ప్రయాణకర్తా తారాచంద్రబలాన్వితస్సన్, గ్రహముఖం నవగ్రహహోమం, కృత్వా తాన్ సంపూజ్య, గ్రహదృష్టిచారశకునైః యాత్రాలగ్నస్య గ్రహదృష్టివశాత్ యాని చారశకునాని రమ్యశకునాని తైశ్చ, అన్యైశ్శుభైర్నిమిత్తైః మంగళగీతవాద్యాదిభిర్నిమిత్తైశ్చ సహ, శుభే ఽహ్ని పంచాంగశుద్ధిదివసే, తల్లగ్నే దైవజ్ఞోక్తశుభలగ్నే, వ్రజేత్ గచ్ఛేత్ విశ్వసేదిత్.

అవ. యాత్రాప్రకరణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. యాత్రయం దభిలాష గలవాఁడు జ్యోతిష్కుని శుభలగ్న ప్రశ్నఁ జేయఁగా నాజ్యోతిష్కుఁడు ప్రయాణికుని జాతకమును జక్కఁగా నాలోచించి యతఁడు దీర్ఘాయుష్మంతుఁడుగా నుండెనేని ప్రయాణలగ్నముఁ జెప్పవలయునని యు, నాప్రయాణికుని జాతకము తెలియకుండా యున్న పక్షమందు కష్టముచేసైన నష్టజాతకవిచారముఁ జేసి

యతనియాయుః ప్రమాణమును దెలిసికొని ప్రయాణమునకు లగ్నమును చెప్పవలయు ననియుఁ, బిమ్మటఁ బ్రయాణకర్త జ్యోతిష్కునిచేఁ జెప్పఁబడిన తారాచంద్రబలయుక్తలగ్నమందు నవగ్రహహోమాదులం జేసి శుభశకునము లగుచుండఁగా మంగళవాద్యధ్వనులతోఁ గూడఁ బోవలయుననియు నెఱుఁగవలయు.

అవ. అథ శ్లోకత్రయేణ యాత్రాప్రశ్నఫలమాహ.—

షష్ఠాష్టవ్యయగశ్శశీ శుభఖగైర్నప్రేక్షితో భంగకృత్
క్రూరో లగ్నగతోఽష్టగోఽప్యశుభకృత్తత్ప్రశ్నలగ్నాద్బలీ,
ఏకో లగ్నగతశ్శుభస్తు ధనదో ద్వౌ లగ్నగౌ చేచ్ఛుభౌ
రత్నస్త్రీపశుభూమియానసుఖదౌ యాతుర్బలిష్ఠౌ యది. 157

వ్యా.—షష్ఠేతి షష్ఠాష్టవ్యయగః ప్రశ్నలగ్నాత్ షష్ఠాష్టమద్వాదశానామన్యతమేస్థితః, శశీచంద్రః, శుభఖగైఃశుభగ్రహైః, నప్రేక్షితో యదినదృష్టో యది, భంగకృత్ విఘ్నకారీస్యాత్, బలీఉచ్చమిత్రాదిక్షేత్రగతః, క్రూరఃపాపః, తత్ప్రశ్నలగ్నాత్ అష్టగః అష్టమలగ్నగతోవా, లగ్నగతఃతత్ప్రశ్నలగ్నగతోవాయది, అశుభకృత్స్యాత్. ఏకశ్శుభగ్రహః, లగ్నగతశ్చేత్, యాతుఃప్రయాణినః, ధనదః అర్థదోభవతి. బలిష్ఠౌ అత్యంతబలవంతౌ, ద్వౌశుభౌశుభగ్రహౌ, లగ్నగౌ లగ్నస్థౌ యది, యాతుః, రత్నస్త్రీపశుభూమియానసుఖదౌ స్యాతామితి, ప్రష్టారం ప్రతి దైవజ్ఞో వదేదిత్యధ్యాహారః.

అవ. 3 శ్లోకములచే యాత్రాప్రశ్నఫలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. చంద్రుఁడు శుభగ్రహముచేఁ జూడఁబడక ప్రశ్నలగ్నమునకు ౬-టనైన ౮-టనైన నుండెనేని ప్రయాణమునకు విఘ్నముగలుగుననియు, ఉచ్చమిత్రక్షేత్రాదియుక్తమైన పాపగ్రహము ప్రశ్నలగ్నమందైనను ౮-టనైన నుండెనేని యశుభకరం బనియు, నొకశుభగ్రహము ప్రశ్నలగ్నమును బొందియున్న ప్రయాణకర్తకు ధనలాభముగలుగుననియు, నత్యంతబలయుక్తములైన రెండుగ్రహములు ప్రశ్నలగ్నమందుండెనేని రత్నవనితాపశుభూలాభంబులను, ప్రయాణమందత్యంతసౌఖ్యంబు కలుగునని జ్యోతిష్కుఁడు ప్రయాణకర్తకుఁ జెప్పవలయును.

యాత్రాప్రశ్నగృహస్య సప్తమగతా మాన్యేఽర్థదా ద్విత్రిగాః
కన్యాబంధుసహాయదా స్సుతిగతా యాతుశ్చ మిత్రార్థదాః,

బంధుస్థా శ్శుభదా శ్శుభా గగనగా స్సత్కర్మదా ధర్మగాః
క్షేమాయుష్యపశుప్రదా శ్చ సకలా రుద్రే తు పూర్ణార్థదాః. 158

వ్యా.—యాత్రేతి. సకలాస్సమస్తాః, శుభా శ్శుభగ్రహాః, యాత్రాప్రశ్నగృహస్య యాత్రాప్రశ్నలగ్నస్య, సప్తమగతా స్సప్తమలగ్నగతాశ్చేత్, మార్గమార్గమధ్య ఏవ, అర్థదాః లాభప్రదాః ద్విత్రిగాః ద్వితీయతృతీయస్థానగతాశ్చేత్, కన్యాబంధుసహాయదాః. సుతగతాః పంచమస్థానగతాశ్చేత్, మిత్రార్థదాః. బంధుస్థా శ్చతుర్థస్థానగతాశ్చేత్, శుభదాః. గగనగాః దశమస్థానగతాశ్చేత్, సత్కర్మదాః ధర్మగాః నవమస్థానగతాశ్చేత్, క్షేమాయుష్యపశుప్రదాః. రుద్రే తు ఏకాదశస్థానే స్థితాశ్చేత్, పూర్ణార్థదాః ఇష్టపదార్థదాః, భవంతి.

తా. శుభగ్రహములు యాత్రా ప్రశ్నలగ్నమునకు ౨-టనైనను ౩-టనైన నుండిరేని స్వజనసహాయకన్యాలాభంబులును, ౪-టనుండిరేని శుభఫలములును, ౫-టనుండిరేని సుహృల్లాభంబులును, ౭-ట నుండిరేని ప్రయాణమైపోవునపుడు మార్గమధ్యంబున నేధనలాభంబును ౯-టనుండిరేని దీర్ఘాయుష్యక్షేమపశులాభంబులును, ౧౦-టనుండిరేని యుత్తమకర్మంబును, ౧౧-టనుండిరేని సర్వాభీష్టసిద్ధులును నీరీతిఁ బ్రయాణకర్త కీఫలములు గలుగును.

యాత్రాప్రశ్నగృహం చరం శుభగతి స్స్యా త్తత్ప్రశ్నలగ్నం స్థిరం
నాస్త్యే వాస్య గతి ర్ద్విమిశ్రఫలదం చే ద్ద్విస్వభావం గృహమ్,
వక్రీ లగ్నగతో గ్రహో నహిగతి స్స్యా స్తస్య లగ్నగో
హానిః స్యా దథవాఽస్తగోఽప్యశుభకృ త్తత్ప్రశ్నలగ్నేశ్వరః 159

వ్యా.—యాత్రేతి యాత్రాప్రశ్నగృహం యాత్రాప్రశ్నలగ్నం, చరం చేత్, శుభగతిస్సుఖప్రయాణం, స్యాత్ తత్ప్రశ్నలగ్నం ప్రయాణపృచ్ఛాలగ్నం, స్థిరం చేత్. అస్య జిగమిషోః, గతిః ప్రయాణం, నాస్త్యేవ గృహం ప్రశ్నలగ్నం ద్విస్వభావం చేన్మిశ్రఫలదం, పూర్వార్ధం చేన్న గతిః, స్థిరసమీపత్వాత్ ఉత్తరార్ధం చేచ్ఛుభగతిః చరసమీపత్వాత్. గ్రహో యః కశ్చన గ్రహః, వక్రీ సన్ లగ్నగతశ్చేన్న గతిర్న భవతి. అస్తగః ప్రశ్నలగ్నాత్ సప్తమరాశిస్థితః, లగ్నగః ప్రశ్నలగ్నగతో యది, హానిః స్యాత్. యాతురితి శేషః. అథవా తత్ప్రశ్నలగ్నేశ్వరః, అస్తగతో లగ్నాత్ సప్తమస్థానగతశ్చే దశుభకృత్.

తా. ప్రయాణప్రశ్నకాలలగ్నము స్థిరలగ్నమై యుండినను, ద్విస్వభావలగ్నములోఁ బూర్వార్ధమై యుండినను ప్రయాణమునకు

భంగముగలుగుననియుఁ, జరలగ్నమైయుండినను ద్విస్వభావలగ్నములో నుత్తరార్ధమైయుండినను సుఖప్రయాణముగలుగుననియు, వక్రగ్రహంబైనను వక్రించి ప్రశ్నలగ్నమందుండిన ప్రయాణమునకు విఘ్నములు గలుగుననియు, ప్రశ్నలగ్నసప్తమస్థానాధిపతి యాలగ్నమందుండిన ప్రయాణకర్తకు హానిగలుగుననియు, ప్రశ్నలగ్నాధిపతి సప్తమస్థానమందుండిన నశుభకరుఁడనియు నెఱుంగనగు.

అవ. యాత్రాయాస్తిథివారనక్షత్రనిర్ణయ మాహ.—

రిక్తాపర్వదినాదివిష్టితిథయ ష్షష్ఠ్యష్టమీ ద్వాదశీ
వర్జ్యా భూమిజభానుపుత్రదినకృద్వారాశ్చ యాత్రాక్షణే,
హస్తాదిత్యహరిద్వయాంత్యశశభృద్వస్త్ర్యమిత్రాహ్వయా
శ్శస్తా మధ్యమతారకా శ్శతభిషజ్మూలప్రజేశోత్తరాః. 160

వ్యా.—రిక్తేతి. రిక్తాః పూర్వోక్తాః, పర్వాణి పంచపర్వాణి, దినాదిః ప్రతిపత్, విష్టితిథయః భద్రకరణదివసాః, కించ, షష్ఠ్యష్టమీద్వాదశీఏతాః పక్షద్వయగతాః, యాత్రాక్షణే ప్రయాణకాలే, వర్జ్యాః. ప్రయాణస్యాయోగ్యా ఇత్యర్థః భూమిజభానుపుత్రదినకృద్వారాః భౌమశన్యర్కవాసరాశ్చ వర్జ్యాః. హస్తాదిత్యహరిద్వయాంత్యశశభృద్వస్త్ర్యమిత్రాహ్వయాః హస్తపునర్వసూ శ్రవణ ధనిష్ఠా రేవతీ మృగశిరాశ్వినీ పుష్యానూరాధా ఇతి నవతారాః, శస్తాః ముఖ్యాః. యాత్రాయా ఇతి శేషః. శతభిషజ్మూలప్రజేశోత్తరాః శతభిషఙ్మూలరోహిణ్యుత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రాః, మధ్యమతారకాః అనుత్తమతారా ఇత్యర్థః శేషా స్త్యాజ్యాః.

అవ. ప్రయాణమునకు తిథివారనక్షత్రంబులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రిక్తతిథులును, పంచపర్వంబులును, ప్రతిపత్తును, భద్రకరణయుక్తదినంబులును, పక్షద్వయగతంబు లగుద్వాదశీషష్ఠ్యష్టములును, భాన్వంగారకశనివారంబులు నివి ప్రయాణమున కయోగ్యంబులనియుఁ దక్కినతిథివారంములు, నశ్వని, మృగశీర్షము, పునర్వసు, పుష్యమి, హస్త, అనూరాధ, శ్రవణ, ధనిష్ఠ, రేవతి ఈనక్షత్రములు ప్రయాణమునకుఁ బ్రశస్తంబులనియు, రోహిణి, ఉత్తర, మూల, ఉత్తరాషాఢ, శతభిషము, ఉత్తరాభాద్ర ఈనక్షత్రములు మధ్యమంబులనియు తక్కినక్షత్రములు అయోగ్యము లనియు నెఱుఁగఁదగినది.

అవ. అథ వారనక్షత్రాణాం దిగ్భేదేన శూలాన్నిర్దిశన్నాహ.—

శూలాఖ్యేష్వథ వారభేషు గమనం నో శస్యతే జ్యేష్ఠభే
చ్చన్ద్రార్కాత్మజవారయో స్సురభే ప్రాచీం న గచ్ఛేత్ క్వచిత్,
జీవేఽజాంఘ్రిభే ఽన్తకదిశం శుక్రార్కయోః బ్రాహ్మభే
పశ్చాదర్యమభే కుజజ్ఞదివసయో ర్యాత్రా చ సౌమ్యాం దిశమ్

వ్యా.—శూలాఖ్యేష్వితి. యాత్రా ప్రకరణోక్తా, చంద్రార్కాత్మజవారయోః సోమశనివారయోః సురభే జ్యేష్ఠానక్షత్రే చ, ప్రాచీం దిశం, జీవే గురువాసరే, అజాంఘ్రిభే పూర్వాభాద్రానక్షత్రే చ, అంతకదిశం-అంతకో యమః తస్య దిశం దక్షిణాం దిశ మిత్యర్థః. శుక్రార్కయోః శుక్రరవివారయోః, బ్రాహ్మభే రోహిణీనక్షత్రే చ, పశ్చాత్ ప్రతీచీం దిశ మిత్యర్థః. కుజజ్ఞవారయోః భౌమబుధవాసరయోః, అర్యమభే పూర్వఫల్గున్యాం చ, సౌమ్యాం ఉదీచీం దిశం, న గచ్ఛేత్ ఇత్యన్వయః. ఏతేషు వార నక్షత్రేషు ఏతాసు దిక్షు గచ్ఛతశ్చేత్ దోషమిత్యాహ.—శూలాఖ్యేషు శూలనామ ధేయేషు, వారభేషు వారనక్షత్రేషు, గమనం యాత్రాప్రయాణం రోగకృద్భవేత్.

అవ. దిగ్భేదముచేత వారశూల నక్షత్రశూలలఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. తూర్పుదిక్కునకు సోమశనివారంబులును జ్యేష్ఠానక్షత్రంబును, దక్షిణమునకు గురువారంబును పూర్వాభాద్రనక్షత్రంబును, పశ్చిమమునకు భానుశుక్ర వారంబులును రోహిణీనక్షత్రంబును, ఉత్తరమునకు మంగళబుధవారములును పూర్వఫల్గునీనక్షత్రంబును, ఈరీతిని ఈదిక్కున కీవారనక్షత్రములు శూలసంజ్ఞ గలవి గావున నట్టి వారశూల నక్షత్రశూలలయందుఁ బైనముపోయినవారికి వ్యాధి గలుగును.

అవ. పరిఘదండచక్రస్వరూపం నిరూపయతి.—

ఆగ్నేయానిలకోణయో శ్చ విలిఖే ద్రేఖాం చ రేఖాం చతు
ష్కోణే ప్రాగ్లిఖితే ప్రసిద్ధపరిఘాదండాఖ్యచక్రే శుభే,
తత్ప్రాగాదిషు సప్త సప్త గణనే వహ్న్యాదితారా లిఖే
దష్టావింశతిసంఖ్యయా పరిఘాదండో న లంఘ్యోఽధ్వగైః. 162

వ్యా.—ఆగ్నేయేతి. ఆగ్నేయానిలకోణయోః ఏకాం రేఖాం విలిఖేత్ ఏవమీ శాననైరృతికోణయోశ్చ ఏకాం రేఖాం విలిఖేత్ తథైవ ఏవం లిఖితే పరిఘాదండచక్రం భవతి. తత్ర, ప్రాగ్లిఖితే, చతుష్కోణే శుభే ప్రసిద్ధపరిఘాదండాఖ్యచక్రే, వహ్న్యాదితారాః కృత్తికాదినక్షత్రాణి, అష్టావింశతిసంఖ్యయా, తత్ప్రాగాదిషు-తస్య చక్రస్య ప్రాగా

దిక్షు చతుర్దిక్షు, సప్త సప్తలిఖేత్ యథా ప్రాచ్యాం కృత్తికాద్యాశ్లేషాంతాని సప్త, దక్షిణస్యాం మఘాది విశాఖాంతాని, ప్రతీచ్యామనూరాధాది శ్రవణాంతాని, ఉదీచ్యాం ధనిష్ఠాది భరణ్యంతాని సప్తనక్షత్రాణి. అయం పరిఘాదండః అధ్వగైః ప్రయాణాభిలాషిభిః, గమనే గమనవిషయే, నలంఘ్యః నాతిక్రమణీయః, కృత్తికాదిసప్తసు ప్రాచీం మఘాదిసప్తసు దక్షిణాం, అనూరాధాదిసప్తసు ప్రతీచీం, ధనిష్ఠాదిసప్తసు ఉదీచీం, నగచ్ఛేదితి భావః.

అవ. పరిఘాదండచక్రస్వరూపమును దెలియఁ జేయుచున్నాఁడు.—

తా. వాయువ్యకోణము మొదలుకొని ఆగ్నేయకోణమువఱకు నొక రేఖయును, నైరృతికోణము మొదలుకొని ఈశాన్యకోణమువఱకు నొక రేఖయును వ్రాసిన పరిఘాదండచక్రమగు. ఆ చక్రమందుఁ బూర్వదిక్కున కృత్తికమొదలగు 7 నక్షత్రంబులును, దక్షిణంబున మఖమొదలగు 7 నక్షత్రంబులును, బశ్చిమంబున అనూరాధ మొదలుకొని అభిజిత్తుతోఁగూడ 7 నక్షత్రంబులును, ఉత్తరంబున ధనిష్ఠ మొదలగు 7 నక్షత్రంబులును ఈరీతిని వ్రాయఁగా ఏనక్షత్రము లేదిక్కునకు వచ్చునో యానక్షత్రములయం దాదిక్కునకుఁ బోఁగూడదు.

అవ. అథ నక్షత్రాణాం దిగ్ద్వారనిర్ణయ మాహ.—

యత్కాష్ఠాస్థితభాని యాని గమనే ద్వారాణి తస్యా దిశః
ప్రాక్చక్రే విహితస్య పుష్యదినకృన్మిత్రాద్యతారా స్సదా,
సర్వద్వారశుభా స్సుఖార్థపశుదాః ప్రాగాది మేషాదయో
దిగ్ద్వారాఖ్యగృహాః ప్రదక్షిణవిధా వేకైకశోఽనర్థదాః. 163

వ్యా — యదితి. యత్కాష్ఠాస్థితభాని-యస్యాం కాష్ఠాయాం దిశి 'దిశస్తు కకుభః కాష్ఠా ఆశాశ్చ హరితశ్చ తా' ఇత్యమరః, స్థితాని భాని నక్షత్రాణి యాని తాని సప్త, తస్యాః దిశః ద్వారాణి చక్రే పరిఘాదండచక్రే. ప్రాక్పూర్వశ్లోకే, విహితస్య గమనే నిషిద్ధత్వేనోక్త నక్షత్రసప్తకస్య మధ్యే, పుష్యదినకృన్మిత్రాద్యతారాః పుష్యహస్తానూరాధాశ్విన్య ఇతి చతస్రస్తారకాః, సదా సర్వదా, సర్వద్వారశుభాః సర్వద్వారేషు శుభకరాః యథా-ప్రాచ్యాం పుష్యః, దక్షిణస్యాం హస్తః, ప్రతీచ్యామనూరాధా, ఉదీచ్యామశ్విని కించ ఏతా స్సుఖార్థపశుదాశ్చ భవంతి. మేషాదయః ప్రాగాది దిగ్ద్వారాఖ్యగృహాః దిగ్ద్వారసంజ్ఞక

రాశయః, ప్రదక్షిణవిధానేనైకశో౽వస్థితాః. ఏతదుక్తం భవతి ప్రాచ్యాం మేషః దక్షిణస్యాం వృషభః, ప్రతీచ్యాం మిథునం ఉదీచ్యాం కర్కటకః. ఏవఞ్చ ప్రాచ్యాం సింహ ఇత్యాది. ఏవం త్రిరావృత్త్యా సర్వాసాం దిశాం ద్వారాకారా రాశ్యాః తేషు రాశిషు తత్తద్దిశో న గంతవ్యాః

అవ. నక్షత్రరాసులకు దిగ్ద్వారనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడిన క్రమంబున, ఏదిక్కునం దుండెడినక్షత్రంబు లాదిక్కునకు ద్వారనక్షత్రంబులనియుఁ బూర్వశ్లోకోక్తపరిఘాకారచక్రమునందు గమనవిషయమై దిక్పరంబున నిషేధింపఁబడిన నక్షత్రములలోఁ బుష్యహస్తానూరాధాశ్వినీనక్షత్రంబులు సకలదిగ్గమనములయందును శుభఫలప్రదంబులనియుఁ దూర్పు దిక్కునకు మేషసింహధనూరాసులును, దక్షిణమునకు వృషభకన్యామకరరాసులును, పశ్చిమంబునకు మిథునతులాకుంభరాసులును, ఉత్తరంబునకుఁ గటకవృశ్చికమీనరాసులు నీరీతి నీరాసులీదిక్కులకు ద్వారరాసులు గావున నిట్టి ద్వారరాశిలగ్నములయందు నాయాదిక్కులకుఁ బోఁ గూడదు.

అవ. ద్వాదశలగ్నానాం గమనే ఫలమాహ.—

మేషే భద్రమవాప్నుయా ద్గవి సుఖం యుగ్మే మృతిం కర్కటే
లాభం శోకభయం హరౌ జ్వరభయం కన్యాగృహే౽ర్థం ఘటే,
కీటే విగ్రహ మేవ చాపనిలయే క్షేమం మృగే స్త్రీధనం
కౌటిల్యం కలశే తు భోజనసుఖం మీనే ప్రయాణే౽ధ్వగః 164

వ్యా.—మేషఇతి మేషే మేషలగ్నే, అధ్వగః ప్రయాతా, భద్రం మంగళం, గవి వృషభే, సుఖం, యుగ్మే మిథునే, మృతిం. కర్కటే లాభం ప్రభృతి ద్రవ్యాదిలాభం. హరౌ సింహే, శోకభయం, కన్యాగృహే కన్యాలగ్నే, జ్వరభయం, ఘటే తులాయాం అర్థం ధన లాభం, కీటే వృశ్చికే, విగ్రహ మేవ కేవల విరోధం, చాపనిలయే ధనుర్లగ్నే, క్షేమం, మృగే మకరే, స్త్రీధనం స్త్రీరూపధనం, కలశే కుంభే తు కౌటిల్యం వక్రగమనం, మీనే భోజనసుఖం, ప్రయాణే అవాప్నుయాత్.

అవ. ప్రయాణవిషయమై లగ్నములఫలంబులు వివరించుచున్నాఁడు.-

తా. మేషలగ్నమందుఁ బయనమైపోయినవారలకు శోభంబును, వృషభమందు సౌఖ్యంబును, మిథునమందు మరణంబును, కటక

మందు భూధనాదిలాభంబును, సింహమునందు వ్యసనంబును, కన్యాలగ్నమందు వైరిభయంబును, తులయందు ధనలాభంబును, వృశ్చికమందు కలహంబును, ధనుస్సునందు క్లేశంబును, మకరమందు స్త్రీలాభంబును, కుంభమందు వస్త్రగమనంబును, మీనమందు భోజనసుఖంబును గలుగును.

అథ ప్రతిశుక్రభౌమబుధదోష మాహ —

యాత్రాయాం ప్రతిభార్గవం ప్రతికుజం ప్రత్యగ్బుధం చార్కిక-
చ్ఛుక్రో దక్షిణతః స్థితో ఽస్య శశిగో ద్యాతః ప్రవేశేఽపి వా,
మార్గే చ ద్యుదితో ఽగ్రతశ్చ శశిజ స్తత్రైవ గంతా వసే
త్సౌమ్య స్యాస్త మహాప్నుతిశ్చ పరతో యాతా ఽధ్వశేషం వ్రజేత్.

వ్యా — యాత్రాయామితి. యాత్రాయాం ప్రవేశేపునః ప్రవేశకాలేచ, ప్రతిభార్గవం-స్వగోత్రపత్యగ్రపురూక్ భార్గవః శుక్రః తస్యాభిముఖం ప్రతికుజం కుజాభిముఖం, కించ ప్రత్యగ్బుధం- ప్రత్యగ్జాతః ప్రత్యగ్జ్ఞః బుధః తస్య ప్రత్యగ్జ్ఞో బుధః సంచ ద్యుంజాతా విజ్ఞేయః తస్యాభిముఖం, యాతురార్కిశ్రేష్ఠాకరం ఆద్యో విశేషః-శుక్రః, దక్షిణతో యాతుర్దక్షిణభాగస్థితో యదిచాశుభకృత్. అత్రేదం ప్రతీచ్యాం-శుక్రేప్రాచ్యాంస్థితే ప్రాగీశాన్యోర్దిగ్వయమస్యైస్వైవం ప్రతీచ్యాంస్థితేసైరబుధిదక్షిణాగ్నేయేషు వగంతవ్యమితి ఉక్తంచ బాలబోధిన్యామ్ 'ప్రాగ్వాదినా యమ్యవిలోమకో స్థితా యూప్యేర్వ భృగౌ తిష్ఠతిచేన్న యాయాత్, పశ్చాదిషు ప్రాప్తవిలోమశోణే వ్యాచద్భృగౌ తిష్ఠతిచేన్న యాయాత్.' బుధస్యవిశేషమాహ: శశిసుతో బుధః, అగ్రతః యాతుః పురోభాగే, మార్గేమధ్యమార్గేపి, ఉదితో యది, గంతా గమనకర్తా తత్రైవ మార్గమధ్యఏవవసేత్ యాంతాగ్రాల మిత్యర్థ ఆహ: సౌమ్యస్య బుధస్య, అస్త మహాప్నుతః అస్తంగతస్యసతః, పరతః ఉదయానంతరం, అధ్వశేషం మార్గశేషం, వ్రజేత్ ప్రయాయాత్.

అథ ప్రతిశుక్రభౌమబుధదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పయనము పోవునప్పుడును మరల గృహంబునకు వచ్చునపుడును శుక్రాంగారకబుధు లభిముఖులై యుండిరేని పీడాకరులగుదురని యు శుక్రుఁడు ప్రయాణికుని దక్షిణభాగమందుండిన శుభకరుఁడు గానఁ దూర్పుదిక్కుననుండునపుడు నీశాన్యోత్తరవాయువ్యదిక్కులకును పశ్చిమంబుననుండునపుడు నైరృతిదక్షిణాగ్నేయదిక్కులకును పయనముపోఁగూడదనియును, బుధుఁడు పయనముపోవుచుండ

మధ్యమార్గమం దెదుట పడయించెనేని పూర్ణవస్త్రంగతుఁడై యున్న యముగువలకు ప్రయాణకర్త పనుపమై పోఁగూడదు.

అథ ఉక్తప్రతిశుక్రాదిదోషస్య గోత్రభేదేన పరిహారమాహ.—

భారద్వాజవసిష్ఠవాత్స్యభృగవో ఽత్ర్యాంగిరః కాశ్యపో
గార్గ్యో గౌతమనామకశ్చ మునయ స్తద్గోత్రిణా మర్థినామ్,
ఏకగ్రామవివాహరాష్ట్రవికలక్షుత్పీడితజ్ఞానినాం
చార్తానాం ప్రతిభార్గవప్రతిభుజప్రత్యాదిదోషా న హి. 166

వ్యా.—భారద్వా జేతి. భారద్వాజవసిష్ఠవాత్స్యభృగవః అత్ర్యాంగిరసౌ అత్రిశ్చాంగిరసశ్చ అత్ర్యాంగిరసౌ, కాశ్యపః, గార్గ్యః గౌతమనామకశ్చ యే మునయః తద్గోత్రిణాం ద్విజానాం, అర్థినాం యాచకానాం, కించ ఏకగ్రామవివాహరాష్ట్రవికలక్షుత్పీడితజ్ఞానినాం ఏకగ్రామేగృహాంతరగతానాం, వివాహార్థం యాయినాం, రాష్ట్రవికలే దేశోపద్రవేపలాయమానానాం, క్షుత్పీడితానాం జ్ఞానినాం విరక్తానాం, ఆర్తానాం రోగేణ రాజోపద్రవేణవా ఆర్తానా మేతేషాం ప్రతిభార్గవప్రతిభుజప్రత్యాదిదోషా నహి న సంతి.

అవ. పూర్వశ్లోకోక్తప్రతిశుక్రాదిదోషములకు గోత్రభేదముచేఁ బరిహారమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. భారద్వాజ వసిష్ఠ వాత్స్య భృగు అత్రి ఆంగిర కాశ్యప గార్గ్య గౌతమ గోత్రజులకును, యాచకులకును ఒకగ్రామమందునొక గృహమందుండి మఱియొకగృహమునకు బోవువారలకును, వివాహమునకుఁ బోవువారలకును, దేశోపద్రవంబుచేఁ బరుగుబాఱెడివారలకు, దన్నాతురులై వెళ్లెడివారలకును, మహారోగులకును, ఆర్తులగువారలకునునీక్రిందఁ జెప్పఁబడియున్న ప్రతిశుక్రభానుబుధదోషములు లేవనుట.

అవ. యాత్రాఫణిచక్రమప్యతి మాహ —

త్రీణి త్రీణి శశిస్థభాంతగణనా తారాస్వథో సంస్థాపయేత్
పంచ స్యు ర్విషమాణి దోషభయదా న్యన్యాని పశ్చాదితి,
యుగ్మాన్యేవ సదిష్టదాని సదిదం యాత్రాఫలే దృశ్యతాం
కిం చక్రేణ ఫణీశ్వరస్య సతతం త్యాజ్యం శుభే కర్మణి. 167

వ్యా.—త్రీణీతి. అర్కాస్థోడుతః సూర్యస్థితనక్షత్రమారభ్య, త్రీణిత్రీణినక్షత్రాణి, శశిస్థభాంతం చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతం, గణనాసంఖ్యాయ, కార్యార్థవ్యా, గంతుమిచ్ఛతేతిశేషః. ఏవంగణనాయాం క్రియమాణాయాం, సప్తవింశతినక్షత్రాణాం నవత్రికాణిభవంతి, తత్ర విషమాణిపంచత్రికాణితు, రోగభయదానిభవంతి, అన్యాని చత్వారియుగ్మాని త్రికాణితు సదిష్టదాని సమ్యగిష్టఫలదాని స్యుః. యాతురితి శేషః. యాత్రాఫణేః యాత్రాఫణిచక్రస్య, యత్ప్రోక్తం, తత్ఫలం, ఇదమేతదేవ, అతశ్చక్రేణ ఫణిచక్రేణ, కింప్రయోజనం, నప్రయోజనమిత్యర్థః, అనేనైవ చరితార్థత్వాదితిభావః. ఫలితమాహ ఫణిస్వరూపంయద్యత్ త్రికంఫణేరవయవం, తత్తదశుభమతత్శుభే శుభకర్మణి, త్యాజ్యమ్.

అథ, యాత్రాఫణిచక్రమునకు సమానఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పైనముపోవువారు సూర్యస్థితనక్షత్రము మొదలు చంద్రస్థితనక్షత్రమువఱకు మూఁడేసినక్షత్రములను గణనచేయవలయును. ఈక్రమంబున గణనచేయఁగా నిరువదియేడునక్షత్రములు ౯ త్రికంబులగును, అట్టి త్రికంబులలో విషమత్రికంబులగు ౧, ౩, ౫, ౭, ౯ఈ త్రికప్రతిపాదకనక్షత్రములలో పైనముపోయిన రోగభయంబులు గలుగుననియు, మిగతసమత్రికంబులగు ౪,౬,౮ఈత్రికప్రతిపాదకనక్షత్రములు ఇష్టఫలప్రదములనియు గ్రంథాంతరమందుఁ జెప్పఁబడియున్న యాత్రాఫణిచక్రార్థం బిదియగాన నాచక్రము వ్యర్థంబనియు నెఱుఁగదగు.

అథ చంద్రగర్భసమ్మతి మాహ —

ఆగ్నేయర్క్షమఘానురాధవసుభే ష్వేకైకభా త్సాభిజి
న్నక్షత్రాణిచ సప్తసప్త గమనే దద్యుః ప్రయాతుః ఫలమ్,
మృత్యువ్యాధిభయార్థనాశవసుధాభీత్యామయాఖ్యం క్రమా
త్కించకేణతు చంద్రగర్భఫలితం త్వేతన్మయా నిశ్చితమ్. 164

వ్యా —ఆగ్నేయర్క్షేతి. ఆగ్నేయర్క్షమఘానురాధవసుభేషు కృత్తికామఘానురాధధనిష్ఠానక్షత్రేషు చతుర్షు, సాభిజిన్నక్షత్రాణి అభిజిత్సహితాన్యష్టావింశతినక్షత్రాణి. సాహ్యస్వైకైకభాదేకైకనక్షత్రాత్సప్తసప్తనక్షత్రాణి, యాతుః మృత్యువ్యాధిభయార్థనాశవసుధాభీత్యామయాఖ్యంఫలంక్రమాద్దద్యుః, యథాకృత్తికామృత్యుం, రోహిణీవ్యాధిం, మృగశిరోభయం, ఆర్ద్రార్థనాశం, పునర్వసూవసుధాంభూమిం, పుష్యః భీతిం, ఆశ్లేషా ఆమయంరోగం, పునర్మఘానూరాధధనిష్ఠాదీనామప్యూహ్యం. చంద్ర

గర్భఫలితం చన్ద్రగర్భచక్రజన్యఫలం. మయా నిశ్చితం, అతశ్చక్రేణ కించన్ద్రగర్భచక్రనిర్మాణప్రయాసేన కింఫలం ఏతచ్చక్రోక్తిర్వ్యర్థతాదర్థత్వాత్, అత్రాయంవిశేషః, అయంకృత్తికాదినియమో యాత్రాకాలమేవ. రోగేషు జన్మస్థితతారాతః, అన్యేషు శుభకర్మసు సూర్యస్థితనక్షత్రాచ్చన్ద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. ఫలంతు పూర్వవత్ ఉక్తంచ 'రోగేషుజన్మనక్షత్రాత్ సూర్యర్క్షాత్పుణ్యకర్మసు యాత్రాయాంకృత్తికాది స్యాత్ దక్షాస్థాచ్ఛుభకర్మసు' ఇతి.

అవ. చంద్రగర్భచక్రమునకు సమానఫలమును జెప్పుచున్నాడు.—

తా. కృత్తికమొదలు లాశ్లేషవఱకును, మఘమొదలు విశాఖవఱకును, అనూరాధమొదలభిజిత్తుతోఁగూడ శ్రవణమువఱకును, ధనిష్ఠమొదలు భరణివఱకును క్రమంబుగ నేడేసినక్షత్రము లేడేసిఫలంబులఁ గలుగఁ జేయుననియు నది యెట్లనఁ గృత్తిక మృత్యువును, రోహిణి వ్యాధిని, మృగశిర భయమును, ఆర్ద్ర అర్థహానిని, పునర్వసు భూమిని, పుష్యమి కీర్తిని, ఆశ్లేష రోగమును, మఘల మఘ మృత్యువును, పుబ్బ వ్యాధిని, ఉక్తక్రమంబున చతుస్సప్తకనక్షత్రములును సప్తవిధఫలంబులను, ప్రయాణవిషయమైగలుగఁజేయుననియుఁ జంద్రగర్భచక్రనిర్మాణముచేత గలిగెడుఫలమును నేను స్పష్టముగా వివరించితిగాన నాచక్రమువలన వేఱుఫలంబు లేదనియుఁ దెలియఁదగు.

అవ. అడలస్వరూపమాహ —

చంద్రాధిష్ఠితభాంతమేవ గణయే దర్కాన్వితర్క్షాదితో
నక్షత్రాణ్యపి సప్తసప్త గమనే నద్యుః ఫలం సాభిజిత్,
క్షేమం తాడన మార్తి మాయు రభయం దేశభ్రమం తాడనం
యాతు స్త్వడలదోషఏవ సకలే కార్యే చ చింత్యోఽథవా 169

వ్యా.—చంద్రేతి అర్కాన్వితర్క్షాదితః సూర్యస్థితనక్షత్రప్రభృతి, సాభిజిత్ అభిజిత్సహితం యథాతథా, సప్తసప్తనక్షత్రాణి, చంద్రాధిష్ఠితభాంతం చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతమేవ,గణయేత్, తాని తాని సప్తసప్తనక్షత్రాణి,గమనే గమనవిషయే, యాతుః క్షేమం తాడనం ఆర్తిం, ఆయుః, అభయం దేశభ్రమం, తాడనం చేతిఫలం క్రమాద్దద్యుః విశేషమాహ —యాతుస్త్వడలదోషఏవచింత్యః, నేతర ఇత్యేవకారార్థః, అథవా సకలేకార్యేచ అడలదోషోవిచింత్యః.

అవ. అడలస్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యుఁ డున్ననక్షత్రము మొదలు అభిజిన్నక్షత్రముతోఁ గూడునటుల చంద్రుఁడుండెడినక్షత్రమువఱకు నేఁడేసినక్షత్రము లేడేసి ఫలంబులఁ గలుగఁజేయును. ఎవ్విధంబనిన; ప్రథమనక్షత్రము క్షేమమును, రెండవది ప్రహారమును, మూఁడవది మనఃపీడను, నాల్గవది ఆయువును, ఐదవది భయరహితమును, ఆఱవది దేశసంచారమును, ఏడవది తాడనమును నీక్రమంబున సప్తనక్షత్రములు సప్తవిధఫలంబులం గలుగఁజేయుననియును, ఏవకారార్థమున ప్రయాణవిషయమయి యీ చెప్పిన అడలదోషవిచారము అవశ్యముగా జూడఁదగినదనియు లేక మఱియొకపక్షంబున సమస్తశుభకార్యములయందును అడలదోషము జూడఁదగినదనియు నెఱుంగవలయు.

అవ. త్ర్యంకస్వరూపంనిరూపయన్ యాతుస్తత్ఫలమాహ.—

యాత్రావారథవాసరాంశ్చ మిళితాన్ స్వస్వాదితస్తాన్ క్రమా
త్కృత్వా ద్విత్రిచతుర్గుణాన్ ప్రవిభజే త్సప్తాష్టషడ్భిః క్రమాత్,
170 శూన్యేషు త్రిషు రోగభీతిమరణా న్యాహు ప్రయాతుః క్రమా
చ్ఛేషేషు త్రిషు రాజ్యరత్నపృథివీ ర్దద్యాత్తు త్ర్యంక స్త్వయమ్.

వ్యా.—యాత్రేతి. యాత్రావారథవాసరాన్ యాత్రాయాంయోవారః యద్భం యన్నక్షత్రం యాతిథిః తాన్, స్వస్వాదితః స్వేష్వాదితః, యథావాసరస్యార్కాదితః, నక్షత్రస్యాశ్విన్యాదితః, దివసస్య శుక్లప్రతిపదాదితః, మిళితాన్ త్రేధాని క్షిప్య, ద్విత్రిచతుర్గుణాన్ కృత్వా, వారనక్షత్రదివససమూహం త్రేధాపరికల్ప్య, యథా ఆద్యం ద్వాభ్యాం ద్వితీయం త్రిభిః తృతీయం చతుర్భిః గుణితేత్యర్థః. తతః క్రమాత్ సప్తాష్టషడ్భిః ప్రవిభజేత్. ఏవం విభజ్యమానేషు త్రిషు పక్షేషు, శూన్యేషు శేషాభావేషు సత్సు, ప్రయాతుః రోగభీతిమరణాని ఫలాని, క్రమాద్దద్యుః. త్రిషు శేషేషు సత్సు రాజ్యరత్నపృథివీః, ఆద్యశేషే రాజ్యం, ద్వితీయశేషే రత్నాని, తృతీయశేషే పృథివీం దద్యాదిత్యవగంతవ్యం. లబ్ధేః ప్రయోజనం నాస్తి అయమేవ త్ర్యంక ఇత్యుచ్యతే.

అవ. త్ర్యంకస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణకర్త పయనంబోవుసమయమున తిథివారనక్షత్రముల మొదటనుండి లెక్కపెట్టియునఁగా; శుక్లపాడ్యమి మొదలు ప్రయా

ణదినము వఱకును, భానువారము మొదలు ప్రయాణవారము వఱకును, అశ్వినీనక్షత్రముల మొదలు ప్రయాణనక్షత్రము వఱకును గణనచేసి అయినగుణకమును నొకరాశిగాఁ జేర్చి యారాశిని మూఁడు భాగములుగాఁ జేసి యందు ప్రథమభాగమును రెంటను ద్వితీయభాగమును మూఁటను తృతీయభాగమును రెంటను ఎచ్చ గుణించి యాత్రివిధరాసుల నీక్రమముగ ప్రథమభాగమును ౭టను ద్వితీయభాగమును ౮ టను తృతీయభాగమును ౯ టను భాగింపఁగా నాత్రివిధరాశియందు గణనశేష ముండెనేని ప్రయాణకర్తకు రోగక్లేశమరణములును, మూఁడు రాసులు శూన్యములై యుండెనేని రాజ్యరత్నధనలాభములును ఉక్తక్రమంబునఁ గలుగును. ఇదియత్ర్యంకస్వరూపముగాన గ్రంథాంతరమందుఁ జెప్పఁబడియున్న లబ్ధమువలన వేఱుప్రయోజనము లేదు.

అథ శ్లోకద్వయేన యాత్రాపంచకశుద్ధిస్వరూపమాహ.—

యాత్రావారవిలగ్నధిష్ణ్యదివసాన్ స్వస్వాదితస్సర్వతో
రాశీకృత్య దినార్కదిగ్వసుజలేష్వేకైకసంఖ్యాం క్రమాత్,
క్షిప్త్వా ప్రాగ్గృహీతమేకం తం ప్రవిభజే దంకైశ్చ సర్వం ధ్రువం
శేషః ప్రాక్తనపంచకే బహుధనం శూన్యే ఫలం వక్ష్యతే. 171

వ్యా.—యాత్రేతి. యాత్రావారవిలగ్నధిష్ణ్యదివసాన్, ప్రయాణసమయే యే వారలగ్ననక్షత్రదివసాః తాన్, స్వస్వాదితః, స్వస్వాద్యాదితః, సర్వతః సర్వాన్, రాశీకృత్య తామేకైకసంఖ్యాం, దినార్కదిగ్వసుజలేషు పంచదశద్వాదశదశాష్టచతస్రః అనుసంఖ్యాను క్రమాత్ క్షిప్త్వా నిక్షిప్య, ప్రాగ్గృహీతం ఏకైకసంఖ్యాయుతం, సర్వం పంచవిధం ధ్రువం తమంకైస్సప్తభిః ప్రవిభజేత్. ఏవం విభజ్యమానే సతి ప్రాక్తనపంచకే శేషశ్చే ద్బహుధనం పంచసంఖ్యాతిరిక్తశేషశ్చేత్ఫలం. పంచశేషస్య శూన్యఫలత్వాత్; ఉక్తంచదర్పణే. 'తిథ్యుడుదినలగ్నం మిశ్రితం పంచధా కృత్వా తిథిరవిదశనాగై ర్వేదసంఖ్యాయుతం యత్, నవహృతిరిహ శేషం శోభనే వర్జనీయం యుగవలన్యపంచోక్త ఇత్యనా దూషితంతి' ఇతి పాఠస్య పంచశేషఫలం వక్ష్యతే ఉక్తశ్లోకే నితిశేషః.

అథ. రెండుశ్లోకములచే యాత్రాపంచకశుద్ధిస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు —

తా. ప్రయాణవారలగ్ననక్షత్రదినములను పూర్వశ్లోకమందు జెప్పఁబడియున్నక్రమమున మొదటనుండి గణనచేసి అయిన సర్వగుణక

మును నొకరాశిజేసి యారాశిని నైదుభాగములుగాజేసి యందు ప్రథమభాగముతోఁ బదియయిదును రెండవభాగముతో పండ్రెండును మూఁడవభాగముతో ననిమిదియు నైదవభాగముతో నాలుగును జేర్చిఒక్కొక్కభాగమును వేర్వేఱున తొమ్మిదింట భాగింపఁగా ప్రథమభాగమం దైదు మిగిలెనేని రోగపంచకమనియు, రెండవభాగమం దైదుమిగిలెనేని యగ్నిపంచకమనియును, మూఁడవభాగమున నైదుమిగిలెనేని రాజపంచకమనియును, నాలవభాగమున నైదు మిగిలెనేని మృత్యుపంచకమనియును సిద్ధాంతింబుగాన నీపంచకలగ్నములయందు ప్రయాణము మొదలగు శుభకార్యములఁ జేయఁగూడదు.

అవ. అంగీకారార్థ మాహ.—

వ్యాధ్యగ్నిక్షితిపాలచోరమృతితో భీతిశ్చ శూన్యే క్రమా
దేతత్పంచదశాదిరోజితఫలం మృత్యోర్భయం సర్వదా,
చోరవ్యాధిభయం నిశాసు దివసే భూపాగ్నిభీతిర్భవే
ద్యాత్రాపంచకశుద్ధిరేవ గమనే సంజీవనీయా ఖలు. 172

వ్యా.—వ్యాధీతి. వ్యాధ్యగ్నిక్షితిపాలచోరమృతితః భీతిశ్చ క్రమాత్, శూన్యే పంచశేషేసతి ఆదిపఙ్క్తౌ పంచశేషశ్చే ద్వ్యాధితః, ద్వితీయాయాం పఙ్క్తౌ పంచశేషశ్చే దగ్నితః, తృతీయాయాం క్షితిపాలతః, తురీయాయాం చోరతః చోరాత్, పంచమ్యాం పఙ్క్తౌ మృతితః, భీతిర్భయం భవేత్, ఏతత్పంచదశాదిరోజితఫలం గమనవిషయే చింత్యం. మృత్యోర్భయం 'భీత్రార్థానాం భయహేతు' రిత్యపాదానత్వం, సర్వదా త్యాజ్య మితిశేషః, అన్యేషాం కాలభేదేనాంగీకారా దంగీకారమేవాహ, చోర వ్యాధిభయం, నిశాసురాత్రిష్వేవ, సదివాభాగే, భూపాగ్నిభీతిస్తు దివసే దివాభాగ ఏవ, నరాత్రౌ భవేత్. గమనే యాత్రాయాం, ఇయం పంచకశుద్ధిః, సంజీవనీయా ఖలు దివ్యౌషధవత్ ప్రాణసంరక్షణీయా ఖలు, అతో విచారణీయేత్యర్థః

అవ. అంగీకారార్థమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ప్రథమపంక్తియం దైదుమిగిలెనేని వ్యాధిభయమును, ద్వితీయపంక్తియం దగ్నిభయమును, తృతీయపంక్తియందు రాజభయమును, చతుర్థపంక్తియందు చోరభయమును, పంచమపంక్తియందు మృత్యుభయమును గలుగునుగాన నీపంచకశాదిరోజితఫలము గమనవిషయమై యావశ్యకముగా నాలోచింపఁ దగినది. మిగత కాల

భేదములచే నంగీకారమగును. అంగీకారక్రమం బెట్లనిన; మృత్యుభయము సర్వదా త్యాజ్యమనియును, చోరవ్యాధిభయములు రాత్రియందును, భూపాగ్నిభయములు పగటియందును బలిష్ఠములు గాన నాకాలములయం దవశ్యము గనాలోచింపఁ దగినవనియు నున్న, ఈ పంచకశుద్ధి సంజీవినియను నౌషధవిశేషమువలె ప్రాణసంరక్షకమైనది గాన ప్రయాణవిషయమై యవశ్యము విచారింపఁదగినది

అవ. యాత్రాచంద్రకంటకనిర్ణయ మాహ —

జీవేచ్ఛు ర్యది చంద్రకంటకగృహే ష్వేతేషు నైవ వ్రజే
న్మేషే సింహగృహే ధనుష్యపి సుధీ ర్యాతా ప్రతీచీం దిశమ్,
కౌబేరీం మకరే వృషేచ యువతౌ యుగ్మే తులాయాం ఘటే
ప్రాచీం మృత్యుదిశంతు కర్కటగృహే మీనాలయే వృశ్చికే. 178

వ్యా.—జీవేచ్ఛు రితి. సుధీర్బుద్ధిమాన్, యాతా, జీవేచ్ఛుః జీవితుమిచ్ఛాయస్యసతథోక్తః జీవితాశావాన్ యది, ఏతేషు వక్ష్యమాణేషు చంద్రకంటకగృహేషు, న వ్రజేత్. తథాహి. మేషేసింహేధనుషిచ ప్రతీచీందిశం, మకరేవృషేయువతౌకన్యాయాముదీచీందిశం, మిథునతులాకుంభేషు ప్రాచీందిశం, కర్కటమీనవృశ్చికేషు మృత్యుదిశం దక్షిణాందిశం, న వ్రజేదితిసర్వత్రానుషంగః.

అవ. యాత్రాచంద్రకంటకనిర్ణయమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. మేషసింహధనూరాసులు పశ్చిమదిక్కునకును, మకరవృషభకన్య లుదగ్దిక్కునకును, మిథునతులాకుంభములు తూర్పుదిక్కునకును, కటకమీనవృశ్చికములు దక్షిణపుదిక్కునకును చంద్రకంటకరాసులుగాన జీవితాశగల ప్రయాణకర్త యీచెప్పఁబడిన చంద్రకంటకరాసులలో నాయాదిక్కులకు పైనముపోఁగూడదు

అవ. యాత్రాలలాట మాహ.—

ప్రాచ్యాది ప్రథితోఽర్కశుక్రకుజరాహ్వర్కీందువిట్సూరయో
యద్దిగ్గాశ్చ హి తద్దిగృక్షగృహగే తాం తాం దిశం న వ్రజేత్,
ప్రాగాదిక్రమశః ప్రదక్షిణవిధౌ భానుస్త్రిష్టాంశయా
ద్దిత్ర్యేకం ద్విశయం విదిక్షు మృతికృ ద్యాత్రాలలాటం త్యజేత్.

వ్యా — ప్రాచ్యాదీతి. అర్క శుక్ర కుజ రాహవః ప్రసిద్ధాః, అర్క — సూర్యపత్యంత పూర్వాః సూర్యః. అతఃపరం 'తద్ధిశేచ్చామాదే' ఇత్యాద్యైః శనైశ్చరః, ఇంగశ్చంద్రః, విష్ణుః, సూరిర్గురుః ఇత్యేతే అష్టౌ గ్రహాః, ప్రాగాదిపతయః, ప్రాగాదీనాం దిశాం క్రమాత్ప్రభవః, అధిపతయో భవంతి. యద్దిగ్రాశి యస్యాదిశో యోరాట్ తస్మిన్ రాశౌ తద్దిగ్రాశ్యధిపే తస్యాదిశో యత్ గ్రహం రాశిః తత్రస్థితే సతి, తద్రాశౌ తాంతాందిశం వ్రజేద్ధి. భానుర్విష్టాయాత్ సూర్యాధిష్ఠితరాశిమారభ్య, అప్రదక్షిణవిధాక్రమాత్ ప్రాగాదియాత్రా, దిక్షు ఏకైకం, ద్విత్ర్యుద్వ్యతయం రాశిద్వయం, విక్షిపేదితి శేషః. అత్రాయమాశయః - సూర్యాధిష్ఠితరాశౌ ప్రాచ్యాం నిక్షిపేత్, సూర్యస్య ప్రాగ్దిశకత్వాత్ తద్రాశౌ ప్రాచీందిశం వ్రజేత్, సూర్యస్థితరాశేర్ద్వితీయరాశిద్వయం మైశాన్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశో గుర్వధిపతిత్వాత్, తద్రాశిద్వయే గురౌ స్థితే సతి తల్లగ్నద్వయే ఐశాన్యాం వ్రజేత్ సూర్యరాశేశ్చతుర్థరాశిముదీచ్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశో బుధాధిపతిత్వాత్, తద్రాశౌ బుధే స్థితే సతి తల్లగ్నే ఉదీచీం వ్రజేత్, సూర్యస్థితరాశేః పంచమషష్ఠరాశిద్వయం వాయవ్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశశ్చంద్రాధిపతిత్వాత్, తద్రాశిద్వయే చంద్రే స్థితే సతి తల్లగ్నద్వయే వాయవ్యాం వ్రజేత్, సూర్యస్థితరాశేస్సప్తమరాశిం వారుణ్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశః శనైశ్చరాధిపతిత్వాత్, తద్రాశౌ శనైశ్చరే స్థితే సతి వారుణీం దిశం వ్రజేత్, సూర్యస్థితరాశేః అష్టమనవమరాశిద్వయం నైరృత్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశో రాహ్వధిపతిత్వాత్, తద్రాశిద్వయే రాహౌ స్థితే సతి తల్లగ్నద్వయే నైరృతీం దిశం వ్రజేత్, సూర్యరాశేర్దశమరాశిం దక్షిణస్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశః కుజాధిపతిత్వాత్, తద్రాశౌ కుజే స్థితే సతి తల్లగ్నే దక్షిణాం దిశం వ్రజేత్, సూర్యస్థితరాశేః ఏకాదశద్వాదశరాశిద్వయమాగ్నేయ్యాం నిక్షిపేత్, తద్దిశశ్శుక్రాధిపతిత్వాత్, తద్రాశిద్వయే శుక్రే స్థితే సతి తల్లగ్నద్వయే ఆగ్నేయీం దిశం వ్రజేదితి సూక్ష్మదృశావగంతవ్యం ఇదం యాత్రాలలాటం ప్రతికృత్, అతస్సర్వదా త్యాజ్యమిత్యాశయః.

అవ. యాత్రాలలాటస్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పుదిక్కు మొదలు ప్రదక్షిణక్రమంబున సూర్యుఁడు గురువు, బుధుఁడు, చంద్రుఁడు, శని, రాహువు, అంగారకుఁడు, శుక్రుఁడు వీరలెనమండ్రు నెనిమిదిదిక్కులకుఁ బ్రభువులుగాన సూర్యుఁడున్న రాశిని తూర్పున నునిచి యారాశిమొదలు నొక్కొకరాసులను ప్రదక్షిణక్రమముననే యాదిక్కులయందుం దూర్పుదిక్కుటికి మూలలయందు రెండేసిగాఁ బన్నెండుగాను నుంచఁగా నేరాశి యేదిక్కునకు వచ్చుచున్నదో యారాశియం దాదిక్కునకుఁ బ్రభువైన గ్రహముండఁగా నాదిక్కునకుఁ బయనముపోవ నృతికరంబు.

అథ. యుద్ధగమనే రాహుఫలం ప్రాహ.—

రాహ్వాక్రాంతర్క్షత స్త్రయోదశ ముఖం భాన్యగ్రతః పృష్ఠతః
పుచ్ఛం కేతు రితి త్రయోదశ రవి స్థ్సాయీ చ యాయీ శశీ,
యస్మి న్నాస్యగతే గ్రహే పరిభవ స్తస్యైవ పుచ్ఛం గతే
యస్మిన్ తస్య జయో గతౌ యుధి చ తౌ చేదేకత్ర తత్తద్భవేత్.

వ్యా.—రాహ్వితి రాహ్వాక్రాంతభాత్ రాహుస్థితనక్షత్రా దగ్రతః. త్రయోదశభాని, ముఖం రాహుముఖం. పృష్ఠతో రాహ్వాక్రాంతనక్షత్రాత్ పృష్ఠతః. త్రయోదశ నక్షత్రాణి, పుచ్ఛం కేతుః పుచ్ఛరూపః కేతు ర్భవతి. ఏవం చ సతి రవిః స్థాయీ, శశీయాయీ ఏవం చోక్తయో ర్మధ్యే, యస్మిన్ గ్రహే, ఆస్యగతే ముఖగతే సతి, తస్యైవ, పరిభవః తిరస్కారః. పలాయన మితి యావత్. స్థాయిని సూర్యే ముఖే స్థితే, స్థాయినో భంగః. యాయిని చంద్రే ఆస్యగతే సతి యాయినో భంగః. స్థాయినో జయ ఇత్యాశయః. యస్మిన్ గ్రహే పుచ్ఛం గతే స్థాయిని సూర్యే పుచ్ఛం గతే తస్య స్థాయినో జయః. యాయిని చంద్రే పుచ్ఛం గతే యది యాయినో జయః. తౌ సూర్యాచంద్రమసౌ, ఏకత్రగతౌ ముఖే పుచ్ఛే వా గతౌ యది, యుధి యుద్ధే, తత్తద్భవేత్. ఉభౌ వాస్యగతౌ చే దుభయో ర్భంగః. పుచ్ఛగతౌ చే దుభయోర్జయః సమత్వంభవే దిత్యర్థః.

అథ యుద్ధమునకుఁ బోవునప్పుడు రాహుఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రాహుస్థితనక్షత్రము మొదలు ముందు పదుమూఁడు నక్షత్రములు ముఖమును, వెనుక పదుమూఁడునక్షత్రములు తోఁకయు గాఁగా సూర్యుఁడు స్థాయి యనియును, చంద్రుఁడు యాయి యనియుఁ జెప్పఁబడును. ఈయిరువురిలోఁ దోఁకయందున్నవానికి జయము, ముఖమందున్నవానికి పరాజయము నని తెలియవలెను. స్థాయి యగుసూర్యుఁడు తోఁకయందుండునక్షత్రములలో నుండునేని గృహాగతుఁడగువానికి జయము. యాయియగుచంద్రుఁ డుండునేని రాజువతో యుద్ధమునకు వెడలువానికి జయము. సూర్యుఁడు ముఖమందుండునేని స్థాయికి భంగము. చంద్రుఁ డుండునేని యాయికి భంగము సూర్యచంద్రులిరువురును ముఖస్థానమునందుండురేని రాజుచతో వెడలిపోవురాజునకును తనపురములో నున్నరాజునకు నుభయులకు నపజయము. ఆయిరువురు పుచ్ఛస్థాననక్షత్రములయం దుండిరేని యిరువురకు సమజయము.

అవ. అథ గమనే వర్జ్యకాల మాహ.—

దగ్ధే స్వస్య గృహే కళత్రకలహే యస్యాఽఽర్తవే శోభనే
మధ్యే వా యది జాతకే చ మృతకే మాసేఽష్టమే జన్మతః,
పిత్రోర్వా క్షయవత్సరే యది పితృశ్రాద్ధక్రియానంతరే
జీవార్థీ యది న వ్రజేత్ స్వయువతౌ గర్భాన్వితాయామపి. 176

వ్యా. దగ్ధ ఇతి స్వస్య గృహే దగ్ధేసతి, కళత్రకలహే కళత్రేణ కలహాంకృత్వే త్యర్థః. యస్యాఽఽర్తవే యస్యకళత్రస్యాఽఽర్తవే రజసి, శోభనేమధ్యే, శోభనమధ్యే వా. జాతకే జాతకాశౌచమధ్యే, మృతకే మృతాశౌచమధ్యే చ, జన్మతః జన్మమాసాత్, అష్టమే మాసి వా, పిత్రోః-పితా చ మాతా చ పితరౌ తయోః పిత్రోః, 'పితామాత్రే' త్యేకశేషః. క్షయవత్సరే, పితృశ్రాద్ధక్రియానంతరే, మాతాపిత్రోః సాంవత్సరికాత్పరదినే, స్వయువతౌ స్వభార్యాయాం, గర్భాన్వితాయామపి, ఇదం షాణ్మాసా దూర్ధ్వం బోధ్యం. ఏతేషు సర్వేషు, ప్రయాతా, జీవితార్థీ ఆయుష్కామో యది, న వ్రజేత్ న గచ్ఛేత్. విధ్యర్థే లిఙ్.

అవ. ప్రయాణవిషయమై నిషేధకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జీవితాశగల పురుషుఁడు తనగృహ మగ్నిదగ్ధ మగునపుడును, భార్యతోఁ గలహముచేసిన సమయంబునను, భార్య రజస్వలయై యుండునపుడును, శుభమధ్యకాలంబునను, జాతాశౌచమృతాశౌచమధ్యకాలమందును, స్వజన్మమాసమున కెనిమిదవమాసమందును, తల్లిదండ్రులు మృతిఁబొందిన సంవత్సరమందును, తల్లిదండ్రుల శ్రాద్ధదివసమునకు మఱుదినమందును, తనభార్య యాఱు నెలలకు పైఁబడినగర్భము గలదయి యుండునపుడును పయనముపోవునేని క్షేమమును బొందఁడు.

అవ. అభిజిద్ధనిష్ఠాపంచకే గమననిషేధ మాహ.—

స్యాద్భంగోఽభిజిదాహ్వయే చ నిలయే ధిష్ణ్యే ముహూర్తే తథా
రోగ స్స్యాద్వసుభస్య చోత్తరదళా దృక్షేషు పంచ స్వపి,
దుఃఖం దక్షిణదిక్ప్రయాతు రథవా నాన్యత్ర యాతు స్త్వయం
మీనే చేదథ సర్వదిక్షు గమనం యాతు శ్చ క్రం భవేత్. 177

వ్యా.—స్యాదితి. అభిజిదాహ్వయే నిలయే అభిజిల్లగ్నే, ధిష్ణ్యే ముహూర్తే అభిజిన్నక్షత్రే, ఽభిజిన్ముహూర్తే చ, ప్రయాతుః భంగః స్యాత్. వసుభస్య ధనిష్ఠానక్షత్రస్య, ఉత్తరదళా దారభ్య రేవత్యంతేషు పంచసు ఋక్షేష్వపి, యాతుః రోగః స్యాత్

యాతురితి సామాన్యనిర్దేశేన సకలదిక్షు ప్రయాతుః అపి గమననిషేధ ఉక్తో భవతీత్యా శంకాయా మిదానీం పక్షాంతర మాహ. అథవేతి.—అథవా దక్షిణదిక్ప్రయాతుః, పూర్వోక్తేషు గమనం దుఃఖం, దుఃఖకరమిత్యర్థః. అన్యత్ర యాతుః అన్యదిక్ప్రయాతుః, అయం ధనిష్ఠాపంచకే గమననిషేధ స్తు న భవతి. మీనే చంద్రే స్థితే సతి తు సర్వదిక్షుగమనం యాతు ర్వ్యక్తం భవేత్ ప్రయాణసిద్ధి ర్న భవే దిత్యర్థః.

అవ. అభిజిద్ధనిష్ఠాపంచకమందు గమననిషేధమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అభిజిల్లగ్నమందును, అభిజిన్నక్షత్రమందును, అభిజన్ముహూర్తమందును, పైనముపోవువారల కశుభకరం బనియును, ధనిష్ఠానక్షత్రోత్తరదళము మొదలు రేవతీవఱకు ధనిష్ఠాపంచకము గాన నీపంచకమందు దక్షిణదిక్కునకు పయనముపోవువారలకు రోగకరంబనియు, నితరదిక్కులకుఁ బోవువారలకు శుభకరం బనియు, మఱియును మీనరాశియందుఁ జంద్రుఁ డుండఁగా నేదిక్కునకుఁ బయనముపోయినను ప్రయాణకర్తకు నిష్టసిద్ధి గలుగదనియు నెఱుఁగఁదగినది.

అ. నానాయాత్రాసు లగ్ననిర్ణయ మాహ.—

స్త్రీయాత్రా సుఖదా వృషేచ యువతౌ యుగ్మే ప్రయాతుర్ఘటే
గోయాత్రా పశులాభదైవ వృషభే మేషే హరౌ వా మృగే,
కుంభే కర్కటకే ఝషే చ మకరే యాతు ర్జన స్యార్థదా
శౌర్యాయుర్వ్యధనప్రదా గవి హరౌ యుద్ధే తు చాపేఽజకే.

వ్యా.—స్త్రీయాత్రేతి. వృషే, యువతౌ కన్యాయాం, యుగ్మే మిథునే చ, స్త్రీయాత్రా-స్త్రీణాం యాత్రా, సుఖదా. ఘటే తులాయాం, వృషభే, మేషే, హరౌ సింహే, మృగే మకరేచ, యాతుః, గోయాత్రా పశులాభదా. కుంభే కర్కటకే, ఝషే మీనే, మకరేచ, యాతుః జనస్య పురుషస్య, యాత్రా అర్థదా. యుద్ధేతు, గవి వృషభే, హరౌ సింహే, చాపే ధనుషి, అజే మేషేచ, శౌర్యాయుర్వ్యధనప్రదా భవతి.

అవ. సర్వయాత్రావిషయమై లగ్ననిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వృషభ, కన్యా, మిథునరాసులయందు స్త్రీయాత్ర సుఖప్రదమనియు, తులా, వృషభ, మేష, సింహ, మకరరాసులయందు గోయాత్రపోవువారలకు పశులాభప్రదమనియు, కుంభ, కర్కట, మీన, మకరరాసులయందు ద్రవ్యార్థులై వెళ్లెడివారికి ధనప్రదమనియు,

వృషభ, సింహ, ధనుర్మేషరాసులయందు యుద్ధమునకుఁ బోవువానికి శౌర్యాయుష్యధనప్రదములు.

అవ. యుద్ధగమనకాలే రాహుస్థితిఫల మాహ.—

వారేఽర్కస్య గురో ర్దినే సురపతే స్తత్కాలహోరాసు వా
యుద్ధే వా భృగుచంద్రయో ర్యమదిశం భౌమే దినే వారుణీమ్,
సౌమ్యాంభానుజసౌమ్యయోస్తు కలహాస్స్యాత్కాలరాహు స్త్వయం
స్యాతాం లాభజయౌ ప్రయాతు రథవా చే ద్వామగః పృష్ఠగః.

వ్యా.—వార ఇతి. అర్కస్య వారే భానువారే, గురో ర్దినే గురువారేచ, తత్కాలహోరాసు, అత్ర బహువచనేన భాన్వాదిసకలవారేషు త త్తద్వారాధిపతిహోరాస్వి త్యర్థో లక్ష్యతే. రవిగురుహోరయోశ్చ, సురపతే రింద్రస్య. దిశం ప్రాగ్దిశం ప్రతి, యుద్ధే ప్రయాతుః యుద్ధస్య ప్రయాతు రిత్యర్థః. కలహ స్స్యాత్. అత స్తద్వారయోః ప్రాచీం దిశం న వ్రజేత్ తద్వారయోః తత్ర దిశి రాహో స్సత్వా దితిభావః భృగుచంద్రయో శ్శుక్రసోమవారయోః తద్ధోరయోశ్చ యమదిశం దక్షిణాం దిశం న వ్రజేత్. తత్ర కాలరాహో స్సత్వా దితి హేతు స్సర్వత్ర యోజ్యః భౌమే దినే తద్ధోరాయాం వారుణీం ప్రతీచీం దిశం న వ్రజేత్. భానుజసౌమ్యయోస్తు శనిబుధవారయోః తద్ధోరయోశ్చ సౌమ్య ముదీచీం దిశం నగచ్ఛేత్. అయం కాలరాహుః యుద్ధే ప్రయాతుః, వామగః పార్శ్వగతో వా పృష్ఠగతో వా యది లాభజయౌ స్యాతామ్.

అవ. యుద్ధమునకుఁ బోవునపుడు రాహుస్థితికి ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. భానుగురువారములయందును భానుగురుహోరలయందును రాహువు తూర్పుదిక్కున నుండునుగాన నీవారహోరలయందాదిక్కునకును శుక్రసోమవారములయందును వారిహోరలయందును రాహువు దక్షిణమం దుండుఁగాన నీవారహోరలయం దాదక్షిణదిక్కునకున్, అంగారకవారమందును వానిహోరయందును రాహువు పశ్చిమంబున నుండునుగాన నావారహోరలయందుఁ బశ్చిమదిక్కునకును, శనిబుధవారములయందును వానిహోరలయందును రాహువుత్తరంబుననుండునుగాన నీవారహోరలయం దీదిక్కునకును యుద్ధయాత్రఁ బోవువారలకు మిక్కిలి కలహంబు గలుగు ననియును, కాలరాహువు

యుద్ధమునకు వెళ్లునపుడు ప్రయాణకర్తకు నిరుపార్శ్వములయందుండినను వెనుకయుండినను లాభజయకరుండగును.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం స్థిరచరయోగిన్యోః ఫల మాహ —

పక్షాది ర్నవమీ చ దుఃఖభయదే ప్రాచీం ప్రయాతు స్తయో
రానంత్యతిథీ కుబేరకకుభం త్వాగ్నేయకాష్ఠాం తయోః,
ఆనంత్యదినే తయోః పరదినే రక్షోదిశం పంచమీ
రాకా వాయుదిశం చతుర్దశదినం షష్ఠీ దిశం వారుణీమ్. 180

యామ్యా మామయకృ త్త్రయోదశదినం న్యా శ్చ సప్తమీ శివ్యష్టమీ
దర్శ శ్చైశదిశం ప్రయాణసమయే హ్యేషా స్థిరా యోగినీ,
పాదోనం ఘటికాచతుష్టయమితా ప్రాగాదిషష్ఠాంతగా
న్యా దేషా చరయోగినీ నిధనకృ ద్భానూదయా న్నిత్యశః. 181

వ్యా.—పక్షాది రితి. యామ్యా మితి చ —పక్షాదిః ప్రతిపత్,నవమీచేత్యేతే ప్రాచీం ప్రయాతుః దుఃఖభయదే భవతః. ఏవంచ తయోః ప్రతిపన్నవమ్యోః, అనంతర్యతిథీ క్రమాత్ ద్వితీయాదశమ్యౌ. కుబేరకకుభం కుబేరస్య కకుభ ముదీచీం దిశ మిత్యర్థః 'దిశస్తు కకుభః కాష్ఠా' ఇత్యమరః ప్రయాతుః పూర్వవ ద్దుఃఖభయదే. తయోర్ద్వితీయాదశమ్యో రానంత్యదినే తృతీయైకాదశ్యౌ, ఆగ్నేయకాష్ఠాం ఆగ్నేయదిశం, ప్రయాతుః పూర్వవద్దుఃఖభయదే. తృతీయైకాదశ్యోః పరదినే చతుర్థీద్వాదశ్యౌ రక్షోదిశం నైరృతిదిశం ప్రయాతుః పూర్వవ ద్దుఃఖభయదే. పంచమీ ప్రసిద్ధా,రాకా పౌర్ణమాసీచేత్యేతే దినే, వాయుదిశం వాయవ్యాం ప్రయాతుః పూర్వవ ద్దుఃఖభయదే. చతుర్దశదినం చతుర్దశీ, షష్ఠీదినంచేత్యేతే వారుణీం వరుణస్యేమాం దిశం 'తస్యేదమ్' ఇత్యణ్ 'టిడ్ఢాణ' ఇత్యాదినా ఙీప్ ప్రతీచీం దిశం యాతు ర్దుఃఖభయదే స్యాతా మితి సర్వత్రానుషంగః త్రయోదశదినం త్రయోదశీ సప్తమీ చ యామ్యాం దక్షిణదిక్ప్రయాతుః ఆమయకృత్ రోగకృ త్స్యాత్. అష్టమీ దర్శశ్చ ఈశదిశం ఈశాన్యాం దిశం యాతుః ఆమయకృ ద్రోగకృ త్స్యాత్. ప్రయాణసమయే ఏషైవ స్థిరా యోగినీ. అథ చరయోగినీమాహ —నిత్యశః ప్రతిదినం, భానూదయా త్సూర్యోదయా దారభ్య, చరయోగినీ పాదోనం ఘటికాచతుష్టయమితా సతీ, ప్రాగాదిషష్ఠాంతగా. అయమాశయః-సూర్యోదయానంతరం పాదోనం ఘటికాచతుష్టయం ప్రాచ్యాం,తత స్తావత్కాలమేవ తస్యాః పశ్చాత్ వాయవ్యాం,తత స్తస్యాః పశ్చాత్ దక్షిణస్యాం, తతః తస్యాః పశ్చాత్ నైఋత్యాం. తతః తస్యాః పశ్చాత్ ప్రతీచ్యాం, తత స్తస్యాః పశ్చాత్ ఆగ్నేయ్యాం, తత స్తస్యాః పశ్చాత్ ఉదీచ్యాం, తత స్తస్యాః

షష్ఠ్యాం నైరృత్యాం, ఏషా చరయోగినీ సంచరతీ సతీ, అభిముఖం యాతుః నిధనకృ ద్భవతీతి సర్వ మవధాతవ్యమ్.

అథ రెండుశ్లోకములచే స్థిరచరయోగినులకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పాడ్యమీనవములు తూర్పుదిక్కునను విదియదశములు త్తరమునను తదియయేకాదశు లాగ్నేయదిక్కునను చతుర్థిద్వాదశులు నైరృతిదిక్కునను పంచమిపున్నమలు వాయవ్యదిక్కునను చతుర్దశీషష్ఠులు పశ్చిమదిక్కునను త్రయోదశీసప్తములు దక్షిణంబునను అమావాస్యాష్టమి లీశాన్యదిక్కునను స్థిరయోగిని యుండుఁగాన నీదివసములయం దీదిక్కులకుఁ బైనముపోవువారలకు దుఃఖభయంబులు గలుగును. చరయోగిని ప్రతిదినమందు సూర్యోదయప్రభృతి సూర్యాస్తమయపర్యంతము తూర్పున 3¾ ఘడియలును వాయవ్యమున 3¾ ఘడియలును దక్షిణంబున 3¾ ఘడియలు నీశాన్యంబున 3¾ ఘడియలును దీని కెదురగుపశ్చిమంబునను దాని కెదురైనయాగ్నేయంబునను దాని కెదురగు నుత్తరంబున నాయుత్తరమున కెదురగు నైరృతిదిక్కునందును చరయోగిని యిట్లు సంచరించుచుండుఁగాన నీయోగిని కభిముఖముగఁ బైనముపోయి రేని మరణము గలుగును.

అథ పక్షచ్ఛిద్రేషు వర్జ్యకాల మాహ.—

విఘ్నేశ శ్చ చతుర్దశీ చ నవమీ చ షష్ఠ్యష్టమీ ద్వాదశీ,
నాగా స్తత్త్వచతుర్దశాంకమనుదిఙ్నాడ్యః క్రమా ద్రోగదాః,
సంఖ్యోర్ధ్వా ఘటికా శ్శుభా శ్చ తిథయః షట్పక్షరంధ్రాభిధాః
మాసాద్యంతదినద్వయం తు మృతికృత్సర్వేషు కర్మ స్వపి. 182

వ్యా.—విఘ్నేశ శ్చేతి. విఘ్నేశ శ్చతుర్థీ చతుర్దశీచ నవమీ షష్ఠ్యష్టమీ ద్వాదశీచ ఏతాః ప్రసిద్ధాః. ఏతాసు నాగా స్తత్త్వచతుర్దశాంకమనుదిఙ్నాడ్యః క్రమా ద్రోగదాః చతుర్థ్యాం నాగాః అష్టౌ, చతుర్దశ్యాం తత్త్వం పంచవింశతిః, నవమ్యాం చతుర్దశ, షష్ఠ్యాం అంకాః నవ, అష్టమ్యాం మనవ శ్చతుర్దశ, ద్వాదశ్యాం దిశో దశ, ఏతత్సంఖ్యాకా నాడ్యః ఘటికా స్త్యాజ్యా ఇత్యర్థః. సంఖ్యోర్ధ్వే త్వితి సంఖ్యోర్ధ్వాః ఘటికాః శుభాః. ఏ తిథయః, విఘ్నేశాదితిథయః, పక్షరంధ్రాభిధాః పక్షచ్ఛిద్రసంజ్ఞికాః పక్షాంతే చ జ్ఞేయాః మాసాద్యంతదినద్వయం-మాసాదిః శుక్లప్రతిపత్, అంతదినం అమావాస్యా, తయోః ద్వయం సర్వేషు కర్మసు శుభకర్మసు, మృతికృత్

అవ. పక్షచ్ఛిద్రములయందు వర్జ్యకాలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. చతుర్థియందు మొదట ౮ గడియలును, చతుర్దశియందు ౫ గడియలును, నవమియందు ౧౪ గడియలును, షష్ఠియందు ౯ గడియలును, అష్టమియందు ౧౪ గడియలును, ద్వాదశియందు ౧౦ గడియలు పక్షచ్ఛిద్రములుగాన శుభకార్యములవిషయమై యీదినముల యందీగడియలు నిషేధింపఁదగినవియు, నీయాతిథులయందు మిగిలినగడియలు శుభకరంబులనియు నీచెప్పబడిన విఘ్నకాదివర్జ్యము లే ప్రతిపక్షమందును పక్షచ్ఛిద్రసంజ్ఞగలవనియును, శుక్లపాడ్యమి, అమావాస్య ఈరెంటిదివసములు సర్వశుభకర్మములవిషయమై మృత్యుప్రదములుగాన సర్వదా నింద్యములనియు నభిప్రాయము.

అవ. అథ గమననిషిద్ధనక్షత్రేషు వర్జ్యకాల మాహ —

శాక్రే సప్త నవేశ్వరే దశ యమే పూర్వాత్రయే షోడశ
త్వాష్ట్రే పంచదశానలే నవదశ ద్వావింశతిః పైతృభే,
స్వాతౌ ద్వాదశ పార్పభే నవదశా ప్యైంద్రాగ్నిభే తారకా ॥౧౬॥
స్త్వేతా యాత్రభయావ్రదా అథ శుభా స్సంఖ్యోత్తరా నాడికాః.

వ్యా. శాక్ర ఇతి. శాక్రే జ్యేష్ఠాయాం సప్త, ఈశ్వరే ఆర్ద్రాయాం నవ, యమే భరణ్యాం దశ, పూర్వాత్రయే పూర్వఫల్గునీపూర్వాషాఢాపూర్వాభాద్రాసు షోడశ, త్వాష్ట్రే చిత్రాయాం పంచదశ, అనలే కృత్తికాయాం నవదశ ఏకోనవింశతిః, పైతృభే మఘాయాం ద్వావింశతిః, స్వాతౌ ద్వాదశ, పార్పభే ఆశ్లేషాయాం నవదశ ఏకోనవింశతిః, ఐంద్రాగ్నిభే విశాఖాయాం తారకాః సప్తవింశతిః, ఏతాః నాడికాః ఘటికాః, యాత్రాభయప్రదాః అథ సంఖ్యోత్తరాః నాడికాః నిషిద్ధనక్షత్రే షూక్తసంఖ్యాతిరిక్తఘటికాస్తు శుభప్రదాః.

అవ. గమననిషిద్ధనక్షత్రములయందు వర్జ్యకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. జ్యేష్ఠానక్షత్రమందు ౭ ఆర్ద్రయందు ౯ భరణియందు ౧౦ పూర్వఫల్గుని పూర్వాషాఢపూర్వాభాద్రలయందు ౧౬ చిత్రయందు ౧౫ కృత్తికయందు ౧౯ మఖయందు ౨౨ స్వాతియందు ౧౨ ఆశ్లేషయందు ౧౯ విశాఖయందు ౨౭ ఈ క్రమంబున నీనక్షత్రములయందీగడియలు ప్రయాణవిషయమగు దుఃఖభయప్రదములనియు, నుక్తసంఖ్యాతిరిక్తఘటికలు శ్రేష్ఠములనియు నభిప్రాయము.

అవ. దినభుక్తివారభుక్తిస్వరూప మాహ —

దధ్యాజ్యాన్నయవాంబుమాషచణకక్షౌద్రేక్షుపిష్టార్ద్రిక
క్షీరవ్యంజనముద్గపాయసతిలా భుక్తి ర్దినాద్యాదితః, ౧౯
తక్రం పాయసకాంచికే దధి పయో దుగ్ధం తిలాన్నం క్రమా
ద్వారా ద్యంశుమతః ప్రయాత్రసుఖకృత్సా వారభుక్తి ర్భవేత్.

వ్యా —దధీతి. దినాద్యాదితః ప్రతిపత్ప్రభృతి పూర్ణిమాసహితదర్శాంతషోడశదినేషు. దధ్యాజ్యాన్నయవాంబుమాషచణకక్షౌద్రేక్షుపిష్టార్ద్రిక్షీరవ్యంజనముద్గపాయసతిలాః యే పదార్థాః, తేషాం క్రమాత్ భుక్తి ర్భోజనం. దినభుక్తి రిత్యుచ్యతే. అంశుమతో వారాది భానువాసరప్రభృతి సప్తవారేషు, క్రమాత్ తక్రం, పాయసకాంచికే పాయసం చ కాంచికం చ పాయసం ప్రసిద్ధం కాంచికం ధాన్యామ్లం, ఆంధ్రభాషాయాం (కలి) ఇత్యుచ్యతే 'అవంతిసోమధాన్యామ్లకుంజలాని చ కాంచికే' ఇత్యమరః. దధి, పయః దుగ్ధం, తిలాన్నం, ఏతేషాం యా భుక్తిః, సా వారభుక్తిః ప్రయాతు స్సుఖకృ ద్భవేత్ భానువారే తక్రం పీత్వా గమ్యతే చేత్ యాత్రా సుఖకృ త్స్యా దితి గమ్యతే. ఏవం దినభుక్తిస్థలే ప్యూహ్యం. ఇయమేవ వారభుక్తి రిత్యుచ్యతే, నన్వేవం వారభుక్త్యైవ చరితార్థత్వా ద్దినభుక్త్యుపన్యాసో నిరర్థక ఇతి చేన్న; దినోక్తవారోక్త పదార్థద్వయం భుక్త్వా గంతవ్య మిత్యాశయాత్. ఏతైన భుక్తి ర్వక్ష్యమాణనక్షత్ర భుక్తిస్థలే ప్యూహ్యమ్

అ॰. దినవారభుక్తులస్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పైనముపోవువారలు పాడ్యమి మొదలు పున్నమ అమావాస్యలతోఁగూడ ౧౬ దివసములయందును పెరుగు, నెయ్యి, అన్నము, గోధుమలు, ఉదకము, మినుములు, సెనగలు, క్షౌద్రము, చెరుకు, పిష్టము, ఆర్ద్రికము, పాలు, వ్యంజనము, పెసలు, పాయసము, నువ్వులు ఈ ౧౬ పదార్థములను క్రమంబుగా నొక్కొక్కదివసమునం దొక్కొక్కపదార్థమును భుజించి పైనముపోవలయుననియు, తక్రము, పాయసము, కలి, పెరుగు, పాలు, దుగ్ధము, తిలాన్న మీసప్తవిధపదార్థములను భానువారప్రభృతిస్థిరవారమువఱకు నొక్కొక్కవాసరమం దొక్కొక్కపదార్థమును భుజింపవలయుననియు నీదినభుక్తిని వారభుక్తిని చెప్పుటవలన దినవారభుక్తిప్రతిపాదకపదార్థద్వయమును భుజించి పైనముపోయిరేని సుఖవంతు లగుదు రనియు నెఱుంగవలయు.

కుల్మాషా స్తిలతండులా దధి ఘృతం దుగ్ధం చ మార్గామిషం
తత్సారం ఘృతపాయసం చ సృథుకా మాంసం మృగేణ్యా మధు,
శాకం షైష్టిక మోదనం బహువిధం ధాత్రీఫలం మంటపం
పిష్టాన్నం కదళీఫలం శశశిరోమాంసం కుళుత్థౌదనమ్. 18
నైవారం కృసరౌదనం ఝషయుతం చాన్నం సముద్గౌదనం
శాల్యన్నం చ యవాన్న మిష్ట మశనం దస్రాదిభుక్తిః క్రమాత్,
సాజ్యాన్నం కృసరాన్న మాదిదివసే ప్రాగాది భుక్త్వా వ్రజే
న్మత్స్యాన్నం ఘృతపాయసంచ గమనే దిగ్భుక్తి రేషా క్రమాత్.

వ్యా — కుల్మాషా ఇతి. నైగామ మితిచ కుల్మాషా శ్చణకాః, 'స్యాద్వ్యాశ్చిత్త కుల్మాష శ్చణకో హరిమంథక' ఇత్యమరః తిలాః తండులాః దధి. ఘృతం ఆజ్యం, దుగ్ధం క్షీరం, మార్గామిషం-మృగసంబంధి మార్గం తచ్చ తత్ ఆమిషం మృగమాంసం, తత్సారం మృగమాంససారం, ఘృతపాయసం ఘృతసహితక్షీరాన్నం. సృథుకాః, మృగేణ్యాః ఏణీమృగస్య, 'రాజదంతాదిషు పర' మితి మృగశబ్దస్య పూర్వనిపాతః తస్య మాంసం, మధు, శాకం చ ప్రసిద్ధం. షైష్టికం ధాన్యవిశేషః, ఓదనం బహువిధం, కృసరాన్న మిత్యాదివత్. ధాత్రీఫలం ఆమలకం, 'ధాత్రీ స్యా దమృతాఽపి తిష్యఫలా త్వామలక్య' ఇత్యమరః. మంటపం భక్ష్యవిశేషః, పిష్టాన్నం, కదళీఫలం, శశశిరోమాంసం, కుళుత్థౌదనం, నైవారం నీవారాన్నం, కృసరౌదనం ఝషయుతంమత్స్యసహితమన్నం, సముద్గౌదనం ముద్గసహితాన్నం, శాల్యన్నం శాలయో వ్రీహివిశేషాః తేషా మన్నం, యవాన్న మితి-ఇష్టమశనం, దస్రాదిభుక్తిః. అశ్విన్యాదిప్రభృతి అభిజిత్సహితాష్టావింశతి నక్షత్రాణాం భుక్తిః, క్రమాత్ జ్ఞేయా. అశ్విన్యాం గంతుమిచ్ఛుః కుల్మాషాన్ భుక్త్వా గచ్ఛతిచే దిష్టసిద్ధి ర్భవేత్. ఏవ మష్టావింశతినక్షత్రాణా ముక్తిరిత్యవగంతవ్యం అథ దిగ్భుక్తి మాహ. సాజ్యాన్నం ఘృతప్లుతాన్నం, కృసరాన్నం చిత్రాన్న మితి ప్రసిద్ధం, మత్స్యాన్నం మత్స్యసహితాన్నం, ఘృతపాయసాన్నం ఘృతసంయుక్తక్షీరాన్నం, ఆదిదివసే ప్రయాణప్రథమదివసే భుక్త్వా వ్రజేత్ ప్రాగ్గమనవేళాయాం సాజ్యాన్నం, దక్షిణే కృసరాన్నం, పశ్చిమే మత్స్యాన్నం, ఉదగ్గమనే ఘృతపాయసాన్నం, భుక్త్వా వ్రజే దిత్యాశయః. గమనే ప్రయాణవిషయే ఏషా భుక్తి రాదరణీయా.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత నక్షత్రదిగ్భుక్తులఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. సెనగలు, నువ్వులు, బియ్యము, పెరుగు, నెయ్యి, పాలు, మృగమాంసము, మృగమాంససారము, ఘృతసహితక్షీరాన్నము, అడుకులు, లేడిమాంసము, మధువు, శాకము, షైష్టికమను ధాన్యవిశేషము,

అన్నము, చిత్రాన్నము, ఉసిరికపండ్లు, అరటిపండ్లు, మంటపమను భక్ష్యవిశేషము, పిష్టాన్నము, కుందేటి శిరోమాంసము, ఉలవలతోఁ గలిపినయన్నము, నీవారాన్నము, కృసరాన్నము, మత్స్యసహితాన్నము, పెసలపప్పన్నము, పిశౌణబియ్యపుటన్నము, యవాన్నము ఈ ౨౭ పదార్థము లశ్విన్యాది ౨౭ నక్షత్రములయం దొక్కొక్క నక్షత్రమునం దొక్కొక్క పదార్థమును భుజించి పైనముపోయిరేని యిష్టసిద్ధి గలుగును. తూర్పుదిక్కునకుఁ బైనముపోవువా రాజ్యసహితాన్నమును, దక్షిణమునకుఁ బోవుసమయమునఁ గృసరాన్నమును, పశ్చిమమునకుఁ బోవుసమయమున మత్స్యాన్నమును, ఉదగ్దిగ్గమనసమయమున ఘృతసహితక్షీరాన్నమును ప్రయాణదివసమునకుఁ బూర్వదినమందు భోజనముచేసి పోవలయును. ప్రయాణవిషయమై ఉక్తనక్షత్రభుక్తిదిగ్భుక్తియును ముక్కాలి యావశ్యకము.

అవ. అథ చంద్రద్వాదశావస్థాప్రకారద్వయ మాహ.—

షష్టిఘ్నం గతధిష్ణ్య మిందుఘటికా స్సంయుజ్య రాశిం పున
ర్వేదఘ్నం శరసాగరాప్త మినతో భక్త్వాఽథ లబ్ధం క్రమాత్,
మేషాద్యా తు గృహే గృహే శశభృతో జ్ఞేయా అవస్థా ద్విష
డ్దస్రాది ష్వథ పాదయుక్తఘటికా స్సైకాద శైకాదశ. 187

వ్యా — షష్టిఘ్న మితి. గతధిష్ణ్యం అశ్విన్యాదిప్రకృతనక్షత్రాంతాని గతధిష్ణ్యాని తేషాం సంఖ్యా తద్ధిష్ణ్యం, షష్టిఘ్నం షష్ట్యా సంగుణితం, కృత్వా తత్ర ఇందుఘటికాః వర్తమాననక్షత్రఘటికాః, సంయుజ్య రాశిః కార్యః, తం రాశిం పున ర్వేదఘ్నం చతుర్గుణితం కృత్వా, శరసాగరాప్తం చ చత్వారింశ ద్విభక్తం కుర్యాత్. అథానంతరం, విభాగతో యల్లబ్ధం పునః ఇనతః ద్వాదశభిః భక్త్వా విభజ్య, తల్లబ్ధం, మేషాద్యా గృహేగృహే మేషప్రభృతిప్రతిరాశౌ, క్రమాత్ శశభృతః చంద్రస్య, ద్విషట్ ద్వాదశసంఖ్యాకా అవస్థా జ్ఞాతవ్యా ఇత్యేకః పక్షః. పక్షాంతర మాహ.— అథవా దస్రాది ష్వశ్విన్యాదిషు ఏకైకావస్థాయాః పాదయుక్తఘటికాః సపాదఘటికాః ఏకాదశైకాదశేతి స్థూలప్రకారోఽన్యః మమతు ప్రతిభాతి. చంద్రో యదా రాశిం ప్రవిష్టో భవతి తదారభ్య సపాదైకాదశఘటికాః ప్రత్యవస్థాయాః జ్ఞాతవ్యాః ఇతి సులభతరః. అశ్విన్యాది గతనక్షత్రాణి షష్ట్యా సంగుణ్య శేష వర్తమానఘటికాః సంయుజ్య పంచత్రింశోత్తరశతేన విభజ్యతే చేత్, శేషం సపాదైకాదశఘటికాః క్రమేణ ఏకైకావస్థాయాం జ్ఞాతవ్యా ఇతి సులభతరమోపాయ ఇతి దిక్.

అవ. గ్రంథకర్త యిష్టానుసారముగఁ జంద్రద్వాదశావస్థలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జనులు ప్రయాణముపోవునక్షత్రమువఱకు నశ్విన్యాదిగత నక్షత్రములను ౬౦ ట నెచ్చగుణించి యాగుణకములో నిత్యనక్షత్రములోఁ బ్రయాణకాలమువఱకు గతించిన ఘడియలనుగూడఁ జేర్చి యొక రాశిచేసి దాని ౪ ట గుణించి ౪౫ చేభాగింపఁగా శేషించినఘడియలఁ జంద్రోదయరాశి మొదలుకొని పరశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబోయెడిద్వాదశావస్థల కొక్కొక్కయవస్థకు ౧౧ ఘడియలచొప్పున భాగించి యెన్నియవస్థలకు సంఖ్యవచ్చునో యాయవస్థలకునవస్థానురూపఫలమునుజూచుకొనవలయునని కాలామృతకారుల యభిప్రాయము.

అవ. అథ చంద్రద్వాదశావస్థానాం నామనిరూపణద్వారా తదనురూపఫల మాహ.—

సూక్ష్మం స్థూలమితి ద్వయోః ప్రవసనంనాశం మృతాఖ్యంజయం
హాస్యం క్రీడితనామకం ప్రియరతం సుప్తించ భుక్తిం జ్వరమ్,
కంపం సుస్థిరతాం స్వనామసదృశం చేందో రవస్థాఫలం
యాత్రాయుద్ధవివాహవాస్తుజననక్షేత్రప్రవేశాదిషు.   188

వ్యా —సూక్ష్మమితి. సూక్ష్మంస్థూలమితిద్వయోః పక్షయోః ప్రవసన, నాశ, మృతాఖ్య, జయ, హాస్య, క్రీడిత ప్రియరతి, సుప్తి, భుక్తి, జ్వర, కంప, సుస్థిరతా ఇతి చంద్రస్యద్వాదశావస్థా నాంనామానీత్యర్థః, స్వనామసదృశంఇతి తన్నామానురూపమింద్రోశ్చంద్రస్య, అవస్థానాం ఫలం యాత్రాయుద్ధవివాహవాస్తు జననక్షేత్రప్రవేశాదిషు, యాత్రా ప్రయాణం, యుద్ధం రాజ్ఞామన్యోన్యకలహః, వాస్తుగృహనిర్మాణాది, వివాహః ప్రసిద్ధః, జననంపుత్రజన్మ, క్షేత్రం కృషికర్మ, ప్రవేశః నూతనగృహప్రవేశః, ఏతేషు ద్రష్టవ్య మితిశేషః.

అవ. చంద్రద్వాదశావస్థలకు నామనిరూపణ చేసి నామానురూపఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. స్థూలము, సూక్ష్మమనెడు ద్వివిధపక్షముల ద్వాదశయవస్థలకు ప్రవసనము, నాశము, మృతాఖ్యము, జయము, హాస్యము, క్రీడితము, ప్రియరతి, సుప్తి, భుక్తి, జ్వరము, కంపము, సుస్థిరతయనెడు ద్వాదశవిధనామంబులనియును, చంద్రద్వాదశావస్థలయొక్క నామా

నురూపఫలంబనియును, ప్రయాణ, యుద్ధ, వివాహ, గృహనిర్మాణ, పుత్రజన్మ, కృషికర్మ,నూతనగృహప్రవేశాదులయందే ద్వాదశావస్థానురూపఫలవిచార మావశ్యకమనియు నెఱుఁగునది.

అవ. ఖచరయోగఫల మాహ —

అర్కాక్రాంతభత స్తృతీయనవమే చాతుర్థభం పంచమం
చైత ద్ధిష్ణ్యచతుష్టయంతు ఖచరో నామా భవే త్తత్ఫలమ్,
సీమంతే సువనే వ్రతే శిశుహరం ని స్తండులత్వం కృషౌ
వైధవ్యం కరపీడనే చ గమనే కుర్యా త్ప్రయాతు ర్వధమ్. 189

వ్యా.—అర్కేతి అర్కాక్రాంతభతః సూర్యాధిష్ఠితనక్షత్రాత్, తృతీయనవమే,చాతుర్థభం చతుర్థనక్షత్రం,పంచమంపంచమనక్షత్రంచేతిచతుష్టయం,ఖచరో నామ ఖచరాఖ్యోయోగో భవేత్, అయంఖచరయోగః, సీమంతేప్రసిద్ధే, సవనేపుంసవనే వ్రతే ఉపనయనేచ,శిశుహరం శిశుహరణరూపం, తత్ఫలం, కృషౌ హాలకర్మణి, నిస్తండులత్వం ధాన్యాభావం కరపీడనే వివాహే, వైధవ్యం, గమనేప్రయాణే, ప్రయాతుః, వధంచ క్రమాత్కుర్యాద్దద్యాదితి సర్వత్రాధ్యాహార్యః.

అవ. ఖచరయోగఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యస్థితనక్షత్రమునకు ౩, ౯, ౪, ౫ ఈ ౪ నక్షత్రములు ఖచరాఖ్యయోగమనియు, సీఖచరయోగము పుంసవన, సీమంత, ఉపనయనములవిషయమై శిశుహరణరూపఫలమును వ్యవసాయవిషయమై ధాన్యాభావమును వివాహమందు వైధవ్యమును ప్రయాణవిషయమై పైనముఁ బోవువానికి మరణము నీక్రమంబుగఁ గలుగఁజేయును.

అవ. అథ కర్మణీఫల మాహ,—

సూర్యాధిష్ఠితతారకాది గణయే చ్చాతుర్థభం ఘాతదం
స్యా దేకాదశభం ప్రభంగద మిదం చాష్టాదశం మృత్యుదమ్,
కర్తు స్స్యా ద్దథ పంచవింశ మపి భం హాని ప్రదం కర్మణి
నా మైత ద్భచతుష్టయం తు గమనే పాణిగ్రహాది ష్వపి. 190

వ్యా.—సూర్యేతి సూర్యాధిష్ఠితతారకాదిసూర్యస్థితనక్షత్రమారభ్య,గణయేత్ చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతమితిశేషః, ఏవంగణనాయాం క్రియమాణాయాంచాతుర్థభం సూర్యస్థితనక్షత్రాచ్చతుర్థనక్షత్రం,ఘాతదంనామ, ఏకాదశభంసూర్యస్థితనక్షత్రాదేకా

దశనక్షత్రం, ప్రభంగదం, అష్టాదశం సూర్యస్థితనక్షత్రా దష్టాదశనక్షత్రం, మృత్యుదం పంచవింశం భమపి సూర్యస్థితనక్షత్రా త్పంచవింశనక్షత్రంచహానిదం, ఏతత్ కర్తరీనామ కర్తరీసంజ్ఞకం, భచతుష్టయం ఉక్తనక్షత్రచతుష్టయం, కర్తుః గమనే పాణిగ్రహాదిష్వపి, వివాహాదిశుభకర్మసుచ, తత్తత్ఫలం స్యాత్. సూర్యస్థితనక్షత్రా చ్చతుర్థైకాదశాష్టాదశపంచవింశతినక్షత్రేషు శుభకర్మనకుర్యాదిత్యాశయః

అవ. కర్తరీఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యస్థితనక్షత్రము మొదలు చంద్రస్థితనక్షత్రమువఱకు గణనచేయఁగా సూర్యస్థితనక్షత్రమునకు నాల్గవనక్షత్రము ఘాతదమనియు, పదునొకొండవనక్షత్రము భంగదమనియు, పదునెనిమిదవ నక్షత్రము మృత్యుప్రదమనియు, ఇరువదియైదవనక్షత్రము హానిదమనియు ఈ చెప్పఁబడిన నాలుగునక్షత్రములు కర్తరి యనుసంజ్ఞ గలవనియు నిది ప్రయాణవివాహాదిశుభకర్మలవిషయమై ఉక్తఫలంబులఁ గ్రమంబుగ నిచ్చునుగాన నీనక్షత్రచతుష్టయమందు నేశుభకార్యములును జేయఁగూడదు.

అవ స్వరచక్రోక్తబాల్యాదిస్వరవివేక మాహ —

యన్నామ ప్రథమాక్షరస్వరముఖా జ్ఞేయా అకారాదయో
బాలో యౌవనరాజ్యవృద్ధమృతయ స్స్వస్వాదిపంచాభిధాః,
క్లిష్టా దృష్టి రకారఏవ గదితో హ్యైవ స్త్వికారో భవే
త్పాభ్యాది రుకారఏవ ముఖయో రేకార ఓకారకే 191

వ్యా.—య దితి యస్య నామ్ని ప్రథమాక్షరే యః స్వరః తన్ముఖా స్తదాదితః, అకారాదయః అకారఇకారఉకారఏకారఓకారాః,జ్ఞేయాః జ్ఞాతవ్యాః. ఏతే పంచస్వరాఃస్వస్వాది బాల్యయౌవనరాజ్యవృద్ధమృతయ ఇతి పంచాభిధాః పంచసంజ్ఞాభవంతియథా—అకారాదినామ్నః పుంసః అకారోబాలస్వరః, ఇకారః కుమారస్వరః, ఉకారోరాజ్యస్వరః, ఏకారోవృద్ధస్వరః, ఓకారోమృతిస్వరః, ఇకారాదినామ్నః పుంసః ఇకారోబాలః,ఉకారో యువా, ఏకారోరాజ్యః, ఓకారోవృద్ధః, అకారోమృతిః, ఉకారాదినామ్నః పుంసః ఉకారోబాలః, ఏకారోయౌవనః,ఓకారోరాజ్యః,అకారోవృద్ధః,ఇకారోమృతిః,ఏకారాదినామ్నః పుంసః ఏకారోబాలః, ఓకారోయౌవనః, అకారోరాజ్యః, ఇకారోవృద్ధః, ఉకారోమృతిః, ఓకారాదినామ్నః పుంసః ఓకారోబాలః, అకారోయౌవనః, ఇకారోరాజ్యః, ఉకారోవృద్ధః,

ఏకారో మృతిః, అకార ఏవ దృష్టిః బాలాఖ్యశ్చోక్తా సిద్ధా ఇకారో ద్వైతః, యౌవనాఖ్యో గదితః ఉక్తః. ఉకారో ప్రౌఢాఖ్యో భవేత్ ఏకారే ఓకారేచ ఉభయోః వృద్ధమృత్యోః ప్రౌఢాఖ్యైవ భవేతామితి సూక్ష్మదృశా అవగన్తవ్యం. విస్తరస్తు స్వరోదయే ద్రష్టవ్యః. విస్తరభియా నేహ లిఖ్యతే.

అవ. స్వరచక్రమందుఁ జెప్పఁబడిన బాలాదిస్వరవివేకమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అకార, ఇకార, ఉకార, ఏకార, ఓకారము లను పంచ స్వరములలో నేస్వరము నామధేయప్రథమాక్షరమందుఁ గలదో, ఆస్వరము మొదలైన యైదుస్వరములకు బాల్య, యౌవన, రాజ్య, వృద్ధ, మృతు లను పంచవిధనామంబు లవి యెట్లనఁగా; అకారాది నామంబు గలపురుషునికి అకారము బాలస్వరము, ఇకారము కుమారస్వరము, ఉకారము రాజ్యస్వరము, ఏకారము వృద్ధస్వరము, ఓకారము మృతిస్వరము, ఇకారాదినామంబుగల పురుషునికి ఇకారము బాలస్వరము, ఉకారము యౌవనస్వరము ఇత్తెఱంగున మిగిలిన స్వరంబులకు స్వస్వాదిగా బాలాదిస్వరవివేకము నెఱుంగవలయుననియు అకారాదిపంచస్వరములకు స్వస్వాదిగా దృష్టి, ద్వైత, ప్రౌఢ, ప్రౌఢ, ప్రౌఢ లను పంచవిధావస్థలు గలవు వానివిషయ మీగ్రంథమందు సూక్ష్మముగఁ జెప్పఁబడియున్నదిగాన స్పష్టముగఁ దెలుసుకొన నిచ్ఛయించువారు స్వరోదయ మను గ్రంథమునఁ దెలిసికొనవచ్చుననుట.

అవ. తత్ఫలితాంశ్చ తిథివారకాలాదీనాం బాలాదిస్వరూప మాహ.—

అల్పార్ధాధికలాభహానిమరణం కుర్యు స్స్వబాలాదయః
పంచ ద్వ్యష్టక పంచ పంచ భగణా దస్రాది నందాద్యపి,
వారాః పంచవిధాః స్యురర్కకుజయో శ్చంద్రజ్ఞయో ర్వాక్పతే
శ్శుక్రస్యార్కసుతస్య పంచ సమయా స్స్యుః ప్రాతరాద్యాస్స్వరాః.

వ్యా.—అల్పేతి స్వబాలాదయః స్వరాః క్రమాత్ అల్పార్ధాధికలాభహాని మరణమితి ఫలాని కుర్యుః; తథా బాలస్వరః అల్పం స్వల్పలాభం, యౌవనస్వరః అర్ధాధికం అర్ధం. అధికం అధికార్ధలాభమిత్యాదివత్, రాజ్యస్వరో లాభం సంపూర్ణం, వృద్ధస్వరో హానిం మృతిస్వరో మరణం కుర్యాదిత్యాశయః, పంచ ద్వ్యష్టక ఋక్షాణి షట్ పునః ఋక్షాణి షట్, పునః పంచ, పునః పంచభగణాః నక్షత్రగణాః, దస్రాః అశ్విన్యాదితః, బాలాద

యోభవంతి యథా, అశ్విన్యాదిపంచకం అకారస్య బాలస్వరం, ఆర్ద్రాదిషట్కం యౌ
వనాఖ్యం ఉత్తరాదిషట్కం రాజ్యం, జ్యేష్ఠాదిపంచకం వృద్ధాఖ్యం, ధనిష్ఠాదిపంచకం
మృతాఖ్యం, ఇకారస్య ఆర్ద్రాదిషట్కం బాలాఖ్యం, ఉత్తరాదిషట్కం యౌవనాఖ్యం
జ్యేష్ఠాదిపంచకం రాజ్యాఖ్యం, ధనిష్ఠాదిపంచకం వృద్ధాఖ్యం, అశ్విన్యాదిపంచకం మృతా
ఖ్యం, ఉకారస్య ఉత్తరాదిషట్కం బాలాఖ్యం, ఏవమన్యేషాం క్రమాదూహ్యం, నందాద్య
పినందాదిపంచతిథయః. అకారాదీనాం క్రమాద్బాలాదయో భవంతి, అకారస్య నందతిథిః
బాలాఖ్యః, భద్రా యౌవనాఖ్యా జయా రాజ్యాఖ్యా రిక్తతిథిర్వృద్ధాఖ్యా, పూర్ణతిథిర్మృ
తాఖ్యః, ఇకారస్య భద్రాదిపంచతిథయో బాలాదయో భవంతి, ఉకారస్య జయాదిపం
చతిథయః బాలాదయో భవంతి, ఏకారస్య రిక్తాదిపంచతిథయః. ఓకారస్య పూర్ణాదిపం
చతిథయః క్రమేణ బాలాదయో భవంతి. వారాః పంచవిధాస్సృష్టాః యథా భౌమ కుజ
యోరేకవిధః చంద్రబుధయోరేకవిధః, వాక్పతేర్గురోరేకవిధః, శుక్రస్యైకవిధః, అర్క
సుతస్య శనేరేకవిధః, ఇత్యేతదుక్తం భవతి, అకారస్య ఆదిత్యభౌమవాసరౌ బాలాఖ్యౌ, సో
మబుధవాసరౌ యౌవనాఖ్యౌ, గురువాసరో రాజ్యాఖ్యః, శుక్రవాసరో వృద్ధాఖ్యః, శని
వాసరో మృతాఖ్యః. ఇకారస్య సోమబుధవాసరౌ బాలాఖ్యౌ, గురుర్యౌవనాఖ్యః, శుక్రో
రాజ్యాఖ్యః శనిర్వృద్ధాఖ్యః, ఆదిత్యభౌమౌ మృతాఖ్యౌ ఏవముత్తరత్ర ఊహ్యం, ప్రా
తరాద్యాః పంచసమయాః కాలాః బాలాదయో భవంతి, యథా అకారస్య ప్రాతఃకాలో
బాలాఖ్యః, సంగవో యౌవనాఖ్యః, మధ్యాహ్నో రాజ్యాఖ్యః, అపరాహ్ణో వృద్ధాఖ్యః,
సాయంతనకాలో మృతాఖ్యః, ఇకారస్య సంగవాదయో బాలాదయో భవంతి, ఉకా
రస్య మధ్యాహ్నాదిపంచకాలాః బాలాదయః, ఏకారస్య అపరాహ్ణాదయః, ఓకారస్య
సాయంతనప్రాతస్సంగవమధ్యాహ్నాపరాహ్ణాః బాలాదయో భవంతి ఏతేషాం ఫలాని
పూర్వోక్తానీతిదిక్.

అవ. పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడియున్న బాలాదినామము
లకు ఫలంబులను తిథివారనక్షత్రములకు బాలాదిస్వరూపమును జెప్పు
చున్నాఁడు.—

తా. బాలాదిపంచస్వరములలో బాలస్వరము స్వల్పలాభము
ను, యౌవనస్వరము ధనమును, రాజ్యస్వరము ఫలప్రాప్తిని, వృద్ధస్వరము
హానిని, మృతిస్వరము మరణమును, నీక్రమంబునఁ గలుగఁజేయునని
యు, అకారమునకు నశ్విన్యాదిపంచకము బాలస్వరమనియు, ఆర్ద్రాది
షట్కము యౌవనస్వరమనియు, ఉత్తరాదిషట్కము రాజ్యస్వరమని
యు, జ్యేష్ఠాదిపంచకము వృద్ధస్వరమనియు, ధనిష్ఠాదిపంచకము మృతి
స్వరమనియు, ఇకారమునకు ఆర్ద్రాదిషట్కము బాలస్వరమనియు,

ఉత్తరాదిషట్కము యౌవనస్వరమనియు, శేషం బిత్తెఱంగున నెఱుంగ
వలయు. అకారమునకు నందాదిపంచతిథులు బాలస్వర మనియు,
భద్రాదిపంచతిథులు యౌవనస్వరమనియు, జయాదిపంచతిథులు రాజ్య
స్వర మనియు నీక్రమంబుననే శేషంబు నెఱుంగవలయును. అకారము
నకు భాన్వంగారక వారములు బాలస్వరమనియు, సోమబుధ వారములు
యౌవనస్వరమనియు, గురువారము రాజ్యస్వరమనియు, శుక్ర వారము
వృద్ధ స్వరమనియు, శనివారము మృతిస్వరమనియు, ఇకారమునకు సోమ
బుధవారములు బాలస్వరమనియు, ఉక్తశేషంబిత్తెఱంగున నూహ్యం
బులనియును, అకారమునకు ప్రాతఃకాలము బాలస్వరమనియు, సంగమ
కాలము యౌవనస్వరమనియు, మధ్యాహ్నకాలము రాజ్యస్వరమని
యు, అపరాహ్ణకాలము వృద్ధస్వరమనియు, సాయంకాలము మృతి
స్వరమనియు, ఇకారమునకు సంగమకాలము బాలస్వరమనియు శేషం
బిత్తెఱంగున నూహ్యంబు.

అవ. అథ పంచభిశ్శ్లోకైః పంథారాహుచక్రవివక్షయా ధర్మా
ర్థకామమోక్షనక్షత్రనిర్ణయ మాహ —

వస్వాద్ర్యర్యవిశాఖమిత్రవరుణాహ్వాఖ్యాశ్చ ధర్మాభిధా
హ్యర్థాఖ్యా స్త్వదితీంద్రకాలపితృభశ్రీశాజపాదాహ్వయాః,
కామాఖ్యా అభిజిత్కభాగ్నిదనుజాహిర్బుధ్న్యచిత్రేశ్వరా
విశ్వాహ్యంత్యకరార్యమేందువిధయో మోక్షాభిధా స్తారకాః. 193

వ్యా — వస్వేతి. వస్వాద్ర్యర్యవిశాఖమిత్రవరుణాహ్వాఖ్యాః ధనిష్ఠాశ్వినీ
పుష్య విశాఖానూరాధాశతభిషగాశ్లేషా ఇతి సప్తనక్షత్రాణి, ధర్మాభిధాః ధర్మనామ
ధేయాః, అదితీంద్రకాలపితృభశ్రీశాజపాదాహ్వయాః పునర్వసూ జ్యేష్ఠా భరణీ
మఘా శ్రవణపూర్వాభాద్రాస్వాత్య ఇతి సప్తతారకాః, అర్థాఖ్యాః అర్థనామధేయాః.
అభిజిత్కభాగ్నిదనుజాహిర్బుధ్న్యచిత్రేశ్వరాః అభిజిత్పూర్వఫల్గునీ కృత్తికామూలో
త్తరాభాద్రాచిత్రార్ద్రా ఇతి సప్తతారకాః, కామాఖ్యాః కామనామధేయాః, విశ్వా
హ్యంత్యకరార్యమేందువిధయః ఉత్తరాషాఢా పూర్వాషాఢా రేవతీహస్తోత్తరఫల్గునీ
మృగశీర్షరోహిణ్య ఇతి సప్తతారకాః, మోక్షాభిధాః మోక్షాఖ్యాః. 'అఖ్యాహ్వే
అభిధానంచ నామధేయంచ నామ' చేత్యమరః.

ఈ ఐదుశ్లోకములచేత పంథారాహుచక్రవిచారద్వారా ధర్మార్థకామమోక్షనక్షత్రనిర్ణయముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్విని, ధనిష్ఠ, పునర్వసు, విశాఖ, అనూరాధ, శతభిషము, ఆశ్రేష ఈ౭నక్షత్రములు ధర్మనక్షత్రములనియును; పుష్యమి, జ్యేష్ఠ, భరణి, మఘ, శ్రవణము, పూర్వాభాద్ర, స్వాతి ఈ౭ను అర్థనక్షత్రములనియును; అభిజిత్తు, పూర్వఫల్గుని, కృత్తిక, మూల, ఉత్తరాభాద్ర, చిత్ర, ఆర్ద్ర ఈ౭ను కామనక్షత్రములనియును; ఉత్తరాషాఢ, పూర్వాషాఢ, రేవతి, హస్త, ఉత్తరఫల్గుని, మృగశిర, రోహిణి ఈ౭ను మోక్షనక్షత్రములనియు నెఱుఁగునది

సూర్యే ధర్మగతే తథా హిమకరే ధర్మాదిసంస్థే క్రమా
ద్యాయీ భంగమవాప్నుయాత్ జయం క్రోధాత్ సమస్తం జయమ్,
స్థాయీ యాతి జయం సభంగవికలం తద్విగ్రహం సంగరం
భృత్యాజాండజసంగరే చ గమనే సర్వత్ర రాజ్ఞాం యుధి 194

వ్యా—సూర్యే, ధర్మగతే పూర్వోక్తధర్మనక్షత్రస్థితే సతి, తథా హిమకరే చంద్రే, ధర్మాదిసంస్థే ధర్మార్థకామమోక్షనక్షత్రేషు స్థితే సతి చ, యాయీ క్రమాత్, భంగం, జయం, క్రోధాదసర్థం, జయం అవాప్నుయాత్. స్థాయీ తు, విజయం సభంగవికలం, తద్విగ్రహం, సంగరమియాత్ ప్రాప్నుయాత్. తేనాయమర్థస్సంపన్నః. సూర్యే ధర్మగతే, చంద్రేపి ధర్మగతే సతి యాయినో భంగః, చంద్రే అర్థగతే సతి విజయః, చంద్రే కామాఖ్యగతే సత్యపజయః, చంద్రే మోక్షాఖ్యగతే సతి విజయః, యాయిన ఇతి సర్వత్రాన్వయః. సూర్యే ధర్మగతే చంద్రేఽపి ధర్మాఖ్యనక్షత్రగతే సతి, స్థాయినో విజయః, చంద్రే అర్థగతే భంగః, చంద్రే కామాఖ్యగతే పరాజయః, చంద్రే మోక్షగతే స్థాయినో యుద్ధం చేతి. భృత్యాజాండజసంగరే భృత్యయోః భటయోః అజయోః మేషయోః అండజయోః కుక్కుటయోశ్చ సంగరే యుద్ధే, రాజ్ఞాం యుధి చ, గమనే ప్రయాణే చ, సర్వత్ర సర్వదా, ఇదం విచారణీయమితి శేషః.

తా. సూర్యచంద్రు లిరువురు పూర్వశ్లోకోక్తధర్మనక్షత్రములయం దుండునపుడు రాజునపైకెత్తికొని యుద్ధమునకుఁబోవు రాజునకు భంగమని, చంద్రుఁ డర్థాఖ్యనక్షత్రమునం దుండునపుడు జయమని, కామాఖ్యనక్షత్రగతుఁడై యుండునపుడు అపజయమని, మోక్షాఖ్యనక్షత్రగతుఁడై యుండఁగా జయమని, ఈసూర్యచంద్రులు ధర్మగ

తులై యుండుసమయంబునఁ దనపట్టణములోననుండి యుద్ధము చేయు రాజునకు విజయమని, చంద్రుఁ డర్థగతుఁడై యుండఁగా భంగమని, కామగతుఁడై యుండఁగాఁ బరాజయమని, మోక్షగతుఁడై యుండఁగా విశేషయుద్ధ మగునని భటులు పొట్టేళ్ళు, కోళ్లు వీనికిఁ బరస్పరము కలహముచేయించుసమయమున రాజులు యుద్ధమునకుఁ బోవుసమయమున నీవిచార మావశ్యకమనియు నెఱుంగునది.

ఆదిత్యే ఽర్థగతే తథా హిమకరే ఽప్యర్థాదిసంస్థే క్రమా
ద్బంధుద్వేష మియాజ్జయంచ వసుధాం యాయీచ సర్వాశుభమ్,
లక్ష్మీం భంగ మథాశుభం చ విజయం స్థాయీతు సంప్రాప్నుయా
జ్జ్ఞాత్వా చక్రఫలం మయైవ రచితం సమ్యక్ప్రకారాంతరమ్ 195

వ్యా — ఆదిత్య ఇతి. ఆదిత్యే సూర్యే, అర్థగతే పూర్వోక్తార్థాఖ్యనక్షత్రగతేసతి, తథా హిమకరే చంద్రే, అర్థాదిసంస్థేసతి, యాయీ బంధుద్వేషం, జయం, వసుధాం, శత్రురాజ్యం, సర్వాశుభంచ క్రమా దియాత్ ప్రాప్నుయాత్. అథ స్థాయీతు, లక్ష్మీం భంగం అశుభం విజయం చ, సంప్రాప్నుయాత్. అయ మాశయః. సూర్యే ఽర్థగతే చంద్రే ఽప్యర్థగతే సతి యాయినో బంధుద్వేషః స్థాయినో లక్ష్మీః, చంద్రే కామగతేయాయినో జయః. స్థాయినో భంగః, చంద్రే మోక్షగతే యాయినో భూలాభః, స్థాయినః అశుభం, చంద్రే ధర్మగతే యాయినః అశుభం స్థాయినో దీర్ఘద్వేషః. ప్రాచీనైః పూర్వశ్లోకోక్తప్రకారేణ తత్ర తత్ర ప్రతిపాదితః, చక్రఫలం పంథారాహుచక్రఫలం, సమ్యక్ జ్ఞాత్వా విచార్య. ప్రకారాంతర మన్యత్ప్రకారః, మయాఽ రచిత మితి కాలామృతకారోక్తిః.

తా. సూర్యచంద్రు లర్థాఖ్యనక్షత్రగతులై యుండునపుడు యుద్ధమునకు వెడలినరాజునకు బంధుద్వేషము, తనపట్టణములోననుండి యుద్ధము చేయు రాజునకు నైశ్వర్యంబును, చంద్రుఁడు కామగతుఁడై యుండఁగా యుద్ధమునకు వెడలినవానికి జయము, స్వస్థానమందుండి యుద్ధము చేయువానికి భంగము, చంద్రుఁడు మోక్షగతుఁడై యుండఁగా యాయికి భూలాభము, స్థాయికి నశుభము, చంద్రుఁడు ధర్మగతుఁడై యుండఁగా యాయికి నశుభము, స్థాయికి దీర్ఘద్వేషములుగలుగుననియును, బూర్వులుచేఁ బూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడియున్న క్రమముననే తెలుచుగాఁ బ్రతిపాదింపఁబడియున్న పంథారాహుచక్రము లెస్స

గాశోధించిన కాలామృతకారునిచే నుక్తార్థము ప్రకారాంతరముగ శ్లోక
మందుఁ జెప్పఁబడియున్నదనియును భావము.

అర్కే కామగతే తథాఽమృతకరే కామాదిసంస్థే క్రమా
ద్యాయీ యుద్ధమవాప్నుయా దతిధనం సర్వాపదం మంగళమ్,
యత్కించి ద్విజయం ధనం శుభకరం స్థాయీ తు భంగం సదా
విద్వద్భిః క్రమశః ప్రయాణసమయే జ్ఞేయం చతుర్ణాం ఫలమ్.

వ్యా.—అర్క ఇతి. అర్కే కామగతే కామాఖ్యనక్షత్రగతేసతి, అమృతకరే చంద్రేపి, కామాదిసంస్థే, యాయీ క్రమాత్, యుద్ధం, అతిధనం, సర్వాపదం, మంగళ, మితి ఫలాని అవాప్నుయాత్ స్థాయీ తు యత్కించి ద్విజయ మీషద్విజయం, ధనం, శుభకరం, భంగంచేతి, ఫలాని క్రమాత్ అవాప్నుయాదిత్యనుషంగః. అయమభిప్రాయః, సూర్యే కామాఖ్యనక్షత్రగతే, చంద్రేచ తన్నక్షత్రగతే, యాయీ యుద్ధం, స్థాయీ తు యత్కించి ద్విజయం, చంద్రే మోక్షగతే, యాయీ అతిధనం, స్థాయీతు ధనం, చంద్రే ధర్మగతే, యాయీ సర్వాపదం, స్థాయీ శుభకరం, చంద్రేఽర్థగతే, యాయీ మంగళం, స్థాయీ భంగం, అవాప్నుయా దితి, విద్వద్భిః ప్రయాణసమయే చతుర్ణాం ఫలం సూర్యే కామగతే చంద్రస్య కామమోక్షధర్మార్థస్థానాం ఫలం క్రమశో విజ్ఞేయం సమ్యగ్విచారణీయ మిత్యర్థః.

తా. సూర్యుఁడు కామాఖ్యనక్షత్రగతుఁడై యుండునపుడును చంద్రుఁడు కామమోక్ష ధర్మార్థనక్షత్రగతుఁడై యుండునపుడును పట్టణము వెడలి యుద్ధమునకుఁ బోయినరాజు, యుద్ధము, అతిధనము, సర్వాపద, మంగళమను చతుర్విధఫలములను, తనపురముననే యుండి యుద్ధము చేయురాజు కించిద్విజయము ధనము శుభము భంగ మను చతుర్విధఫలంబులను బొందుననియు, విద్వాంసులచేత నీచతుర్విధఫలవిచార మావశ్యముగఁ జూడఁదగినదనియు నెఱుఁగనగు.

భానౌ మోక్షగతే తథా ప్యుడుపతౌ మోక్షాదిసంస్థే క్రమా
ద్భంగం సర్వజయం శ్రియం చ సమియా ద్యాయీ చ సంధిం సదా,
స్థాయీ చాశు జయం మహీం చ మహతీం భంగం మహద్విగ్రహం
పంథారాహుంగతం ఫలం చ లిఖితం ధర్మాదిచక్రం త్విదమ్. 197

వ్యా.—భానా వితి. భానౌ సూర్యే, మోక్షగతే మోక్షాఖ్యనక్షత్రగతే, ఉడుపతౌ ఉడూనాం నక్షత్రాణాం పతిశ్చంద్ర స్తస్మిన్నపి, మోక్షాదిసంస్థే క్రమాద్యాయీ భంగం సర్వజయం శ్రియం సంధిం సామోపాయం సమియాత్. స్థాయీతు

జయం, మహతీం విపులాం మహీం పృథివీం భంగం మహద్విగ్రహం చాశు శీఘ్రం సమియాత్. అయం భావః. సూర్యే మోక్షనక్షత్రగతే చంద్రే తద్గతే సతి యాయీ భంగం స్థాయీ అధికజయం, చంద్రే ధర్మనక్షత్రగతే యాయీ జయం స్థాయీ తు భూలాభం, చంద్రే అర్థగతే యాయీ శ్రియం స్థాయీ భంగం, చంద్రే కామనక్షత్రగతే యాయీ సంధిశ్రియం స్థాయీ కలహం సమియాత్. ఇదం పంథారాహుచక్రగతం ఫలం లిఖితం శ్లోకచతుష్టయోక్తం ధర్మాదిచక్ర మిత్యుచ్యతే.

తా. చంద్రసూర్యు లిరువురు మోక్షాఖ్యనక్షత్రగతులై యుండునపుడును, సూర్యుఁడు మోక్షగతుఁడై యుండఁగాఁ జంద్రుఁడు ధర్మార్థకామనక్షత్రగతుఁడై యుండెనేని యట్టిసమయంబున రాణువను జేర్చుకొని యుద్ధమునకు వెడలిన ప్రభువు భంగమును, సర్వజయమును, సంపదను, సామోపాయమును నీ చతుర్విధ ఫలములఁ గ్రమముగాఁ బొందుననియును, చంద్రసూర్యు లుక్తక్రమంబున నుండఁగాఁ దనపురంబున నేయుండి యుద్ధము చేయు రాజు జయమును శత్రురాజ్యమును భంగమును విశేషకలహమును నీఫలంబులఁ గ్రమంబుగఁ బొందుననియును, పంథారాహుచక్రఫలం బిది యనఁగా; శ్లోకచతుష్టయమందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన యర్థమే ధర్మాదిచక్రంబని వ్యవహరింపఁబడుచున్న దనియు నెఱుంగవలయు.

అవ. అథ సూర్యచంద్రనాడీవివేక మాహ —

నాసాదక్షిణభాగజాతపవన స్సూర్యాఖ్యనాడీ శుభా
సంగ్రామవ్యవహారమైథునభయస్నానాన్నభంగార్తిషు,
నా డ్యన్యా శశిన శ్శుభైవ గమనాలంకారపాణిగ్రహ
క్షేత్రాద్యేషు యదంశవాయుచలనే తత్పాదపూర్వం వ్రజేత్.

వ్యా — నాసేతి నాసాదక్షిణభాగజాతపవనః - నాసాయాః యో దక్షిణభాగః తత్ర జాతో యః పవనో వాయుః స ఏవ సూర్యాఖ్యనాడీత్యుచ్యతే, సా నాడీ సంగ్రామవ్యవహారమైథునభయస్నానాన్నభంగార్తిషు - సంగ్రామో యుద్ధం, వ్యవహారః క్రయవిక్రయాదివ్యాపారః, మైథునం మిథునకర్మ, భయం రాజభీతిః, స్నానం మంగళస్నానం, అన్నం అన్నశబ్దేన భోజనకాలో లక్ష్యతే. భంగః పరాజయః, ఆర్తిః పీడా ఏతాసు, శుభా శుభప్రదా. అన్యా నాడీ, నాసావామభాగజాతవాయుః శశినః చంద్రసంబంధినీ నాడీత్యుచ్యతే. సా చంద్రనాడీ గమనాలంకారపాణిగ్రహక్షేత్రాద్యేషు ప్రయాణభూషణవివాహకృషికర్మసు శుభా. యదంశవాయుచలనం యద్భాగవాయుచలనంభవతి, తత్పాదపూర్వం తద్భాగచరణపూ

ర్వం వ్రజేత్, సంగ్రామాదిషు దక్షిణపాదపూర్వం ప్రయాణాదిషు వామపాదపూర్వం ప్రజే దితి భావః.

అవ. చంద్రసూర్యనాడీవివేకమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. నాసికమునకు కుడిప్రక్కనున్న రంధ్రమునందు సంచరించుచున్న వాయువు సూర్యనాడి యనియు, ఈసూర్యనాడి, యుద్ధము, క్రయవిక్రయాదివ్యాపారము, మైథునము, రాజభయము, మంగళస్నానము, భోజనకాలము, పరాజయము, మనఃపీడ ఇవి మొదలగు కార్యములవిషయమై శుభకరం బనియును, నాసికమునకు నెడమప్రక్కనున్నరంధ్రమందు సంచరించువాయువు చంద్రనాడియనియు, ఆనాడిభూషణధారణము, వివాహము, వ్యవసాయము మొదలగు కార్యములవిషయమై శుభకరంబనియు, నాసికమునకు నేభాగమునం దేవాయువు సంచరించుచుండునో ఆభాగపాదసంచారము ముందుగాఁ జేయవలయు నని యభిప్రాయము.

అవ. సర్వదిగ్గమననిర్ణయ మాహ.—

కౌబేరీ ముదయే రవే స్సురపతే ర్దేశం తు మధ్యందినే
సాయం వారుణదేశ మంతికదిశం యామార్ధరాత్రే వ్రజేత్,
గోధూళా వభిజి త్యుమస్యపి గతి స్సర్వాసు దిక్ష్వర్ధదా
మందాహోమసి కింపున శ్చ గమనే లగ్నాదిశుద్ధిం వినా 199

వ్యా —కౌబేరీ మితి. రవే రుదయే సూర్యోదయకాలే, కౌబేరీ ముదీచీందిశం, మధ్యందినే మధ్యాహ్నే సురపతే ర్దేశం ప్రాగ్దిశం, సాయంకాలే వారుణదేశం పశ్చిమదిశం, అర్ధరాత్రే అంతికదిశం దక్షిణదిశం, యామా వ్రజేత్, గోధూళౌ అభిజితి ఉషసిచ సర్వాసు దిక్షు చతుర్దిక్షు అర్ధదా. గోధూళ్యభిజిదుషసాం స్వతూపం ప్రాగేవోపపాదితత్వా న్నేహ లిఖ్యతే, మందాహో ఽపి శనివాసరోషః కాలే, లగ్నాదిశుద్ధిం వినాపి, గమనే, ప్రయాణే, అర్ధదేతి కింపునః కిమువ క్తవ్యం. శివ్యషసః శుక్రబుధచంద్రహోరాక్రాంతత్వా దితిభావః. మందాహోఽసీ త్యస్య శుక్రవారస్య చరమయామ ఇత్యర్థః —

అవ. సర్వదిగ్గమననిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణకర్త సూర్యోదయకాలమునం దుత్తరమునకును, మధ్యాహ్నకాలమునందు తూర్పునకును, సాయంకాలంబునందు పశ్చిమంబునకును, అర్ధరాత్రియందు దక్షిణంబునకును పైనముఁబోవునేని యిష్టసిద్ధిగలుగు ననియును, గోధూళి అభిజిత్ ఉషఃకాలములయందు

నైరృతిదిక్కునకు ప్రయాణము వెళ్లినను ధనలాభముగలుగుననియును, తన్యుషఃకాలమనఁగా; శుక్రవారచరమయామ మనుటయీకాలము శుక్ర బుధ, చంద్రహోరాక్రాంతమైయుండుఁగాన లగ్నాది యేవిచారమును జేయక, అట్టికాలమందు ప్రయాణము వెళ్లినవారికి సర్వాభీష్టసిద్ధి గలుగు ననియు నభిప్రాయము.

అవ. ప్రయాణే ముఖ్యతమనక్షత్రాణి తత్తన్మునిసమ్మతికాలంచ దర్శయతి.—

పాణిస్థాఽధ్వని కార్యసిద్ధి రనిశం మైత్రే ప్రయాతస్య తు
జ్యేష్ఠాయా ముషితస్య తత్ర హి పున ర్మూలే ప్రయాతస్య తు,
మాండవ్యస్య మనోజయో హ్యవమసి చే ద్గార్గ్యస్య యానం మతం
స్యాత్సమ్యక్ఛకునం బృహస్పతిమతం తత్రాపి యాత్రాఽర్థదా. 200

వ్యా.—పాణిస్థేతి. మైత్రే అనూరాధానక్షత్రే, ప్రయాతస్య పుంసః, అధ్వని మార్గేఽపి, అనిశం సర్వదా, కార్యసిద్ధిః, పాణిస్థా హస్తగతా, అవిఘ్నేత్యర్థః. జ్యేష్ఠాయా ముషితస్య ప్రయాతస్య, ఏవం పునః మూలే మూలానక్షత్రే ప్రయాతస్య చ, తత్ర మార్గేఽపి కార్యసిద్ధిః పాణిస్థా. మాండవ్యస్య ఋషేః మనోజయః, ఇదానీం కార్య మవశ్యం భవతీతి నిస్సంశయచిత్తం మత మిష్టం, గార్గ్యస్య తూవమసిచే ద్యానం ప్రయాణం శుభకరమితి మత మిష్టం బృహస్పతిమతంతు సమ్యక్ఛకునం శుభశకునం స్యా ద్యది తత్రాపి తదానీ మేవ యాత్రాఽర్థదేతిమతం. శకునస్వరూపం తు అగ్రే వక్ష్యతి యద్యపి జ్యేష్ఠానక్షత్ర ముక్తిమేషు హస్తాదిషు వా మధ్యమేషు శతభిషగాదిషు వా నోక్తం; తత్రాప్యత్రోక్తేష్వేవ స్వీకృతత్వా దవధేయమ్.

అవ. ప్రయాణవిషయమై ముఖ్యమగు నక్షత్రములను, ఆయా మునులకు నిష్టంబులగు కాలంబులను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అనూరాధానక్షత్రమందును జ్యేష్ఠయందును మూలయందును ప్రయాణము వెడలినవారికిఁ గార్యసిద్ధి కరస్థితమై యుండుననఁగా; నిర్విఘ్నంబుగ నిష్టసిద్ధిగలుగు ననుట. చిత్తమందు దేసంశయమునుంచక నిపు డిష్టసిద్ధిగలుగు ననియైనను వెళ్లెడివారికి సర్వలాభములు చేకూరు నని మాండవ్యమహాముని మతం బనియు, గార్గ్యమహర్షిమతము, ఉషఃకాలమునందుఁ బైనముఁబోవువారలకు నిష్టసిద్ధి గలుగుననియు, బృహస్పతిమతము స్వశుశుభశకునము గలుచున్నప్పుడు ప్రయాణము వెడలుట లాభకర మనియు, ఇట్లు శకునస్వరూపము ముందుఁ జెప్పఁ

బడుచున్నదనియు జ్యేష్ఠానక్షత్ర ముత్తమమధ్యమనక్షత్రములలో గ్రహింపఁబడకపోయినను ఇచ్చట నుదాహరించుటవలన నుత్తమంబనియు తెలియుంగునది.

అథ ప్రయాణలగ్నాదిద్వాదశభావేషు తత్తద్గ్రహస్థితిఫలమాహ —

ఆయుర్ద్రవ్యజయాన్నమిత్రకలహస్త్రీవ్యాధిభోగోత్సవ
ప్రాప్త్యప్రాప్తికరాః క్రమాచ్ఛుభఖగా యాత్రాగృహాదిస్థితాః,
క్రూరా స్త్వామయభీతిభూషణరిపుభ్రాంత్యర్త్తిపీడామృతి
క్రోధానర్థనసుంధనవ్యయకరా స్స్యు ర్యాతు రేవాధ్వని. 201

వ్యా —ఆయురితి యాత్రాగృహాదిస్థితాః ప్రయాణలగ్నప్రభృతిషు ద్వాదశలగ్నేషు స్థితాః, శుభఖగాః గురుశుక్రపాపాయుతబుధాక్షీణచంద్రా శ్చేతి శుభగ్రహాః, యాతుః ఆయుర్ద్రవ్యాదికరా భవంతి ప్రయాణలగ్నే ఉక్తగుర్వాదిశుభగ్రహాః స్థితాశ్చేత్, యాతు ర్యాయుః ఆయుర్వృద్ధిం, ప్రయాణలగ్నాత్ ద్వితీయగతాః ద్రవ్యం, లగ్నతృతీయే జయం, చతుర్థేఽన్నం, పంచమే మిత్రం బంధులాభం, షష్ఠే కలహం, సప్తమే స్త్రీలాభం, అష్టమే వ్యాధిం, నవమే భోగం, దశమే ఉత్సవం, ఏకాదశే ప్రాప్తిం, ద్వాదశే అప్రాప్తిం నష్టప్రాప్తించ క్రమాద్దద్యుః క్రూరాస్సూర్యాదిపాపగ్రహాస్తు ప్రయాణలగ్నాదిద్వాదశభావేషు స్థితాస్సంతః క్రమా దామయభీత్యాదికరాస్స్యుః యథా పాపాలగ్నగతాః ఆమయం రోగం, ద్వితీయే భీతిం చోరాదిభ్యో భయం, తృతీయే భూషణం, చతుర్థే రిపుం శత్రుదర్శనం, పంచమే భ్రాంతిం చిత్తవైకల్యం, షష్ఠేఽర్థం, సప్తమే పీడాం శరీరజాడ్యం, అష్టమే మృతిం మరణం, నవమే క్రోధం, దశమే అనర్థం, ఏకాదశే ధనుంధరాం భూలాభం, ద్వాదశే వ్యయం పదార్థక్షయంచేతి క్రమాత్ అధ్వని యాతు ర్దద్యుః.

అవ. ప్రయాణలగ్నాదిద్వాదశభావములయందు సూర్యాది గ్రహస్థితికిఁ బ్రత్యేకఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శుభగ్రహంబులగుగురుశుక్రబుధపూర్ణచంద్రులలో నెవ్వరు ప్రయాణలగ్నమునం దుండినను నా యుర్వృద్ధిని, లగ్నద్వితీయస్థానగతులై యుండునపుడు ద్రవ్యమును, తృతీయస్థానగతులై యుండిరేని జయమును, చతుర్థస్థానగతులై యుండిరేని యన్నమును, పంచమస్థానగతులై యుండిరేని బంధులాభమును, షష్ఠస్థానగతులై యుండిరేని కలహమును, సప్తమస్థానగతులై రేని స్త్రీలాభమును, అష్టమస్థానగతులై రేని వ్యాధిని, నవమస్థానగతులై రేని భోగమును, దశమస్థానగతులై రేని యుత్స

వమును,ఏకాదశస్థానగతులైరేని ఫలప్రాప్తిని,ద్వాదశగతులైరేని వస్త్వ
భావమును, నీక్రమంబున ఫలంబుల నిత్తురనియును, సూర్యాదిపాపగ్ర
హంబులు ప్రయాణలగ్నాదిద్వాదశలగ్నములయందుండిరేని,రోగము,
భయము, భ్రమణలాభమును, శత్రుదర్శనము,చిత్తవైకల్యము,ధనము,
శరీరజాడ్యము, మరణము, కలహము, అనర్థము, భూలాభము, పదార్థ
క్షయము లనెడి ద్వాదశవిధఫలంబులు నీక్రమంబునఁ బ్రయాణకర్తకు
మార్గమందుఁ గలుగఁజేయుదురు.

అవ అథ యాత్రాయోగానాహ —

యాత్రాలగ్నగత శ్శుభోఽర్థసుఖదో యోగాఖ్య ఇందుం వినా
లగ్నస్థౌ మణిభూమిదౌ శుభఖగౌ మార్గేఽధియోగస్త్వయమ్,
లగ్నస్థాస్త్రిశుభా యదీంద్రసుఖదా యోగాధియోగస్త్వయం
సౌమ్యాః కేన్ద్రగతా స్త్వభీష్టఫలదాస్స్యుర్రాజయోగస్త్వయమ్.

వ్యా — యాత్రేతి ఇందుం వినా చంద్రం విహాయ, శుభః ఏక శ్శుభ
గ్రహః, యాత్రాలగ్నగతశ్చేత్,అర్థసుఖదః అర్థసుఖప్రదశ్చ భవేత్.అయం యోగా
ఖ్యో యోగః.శుభఖగౌ ద్వౌ శుభగ్రహౌ, లగ్నస్థౌ యది, మార్గేఽపి మణిభూమిదౌ భ
వతః అయ మధియోగాఖ్యో యోగః. త్రిశుభాః త్రయశ్శుభగ్రహాః,లగ్నస్థాయది,
ఇంద్రసుఖదాః స్వర్గసుఖదా ఇత్యర్థః అయం యోగాధియోగః సౌమ్యాః శుభగ్ర
హాః,కేంద్రగతాః లగ్నచతుర్థసప్తమదశమస్థా యది, అభీష్టఫలదాః ఈప్సితఫలప్రదా
తారః స్యుః చంద్రం విహాయేతి సర్వ త్రానుషంగః అయం రాజయోగ స్స్యాత్.

అవ. ప్రయాణవిషయమై యోగనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. చంద్రుఁడు వినాగా నేశుభగ్రహమయినను ప్రయాణలగ్న
మందుండెనేని యర్థసుఖకరుఁడగుననియు, ఇదియె యోగాఖ్యయోగ
మనియు, రెండుశుభగ్రహములు ప్రయాణలగ్నగతులయి యుండిరేని
ప్రయాణకర్తకు మార్గమధ్యమందు రత్నలాభభూలాభకరు లగుదురని
యు, ఇది యధియోగాఖ్యయోగమనియు, మూఁడు శుభగ్రహములు
లగ్నగతులయి యుండిరేని స్వర్గసుఖముతో సమంబగు సుఖంబును
గలుగఁజేయుదురనియు, ఇదియు యోగాధియోగమనియు,మఱియుశుభ
గ్రహములు లగ్నచతుర్థసప్తమదశమస్థానములయందుండిరేని సర్వా

ఛిద్రప్రదులగుదు రనియు నిదియ రాజయోగ మనియుఁ జంద్రుఁడు వినాగా ననునభిప్రాయ మిూచెప్పఁబడిన యోగము లన్నిటియందు నూహింపవలయును.

అవ. అథ తారాబల మాహ.—

జన్మర్క్షాది పునః పున ర్నవ నవ స్యు స్తారకా శ్చంద్రయు
గ్ధిష్ణ్యాంతం గణయే త్సమా శ్శుభఫలా స్సాంత్యా స్సదా నేతరాః,
తాసు త్ర్యాద్య చతుర్ద్వితీయచరణా స్త్యాజ్యా శ్చ శాకం గుడం
దానం స్యా ల్లవణం చ హేమ సతిలం తచ్ఛేషపాదా శ్శుభాః.

వ్యా — జన్మర్క్షా దీతి. జన్మర్క్షాత్ జన్మరాశి జన్మనక్షత్ర మారభ్య, చంద్రయుగ్ధిష్ణ్యాంతం చంద్రస్థితనక్షత్రపర్యంతం, నవనవసంఖ్యాః క్రమేణ పునఃపున ర్గణయే ద్యది, తారకాః తారాస్స్యుః. సాంత్యాః అంత్యేన పరమమైత్రేణ సహితాః, సమా స్సమతారాః, శుభఫలదా స్సత్ఫలదా భవంతి ఇతరాః నవమాతిరిక్తవిషమతారాః, నశుభఫలదాః విషమాస్వపి కేషాంచి త్పాదానాం శుభఫలదత్వమ స్తీ త్యాహ. తాస్వితి — తాసు జన్మవిపత్ప్రత్యక్నైధనాఖ్యవిషమతారాసు, క్రమాత్, త్ర్యాద్య చతుర్ద్వితీయాపాదా స్త్యాజ్యాః. అయం భావః. జన్మతారాయాం తృతీయపాదః, విపత్తారాయా మాద్యపాదః, ప్రత్యక్తారాయాం చతుర్థపాదః, నైధనతారాయాం ద్వితీయపాద స్త్యాజ్యః జన్మతారాయాం శాకం, విపత్తారాయాం గుడం, ప్రత్యక్తారాయాం లవణం, నైధనతారాయాం సతిలం తిలసహితం హేమ సువర్ణం, దానం దానవిషయం స్యాత్ దేయం చే త్తచ్ఛేషపాదా శ్శుభా స్స్యుః.

అవ. తారాబలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. జన్మనక్షత్రము మొదలు చంద్రుఁ డుండునక్షత్రమువఱకు పలుమాఱు తొమ్మిదినక్షత్రముల గణనచేయవలయు. అట్లు గణనచేయఁగా నవతారలగు నట్టితారలలో పరమమైత్రమనఁగాఁ దొమ్మిదవ తారతోఁగూడ సమతారలు శుభఫలదము లనియు మిగతజన్మ, విపత్, ప్రత్యక్, నైధనముల నెడి నవమాతిరిక్తవిషమతారలు నిషేధవిషయములనియు, నిట్లు నిషేధింపఁబడిన జన్మాదినైధనాంతవిషమతారలలో జన్మతారయందుఁ దృతీయపాదము విపత్తారయం దాద్యపాదము ప్రత్యక్తారయందు నాల్గవపాదము నైధనతారయందు రెండవపాదము నశుభకరములుగాన నీపాదములను నిషేధింపఁగా శేషించినపాదములు దానపూర్వకముగ యాత్రోపాదేయములనియు, నదియెట్లనిన; జన్మ

తారకు శాకదానమును విపత్తారకు గుడమును ప్రత్యక్తారకు లవణమును నైధనతారకు నువ్వులతోఁగూడినసువర్ణమును దానముచేసి రేని నిషిద్ధ వ్యతిరిక్తపాదములు శుభకరము లగునని యెఱుఁగునది.

అవ. అథ చంద్రబల మాహ.—

షష్ఠైకాదశసప్తమాద్యదశమే ష్విందు స్తృతీయే శుభ
స్తారాచంద్రబలం త్విదం విగణయే జ్జన్మాది చంద్రాంతతః,
యాత్రాది ష్వథ పంచమే ద్వినవమే పక్షే వళక్షే శశీ
కృష్ణే త్వంత్యచతుర్థరంధ్రసదనే ష్విత్యాహు రన్యే శుభః. 204

వ్యా.—షష్ఠేతి. ఇందు శ్చంద్రః, షష్ఠైకాదశసప్తమాద్యదశమేషు తృతీయే చ స్థితశ్చేత్, శుభః శుభకరో భవతి. ఇదం శ్లోకద్వయోక్తం తారాబలచంద్రబలం, జన్మాదిజన్మనక్షత్ర జన్మరాశి మారభ్య, చంద్రాంతతః చంద్రనక్షత్రచంద్రరాశిపర్యంతం, విగణయేత్. తారాబలే జన్మనక్షత్ర మారభ్యచంద్రనక్షత్రపర్యంతం చంద్రబలే జన్మరాశి మారభ్య చంద్రరాశిపర్యంత మితి విశేషః. మతాంతర మాహ.—పక్ష ఇతి. వళక్షే పక్షే శుక్లపక్షే, పంచమే ద్వినవమే ద్వితీయనవమయోశ్చ స్థితో౽పి శశీ, యాత్రాదిషు ఆదిశబ్దేన సకలశుభకర్మస్వపి శుభః కృష్ణే కృష్ణపక్షే, అంత్యచతుర్థరంధ్రసదనేషు ద్వాదశచతుర్థాష్టమేషు, శుభ ఇత్యన్యే ప్యాహుః.

అవ. చంద్రబలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జన్మరాశిమొదలు చంద్రుఁడుండురాశివఱకు గణనచేయఁగాఁ జంద్రుఁడు జన్మరాశియందును,జన్మరాశికి తృతీయషష్ఠైకాదశసప్తమదశమరాసులయందు నుండెనేని శుభకరుఁడనియు, తారాబలవిషయమై జన్మనక్షత్రముమొదలు చంద్రస్థితనక్షత్రము వఱకును జంద్రబలవిషయమై జన్మరాశిమొదలు చంద్రస్థితరాశివఱకు గణనచేయవలయునని గ్రంథకర్తయభిప్రాయము మతాంతరం బెట్లనిన; శుక్లపక్షమందు బంచమద్వితీయనవమస్థానములయందును కృష్ణపక్షమందు ద్వాదశచతుర్థాష్టమస్థానములయందును నున్న చంద్రుఁడు సకలశుభకర్మలవిషయమై శుభకరుఁ డని గ్రంథాంతరాభిప్రాయము.

అవ. అథ నిర్గమనలక్షణ మాహ.—

తల్లగ్నే గమనం నచే న్నరపతేః ఖడ్గాది సంచాలయే

మిత్రై ర్మిత్రగృహం పితృగ్రహసురాన్ సంపూజ్య తద్దిక్పతిమ్,
ఏత న్నిర్గమనం త్రిరాత్ర మవధిః పశ్చా ద్విశే న్మంగళై
ర్విప్రాది ర్వసుతండులాద్యపి నయే త్స్వాస్య త్పంచరాత్రావధిః. 205

వ్యా.—తల్లగ్న ఇతి. తల్లగ్నే బలయుక్తలగ్నే, గమనం నచేత్ నసంభవతి యది, తదా నరపతిః, రాజా పితృగ్రహసురాన్ పితరః ప్రసిద్ధాః గ్రహాః సూర్యాదయః సురాః గృహదేవతాః తాన్, కించ తద్దిక్పతిం యాం దిశం గమిష్యతి తద్దిగధిపతించ సంపూజ్య, ఖడ్గాది ఆదిశబ్దేన ఛత్రచామరాదిరాజచిహ్నం గృహ్యతే మిత్రైస్సహ, మిత్రగృహం బంధుగృహంప్రతి సంచాలయేత్. బంధుగృహే స్థాపయే దితి యావత్. పితౄన్ సంపూజ్యే త్యనేన అభ్యుదయికం శ్రాద్ధం కర్తవ్య మితి గమ్యతే. ఏత న్నిర్గమన మిత్యుచ్యతే. ఏతస్య త్రిరాత్ర మవధిః పశ్చా త్త్రిరాత్రానంతరం మంగళై స్తూర్యాదిభిః సహ ప్రవిశే దితి రాజ్ఞా మయం విధిః. విప్రాదిః ఆదిశబ్దేన వైశ్యశూద్రయో ర్గ్రహణం, వసుతండులాది విప్రాణాం వసు హిరణ్యం, వైశ్యానాం తండులం, శూద్రాణాం వస్త్రాదిక మిత్యాదిశబ్దార్థః. నయేత్ నిక్షిపేత్. ఏతేషాం నిర్గమనస్య పంచరాత్రావధిః పంచరాత్రం అవధి ర్యస్య తత్ తథోక్తం. శేషం సమానమ్.

అవ. నిర్గమనమునకు లక్షణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పూర్వోక్తక్రమంబుగ బలయుక్తమగులగ్నమందుఁ బైనముఁబోవుట కనుకూలించనియెడల నట్టిసమయంబున క్షత్రియుఁ డభ్యుదయకశ్రాద్ధముచేసి సూర్యాదినవగ్రహంబుల నిష్టదేవతల నేదిక్కునకుఁ బైనముపోవఁదలఁచియున్నాఁడో యాదిగధిపతిని భక్తితోడఁ బూజించి రాజచిహ్నంబులగు ఛత్రచామరాదులఁ గైకొని బంధుసమూహంబుతో వెడలి యాఛత్రచామరంబుల బంధుగృహంబున నునిచియనంతరంబు పైనముఁ బోవచ్చు నిదియ నిర్గమనంబు దీనికి మూఁడురాత్రు లవధి యని విప్రు లుక్తక్రమంబున నిర్గమనముఁ జేయునెడల స్వర్ణమును వైశ్యులు బియ్యమును శూద్రులు వస్త్రములు మొదలయినవానిని బంధుగృహంబున నునిచి పంచరాత్రపర్యంతమును క్షత్రియులు దప్ప బ్రాహ్మణులు మొదలగువారు పైనముఁ బోవచ్చును.

అవ. అథ యాత్రాయాం శుభశకునా న్యాహ.—

భారద్వాజమయూరచాషనకులా ముఖ్యా స్త్వముఖ్యాః ఖగా
స్తేషాం చోర్ధ్వగతిః ప్రదక్షిణగతిః సవ్యే క్ష్మాపస్థితిః,
ఏకస్యైవ గతి శ్శుభా ఽథ యుగప న్నైవోభయో శ్చే ద్గతి

స్తార్క్ష్యశ్శీరసృగాలకుక్కుటశునాం వామా గతి స్త్వర్థదా. 206

వ్యా.—భారద్వా జేతి. ముఖ్యాః ప్రసిద్ధాః, భారద్వాజమయూరచాషనకులాః అముఖ్యాః కాకాదయశ్చ యే ఖగాః పక్షిణః తేషాం చోర్ధ్వగతిః ప్రదక్షిణగతి స్సవ్యేక్. అస్ఖలనేన సమీపే అనతిదూరే స్థితి శ్చ శుభా. ఏకస్యైవ భారద్వాజాదీనా మన్యతమస్య ఏకస్యైవ గతిః ప్రదక్షిణాదిగతి శ్శుభా అథ యుగపదేవ ఉభయోః ఏకజాతీయయోః పక్షిణో ర్గతిశ్చే న్నైవ శుభదా, తార్క్ష్యశ్శీరసృగాలకుక్కుటశునాం తార్క్ష్యః గరుడః. 'గరుత్మాన్ గరుడ స్తార్క్ష్యః' ఇత్యమరః. సృగాలో జంబుకః, కుక్కుటః ప్రసిద్ధః, శ్వా శునకః, ఏతేషాం తు, వామా గతిః సవ్యగతిః, అర్థదా ప్రయాతు రితి శేషః.

అవ. ప్రయాణవిషయమైన శుభశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ప్రసిద్ధంబులగు భారద్వాజము, నెమలి, జెముడుకాకి, ముంగిస ఇవి మొదలగువానియొక్కయు నముఖ్యములగు కాకాదులయొక్కయు ప్రదక్షిణగమనమును నూర్ధ్వగమనమును సమీపస్థితియు శుభకరంబు. ఉక్తభారద్వాజాదిపక్షులలో నొకొక్కటిగా వెళ్లిననే శుభకరంబు. రెండేసిగాఁ జేరి వెళ్లినేని యశుభకరంబు గరుడపక్షి, పాలపక్షి, నక్క, కోడి, కుక్క వీనియొక్క వామగమనము శ్రేష్ఠ మనఁగాఁ గుడినుండి యెడమప్రక్కకు వెళ్లినేని ప్రయాణకర్తకు ధనప్రదము.

అవ. అథలగ్నాదిగతపాపగ్రహవశాద్భవిష్యదవశకునా న్యాహ.—

భౌమే చోష్ణకరే ప్రయాణసదనా త్కేంద్రే త్రికోణాష్టగే
రక్తోగ్రాయుధఘోరవాక్యజటిలప్రవ్రాజకాదీక్షణమ్,
కృష్ణాంగారసమీక్షణం రవిసుతే కేతౌ కబంధేక్షణం
స్వర్భానా వురగేక్షణం ప్రథమతో మార్గే ప్రయాతు ర్భవేత్.

వ్యా.—భౌమ ఇతి. భౌమే అంగారకే, ఉష్ణకరే సూర్యేచ, ప్రయాణసదనాత్ యాత్రాలగ్నాత్, కేంద్రత్రికోణాష్టగే కేంద్రాణి లగ్నచతుర్థసప్తమదశమాని, త్రికోణే పంచమనవమే, అష్టమం లగ్నా దష్టమస్థానంచ ఏతేషాం అన్యతమే స్థానే స్థితే సతి, రక్తోగ్రాయుధఘోరవాక్యజటిప్రవ్రాజకాదీక్షణం రక్తేన ఉగ్రం భయంకరం తచ్చ తదాయుధం అథవా రక్తాయుధం ఉగ్రాయుధం చ, ఘోరవాక్యం, జటిలో జటాధారీ, ప్రవ్రాజకో యతిః, ఆదిశబ్దేన పాషండాదయః, ఏతేషా మన్యతమస్య ఈక్షణం దర్శనం, రవిసుతే శనౌ, కేంద్రత్రికోణాష్టగే సతి, కృష్ణాంగారసమీక్షణం నీలాంగారదర్శనం, కేతౌ స్థితే సతి కబంధేక్షణం. కబంధః శిరోరహితజంతుః తస్య ఈక్షణం దర్శనం,

శ్వర్భానౌ రాహౌ, స్థితేయది ఉరగేక్షణం సర్పదర్శనం, ప్రయాతుః జనస్య, ప్రథమతో మార్గే భవే దితి సర్వత్ర ప్రబోధ్యమ్.

అవ. ప్రయాణలగ్నాదులను బొందిన పాపగ్రహవశమువలనఁ గలుగఁబోవెడి యపశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యాంగారకులు ప్రయాణలగ్నమునకు, ౪, ౫, ౭, ౧౦, ౯, యీచోట్ల నుండిరేని రక్తాయుధము, ఉగ్రాయుధము, కఠినవాక్యశ్రవణము, జటాధారి, యతీశ్వరుఁడు, పాషండులు మొదలైనవారి దర్శనము, శనైశ్చరుఁడు లగ్నపంచమనవమస్థానగతుఁడై యుండెనేని నల్లబొగ్గుదర్శనము. ఈచెప్పఁబడిన స్థానములయందు రాహువుండెనేని సర్పదర్శనము, కేతువుండెనేని కబంధదర్శనము పైనము బోవుజనునికిఁ ద్రోవయందు ముందుగా నగును.

అవ. లగ్నాదిగతశుభగ్రహవశా ద్భవిష్యచ్ఛుభశకునా న్యాహ.—

శుక్రే పూర్ణనిశాకరే చ శశిజే కేంద్రత్రికోణాన్వితే
పుణ్యస్త్రీఖగపూర్ణకుంభయుగళం జీవే తు విప్రద్వయమ్,
భానౌ భూమిసుతే ప్రయాణసదనా ల్లాభత్రిషష్ఠాన్వితే
తేజశ్చాషఫలేక్షణం రవిసుతే మార్గే మయూరేక్షణమ్. 203

వ్యా. శుక్ర ఇతి.—శుక్రే పూర్ణనిశాకరే పూర్ణచంద్రే చంద్రస్య శుక్లత్వసిద్ధ్యర్థం పూర్ణగ్రహణం, శశిసుతే బుధేచ, కేంద్రత్రికోణాన్వితే, పుణ్యస్త్రీఖగపూర్ణకుంభయుగళం- పుణ్యస్త్రీ జీవితభర్తృకా, ఖగా గరుడాదయః, పూర్ణకుంభయుగళం పూర్ణకలశద్వయం, జీవే గురౌ, కేంద్రాదిగతే యది, విప్రద్వయం, భానౌ సూర్యే, భూమిసుతే అంగారకేవా, ప్రయాణసదనాత్, యాత్రా లగ్నాత్ లాభత్రిషష్ఠాన్వితే ఏకాదశత్రిషష్ఠాన్వితే యది, తేజః దీప్యమానాగ్నిః, చాషః కాకవిశేషః, 'అథ చాషః కికీ దివి' రిత్యమరః. ఫలాని చూతాదీని తేషా మీక్షణం, రవిసుతే శనౌ, లాభత్రిషష్ఠాన్వితేయది, మార్గే మార్గమధ్యే, మయూరేక్షణం మయూరదర్శనం, ప్రయాతు ర్భవే దితి శేషః.

అవ. లగ్నాదిస్థానములను బొందియున్న శుభగ్రహమువలనఁ గలుగఁబోయెడి శుభశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. శుక్రుఁడు పూర్ణచంద్రుఁడు బుధుఁడు వీరలు లగ్నచతుర్థ

పంచమ సప్తమ నవమ దశమస్థానగతులై యుండిరేని ముత్తయిదువ గరుడాదులు జలాదులచేతఁ బూర్ణమైయుండు కుంభయుగళము వీని యొక్క దర్శనము, బృహస్పతియు నుక్తలగ్నాదిస్థానగతుఁడై యుండెనేని యిద్దఱు బ్రాహ్మణులయొక్క దర్శనమును, సూర్యాంగారకులు ప్రయాణలగ్నతృతీయషష్ఠైకాదశస్థానగతులై యుండిరేని ప్రజ్వలించుచున్న యగ్నియు జెముడుకాకి మామిడిపండ్లు మొదలయిన వానిదర్శనము, శనైశ్చరుఁడు లాభతృతీయషష్ఠగతుఁడై యుండెనేని మార్గమధ్యమందు నెమలియొక్క దర్శనము నీక్రమంబుగ శుభశకునము లగును.

అథ క్షుతక్రోష్టురుతయోః ఫలమాహ.—

ప్రాగాదౌ శనివాసరాది గదితా స్సూర్యాదయోఽష్టౌ గ్రహాః
నాగా నాగనగా నిధీ నిశి నభో నాదో నసో నాడికాః,
హానిప్రీతిదురుక్తిబంధుకనకస్నిగ్ధాన్నతాపార్తిదా
శ్రోతుః క్రోష్టురుతే క్షుతే ఫలమిదం మృత్యుస్సదా గోక్షుతమ్.

వ్యా. ప్రాగాదావితి.—సూర్యాదయః సూర్యప్రభృతిరాహ్వంతా, అష్టౌ గ్రహాః, శనివాసరాది ప్రాగాదౌ ప్రాగాద్యష్టదిక్షు, నాగానాగనగాదిఘటికా సంఖ్యాభేదేన సంచరంతీతి గదితాః ప్రాచీనైరుక్తాః. తాదృశా స్సూర్యాదయః, క్షుతే క్రోష్టురుతేచ, క్రమాత్ హానిప్రీత్యాదిఫలదా భవంతి అనేనైతదుక్తం భవతి. సూర్యశ్శనివాసరే ప్రాచ్యాం నాగాస్త్రింశత్ ఘటికాః సంతిష్ఠతే, తద్రాత్రౌ చంద్రః ఆగ్నేయ్యాం నాగా త్రింశద్ఘటికాః, భౌమః ఆదిత్యవాసరే దక్షిణస్యాం దిశి నగాః త్రింశద్ఘటికాః, బుధః నైరృత్యాం నధిఆదిత్యవాసరే రాత్రౌ త్రింశద్ఘటికాః సోమవాసరే దివారాత్రౌ షష్టిఘటికాః మిళిత్వానవతిఘటికాః, గురుః పశ్చిమే భౌమవాసరే దివారాత్రౌ చ నిశి పంచాశద్ఘటికాః, శుక్రో భౌమవాసరే రాత్రౌ, శిష్టాః దశఘటికాః, బుధవాసరే దివా త్రింశద్ఘటికాః మిళిత్వా వాయవ్యాం నభః చత్వారింశద్ఘటికాః, శని రుదీచ్యాం నాదః, బుధవాసరే, రాత్రౌ త్రింశత్, గురువాసరే పంచాశత్ మిళిత్వా అశీతిఘటికాః రాహు రీశాన్యాం దిశి నసః, గురువాసరే దశ శుక్రవాసరే షష్టిఘటికాః మిళిత్వా సప్తతిఘటికాః సంచరంతీతి శేషః. సత్వత్రసూర్యే ప్రాచ్యాం స్థితేసతి క్రోష్టురుతేవా క్షుతేవా యది, శ్రోతుః హానిః, చంద్రే స్థితేవాయది ప్రీతిః. భౌమే దురుక్తిః దుర్వార్తా బుధే బంధుః బంధులాభః, గురౌ కనకం సువర్ణలాభః, శుక్రే స్నిగ్ధాన్నం సౌఖ్యస్నిగ్ధభోజనం, శనౌ తాపః, రాహావార్తిః పీడా, ఏతాదదతీతి తథోక్తాః. గోక్షుతం తుశ్రోతు స్సదా మృత్యుః మరణప్రదం భవతి.

అథ. ప్రయాణవిషయమై దిగ్భేదములచేతఁ దుష్ట నక్కకూఁతలకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్య చంద్రాంగారక బుధ బృహస్పతి శుక్ర శనైశ్చర రాహువులు శనివారాదిగ శుక్రవారమువఱకు దివారాత్రులు తూర్పు మొదలీశాన్యదిక్కువఱకు గడియలు, ౩౦, ౬౦, ౩౦, ౯౦, ౫౦, ౮౦, ౭౦, ౨౦. ఈసంఖ్యాక్రమంబుగ నొక్కొక్కగ్రహము నొక్కొక్కదిక్కునందు సంచరించుచుండుం గాన నీసూర్యాదిగ్రహంబు లాయాదిక్కులయందుండ నపుడు తుమ్ముగాని, నక్కకూఁతగాని వినఁబడెనేని ప్రయాణాదులు పోవువారికి హాని, ప్రీతి, దుర్వార్తాశ్రవణము, బంధులాభము, స్వర్ణలాభము, సౌఖ్యాన్నభోజనము, తాపము, మనఃపీడయు, నీఫలంబులు క్రమంబుగఁ గలుగును.

అథ గౌళివాక్పతనయోః ఫల మాహ.—

భాగ్యశ్రీజయయుద్ధలాభగమనక్షేమార్తిపీడార్థకృ
త్ప్రాగాది ష్వధరోర్ధ్వయో రపి సదా శ్రోతుః క్రమా ద్గౌళివాక్,
లక్ష్మీం మూర్ధ్ని గళేచ మిత్ర ముదరే పుత్రం చ పార్శ్వే ముదం
కట్యాం వాహన మర్థ మేష్యతి పదే గౌళిప్రపాతే ఫలమ్. 210

వ్యా.—భాగ్యేతి. గౌళివాక్-గౌళిః గృహగోధికా తస్యాః వాక్ ప్రాగాదిషు ప్రాగాద్యష్టదిక్షు, అధరోర్ధ్వయోరపి శ్రోతుః క్రమా ద్భాగ్యాదిఫలకృ ద్భవేదితి యోజనా. అయమర్థః, గౌళివాక్ ప్రాచ్యాంచేత్ శ్రోతుః భాగ్యకృత్, ఆగ్నేయ్యాం శ్రీకృత్, దక్షిణస్యాం జయకృత్, నైరృత్యాం యుద్ధకృత్, ప్రతీచ్యాం లాభకృత్, వాయవ్యాం గమనకృత్, ఉదీచ్యాం క్షేమకృత్, ఈశాన్యా మార్తికృత్, భూమౌ పీడాకృత్, స్వస్యోర్ధ్వభాగేచేత్ అర్థకృత్, శ్రోతు రితి సర్వత్రాన్వయః. అథ పతనఫల మాహ:- గౌళిప్రపాతే మూర్ధ్ని శిరసిచేత్ లక్ష్మీం, గళే కంఠే మిత్రం బంధులాభం, ఉదరే పుత్రం పుత్రలాభం, పార్శ్వే ముదం సంతోషం, కట్యాం వాహనం, పదే పాదే అర్థం చేష్యతీతి ఫల మవగంతవ్యమ్.

అథ బల్లిపాటునకుఁ బలుకునకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పుదిక్కు మొదలీశాన్యమువఱకు నెనిమిదిదిక్కులయందు నూర్ధ్వాధః ప్రదేశములయందు బల్లి పలుకుచుండఁగా నట్టిసమయంబునఁ బ్రయాణాదులు పోవువారికి భాగ్యము సంపద జయము యుద్ధము లాభము గమనము క్షేమము దుఃఖము పీడయు

ధనము నీదశవిధఫలములు క్రమముగ నొక్కొక్కస్థానమునకు నొక్కొక్కఫలము చొప్పునఁ గలుగుననియును, పతనమునకు ఫలం బెట్లనిన; శిరస్సునందు పడెనేని యైశ్వర్యము, కంఠమునందు బంధులాభము, ఉదరమునందుఁ బుత్రలాభము, పార్శ్వమునందు సంతోషము, కటిస్థానమందు వాహనము, కాళ్లయందు ధనము నీఫలంబులఁ బొందుదు రని యభిప్రాయము.

అవ. కాకరుతస్య ఫల మాహ —

ఆదిశ్యస్థితకాలసిద్ధనియమాః ప్రాగాదిదిక్షు క్రమా
త్పాదోనం ఘటికాచతుష్టయచరాః కాకా వదం త్యాగతమ్,
లాభారాతివినాశనప్రియజనప్రాప్త్యర్థవృష్ట్యాహవ
ప్రాణాంత్యాల్పభయం తు కాకమిథునం రోగార్తికృ త్పశ్యతామ్.

వ్యా.—ఆదిత్యేతి ఆదిత్యేన స్థితో యః కాలః తేన సిద్ధో నిశ్చితః నియమో ఽవస్థా యేషాం తే తథోక్తాః పాదోనం యథాతథా ఘటికాచతుష్టయచరాః, కాకా వాయసాః ప్రాగాదిదిక్షు ప్రాగాద్యష్టదిక్షు, క్రమాత్, లాభారాత్యాద్యాగతం భవిష్యత్ఫలం వదంతి ఏత దుక్తం భవతి, అయంభావః, కాకాః ప్రాచ్యాం స్థితాస్సంతః లాభం, ఆగ్నేయ్యా మరాతివినాశనం శత్రునాశనం, దక్షిణస్యాం ప్రియజనప్రాప్తిం బంధులాభం, నైరృత్యా మర్థం, పశ్చిమే వృష్టిం, వాయవ్యా మాహవం యుద్ధం, ఉదీచ్యాం ప్రాణాంత్యం ప్రాణహానిం, ఈశాన్యా మల్పభయ మితి క్రమా ద్వదంతీతి కాకమిథునం కాకమైథునం తు, పశ్యతాం జనానా మితిశేషః, రోగార్తికృత్ రోగజన్యపీడాకారీ భవేత్.

అవ. ప్రయాణవిషయమై కాలదిగ్భేదముల చేతఁ గాకికూఁతకు ఫలముఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. తూర్పు మొదలు ఈశాన్యమువఱకు నెనిమిదిదిక్కులయందుఁ గాకులు సూర్యోదయము మొదలు అస్తమానమువఱకు నొక్కొక్కదిక్కునందు 3¾ గడియచొప్పున గుంపుగూడి కూయుచున్నవై ప్రయాణాదులకుఁ బోవువారికి దిక్కాలానురూపఫలములఁ గలుగఁజేయుగావునుదయానంతరము 3¾ గడియలవఱకు తూర్పుననుండెనేని ప్రయాణకర్తకులాభమును 3¾ గడియలుబిమ్మట 3¾ గడియలవఱకు నాగ్నేయంబుననుండెనేని శత్రునాశనమును దక్షిణంబుననుండెనేని బంధులాభమును నైరృతిదిక్కుననుండెనేని ధనమును బశ్చిమంబున వర్షమును వాయువ్యమున యుద్ధమును ఉదగ్దిక్కునఁ బ్రాణహానియును ఈశాన్యంబుననుండెనేని యల్పభయమును

నీక్రమంబున ఫలముల నిచ్చునని యుఁగాక మైథునసన్నదమాయెనేని తప్పక వ్యాధికరం బగును.

అవ. ప్రయాణే శుభశకునాంతరాణ్యాహ —

లక్ష్మీలక్షణలక్షితక్షితిపతిక్షీరేక్షుదండేక్షణం
పక్షిస్వామిమహోక్షపక్షికులకక్షౌద్రాక్షతప్రేక్షణమ్,
రుద్రాక్షక్షితిపాలకోపకరణం క్ష్మాదేవయుగ్మేక్షణం
క్షిప్రం క్షేమకరం ప్రయాణసమయే యాతుశ్చ సుక్షేత్రదమ్

వ్యా.—లక్ష్మీతి లక్ష్మీలక్షణలక్షితక్షితిపతిక్షీరేక్షుదండేక్షణం-లక్ష్మీలక్షణలక్షితం లక్ష్మీలక్షణైః లక్ష్మీచిహ్నైః. సువర్ణముక్తికాదిభిః లక్షితం యుక్తం మణిఖచితభూషణాదికం, అథవా లక్ష్మీలక్షణాని ఛత్రచామరాదీని తైర్లక్షితః ప్రకాశితో యః క్షితిపతిః రాజా, క్షీరం పయః, ఇక్షుదండాః తేషామీక్షణం దర్శనం, పక్షిస్వామిమహోక్షపక్షికులకక్షౌద్రాక్షతప్రేక్షణం-పక్షిస్వామీ గరుడః, మహోక్షో వృషభః, పక్షికులకం కేషాంచిత్పక్షిణాం సంఘః, క్షౌద్రం మధు, క్షౌత్ర మితిపాఠే క్షత్రసంఘః, అక్షతాః రక్తపీతాద్యక్షతాః, తేషాం ప్రేక్షణం, రుద్రాక్షక్షితిపాలకోపకరణక్ష్మాదేవయుగ్మేక్షణం-రుద్రాక్షాః ప్రసిద్ధాః, క్షితిపాలకానాం రాజ్ఞాముపకరణాని ఛత్రచామరాందోళికాదీని, క్ష్మాదేవౌ బ్రాహ్మణౌ తయోః యుగ్మం ఏతేషామీక్షణంచ, ప్రయాతుః క్షిప్రం శీఘ్రం క్షేమకరం చేతి యాతుః సుక్షేత్రదం భూలాభదం చ భవేదితి శేషః.

అవ. మరల శుభశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. లక్ష్మీచిహ్నంబులగు ఛత్రచామరాందోళికాదులచేఁ బ్రకాశించుచున్న భూపాలుఁడు, పాలు, చెఱకుగడలు, గరుడపక్షి, వృషభము, పక్షులసంఘము, తేనె, అక్షతలు, రుద్రాక్షలు, ఛత్రచామరాందోళికాదులు, ఇద్దఱుబ్రాహ్మణులు వీనిదర్శనము ప్రయాణసమయంబునఁ గలిగెనేని ప్రయాణకర్తకు క్షేమమును భూలాభమును గలుగును.

అవ. ప్రయాణే శుభశకునాంతరాణ్యాహ —

వేశ్యామంగళఘోషవాక్యకుసుమచ్ఛత్రప్రదీపానల
స్నిగ్ధాన్నాంబుజరత్నశుభ్రవసనస్త్రీసుప్రభాంచద్ద్విజాః,
గోవేదధ్వనిలాజపూర్ణకలశశ్రోత్రానుకూలస్వన
ద్రవ్యాజ్యాంబుచరాః ప్రయాణసమయే దృష్టాస్సుఖార్థాస్సదాః

వ్యా.—వేశ్యేతి. వేశ్యా వారస్త్రీ, మంగళఘోషాః మృదంగాదిధ్వనయః, వాక్యాని మంగళవాక్యాని, కుసుమాని సుగంధపుష్పాణి, ఛత్రం ఆతపత్రం, ప్రదీప్తానలః జ్వలద్వహ్నిః, స్నిగ్ధాన్నం శాల్యన్నం, అంబుజాని పద్మాని, రత్నాని మౌక్తికప్రవాళాదీని, శుభ్రవసనాని ధౌతవస్త్రాణి, స్త్రీ సువాసినీ, మద్యభాండః సురాఘటః, ధ్వజాః పతాకాః, కించ, గౌః ధేనుః, అనడ్వాన్వా, వేదధ్వనిః వేదఘోషః, లాజాః, పూర్ణకలశాః ప్రసిద్ధాః, శ్రోత్రానుకూలస్వనః వీణాదిధ్వనిః హరికథాదిర్వా, ద్రవ్యాణి యానికాని చిన్మంగళద్రవ్యాణి, ఆజ్యం, అంబుచరా మత్స్యాద్యాః ఏతే ప్రయాణసమయే దృష్టాస్సంతః సుఖార్థాన్నదాః సుఖదా అర్థదా అన్నదాశ్చ భవంతి. యాతు రితిశేషః. గమ్యమానార్థత్వా దప్రయోగః.

తా. వేశ్యాస్త్రీ మద్దెల మొదలగువానిధ్వనులు మంగళవాక్యశ్రవణము సువాసనగలపుష్పములు గొడుగు అగ్నిజ్వాలలు సన్నబియ్యపుటన్నము కమలములు ముత్యములు ప్రవాళాదులు శుభ్రముగా నుదుకఁబడినవస్త్రములు ముత్తైదువ సారాయికుండలు టెక్కెములు పశువులు వేదఘోషము పేలాలు పూర్ణకలశములు శ్రోత్రానందకరంబగు ధ్వను లనఁగా హరికథలు; మంగళద్రవ్యములు నెయ్యి మత్స్యము లివి మొదలయినవానియొక్క దర్శనము ప్రయాణకాలమందాయెనేని సుఖము ధనము నిష్టాన్నము గలుగు ననుట.

పుణ్యస్త్రీ పురుషాన్వితా స్వపురతః పుత్రాన్వితా వాఽఽగతా
చైనం గోమృగభృంగవానరరురుశ్వాశ్వాండజా భోగదాః,
యద్యద్వామగతిః ప్రయాతృసుఖకృత్పత్నీసుపుత్రార్థదా
సర్వం వస్తు సితం శుభం యది భవేత్కృష్ణం తు న ప్రాయశః.

వ్యా.—పుణ్యస్త్రీతి. పుణ్యస్త్రీ సువాసినీ పురుషాన్వితా స్వపతినా సహితా అథవా పుత్రాన్వితా సతీవా స్వపురతః ప్రయాతు రగ్రతః ఆగతా యదివా, ఏవం గో మృగో గవయః భృంగాః ద్విరేఫాః వానరః కపిః రురుః మృగవిశేషః శ్వా శునకః అశ్వ స్తురగః అండజాః ప్రసిద్ధాః పక్షిణశ్చ స్వపురతః ఆగతా యది భోగదాః సుఖదా భవంతి. ఏవ ముద్వాహగతిః వివాహార్థం యే గచ్ఛంతి తేషాం గతిః అభిముఖ్యగతి ర్వాసా గతిః పత్నీసుపుత్రార్థదా పత్నీసుపుత్రాన్ అర్థం చ దదాతీతి తద్యోక్తా స్యాత్తింబహూనే త్యాశయః సా.వా.—సర్వం యద్వస్తు వా సితం శ్వేతం యది శుభం ప్రయాణసమయే శ్వేతవస్తుమాత్రం శుభకరం కృష్ణవస్తు తు ప్రాయశః నశుభకరం. కదాచి చ్ఛ్రేష్ఠ మిత్యర్థః.

తా. ముత్తైదువు పెనిమిటితోఁ గాని పుత్రులతోఁ గాని కూడి ప్రయాణము పోవువారికి నెదురుగవచ్చినను, గురుపోతు తుమ్మెదలు కోఁ

తులు రురు వనమృగము శునకము అశ్వము పక్షు లివి యెదురుగా వచ్చినను సుఖకరంబు. వివాహమునకుఁ బోవువారై వచ్చుచున్నజను లెదురైరేని పత్నీసుపుత్త్రార్థప్రదు లగుదురు ముఖ్యం బేమనినఁ బ్రయాణమున బోవువేళఁ దెల్లటివస్తు వగుపడెనేని శుభకరమును నల్లటివస్తు వశుభకరంబు ననుట.

అవ, అథాశుభశకునా న్యాహ —

జంతూనాం శ్రుతితాడనే సతి తయో ర్యుద్ధే క్షుతే రోదనే
క్రోధే పాదవిషాణపుచ్ఛదళనే దంతక్షతే మైథునే,
ప్రస్రావేఽపి చ బంధనే స్వపురతో దృష్టే చ కోలాహలే
ప్రాణత్యాగనిరోధనార్తిసమయే హానిః ప్రయాతు ర్భవేత్. 215

వ్యా.—జంతూనా మితి జంతూనాంయేషాంకేషాంచిజ్జంతూనాం శ్రుతితాడనే శ్రోత్రతాడనే సతి, తయోర్జంత్వో ర్యుద్ధే సతి చ, క్షుతే యస్యకస్యచి జ్జంతోః క్షుతే పి, రోదనేసతి, క్రోధేచ, పాదవిషాణపుచ్ఛదళనే-పాదాశ్చ విషాణాని శృంగాణి చ పుచ్ఛా వాలాదయశ్చ పాదవిషాణపుచ్ఛం, ప్రాణ్యంగత్వా దేకవద్భావః ఏతేషాం దళనేభ్రంశేసతి చ, దంతక్షతే యస్యకస్యచి జ్జంతో ర్దంతభ్రంశే సతి, తథా మైథునే సతిచ, ప్రస్రావే మూత్రోత్సర్జనకాలే 'మూత్రం ప్రస్రావ ఉచ్చారః' ఇత్యమరః. బంధనే బంధనసమయే చ స్వపురతః ప్రయాతురగ్రతః కోలాహలే దృష్టేసతిచ ప్రాణత్యాగనిరోధనార్తిసమయే-ప్రాణత్యాగకాలే నిర్బంధనకాలే పీడాకాలే చ ప్రయాతుః హాని ర్భవేత్. కస్యచి జ్జంతో రితి సర్వత్రాధ్యాహారః.

అవ. అశుభశకునములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గమనకాలమం దేజంతువులుగాని చెవులు తాడించినను రెండుజంతువులకుఁ బరస్పరకలహము గలిగినను ఏజంతువయినను తుమ్మినను దుఃఖించినను నేజంతువులయొక్కకొమ్ములు పాదములు పుచ్ఛములుదంతములు విఱిగిపడినను ఏజంతువుయొక్కయినను బంధ్లూడినను మైథునము గాని యేజంతువులమూత్రపురీషోత్సర్జనముగాని ఏజంతువునైన నరికట్టుటగాని సందడిగాని ప్రాణాపాయముగాని యొకానొక జంతువు నిర్బంధముగాని పీడించుటగాని ప్రయాణముపోవుజనుల కెదుట గలిగెనేని యాజనులకు హాని గలుగును.

అవ, అశుభశకునాంతరా ణ్యాహ —

వస్త్రాదిస్ఖలనే దురుక్తిసమయే గర్తాదిపాతే భయే

స్తంభాద్యైరపి ఘాతనే కృశతనౌ రోగాన్వితో వా తథా,
భుక్త్వా హే జన! గమ్యతా మితి జనై ర్నిర్బంధవాక్యగ్రహే
ప్రత్యాహ్వానవిధౌ ప్రయాణసమయే రోగః ప్రయాతు ర్భవేత్.

వ్యా.—వస్త్రాదీతి. వస్త్రాదిస్ఖలనే ప్రమాదా ద్వస్త్రపుస్తకాదీనాం పాతే, ఆదిశబ్దేన స్వకీయం యత్కించిద్వస్తు గమ్యతే. దురుక్తిసమయే దుర్వాక్యోచ్చారణకాలే, గర్తాదిపాతే స్వయం గర్తాదిషు పతితే సతి, ఆదిశబ్దేన నిమ్నోన్నతభూమిః గృహ్యతే భయే భయహేతువస్తుదర్శనే, స్తంభాద్యైరపి ఘాతనే ప్రహరణేవా కృశతనౌ శరీరే బలరహితే సతీత్యర్థః, రోగాన్వితః రోగయుక్తో వా, యదా తదాపి హే జన! త్వయా భుక్త్వా గమ్యతా మితి జనై ర్నిర్బంధవాక్యగ్రహే నిర్బంధేన బలాత్కారేణ వాక్యగ్రహే సతివా, ప్రయాణసమయే ప్రత్యాహ్వానవిధౌ హే జన! పునరాగమ్య వాక్యం శ్రుత్వా గమ్యతా మిత్యాహ్వానే సతివా ప్రయాతుః రోగో భవేత్

తా. గమనేచ్ఛగల పురుషులకుఁ బ్రమాదముచే స్వకీయమగు వస్త్రపుస్తకాదులు జారిపడుట, దుర్వాక్యోచ్చారణకాలము, తాముపల్లములందు జారిపడుట, స్తంభాదులచేఁ గొట్టుపడుట, శరీరము మిక్కిలి కృశించియుండుట, రోగవంతులై యుండుట, ఓజనుఁడా! భోజనముచేసి వెళ్ళుమా యని నిర్బంధము చేయుట, ఓజనుఁడా! యొకమాటవిని పోవలె నని పిలుచుట, యిట్టిదుష్టశకునములు గలుగుచుండఁగాఁ బ్రయాణము వెళ్ళి రేని రోగవంతు లగుదురు.

అవ. పున శ్చాశుభశకునాంతరా ణ్యాహ —

ఉన్మత్తాంధవిరూపపంగుజటిలవ్యాధ్యన్వితాభ్యంగయు
క్ఖంజైకద్విజముక్తకేశవిధవానగ్నక్షుధాపీడితాః,
పాఖండాప్రియషండముండజడవాక్కుండప్రచండాయుధాః
ప్రాయః ప్రాణహరాః ప్రయాణసమయే సందృష్టమాత్రాః పథి. 217

వ్యా.—ఉన్మత్తేతి. ఉన్మత్తాః భ్రాంతాః అంధాః అంధజనాః విరూపాః విరుద్ధరూపాః పంగు ర్వక్రపాదః జటిలో జటాధారీ వ్యాధ్యన్వితో రోగి అభ్యంగయుక్ అభ్యంగం కృత్వా అస్నాతజనః ఖంజః ఖోడః అసమర్థపాద ఇత్యర్థః. ఏకద్విజః ముక్తకేశః విలులితశిరోరుహః విధవా మృతభర్తృకా స్త్రీ నగ్నో దిగంబరః క్షుధాపీడితాః యే జనా స్తేచ పాఖండాః- పాంతీతి పాః వేదోక్తా ధర్మాః తాన్ ఖండయంతీతి పాఖండాః తేచ అప్రియాః శ్శత్రవః షండాః నపుంసకాః ముండాః తత్కాలకృతవపనాః జడవాచః అస్ఫుటవచనాః కుండాః జారస్త్రీసుతాః, 'అమృతే జారజః

కుండో మృతే భర్తరి గోళకః ఇత్యమరః. ప్రచండాయుధాః తీక్ష్ణాయుధధారిణః, ఏతే ప్రయాణసమయే పథి మార్గే దృష్టమాత్రా యది ప్రాయః అత్యంతం ప్రాణహరాః. ఏతేషాం దర్శనం గమనకాలే మృత్యుప్రద మిత్యాశయః.

తా. మత్తుఁడు అంధకుఁడు ఉగ్రరూపి కుంటికాలుగలవాఁడు జడలు ధరించినవాఁడు రోగి నూనెనొంటరాచుకొని స్నానముచేయని వాఁడు వక్రాంగుఁడు ఒంటిబ్రాహ్మణుఁడు వెండ్రుకలు విరియఁబోసుకొన్నజనుఁడు విధవస్త్రీ దిగంబరుఁడు ఆఁకలిగొన్నమనుష్యుఁడు పాషండులు శత్రువులు తత్కాలమందు క్షౌరము జేసుకొన్నపురుషుఁడు నపుంసకుఁడు నత్తివాఁడు తండ్రియుండఁగా జారునివలనఁబుట్టినవాఁడు తీక్ష్ణాయుధములధరించినవాఁడు ఈచెప్పఁబడినవారిదర్శనములు ప్రయాణసమయమునఁ గలిగెనేని మృత్యుప్రదములు.

అవ. పునరప్యశుభశకునాంతరా ణ్యాహ.—

చర్మాఙ్గారతృణాస్థిపంకలవణవ్యాధేక్షణం భీతిదం
గోధాసర్పబిడాలకుబ్జశశకవ్యాఘ్రేక్షణం మృత్యుదమ్,
వంధ్యాసూకరతైలతక్రయతిరాడ్భస్మేక్షణం హానిదం 218
కార్పాసేంధనరిక్తభాండతుషకాన్ పశ్యన్న యాత్రాం వ్రజేత్.

వ్యా.—చర్మేతి చర్మ అజినం అంగారాః ఇంగాలాని తృణాని అస్థి ప్రసిద్ధం పంకః కర్దమః లవణః వ్యాధః కిరాతః ఏతేషా మీక్షణం భీతిదం భయంకరం గోధా గోధికా సర్పః బిడాలో మార్జారః కుబ్జః హ్రస్వాంగో జనః శశకః ప్రసిద్ధః వ్యాఘ్రః శార్దూలః ఏతేషా మీక్షణం మృత్యుదం మరణప్రదం. వంధ్యా నిస్సంతానస్త్రీ సూకరః వరాహః తైలం తక్రం చ ప్రసిద్ధం యతిరాట్ యతీశ్వరః భస్మ విభూతిః ఏతేషా మీక్షణం హానిదం అనిష్టప్రదం. కార్పాసః ప్రసిద్ధః ఇంధనాని శుష్కసమిధః రిక్తభాండో నిర్జలఘటః తుషాః ధాన్యత్వక్ ఏతత్సర్వం పశ్యన్ యాత్రాం న వ్రజేత్ న గచ్ఛేత్.

తా. చర్మములు బొగ్గులు తృణము ఎముకలు అడుసు లవణము ఒకానొకకిరాతుఁడు వీనియొక్కదర్శనము ప్రయాణవిషయమై భయంకరము ఉడుము సర్పము పిల్లి కుబ్జుఁడు కుందేలు పెద్దపులి వీనిదర్శనములు మృత్యుప్రదములు. గొడ్డురాలు పంది నూనె మజ్జిగ యతీశ్వరుఁడు విభూతి వీనియొక్కదర్శన మనిష్టప్రదము. ప్రత్తి

ఎండుకట్టెలు రిక్తభాండము ఊక మొదలగు వస్తువులఁ జూచుచుఁ బైనము పోఁగూడదు.

భల్లూకద్విజరాజవానరరుతం తద్దర్శనం వాఽశుభం
తేషాం కీర్తన మార్తికృచ్చ గమనే దుష్టస్మృతి ర్భీతిదా,
యాతు ర్మృత్యుకరం కపోతవచనం ప్రోక్తం వివాహే చ య
జ్జ్ఞేయం తత్సకలం త్విహైవ గమనే చాకాలవృష్ట్యాదికమ్. 219

వ్యా — భల్లూక ఇతి. భల్లూకః ప్రసిద్ధః ద్విజరాజో గరుత్మాన్ వానరః కపిః తేషాంరుతం ఆర్తవాక్యం తద్దర్శనంవాతయోః వానరభల్లూకయో ర్దర్శనం చ అశుభం అశుభకరం 'పక్షిస్వామిమహోత్సపక్షికులక' ఇత్యాదౌ గరుడదర్శనే శుభఫలస్యోక్తత్వాత్ తద్దర్శన మిత్యత్ర తయో ర్దర్శన మితి ద్వివచనగ్రహణం. అత్ర వాశబ్దస్సముచ్చయార్థకః 'వా స్యాద్ వికల్పోపమయో రేవార్థే చ సముచ్చయే' ఇత్యమరః. తేషాం కీర్తనం నామోచ్చారణం గమనే ఆర్తికృత్. కించ దుష్టస్మృతిః సర్పాదిదుష్టజంతుస్మరణం భీతిదా భయప్రదా. మనసాపి సర్పశశకాదిస్మరణం నకర్తవ్యమిత్యాశయః. కపోతవచనం తు యాతుః మృత్యుకరం, వివాహే అకాలవృష్ట్యాదికం ఆదిశబ్దేన అభ్రవిభ్రమణాభ్రఘోషపరిధిదిగ్దాహాదయో గ్రాహ్యాః. ఇత్యాది యచ్చ ప్రోక్తం నిషిద్ధత్వే నాభిహితం తత్సకలం సర్వం తు ఇహైవ గమనేపి జ్ఞేయమ్.

తా. ఎలుఁగుగొడ్డు, గరుడపక్షి, కోఁతి వీనిధ్వని భల్లూకవానరములదర్శనము స్మరణమును పీడాకరము. దుష్టస్మరణ మనఁగా సర్పాదులస్మరణము భయప్రదము. పావురాతికూఁత మృత్యుప్రదము. మఱియు వివాహవిషయమైనిషేధింపఁబడిన యకాలవృష్ట్యాదికము లీప్రయాణమందు నిషిద్ధంబులు

అవ. శకునస్వరూపం నిగమయతి.—

ప్రాగుక్తాం త్సకలైకవింశతిమహాదోషా న్విసృజ్యాన్యతో
యల్లగ్నంచ గుణాధికం యది భవే ద్గ్రాహ్యం న దోషాధికమ్,
నోక్తా విస్తరత స్తత శ్చ బహవో దోషా గుణా స్సంతి నా
కించిద్వస్తు నిరూపితం చ గమనే శాస్త్రేషు సారాత్మకమ్. 220

వ్యా — ప్రాగితి ప్రాగుక్తాన్ వివాహప్రకరణోక్తాన్ సకలైకవింశతిమహాదోషాన్ విసృజ్య విహాయ అన్యతః అన్యలగ్నాత్ యల్లగ్నం గుణాధికం అనేకగుణయుక్తం భవేద్యదితల్లగ్నం గ్రాహ్యం. దోషాధికం తు న గ్రాహ్యం. విచార్యమాణే బహవః అనేకే

దోషాః గుణాశ్చ సంతి తే గుణదోషాః విస్తరభీతితః విస్తరభయా న్నోక్తాః కింతు శాస్త్రేషు సారాత్మకమ్ సారభూతం కించిద్వస్తు గమనే ప్రయాణవిషయే నిరూపితం ప్రతిపాదితం. సుయేతి శేషః. ఇదం కవే ర్వాక్యమ్.

అవ. శకునస్వరూపమును నిశ్చయించుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహప్రకరణమందుఁ జెప్పఁబడియున్న యేకవింశతిమహాదోషముల విడిచి ప్రయాణమునకు లగ్నవిమర్శచేయునెడల నేలగ్నము గుణాధికమో యట్టిలగ్నము గ్రాహ్యము దోషాధికలగ్నమగ్రాహ్యము. విమర్శచేయునెడల గుణములు దోషములు ననేకములుగా నుండుటవలన గ్రంథవిస్తరభీతిచే నవియన్నియుఁ జెప్పఁబడలేదు. ప్రయాణవిషయమై శాస్త్రములయందు సారభూతమగు కించిద్వస్తువు నాచేత నసఁగాఁ గాలామృతకారులచేతఁ బ్రతిపాదింపఁబడెను.

అవ. ప్రయాణస్య శుభలగ్నాదికం నిరూప్యేదానీం నిగమయతి —

విప్రాది శ్శయనాన్నపానవిభవాం స్సంపూర్ణలక్ష్మీం మహీం
రత్నస్త్రీపశుధాన్యయానవిజయాన్ లబ్ధ్వా స్వధామాఽఽప్నుయాత్,
ఏతేషా మధికా ప్రయాతృమనస శ్శుద్ధిః ప్రయాణేఽస్తి చే
త్సర్వేషా మధికైవ యానసమయే శ్రీవేంకటేశస్మృతిః. 221

వ్యా — విప్రాదిరితి. శుభలగ్నే గమనం సంభవతి చే ద్యది విప్రాదిః బ్రాహ్మణక్షత్రియవిట్ఛూద్రః శయనాన్నపానవిభవాన్ సంపూర్ణలక్ష్మీం మహీం భూలాభం రత్నస్త్రీపశుధాన్యయానవిజయాన్ లబ్ధ్వా సంప్రాప్య స్వధామ స్వగృహం పున రాప్నుయాత్. ఏతేషాం శుభలగ్నాదీనాం మధ్యే ప్రయాణసమయే ప్రయాతృమనసః శుద్ధిః ఏతత్కాలగమనం శుభదమితి నిశ్చయమనస్కతా అస్తిచే దధికోత్తమా. మాండవ్యమత మవలంబ్యోక్త మిదం యానసమయే ప్రయాణకాలే శ్రీవేంకటేశస్మృతి రస్తిచే త్సర్వేషాం శుభలగ్నశకునాదీనా మప్యధికైవ. వేంకటేశస్మృతిరి త్యుపలక్షణం ఇష్టదేవతాస్మరణమాత్ర మితి ఫలితోఽర్థః.

అవ. బలయుక్తము లగు లగ్నాదులయందుఁ బైనముపోవువారికి ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులకుఁ బూర్వోక్తక్రమంబుగఁ బైనము పోవుటను శుభముహూర్తము సంభవించి పైనము వెళ్లిరేని శయనాన్నపానములను సఖండైశ్వర్యమును భూలాభమును రత్న

మౌక్తికమణిప్రవాళాదులను స్త్రీపశుధాన్యవాహనములను పొందియ త్యంతసౌఖ్యంబుతో మరల స్వగృహమును బొందుదురనియు, శుభల గ్నము మొదలగు నన్నిటికంటె బైనముఁబోయెడివారికి నెపుడు శుభము హూర్తమని నిశ్చయమనస్సు కలుగునో యట్టిముహూర్త మధికం బని మాండవ్యమహర్షి మతము నవలంబించి గ్రంథకర్తచేఁ జెప్పఁబడినదని యును మఱియు ముఖ్యముగ నిష్టదేవతాస్మరణచేసి ప్రయాణము వెళ్లిరేని సమస్తకార్యములు నెఱవేఱుననియు నెఱుంగునది.

అవ. శుభలగ్నే ప్రయాతస్య రాజ్ఞః ఆశీర్వాదరూపేణ విశేష ఫల మాహ —

ఏవం సత్సమయే వ్రజ న్నరపతి స్సంత్యక్తకేశాంబర
ప్రాణస్యందనశస్త్రనాగతురగాన్ కృత్వా తృణాస్యా నరీన్
కృత్వేచ్ఛాం న కులాంగనాసు విజయీం దత్వాఽభయం ప్రాణినాం
దగ్ధ్వా శత్రుపురాణి శత్రుకమలాం హృత్వా పురీం స్వాం విశేత్.

వ్యా.—ఏవ మితి. ఏవం పూర్వోక్తరీత్యా సత్సమయే శుభలగ్నే నరపతిః రాజా వ్రజన్ గచ్ఛన్ సన్ అరీన్ శత్రూన్ సంత్యక్తకేశాంబరప్రాణస్యందనశస్త్ర నాగతురగాన్-సంత్యక్తాః కేశాః శిరోరుహాః అంబరాణి వస్త్రాణి ప్రాణాః స్యంద నాని రథాః శస్త్రాణ్యాయుధాని నాగాః గజాః తురగా అశ్వాశ్చ యైః స్తథోక్తాః తాన్ తృణాస్యాన్ సందష్టతృణముఖాం శ్చ కృత్వా కులాంగనాసు శత్రూణాం పతివ్రతా స్త్రీషు విజయీ మిచ్ఛాం న కృత్వా తాః అపరిగృహ్యేత్యర్థః, పరస్త్రీ పరిగ్రహణే మహాదోషస్మరణా దితిభావః. ప్రాణినాం శత్రుదేశస్థజనానా మభయం చ దత్వా శత్రుపురాణి దగ్ధ్వా భస్మీకృత్వా శత్రుకమలాం శత్రులక్ష్మీం హృత్వా స్వాధీ నం కృత్వేత్యర్థః పునః స్వాం స్వకీయాం పురీం నగరీం విశేత్.

అవ శుభలగ్నమందుఁ బ్రయాణముపోయినరాజున కాశీర్వా దరూపముచే విశేషఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. పూర్వోక్తక్రమంబుగ శుభలగ్నమందుఁ బయనముపోయి నప్రభువు తనశత్రువులను విడువఁబడినతలవెండ్రుకలు వస్త్రములు ప్రా ణములు రథములు శస్త్రములు గజములు గుఱ్ఱములు గలవారలఁగాను, కఱవఁబడినతృణముగల ముఖములుగలవారలఁగాను, అనఁగా శరణాగ తులనుగాఁ జేసి శత్రురాజస్త్రీలయం దాసక్తి యుంచక నచ్చటనుండు

ప్రాణుల కభయము నిచ్చి శత్రుపట్టణముల దహించి శత్రులక్ష్మిని యపహరించి యత్యంతానందభరితుఁడై మరల తనపట్టణముఁ జేరు ననుట.

అవ. అథ ప్రతిప్రయాణనిర్ణయ మాహ.—

యాత్రాలగ్నగతేఽబ్దఏవ రవిజే సూర్యే తదర్ధం దినం
శీతాంశౌ త్రిదినం కుజే శశిసుతే మాసద్వయం వాక్పతౌ,
మాసం దైత్యగురౌ చ పక్ష మథవా దృష్టే విలగ్నే గ్రహైః
సంఖ్యాయాః పరత స్సమేష్యతి పున స్స్వస్థాన మాప్తార్థవాన్. 223

వ్యా.—యాత్రేతి. రవిజే శనౌ యాత్రాలగ్నగతేసతి అబ్దః సంవత్సరఏవ సూర్యే లగ్నగతేసతి తదర్ధం తస్య సంవత్సరస్యార్థ షణ్మాసా ఇత్యర్థః. శీతాంశౌ చంద్రేతు, దినం ఏకదివసః. కుజే త్రిదినం, శశిసుతే బుధే మాసద్వయం, వాక్పతౌ బృహస్పతౌమాసః, దైత్యగురౌశుక్రే పక్షః,అథవావిలగ్నే యాత్రాలగ్నే, గ్రహైశ్శన్యాదిగ్రహైర్దృష్టేసతితు, సంఖ్యాయాః ఉక్తాబ్దాదిసంఖ్యాయాః, పరతః ప్రయాతా ప్రయాణకర్తా, ఆప్తార్థవాన్ ప్రాప్తార్థలాభస్సన్, పునః స్వస్థానంసమేష్యతి.

అవ. ఉక్తలగ్నమందు వెళ్ళినప్రయాణకర్త మరల వచ్చుటకుఁ గాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శనైశ్చరుఁడు ప్రయాణలగ్నగతుఁడై యుండెనేని ప్రయాణకర్త యొక్క సంవత్సరమునకుఁ బిమ్మట మరల స్వస్థానముఁ జేరుననియు, సూర్యుఁడు లగ్నగతుఁడై యుండెనేని యాఱుమాసములకు పిమ్మట, చంద్రుఁ డుండెనేని నొకదినమునకుఁ బిమ్మటను అంగారకుఁడు లగ్నగతుఁడై యుండెనేని మూఁడుదివసములకుఁబిమ్మటను బుధుఁ డుండెనేని రెండుమాసములకు పిమ్మటను బృహస్పతియుండెనేని మాసానంతరమందును శుక్రుఁడుండెనేని యొకపక్షమనఁగా; ౧౫ దివసములకుఁ బిమ్మట ప్రయాణకర్త ఇష్టసిద్ధిఁ బొందినవాఁడై స్వస్థానమును జేరుననియు,నీ చెప్పఁబడిన శన్యాదిగ్రహములచేఁ బ్రయాణలగ్నము చూడబడుచుండిన నుక్తక్రమంబుననే వానికి ఫలంబుల నెఱుంగవలయు.

అవ. అత్రైవ విశేష మాహ.—

మందాదిగ్రహకాల ఏవ గదితో యాత్రాదిలగ్నే క్రమా

దేకద్విత్రిగుణ శ్చరస్థిరగృహే స్యా ద్ద్విస్వభావాభిధే,
యాత్రాలగ్నచరాదిభాగసహితే ష్వర్క్యాదిఖేటేషు వా
స్యా దేవం ప్రతియాన ముక్తగమనం నిశ్చిత్య యాతా వ్రజేత్.

వ్యా.—మందా దీతి. యాత్రాదిలగ్నే చరేస్థితే ద్విస్వభావాభిధేసతివా గదితః పూర్వశ్లోకోక్తః మందాదిగ్రహకాలఏవ క్రమాదేకద్విత్రిగుణస్స్యాత్. అనేనాయమర్థస్సంపన్నః. శనిస్థితయాత్రాలగ్నేచరేవత్సరః, స్థిరేసతి వత్సరద్వయం, ద్విస్వభావేసతి వత్సరత్రయం. సూర్యస్థితయాత్రాలగ్నేచరేసతి షణ్మాసాః, స్థిరేద్వాదశమాసాః ద్విస్వభావేఽష్టాదశమాసాః ఏవముత్తరత్రాప్యూహ్యం. అర్క్యాదిఖేటేషుశన్యాదిగ్రహేషు యాత్రాలగ్నచరాదిభాగసహితేషు యాత్రాలగ్నేయేచరస్థిరద్విస్వభావాంశాః తైస్సహితేషుచ, తదా ప్రాగుక్తకాలస్స్యాత్. ప్రతియానముక్తగమనం ప్రతిప్రయాణముక్తగమనం ఏవముక్తరీత్యా నిశ్చిత్య యాతా వ్రజేత్.

అవ. ఈశ్లోకమున నొక్కవిశేషమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణలగ్నము చరము స్థిరము ద్విస్వభావము నెడు త్రివిధనామాన్వితముగానుండెనేని పూర్వశ్లోకమందుఁ జెప్పఁబడియున్న క్రమంబుగ శన్యాదిగ్రహములయొక్క కాలనిర్ణయము ఏకద్విత్రిగుణంబగు ననఁగాఁ; ప్రయాణలగ్నము చరమైయుండి అట్టిలగ్నమందు శనైశ్చరుఁడుండెనేని ప్రయాణకర్త మరలవచ్చుటకు నొకసంవత్సర మవధియగు. స్థిరమైయుండెనేని రెండుసంవత్సరము లవధియగు. ద్విస్వభావలగ్న మేని మూఁడువత్సరము లవధియగు. శేషించినగ్రహములకు గాలనిర్ణయ మిత్తెఱంగుననే యెఱుంగఁదగినది. ఇదియునుంగాక యీచెప్పఁబడిన శన్యాదిగ్రహములు ప్రయాణలగ్నస్థములగు చరస్థిరద్విస్వభావాంశలఁ బొందియుండినను ప్రయాణకర్తస్వస్థానమునకు మరల వచ్చుటకు గాలనిర్ణయమును పూర్వోక్తక్రమముననే తెలిసికొని పైనము బోవలయును.

అవ. యోగాంతర మాహ.—

యాత్రాలగ్నగతో గ్రహః ప్రథమతః పశ్చా త్స వక్రీ భవే
త్తల్లగ్నేశ్వర ఏవ వా గమనదిక్ఖేటోఽపి వక్రీ యది,
యాతు ర్జన్మవిలగ్నరాశ్యధిపతి ర్వక్రం గత స్తద్దశా
ధీశో వాబలయుక్తవాన్ స్వభవనం భూయః ప్రయాత్యేవ హి 225

వ్యా.—యాత్రేతి యః యాత్రాలగ్నగతః సగ్రహః ప్రథమతః ప్రయాణకాలే బుజాగతిస్సన్నితి శేషః. పశ్చాద్వక్రీభవేద్యది తదా ప్రయాతా భూయః పునః స్వభవనం సంగృహం ఏష్యతి. యద్వా తల్లగ్నేశ్వరో వా ప్రయాణలగ్నాధిపతిర్వా యదా వక్రీభవతి తదా పునరాగమిష్యతి అథవా గమనదిక్ఖేటోపి స్వయం యద్దిశం ప్రతిగమిష్యతి తద్దిక్పతిర్వా యదా వక్రీభవతి తదా వా. అథవా యాతుః ప్రయాణకర్తుః జన్మవిలగ్నరాశ్యధిపతిః జన్మలగ్నాధిపతిర్వా యదా వక్రంగతో భవతి తదా వా. అథవా తద్దశాధీశః తస్య యాతుః యద్దశా తస్యాః యోఽధీశః సః బలయుక్తవాన్ స్థానాదిషడ్బలయుక్తవాన్ సన్ యదా వక్రీభవతి తదా వా ప్రయాతా భూయః స్వమేష్యతీతి వక్తవ్యం దైవజ్ఞేనేతి పదద్వయమధ్యాహర్తవ్యమ్.

అవ, యోగాంతరములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. నవగ్రహములలో నేగ్రహముగాని ముందు ప్రయాణలగ్నమున బుజాగతుఁడై యుండి ప్రయాణకర్త పైనముపోయినపిమ్మట వక్రించినను, లేక ప్రయాణలగ్నాధిపతి వక్రగతుఁడైనను, లేక తానే దిక్కునుగూర్చి పైనము పోఁదలఁచియున్నాఁడో యాదిగధిపతి వక్రగతుఁడై యుండినను ప్రయాణకర్తయొక్క జన్మలగ్నాధిపతివక్రగతుఁడైనను, లేక ప్రయాణకర్తయొక్క దశాధిపతిస్థానాదిషడ్బలయుక్తుఁడై యుండి యెప్పుడువక్రగతుఁడగుచున్నాఁడో అట్టిసమయంబునను పైనముపోయినవాఁడు మరల స్వగృహమును బొందునని జ్యోతిశ్శాస్త్రాభిజ్ఞునిచేత నీఫలము చెప్పఁదగినది.

అవ. పునర్యోగాంతర మాహ.—

యాత్రాలగ్నగతోదయాంశభవనా ద్యాత్రోడుపాదాంత్యగా
ద్యాత్రాకర్తృభపాదతస్స్వ రథవా యాత్రేందుభాంశాంత్యగాః,
తావంతో హి వినాడికాశ్చ ఘటికాహః పక్షమాసాస్తథో
ర్వ్యాప న్యథ్యనవాంశకా గతివశా త్స్వాద్యాత్రికాలావధిః. 226

వ్యా.—యాత్రేతి. యాత్రాలగ్నగతోదయాంశభవనాత్ యాత్రాలగ్నగతో యః ఉదయాంశః ఉదయనవాంశః స ఏవ భవనం తస్మాత్ తదారభ్య, యాత్రోడుపాదాంత్యగాః ప్రయాణనక్షత్రపాదాంత్యగతాః, అథవా యాత్రాకర్తృభపాదతః యాత్రాకర్తుః యద్భం జన్మనక్షత్రం తస్య పాదతః తదారభ్య, యాత్రేందుభాంశాంత్యగాః యాత్రానక్షత్రపాదాంత్యగాః తయోః యాతృజన్మనక్షత్రపాదప్రయాణనక్షత్ర

పాదయోః యావన్మధ్యనవాంశకాః, యావంతోఽస్య యావత్సంఖ్యాకాః మధ్యనవాంశకాః, తావంతోఽస్య వినాడికాః ఘటికాః, అహానిపక్షమాసాశ్చగతివశాత్ యాత్రికాలావధిస్స్యాత్.

అవ. మరల యోగాంతరములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉక్తక్రమంబున ప్రయాణము వెళ్లినవారికి మరలవచ్చెడి నిర్ణయకాల మెద్దియనిన; ప్రయాణలగ్నస్థనవాంశము మొదలు ప్రయాణనక్షత్ర పాదనవాంశమువఱకుగాని లేక ప్రయాణకర్తయొక్క జన్మనక్షత్రపాదనవాంశము మొదలు ప్రయాణనక్షత్రాంశమువఱకుగాని లెక్కపెట్టగా నెన్నినవాంశము లగుచున్నవో అన్నివిఘడియలు, అన్నిఘడియలు, అన్నిదినములు, అన్నిపక్షములు, అన్నిమాసములు కూడాఁ జేర్చిన నెంతకాల మవునో అంతకాలమునకు పిమ్మట వత్తురు.

అవ. పునర్యోగాంతర మప్యాహ.—

యాత్రాలగ్ననవాంశపోఽస్తనిలయే స్వాంశేశ్వరో వా యదా
వక్రీ సప్తమరాశిపోఽపి నవమాధీశోఽపి యాత్రాలయాత్,
తద్ద్రేక్కాణపతిః స్వకాలబలవాన్ తద్వారలగ్నేశ్వరో
యాతు స్స్వ త్పునరాగమ స్స్వభవనం వారేశ్వరో వా తదా.

వ్యా.—యాత్రాలగ్నేతి. యాత్రాలగ్ననవాంశపః ప్రయాణలగ్ననవమాంశాధిపః, యదా వక్రీ భవతి. అథవా అస్తనిలయే యాత్రాలగ్నాత్సప్తమలగ్నే, స్వాంశేశ్వరః లగ్నే యావత్సంఖ్యాకో నవాంశః సప్తమలగ్నేపి తావత్సంఖ్యాకో నవాంశః తదధిపో వా తదా వక్రీ భవతి, యద్వా యాత్రాలయాత్ యాత్రాలగ్నాత్, సప్తమరాశిపః సప్తమరాశ్యధిపతిర్వా, నవమాధిపోపి యాత్రాలగ్నాత్ నవమరాశ్యధిపతిర్వా, యదా వక్రీ భవతి తదా వా, అథవా తద్ద్రేక్కాణపతిః యాత్రాలగ్నద్రేక్కాణపతిర్వా, స్వకాలబలవాన్ స్వకాలే యాత్రాకాలే బలవాన్, స్థానాదిషడ్బలయుక్తస్సన్ యదా వక్రీ భవతి, యద్వా తద్వారలగ్నేశ్వరః తద్వారేశ్వరో యాత్రావారాధిపతిః తల్లగ్నేశ్వరో యాత్రాలగ్నాధిపతిర్వా స్వకాలబలయుక్తస్సన్ యదా వక్రీ భవతి వా రేశ్వరో యాతృజన్మవారాధిపతిర్వా జన్మరాశ్యధిపతిర్వా యదా వక్రీ భవతి తదా తత్కాలే యాతుస్స్వభవనం ప్రతి పునరాగమః ప్రత్యుత్ప్రయాణం స్యాదితి వదితి శేషః.

అవ. మరలవచ్చుటకు యోగాంతరములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణలగ్ననవాంశాధిపతిగాని ప్రయాణలగ్నమునకు సప్తమలగ్ననవాంశాధిపతిగాని సప్తమలగ్నాధిపతిగాని ప్రయాణనవ

యమున భుజగతుఁడై యుండి యెప్పుడు వక్రగతుఁడగునో అప్పుడును లేక ప్రయాణలగ్న ద్రేక్కాణాధిపతి ప్రయాణకాలమందు స్థానాది షడ్బలయుక్తుఁడై యుండి పిమ్మట వక్రించినను ప్రయాణవారాధిపతియు దల్లగ్నాధిపతియును దత్కాలమందు స్థానాదిషడ్బలయుక్తులై యుండి యెప్పుడు వక్రగతులగుదురో అప్పుడును ప్రయాణకర్తయొక్క జన్మవారాధిపతిగాని జన్మలగ్నాధిపతిగాని తత్కాలమందు బలయుక్తులై యుండి యెప్పుడు వక్రగతులగుదురో అప్పుడును ప్రయాణకర్త శీఘ్రముగ స్వస్థానమును జేరును.

భూత్వాదౌ గమనే ప్రవేశశకునం పశ్చాత్సమీపే పునః
ప్రస్థానం శకునం భవేద్యది మహాన్ లాభః ప్రయాతుస్సదా,
ప్రోక్తం యత్సకలం ప్రయాణశకునం వ్యస్తం ప్రవేశే శుభం
క్షీరాఖ్యం విహగం విహాయ నగరగ్రామప్రవేశాదిషు. 228

వ్యా — భూత్వేతి గమనే ప్రయాణే ఆదౌ ప్రథమతః ప్రవేశశకునం ప్రవేశకాలోక్తశకునం భూత్వా పశ్చాత్పునస్సమీపే ప్రస్థానంశకునం ప్రయాణశకునం భవేద్యది తదా ప్రయాతుః మహాన్ లాభః స్యాత్. యద్యచ్ఛకునం ప్రయాణే ప్రోక్తం తత్సర్వం శకునప్రవేశే వ్యస్తం విపరీతం సత్ నగరగ్రామప్రవేశాదిషు శుభం, భారద్వాజమయూరచాషనకులానాం ప్రదక్షిణగతిః ప్రయాణే శుభా ప్రవేశేతు వామాగతిః, శుభాగరుడకుక్కుటశునకాదీనాం వామాగతిః ప్రయాణే శుభఫలదా. ప్రవేశేతు ప్రదక్షిణగతిశ్శ్రేష్ఠేతి వివేకః. క్షీరాఖ్యం క్షీరనామకం విహగం పక్షిణం విహాయ, క్షీరపక్షిగతిస్తూభయత్రాపి వామగతిరేవశుభదేత్యర్థః.

తా. ప్రయాణసమయమున ముందుగాఁ బ్రవేశమునకుఁ జెప్పఁబడియున్న శకునములైన పిమ్మట ప్రయాణశకునములో యైనేని ప్రయాణకర్తకు విశేషలాభమును పాలపక్షిదక్కఁ బ్రయాణమునకు జెప్పఁబడియున్న శకునములు నగరాదిప్రవేశాదులయందు వ్యత్యస్తముగా నాయైనేని ముఖ్యములగు ననఁగా; బ్రయాణములకు శ్రేష్ఠములని చెప్పఁబడియున్న భారద్వాజమయూరాది పక్షులయొక్క ప్రదక్షిణగమనము ప్రవేశమునకు శుభకరంబనియు, వామగమనము శ్రేష్ఠమనియుఁ, బ్రయాణమునకుశుభకరంబనిచెప్పఁబడియున్న గరుడకుక్కుటాదులయొక్క వామగమనము ప్రవేశమం దశుభకరంబనియుఁ, బ్రదక్షిణగమనము

శుభకరంబనియుఁ, బాలపక్షిగమనము ప్రయాణప్రవేశాదులయందు వామగమనమే శ్రేష్ఠమనియు నెఱుంగఁదగినది.

అవ. ప్రయాణే విప్రాదీనాం నియతఫలా న్యాహ.—

యాత్రాధిష్ణ్యగుణై ర్ద్విజస్య ఫలదా సిద్ధి ర్గుణై ర్లగ్నజై
ర్నానా యోగగతై ర్నృపస్య తు విశాం సిద్ధిర్దినోత్థైర్గుణైః,
శూద్రాణాం శకునై శ్శుభై శ్శుభఫలం యాత్రానుకూలా భవే
దన్యేషాంతు ముహూర్తశక్తిబలత స్స్యా త్కార్యసిద్ధి స్సదా. 229

వ్యా.—యాత్రేతి. యాత్రా ద్విజస్య బ్రాహ్మణస్యధిష్ణ్యగుణైః నక్షత్రగుణైః ఫలదా నృపస్య రాజ్ఞస్తు లగ్నజై ర్నానా యోగగతైశ్చ గుణై స్సిద్ధిః యాత్రా సిద్ధి ర్భవేత్. విశాం వైశ్యానాం దినోత్థైర్గుణై స్సిద్ధిః. శూద్రాణాంతు శుభైః శకునై శ్శుభఫలం భవేత్. అన్యేషాం సంకరాణాంతు ముహూర్తశక్తిబలతః ముహూర్తబలా ద్యాత్రానుకూలా కార్యసిద్ధి స్సదా స్యాత్.

అవ. ప్రయాణవిషయమయి బ్రాహ్మణాదులకు నియతఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రయాణసమయమున బ్రాహ్మణులకు గుణయుక్త నక్షత్రముగా నుండెనేని శుభప్రదమనియు, రాజులకు లగ్నయోగాదులు శ్రేష్ఠములుగా నుండెనేని యిష్టసిద్ధి ప్రదమనియు, వైశ్యులకు దినశుద్ధి చక్కఁగా నుండెనేని శుభప్రదమనియు, శూద్రులకు ప్రయాణకాలమందు శుభశకునము లాయెనేని శ్రేయస్కరమనియు, శేషించినవనులకు ముహూర్తబలము చక్కఁగా నుండెనేని కార్యసిద్ధిగలుగు ననియు నెఱుఁగఁదగినది.

అవ. అథ గమనదినే వర్జ్యా న్యాహ—

క్షౌరం వాక్కలహం సుదీర్ఘగమనం దైన్యం భయం వేపథుం
శోకం దుష్టసహాయ మేకగమనం విప్రత్రయం వక్రతామ్,
అభ్యంగం సముపోషణంచ కుటిలం త్యక్త్వాఽఽదిమేఽహ్ని వ్రజే
త్పూర్వావృష్టవశా త్ప్రయాణశకునం యాతు శ్శుభంవాశుభమ్.

వ్యా.—క్షౌరమితి. క్షౌరం క్షురకర్మ వాక్కలహం భార్యాదినా వాక్కలహం సుదీర్ఘగమనం అత్యంతాధికగమనం దైన్యం యాచ్ఞాదిదైన్యం భయం వేపథుం శరీరకంపం

శోకం వ్యసనం దుష్టసహాయం దుర్జనసహాయం ఏకగమనం అసహాయగమనం విప్రత్రియం వక్రత్వం మార్గవక్రతాం అథవా కించిద్దూరంగత్వా పునస్సన్నివృత్తిం వా అభ్యంగం తైలాభ్యంజనం సముపోషణం ఉపోష్యం కుటిలంమనో వైకల్యంచ ఆదిశేఽహ్ని ప్రథమదివసే వర్జయిత్వా వ్రజేత్ గచ్ఛేత్. ఏవంకృతేసతి పూర్వాదృష్టవశాత్ జన్మాంతరపుణ్యపాపకర్మవశాత్, యాతుః ప్రయాణశకునం శుభ మశుభంవాస్యాత్. పూర్వాదృష్టం శుభంచేచ్ఛుభశకునం అశుభంచే దపశకునమితివివేకః.

అవ. ప్రథమముపోవుదివసమందు విడువఁదగిన కార్యములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ప్రయాణదివసమందు క్షౌరము, భార్యమొదలగువారితోఁ గలహము, దీర్ఘమార్గగమనము, యాఙ్ఞాదులచే ప్రాప్తమగు దైన్యము, భయము, శరీరకంపము, వ్యసనము, దుర్జనులసహాయము, ఏకాకిగా బయలుదేరుట, బ్రాహ్మణత్రయము బయలువెళ్లుట, మార్గమందువక్రము, అభ్యంగస్నానము, ఉపోష్యము, చిత్తవైకల్యము ఇవిమొదలగు దుష్టకార్యములఁ ద్యజించి ప్రయాణమువెళ్లినేని జన్మాంతరపుణ్యపాపవిశేషమువలన శకునములగు ననఁగా; పూర్వాదృష్టము శుభమైయుండెనేని శుభశకునము లశుభమైయుండెనేని యశుభశకునములు నగును.

అవ. ద్వితీయదివసే గతిలక్షణ మాహ.—

ద్వైతీయే దివసేఽపి యానశకునం సమ్యఙ్న చేచ్ఛోభనం
వ్యాళంవా శశకం వినాఽపశకునం దైవాత్తదన్యచ్ఛవేత్,
పూర్వస్మిన్ దివసేఽపి యత్ర శకునం తత్రైవ గత్వా పున
స్తార్తీయే దివసే వ్రజేత్పునరపి స్యాదేవ యాతుస్సుఖమ్. 291

పఞ్చమబిన్దుస్సమాప్తః.

వ్యా.—ద్వైతీయ ఇతి. ద్వైతీయే 'ద్వేస్తీయః' ఇతి తీయప్రత్యయః; తతః స్వార్థే అణ్ ద్వితీయ ఏవ ద్వైతీయః తస్మిన్ ద్వైతీయే దినే ద్వితీయదివసే, యానశకునం ప్రయాణశకునం సమ్యక్ నచేద్యది, తదా శోభనం మంగళం స్యాత్ దైవాత్. విధివశాత్ వ్యాళం సర్పం శశకంచ వినా అన్య దపశకునం భవేద్యది తదా పూర్వస్మిన్ దివసే యత్ర శకునం శుభశకునం జాతం తత్రైవ పునర్గత్వా తద్దివసం తత్రైవ నీత్వా తతా త్తార్తీయే 'త్రిగస్సంప్రసారణం' చేతితీయప్రత్యయః తృతీయః తతస్స్వార్థే అణి ఆదివృద్ధిః తార్తీయే తృతీయదివసే, పునః వ్రజేత్ ఏవంచసతి యాతు స్సుఖంస్యాదేవ.

యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం బిన్దుః పఞ్చమకోఽగమత్.

అన ప్రయాణదివసమునకు రెండవదివసమందు గతిలక్షణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రెండవదివసమందు ప్రయాణశకునములుచక్కఁగానాయె నేని శుభకరంబనియు, లేక దైవాధీనమువలన సర్పము, కుందేలు ఈ రెండు వినాగా నేమి యపశకునములైనను పూర్వదివసమం దే ప్రదేశమునకు శుభశకునములాయెనో మరల నాప్రదేశమును బొంది యాదినమచటనే యుండి మూఁడవదివసమందు ప్రయాణముఁ బోయిరేని సుఖవంతు లగుదురు.

పంచమబిందువు సమాప్తము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః.

కాలామృతే-సవ్యాఖ్యానే

షష్ఠబిన్దుః.

—వాస్తుప్రకరణము—

అవ. యాత్రాప్రకరణముక్త్వేదానీం వాస్తుప్రకరణం నిర్వక్తుం తన్మూలభూతం గృహనిర్మాణయోగ్యప్రదేశ మాహ.—

క్షేత్రాణాం వసతి శ్శుభా కలియుగే శ్రీవేంకటేశాజ్ఞయా
విన్ధ్యాఖ్యాచలదక్షిణావనితటే శ్రీగౌతమీసన్నిధౌ,
సంపూర్ణాధ్వరవేదశాస్త్రసహితే స్వర్గాదిభోగప్రదే
బ్రహ్మజ్ఞానిభిరన్వితే౽తిశుభదే ముక్తిప్రదే స్థాయినామ్. 232

వ్యా.—క్షేత్రాణా మితి క్షేత్రాణాం కాశ్యాదీనాం మధ్య ఇతి శేషః. సంపూర్ణాధ్వరవేదశాస్త్రసహితే, సంపూర్ణాః యే అధ్వరాః యజ్ఞాః యే వేదాః ఋగాదిశ్రుతయః యాని శాస్త్రాణి తర్కవ్యాకరణాదీని, తైస్సహితే యుక్తే, స్వర్గాదిభోగప్రదే స్వర్గాదయో యే పుణ్యలోకాః తేషు యో భోగః తత్ప్రదే దాతరి, బ్రహ్మవిద్భిః మహాత్మభిః, అన్వితే సహితే స్థాయినాం వసతాం జనానామితి శేషః, అతిశుభదే అత్యంతకల్యాణప్రదే, ముక్తిప్రదే మోక్షదాయిని, విన్ధ్యాఖ్యాచలదక్షిణావనితటే విన్ధ్యాఖ్యో యః అచలః పర్వతః, తస్య దక్షిణావనితటే దక్షిణభూప్రదేశే, గౌతమీసన్నిధౌ గౌతమీనదీసమీపే చ, శ్రీవేంకటేశాజ్ఞయా కలియుగే ఉత్తమా సేయం వసతిః గృహం శుభా మంగళప్రదేత్యర్థః.

అవ. జనులు వాసముచేయుటకుఁ బ్రదేశము నిర్ణయించుచున్నాఁడు.—

తా. కలియుగమున వాసముచేయువారలకు ముక్తిప్రదంబును, శుభకరంబును నగు వింధ్యపర్వతమునకు దక్షిణభూభాగమును వేదశాస్త్రేతిహాసపురాణపారంగతు లగు బ్రాహ్మణోత్తములు నివసించియున్న గౌతమీనదీసమీపభూములును, జనులకు వాసయోగ్యం బని శ్రీ వేంకటేశ్వరాజ్ఞాకరు లగు గ్రంథకారులచేఁ జెప్పఁబడినదని యభిప్రాయము.

అవ. అథ వాస్తుస్వరూపం నిర్వక్తుం ప్రసంగసంగత్యా రాజభృత్యార్వణ మాహ.—

సేవాయాం ప్రభునామభాది గణయే ద్భృత్యాఖ్యధిష్ణ్యాంతత
స్తత్కృత్వాథ చతుర్గుణం ప్రవిభజే త్సైప్తైశ్చ శిష్టం ధనమ్,
తద్వత్పూర్వవిపర్యయాగత మృణం జ్ఞేయం హి రాజ్ఞ స్త్విదం
భృత్యస్యైవ తు భృత్యభాది గణయే దర్థాధికో రాజ్యకృత్. 233

వ్యా.—సేవాయా మితి సేవాయాం విషయే ప్రభునామభాది ప్రభునామనక్షత్రమారభ్య భృత్యాఖ్యధిష్ణ్యాంతతః భృత్యనామనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. తద్గణితంచతుర్గుణం కృత్వా చతుర్భిః సంగుణ్య సైప్తైః సప్తసంఖ్యాభిః ప్రవిభజేత్. ఏవంచ సతి యచ్ఛిష్టం తద్ధన మితి జ్ఞేయం తద్వత్పూర్వవిపర్యయాగతం ఋణం భృత్యనామనక్షత్రమారభ్య ప్రభునామనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. తద్గణితం చతుర్భిర్గుణిత్వా సప్తభిః హృతంసత్ యచ్ఛిష్టం తదృణమితి వేదితవ్యం. ఇదం రాజ్ఞః రాజభృత్యార్వణం భృత్యస్యతు భృత్యరాజార్వణంతుభృత్యభాదిభృత్యనక్షత్రమారభ్య ప్రభునామనక్షత్రపర్యంతంగణయే దిత్యర్థః అన్యత్సర్వం పూర్వవ ద్ద్రష్టవ్యం. ఏవంచసతి అర్థాధికోధనమధికంచేత్ రాజ్యకృ ద్భవేత్, ఋణ మధికంచేన్నశుభ మిత్యర్థాల్లభ్యతే.

అవ. పిమ్మట వాస్తుస్వరూపమును దెలుపువాఁడై ప్రసంగసంగతిచే రాజభృత్యార్వణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సేవకునివిషయమై యర్వణముచూచునపుడు ప్రభునామనక్షత్రము మొదలు సేవకునినామనక్షత్రమువఱకు గణనచేసి యాలెక్కను ౪-టహెచ్చుగుణించి ౭-టభాగహరింపఁగా రాశియందు శేషముండెనేని యది ధనమగును అట్టిధనసంఖ్యను నొకచోటనుంచి మరల సేవకునినామనక్షత్రము మొదలు ప్రభునామనక్షత్రమువఱకు నుక్తక్రమంబునగుణించి భాగముహరింపఁగా శేషము ఋణమగును. ఇట్లేర్పఱుపఁబడినధనఋణములలో ధనసంఖ్య యధికముగనుండెనేని ప్రభువులకు లాభకరమగు సేవకుఁడు ప్రభువిషయమై అర్వణము చూచునపుడు సేవకనామనక్షత్రము మొదలు ప్రభునామనక్షత్రమువఱకు గణనచేసి తక్కినవాని నుక్తక్రమంబుగఁ జూచి ఫలమును నెఱుంగవలయును.

అవ. అథ గ్రామార్వణలక్షణ మాహ.—

సాధ్యాఖ్యప్రథమాక్షరోక్తగణనాం సంలిఖ్య తద్వామత

స్తద్వ త్సాధకనామ చ ప్రవిభజే న్నాగైశ్చ శిష్టం ధనమ్,
తాదృ క్పూర్వవిపర్యయాగత మృణం ద్రవ్యాధికం భోగదం
సామ్యం చే త్సమ తాన్య దన్నరహితం వై రాఖ్యధామా త్రికృత్.

వ్యా. సాధ్యాఖ్యాప్రథమాక్షరోక్తగణనాం సాధ్యో గ్రామాదిః తస్య అఖ్యా నామ తస్యాః యః ప్రథమాక్షరః తస్యోక్తగణనాం అకారాదిక్రమాత్ సాధ్యనామా ద్యక్షరపర్యంతం గణనయా యావత్సంఖ్యా భవతి తావత్సంఖ్యాం భూమౌ సంలిఖ్య, తద్వామతః తస్యాస్సంఖ్యాయాః వామతః వామభాగే సాద్వ్యలిఖత్తిక స్తవః సాధక నామ సాధకో దేవదత్తః తస్య నామాద్యక్షరంచ తద్వత్ అకారాదిగణనయా యావ త్సంఖ్యా తావత్సంఖ్యా సంలిఖ్య, తత్సర్వం నాగైః అష్టభిః ప్రవిభజేత్. శిష్టం ధనం లబ్ధేన ప్రయోజనం నాస్తి, తాదృక్పూర్వోక్త సదృశం పూర్వవిపర్యయాగతం పూర్వస్మాద్విపర్యయేణాగతం ఋణం భవతి. యథా—సాధక నామాక్షరసంఖ్యాం నిక్షిప్య తద్వామభాగే సాధ్యనామాద్యక్షరోక్త సంఖ్యాంచ సంలిఖ్య సర్వం నాగైః ప్రవిభజేత్, శిష్టం ఋణం భవేదిత్యభిప్రాయః. ఏవంచసతి ద్రవ్యాధికం ధనాధికం చేత్ భోగదం సుఖప్రదం. సామ్యం చేత్ ధనర్ణే సమానే చేదిత్యర్థః. సమతా అన్యత్ ఋణా ధికం చేత్ అన్నరహితం దారిద్ర్యం కుర్యాత్. కించ వైరాఖ్యధామ శత్రుస్థానం అతీవ రిక్కృత్. అత్ర బాలబోధార్థం యత్కించి దుదాహ్రియతే. కుండినగరం నామ కశ్చిద్గ్రామవిశేషః తస్య ఆద్యక్షరః కకారః అవర్ణాదారభ్య కకారపర్యంతం గణనయా సప్తదశసంఖ్యా భవతి. తావత్సంఖ్యాం కస్మిన్భూమౌ నిక్షిప్య, తద్వామభాగే ఈశ్వరో నామకశ్చిద్ద్విజః అవర్ణాదారభ్య ఈకారపర్యంతం గణనయా చతుస్సంఖ్యా భవతి తత్స ర్వం సప్తదశోత్తరచతుశ్శతం భవతి. తదష్టభిః హృతం సత్ ఏకం భవతి శిష్టం తద్ధనం ఏత దేవ వ్యత్యస్తం సత్ చతుస్సప్తత్యుత్తరశతం తి దష్టభిర్హృతం సత్ షట్ శిష్టం భవతి, తదృణం ధనాదృణమధికం, ఏవం బుద్ధిమతా సర్వత్రాప్యూహ్యం, కేచిదకారాదివర్గగ ణనయా కార్యమితి.

అవ. గ్రామార్వణమునకు లక్షణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అకారము మొదలు గ్రామనామధేయ ప్రథమాక్షరము వఱకు గణనచేయఁగా వచ్చిన సంఖ్య నొకచోటనుంచి మరల అకారము మొదలు గృహముకట్టుటకు నిశ్చయించెడి పురుషుని నామ ప్రథమాక్షర మువఱకు లెక్కపెట్టి యీసంఖ్యను మొదట గణనచేసి యుంచియున్న లెక్కకు కుడిప్రక్క నునిచి వెరసి నెనిమిదింట భాగహారము సేయఁగా శేషము ధనమగు మరల అకారము మొదలు గృహాధిపతి నామధేయ ప్రథమాక్ష రము వఱకు లెక్కపెట్టి ఆసంఖ్య నొకచోట వ్రాసియుంచి అకారము మొదలు

గ్రామనామధేయ ప్రథమాక్షరమువఱకు గణనచేసి యాగుణకమును తొల్లింటిలెక్కచే కుడిభాగమున నునిచి పెరసిరాశిని ౮-ట భాగహరింపఁగా శేషము ఋణమగు ఇట్లేర్పఱచఁబడిన ధనఋణసంఖ్యలలో నేగ్రామమున ధనసంఖ్య హెచ్చుగా నుండునో యట్టిగ్రామము వాసయోగ్యంబు.

అవ. అథ క్షేత్రార్వణ మాహ.—

క్షేత్ర స్యాకచటాః క్రమా త్తపయశా వర్గా స్స్యు రష్టౌ స్థితాః
ప్రాగాదౌ ఖగరాడ్బిడాలమృగరాట్ఛ్వాహ్యాఖునాగా శ్శశః,
స్యాత్స్వర్గాద్యది పంచమోఽరి రథ దిగ్వర్గేషు యోని స్త్వియం
ద్వా ద్వౌ దిక్షు విదిక్షు చైక మఖిలం మేషాదిపూర్వాదితః. 285

వ్యా.—క్షేత్రస్యేతి. అకచటతపయశా ఇతి క్షేత్రస్య అష్టౌవర్గాస్స్థితాః ప్రాగాదౌ ప్రాగాద్యష్టదిక్షు క్రమాత్ ఖగరాట్ గరుడః బిడాలో మార్జారః మృగరాట్ సింహః శ్వాశునకః అహిఃసర్పః ఆఖుర్మూషకః నాగో గజః శశః ప్రసిద్ధః ఏతే అష్టవర్గాదీనామధిపాస్స్యుః. స్యాత్ స్వకీయా ద్వర్గా త్పంచమః పంచమవర్గో యది అరిః శత్రుః యస్యనామాక్షరో యద్వర్గః తస్మా త్పంచమవర్గః శత్రురిత్యర్థః. స్వాద్వర్గా త్పంచమవర్గ ఇత్యనేన శేషాశ్శుభా ఇత్యర్థా ల్లభ్యతే. పక్షాంతర మాహ —అథేతి. దిగ్వర్గేషు ఇయంయోని రిత్యుచ్యతే. పూర్వాదితః ప్రాచీమారభ్య అఖిలం మేషాదిద్వాదశరాశయః దిక్షుచతుర్దిక్షు ద్వౌద్వౌరాశీ విదిక్షు ఆగ్నేయాదిషు చతస్సృషు ఏకైకం యోజయేదితిశేషః.

అవ. క్షేత్రార్వణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పంచాశద్వర్ణములలోనుండే, అ, క, చ, ట, త, ప, య, శలనెడి ౮-ది వర్గములకు ప్రాగాదిగా నెనిమిదిదిక్కులు స్థానంబులగును. అట్టివర్గములకు ప్రాగాదిగా గరుడబిడాల సింహశునక సర్పమూషక గజ శశకము లధిపతులు. పురుషునియొక్క నామప్రథమాక్షర మేవర్గమున నుండునో ఆవర్గమునకు పంచమవర్గము శత్రువర్గముగాన నావర్గమునకు స్థానంబగు దిక్కునందు గృహనిర్మాణము కూడదు. పక్షాంతరమున ప్రాగాదీశాన్యమువఱకు మేషాదిద్వాదశరాసులను దిక్కులయందు నొక్కొకరాశియు విదిక్కులయందు రెండేసిగా నునిచిరేని ఇదియె దిగ్వర్గలయందు యోనియని చెప్పఁబడును.

అవ. పూర్వోక్తరాశిచక్రస్య నామరాశి మారభ్య ఫలమాహ.—

ఏకస్మిన్ యది పంచమే చ నవమే స్యా ద్బంధుసంరక్షణో

నాశస్స్యా ద్ద్వితయేచ షష్ఠదశమే చే న్నామరాశ్యాదితః,
తార్తీయే యది సప్తమే పరజనైః పోష్య స్తథైకాదశే
చాతుర్థే చ సఘాతుకో గృహపతిః స్థా య్యష్టమే ద్వాదశే 236

వ్యా.—ఏకస్మిన్నితి నామరాశ్యాదితః యోగృహపతిః తస్య నామరాశిమార భ్య ఏకస్మిన్ నవమే పంచమేచ స్థాయీ యది బంధుసంరక్షకః బంధుజనపోషకస్స్యాత్. ద్వితయే షష్ఠేదశమేచస్థాయీ యది నాశః స్యాత్.స్వస్యైవహానిః తార్తీయే తృతీయస్థానే సప్తమేఏకాదశేచస్థాయీ యదిపరజనైః పోష్యః పరాధీనవృత్తిస్స్యా దిత్యర్థః, చతుర్థమేవ చాతుర్థం తస్మిన్ అష్టమేద్వాదశేచస్థానే స్థాయీ యది తదా ఘాతుకః స్యాత్ పరప్రాణాపహార్తా భవేత్ నామరాశ్యాదిత ఇతి సర్వత్రానుషంగః.

అవ. పూర్వశ్లోకోక్తంబగు రాశిచక్రమునకు నామరాశిమొదలు ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గృహాధిపతి తననామరాశిమొదలు పంచమ నవమరాశిస్థానములైన దిక్కులవాసము చేసిన బంధుపోషకుఁడగును. రెంట నాఱింటపదింట వాసముచేసిన నాశముపొందును. మూఁట నేడింట పదునొక్కంటనుండిన నితరులచే పోషితుఁడగును. నాలుగింట నెనిమిదింట పండ్రెండింటనుండిన నొకనికి హానిగలుగఁజేయుచుండును.

అవ. అథ నామర్క్షాదా కర్తవ్య స్యాహ.—

సంగ్రామవ్యవహారధామనగరగ్రామేషు మంత్రార్పణే
జాతే సత్యపి జన్మభేచ సతతం నామర్క్షజం స్యాత్ఫలమ్,
అజ్ఞాతం జననోడు యస్య ఫలదం నాశ్నామభం తస్య తు
త్రింశద్వత్సరతః పరం ఫలద మి త్యాహుః పరే నామభమ్. 237

వ్యా.—సంగ్రామేతి సంగ్రామవ్యవహారధామనగరగ్రామేషు సంగ్రామోయుద్ధం వ్యవహారః క్రయవిక్రయాదివ్యవహారః ధామ క్షేత్రాద్యణం నగరంపట్టణాద్యణం గ్రామః గ్రామాద్యణం ఏతేషు విషయే మంత్రార్పణే విషయేచ జన్మభేజన్మనక్షత్రేజ్ఞాతేసత్యపి నామర్క్షజమేవఫలంస్యాత్. నామర్క్షమాత్రమేవ సర్వత్రాణాం ద్రష్టవ్యమిత్యర్థః, యస్య జనస్య జననోడుజన్మనక్షత్రమజ్ఞాతం తస్య జనస్య నామభం నామనక్షత్రమేవ ఫలదం స్యాత్. అర్పణాతిరిక్తకార్యే ష్విత్యాద్యాహాః. పరేతు జన్మనక్షత్రేజ్ఞాతేపిత్రింశద్వత్సరాత్పరం త్రింశద్వర్షాదూర్ధ్వంనామభం ఫలద మిత్యాహుః. తన్నసంగచ్ఛతే మానాభావాత్.

అవ. నామనక్షత్రాదులయందుఁ జేయవలయు దానిఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. యుద్ధము, వర్తకము, గృహము, పురము, గ్రామము, మంత్రము నీనికి సర్వణము చూచునపుడు నామనక్షత్రమే ఫలప్రదమగును. అర్వణేతరవిషయమందు ముప్పదివత్సరములకుపైన నామనక్షత్రము ఫలప్రదమని కొన్నిగ్రంథములయందుఁ జెప్పఁబడియుండినను ప్రమాణములేమి నది ఫలప్రదము గానేరదని గ్రంథకర్తయభిప్రాయము.

అవ. అథ గృహభూమే రున్నతిగంధరూపరసానాం ఫలమాహ —

ఈషత్పశ్చిమదక్షిణోన్నతమహీ లక్ష్మీప్రదా నేతరా
సమ్యగ్గంధసమన్వితా కనకదా దుర్గంధయుక్తార్తిదా,
క్షేత్రం శ్వేత మథాల్పరక్త మఖిలం పీతంచ కృష్ణం క్రమా
ద్విప్రాదే ర్మధురం భవేచ్చ కటుకం తిక్తం కషాయం శుభమ్.288

వ్యా.—ఈష దితి. ఈషత్పశ్చిమదక్షిణోన్నతమహీ ఈష త్కించిన్మాత్రం పశ్చిమదక్షిణయోర్భాగే ఉన్నతా మహీ భూమిః లక్ష్మీప్రదా ఐశ్వర్యప్రదా నేతరా ప్రాగుత్తరోన్నతా పశ్చిమదక్షిణభాగే నిమ్నా చ మహీ అలక్ష్మీప్రదా. సమ్యగ్గంధసమన్వితా సుగంధయుక్తా మహీ కనకదా స్వర్ణప్రదా. దుర్గంధయుక్తా తు ఆర్తిదా పీడాకరీ. విప్రస్య శ్వేతం క్షేత్రం క్షత్రియస్యాల్పరక్తం ఈషద్రక్తం వైశ్యస్యాఖిలం పీతం అత్యంతపీతవర్ణం క్షేత్రం శూద్రస్య కృష్ణం క్షేత్రం శుభం శుభఫలదం భవతి క్రమాద్విప్రాదేః క్షేత్రం మధురం తత్రస్థితమృత్భక్షణేన మధురం భవేద్యది విప్రస్య కటుకం యది క్షత్రియస్య తిక్తం వైశ్యస్య కషాయం లవణసమం యది శూద్రస్య శుభం భవేత్

అవ. గృహభూమియొక్క యున్నతరూపగంధరసములకు ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గృహముకట్టెడుభూమి పశ్చిమదక్షిణభాగములందించుక మిట్టయియుండిన గృహపతికి భాగ్యముగలుగఁజేయును. అటుగాకున్న దారిద్ర్యప్రదమగును మంచివాసనతోఁ గూడియుండిన స్వర్ణమునిచ్చును. దుర్వాసనాయుక్తమైన పీడాకరము. తెలుపువర్ణము గల్గి తియ్యనయి యున్న బ్రాహ్మణులకును, ఇంచుక యెఱ్ఱనయి కారముగలదై యున్న రాజులకును, పచ్చనివర్ణముగలిగి చేదై యున్న వైశ్యులకును, నల్లనివర్ణము గలిగి యుప్పుగానున్న శూద్రులకును శుభప్రదమగును.

అవ. అథ గర్తే మృజ్జలపూరణయోః ఫల మాహ.—

ఖాత్వా గర్తమరత్నిమాత్ర మథ తాం మృత్స్నాం పునఃపూరయే
న్న్యూనా హానికరా సమా తు సమదా వృద్ధిస్తు వృద్ధిప్రదా,
తోయం రాత్రిముఖే ప్రపూర్య ఖననే తత్రైవ హిత్వా మృదం
తత్ప్రాత స్సుఖదం జలం త్వనశనం పంకో రజో మృత్యుకృత్.

వ్యా.—ఖాత్వేతి అరత్నిమాత్రం చతుర్వింశత్యంగుళిమానం గర్తం బిలం ఖాత్వా ఖనిత్వా ఖనేరుదిత్వాత్ క్త్వాప్రత్యయస్య ఇడ్వికల్పేన ఆత్వం. తామేవ మృత్స్నాం మృత్తికాం పునః పూరయేత్ ఏవం పూరితో యాం సత్యాం సా మృత్తికా న్యూనా అసంపూర్ణా చేత్ హానికరా సమా తుల్యా చేత్సమదా సమఫలదా వృద్ధిస్తు గర్తస్య అధికా చేత్ వృద్ధిదా కించ తత్రైవ ఖననే గర్తే మృదం మృత్తికాం హిత్వా అపసార్య అథ రాత్రిముఖే సాయంకాలే తోయం జలం ప్రపూర్య తజ్జలం ప్రాతర్ద్రష్టవ్యం జలమస్తి చే త్సుఖదం పంకో యది నిరశనం దారిద్ర్యం కుర్యాత్ రజః ధూళిశ్చేత్ మృత్యుకృద్భవేత్, గృహపతేరితి శేషః

అవ. పల్లమున మృజ్జలములనింపుటకు ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. పిడితక్కువ మూరెడుపల్లమును త్రవ్వి యాపల్లమును దానిమట్టిచే పూడ్చినమన్ను తక్కువయయ్యెనేని కీడుగలుగఁజేయును. సరియైన సమఫలమునిచ్చును అధికమయ్యెనేని వృద్ధిఁగలుగజేయును. ఆపల్లముననే ముందునాటిసాయంకాలమున జలముపోసి మఱునాఁడుదయమునఁజూడఁగా నుదకముండెనేని సుఖప్రదమగు నడుసుగానుండిన నన్నము బెల్లముగఁజేయు. దుమ్ముగానుండిన మృత్యుప్రదమగును.

అవ. జలగతికూపఖననయో ర్దిఙ్నిర్ణయ మాహ.—

అన్యక్షేత్రజలం స్వధామగమనం హానిశ్చ కోలాహలః
ప్రాగీశాన్యకుబేరదేశగళితం స్వక్షేత్రతోయం శుభమ్,
సౌమ్యప్రాగ్జలధీశకూపఖననం కర్తుశ్చ లక్ష్మీప్రదం
పాషాణాదిలభే త్సుఖంచ ఖననే స్యాదస్థిలాభో మృతిః. 240

వ్యా.—అన్యక్షేత్రేతి. అన్యక్షేత్రజలం పరగృహోదకం స్వధామగమనం స్వగృహాగమనం భవేద్యది హానిః కోలాహలో యుద్ధంచ స్యాత్ స్వక్షేత్రతోయం స్వగృహోదకం ప్రాగీశాన్యకుబేరదేశగళితం ప్రాగీశాన్యోదీచీషు గళితంచే చ్ఛుభం అన్యత్ర గళితంచే దశుభమిత్యర్థా ల్లభ్యతే. సౌమ్యప్రాగ్జలధీశకూపఖననం సౌమ్యముదీచీ

ప్రాక్పూర్వాఞ్చధిశః, పతీచీతీశాపీశాను దిక్షుకూపఖననంచేత్ కర్తుః గృహపతేః లక్ష్మీప్రదం చకారః పాదపూరణార్థకః ఖననేకూపఖననే సతి పాషాణాదిలభేద్యది శుభం అస్థిలాభోయది మృతిర్భవేత్.

అవ. ఉదకము బైటపోవుటకును, బావిత్రవ్వుటకు, దిఙ్నిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ఇతరుల యింటియుదకము తనయింటికివచ్చునటుల నుండెనేని హానియుఁ గలహముఁ గలుగును. తనయింటినీళ్లు ప్రాగీశాన్యకుబేరదిక్కులకుఁ బోవుట శుభకరమగును తనయింటికి ప్రాక్పశ్చిమోత్తరదిక్కులయందు బావి త్రవ్వెనేని గృహపతికి లక్ష్మీకరంబగు నట్లు త్రవ్వఁబడినబావియందు పాషాణాదు లుండెనేని శుభమగు నెముక లుండెనేని మృత్యుప్రదమగును.

అవ. గృహకర్ణికాచక్రలక్షణమాహ —

చక్రం స్యాద్గృహకర్ణికాహ్వయ మిదం సంలిఖ్య లింగత్రయం
రేఖా స్తత్ర చతస్ర ఏవ విలిఖే త్తిర్యక్చ దస్రాదితః,
ఏకైకస్య హి తారకా నవ నవ ప్రాగ్లింగవామాధరా
దూర్ధ్వస్థా అపి చోర్ధ్వగా శ్శుభఫలా నింద్యా స్త్వధోదేశగాః.

వ్యా.—చక్రమితి. లింగత్రయం లింగాకారరేఖాత్రయం, సంలిఖ్య తత్ర లింగత్రయ ఏవ చతస్రోరేఖా స్తిర్యగ్విలిఖేద్యది ఇదమేవగృహకర్ణికాహ్వయం గృహకర్ణికాఖ్యంచక్రం భవతి చక్రస్యఫలం దర్శయతి-ప్రాక్ప్రథమతః లింగవామాధరాత్ లింగస్య వామభాగం తస్యాధరమధోభాగః తస్మా త్తదారభ్య, ఏకైకస్య లింగస్య, దస్రాదితః అశ్విన్యాదితః, నవనవతారకాః లిఖేత్ ఏవంలిఖితేయా ఊర్ధ్వస్థా లింగత్రయోపరిస్థాః ఊర్ధ్వగా అపియాశ్చోర్ధ్వగతాశ్చ తాస్తారకాః శుభఫలదాః కర్తుః శుభఫలదాభవంతి. అధోదేశగాస్తు లింగత్రయస్యాధః ప్రదేశగతాస్తు, నింద్యాః అశుభఫలదాః.

అవ. గృహకర్ణికాచక్రలక్షణమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. నిడుపుగ మూఁడు లింగాకారరేఖలువ్రాసి దానిపై నాలుగడ్డగీట్లుగీచి యందు నెడమప్రక్క నున్న లింగమున కెడమపార్శ్వమున నున్న క్రిందియడ్డగీటుమొదలొక్కొక్కగీతకు నశ్విని మొదలొక్కొక్క నక్షత్రము వరుసవ్రాయవలయు నవఁగా లింగమునకు నెడమప్రక్కర నక్షత్రములు శిరస్సునఁ గుడిప్రక్కర నక్షత్రము లీతీరున వ్రతిలింగ

మునకు వ్రాయఁగ నగ్నిలింగములశిరంబున నున్న నక్షత్రములు ఎడమ ప్రక్కనున్న ర నక్షత్రములు స్తంభ ప్రతిష్ఠ మొదలగు కార్యములవిష యమై శుభకరంబులగు లింగమునకుఁ గుడిప్రక్కనున్న నక్షత్రము లశుభకరంబు లగు ననుట. అశ్విన్యాదినక్షత్రములలో నీచక్రమందు శ్రేష్ఠములుగా నేర్పడెడునక్షత్రముల దెలిసికొనుటకు నాయానక్షత్ర జ్ఞాపకంబులగు సంఖ్యలు వ్రాయఁబడియున్నవి ౧, ౨, ౩, ౪, ౫, ౧౦, ౧౧, ౧౨, ౧౩, ౧౪, ౧౯, ౨౦, ౨౧, ౨౨, ౨౩ ఈసంఖ్యగల నక్ష త్రములు శుభకరంబు లని ముఖ్యాభిప్రాయము.

అవ. గృహకర్ణికాచక్రే ఏకతిర్యగ్రేఖాగతగ్రహాయుక్తచంద్ర ఫలమాహ —

రేఖాయాం చ తిరశ్చి తత్ర గృహిణః స్తంభ ప్రతిష్ఠాగమే
సూర్యే ణాగ్నిభయం కుజేన సహితో మృత్యుం బుధేనాఽమయమ్,
దౌర్భాగ్యం గురుణా సితేన కలహం మందేన చోరాగమం
దారిద్ర్యం తమసా ధ్వజేన చలనం కుర్యా చ్ఛశీ తద్గృహే. 242

వ్యా.—రేఖాయా మితి. శశీ చంద్రః స్తంభప్రతిష్ఠాగమే యద్గృహ స్తంభ ప్రతిష్ఠాకాలే తిరశ్చి రేఖాయాం సూర్యేణ సహితో యది తద్గృహే విద్యమానస్య గృహిణో యజమానస్య తత్ర తదా అగ్నిభయం కుజేన సహితో యది మృత్యుం మత ఆభయం బుధేన ఆమయం రోగం గురుణా దౌర్భాగ్యం సితేన శుక్రేణ కలహం మం దేన చోరాగమం తమసా రాహుణా దారిద్ర్యమ్.'తమ స్తు రాహు స్స్వర్భాను' రిత్య మరః. ధ్వజేన కేతునా చలనం స్థానచలనం కుర్యాత్.

అవ. స్తంభప్రతిష్ఠాకాలమున గృహకర్ణికాచక్రమునందు చం ద్రుఁడున్ననక్షత్రము తిర్యగ్రేఖయందుఁ జేరి యానక్షత్రమునగాని అతి ర్యగ్రేఖయందుఁగల యితరనక్షత్రములయందుఁగాని సూర్యుఁడు మొ దలగుగ్రహంబు లుండునేని వానికి ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. చంద్రునితోడ సూర్యుఁడు, కుజుఁడు, బుధుఁడు, గురువు, శుక్రుఁడు,శని, రాహువు, కేతువు వీరలు చేరిరేని వరుసగ అగ్ని, మృత్యు రోగ దౌర్భాగ్య కలహ చోర దారిద్ర్య స్థానచలన భయంబులు గలు గుఁగాన చంద్రునితో నేగ్రహంబును జేరియుండఁగూడదు.

అవ. క్షేత్రస్య నవవర్గగణితక్రమ మాహ.—

ఆయామేన విశాలమేవ గుణయేత్ క్షేత్రీకృతం య త్పదం
నాగార్కైః స్వ మృణం భవేత్త్రికరిభి ర్వారో ఽఙ్కశైలై ర్దినమ్,
షట్త్రింశేన భ మష్టభై ర్నవగజై రాయో ఽఙ్కఖార్కై ర్వయ
స్త్వంశ ష్షణ్ణవభి స్తదేవ విభజే దాయు ర్గజై ర్దిక్పతిః. 248

వ్యా —ఆయామే నేతి. ఆయామేన గృహభూదైర్ఘ్యేణ విశాలం గృహభూవి స్తారం గుణయేత్. ఇత్థం సంగుణ్య యత్ క్షేత్రీకృతం భవతి తత్పదం క్షేత్రీకృతప దమేవ నాగార్కైః నాగై రష్టభి ర్గుణిత్వా అర్కైః ద్వాదశభి ర్విభక్తే సతి య చ్ఛిష్టం తత్ స్వం ధనం భవతి. పున స్తత్పదమేవ త్రికరిభిః త్రిభిః సంగుణ్య కరిభిః అష్టభి ర్విభక్తే సతి శిష్టం ఋణం భవతి పున స్తత్పదమేవ అంకశైలైః నవభిః సంగుణ్య సప్తభిః హృతే సతి శిష్టం వారో భవతి పున స్తత్పదమేవ షట్త్రింశేన షడ్భిః సంగుణ్య త్రింశ త్సంఖ్యయా హృతే సతి శిష్టం దినం దివసో భవతి. పున స్తత్పదమేవ అష్టభైః అష్టభి స్సంగుణ్య భైః సప్తవింశతిభిః హృతే సతి శిష్టం భం నక్షత్రం భవతి. పున స్తత్పదమేవ నవగజైః నవభిః సంగుణ్య గజైః అష్టభిః హృతే సతి శిష్టం ఆయః. తత్పదం అంకఖార్కైః అంకై ర్నవభిః సంగుణ్య ఖార్కైః వింశత్యుత్తరశతేన హృతే సతి శిష్టం వయో భవతి. తత్పదమేవ షణ్ణవభిః షడ్భి స్సంగుణ్య నవభిః హృతే సతి శిష్ట మంశః తదేవ పూర్వాగతమేవా ఽఽయుః గజై రష్టభి ర్విభక్తే యది దిక్పతి రింద్రాదిదిగీశో భవతి.

అవ. గృహముగట్టెడు స్థలములకు ధనము ఋణము వారము దినము నక్షత్రము ఆయము ఆయుస్సు అంశము దిక్పతులనెడు నవవర్గ గణితక్రమమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. గృహముగట్టెడు ప్రదేశముయొక్క నిడువును గొలిచి ఏర్పడినసంఖ్యచే వెడల్పుసంఖ్యను గుణింప నాసంఖ్యకు క్షేత్రీకృతపదమనునామంబగును. అట్టిక్షేత్రీకృతపదసంఖ్యను ముందువ్రాయఁగలసంఖ్యలచేఁదొమ్మిదిమాఱులు గుణించి తొమ్మిదిమాఱులుభాగహారింపఁగా మిగిలినసంఖ్యలు ముందుఁజెప్పిన ధనఋణాదినవవర్గులగునట్లు వర్గజ్ఞాపకములకై పైనవ్రాయఁబోవుసంఖ్యలలో మొదటియంకెగుణకమనియు, రెండవయంకె హారణమనియు దెలిసికొని గుణించిరేని నవవర్గగణిత మేర్పడును. గుణ ౮, హార ౧౨, ధనం. ౩, ౮, ఋ. ౯, ౭, వార ౬, ౩౦, ది ౮, ౨౭, న. ౯, ౮, ఆ. ౯, ౧౨౦, వయస్సు, ౬, ౯ అంశము మరల

వయస్సంఖ్యను ౮-టఁ భాగహరింపఁగా శేషము దిక్పతియని యెఱుంగ వలయు ననుట.

అవ. పూర్వోక్తధనాదీనాం ప్రత్యేకఫలా న్యాహ.—

క్షేత్రే పూర్వపదం పునశ్చ గుణయే న్నాగాదివాక్యాద్యయా
తద్వాక్యాంతిమసంఖ్యయైవ విభజే ద్ద్విత్ర్యాది శేషై ర్లభేత్,
కర్తుశ్చే దధికం ధనం శుభ మృణా ద్య ద్యల్ప మర్థో౽శుభం
యద్యాయో విషమ శ్శుభ శ్శుభఫలా వారా శ్శుభానాం యది.

వ్యా —క్షేత్ర ఇతి. క్షేత్రే గృహభూమౌ పూర్వపదం ఆయామేవ విశాలగుణితం పదం నాగాదివాక్యాద్యయా నాగాదివాక్యే ఆద్యయా ప్రథమసంఖ్యయా పునశ్చ గుణయేత్. తద్వాక్యాంతిమసంఖ్యయా నాగాదివాక్యే అంతిమసంఖ్యయైవ విభజేత్. అయమర్థః, పూర్వపద మష్టభిః సంగుణ్య ద్వాదశభి ర్విభజేత్. ఏవం సర్వత్రోహ్యం. తథాచ సతి శేషైః ద్విత్ర్యాది ధనఋణాదికం లభేత్. ధనమృణాత్ అధికంచేత్ కర్తుః గృహపతేః శుభం, ఋణాదర్థః అల్పంయది అశుభం. ఆయః విషమశ్చే చ్ఛుభః సమశ్చే దశుభ ఇత్యర్థాల్లభ్యతే శుభానాం శుభగ్రహాణాం సంబంధినో వారా శ్శుభఫలా శ్శుభఫలదా భవంతి.

అవ. పూర్వశ్లోకమునఁ జెప్పిన ధనఋణాదులకు ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఉక్తక్రమంబుగ గుణకభాగహారములు చూడఁగ ధనసంఖ్యకంటె నెక్కువాయెనేని గృహపతికి శుభమగు. తక్కువాయెనేని యశుభమగు. ఆయసంఖ్య బేసిగనున్న శుభమగు. శుభగ్రహవారములు శుభకరంబులగును.

అవ. క్రమప్రాప్తస్య గణితాగతనక్షత్రస్య ఫల మాహ.—

అత్ర్క్షా ద్గృహభాంతమేవ గణయే ద్యద్వచ్చ తారాబలం
చాత్ర్క్షం గృహభం యదేవ మశుభం తార్తీయభం స్వత్రయః,
దుఃఖం స్యాద్వ్యది పంచమం నిధనదం కర్తుర్భవే త్సప్తమం
క్షేత్రే పుత్రకరా స్సదా గృహపతే రే వేతరా స్తారకాః. 245

వ్యా:—అత్ర్క్షా దితి. తారాబలం యద్వత్ తారాబలే యథా అత్ర్క్షమారభ్య నిత్యనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్ తద్వ దాత్ర్క్షాత్ స్వజన్మనక్షత్ర మారభ్య గృహభాంతం గణితాగత గృహనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. ఏవంచ సతి అత్ర్క్షం గృహభం

గేహనక్షత్రంచ ఏకం యది గృహపతేః అశుభం తార్తీయకం అర్థాత్ గృహనక్షత్రం తృతీయం యది స్వక్షయః స్వస్య గృహపతేః క్షయః నాశః స్యాత్. పంచమంయది దుఃఖప్రాప్త్యర్థే. సప్తమం చేత్ కర్తుః నిధనదం మరణప్రదం స్యాత్. ఇతరాః తృతీయ పంచమసప్తమాతిరిక్తాస్తారకాస్తు క్షేత్రే గృహభూమౌ గృహపతేః పుత్రకరాః సంతానకరా భవంతి

అవ. ఉక్తగణితక్రమంబున వచ్చిన గృహనక్షత్రఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. తనజన్మనక్షత్రము మొదలు గృహనక్షత్రమువఱకు లెక్కబెట్టి యాసంఖ్యను తొమ్మిదిచే భాగహరింపఁగాఁ దననక్షత్రము గృహనక్షత్ర మేకమాయెనేని యశుభకరంబు. జన్మనక్షత్రమునకు గృహనక్షత్రము మూఁడవది ఐదవది ఏడవది యాయెనేని వరుసగ నాశనము దుఃఖము మరణము గలుగు. నాలుగు ఆఱు ఎనిమిది తొమ్మిదిసంఖ్యలదైన క్షేమపుత్రకరంబు లగును.

అవ. రాశ్యంతగణనాఫల మాహ. —

రాశ్యంతం గణయే ద్గృహస్య గృహిణో రాశ్యాది త త్తత్ఫలం
నిస్సంతానకరం త్రికోణనిలయం ద్విర్ద్వాదశోఽనర్థకృత్,
షష్ఠాష్టాఖ్యగృహం సదా కలహదం చాన్యే శుభా రాశయో
దంపత్యోరపి య త్ఫలం పరిణయే కర్తు ర్గృహే త త్ఫలమ్. 246

వ్యా. — రాశ్యంత మితి. గృహిణో యజమానస్య రాశ్యాది జన్మరాశి మారభ్య గృహస్య రాశ్యంతం గణయేత్ ఏవంవసతి త్రికోణనిలయం గృహిణః రాశేఃపంచమం నవమంచేత్ నిస్సంతానకరం ద్విర్ద్వాదశః గృహిణో రాశేః ద్వితీయో ద్వాదశ శ్చ అనర్థకృత్. షష్ఠాష్టాఖ్యగృహం షష్ఠగృహ మష్టమగృహం చకలహదం అన్యే ఉక్తాతిరిక్తాఃరాశయః శుభాః. కింబహునా పరిణయే వివాహే దంపత్యో ర్యద్యత్ఫల ముక్తం తత్ఫలం త త్తత్ఫలం కర్తుః యజమానస్య గృహే గృహవిషయేఽపి ద్రష్టవ్య మిత్యర్థః.

అవ. గృహరాశ్యంతగణనకు ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. యజమానునియొక్క జన్మరాశిమొదలు గృహరాశివఱకు గణనచేయఁగా గృహపతిరాశికి గృహరాశి అయిదవది, తొమ్మిదవదిగానున్న నిస్సంతానకరంబగు. ౨-వది ౧౨-వదిగానున్న పీడాకరంబగు. ౬-వది ౮-వదిగానున్న కలహప్రదమగు. శేషంబులుశుభకరంబులగు.

మఱియు వివాహవిషయమై దంపతులకుఁ జెప్పఁబడియున్న ఫలంబుల న్నియు నిచట గృహవిషయమై యూహ్యంబు లగును.

అవ. గణితాగతదివసాంశానాం క్రమా త్ఫలా న్యాహ —

రిక్తా శ్శూన్యకరా అమా నిధనదా మాసాది రా ర్తిప్రదా
తచ్ఛేషా స్తిథయ శ్శుభా గృహపతే రంశస్య చేదం ఫలమ్,
నాశో వృద్ధికర శ్శుభ శ్చ నిలయే దాహో మృతి స్తస్కరః
పుత్రో గోధన మిష్టపుష్టి రనిశం గేహే నవాంశాః క్రమాత్. 247

వ్యా —రిక్తా ఇతి రిక్తా రిక్తతిథయః గృహపతేః శూన్యకరా నాశప్రదా భవంతి అమా అమావాస్యా నిధనదా మరణప్రదా మాసాదిః శుక్లప్రతిపత్ ఆర్తిప్ర దా పీడాకరీ తచ్ఛేషాః ఉక్తాతిరిక్తా స్తిథయః శుభాః, గృహపతే రంశస్య ఇదం వక్ష్య మాణం ఫలం జ్ఞాతవ్యం. గేహే గృహవిషయే ప్రథమనవాంశో నాశః నాశకరః ద్వి తీయో వృద్ధికరః తృతీయ శ్శుభో లక్ష్మీప్రదః చతుర్థో దాహః దహనదః పంచమో మృతిః మృతికరః షష్ఠ స్తస్కరః చోరభయదః సప్తమః పుత్రః పుత్రప్రదః అష్టమో గోధనం పశుధనకరః నవమః ఇష్టపుష్టిః మనోరథసిద్ధికరః. నవాంశాః క్రమాత్ ఉక్త రీత్యా అనిశం సతతం నిలయే గేహే ఉక్తఫలదా భవంతీ త్యర్థః.

అవ. పూర్వోక్తగణితక్రమమున నేర్పడినదివసమునకును అంశ మునకును ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. గణితము చేయఁగా శుక్ల పాడ్యమియైన గృహపతికిఁబీడయు, రిక్తతిథులైన మరణము, అమావాస్యయైన మృతియుఁ గలుగును. శేషించినతిథులన్నియు శుభకరము లగును. మఱియు గృహపతినవాంశ మునకు గృహనవాంశము మొదటిదిగానున్న యశుభకరంబును, ౨-వది గానున్న వృద్ధియు, ౩- వదిగానున్న సంపదయు, ౪ - వదిగానున్న గృహ దహనము, ౫ - వదిగానున్న మరణము, ౬-వదిగానున్న చోరభయము, ౭-వదిగానున్న పుత్రప్రదము, ౮-వదిగానున్న పశుధనప్రదము, ౯- వది గానున్న నిష్టసిద్ధికరంబు నగును.

అవ. గణితాగతాయుషః దిక్పతీనాంచ ఫల మాహ.—

ఆయు ష్షష్ట్యధికం శుభం గృహపతే ర్హీనం తు హానిప్రదం
సౌభాగ్యం సురరా ర్గృహస్య దహనం వహ్ని ర్యమో౽సుజ్ఞశమ్,
రక్షః శ్శత్రుభయం పశుం జలపతిః కుర్యా న్మరు చ్చంచలం

ధాన్యం యక్షపతిశ్శివ శ్శివ మిదం స్యాద్దిక్పతీనాం ఫలమ్. 248

వ్యా — ఆయురితి. ఆయుః గణితాగతాయుః షష్ట్యధికంచేత్ గృహపతే ర్యజమానస్య శుభం భవేత్. హీనం షష్టిసంఖ్యాన్యూనంచేత్ హానిప్రద మితి. అథ దిక్పతీనాంఫలం సురరాట్ ఇంద్రశ్చేత్ గృహపతే స్సౌభాగ్యం వహ్నిశ్చే ద్గృహస్య దహనం యమస్తు అమంగళం కరోతి నిర్ఋతిః 'నైఋతో యాతురక్షసీ' ఇత్యమరః. శత్రుభయం జలపతిర్వరుణః 'యాదసాం పతి రప్పతి' రిత్యమరః పశుం గోలాభం మరుద్వాయుః చంచలం స్థానచలనం యక్షపతిః కుబేరో ధాన్యం శివః ఈశాన్యః శివం మంగళం కుర్యాత్. 'శ్వశ్శ్రేయసం శివం భద్రం కల్యాణం మంగళం శుభ' మిత్యమరః. ఇద మేవ దిక్పతీనాం ఫలం స్యాత్.

అవ. ఆయుర్దిక్పతులకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గణితముఁ జేయ నేర్పడిన ఆయువుయొక్క సంఖ్య ౬౦ యింటికి హెచ్చుగానుండునేని గృహపతికి శుభకరంబగును ౬౦ యింటికి తక్కువగా నుండెనేని హానికరం బగు గణితమువలన నేర్పడిన ఇంద్రాద్యష్టదిక్పతులు వరుసగ సౌభాగ్యము, గృహదహనము, అశుభము, శత్రుభయము, పశులాభము, స్థానచలనము, ధాన్యము, శుభము ఈయష్టవిధఫలములఁ గలుగఁజేయుదురు.

అవ. అథ చైత్రాదిమాసానాం క్రమా త్ఫల మాహ —

చైత్రాద్యాః క్రమశ శ్శుభం బహుధనం మృత్యుం చ గోనాశనం
గోలాభం సుతనాశనం త్వనశనం సంపూర్ణసౌఖ్యం సదా,
ధాన్యం వహ్నిభయం జయం బహుసుఖం స్తంభప్రతిష్ఠాగమే
కుర్యు స్తద్గృహిణ శ్శుభోఽ ప్యశుభకృ న్మాసో మలాఖ్యో యది.

వ్యా — చైత్రాద్య ఇతి. చైత్రాద్యాః చైత్రాదిద్వాదశమాసాః స్తంభప్రతిష్ఠాగమే స్తంభప్రతిష్ఠాకాలే క్రమశః తత్తత్ఫలాని కుర్యు రితి సంబంధః. యథా చైత్రమాస శ్శుభం వైశాఖో బహుధనం జ్యేష్ఠో మృత్యుం ఆషాఢో గోనాశనం శ్రావణో గోలాభం భాద్రపద స్సుతనాశనం ఆశ్వయుజః అనశన మన్నాభావం కార్తిక స్సంపూర్ణసౌఖ్యం మార్గశీర్షో ధాన్యం పౌషః వహ్నిభయం మాఘో జయం ఫాల్గునో బహుసుఖ మితి శుభోపి మలాఖ్యో మాసః అధికమాసో యది తద్గృహిణః తద్గృహపతే రశుభకృద్భవతి

అవ. చైత్రాదిద్వాదశమాసములకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చైత్రమాసము మొదలు ఫాల్గునమాసమువఱకు ౧౨ మాసములలో గృహమునకు స్తంభప్రతిష్ఠఁ జేసిరేని క్రమముగ శుభము అధికధనము మరణము పశునాశము పశులాభము పుత్రనాశము అశ

నాశాభావము సంపూర్ణసుఖము ధాన్యము అగ్నిభయముజయము బహుసౌఖ్యము ఈద్వాదశవిధఫలములు గలుగుననియు ఈ మాసములలో నధికమాసము శుభకరంబైన మాసముగానుండెనేని నదియు నశుభకరంబు

అవ. చరరాశ్యాదిగతసూర్యఫల మాహ —

తిగ్మాంశు శ్చరరాశిగః స్థిరగతో వాప్యర్థకృ త్సర్వదా
మృత్యు స్స్యా ద్ద్విశరీరగో గృహపతేః స్తంభ ప్రతిష్ఠాగమే,
వారా వారదినేశయో రనలదా క్షీణ శ్శశీ శోకకృ
త్పూర్ణః పుత్రకృ దర్థదా గురుభృగూ జ్ఞః స్థైర్యకృ ద్భానుజః.

వ్యా.—తిగ్మాంశు రితి. తిగ్మాంశుః సూర్యః చరరాశిగో వా స్థిరరాశిగతః స్థిరరాశిగో వా సర్వదా అర్థకృ ద్భవతి. స్తంభప్రతిష్ఠాగమే స్తంభప్రతిష్ఠాకాలే సూర్యో ద్విశరీరగః ద్విస్వభావరాశిగత శ్చేత్ గృహపతేః మృత్యుః స్యాత్. అథ వారఫల మాహ.—ఆరదినేశయోః ఆరో౽ంగారకః దినేశః సూర్యః తయో ర్వారౌ కుజభానువాసరౌ అనలదౌ ఏతద్వారద్వయే స్తంభప్రతిష్ఠా చేత్ తద్గృహం దగ్ధం భవే దిత్యర్థః. క్షీణః శశీ క్షీణేందువార ఇత్యర్థః శోకకృత్ పూర్ణః చంద్రః పూర్ణేందువాసరః పుత్రకృత్ గురుభృగూ గురుశుక్రవారౌ సంపత్కరౌ. జ్ఞః బుధవాసరః భానుజః శనివాసరశ్చ స్థైర్యకృత్. చిరకాలస్థితికారణా విత్యర్థః.

అవ. చరరాశ్యాదిగతసూర్యఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. గృహమునకు స్తంభప్రతిష్ఠఁ జేయు సమయమున సూర్యుఁడు చరస్థిరనామాంకితములగు లగ్నములయందున్న ధనప్రదుఁడగు ద్విస్వభావలగ్నగతుండై యున్న గృహపతికి మృత్యుకరుఁడగు. భానువంగారకవారములయందు స్తంభప్రతిష్ఠచేయఁబడిన గృహ మగ్నిదగ్ధమగు. క్షీణచంద్రవారము దుఃఖప్రదమగు. పూర్ణేందువారము సుపుత్రప్రదమగు. గురుభృగువారము లు సంపత్కరంబు లగు. బుధశనివారములు స్థిరకరంబు లగును.

అవ. అథ లగ్నఫలా న్యాహ —

సూర్యాంగారకలగ్నవర్గరహితం సర్వం స్థిరం శోభనం
లగ్నం హా ద్విశరీర మత్ర గృహిణో లగ్నం చరం చంచలమ్,
సూర్యాంగారకలగ్న మప్యథ శుభం సౌమ్యగ్రహై స్సంయుతం

సౌమ్యై ర్వా యది వీక్షితం సుబలిభిః క్రూరా స్త్రిషష్ఠాయగాః. 251

వ్యా — సూర్యేతి. సూర్యాంగారకలగ్నం వర్గసహితం సూర్యాంగారకయోః లగ్నే సింహవృశ్చికే తయో ర్వర్గం షడ్వర్గంచ తాభ్యాం సహితం సర్వం స్థిరం శోభనం కించ ద్విశరీరం ద్విస్వభావమపి లగ్నం గృహిణః అత్ర స్తంభప్రతిష్ఠాయాం శుభం. చరలగ్నంచేత్ చంచలం చలనప్రదంభవేత్. అథవా సూర్యాంగారకలగ్నం సింహవృశ్చికమపి సౌమ్యగ్రహై స్సంయుతం యుక్తంచే చ్ఛుభం అథవా సుబలిభిః అధికబలయుక్తై స్సౌమ్యైః శుభగ్రహైః వీక్షితందృష్టంవా యది శుభం. అథవా క్రూరాః పాపగ్రహాః త్రిషష్ఠాయగాః లగ్నాత్ త్రిషష్ఠైకాదశస్థానగతా యది తదావా సూర్యాంగారకలగ్నం శుభం భవతి.

అవ. లగ్నఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

తా. సింహవృశ్చికలగ్నములను వానిషడ్వర్గములుంగాక తక్కిన స్థిరలగ్నములును ద్విస్వభావలగ్నంబులును స్తంభప్రతిష్ఠకు శుభకరంబు లగును చరలగ్నము చాంచల్యము నిచ్చు. మఱియు నిషిద్ధములైన సింహవృశ్చికములు శుభగ్రహయుక్తములై యున్నను అధికబలయుక్తములగు శుభగ్రహములచేఁ జూడఁబడుచున్నను పాపగ్రహములు ౩, ౬, ౧౧ ఈస్థానములయం దుండినపు డీలగ్నములు శుభకరంబు లగును

అవ. అథ నక్షత్రాణాం తిర్యగధఊర్ధ్వముఖత్వం దర్శయం స్తేషాం తత్ర ప్రతివినియోగ మాహ —

పౌష్ణాదిత్యకరత్రయాశ్విశశభృన్మిత్రద్వయాఖ్యా శ్శుభాః
స్యు స్తిర్యఙ్ముఖతారకా గృహవిధౌ ముఖ్యా న వాధోముఖాః,
కూపాదౌ తు పితృద్విదైవదహనాహ్యగ్నిత్రిపూర్వాంతకా
శ్శేషా స్త్వూర్ధ్వముఖాభిధా ఇహ శుభా వృక్షాదిసంస్థాపనే. 252

వ్యా — పౌష్ణేతి. పౌష్ణాదిత్యకరత్రయాశ్విశశభృన్మిత్రద్వయాఖ్యాః రేవతీపునర్వసూహస్తచిత్రాస్వాత్యశ్విని మృగశిరానూరాధా జ్యేష్ఠాఖ్యాః నవ తిర్యఙ్ముఖతారకాః గృహవిధౌ స్తంభప్రతిష్ఠాయాం శుభా స్స్యుః. పితృద్విదైవదహనాహ్యగ్నిత్రిపూర్వాంతకాః మఘావిశాఖామూలాశ్లేషాకృత్తికాపూర్వఫల్గునీపూర్వాషాఢాపూర్వాభాద్రాభరణ్యః నవాధోముఖా స్తారకాః కూపాదౌ కూపవాపీతటాకాదిఖననకర్మణి ముఖ్యాః. శేషాస్తు పుష్యార్ద్రాశ్రవణోత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రాశతభిషగ్రోహిణీధనిష్ఠాః నవోర్ధ్వముఖాభిధా స్తారకాః వృక్షాదిసంస్థాపనే శుభాః.

అవ. నక్షత్రములకు తిర్యఙ్ముఖాధోముఖోర్ధ్వముఖత్వములను వానికి ఫలములను జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్విని మొదలు రేవతివఱకు నిరువదియేడు నక్షత్రములఁ దెలిసికొనుటకై క్రింద వ్రాయఁబడియున్న నక్షత్రజ్ఞాపకంబులగు సంఖ్యలచేత నాసంఖ్యావాచ్యనక్షత్రములఁ దెలిసికొనవలయు. నక్షత్రజ్ఞాపకంబులగు సంఖ్యలు ౧, ౫, ౭, ౧౩, ౧౪, ౧౫, ౧౭, ౧౮, ౨౭ ఈసంఖ్యావాచ్యంబులగు తిర్యఙ్ముఖనక్షత్రములు స్తంభప్రతిష్ఠకు శుభకరంబులు. ౨. ౩, ౯, ౧౦, ౧౧, ౧౬, ౧౯, ౨౦, ౨౫ ఈ సంఖ్యావాచ్యంబులగు నధోముఖనక్షత్రములు బావులు, గుంటలు, చెఱువులు మొదలైనవానిని త్రవ్వుటకు శ్రేష్ఠములు. ౪, ౬, ౮, ౧౨, ౨౧, ౨౨, ౨౩, ౨౪, ౨౬ ఈసంఖ్యావాచ్యంబులగు నూర్ధ్వముఖనక్షత్రములు ౯-న్ని వనములు పైరులు మొదలైనవానిని స్థాపించునెడల శుభకరంబు లగును.

అవ. పూర్వం సామాన్యేన స్తంభప్రతిష్ఠానక్షత్రాణ్యుక్త్వా ఇదానీం విశేషేణ నిరూపయతి.—

నాసత్యాదితి రేవతీకరగురుశ్రోణత్రయేందూత్తరా
మిత్రత్వష్టృవిధాతృభేషు సుతదా స్తంభప్రతిష్ఠార్థదా,
యన్నిర్మాణగృహేశదేశవివరే స్తంభప్రతిష్ఠాం శుభాం
కృత్వా తద్గృహసంయుతాన్యభవనం కార్యం తథా తద్యుతమ్.

వ్యా.—నాసత్యేతి. నాసత్యః అశ్వినీ అదితిః పునర్వసూ రేవతీ ప్రసిద్ధా కరో హస్తః గురుః పుష్యః శ్రోణత్రయం శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషజః ఇందుః మృగశీర్షం ఉత్తరాత్రయం మిత్ర మనూరాధా త్వష్టా చిత్రా విధాతా రోహిణీ ఏతేషు పంచదశనక్షత్రేషు స్తంభప్రతిష్ఠాసుతదా పుత్రదా అర్థదా సంపత్కరా చ యన్నిర్మాణగృహేశదేశవివరే యత్ నిర్మాణగృహం తస్య ఈశదేశః ఈశాన్యా దిక్ తస్యాం దిశి వివరే గర్తే శుభాం స్తంభప్రతిష్ఠాం కృత్వా తదనంతరం తద్గృహసంయుతాన్యభవనం తద్గృహేణ సంయుతయుక్తం అన్యభవనంగృహాంతరం కార్యం నిర్మాతవ్యం. తథా తద్యుతం గృహాంతరమపి కార్యం ప్రథమగృహస్తంభప్రతిష్ఠాయా మేవ ముఖ్యనక్షత్రాదివిశేషవిచారః. నతు ప్రతిగృహస్యాపీ త్యాశయః.

అవ. పూర్వశ్లోకమందు సామాన్యముగా స్తంభప్రతిష్ఠకు నక్షత్రములఁ జెప్పి మరల విశేషనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అశ్వి, పున, రేవ, హ, పుష్య, శ్ర, ధని, శత, మృ, ఉత్త, ఉషా, ఉభా, అనూ, చి, రో ఈ౧౫ నక్షత్రములు పుత్రకరంబులును సంపత్కరంబులు. ఆ స్తంభమును తాను కట్టఁబోయెడిగృహమున కీశాన్యదిక్కున నొకపల్లము త్రవ్వి అందుఁ బ్రతిష్ఠచేసి పిమ్మట గృహనిర్మాణము చేయవలయును. ఇట్లు నిర్మితమైనగృహముతో మరల నెన్నిగృహములుగాని నిర్మాణముఁ జేయునెడల లగ్నాదివిచారము లనావశ్యకములు.

అథ. వాస్తుపురుషస్థితిక్రమ మాహ.—

మాసేషు క్రమశ స్త్రిషు త్రిషు సదా ప్రాచీనభస్యాదితః
స్వాపా దేయమహీషు వాస్తుపురుష స్తద్వామశాయీ భవేత్,
త్యక్త్వా తచ్చరణేక్షణస్థకకుభౌ తత్పృష్ఠమూర్ధస్థది
క్కాలాస్వేవ వినిక్షిపే త్తదుదరే శంకుం యథోక్తం సుధీః. 254

వ్యా —మాసే ష్వితి వాస్తుపురుషః క్రమశో వక్ష్యమాణప్రకారేణ ప్రాచీనభస్యాదితః, ప్రాచీ మాఽభ్య మాసేషు భాద్రపదమాఽభ్యేత్యర్థః త్రిషు త్రిషు మాసేషు సదా తిష్ఠతి, అయమే వాశయః. ప్రాచ్యాం భాద్రపదాశ్వయుజకార్తికేషు, తతః దక్షిణస్యాం మార్గశీర్షపౌషమాఘేషు, ప్రతీచ్యాం ఫాల్గునచైత్రవైశాఖేషు, ఉదీచ్యాం జ్యేష్ఠాషాఢశ్రావణే ష్వితి స్వాపాదేయమహీషు స్వాపాదేయాః యాం మహ్యః తాసు వామశాయీ వామభాగశాయీ భవేత్, తచ్చరణేక్షణస్థకకుభౌ తస్య వాస్తుపురుషస్య చరణేక్షణస్థే యే కకుభౌ దిశౌ తే 'దిశ స్తు కకుభః కాష్ఠాః' ఇత్యమరః త్యక్త్వా విహాయ తత్పృష్ఠమూర్ధస్థదిక్కాలాసు తస్య వాస్తుపురుషస్య పృష్ఠమూర్ధ్నోః యే దిశౌ స్తః తయో ర్యాః కాలా గృహాః తా స్వేవ తదుదరే తన్మధ్యభాగ ఏవ సుధీ ర్విద్వాన్ యథోక్తం శాస్త్రోక్తరీత్యా శంకుం వినిక్షిపేత్ స్థాపయేత్.

అథ వాస్తుపురుషుం డుండెడిక్రమమును దానికి ఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వాస్తుపురుషుఁడు భాద్రపదము మొదలు 3 మాసములు తూర్పుతలగాను, మార్గశీర్షము మొదలు 3 మాసములు దక్షిణశిరస్సుగాను, ఫాల్గునము మొదలు 3 మాసములు పడమటితలగాను, జ్యేష్ఠమాసము మొదలు 3 మాసములవఱకు నుత్తరశిరస్సు గాను, యెడమప్రక్కగా మల్లి శయనించియుండునుగాన నతనిపాదములున్న

దిక్కును నేత్రములచూపున్న దిక్కును వదలి యతని శిరస్సును వీపు నున్నదిక్కులయందుఁ దాఁ గట్టెను గృహమునకు మధ్యభాగమున శాస్త్రప్రకారముగ శంకుస్థాపనఁ జేయవలయును.

అవ. శంకులక్షణమాహ.—

తచ్ఛంకుం త్రివిధం విభజ్య సమశ శ్చోర్ధ్వాదిభాగత్రయే
వ్యష్టాశ్రం చతురశ్ర మవ్రణ మృజుం చావశ్ర మేవంవిధమ్,
సర్వేషాం చ వితస్తిమాత్ర మవధిః స్వర్ణాదిరత్నాన్వితం
గంధాద్యై రభిపూజితం శుభదినే శంకుం న్యసే న్మఙ్గళైః. 255

వ్యా.—తదితి. సర్వేషాం సర్వవర్ణానాం వితస్తిమాత్రం ద్వాదశాంగుళమాత్ర మవధిః ప్రమాణం 'వితస్తి ర్ద్వాదశాంగుళ' మిత్యమరః తచ్ఛంకుం ద్వాదశాంగుళపరిమితశంకుం సమశః అన్యూనాధికం యథాతథా త్రివిధం విభజ్య ఊర్ధ్వాదిభాగత్రయే ఊర్ధ్వమధ్యమాధోభాగేషు ఊర్ధ్వభాగే అష్టాశ్రం అష్టౌ అశ్రయః కోణాని యస్య తం మధ్యమభాగేచతురశ్రం అధోభాగే అవశ్రం నిష్కోణం వర్తులాకార మిత్యర్థః. కించ అవ్రణం కోటరాదిరహితం ఋజుం అవక్రం ఏవంవిధం ఉక్తలక్షణసంపన్నం శంకుం గంధాద్యైః గంధపుష్పాక్షతై రభిపూజితం కృత్వా స్వర్ణాదిరత్నాన్వితే సువర్ణప్రవాళమౌక్తికాదిసమన్వితే గర్త ఇతిశేషః. మంగళైః మంగళతూర్యఘోషైః శుభదినే పూర్వోక్తలక్షణసంపన్నే శుభదినే న్యసేత్ నిక్షిపేత్.

అవ. శంకులక్షణమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బ్రాహ్మణాది సమస్తవర్ణంబులవారును తొఱ్ఱ ముడి వంపు లేకయుండెడు మ్రూఁకు నజానెఁడు పొడవున నొక మేకు నేర్పఱచి యామేకును సమాంశములుగా 3 భాగములు చేసి అందు అధోభాగమున గుండుగను మధ్యభాగమును నాలుగుమూలలు గలదిగాను మొదట నెనిమిదిమూలలు గలుగునట్లు చెక్కి దానిని స్వర్ణరత్నాదులతో నున్నపల్లమున శుభనక్షత్రలగ్నయుక్తమగు దివసంబున మంగళవాద్యఘోషములతోడ నాటవలయును.

అవ. శంకుప్రక్షేపణస్థానాన్యాహ.—

వాపీకూపతటాకసేతుపరిఖా స్వేతాను భిత్తే రథో
భిత్తీనా మపి బాహ్యదేశనికటే సర్వత్ర దేవాలయే,

భిత్తీనా మపి చాంతరే చ నిలయే నౄణాం పశూనాం సదా
తావత్కాలగృహస్థితి ర్గృహపతే ర్యావ చ్ఛ శంకుస్థితిః. 256

వ్యా.—వాపీతి. వాపీకూపతటాకసేతుపరిఖాసు ఏతాసు భిత్తేః కుడ్యస్య 'భిత్తిః స్త్రీ కుడ్య మేడూక' మిత్యమరః అధః అధోభాగే సర్వత్ర దేవాలయే సకలదేవతామందిరేషు భిత్తీనాం బాహ్యదేశనికటే బాహ్యదేశసమీపే నృణాం మనుష్యాణాం పశూనాం నిలయేచ భిత్తీనా మంతరే మధ్యదేశ ఏవ శంకుం నిక్షిపే దితి శేషః. శంకుస్థాపనఫల మాహ శంకుస్థితిః యావత్ గృహపతే ర్యజమానస్య తావత్కాలగృహస్థితిః తావా న్కాలో యస్యాస్సా తావత్కాలా గృహే స్థితిః. చిరకాలస్థాయినం శంకుం నిక్షిపే దిత్యాశయః.

అవ. శంకువును స్థాపించుటకు స్థలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బావి, చెఱువు, గుంటలు నేర్పఱచెడిసమయమున వాని కట్టలక్రిందను దేవాలయములుగట్టెడుసమయమున ప్రాకారమునకు వెలపట సమీపప్రదేశమునను పశువులకొట్టము గృహనిర్మాణము చేయునెడల తా మేర్పఱచుకొనియున్న ఆయమునకు మధ్యప్రదేశమందును శంకుస్థాపన చేయవలయుననియును, ఇంతియు శంకువెంతకాలమువఱకు నుండునో అంతకాల మాగృహపతి సౌఖ్యముగనుండునుగాన బహుకాల ముండఁదగిన మ్రాఁకుచే శంకువు నేర్పఱచవలయును.

అవ. అథ శంకు గృహదారూణాం శుభాశుభవృక్షనిర్ణయ మాహ —

కారంజార్జునసాలనీపకుటజాః పారాదమందారకా
బిల్వా వైణవయుగ్మపత్రఖదిరా వృక్షా శ్శుభా స్సద్మసు,
త్యాజ్యా దగ్ధవిభీతకాస్స్నుహివటా నింబా శ్చ యే కంటకా
హ్యశ్వత్థామ్రకపిత్థతాళవకుళప్లక్షా అగస్త్యాదయః. 257

వ్యా.—కారంజేతి. కారంజాః నక్తమాలాః ఆంధ్రభాషాయాం (కానుగ) అర్జునాః కకుభాః ఆంధ్రభాషాయాం (మద్ది) సాలాః సర్జకాః ఆంధ్రభాషాయాం (ఏపె) నీపాః కదంబాః ఆంధ్రభాషాయాం (కడప) కుటజాః ఆంధ్రభాషాయాం (కొడిశపాల) పారాదాః తాలవిశేషాః మందారాః పారిభద్రకాః బిల్వాః ప్రసిద్ధాః వేణవ ఏవ వైణవాః వంశాః యుగ్మపత్రాః కోవిదారకాః ఆంధ్రభాషాయాం (దేవకాంచనము) ఖదిరాః ప్రసిద్ధాః ఏతే వృక్షాస్సద్మసు గృహేషు శుభాః అథాశుభవృక్షా నాహ.—త్యాజ్యా ఇతి దగ్ధాః దగ్ధవృక్షాః విభీతకాః భూతవాసాః స్నుహయః ఆంధ్రభాషాయాం (జెముడు) వటాః నింబాః పిచుమందాః యే కంటకాః కంటకినో వృక్షా

స్తేఽపి అశ్వత్థాః ప్రసిద్ధాః అమ్రా చూతాః కపిత్థాః తాళాః తాళవృక్షాః పనసాః కేసరాః ప్లక్షాః ప్రసిద్ధాః అగస్త్యాః ఆంధ్రభాషాయాం (అవిశ) ఇత్యాదయో వృక్షాః గృహేషు త్యాజ్యాః. అశుభా ఇత్యర్థః.

అవ. శంకువును స్థాపించుటకును గృహము గట్టుటకును శుభాశుభవృక్షములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. కానుగ, మద్ది, ఏపె, కడప, కొండిశపాల, శ్రీతాళము, పారిజాతము, మారేడు, వెదురు, దేవకాంచనము, చంద్ర, ఇవి శుభకరంబులు. కాలినచెట్లు, కాండ్ర, భూతములుండుచెట్లు, మఱ్ఱి, అశ్వత్థము, మామిడి, వెలఁగ, ముండ్లుగలచెట్లు, తాటిచెట్లు, అశోకము, వేపచెట్లు, జువ్వి, అగిశ, ఈచెట్లు అశుభకరంబులు.

అవ. అథ గృహాణాం దిఙ్నిర్ణయ మాహ.—

ప్రాచ్యాం స్నానగృహం చ పాకసదనం వహ్నౌ తు సుప్త్యాలయో
యామ్యాయా మథ శస్త్రసద్మ దనుజే భుక్త్యాలయః పశ్చిమే,
వాయవ్యాం పశుమందిరం శుభకరం భండారవే శ్మోత్తరే
శైవే దేవగృహం ప్రశస్త మఖిలం స్వస్వాయకార్యం సదా. 268

వ్యా —ప్రాచ్యామితి. ప్రాచ్యాం దిశి స్నానగృహం, వహ్నౌ ఆగ్నేయ్యాం పాకసదనం పాకశాలా, యామ్యాయాం దక్షిణస్యాం సుప్త్యాలయః శయనగృహం, దనుజే నైరృత్యాం శస్త్రసద్మ ఆయుధగృహం. పశ్చిమే ప్రతీచ్యాం భుక్త్యాలయః భోజనగృహం, వాయవ్యాం పశుమందిరం పశుగృహం, ఉత్తరే భండారవేశ్మ ధనధాన్యాదిగృహం, శైవే ఈశాన్యదిశి దేవగృహం గృహదేవతామందిరం, విరచితంచే చ్ఛుభకరం, అఖిలం స్నానాదిసర్వగృహం స్వస్వాయం యథాతథా కార్యంచేత్ ప్రశస్తం. యస్యాం దిశి యదాయ ఉక్తః తస్యాం దిశి తదాయేన కార్య మితిభావః

అవ. గృహములకు దిఙ్నిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తూర్పున స్నానగృహమును ఆగ్నేయమున వంటయిల్లును దక్షిణంబున పడకటిల్లును నైరృతిదిక్కున నాయుధగృహమును పశ్చిమంబున భోజనగృహమును వాయవ్యమున పశువులగృహమును ఉత్తరంబున బొక్కసపుగృహమును ఈశాన్యభాగమున దేవపూజాగృహమును నీవరుసనఁ గట్టిరేని మంగళకరంబు లగును. ఆయాగృహముల శిల్పశాస్త్రానుసారముగ నాయము దప్పకఁ గట్టవలయును.

అవ. అథ శ్లోకద్వయేన రాజ్ఞాం నైమిత్తికగృహస్థానవివేక మాహ —

ఇంద్రాగ్న్యోరథ మంథనస్య సదనం ఘాతం యమాగ్న్యోర్గృహం
దైతేయాంతకయోః పురీషసదనం విద్యాగృహం మధ్యమే,
రక్షోవారుణయోశ్చ రోదనగృహం తోయేశవాయవ్యయో
ర్మధ్యే కామగృహం కుబేరమరుతోః కుర్యాత్సదా భూపతిః. 259

వ్యా.—ఇంద్రాగ్న్యోరితి ఇంద్రాగ్న్యోః ప్రాగాగ్నేయదేశయో ర్మధ్యే మంథనస్య సదనం దధిమంథనశాలాం, యమాగ్న్యోః దక్షిణాగ్నేయయో రంతరాళే ఘాతం వ్రీహ్యాదిహననగృహం, దైతేయాంతకయోః నైరృతదక్షిణయో ర్మధ్యే పురీషసదనం మూత్రపురీషోత్సర్గగృహం, రక్షోవారుణయోః నైర్ఋతిపశ్చిమయో ర్మధ్యే విద్యాగృహం, తోయేశవాయవ్యయోః పశ్చిమవాయవ్యయో ర్మధ్యే రోదనగృహం, కుబేరమరుతోః ఉదగ్వాయవ్యయో ర్మధ్యే కామగృహం క్రీడాగృహం, ఏవం భూపతిః రాజా సదా కుర్యాత్.

కౌబేరీశ్వరయోశ్చ వైద్యభవనం శాక్రేశయోః సూతికం
జ్యేష్ఠభ్రాతృపితృవ్యమాతృభవనం స్వస్థాద్యమే పశ్చిమే,
శాలానాముపరిస్థితేషు భవనేష్వేవం విచింత్యం బుధై
రత్యుచ్చం న హి నాతినీచమథవా సామ్యం గృహం కారయేత్.

వ్యా.—కౌబేరీతి కౌబేరీశ్వరయోః ఉదగీశానయో ర్మధ్యే వైద్యభవనం ఔషధగృహం, శాక్రేశయోః ప్రాగీశాన్యయో ర్మధ్యే సూతికం స్త్రీణాం ప్రసూతిగృహం, స్వస్థానగృహాత్ యమే దక్షిణస్యాం పశ్చిమే చ జ్యేష్ఠభ్రాతృపితృవ్యమాతౄణాం గృహం కుర్యాత్. శాలానాం గృహాణాం ఉపరిస్థితేషు భవనేష్వపి ఏవ ముక్తరీత్యా ఆయాదికం బుధైః జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞైః విచింత్యం విశేషేణాలోచనీయం. అత్యుచ్చం అత్యంతోన్నతం అథవా అతినీచం అత్యంతహీనం అత్యంతహ్రస్వమపి గృహం న కారయేత్, కింతు సామ్యం అనతిహ్రస్వం అనత్యుచ్చం చ గృహం న కారయేత్.

అవ. రెండుశ్లోకముల చేత రాజులనైమిత్తికగృహములకు స్థానములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ప్రాగాగ్నేయదిక్కులకు మధ్యభాగంబున పెరుగుజిలుకుటకును, దక్షిణాగ్నేయమధ్యభాగంబున ధాన్యము దంపుటకును, నిర్రృతిదక్షిణములకు మధ్యమభాగంబున మూత్రాద్యుత్సర్జనమునకును, నైర్ఋతిపశ్చిమంబులకు మధ్యంబున విద్యాభ్యాసమునకును, పశ్చిమవాయవ్యములకు మధ్యంబున దుఃఖించుటకును, ఉత్తరవాయవ్యములకు మధ్యంబున క్రీడించుటకు, ఈశానోత్తరములకు మధ్యంబున వైద్యము చేయుటకును, ప్రాగీశాన్యములకు మధ్యంబున ప్రసూతికిని గృహము నేర్ప

ఆచవలయును. తనయింటికి దక్షిణంబుననయినం బశ్చిమంబుననయి నను తనయన్న పెత్తండ్రి పినతండ్రి వీరలకు గృహముల సేర్పఱచవలయును పైమిద్దెగట్టించునెడల నీగృహములకుఁ జెప్పఁబడినక్రమంబు ననే ఆయము మొదలగు లక్షణముల నాలోచింపవలయును. మిక్కిలి పొట్టి పొడవులేక సమముగా నుండునటుల గృహములు గట్టవలయును,

అవ. అథ ధ్వజాద్యాయానాం క్రమా త్ఫల మాహ.—

అయా స్స్యు ర్ధ్వజధూమసింహశునకా ఉక్షా ఖరాఖ్యో గజః
కాకోఽష్టౌ హి కృతార్థతాం చ మరణం శశ్వ జ్జయం చామయమ్,
రాజ్యం దుఃఖకరం సదా శుభకరం తన్నిష్ఫలం చ క్రమా
త్ప్రాగాదిష్వపి సంయుతా గృహపతే ర్దద్యు ర్ధ్వజాద్యాః ఫలమ్.

వ్యా.—అయా ఇతి. ధ్వజధూమసింహశునకా శ్చత్వారః ఉక్షా వృషభాఖ్యః ఖరాఖ్యః గజః కాక ఇతి చత్వారః ఏతే మిళిత్వా అష్టౌ ఆయాః స్యుః. ధ్వజాద్యాః ధ్వజాద్యష్టాయాః క్రమాత్ ప్రాగాదిషు ప్రాగాద్యష్టదిక్షు సంయుతాః యుక్తా స్సంతః గృహపతే ర్యజమానస్య ఫలం తత్తదనురూపం ఫలం దద్యుః. యథా ధ్వజాయః ప్రాచ్యాం దిశి కృతార్థతాం మనోరథసిద్ధిం, ధూమః ఆగ్నేయ్యాం మరణం, సింహో దక్షిణస్యాం శశ్వత్ సర్వదా జయం, శునకాయో నైరృత్యాం ఆమయం రోగం, ఉక్షా పశ్చిమే రాజ్యం, ఖరో వాయవ్యాం దుఃఖం, గజ ఉదీచ్యాం సదా శుభం, కాకాయః ఈశాన్యాం తన్నిష్ఫలం తస్య యజమానస్య నిష్ఫలం ఫలాభావం కుర్యాత్. ఏతే ధ్వజాద్యా స్స్వస్వోక్తదిక్‌స్థానసహితా ఏవ ఉక్తఫలదా భవంతి. స్వస్థానే తు సర్వే సత్ఫలదా ఏవే త్యభిప్రాయం స్వది త్వర్థదా ఇతి వక్ష్యమాణత్వాత్ స్వస్వాయకార్యం సదేతి ప్రాగుక్తత్వా చ్చేతి దిక్.

అవ. ధ్వజాయము మొదలగు నెనిమిదింటికి ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ధ్వజాయము, ధూమాయము, సింహాయము, శునకాయము, వృషభాయము, ఖరాయము, గజాయము, కాకాయము ఇవి తూర్పు మొదలుగ నీశాన్యదిక్కువఱకు వరుసదప్పక యుండెనేని గృహపతికి సత్ఫలంబు నిచ్చు. వరుస దప్పెనేని క్రమంబుగ నిష్టసిద్ధి మరణము జయము రోగము రాజ్యము దుఃఖము శుభము ఫలాభావము అను ఫలంబులఁ గలుగఁజేయు ననుట.

అథ ధ్వజాదీనాం స్వరూపం నిరూపయతి —

పాదాధిక్యసమో ధ్వజో యది గజః పాదేన హీనస్సమః
పాదోనో విషమో హరిస్తు విషమస్సాంఘ్రిర్వృషో భవేత్,
ధ్వాంక్షస్తు భవేచ్చ కేవలసమస్స్యార్ధోఽసమాయః ఖరః
శ్వాయస్స్యాద్విషమస్తు సార్ధసుసమో ధూమస్స్వదిత్వర్థదాః.

వ్యా — పాదాధికేతి పాదాధిక్యసమః పాదేన ఆధిక్యం యస్య సచాసౌ సమశ్చ పాదాధిక్యసమః సమసంఖ్యాకః ఆయామః పాదాధికో యది ధ్వజః ధ్వజాయః స్యాత్. పాదేన హీనః ఏకపాదన్యూనః సమః సమాయః గజః గజాయస్స్యాత్. విషమో విషమసంఖ్యాతః పాదోనః పాదన్యూనశ్చేత్ హరిః సింహాయః విషమః విషమసంఖ్యాయామః అంఘ్రిణా సహితః సాంఘ్రిః 'తేన సహేతి తుల్యయోగే' ఇతి బహువ్రీహిః. పాదాధికోఽయం వృషో వృషభాయస్స్యాత్. 'పాదః పదంఘ్రిశ్చరణోఽస్త్రియా' మిత్యమరః. కేవలసమః కేవలశబ్దేన పాదాద్యన్యూనాతిరిక్తశ్చేత్ ధ్వాంక్షాయః కాకాయో భవేత్. అసమాయో విషమాయస్స్యాచ్చేత్ ఖరః ఖరాయో భవేత్. విషమస్తు కేవలవిషమస్తు శ్వాయః శునకాయః స్యాత్ సార్ధసమః అర్ధాధికసమాయః ధూమో ధూమాయః స్యాత్ విశాలస్తు సర్వత్ర చతుస్సంఖ్యాకఏవ బోధ్యః ఏతే ఆయాః స్వదిక్షు స్వస్వోక్తదిక్షు అర్థదా భవంతి ఏతే నానుక్తదిక్షు అశుభదా ఇత్యర్థో లభ్యతే.

అవ. ధ్వజాద్యాయముల స్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు -

తా. గృహముకట్టుటకై యేర్పఱచిన ప్రదేశమునం దాయింటికి నిడివిగొలువగా నాపరిమాణము పాతికయధికముగా సమసంఖ్య గలదై యున్న గజాయమగు. పాతిక తక్కువగా సమసంఖ్యగలదై యున్న గజాయమగు, పాతికతక్కువగా విషమ సంఖ్యగలదై యున్న సింహాయమగు. పాతికహెచ్చుగా బేసిసంఖ్యగలదయియున్న వృషభాయమగు. హెచ్చుతగ్గులు లేక సమసంఖ్యగలదయియున్న కాకాయమగు. అర్ధమధికముగ విషమసంఖ్యకలదై యున్న ఖరాయమగు. కేవలవిషమ సంఖ్యగలదయియున్న శునకాయమగు అర్ధమతిశయంబుగ సమసంఖ్యగలదై యున్న ధూమాయమగు. నీచెప్పఁబడిన ధ్వజాద్యాయములకన్నిటికి వెల్పు చతుస్సంఖ్యాకమై యుండవలయు నీయాయములు ముందుఁ జెప్పియున్న తెఱఁగున తమతమదిక్కులయందున్న శుభకరంబు లగును. వ్యత్యాసముగానున్న నశుభకరంబులగును.

అవ. అథోష్ట్రగజాదిశాలానా మాయవివేక మాహ.—

ఉష్ట్రాణామపి దంతినాంచ భవనం కార్యం ధ్వజే వా గజే
హ్యశ్వానాం సదనం ధ్వజేచ వృషభే యద్వా పశూనామపి,
స్త్రీశయ్యాసనయంత్ర కర్మభవనం సింహే ధ్వజేవా వృషే
సర్వేషామపి సర్వకర్మసు సదా కార్యో ధ్వజాయోఽర్థదః 263

వ్యా.—ఉష్ట్రాణా మితి. ఉష్ట్రాణాందంతినాం గజానామపిభవనం శాలాధ్వజేధ్వజాయేగజేగజాయేవా ధ్వజాయేవగజాయేనవేత్యర్థః.కార్యంనిర్మాతవ్యం అశ్వానాం పశూనాంచ సదనం గృహం, ధ్వజేధ్వజాయే యద్వావృషభే వృషభాయేవాకార్యం స్త్రీశయ్యాసనయంత్రకర్మభవనం స్త్రీణాంశయ్యాభవనం ఆసనభవనంఆస్థానమంటపం.యంత్రకర్మ అభిచారకర్మ తద్భవనం సింహేధ్వజే వృషేవాకార్యం యద్వా సర్వేషా ముష్ట్రాదీనాం సర్వకర్మసు ధ్వజాయస్సర్వదా అర్థదః సంపత్కారీభవతి.

అవ. గజతురంగాదిశాలలఁగట్టుటకు నాయముల నిర్ణయించుచున్నాఁడు.—

తా. ఒంటెలకును ఏనుఁగులకును ధ్వజగజాయములలో నొకటిచేతను, గుఱ్ఱములకును పశువులకును ధ్వజవృషభాయములలో నొకటిచేతను, స్త్రీలు శయనించుటకు ఆస్థానమునకును యంత్రకర్మలకును సింహధ్వజవృషభాయములలో నొకటిచేతను గృహములుగట్టిరేని శుభములుగు నిదియుంగాక నీచెప్పఁబడిన యన్నియిండ్లకును ధ్వజాయము శుభకరం బగును.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం గృహనిర్మాణనిషిద్ధకాలమాహ.—

అర్కే పావకధిష్ణ్యగేచ భరణీధిష్ణ్యోత్తరార్ధాన్వితే
బ్రహ్మర్క్షాదిమపాదగేపి యది వా చంద్రేఽగ్నిధిష్ణ్యాన్వితే,
భౌమే చాగ్ని మఘాంత్యభాగ్యసవితృక్ష్మాన్వితే
స్యాద్దుఃఖం బహుల దహ్యతేచ భవనం స్తంభ ప్రతిష్ఠాగమే. 264

వ్యా.—అర్కే ఇతి. స్తంభప్రతిష్ఠాగమే స్తంభప్రతిష్ఠాకాలే అర్కేసూర్యేపావకధిష్ణ్యగే కృత్తికానక్షత్రగేసతి భరణీధిష్ణ్యోత్తరార్ధాన్వితే భరణీనక్షత్రస్య ఉత్తరార్ధగతేవా బ్రహ్మర్క్షాదిమపాదగే రోహిణీనక్షత్రస్య ప్రథమపాదగేసతివా చంద్రేవా

వాశబ్దః సముచ్చయార్థకః. 'వా స్యాద్వికల్పోపమయోరేవార్థే చ సముచ్చయే' ఇతి కేశవః. అగ్నిధిష్ణ్యాన్వితే కృత్తికానక్షత్రగతే సతి చ భౌమేఽంగారకే అగ్నిమఘాంత్యభాగ్యసవిత్రుక్రవ్యాదపుష్యాన్వితే కృత్తికామఘారేవత్యుత్తరఫల్గునీహస్తమూలాపుష్యేషు సప్తనక్షత్రేషు స్థితే సతి వా యది, బహుదుఃఖం స్యాత్ గృహపతేరితి శేషః. కించ భవనం తద్గృహం వహ్నిదాహే శీఘ్రం వినశ్యతి.

అవ. రెండుశ్లోకములచే నిల్లుగట్టుటకు కొరగానికాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. స్తంభప్రతిష్ఠచేయు నవసరంబున సూర్యుఁడు కృత్తికానక్షత్రమందైనను భరణీనక్షత్రోత్తరార్ధమందయినను రోహిణీనక్షత్రప్రథమపాదమందైనను చంద్రుఁడు కృత్తికయందయినను అంగారకుఁడు కృత్తిక మఘ రేవతి ఉత్తరఫల్గుని హస్త మూల పుష్యమి ఈనక్షత్రములయందయినను ఈరీతిన నుండిరేని గృహపతికి బహుదుఃఖము గలుగుటయగాక యాగృహ మగ్నిదగ్ధమగును.

మిత్రేంద్రానిలభాజపాద్ద్వయయమేష్వేతేషు సంస్థే శనౌ
తత్సద్మాశు నిగృహ్యతే సుబలిభి ర్దైతేయయక్షాదిభిః,
ఏకశ్శత్రుగృహస్థితో దశమగో ద్యూనస్థితో వా గ్రహ
స్తద్గేహం పరహస్తగం ఖలు భవేన్నిర్మాణలగ్నాబలాత్. 265

వ్యా.—మిత్రేతి మిత్రేంద్రానిలభాజపాద్ద్వయయమేషు అనూరాధాజ్యేష్ఠాస్వాతీపూర్వాభాద్రోత్తరాభాద్రాభరణీషు, ఏతేషు షట్సు, శనౌ స్థితే సతి యద్భవనం క్రియతే తత్సద్మ తద్గృహం ఆశు శీఘ్రమేవ సుబలిభిః అత్యంతబలవద్భిః దైతేయయక్షాదిభిః దైతేయా బ్రహ్మరాక్షసాః యక్షాః క్షుద్రపిశాచాదయః తైః నిగృహ్యతే, ఏకో గ్రహః శుభః, పాపో వా శత్రుగృహస్థితః శత్రుక్షేత్రగతస్సన్ దశమగః స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నాత్ దశమగతో వా ద్యూనస్థితస్సప్తమలగ్నతో వా యది తద్గేహం పరహస్తగం పరాధీనం భవేత్ ఖలు ఖల్వితి నిశ్చయే నిర్మాణలగ్నాబలాత్ నిర్మాణలగ్నస్య అబలాత్ బలహీనత్వా దితి సర్వత్రాపి హేతురవగంతవ్యః.

తా. శనైశ్చరుఁడు, అనూరాధ, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్ర, భరణి ఈ ౬ నక్షత్రములయందుండఁగ గట్టినగృహము పిశాచబ్రహ్మరాక్షసుల కాలయంబగు నొకశుభగ్రహముగాని పాప

గ్రహముగాని స్వక్షేత్రగతమై స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నమునకు ౧౦ ట ౭-ట నుండఁగ గట్టినగృహ మన్యాక్రాంతమగును.

అవ. గృహనిర్మాణే ముఖ్యకాల మాహ —

చిత్రాద్యార్యమహస్తచంద్రవిధిషు స్థాయీ బుధః శ్రీప్రదో
బ్రహ్మార్ద్యైంద్రవహివైష్ణవోత్తరజలే ష్వీజ్య స్థ్సితః పుత్రదః,
రుద్రాదిత్యవసుద్విదైవజలరాట్చిత్రాస్థితో ధాన్యద
శ్శుక్ర స్సప్తగ ఏవ చేద్గృహగతః స్తంభప్రతిష్ఠాగమే ౨౬౬

వ్యా.—చిత్రేతి. స్తంభప్రతిష్ఠాగమే స్తంభప్రతిష్ఠాకాలే, చిత్రాద్యార్యమహస్తచంద్రవిధిషు చిత్రాశ్విన్యుత్తరఫల్గునీహస్తమృగశీర్షరోహిణీషు షట్సు, బుధః స్థాయీ స్థితశ్చేత్ గృహపతేర్యజమానస్య శ్రీప్రదః ఐశ్వర్యప్రదో భవేత్, బ్రహ్మార్ద్యైంద్రవహివైష్ణవోత్తరజలేషు రోహిణీపుష్యమృగశీర్షార్ద్రాజ్యేష్ఠాకృత్తికాశ్రవణోత్తరాత్రయపూర్వాషాఢాసు ఇజ్యో గురుః స్థితశ్చేత్ పుత్రప్రదో భవేత్, శుక్రః రుద్రాదిత్యవసుద్విదైవజలరాట్ చిత్రాస్థితః ఆర్ద్రాపునర్వసుధనిష్ఠావిశాఖాశతభిషక్చిత్రాసు స్థితశ్చేత్ ధాన్యదః, అథవా శుక్రస్సప్తగ ఏవ చేత్ స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నాత్సప్తమలగ్నగతో వా గృహగతః స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నగతోఽపి వా ధాన్యదో భవేత్. గృహపతేరితి సర్వత్రానుషంగః

అవ. గృహనిర్మాణమునకు ముఖ్యకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. స్తంభప్రతిష్ఠాకాలమందు చి, అశ్వి, ఉఫ, హ, మృ, రో ఈ నక్షత్రములయందును బుధుఁ డుండిన గృహపతికి నైశ్వర్యప్రదుండగును, రో, పుష్య, మృ, ఆర్ద్రే, జ్యే, కృ, ఉఫ, ఉషా, ఉభా, పూషా ఈ నక్షత్రములయందు బృహస్పతియుండిన పుత్రప్రదుండగును ఆర్ద్ర, పున, ధ, వి, శ, చి ఈ నక్షత్రములయందైనను, స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నమందైనను, లగ్నమునకు ౭ నైనను శుక్రుఁడుండిన ధాన్యప్రదుండగును.

అవ. అథ స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నస్యగ్రహస్థితఫల మాహ —

పాపేషు త్రిభవారిగేషు బలిషు స్తంభప్రతిష్ఠాలయా
త్కేంద్రద్విత్రిభవత్రికోణసహితే ష్వార్యజ్ఞకావ్యేందుషు,
స్వోచ్చస్వాలయమిత్రరాశిసహితే ష్వర్కాదిషు ద్రవ్యదం
కార్యం సద్మ గురౌ భృగౌ రిపుగతే సిద్ధస్థితే వాప్తిదమ్. ౨౬౭

వ్యా.—పాపే ష్వితి. బలిషు స్థానాదిబలయుక్తేషు పాపేషు క్రూరగ్రహేషు, స్తంభప్రతిష్ఠాలయాత్ స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నాత్ త్రిభవారిగేషు తృతీయైకాదశషష్ఠస్థానగతేషు సత్సు, ఆర్యజ్ఞకావ్యేందుషు గురుబుధశుక్రచంద్రేషు, స్తంభప్రతిష్ఠాలయాత్ కేంద్రద్విత్రిభవత్రికోణసహితేషు కేంద్రద్వితీయతృతీయైకాదశ నవమపంచమస్థితేషు సత్సు వా, అర్కాదిష్వేతేషు పాపేషు శుభేషు చ స్వోచ్చస్వాలయమిత్రరాశిసహితేషు స్వోచ్చానిస్వకీయోచ్చస్థానాని, స్వాలయాః స్వక్షేత్రాణి మిత్రరాశయః మిత్రస్థానాని తైస్సహితేషు తేషుస్థితేషు సత్స్విత్యర్థః. సద్మ గృహం కార్యం నిర్మితం చేత్, ద్రవ్యధనసంపత్కరం భవేత్. గురౌ భృగౌ చ, రిపుగతే శత్రుక్షేత్రగతే వా నీచక్షేత్రగతే వా సతి, గురౌ మకరగతే శుక్రే కన్యాగతే సతి వా కార్యం చేత్, ఆర్తిదం పీడాకరం భవేత్.

అవ. స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నమునకు గ్రహస్థితిని జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. బలయుక్తములైన పాపగ్రహములు లగ్నమునకు ౩, ౬, ౧౧ యీస్థానములయందును, గురు బుధ శుక్ర చంద్రులు ౧, ౨, ౩, ౪, ౫, ౭, ౯, ౧౦, ౧౧ యీస్థానములయందును సూర్యాది సమస్త గ్రహంబులును తమతమ యుచ్చస్థానములయందును స్వక్షేత్రముల యందును మిత్రక్షేత్రములయందు నుండఁగా గట్టినయిల్లు సంపత్ప్రదంబగును. బృహస్పతి తనకు శత్రుక్షేత్రమగు మకరరాశిగతుండై యుండఁగాను శుక్రుఁడు తనకు నీచక్షేత్రమగు కన్యారాశిగతుండై యుండఁగాను గట్టినయిల్లు పీడాకరంబగును

అవ. స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నస్య రాజయోగా నాహ.—

లగ్నే కర్కటకే యదా గురుదినే జీవేందుసంస్థేఽథవా
నిర్మాణే భవనేఽపి జాతపురుషో రాజా భవే త్సర్వదా,
లగ్నే చాపగృహే ఝషే గురుదినే శుక్రార్యసంస్థే తదా
నిర్మాణే భవనేఽపి జాతపురుషో భూపోఽథవా తత్సమః. 264

వ్యా.—లగ్న ఇతి. గురుదినే గురువాసరే యదా జీవేందుసంస్థే గురుచంద్రాధిష్ఠితే కర్కటలగ్నే నిర్మాణే నిర్మితే భవనే గృహే జాతపురుషః ఉత్పన్నపురుషః సర్వదా యావజ్జీవం రాజా పృథివీశ్వరో భవేత్. గురుదినే శుక్రార్యసంస్థే చాపగృహే ధనుర్లగ్నే వా ఝషే మీనలగ్నే వా శుక్రార్యసంస్థ ఇతి విశేషణ మత్రాప్యావాహ్యం. నిర్మాణే భవనే తు జాతపురుషః భూపః పృథివీశ్వరో భవేత్. అథవా తత్సమో రాజసమో వా భవేత్.

అవ. స్తంభప్రతిష్ఠాలగ్నమునకు రాజయోగములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గురువారమున గురుచంద్రులుండెడి కటకలగ్నమునందు గట్టినయింటఁ బుట్టిన పురుషుఁడు బ్రతికినన్నాళ్లును వసుధాధిపుఁడయి యుండును. ఆగురువారముననే గురుశుక్రులుండెడి ధనుర్మీనలగ్నముల యందుఁగట్టినయింటఁబుట్టినవాఁడు నరాధిపుఁడయినను నరాధిపసమానుండయిన నగును.

అథ, తల్లగ్నస్థితగ్రహవశాద్గృహాణామాయుర్నిర్ణయమాహ —

ఆయుష్యం శతవర్ష మిజ్యసహితే తద్వచ్చ శుక్రాన్వితే
తస్యార్ధం బుధసంయుతే సుబలిభి స్సౌమ్యై స్త్రిభి స్సంయుతే,
లగ్నే నిర్మిత సద్మనస్తు బహవ స్సంవత్సరా స్స్యు శ్శుభా
స్తద్గేహే వసతో నరస్య బహవో భోగా భవేయు స్సదా. 269

వ్యా.—ఆయుష్య మితి ఇజ్యసహితే గురుస్థితలగ్నే నిర్మితసద్మనః కల్పితగృహస్య శతవర్షం శతసంవత్సరపరిమితమాయుష్యం, శుక్రాన్వితేలగ్నే నిర్మితసద్మనస్తద్వత్ శతవర్ష మేవాయుష్య మిత్యర్థః బుధసంయుతే లగ్నే తస్యార్ధం పంచాశద్వత్సరాః సుబలిభిః స్థానాదిబలవద్భిః త్రిభిస్సౌమ్యైః శుభగ్రహైస్సంయుతే లగ్నే నిర్మితసద్మనస్తు ఆయుష్యం బహవోవత్సరాః శతాధికాస్సంవత్సరాః నకేవలమేతావత్ తద్గృహేవసతః ప్రవర్తమానస్య నరస్య సర్వదా సర్వకాలేషు శుభాః బహవో భోగాశ్చ భవేయుః.

అథ లగ్నమందుండెడి గ్రహములబలమువలన నిండ్లకు నాయువు నిర్ణయించుచున్నాఁడు —

తా. గురుశుక్రులు లగ్నమందుండఁగ గట్టినయిల్లు నూఱుసంవత్సరంబులును బుధుఁడు లగ్నమందుండఁగఁగట్టినగృహము ౫౦ సంవత్సరములును స్థానాదిబలయుక్తంబగు నీశుభగ్రహత్రయముతోఁ గూడియున్నలగ్నమందు గట్టినయిల్లు నూటికి నతిశయించిన సంవత్సరంబులు స్థిరంబుగ నుండుటయెగాక యాయింటనున్న నరున కత్యంతమంగళ భోగంబులు గలుగుచుండును

అథ క్షణికవాస్తుస్వరూపం నిరూపయతి —

ఏకద్విత్రిచతుష్టయే ష్వనుదినం యామేషు సూర్యోదయా
త్సౌమ్యప్రాగ్యమపశ్చిమేషు దివసే తద్వత్తు సాయామపి,

వాస్త్వీశో భువి సంవిశేత్ ప్రథమతో యద్వచ్చతద్వత్క్రమా
ద్విజ్ఞేయం క్షణవాస్తు నామ శి దివం స్తంభప్రతిష్ఠాగమే. 270

వ్యా — ఏకేతి వాస్త్వీశో, వాస్తుపురుషః, అనుదినం ప్రత్యహం దివసే దివాభాగే ఏకద్విత్రిచతుష్టయేషు యామేషు సూర్యోదయాత్ సూర్యోదయమారభ్య ప్రాచ్యప్రాగ్యమపశ్చిమేషు ఉదక్పూర్వదక్షిణప్రతీచీషు చతుర్దిక్షుభువి క్రమేణసంవిశేత్ తథా యామం రాత్రావపి తథైవచతుర్యామేషు ఉదీచీమారభ్య సంవిశేదిత్యర్థః. ప్రథమతో మాసేషు క్రమశ ఇత్యస్మిన్ శ్లోకే యద్వత్ తద్వదత్రాపి విజ్ఞేయం, అయమర్థః వాస్త్వీశః ప్రాగుదక్ప్రభూత్యపతి తస్మాత్తత్పృష్ఠే క్షణస్థితే దక్షిణప్రాచీదిశౌ వర్జయేత్ ఉదక్పశ్చిమేతు తత్పృష్ఠమూర్ధ్నోః స్థితత్వాచ్ఛుభే ఏవం ప్రాచ్యాం స్థితేసతి చరణేక్షణస్థితదిశౌ విహాయ అన్యగ్రాహ్యేతిదిక్, ఇదమేవ క్షణవాస్తునామ స్తంభప్రతిష్ఠాగమే విజ్ఞేయం పూర్వం మాసభేదేన వాస్తుపురుషస్థితిరుక్తా ఇదానీంతు యామభేదేనేతి ఇయానేవభేదః, శేషం సమానమ్.

అవ. క్షణికవాస్తుస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు —

తా. వాస్తుపురుషుఁడు ప్రతిదినంబును ప్రాతఃకాలము మొదలుగ నొక్కొకయామమునం దుత్తరదిక్కు మొదలుగ నొక్కొకదిక్కు వరుసన రాత్రింబవలు నెనిమిదిజాములయందును క్రమంబునను త్తరప్రాగ్దక్షిణపశ్చిమంబుల రెండుమూర్లు పరుండుచుండుఁ గాన ముందుముందు జెప్పియున్న తెఱంగున నతనిపాదములును దృష్టియు నున్న దిక్కులఁ బరిత్యజించి తక్కినదిక్కుల గ్రహింపవలయుననుట.

అవ. అథ గృహప్రవేశతిథి మాహ —

కృత్వావాస్తు మహాత్మనాంచ విధితః పూజాంసహోమాంసురా
నభ్యర్చ్య స్వపితౄన్గ్రహాన్ గణపతిం దత్వా బలిం భోజనమ్,
తద్గేహం సుకవాటగోపనయుతం భిత్త్యన్వితం సంవిశే
చ్చ్వాదిత్రధ్వజమఙ్గలైశ్శుభదినే పుణ్యాఙ్గనాభిర్ద్విజైః. 271

వ్యా — కృత్వేతి వాస్తుగృహం కృత్వావిరచ్య. 'ధిష్ణ్యమోకో నివసనం స్థానంసదనంవాస్తు' చేత్యమరః. తతః మహాత్మనాం సత్పురుషాణాం సహోమాం హోమసహితాం. 'తేన సహేతితుల్యయోగ' ఇతి బహువ్రీహిః, పూజాంచ కృత్వా, విధితః శాస్త్రోక్తక్రమేణ సురాన్ ఇష్టదేవతాః స్వపితౄన్ గ్రహాన్ స్వకులోక్తనాందీముఖాః గ్రహాన్సూర్యాదనవగ్రహాన్, గణపతిం అగ్రస్థళే సంపూజ్య, బలింగృహబలిం భోజనం

బ్రాహ్మణానా మితిశేషః, దత్వాసుకవాటగోపనయుతం దృఢకవాటాచ్ఛాదనసహితం భిత్త్యన్వితం ప్రాకారాదికుడ్యసంయుక్తం, తద్గేహం నూతనగృహం వాదిత్రధ్వజమంగళైః వాదిత్రాణితూర్యాణి ధ్వజాః పతాకాః మంగళాని ఆస్యాన్యానిమంగళద్రవ్యాణి తైః స్వనాపుణ్యాంగనాభిస్సువాసినీభిః స్త్రీభిః ద్విజైః వేదశాస్త్రసంపన్నైః బ్రాహ్మణైశ్చసహ శుభదినే పంచాంగశుద్ధిదివసే సంవిశేత్ సమ్యక్ప్రవిశేత్.

అవ. గృహప్రవేశవిధానమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పూర్వోక్తక్రమంబున నిల్లుగట్టి శుభదినమందు శాస్త్రోక్త ప్రకారంబుగ నాయింటఁ జపహోమాదికృత్యముల నెఱవేర్చి సత్పురుషుల నిష్టదేవతలం బితృదేవతల నవగ్రహములం గణపతిం బూజించి గృహబలి బ్రాహ్మణభోజనాదులం గావించి యథేష్టములగు కవాట ప్రాకారభిత్త్యాదులతోఁగూడియున్న నూతనగృహమును బహువిధమంగళవాద్యములు మ్రోయింపుచుండ ధ్వజాదులగు బిరుదులతో మంగళద్రవ్యసహితములగు సువాసినులతో వేదశాస్త్రసంపన్నులగు బ్రాహ్మణులతోఁ బ్రవేశింపవలయును.

అవ. గృహప్రవేశే మాసఫల మాహ —

వైశాఖే బహుపుత్రదశ్చ శుభదో జ్యేష్ఠేఽర్థదః ఫాల్గునే
మాఘే ధాన్యసుఖప్రదో గృహపతేర్మాసే ప్రవేశో భవేత్,
ఆదిత్యే మకరాదిషట్కసహితే కుంభాఖ్యమాసం వినా
సర్వాభీష్టద ఇత్యథాహు రపరే శేషేష్వయం దుఃఖదః. 272

వ్యా — వైశాఖ ఇతి. వైశాఖే మాసే ప్రవేశో గృహప్రవేశః గృహపతేర్బహుపుత్రదః, జ్యేష్ఠే శుభదః ఫాల్గునే అర్థదస్సంపత్కరః, మాఘే ధాన్యసుఖప్రదో ధాన్యప్రదస్సుఖప్రదశ్చ భవేత్, ఆదిత్యే మకరాదిషట్కసహితే తస్మిన్ యుతే కాలే కుంభాఖ్యమాసం వినా మకరాదిషణ్మాసేషు కుంభమాసం విహాయేత్యర్థః, పంచసుమాసేషు గృహప్రవేశ స్సర్వాభీష్టద ఇతి అపరే వదంతి, శేషేషు కటకాదిషణ్మాసేషు అయంగృహప్రవేశః దుఃఖదః.

అవ. గృహప్రవేశమునకు మాసఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. గృహప్రవేశవిషయమై వైశాఖమాసము గృహపతికిబహుపుత్రప్రదంబగు జ్యేష్ఠము శుభప్రదంబగు, ఫాల్గునము సంపత్కరంబగు, మాఘము ధాన్యసుఖప్రదంబగు కొందఱియభిప్రాయానుసారంబుగ

నుత్తరాయణమందు కుంభేశరమాసములన్నియు సర్వాభీష్టసిద్ధిప్రదంబులగు. తక్కినమాసములు దుఃఖకరంబులగును.

అవ. గృహప్రవేశే వారఫలమాహ.—

వారేఽర్కస్య సుదుఃఖకః కలహకః క్షీణేందువారేఽర్థదః
పూర్ణేందౌ కుజవాసరే దహనదస్సౌమ్యేతు ధాన్యప్రదః,
జీవాహే పశుపుత్రదో భృగుదినే కల్యాణసౌఖ్యప్రదో
మందాహే స్థిరదశ్చ చోరభయదో నేశ్మప్రవేశో భవేత్. 273

వ్యా.—వార ఇతి. అర్కస్య వారేవేశ్మప్రవేశో గృహప్రవేశః సుదుఃఖదః అత్యంతదుఃఖదః గృహపతేరిత్యర్థః, క్షీణేందువారే కలహదః. పూర్ణేందౌ పూర్ణేందువారే అర్థదః కుజవాసరే దహనదః సౌమ్యే బుధవాసరేతు ధాన్యప్రదః జీవాహే గురువాసరే పశుపుత్రదః, భృగుదినే శుక్రవాసరేతు కల్యాణసౌఖ్యప్రదః మందాహే శనివాసరే స్థిరదః స్థైర్యప్రదశ్చోరభయదశ్చ భవేద్వేశ్మప్రవేశ ఇతి సర్వత్ర కర్తాబోధ్యః.

అవ. వారఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఆదివాసర మత్యంతదుఃఖమును క్షీణేందువారము కలహమును పూర్ణేందువారము సంపదను కుజవాసర మగ్నిభయమును బుధవారము ధాన్యమును గురువారము పశుపుత్రులను శుక్రవారము శుభసౌఖ్యంబులను శనివారము స్థైర్యమును జోరభయము నిచ్చును.

అవ. ప్రవేశే వర్జ్యకాలమాహ.—

రిక్తాం దగ్ధతిథించ విష్టిమవమం షష్ఠీంచ కృష్ణాష్టమీం
మాసాంతే దినపంచకం ప్రతిపదం శుక్లాం ప్రదోషానపి,
షడ్వర్గంచ కుజస్య భానుశశినో దృష్టిం శశిస్థాయం
త్యక్త్వా దక్షిణసమ్ముఖే స్థిత మినం శుక్రంచ గేహం విశేత్. 274

వ్యా.—రిక్తామితి. రిక్తాం రిక్తతిథీరిత్యర్థః దగ్ధతిథిం దగ్ధతిథీరపి విష్టిం భద్రకరణం అవమం త్రిద్యుం షష్ఠీం షష్ఠద్వయుగతాం కృష్ణాష్టమీం మాసాంతే దినపంచకం కృష్ణపక్షాంత్యపంచకం శుక్లాం ప్రతిపదం ఉభయత్రాపి క్షీణచంద్రత్వాదితి భావః. ప్రదోషాన్ ప్రసిద్ధాన్ కుజస్య షడ్వర్గం భానుశశినోస్సూర్యాచంద్రమసోః దృష్టిం శశిస్థాయం చంద్రస్థితరాశిం దక్షిణసమ్ముఖే దక్షిణంచ సమ్ముఖంచేతి ద్వంద్వైకవద్భావః.

తస్మిన్ దక్షిణసమ్ముఖే స్థితం దక్షిణాయనగతం ఇనం సూర్యంఅభిముఖగతంచ, కృంచ త్యక్త్వా గేహం నూతనగృహం విశేత్ ప్రవిశే చ్ఛుభదిన ఇతిశేషః.

అవ. గృహప్రవేశవిషయమయి వర్జింపఁదగినకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రిక్తదగ్ధతిథులను భద్రకరణమును తిథిత్రయస్పృక్కుగల దినంబును షష్ఠీద్వయంబును కృష్ణాష్టమియు బహుళైకాదశిమొదలు శుక్లప్రతిపత్తువఱకును ప్రదోషములును అంగారకషడ్వర్గమును సూర్యచంద్రులచూపును చంద్రుఁడున్నరాశిని దక్షిణాయనగతసూర్యుని తన కెదుటనున్నశుక్రుని వీనిం బరిత్యజించి శుభకరం బగుదివసమందు నూతనగృహమును బ్రవేశింపవలయును.

అవ. గృహప్రవేశనక్షత్రఫలాన్యాహ —

చిత్రామిత్రవసూత్తరాంత్యవరుణబ్రహ్మేందుతారా దశ
శ్రేష్ఠాస్స్యుర్నిలయప్రవేశ ఉడుషు స్యాన్మధ్యమం పుష్యభమ్,
తద్గేహం పరహస్తయాతి మదితిస్వాత్యర్కదస్రాచ్యుతే
రుద్రాగ్నీ జ్వలనప్రదా చ గృహిణశ్శేషాస్తు దుఃఖప్రదాః. 275

వ్యా — చిత్రేతి. చిత్రామిత్రవసూత్తరాంత్యవరుణబ్రహ్మేందుతారాః చిత్రానూరాధాధనిష్ఠోత్తరాత్రయరేవతీశతభిషగ్రోహిణీమృగశీర్షాణి దశతారాఃనిలయప్రవేశే శ్రేష్ఠాః ముఖ్యతరాః పుష్యభం పుష్యనక్షత్రం ఉడుషు నక్షత్రేషు మధ్యే మధ్యమం అనుత్తమంస్యాత్ అదితిస్వాత్యర్కదస్రాచ్యుతే పునర్వసూస్వాతీహస్తాశ్వినీశ్రవణేషు యద్గేహం ప్రవిశ్యతే తద్గృహం పరహస్తయాతం పరాధీనంస్యాత్. రుద్రాగ్నీ ఆర్ద్రాకృత్తికేతు జ్వలనప్రదా అగ్నిభయదా ఇత్యర్థః. శేషాః ఉక్తాతిరిక్తాస్తారాః గృహిణో యజమానస్య దుఃఖప్రదా భవంతి.

అవ. గృహప్రవేశమునకు నక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. చి, అనూ, ధని, ఉఫ, ఉషా, ఉభా, రే, శత, రో, మృ ఈ ౧౦ నక్షత్రములు మిక్కిలి ముఖ్యంబులనియు, పుష్యమి మధ్యమంబనియు, పున, స్వా, హ, అశ్వి, శ్ర ఈ ౫ నక్షత్రములయందుఁ బ్రవేశింపంబడినగృహ మన్యాక్రాంతము గునని యు, ఆర్ద్ర, కృత్తిక ఇవి యగ్నిభయప్రదములనియు, తక్కిననక్షత్రములు గృహపతికి దుఃఖకరంబులనియు నభిప్రాయము.

అవ. దేవనరపశుశాలానాం ద్వారనిర్ణయ మాహ.—

కృత్వాఽఽఽదౌ నవధా స్వనిర్మితగృహక్షేత్రం నవస్వేవ త
ద్భాగే ష్వర్కముఖాన్ నవ ప్రతిదిశం సంస్థాప్య తత్సద్మసు,
మర్త్యామ ర్త్యచతుష్పదాం కవిగురుజ్ఞాం శేషు కుర్యుః క్రమా
ద్ద్వారా ణీశ్వరవహ్నిరాక్షసమరుల్లోకాది రవ్యాదిషు. 276

వ్యా.—కృత్వేతి. ఆదౌ ప్రథమతః స్వనిర్మితగృహక్షేత్రం స్వేననిర్మితం య ద్గృహక్షేత్రం గృహాయామః తత్ ప్రతిదిశం చతుర్దిక్షునవధాకృత్వానవస్వేవ తద్భాగే షు అర్కముఖాన్ సూర్యాదినవగ్రహాన్ సంస్థాప్య నిక్షిప్య తత్సద్మసు తద్గృహేషు మర్త్యాః మనుష్యాః 'మనుష్యామానుషామర్త్యా' ఇత్యమరః. అమర్త్యాః దేవతాః 'అమ ర్త్యా అమృతాంధస' ఇత్యమరః. చతుష్పదో గజాశ్వపశ్వాదయః తేషాం క్రమాత్ కవి గురుజ్ఞాం శేషు శుక్రాంశేమనుష్యాణాం గుర్వంశే దేవానాం బుధాంశే పశ్వాదీనాం ఈశ్వ రవహ్నిరాక్షసమరుల్లోకాది, అయమర్థః పశ్చిమగృహస్య ఈశాన్యాద్యాగ్నేయ పర్యంతం ఉదగ్గృహస్య నైరృత్యాదివాయవ్యపర్యంతం దక్షిణగృహస్య వాయవ్యా దీశాన్యపర్యంతం రవ్యాదిషు సూర్యాదిభాగేషు ద్వారాణి కుర్యుః.

అవ. దేవమనుష్యపశుగృహంబులకు వాకిండ్లను నిర్ణయించుచు న్నాఁడు.—

తా. తాఁ నేర్పఱిచియున్న యింటినిడివిని ౯ భాగములయందు పడమటింటి కీశాన్యము మొదలుకొని యాగ్నేయమువఱకును, ఉత్తర పింటి కాగ్నేయము మొదలు నిరృతివఱకును, తూర్పింటికి నిరృతి మొదలుకొని వాయవ్యమువఱకును, దక్షిణపింటికి వాయవ్యము మొద లీశాన్యమువఱకును సూర్యాదినవగ్రహంబుల నుంచఁగా నేర్పడిన శు క్రునిభాగంబున మనుష్యగృహంబునకును బృహస్పతిభాగమున దేవ తాగృహంబునకును బుధునిభాగమున గజపశుతురంగాదిశాలలకును వాకిండ్ల నేర్పఱచవలయును.

అవ. ద్వారవిషయే పక్షాంతరా ణ్యాహ —

సర్వేషా మథవా యథారుచి గృహద్వారాణి కుర్యుః కవే
రాచార్యస్య బుధస్య వా ప్రతిదిశం భాగే సమస్తాలయే,
అష్ట స్వష్టసు వా త్రిషు త్రిషు గృహే కార్యేషు భాగేషు త
న్మధ్యే వాధికథామభాగసహితం వామే కవాటాన్వితమ్. 277

వ్యా.—సర్వేషా మితి. అథవా సర్వేషాం మనుష్యదేవచతుష్పదాంచ, యథా రుచి రుచి మనతిక్రమ్య యథేష్టమిత్యర్థః. సమస్తాలయే సర్వగృహేషు కవేశ్శుక్రస్య ఆచార్యస్య బృహస్పతేర్వా బుధస్యవా భాగే ద్వారాణి కుర్యాత్ మనుష్యాణాం శుక్రభాగ ఏవేతి నియమో నాస్తీతి ఇయానేవ పూర్వస్మాద్భేదః. శేషం తుల్యమేవ యద్వా అష్టస్వష్టసు వా ప్రతిదిక్స్వష్టభాగేషు పూర్వవత్కేతువ్యతిరిక్తసూర్యాద్యష్టగ్రహాణాం సంస్థాప్య శుక్రగురుబుధభాగేషు ద్వారాణి కుర్యాత్ అథవా ప్రతిదిశం త్రేధా విభజ్య కార్యేషు త్రిషు త్రిషుభాగేషు తన్మధ్యే తేషాం మధ్యభాగే అధికధామభాగసహితం ధామ్నోగృహస్యభాగః అధికశ్చాసౌ ధామభాగశ్చేతి సమానాధికరణసమాసః, తేన సహితం యథాతథా వామే అధికగృహభాగం విహాయేత్యర్థః. అస్మిన్పక్షే గ్రహనియమో నాస్తి. కవాటాన్వితం ద్వారం కార్యమ్.

అవ. పక్షాంతరమువలన నిండ్లకు ద్వారములు నిర్ణయించుచున్నాఁడు.—

తా. ఉక్తక్రమంబున నేర్పఱచఁబడిన ౯ భాగములయందును మనుష్యాదులగృహములకు శుక్రాదిభాగములలో నేర్పఱచవలయు నను నియమమునువదిలి మనుష్యదేవపశ్వాదులసకలదిగ్గతగృహములకును శుక్రగురుబుధులభాగములలో నొకభాగమునందు ద్వారము నేర్పఱచవలయుననియు, మఱియొకపక్షమున గృహాయము ననిమిదిభాగములు చేసి సూర్యాదిరాహుపర్యంత మాభాగములవిభజించి శుక్ర బుధగురు భాగములలో నేర్పఱచవలయుననియు నింకొకపక్షమం దింటినిడివిని మూఁడుభాగములు చేసి యందు మధ్యభాగమున నిడముప్రక్క కొంచె మధికముండునటుల ప్రదేశమునువదిలి తలుపుతోఁగూడునటుల ద్వారము నేర్పఱచవలయు ననుట.

అవ. అథ రాశిభేదేన బహిర్ద్వారనిర్ణయ మాహ.—

ప్రాగ్ద్వారం ఝషకర్కటాళిగృహిణాం ద్వారం తు యామ్యం శుభం
యుగ్మస్త్రీమృగసద్మనాం ఘటతులాగోవేశ్మనాం పశ్చిమమ్,
ద్వారం తూత్తర మర్థదం హరిధనుర్మేషాలయానాం నృణాం
యద్వైకైక మజాది చ ప్రతిదిశం ప్రాగాది తద్గేహినామ్. 272

వ్యా.—ప్రాగ్ద్వార మితి. ఝషకర్కటాళిగృహిణాం మిథునకర్కటవృశ్చికరాశిజాతానాం నృణాం ప్రాగ్ద్వారం శుభం. యుగ్మస్త్రీమృగసద్మనాం మిథునకన్యామకరరాశిజానాం యామ్యం ద్వారం దక్షిణద్వారం శుభం, ఘటతులాగోవేశ్మనాం

కుంభతులావృషభరాశిజాతానాం పశ్చిమంద్వారం శుభం హరిధనుర్మేషాలయానాంసింహధనుర్మేషరాశిజాతానాం నృణాంపుంస్యానాం ఉత్తరం ద్వారంతు అర్థదం ఐశ్వర్యకరం భవతి, యద్వా అజాదిమేషాద్యేకైకంరాశిం, ప్రాగాది ప్రాచీమారభ్య ప్రతిదిశంనిక్షిప్య, తద్గేహినాం తత్తద్రాశిజాతపురుషాణాం, యస్యాం దిశి యస్యరాశి ర్వర్తతే తద్దిశితస్య పుంసః ద్వారం కార్యం ప్రాచ్యాంమేషసింహధనూరాశిజాతానాం దక్షిణస్యాం వృషభకన్యామకరరాశిజాతానాం పశ్చిమే మిథునతులాకుంభరాశిజాతానాం ఉదీచ్యాం కర్కటవృశ్చికమీనరాశిజాతానా మితితత్త్వమ్.

అవ. రాశిభేదముచేతఁ దలవాకిలి నేర్పరించుటకు దిక్కుల నిర్ణయింపుచున్నాఁడు.—

తా. మీనకర్కటవృశ్చికరాసులయందుఁ బుట్టిననరులు తూర్పునను, మిథునకన్యామకరరాసులయందుఁ బుట్టిననరులు దక్షిణంబునను,కుంభతులావృషభరాసులయందుఁ బుట్టిననరులు పశ్చిమంబునను, సింహధనుర్మేషరాసులయందుఁ బుట్టిననరు లుత్తరంబునను తమతమ యిండ్లకు తలవాకిండ్ల నేర్పఱచిరేని శుభసంపదలుగలుగు. మఱియొక పక్షమున మేషాదిరాసులం బ్రాగాదిదిక్కులయందు మూఁడావర్తులు గణనఁజేయఁగా గృహపతిరాశి యేదిక్కుకు వచ్చునో ఆదిక్కునఁ దలవాకిలిని నేర్పఱచవలయు ననుట.

అవ. కర్తృజన్మరాశిలగ్నాదిషు గృహప్రవేశఫల మాహ.—

సంవేశశ్శుభద స్స్వజన్మని గృహే లగ్నే చతుర్థాలయే
తాభ్యాం చోపచయే క్రమా త్ఫల మిదం కర్తు స్స్వజన్మాదిషు,
నిర్వ్యాధిం చ దరిద్రకీర్తిసుహృదో నిష్పుత్రనిశ్శత్రుతాం
నిర్జాయం నిధనామయస్థిరధన ద్వేషాన్ ప్రదద్యా త్సదా. 279

వ్యా.—సంవేశ ఇతి. స్వజన్మని గృహే స్వస్య జన్మరాశౌ, లగ్నే స్వజన్మలగ్నే చ, చతుర్థాలయే స్వజన్మలగ్నజన్మరాశ్యోశ్చతుర్థలగ్నే చ, కింవతాభ్యాం జన్మలగ్నజన్మరాశిభ్యాముపచయే తృతీయషష్ఠదశమైకాదశేషు చ, సంవేశః నూతనగృహప్రవేశః, శుభః అథవా కర్తుః, స్వజన్మాదిషు జన్మలగ్నాదిషు జన్మరాశ్యాదిషు వా, క్రమాదిదం వక్ష్యమాణం ఫలం భవతి యథా జన్మని నిర్వ్యాధిం నీరోగతాం, ద్వితీయే దారిద్ర్యం, తృతీయే కీర్తిం, చతుర్థే సుహృదం పంచమే నిష్పుత్రతాం నిస్సంతానత్వం షష్ఠే నిశ్శత్రుతాం శత్రుశూన్యత్వం సప్తమే నిర్జాయం భార్యాశూన్యత్వం, అష్టమే నిధనం మరణం, నవమే ఆమయంరోగం, దశమే స్థిరం చిరకాలస్థితం ఏకాదశే ధనం

ద్వాదశే ద్వ్యయం శత్రుత్వంచ సదా దద్యాత్. సర్వత్ర జన్మరాశితో జన్మలగ్నాద్వేతి బోధ్యమ్.

అవ. జన్మరాశిలగ్నాదులయందు గృహప్రవేశముఁ జేయఁగాఁ గలిగెడి ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. జన్మరాశియందును, జన్మలగ్నమునందును, జన్మరాశి లగ్నములకు 3, ౪, ౬, ౧౦, ౧౧ ఈలగ్నములయందును గృహప్రవేశము శుభకరంబగు. మఱియొకపక్షంబున తనజన్మాది ద్వాదశరాశిలగ్నములయందును గృహప్రవేశము క్రమంబున, ఆరోగ్య, దారిద్ర్య, కీర్తి, స్నేహ, నిస్సంతాన, నిశ్శత్రు, భార్యావినాశ, మరణ, రోగ, స్థైర్య, ధన, శత్రుత్వములఁ గలుగఁజేయును.

అవ. ప్రవేశే పాపాష్టమచంద్రదోషానాహ —

పాపః పాపయుతేక్షితో ఽష్టమగతః పాపాలయస్థో ఽథవా
వర్షాచ్చే చ్ఛుభవీక్షితో ఽష్టగుణతో హన్యా ద్గృహస్వామినమ్,
క్షీణేందుశ్చ షడష్టరిష్ఫగృహగ శ్చే త్సన్నివేశాలయా
ద్ధన్యా త్కర్తృకళత్ర మాశు నివిశే ల్లగ్నే విశుద్ధేఽష్టమే 280

వ్యా.—పాప ఇతి. పాపః యః కశ్చన క్రూరగ్రహః, పాపయుతేక్షితః పాపగ్రహేణ యుతో వా ఈక్షితో దృష్టో వా, అష్టమగతః ప్రవేశలగ్నా దష్టమగతో వా, అథవా పాపాలయస్థః పాపగ్రహరాశిగస్సన్ అష్టమగో వా యది, తదా గృహస్వామినం యజమానం వర్షా త్సంవత్సరానంతరం హన్యాత్. పాపగ్రహ ఏవ శుభవీక్షితః శుభగ్రహదృష్టస్సన్ అష్టమగతశ్చేత్ అష్టగుణతః అష్టవర్షానంతరం హన్యాత్. క్షీణేందుః క్షీణచంద్రశ్చ సన్నివేశాలయాత్ గృహప్రవేశలగ్నాత్ షడష్టరిష్ఫగృహగశ్చేత్ షష్ఠాష్టమద్వాదశస్థానగతశ్చేత్ కర్తృకళత్రం యజమానభార్యాం ఆశు శీఘ్ర మేవ హన్యాత్, తస్మాత్కారణాత్ అష్టమే లగ్నే విశుద్ధే గ్రహవర్జితే సతి నివిశేత్.

అవ. గృహప్రవేశవిషయమై పాపాష్టమదోషచంద్రదోషములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ఒకానొకపాపగ్రహము, మఱియొక పాపగ్రహముచేఁ జూడఁబడినదైనను, పాపగ్రహముతోఁ గూడినదైనను పాపగ్రహరాశిని బొందినదైననుండి ప్రవేశలగ్నమునకు ౮ ట నుండెనేని మఱియొకసంవ

త్సరమునకుపిదప నాగృహపతిభార్య వైధవ్యమునొందును. పాపగ్రహ ము శుభగ్రహముచేఁ జూడఁబడుచు ౮ ట నున్న నెనిమిదిసంవత్సరము లకు పిదప ముందుచెప్పిన దుష్ఫలము గలుగును చంద్రుఁడు ౬, ౮, ౧౨ ఈస్థానములయందున్న గృహపతి యపత్నీకుఁడగును. కావున ౮ ట నేగ్రహంబు నుండఁగూడదనుట.

అవ. గ్రహాణాం దృష్టినిర్ణయ మాహ.—

పాదాఖ్యా దశమే తృతీయభవనే దృష్టి ర్ద్విపాదాభిధా
ఖేటాద్యా నవమే చ పంచమగృహే రాశౌ చతుర్థేఽష్టమే,
దృష్టి స్సాస్య త్రిపదాఽథ సప్తమగృహే సంపూర్ణదృష్టిః క్రమా
దేకద్విత్రిచతుష్పదేషు బలినో మందార్యభౌమాః పరే. 281

వ్యా.—పాదేతి. ఖేటాద్యా ఖేటః ఆదిర్యస్యా స్సాతథోక్తా గ్రహాదికాదృష్టిః దశమేతృతీయభవనే తృతీయాలగ్నే చపాదాఖ్యా పాదసంజ్ఞికా భవతి. గ్రహాణామితి శేషః.నవమేపంచమగృహేచ ద్విపదాభిధాచతుర్థే అష్టమేచరాశౌ త్రిపదా అథస ప్తమ గృహే సంపూర్ణదృష్టిః.మందార్యభౌమాః శనిగుర్వంగారకాః పరేచక్రమాత్ ఏకద్వి కుజస్త్రిపాదదృష్టిస్సన్ బలవాన్ పరే సూర్యచంద్రబుధశుక్రాః పూర్ణదృష్టిమంతో బలవంత ఇత్యనేన సంపూర్ణదృష్టిమంత ఇత్యవగంతవ్యమ్.

అవ. గ్రహములదృష్టినిర్ణయమును దెలుపుచున్నాఁడు.—

తా. గ్రహములకు తనరాశి మొదలుకొని, ౩, ౧౦ ఈ రాసు లయందు పాదదృష్టియు ౫, ౯ ఈరాసులయం దర్ధదృష్టియు ౪, ౮ ఈరాసులయందు త్రిపాదదృష్టియు, ౭-వ రాశియందు పూర్ణదృష్టియుం గలిగియుండును. అందు పాదదృష్టిచే శనియు అర్ధదృష్టిచే గురుండును, త్రిపాదదృష్టిచే కుజుండును, పూర్ణదృష్టిచే సూర్యచంద్రబుధశుక్రులు నధికవీక్షణము గలవారు.

అవ. ప్రవేశలగ్నస్య గ్రహస్థితిఫల మాహ.—

ఏక స్మిం త్సరభాగగో దశమగో జాయాస్థితో వా గ్రహ
స్తద్గేహం పరహ స్తయాత మథవా శత్రుద్గ్ వేశాలయాత్,
కూరా లాభగిపుత్రిగా శ్శుభఫలాః కేంద్రత్రికోణస్థితాః
సౌమ్యా స్సౌమ్యనిరీక్షితే స్థిరగృహే రాత్రౌ దివా వా విశేత్.

వ్యా — ఏక ఇతి. ఏకశ్శుభో వా పాపో వా గ్రహః పరభాగగః శత్రుభాగగత స్సన్ వేశాలయాత్ ప్రవేశలగ్నాత్ దశమగః జాయాస్థిత స్సప్తమరాశిగతో వా యది తద్గేహం పరహస్తయాతిం పరాయత్తం స్యాత్. అథవా ప్రవేశలగ్నాత్ క్రూరాః పాపగ్రహాః లాభరిపుత్రిగాః ఏకాదశషష్ఠతృతీయస్థానగతాస్సంతః శుభఫలాః శుభఫలదా భవంతి. సౌమ్యాశ్శుభగ్రహాస్తు కేంద్రత్రికోణస్థితా శ్శుభఫలాః సౌమ్యనిరీక్షితే శుభగ్రహదృష్టే స్థిరలగ్నే రాత్రౌ వా దివా దివాభాగే వా తత్సద్మ నూతనగృహం విశేత్ ప్రవిశేత్.

అవ. గృహప్రవేశలగ్నమునకు గ్రహస్థితిని జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఒకగ్రహము శత్రువుయొక్క అంశమును బొందియుండి లగ్నమునకు ౭-౧౦ ఈస్థానములయందుండెనేని యాగృహము పరాధీనమగును. పాపగ్రహములు ౩-౬-౧౧ ఈస్థానములయందును శుభగ్రహములు కేంద్రత్రికోణస్థానములయందునుండఁగ శుభగ్రహములచేఁ జూడఁబడుచున్న స్థిరలగ్నమునందు నూతనగృహమును బ్రవేశించిన శుభఫలంబులు గలుగుననుట.

అవ. తత్తద్రాశిజాతానాం తత్తద్దిగీశగృహే ప్రవేశనిషేధమాహ.—

అష్టౌ మేషకుళీరచాపఘటగోకుంభాళిమీనాః క్రమాత్
జ్ఞేయా యామ్యదిగాదయః ప్రతిదిశం త్వేకైకరాశిర్భవేత్,
తత్తద్రాశిభవస్య తద్దిశి గృహే మృత్యుప్రదం నో విశే
ద్బ్రహ్మస్థానగృహం తు కేసరిమృగస్త్రీయుగ్మజానాం తథా 293

వ్యా — అష్టా వితి. మేషకుళీరచాపఘటగోకుంభాళిమీనాః మేషకర్కటధనుస్తులావృషభకుంభవృశ్చికమీనా ఇత్యష్టౌ రాశయః యామ్యదిగాదయశ్చ క్రమాత్ జ్ఞేయాః తథా చ సతి ఏకైకరాశిః ప్రతిదిశం ప్రత్యధిపో భవేత్. తత్తస్మాత్తద్రాశిభవస్య పుంసః తద్దిశి గృహే తద్రాశిదిశి గృహే ప్రవేశనం మృత్యుప్రదం తస్మాత్తస్మిన్నో విశేత్ న ప్రవిశేత్ యో యద్రాశిభవస్స తద్రాశిదిశి గృహే తల్లగ్నే న ప్రవిశేదితి భావః. యథా మేషః దక్షిణదిగీశః అతో మేషరాశిజాతః మేషరాశౌ దక్షిణదిశి గృహం న ప్రవిశేత్. కర్కటో నైరృతిదిగీశః అతః కర్కటరాశిజాతః కర్కటరాశౌ నైరృతిదిశిగృహం న ప్రవిశేత్. ఏవం సర్వత్ర యోజ్యం. బ్రహ్మస్థానగృహం మధ్యమగృహంతు కేసరిమృగస్త్రీయుగ్మజాతానాం సింహమకరకన్యామిథునరాశిషు జాతానాం నృణాం ఏతద్రాశిషు తథా మృత్యుప్రదత్వాన్న ప్రవిశేత్.

అవ. జన్మరాశియందు గృహప్రవేశమున కొరగానివిషయమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. మేష కర్కాట ధనుః తులా వృషభ వృశ్చిక మీనరాసులు క్రమంబున దక్షిణదిక్కు మొదలుగ నెనిమిదిదిక్కులకు నధిపతులు గాన గృహపతిజన్మరాశి యేదిక్కున కధిపతియైయుండునో యాదిక్కునం దుండెడిగృహమును, జన్మరాశిలగ్నమునందును మధ్యమగృహమును సింహ మకర కన్యా మిథున రాసులయందుఁ బుట్టిననరులు ఈలగ్నములయందును ప్రవేశించిరేని మరణము గలుగును.

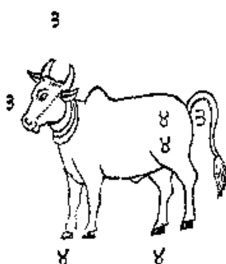
అవ. అథ ద్వాభ్యాం గృహప్రవేశవిషయే వృషభచక్రగతనక్షత్రాణాం ఫల మాహ.—

యస్మిన్ భేఽర్కయుత స్తదాది గణయే చ్చంద్రాన్వితర్క్షాం తతః
కుర్యా న్మృత్యు ముడుత్రయం శిరసిచ ప్రాక్పాదయో ర్ధుర్ధశామ్,
చత్వా ర్యేవతు పశ్చిమాంఘ్రియుగళే స్థైర్యంచ చత్వారి త
త్పుచ్ఛేతు భ్రమణంత్రయంచతురధో వామేతు పార్శ్వేఽర్థకృత్.

వ్యా.—యస్మిన్నితి వృషభాకారం చక్రం విలిఖ్య పుస్తకావ్యవయవేషు వక్ష్యమాణక్రమేణ సర్వనక్షత్రాణి విన్యసేత్, ఏవంచ సతి యస్మిన్ భే యన్నక్షత్రే అర్కయుతః యస్మిన్నక్షత్రే సూర్య స్తిష్ఠతీత్యర్థః. తదాదితన్నక్షత్రమారభ్య చంద్రాన్వితర్క్షాంతతః నిత్యనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. ఏవంచసతి వృషభశిరస్థితముడుత్రయం నక్షత్రత్రయం మృత్యుంకుర్యాత్. గృహపతేరితిశేషః. ప్రాక్పాదయోః అగ్రపాదయోః చత్వారినక్షత్రచతుష్టయం దుర్దశాంకుర్యాత్ పశ్చిమాంఘ్రియుగళే చరమపాదద్వంద్వే స్థితాని చత్వారి నక్షత్రచతుష్టయం, స్థైర్యం చిరకాలస్థితిం, తత్పుచ్ఛే వృషభలాంగూలే స్థితంత్రయం నక్షత్రత్రయం భ్రమణం కుర్యాత్. అధోవామపార్శ్వే చత్వారినక్షత్రచతుష్టయం, అర్థకృత్ సంపత్కరం చ స్యాత్.

ధాన్యం దక్షిణపార్శ్వకే చతు రధో హృష్టే త్రయం సంపదం
వక్త్రే భత్రితయం పశూ న్ప్రకురుతే చక్రం వృషాఖ్యం త్విదమ్,
స్వేంద్రాగ్నేయ్యాగ్నిష్టమాదికేచ నృపతే ర్నక్షత్రాన్విహృత్తౌ పున
స్సంవేశే చ విధి స్సనిర్మితగృహే సర్వం విచింత్యం బుధైః. 285

వ్యా.—ధాన్య మితి. దక్షిణపార్శ్వకే స్థితం అభిజిత్సహితనక్షత్రచతుష్టయం ధాన్యం ప్రసూతే అథో అనంతరం పృష్ఠే చరమాంగే త్రయం నక్షత్రత్రితయం సంపదం ప్రసూతే వక్త్రే ఆననే భత్రితయం నక్షత్రత్రితయం పశూన్ ప్రసూతే. ఇదమేవ వృషాఖ్యం చక్రం వృషభచక్రమిత్యుచ్యతే ఇదం చక్రం ద్వంద్వాశ్లేషే ద్వంద్వయుద్ధే, అగ్నిభయాదికే చ నృపతేః రాజ్ఞః యాత్రానివృత్తౌ ప్రతిప్రయాణే పునస్సంవేశే రాజ్ఞాం యాత్రానివృత్తానాం పునర్గృహప్రవేశే చ స్వనిర్మితగృహే నూతనగృహప్రవేశే చ అయం విధిః పర్యాలోచనీయః. బుధైః పండితైః సర్వం పూర్వోక్తం విచింత్యం సమ్యగ్విచార్యమ్.

అవ. రెండుశ్లోకములచే గృహప్రవేశవిషయమై వృషభచక్రగత నక్షత్రములకు ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. వృషభాకారమగు చక్రమును వ్రాసి దానిశిరస్సు మొదలగు నవయవంబులయందీ చెప్పఁబోయెడి తెఱంగున సూర్యుఁడున్న నక్షత్రము మొదలుగ వ్రాసి యది మొదలు నిత్యనక్షత్రమువఱకు గణనఁ జేయఁగా నానక్షత్రము చక్రరూపమైన వృషభముయొక్క శిరస్థములగు ౩ నక్షత్రములలోనున్న మృత్యువును, ముందరికాళ్లలోనున్న ౪ నక్షత్రములైన దురవస్థను, వెనుకటికాళ్లయందున్న ౪ నక్షత్రములు చిరకాలముండుటను, తోఁకయందున్న మూఁడునక్షత్రములు దేశభ్రమణమును, ఎడమపార్శ్వమందున్న ౪ నక్షత్రములు ధనమును, కుడిప్రక్కనున్న ౪ నక్షత్రములు ధాన్యమును, పృష్ఠభాగమందున్న ౩ నక్షత్రములు సంపదను, ముఖమందున్న ౩ నక్షత్రములు పశువులనుం గలుగఁజేయుననియు, ఇదివృషభచక్రమనియు, నీచక్రము ద్వంద్వయుద్ధము జేయునప్పుడును, రాజులు యాత్రఁబోవునప్పుడును, మఱల వచ్చునప్పుడును, నూతనగృహప్రవేశకాలమందును ఇత్యాదికార్యములయందు పండితులచేఁ జూడఁదగినదనియు ననుట.

అవ. అథ ద్వాభ్యాం కలశచక్రస్వరూపం నిరూపయన్ తద్గతనక్షత్రాణాం గృహప్రవేశవిషయే ఫలాన్యాహ —

చక్రం స్యాత్కలశస్వరూప మథ తత్సంలిఖ్య మూర్ధ్న్యేకభం
ప్రాగాద్యాసు చతుశ్చతుః ప్రతిదిశం చత్వారి తన్మధ్యమే,
కంఠే త్రీణి గుదే త్రయంచ విలిఖే ద్భానాం క్రమా త్తత్ఫలం
వక్ష్యేఽర్కాన్వితభాదిత శ్చ గణయే త్సంవేశధిష్ణ్యాంతతః. 286
శీర్షచ్ఛేద మథ ప్రవాస మభయం ధాన్యం తతో నిర్ధనం
గర్భస్రావ మథ శ్రియం గృహపతే ర్దద్యా చ్ఛతాయు స్సదా,
సంగ్రామాఖిలదుర్గశైలనగరప్రాసాదదేవాలయ
క్షేత్రారామగృహప్రవేశసమయే జ్ఞేయం హి చక్రద్వయమ్. 287

షష్ఠబిన్దు స్సమాప్తః.

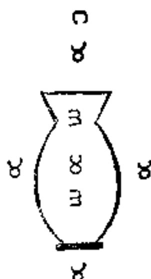
వ్యా.—చక్ర మితి-శీర్షచ్ఛేద మితిచ. కలశస్వరూపం ఘటాకారం చక్రం యథాస్యా త్తథా సంలిఖ్య, అథ చక్రలేఖనానంతరం అర్కాన్వితభాదితః సూర్యాధిష్ఠిత నక్షత్రమారభ్య సంవేశధిష్ణ్యాంతతః గృహప్రవేశనక్షత్రపర్యంతం గణయేత్. అథ మూర్ధ్ని కలశశిరసి ఏకభం ఏకనక్షత్రం ప్రాగాద్యాసు ప్రాచీప్రభృతిచతుర్దిక్షు ప్రతిదిశం చతుశ్చతుః నక్షత్రాణి తన్మధ్యే చత్వారి కంఠే త్రీణి గుదే త్రయం చాభిజిద్వర్జ్యం విలిఖేత్. భానాం మూర్ధాదిగతనక్షత్రాణాం క్రమా త్ఫలం వక్ష్యే యథా శిరోగతనక్షత్రే ప్రవేశశ్చే ద్గృహపతే శ్శీర్షచ్ఛేదం, కలశస్య ప్రాగ్భాగస్థితనక్షత్రచతుష్టయం ప్రవాసం సర్వదా దేశాంతరగమనం, దక్షిణభాగస్థితనక్షత్రచతుష్టయం అభయం భయాభావం, పశ్చిమభాగగతనక్షత్రచతుష్టయం ధాన్యం, ఉదగ్భాగగతనక్షత్రచతుష్టయం నిర్ధనం దారిద్ర్యం, మధ్యమగతనక్షత్రచతుష్టయం గర్భస్రావం, యజమానభార్యాయా ఇతి వేద్యం కంఠగతనక్షత్రత్రయం శ్రియం సంపదం, గుదస్థితనక్షత్రత్రయం శతాయు ర్దద్యాత్. సంగ్రామాఖిలదుర్గశైలనగరప్రాసాదదేవాలయక్షేత్రారామగృహప్రవేశసమయే యుద్ధదుర్గపర్వతపురప్రాసాదదేవాలయకృషిభూమ్యుద్యానవనగృహప్రవేశకాలే చక్రద్వయం వృషభకలశచక్రయో ర్ద్వయం జ్ఞేయం విచింత్యం హి.

శ్లో. యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం షష్ఠోఽయం బిన్దు రభ్యభూత్.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత కలశచక్రమునొందిన నక్షత్రములను ఫలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. కలశాకారంబగు నొకచక్రమువ్రాసి యందు నీచెప్పంబో యెడిక్రమంబున సూర్యుఁడున్న నక్షత్రము మొదలుగా, అది నక్షత్ర

ములును వ్రాసి యదిమొదలు గృహప్రవేశనక్షత్రమువఱకు నెంచఁగా నా ప్రవేశనక్షత్రము కలశశిరస్థం బగు నొకనక్షత్రమై యున్న గృహపతి శిరచ్ఛేదంబును, కలశమునకు ప్రాగ్భాగమందున్న ౪ నక్షత్రములలో నొకటియైన నెల్లకాలము పరదేశగమనమును, దక్షిణభాగమందున్న ౪ లో నొకటియైన నిర్భయమును, పశ్చిమంబుననున్న ౪-లో నొకటియైన ధాన్యమును, ఉత్తరంబుననున్న ౪-లో నొకటియైన దారిద్ర్యమును, మధ్యభాగముననున్న ౪-లో నొకటియైన గృహపతిభార్యకు గర్భస్రావంబును, కంఠస్థానమందున్న ౩-లో నొకటియైన సంపదయు, అధఃప్రదేశమందున్న ౩-లో నొకటియైనపూర్ణాయువుం గలుగును. ఈచెప్పఁబడిన వృషభకలశచక్రములు రెండును, యుద్ధ, దుర్గ, పర్వత, పుర, సౌధ, దేవతాలయ, కృషిభూమి,ఉద్యానవన,నూతనగృహములఁ బ్రవేశించునపుడు చూడవలయు ననుట.

షష్ఠబిందువు సమాప్తము.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః.

కాలామృతే-సవ్యాఖ్యానే

సప్తమబిన్దుః.

అవ. అథ సకలదేవతాప్రతిష్ఠాకాల మాహ.—

శ్లో. వారేష్వేవ కవిజ్ఞజీవశశినాం శ్రోణత్రయే చోత్తరా ౨౪౮
మైత్రాదిత్యకరద్వయాంత్యశశభృద్దస్రప్రజేశోడుషు,
భద్రాపూర్ణజయాసు చోదగయనే శుక్రేజ్యయో ర్వ్యక్తయోః
కుర్యాత్కామదినం విహాయ చ కుహూం దేవప్రతిష్ఠాం శుభామ్.

వ్యా.—వారేష్వితి. కవిజ్ఞజీవశశినాం శుక్రబుధగురుచంద్రాణాం వారేషు, శ్రోణత్రయే శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషక్త్రయే, ఉత్తరామైత్రాదిత్యకరద్వయాంత్యశశభృద్దస్రప్రజేశోడుషు ఉత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రానూరాధాపునర్వసూహస్తచిత్రారేవతీమృగశీర్షాశ్వినీరోహిణీనక్షత్రేషు, భద్రాపూర్ణజయాః భద్రతిథయః పూర్ణతిథయో జయతిథయశ్చ తాసు, ఉదగయనే ఉత్తరాయణే, శుక్రేజ్యయోః శుక్రబృహస్పత్యోః వ్యక్తయోః అనస్తంగతయోః సతోః గురుశుక్రమౌఢ్యరాహిత్యే సతీత్యర్థః. జయతిథిషు కామదినం త్రయోదశీం, పూర్ణతిథిషు కుహూ మమావాస్యాం చ త్యక్త్వా పూర్వోక్తశుభదివసే శుభాం దేవప్రతిష్ఠాం కుర్యాత్.

అవ. సకలదేవతాప్రతిష్ఠలకు కాలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ఉత్తరాయణమందు గురుశుక్రు లస్తమించకయుండఁగా, శుక్ర బుధ గురు సోమవారములును, శ్ర, ధ, శత, ఉఫ, ఉషా, ఉభా, అనూ, పున, హ, చి, రే, మృ, అశ్వి, రో ఈనక్షత్రములును, భద్రతిథులును, అమావాస్యావ్యతిరిక్తపూర్ణతిథులును, త్రయోదశీవ్యతిరిక్త జయతిథులును, ఇవి సకలదేవతాప్రతిష్ఠలకు ప్రశస్తము లనుట.

అవ. అథ పశుబంధనకాల మాహ.—

శ్లో. ఆర్ద్రాశ్లేషైకపదాంత్యమూలశశభృత్తోయాగ్నిభే ష్వర్థదం ౨౪౯
శస్తం స్యాత్పశుబంధనం గురుభృగుబ్రధ్నాఖ్యవారేష్వపి,

త్యక్త్వా త్వష్ట్రజనార్దనోత్తరవిధీన్ దర్శం కలిం చాష్టమీం
చాంద్రం వా పశుజన్మవారమపి తచ్ఛేషా తిథి శ్శోభనా. 289

వ్యా.—ఆర్ద్రేతి ఆర్ద్రాశ్లేషకపదాంత్యమూలశతభృత్తోయాగ్నిభేషు ఆర్ద్రాపూర్వాభాద్రారేవతీమూలాశ్వినీపూర్వాషాఢాకృత్తికాసు ఏతేషు సప్తసు నక్షత్రేషు గురుభృగుబ్రధ్నార్క్యాఖ్యవారేషు గురుశుక్రాదిత్యవారేషు పశుబంధనం అర్థదం సంపత్కరం శస్తం ముఖ్యంస్యాత్. బంధనమితి గోష్ఠప్రవేశాదీనా ముపలక్షణం. త్వష్ట్రజనార్దనోత్తరవిధీన్ చిత్రాశ్రవణోత్తరాత్రయరోహిణీః దర్శ మమావాస్యాం కలిం చతుర్దశీం అష్టమీంచ కించ చాంద్రం సోమవాసరం పశుజన్మవాసరంచ త్యక్త్వా తచ్ఛేషా ఉక్తాతిరిక్తా తిథిః శోభనా శుభకరా, తిథి రిత్యుక్తాతిరిక్తవాసరర్క్షాదీనాముపలక్షణమ్.

అవ. పశుబంధన కాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ఆర్ద్ర, పూభా, రే, మూ, అ, పూషా, కృ ఈ ౭ నక్షత్రములును, గురుశుక్రభానువారములును, పశుబంధనగోష్ఠప్రవేశాదులకు ముఖ్యంబు లనియు, చి, శ్ర, ఉఫ, ఉషా, ఉభా, రోహిణి ఈనక్షత్రములును, అమావాస్య, చతుర్దశి, అష్టమి, సోమవారము పశుజన్మవారము లివి నిషిద్ధంబు లనియు, తక్కినతిథివారాదులు శుభకరము లనియు నభిప్రాయము. (గోష్ఠ మనగాఁ బశువులదొడ్డి.)

అవ. అథ పైతృకప్రసంగం వివక్షు స్తావ త్తిథినిర్ణయ మాహ.—

యావంత్యో ఘటికా దినే విఘటికా స్సర్వా శ్చ కుర్యా త్సమం
కాలం పంచవిధం క్రమా చ్చ గణనా ప్రాతి స్తత స్సంగవః,
మధ్యాహ్నో ఽప్యపరాహ్ణ ఇత్యథ భవే త్సాయంతనీ మాసికే
దర్శే చాబ్దిక ఏవ వా పితృతిథి స్సా సర్వకాలా యది. 290

వ్యా.—యావంత్య ఇతి. దినే దివాభాగే ఘటికా విఘటికాశ్చ యావంత్యః యావత్సంఖ్యాకా భవంతి తా స్సర్వా దినప్రమాణఘటికా విఘటికాశ్చ సమం ఆధిక్యన్యూనాతిరిక్తం యథాతథా గణయేత్ కాలం పంచవిధం కుర్యాత్. స కాలః క్రమాత్ ప్రాతః సంగవః మధ్యాహ్నః అపరాహ్ణః, అథానంతరం సాయంతనీ చేతి పంచవిధో భవతి. యా తిథిః సర్వకాలా ఉక్తపంచవిధకాలవ్యాప్తా సా తిథిః మాసికే దర్శే ఆబ్దికే సాంవత్సరికే చయోగ్యా భవే దితి సామాన్యోక్తిః.

అవ. పితృక్రియావిధానమును దెలుపువాఁడై ముందు తిథినిర్ణయమును సామాన్యముగాఁ దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. అహఃప్రమాణఘటికల విఘటికలతోఁగూడ సమంబుగ నైదుభాగములు చేయఁగా నవి క్రమంబున ప్రాతస్సంగవమధ్యాహ్నాపరాహ్ణసాయంకాలము లనంబడును. ఈ ౫ విధములగు కాలములయందు వ్యాపించియున్నతిథులు ఆబ్దికాదిపితృక్రియలకు యోగ్యంబులు

అవ. అథ మాసికాదీనాం విశేషకాల మాహ.—

కార్యా సా ద్వ్యపరాహ్ణయో స్సమధికా సామ్యే తు పూర్వా ద్వయోః, పూర్వా సా యది న ద్వయో రథ పరా ప్రాగస్తకాలాద్రవేః, సా నో చేత్త్రిముహూర్తగా పితృతిథి స్సాయంతనీ చేద్ద్వయో స్స్యాదేవాత్ర పరాఽబ్దికే విధి రయం దర్శేఽథవా మాసికే. 291

వ్యా.— కార్యేతి. ద్వ్యపరాహ్ణయోః ద్వయో రపరాహ్ణయో ర్మధ్యే యా సమధికా యత్రాపరాహ్ణే అధికకాలవ్యాపినీ సా తిథిః కార్యా శ్రాద్ధే కార్యా. ద్వయో రపరాహ్ణయో స్సామ్యే తుల్యవ్యాపినీ తు పూర్వా పూర్వతిథిః. అత్రాయం విశేషః. తిథిక్షయే తు పూర్వా వృద్ధౌ సామ్యేఽపి పరేతి. తథా చోక్తం సుమంతునా. 'క్షీయమాణే తు పూర్వైవ వర్ధమానే తు వై పరా, సమత్వేపి తిథౌ వా సా ఽపరాహ్ణద్వయే భవేదితి. సా పితృతిథిః యది న ద్వయోః, ద్వయో రపరాహ్ణయోః న వ్యాపినీ యది తదా రవే రస్తకాలాత్ ప్రాక్ సూర్యాస్తమయాత్ పూర్వం సా తిథిః త్రిముహూర్తగా ముహూర్తత్రయవ్యాపినీ చేత్తదాఽపి పూర్వైవ. నోచేత్ రవే రస్తమయాత్ ప్రాక్ త్రిముహూర్తగా న యది తదా పరా కార్యా. తిథే రపరాహ్ణవ్యాపిత్వాభావేఽపి కుతపకాలవ్యాపిత్వాత్. పితృతిథిః ద్వయో స్తిథ్యోః సాయంతనీ సాయంతనవ్యాపినీ స్యాద్యది అత్రాపి పక్షే పరా ఆబ్దికే ప్రతిసాంవత్సరికే దర్శే అమావాస్యాయాం మాసికే చ సర్వవర్ణానాం అయం విధిః గ్రాహ్యః.

అవ. రెండుదినములయం దొకతిథి వ్యాపించియుండుటవలనఁ గలిగెడి తిథిసందేహమును నివర్తింపఁ జేయుచున్నాఁడు,—

తా. ఒకతిథి రెండుదినముల యపరాహ్ణములయందు వ్యాపించి యున్నయెడల నెద్దియపరాహ్ణమం దధికముగ నుండునో యాతిథియందును, రెండపరాహ్ణములయందును సమముగా నుండెనేని పూర్వతిథియందును, ఒకయపరాహ్ణమందైనను వ్యాపించక పూర్వదినంబున సూర్యాస్తమయమునకు ముందు ౬ గడియలు వ్యాపించియుండెనేనియు పూర్వతిథి యందును,అట్లు లేకయున్నప్పుడును రెండుసాయంకాలములయం దొక

తిథి వ్యాపించియున్నప్పుడును పరతిథియందును, ప్రతిసాంవత్సరికదర్శ శ్రాద్ధమాసికములఁ జేయవలయు. రెండపరాహ్ణములయందు సమముగా నున్నయెడల తిథిక్షయకాలమందు పూర్వతిథియు వృద్ధిసామ్యకాలములయందు పరతిథియును గ్రాహ్యంబులు.

అవ. అథ పంచభి శ్లోకై ర్మహాలయనిర్ణయ మాహ —

కుర్యా ద్భాద్రపదే ప్రమీతపితృక స్తత్కృష్ణపక్షాదితః
పక్షశ్రాద్ధ మథాశ్వినప్రతిపదా యుక్తం చ పక్షాదితః,
పక్షాదౌ యది సూతకాదిసహిత స్తత్పంచమీ వాఽష్టమీ
యద్వా స్యా ద్దశమీ తదాదిషు సదా తత్పక్షశేషేషు వా. 292

వ్యా.—కుర్యా దితి ప్రమీతపితృకో మృతపితృకః పుమాన్ భాద్రపదేమాసే కృష్ణపక్షాదితః కృష్ణపక్షప్రభృతి ఆశ్వినప్రతిపదా ఆశ్వయుజ ప్రతిపదా యుక్తం మహాలయానాం షోడశత్వా దితి భావః. త త్ప్రసిద్ధం పక్షశ్రాద్ధం అత్ర, తచ్ఛబ్దస్య ప్రసిద్ధార్థకత్వా న్న యచ్ఛబ్దాపేక్షా ఉక్తంచ దండినా, 'ప్రక్రాంతప్రసిద్ధానుభూతార్థవిషయ స్తచ్ఛబ్దో యచ్ఛబ్దం నాపేక్షత' ఇతి.కుర్యాత్. పక్షాదౌ భాద్రపదకృష్ణపక్షాదౌ సూతకాదిసహిత మృతకాదియుక్తో యది ఆదిశబ్దేన పత్నీరజోదర్శనాదికం గృహ్యతే. తదా తత్పంచమీ అష్టమీ వా యద్వా తద్దశమీ వా తదాదిషు పంచమ్యష్టమీదశమ్యాదిషు తత్పక్షశేషేషు కృష్ణపక్షే శేషదినేషు వా పక్షశ్రాద్ధం సదా కుర్యాత్.సదే త్యనేన పక్షశ్రాద్ధను త్యావశ్యక మితి గమ్యతే

అవ. ౫ శ్లోకములచేత మహాలయకాలమును నిర్ణయింపుచున్నాఁడు. —

తా. మృతపితృకుఁడగు నరుఁడు భాద్రపద బ౧ మొదలాశ్వయుజశుక్ల ౧-లోఁ జేరిన ౧౬ దినములను నిత్యశ్రాద్ధముచేయవలయు. నొకవేళ యాపక్షప్రథమదివసమందుఁ జేయుటకు ఆశౌచము, పత్నీరజోదర్శనము ఇత్యాదులగు నభ్యంతరములు సంభవించెనేని యాపక్షమందు పంచమి, అష్టమి, దశమి వీనిలో నేదినమైన మొదలుగ నాపక్షశేషదినములయందు మహాలయంబావశ్యకముగఁ జేయవలయు.

అవ. సకృన్మహాలయకాల మాహ —

పంచమ్యాదిషు చే త్సుభేషు దివసేష్వేవ ప్రకుర్యా త్సదా
ద్వాదశ్యాం యతిపైతృకం కలిదినే శస్త్రైర్హతానాం పునః,

వర్జ్యే కామదినేఽపి పైతృభయుతే హస్తాన్వితే భాస్కరే
స్యాత్సంకల్పవిధిశ్చ పార్వణవిధిర్యద్వా పితృప్రీతిదః. 298

వ్యా.—పంచమ్యాదిష్వితి శుభేషు పంచాంగశుద్ధిదినేషు పంచమ్యాదిషు దినేష్వేవ సకృన్మహాలయం కుర్యాత్. ఏవకారేణ న పంచమ్యాః ప్రాగ్దినేష్విత్యర్థో లభ్యతే. యతిపైతృకం యతిమహాలయం తు ద్వాదశ్యాం కుర్యాత్ శస్త్రహతానాం శస్త్రహతానాం మహాలయం కలిదినే చతుర్దశ్యాం కుర్యాత్. పున రిత్యనేన యస్మిన్కస్మింశ్చిద్దివసే పార్వణవిధానేన శ్రాద్ధం కృత్వా పున శ్చతుర్దశ్యా మేకోద్దిష్టవిధానేన కార్యమితి గమ్యతే ॥ ఉక్తంచ మాధవీయే 'సమత్వ మాగతస్యాపి పితుః శస్త్రహతస్య చ, ఏకోద్దిష్టం సుతైః కార్యం చతుర్దశ్యాం మహాలయే' ఇతి. వర్జ్యేపి మహాలయనిషిద్ధేపి కామదినే త్రయోదశదినే పైతృభయుతే మఘానక్షత్రయుక్తే సతి భాస్కరే హస్తాన్వితే హస్తనక్షత్రగతే సతిచ సంకల్పవిధిః సంకల్పశ్రాద్ధం యద్వా పార్వణవిధిః పార్వణశ్రాద్ధం వా పితృప్రీతిద స్స్యాత్. ఏతద్యోగే సత్యేవ త్రయోదశ్యాం కార్యం నత్వన్యథా ఇయమేవ గజచ్ఛాయే త్యుచ్యతే తదుక్తమ్. 'యదేందుః పిత్ర్యదైవత్యే హంసశ్చైవ కరే స్థితః, యా సా తిథి ర్భవే త్సా హి గజచ్ఛాయా ప్రకీర్తితా' అత్రేయం వ్యవస్థా ద్రష్టవ్యా. యజమానః పుత్రవాంశ్చే న్మఘాయుక్తత్రయోదశ్యాం సంకల్పశ్రాద్ధం నోచే త్పార్వణశ్రాద్ధమేవ కుర్యాత్. తథా చోక్తమ్. 'మఘాయుగాద్యో ర్యామ్యే చ శ్రాద్ధం కుర్యా త్పుత్రవత్తరః, పిండదానం న కుర్వీత యదీచ్ఛే జ్జీవిన స్సుతా' నితి

అవ. శ్లోకములచేత సకృన్మహాలయమునకు కాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. పంచాంగశుద్ధిగల కృష్ణపక్షపంచమి మొదలగు దినముల యందే సకృన్మహాలయముఁ జేయవలయుననియు యతికి ద్వాదశియందుఁ జేయవలయుననియు, విషశస్త్రాదులచే మృతులైనవారల కితరదినముల యందు పార్వణశ్రాద్ధము చేసినను చతుర్దశినాఁ డేకోద్దిష్టవిధిచేఁ జేయవలయుననియు, సూర్యుఁడు హస్తనక్షత్రమందుండినను చంద్రుఁడు మఖయందుండిన నపుడు మహాలయమునిషిద్ధమైన త్రయోదశియందును మహాలయమును సంకల్పవిధిచేతనైన పార్వణవిధిచేతనైనం జేసిన పితృప్రీతికరం బనియు, మఘానక్షత్రముతోఁ గూడిన దినమునందును యుగాదియందును, భరణీనక్షత్రమందును అవశ్యకంబుగఁ జేయఁదగిన శ్రాద్ధమును శ్రాద్ధకర్త పుత్రవంతుఁడై యుండెనేని సంకల్పసిద్ధిగానే చేయవలయుననియు నభిప్రాయము.

కారుణ్యాన్వితపైతృకం శుభదినే తత్పక్ష ఏవాచరే
త్కన్యాయాం యది భాస్కరేప్యగతికః కన్యాదిమాసద్వయే,
యావద్వృశ్చికదర్శనా త్స్మృతిబలా దేకం చ వా పైతృకం
కామత్వా చ్చ సకృన్మహాలయదినం శుద్ధ్యా యుతం చేచ్ఛుభమ్.

వ్యా.—కారుణ్యాన్వితేతి భాస్కరే సూర్యే కన్యాయాం యది కన్యారాశిం గతేసతి తత్పక్షఏవ భాద్రపదకృష్ణపక్షఏవ శుభదినే కస్మింశ్చి ద్దివసే కారుణ్యాన్విత పైతృకం కారుణ్యప్రయుక్తశ్రాద్ధం ఆచరేత్కుర్యాత్ పక్షశ్రాద్ధేకృతేపి కారుణ్య శ్రాద్ధ మావశ్యక మిత్యాశయః. అగతికో యది దరిద్రశ్చేత్ భాస్కరే కన్యాదిమాస ద్వయే కన్యాయాం తులాయాంచ స్థితేసతివా యావద్వృశ్చికదర్శనాత్ వృశ్చిక ప్రవేశా త్పూర్వ మేవేత్యర్థః. స్మృతిబలాత్. 'వృశ్చికాదర్శనా ద్యాంతి నిరాశాః పితరోగతాః' ఇతి. ఏకంచ వా పైతృకం శ్రాద్ధం కుర్యాత్. అసమర్థస్యాపి ఏకం కా రుణ్యశ్రాద్ధం కార్య మిత్యావశ్యకవిధిః. సకృన్మహాలయదినం శుద్ధ్యా యుతం వక్ష్యమా ణప్రకారేణ పంచాంగశుద్ధియుక్తం చేచ్ఛుభం భవేత్ అత్రహేతు మాహ. సకృన్మ హాలయస్య కామ్యత్వా దితి పక్షశ్రాద్ధస్య నిత్యత్వా న్నాయం నియమః.

తా. పితృపక్షమున నన్నిదినములయందు నిత్యశ్రాద్ధముచేసిన ను, ఒకదినమున సకృన్మహాలయము బహుదైవత్యముగ చేయువలయు ననియు, ఆకారుణ్యశ్రాద్ధము కామ్యమగుటచేత నాదినంబు పంచాం గశుద్ధిగలదై యుండవలయుననియు, ఆపక్షమున చేయుటకు దారిద్ర్య ముచేతనైనను,అనుపపత్తిచేతనైనను సందర్భించకపోయెనేని తులామా సముతుదవరకు శుద్ధిగలదినమున జేయవచ్చుననియు నెఱుంగవలయు.

అవ. సకృన్మహాలయే వర్జ్యా నాహ.—

వర్జ్యా స్త్వేకమహాలయే జననభం నందా శ్చ కామః కలిః
శుక్రార్కార్యదినాని సూతకదినం పత్నీరజోదూషితమ్,
తారా స్సప్తదశ స్యు రేవ శుభదా విష్ణుత్రయార్కత్రయా
హ్యార్ద్రామిత్రచతుష్టయాద్యశశభృద్భాగ్యాగ్ర్యయామ్యాభిధాః.

వ్యా.—వర్జ్యా ఇతి, ఏకమహాలయే సకృన్మహాలయే జననభం జన్మనక్షత్రం నందాః నందతిథయః ప్రాగుక్తాః కామత్రయోదశీ కలి శ్చతుర్దశీ చ శుక్రార్కార్య దినాని శుక్రభానుగురువాసరాః సూతకదినం పత్నీరజోదూషితం స్వభార్యారజోదూ

షితదివంచ ఏతాని వర్జ్యాని. ఏతేషు సకృన్మహాలయం న కుర్యా దిత్యర్థః. సకృన్మహాల యే యోగ్యనక్షత్రా ణ్యాహ. విష్ణుత్రయం శ్రవణధనిష్ఠాశతభిషజః, అర్క-త్రయం హస్తచిత్రాస్వాత్యః, అహి రాత్రేషు అర్ద్రా ప్రసిద్ధా మిత్రచతుష్టయం అనూరాధా జ్యేష్ఠా మూలా పూర్వాషాఢాః అద్యః అశ్వినీ శశభృత్ మృగశీర్షం భాగ్యం ఉత్తర ఫల్గునీఅర్యః పుష్యః యామ్యం భరణీ ఇత్యభిధాః ఏతత్సంజ్ఞికాః సప్తదశతారాః సకృ న్మహాలయే శుభదా స్స్యుః ఏవకారే ణాన్యాని దశనక్షత్రాణి త్యాజ్యా నీతి స్ఫుట మవగంతవ్యం. ఏతచ్ఛ్లోకోక్తం ప్రథమోపక్రమణవిషయమ్.

అవ. నూతనముగ సకృన్మహాలయము నారంభింప నయోగ్య తిథివారనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. నందతిథులు, త్రయోదశి, చతుర్దశి ఈతిథులును, శుక్ర భానుగురువారములును,నూతకదినంబులును, భార్యబహిష్ఠయై యున్న దినంబులును, జననక్షత్రము, కృ, యో, పున, మ, పూఫ, వి, ఉషా, పూభా, ఉభా, రే ఈ ౧౦ నక్షత్రములును, నిషిద్ధములనియు, తక్కిన నక్షత్రాదులు ముఖ్యంబు లనియు నభిప్రాయము.

అవ. మహాలయాకరణే దోషం కరణే ఫలంచ దర్శయతి.—

నో కుర్యాద్యది పక్ష మేకదివసం వాఽనల్ప మల్పం చ వా
దారిద్ర్యం బహుదుఃఖ మత్ర చ పతే ద్దౌర్గత్య మేవాఽత్మనః,
దాతుః పుత్రధనం భ వే దిహాపరే స్వర్గాది పశ్చాద్భవే
దిత్యుక్త్వా స్వగృహం విసృజ్య పితర స్స్వం స్వం వి శేయుః పదమ్.

వ్యా.—నో ఇతి. పక్షం పక్షశ్రాద్ధం వా ఏకదివసం సకృన్మహాలయం అనల్పం అధికం వా సమృద్ధశ్చే దితిభావః. అల్పంవా దరిద్రశ్చే దితిభావః. నో కుర్యాద్యది తదా పతేః ఆత్మనః దారిద్ర్యం బహుదుఃఖం దౌర్గత్యం దుర్గతిత్వంచ స్యాత్. దాతుః మ హాలయప్రదాతుః ఇహఅస్మిన్ భూలోకేపుత్రధనం పరే పరలో స్వర్గాదిచభవేదిత్యుక్త్వా పశ్చా త్పితరః స్వగృహం విసృజ్య స్వంస్వం పదం స్వస్వస్థానం పితృలోకంవిశేయుః.

అవ. పితృపక్షమున నిత్యశ్రాద్ధసకృచ్ఛ్రాద్ధములఁ జేసినఁ గలి గెడి ఫలమును జేయకపోవుటవలనఁ గలిగెడిదోషమును దెలియఁ జేయు చున్నాఁడు —

తా. పక్షశ్రాద్ధమునైనను సకృన్మహాలయమునైనను జేసినకర్త కు ఇహంబున పుత్రధనాదిసంపదలును పరంబున స్వర్గాదిలోకభోగం

బులుం గలుగును. చేయనివాని కిహంబున పుత్రధననాశదుఃఖములును, పరంబున నరకాదులుం గలుగునట్లు వానిపితృదేవతలు శపించి వారివారి పదముల వసింతురు.

అథ. అథ షణ్ణవతిస్వరూప మాహ.—

మన్వాద్యాశ్చ మహాలయా యుగదినా న్యాదిత్యసంక్రాంతయో
దర్శాశ్చ వ్యతిపాతవైధృతిదినా న్యన్వష్టకాః పైతృకే,
కాలా షణ్ణవతి స్స్మృతాశ్చ సతతం దాతు స్సుపుత్రార్థదా
వాయుం తోయ వనే రిపూ రిపు బశా లోకా రిపు స్తత్క్రమాత్.

వ్యా.—మన్వాద్యా ఇతి. మన్వాద్యాః వాయుం అక్షరసంఖ్యయా చతుర్దశ, మహాలయాః తోయం షోడశ, యుగదినాని యుగాదయః వనం చత్వారి, ఆదిత్యసంక్రాంతయః రిపుః ద్వాదశ, దర్శాః రిపుః ద్వాదశ, వ్యతిపాతవైధృతిదినాని వ్యతిపాతదినాని బశాః త్రయోదశ, వైధృతిదినానిచ లోకాః త్రయోదశ, అన్వష్టకాః తిస్రోష్టకాః రిపుః ద్వాదశ, ఏతే మిళిత్వా షణ్ణవతిస్స్మృతాః షణ్ణవతిశబ్దప్రతిపాదితాః కాలాః పైతృకే పితృకర్మణి క్రమా దుక్తక్రమాత్ దాతుః సుపుత్రార్థదా భవంతి.

అవ. షణ్ణవతిశ్రాద్ధస్వరూపమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

తా. మన్వాదులు ౧౪, మహాలయములు ౧౬, యుగాదులు ౪, సంక్రాంతులు ౧౨, అమావాస్యలు ౧౨, వ్యతిపాతదినములు ౧౩, వైధృతిదినములు ౧౩, అన్వష్టకదినములు ౧౨, ఈ ౯౬ దినముల యందును శ్రాద్ధముఁజేయువారలకు పుత్రపౌత్రధనాభివృద్ధిగలుగును.

అవ. శ్లోకద్వయేన పూర్వోక్తషణ్ణవతీనాం మధ్యే ప్రథమోపదిష్టయో ర్మన్వాదియుగాద్యోః కాలనిర్ణయ మాహ.—

కృష్ణా భాద్రపదేఽష్టమీ యది నభో దర్శశ్చ శేషా స్సితా
ఆషాఢే దశమీ త్విషే చ నవమీ సాకార్తికే ద్వాదశీ,
జ్యేష్ఠే ఫాల్గునచైత్రయోరపి శుచౌ పూర్జే తిథిః పూర్ణిమా
మాఘేమాస్యథ సప్తమీ శుభఫలా పౌషే సితైకాదశీ. 298

చైత్రే భాద్రపదేచ మాసయుగళే జ్ఞేయా స్తృతీయా తిథి
ర్మన్వాదాశ్చ చతుర్దశైవ తిథయః పుణ్యా యుగాద్యా శ్చతుః,
శుక్లోర్జే నవమీ సితైవ శుభదా రాధే తృతీయా తిథి
ర్మాఘే దర్శతిథి ర్నభస్యబహుళే రామః కృతాద్యా ఇమాః. 299

వ్యా.—కృష్ణేతి. చైత్ర ఇతిచ. భాద్రపదే మాసి కృష్ణాష్టమీ నభోదర్శశ్చ శ్రావణబహుళామావాస్యా ఏతే ద్వే కృష్ణపక్షగతే శేషా వక్ష్యమాణా స్సితా శ్శుక్లపక్షగతాః ఆషాఢే దశమీ శుక్లపక్షదశమీ ఇషేతు ఆశ్వయుజేఽష్టమీ శుక్లపక్షనవమీ చ, కార్తికే మాసే సా ద్వాదశీ శుక్లద్వాదశీ జ్యేష్ఠే ఫాల్గునచైత్రయోః శుచౌ ఆషాఢే ఊర్జే కార్తికే చ పూర్ణిమా తిథిః, అథ మాఘే మాసి సప్తమీ పౌష్యమాసి సితైకాదశీ శుక్లైకాదశీ చైత్రే భాద్రపదఇతిమాసయుగళే చ తృతీయాతిథిః శుక్లతృతీయా చ సర్వే మిళిత్వా చతుర్దశతిథయః మన్వాద్యాః మన్వాదిసంజ్ఞికాః శుభఫలాః శుభఫలదాః జ్ఞేయాః. శ్రాద్ధకర్తు రితిశేషః. ఊర్జే కార్తికే మాసి శుక్లా నవమీ రాధే వైశాఖే మాసి సితైవ తృతీయాతిథిః శుక్లతృతీయాతిథిః మాఘే దర్శతిథిః నభస్యబహుళే భాద్రబహుళపక్షే కామః త్రయోదశీ ఇమా కృతప్రస్తిథయః క్రమేణ కృతాద్యాః కృతత్రేతాద్వాపరకలియుగాదయః పుణ్యాః జ్ఞేయా ఇతిపూర్వేణాన్వయః.

అవ. రెండుశ్లోకములచేత మన్వాదియుగాదులఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. భాద్రపదబహుళ ౮, శ్రావణబహుళ ౩౦, ఆషాఢశుద్ధ౧౦, ఆశ్వయుజశుద్ధ ౯, కార్తికశుద్ధ ౧౨, చైత్ర జ్యేష్ఠాషాఢ కార్తిక ఫాల్గున మాసములయందు పూర్ణిమ,మాఘశుద్ధ ౭, పుష్యశుద్ధ ౧౧, చైత్ర భాద్రపదశుద్ధ ౩, ఈ ౧౪ దినంబులును మన్వాదులనంబడు. కార్తికశుద్ధ ౯, వైశాఖశుద్ధ ౩, మాఘబహుళ ౩౦, భాద్రపదబహుళ ౧౩, ఇవి నాలుగును క్రమంబున కృత, త్రేతా, ద్వాపర, కలియుగాదు లనంబడును, గాన నీమన్వాదియుగాదులయందు శ్రాద్ధముఁ జేయువానికి శుభంబుగలుగును.

అవ. అష్టకాశ్రాద్ధతిథినిర్ణయ మాహ.—

పౌషే ఫాల్గునసౌమ్యయో రపి తథా మాఘేఽంత్యపక్షేషు చే
త్సప్త మ్యత్ర తథాష్టమీ చ నవమీ తిస్రోష్టకా ద్వాదశ,
షష్ఠే మాసి మహాలయాంతరగతా స్తిస్రోష్టకా స్సర్వి నో
దర్శాద్యా స్తదను ప్రసిద్ధదినసాః శ్రాద్ధే పితృప్రీతిదమ్. 300

వ్యా.—పౌష ఇతి. పౌషే మాసి ఫాల్గునమార్గశీర్షయోః తథామాఘే,ఏతేషుచ త్రిషుమాసేషు, అంత్యపక్షేషు కృష్ణపక్షేషుచేత్ సప్తమీ అష్టమీ నవమీచ మిళిత్వా ద్వాదశ తిస్రోష్టకా భవంతి. యద్యపి షష్ఠేమాసే భాద్రపదమాసే తిస్రోష్టకాః మహాలయాంతరగతా భవంతి తర్హి తస్యా త్క్రమణాత్ నో తస్యాని తిస్రోష్టకా నసంతీత్యర్థః. జేష్ఠమాసమాత్రే తిస్రోష్టకా ఇతి స్మృత్యంతరే విద్యమానత్వాత్. భాద్రపదేఽపి

తత్ప్రసక్త్యా తన్నివారణార్థం మహాలయాంతరగతా ఇత్యుక్తమి త్యనుసంధేయం. తదను తతః దర్శాద్యాః అమాపాత్యసంక్రాంతివ్యతీపాతవైధృతయో యే ప్రసిద్ధదివసాః తే చ ఏతచ్ఛ్లోకచతుష్టయోక్తా షణ్ణవతయః శ్రాద్ధే పితృప్రీతిదాః పితృసంతోషప్రదా భవంతి.

అవ. అష్టకాశ్రాద్ధములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మార్గశీర్ష పుష్య మాఘ ఫాల్గున మాసకృష్ణపక్షములయందు సప్తమి, అష్టమి, నవమి, ఈతిథులు ౧౨ను తిస్రోష్టక లనంబడు ననియు, 'మన్వాద్యా' యనుశ్లోకము మొదలు నాలుగుశ్లోకములయందును జెప్పఁబడిన ౯౬ దినములయందును శ్రాద్ధముఁ జేసిన పితృదేవతలు ప్రీతినొందుదు రనియు నభిప్రాయము.

అవ. గయాశ్రాద్ధఫల మాహ.—

పిత్రాదే ర్బహుదానకర్మఫలదం తృప్తిప్రదం స్వర్గదం
సాయుజ్యప్రదమేవ వా తదపి యత్కించి ద్గయాపార్వణమ్,
సా యాత్రా ప్యథవా మహాసుఖకరీ దైవాచ్చ కర్తు ర్మృతిః
స్యా దత్రైవ హి ముక్తిదైవ సహ తత్కర్త్రా పితౄణాం భవేత్.

వ్యా.—పిత్రాదే రితి యత్కించి దీషన్మాత్రమపి గయాపార్వణం గయాయాం పిండప్రదానం పిత్రాదేః పితౄణాం బహుదానకర్మఫలదం బహూనిదానకర్మాణి షోడశ మహాదానాదికర్మాణి తేభ్యో యత్ఫలం తత్ఫలదం, కించ తృప్తిప్రదం స్వర్గదంచ సాయుజ్యప్రదం మోక్షప్రదంచ భవతి. కించ సా యాత్రా గయా ముద్దిశ్య యా యాత్రా సాఽపి మహాసుఖకరీ. అథవా దైవాత్ దైవవశాత్ కర్తుః గయాప్రయాణకర్తుః మృతిర్మరణం స్యాద్యది సా యాత్రా తత్కర్త్రా గయాశ్రాద్ధకర్త్రా సహ పితౄణాం ముక్తిదా భవేదేవ, గయా ముద్దిశ్య ప్రయాతస్య గయాశ్రాద్ధా త్పూర్వమేవ దైవవశా న్మృతిర్యది తదాఽపి గయాశ్రాద్ధఫలం భవే దిత్యర్థః.

అవ. గయాశ్రాద్ధఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. గయయందు స్వల్పముగనైన పిండప్రదానము చేసిన వానిపితృదేవతలకు షోడశమహాదానాదికర్మలవలనఁ గలిగెడి ఫలమును, సంతుష్టియు, స్వర్గంబును, మోక్షంబునుం గలుగు ననియు, గయాయాత్ర అపారమగు నానందము గలుగఁజేయుననియు, దైవవశమువలన గయకు

పోవుచుండఁగ మార్గమధ్యంబున దేహత్యాగము సంభవించినను గయ యందు పిండదానము చేసినఫలము గలుగు ననియు నర్థము.

అవ. నిత్యశ్రాద్ధసాంవత్సరికయో ర్నిర్ణయ మాహ.—

నిత్యశ్రాద్ధవిధి స్స్వకాలబలవా నేకం వినా సూతకం
కుర్యా త్సూతకనిర్గమేఽథ దివసే కార్యం తథైవాఽబ్దికమ్,
తారాచంద్రబలం వినాఽపి యదివా పత్నీరజోదూషితా
యద్వా దుష్టతిథిశ్చ సా పితృతిథిః కార్యైవ నిత్యా యది. 302

వ్యా.—నిత్యశ్రాద్ధేతి. ఏకం సూతకం జాతకం మృతకమపి వినా నిత్యశ్రాద్ధవిధిః ప్రతిదివసకర్తవ్యశ్రాద్ధవిధిః స్వకాలబలవాన్ ప్రత్యహంబలవత్తరః ఆశౌచదినమాత్రం విహాయ ప్రత్యహం నిత్యశ్రాద్ధం కుర్యాదిత్యర్థః. సూతకే ప్రాప్తే గతి మాహ. సూతకనిర్గమే సూతకే సమాప్తేసతి అథ దివసే అనంతరదివసఏవ కార్యాత్. అథ సాంవత్సరికనియమమాహ. కార్య మితి. ఆబ్దికం ప్రతిసాంవత్సరికమపి తథైవ సూతకే ప్రాప్తే తన్నిర్గమనదివసే తారాచంద్రబలం వినాపి కార్యం. కించ సూతకనిర్గమనదివసే పత్నీ యజమానభార్యారజోదూషితాఽపి యద్వా అనంతరతిథిః దుష్టతిథిః పంచాంగశుద్ధిరహితా యద్యపి నిత్యా సా పితృతిథిః కార్యైవ. స్వకాలే సూతికప్రాప్తే తన్నివృత్త్యనంతరతిథిః చంద్రతారాబలాదిగుణైరయుక్తాఽపి కార్యేత్యర్థః. నిత్యత్వాత్. నిత్యకర్మణా మకరణే ప్రత్యవాయశ్రవణాచ్చేతిభావః.

అవ. నిత్యశ్రాద్ధ ప్రతిసాంవత్సరికముల నిర్ణయమును జెప్పుచు చున్నాఁడు.—

తా. ఆశౌచదినములఁ బరిత్యజించి తక్కినసకలదినంబులయం దును నిత్యశ్రాద్ధము చేయవలయుననియు, ఆశౌచము సంభవించినపు డాయాశౌచము సమాప్తమైన మరునాఁ డావశ్యకముగఁ జేయవలయు ననియు ప్రత్యాబ్దికము సూతకము సంభవించినయెడల తత్సమాప్త్య నంతరదినంబుననే చేయవలయుఁ గాక తక్కినయే హేతువు సంభవించిన నభ్యంతరము చేయక యామృతతిథియందు శ్రాద్ధము చేయవలయును.

అవ. ఏకాదశాహవిధి మాహ.—

ఆద్యం షోడశసంయుతం మృతతిథే రేకాదశాహే తథా
దాహాదే రథ యజ్వనాం త్వనుగతస్త్రీణాంతు భర్తృఃకుయాత్,

కుర్యాద్రుద్రగణాన్వితం వృషపరిత్యాగానుయుక్తం క్రమా
న్నగ్నశ్రాద్ధ మథాదిమేఽహ్ని విషమే శుద్ధే ద్వితీయేఽథవా. 303

వ్యా.—ఆద్య మితి మృతతిథేః మృతదినానంతరం ఏకాదశాహే ఏకాదశదినే షోడశసంయుతం రుద్రగణాన్వితం వృషపరిత్యాగానుయుక్తం వృషోత్సర్జనసహితంతత్ ద్యం ఆద్యశ్రాద్ధం కుర్యాత్. అనాహితాగ్నీనా మితిశేషః ఆహితాగ్నే ర్విశేష మాహ దాహాదే రితి. యజ్వనాం ఆహితాగ్నీనాంతు దాహాదేః దహనదిన మారభ్య ఏకాదశాహే ఆద్యం కుర్యాత్. దాహాదే రిత్యనేన అంతర్దశాహేవా బహిర్దశాహేవా విధిపూర్వకదహనదినా దారభ్య ఏకాదశాహ ఇతివక్తవ్యం. నతు లౌకికాగ్నిదహనదినా దారభ్యేతి అనుగతస్త్రీణాంతు భర్తృతుల్యాత్ భర్తృమరణా దారభ్య ఏకాదశాహే భర్తృమృతదినాతిరిక్తదినే మృతిశ్చేత్ తదాపి భర్తృమరణా దారభ్యైవేత్యర్థః నగ్నశ్రాద్ధం తు ఆదిమేఽహ్ని దహనదివసఏవ అథవా విషమే తృతీయ పంచమ సప్తమ నవమానా మన్యతమే వాకుర్యాత్. అథవా శుద్ధే పంచాంగశుద్ధే ద్వితీయే దినే వా నగ్నప్రచ్ఛాదనశ్రాద్ధంకుర్యాత్.

అవ. ఏకాదశాహవిధిని జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. యజ్ఞముఁజేయక మృతులైనవారలకు మరణదినము మొదలుగను, ఆహితాగ్నులకు విధియుక్తదహనదినము మొదలుగను, సహగమనముచేసినస్త్రీలకు భర్తృమరణదినము మొదలుగను, ౧౧-వ దినంబున షోడశము, రుద్రగణము, వృషోత్సర్జనము వీనితోఁడ ఆద్యశ్రాద్ధము చేయవలయుననియు, నగ్నశ్రాద్ధము ప్రథమదినమునఁ జేయవలయుననియు ఆదినము దప్పెనేని, ౯ దినములలో నొకబేసిదినంబుననైనను పంచాంగశుద్ధియుక్తంబగు ద్వితీయదినంబుననైనను జేయవలయుననియు నభిప్రాయము.

అవ. నవశ్రాద్ధసంఖ్యా మస్థిసంచయనకాలం చ దర్శయతి.—

షట్కుర్యు ర్విషమేషు షట్స్వపి నవ శ్రాద్ధాని చైకైకశ
స్సర్వా ణ్యేకదినేఽప్యశక్తవిషయే పంచైవ కేషాంచిత్, 304
అస్థ్నాం సంచయనం భవే న్మృతిదినా దార్భ్యే ద్వితీయే దినే
కుర్యాద్వా విషమే శుభేఽహ్ని యదివా కేషాం చతుర్థే మతమ్,

వ్యా.—షడితి. విషమేషు షట్సుదివసేషు ఏకైకశః నవశ్రాద్ధాని షట్ కుర్యుః ఏకైకవిషమదినే ఏకైకం నవశ్రాద్ధం కుర్యా దిత్యర్థః. అశక్తవిషయేతు షడపి నవ

శ్రాద్ధాని ఏకదినే కుర్యాత్. కేషాంచిత్ ఆశ్వలాయనానాంతు పంచైవ. ఉక్తంచ శివస్వామినా 'నవశ్రాద్ధాని పంచాహు రాశ్వలాయనశాఖినామ్, ఆపస్తంబాస్తు షట్కృ-ర్వ్య వ్యథా తదితరేషు' హీతి. త్రయాణాం సప్త శైక్యానాం నవ 'నవ సప్త విశాం రాజ్ఞాం నవశ్రాద్ధా న్యనుక్రమాత్, ఆద్యంతయో ర్వ్యక్షయోస్తు ఏడీ త్యాహు ర్మహర్షయ' ఇతి భవిష్యోక్తేః. ఆద్యే దినే దహనదినే అథవా దహనదినా ద్ద్వితీయేఽహ్ని వా అస్థ్నాం సంచయనం భవేత్ యదివా యస్యాం శుభే పంచాంగశుద్ధే విషమే కస్మింశ్చి ద్దివసేఽహ్ని వా కుర్యాత్. చతుర్థే మృతదినా చ్చతుర్థేఽహ్ని సంచయనం కేషాంచి న్మతం అస్మిన్పక్షే దినశుద్ధి ర్నవిచార్యా. తథాచాపరకృష్ణీయే 'చతుర్థే దివసేచైవ అస్థిసంచయనం యది, తిథివారాదిదోషాణా మనపేక్షేతి గౌతమ' ఇతి వచనాత్.

అవ. నవశ్రాద్ధసంఖ్యను అస్థిసంచయనకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మృతదినము మొదలు ౧౧-వ దినమువఱకు బేసిదినముల యం దొక్కొకశ్రాద్ధమువరుస నాఱుశ్రాద్ధము లాపస్తంబసూత్రవంతులును, ౯-వ దినమువఱకు నైదుశ్రాద్ధములాశ్వలాయన సూత్రవంతులును జేయవలయుననియు, అశక్తవిషయమున నన్నింటి నొక్కదినంబునఁ జేయవచ్చుననియు, అస్థిసంచయనము దహనదినమున నైనను ౨-వ దినమున నైనను జేయవలయుననియు అట్లుగాకున్న పంచాంగశుద్ధిగల బేసిదినముననైనను కొందఱిమతానుసారముగ పంచాంగశుద్ధి వివక్షచేయక ౪-వదినంబుననైనను చేయవచ్చుననియును నెఱుంగఁదగినది.

అవ. వపనవిధి మాహ —

కర్త్రైవ ప్రథమేఽహ్ని తేన సహ వా సంవాపయే త్సప్తమా
దర్వాక్ప్రే ద్దశమే ప్రమీతపితృకో జ్ఞాతిః కనిష్ఠో యది,
పూర్వాహ్ణే సకలానుధాన మథవా మధ్యాహ్నకాలే భవే
దన్నశ్రాద్ధ మథాఽదిమేఽహ్నితు నవశ్రాద్ధం వినాఽస్థ్నాం దథః. 305

వ్యా — కర్త్రేతి కర్త్రైవ పితృమేధకర్త్రైవ ప్రథమేఽహ్ని దహనదినే సంవాపయేత్ క్షౌరం కారయేత్. ప్రథమేఽహ్ని వాస్య ఇ త్యేకకారార్థః, సప్తమా దర్వాక్ సప్త మపురుషా త్పూర్వం ప్రమీతపితృకః జ్ఞాతిః సపిండః కనిష్ఠో యది మృతస్య కనిష్ఠో యది సోఽపి తేన కర్త్రాసహ దశమదినే సంవాపయేత్. కనిష్ఠ ఇత్యనేన జ్యేష్ఠస్య వలభ్యతే. యది జ్యేష్ఠోఽగ్నిదః తస్య వపన మావశ్యక మేవ. కర్త్రైవ ప్రథమేఽహ్నీతి

సామాన్యోక్తేః. అథాఽమదానాన్నశ్రాద్ధయోః కాలనిర్ణయమాహ.—సకలామదానం సకలనవశ్రాద్ధాని నగ్నప్రచ్ఛాదనంచ పూర్వాహ్ణే కుర్యాత్. అథవా మధ్యాహ్నకాలే వా భవేత్. ఆదిమేఽహ్ని అన్నశ్రాద్ధస్యాఽదిమేఽహ్ని ఏకాదశదిన ఇతియావత్. అస్తాదథః అపరాహ్ణే అన్నశ్రాద్ధంభవేత్. నవశ్రాద్ధం వినా ఏకాదశేఽహ్ని నవశ్రాద్ధస్య అన్నేన యోగ్యత్వేఽపి ఆమద్రవ్యేణైవనవశ్రాద్ధం నత్వన్నేన, తదపి పూర్వాహ్ణ ఏవ.

అవ. వపనవిధానంబును, ఆమశ్రాద్ధాన్నశ్రాద్ధకాలంబును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. దహనదినము కర్తగాక యితరులకు వపనముఁ గూడదనియు సప్తమపురుషునకు లోఁబడిన జ్ఞాతులలో వయస్సున మృతునికంటె చిన్నవాండ్రైన మృతపితృకులు కర్తతోఁగూడ ౧౦-వ దినమున క్షౌరముఁ జేసికొనవలయు ననియు, ఒకవేళ నామృతునికి జ్యేష్ఠుఁ డగ్నిప్రదానము చేసెనేని యతండును, దహనదిన దశమదినములయందుఁ జేసికొనవలయుననియు ఆమముతోఁ జేయవలసిన నవశ్రాద్ధనగ్నశ్రాద్ధములు పూర్వాహ్ణమందుఁ జేయవలయుననియు నట్లుగాకున్న మధ్యాహ్నమువఱకు చేయవచ్చుననియు, ఆద్యశ్రాద్ధము మొదలగు నన్నశ్రాద్ధ మపరాహ్ణమందుఁ జేయవలయు ననియు ననుట.

అవ. తిలోదకవాసోదకయో ర్నిర్ణయ మాహ.—

కర్తారోఽప్యుదకాంజలీన్ తిలయుతాన్ త్రీన్ దద్యు రాద్యే దినే
చైకైకోత్తరవృద్ధి చాదశదినా త్ప్రస్తై శిలాయాం పితుః,
మృత్స్నానత్రితయం భవే త్ప్రతిదినం వస్త్రోదకానాం త్రయం
పిండ స్త్వేక ఇ హాకృతం యది పితు ర్దద్య ర్ద శాహేఽఖిలమ్.

వ్యా.—కర్తార ఇతి. కర్తారః సర్వే పుత్రాః పితుః ప్రస్తైర శిలాయాం తిలయుతాన్ త్రీనుదకాంజలీన్ ఆద్యే దినే దద్యుః తతః ఆద్యదినాత్ దశదిన మభివ్యాప్య ఏకోత్తరవృద్ధి యథాతథా, ద్వితీయే దినే చతుః తృతీయే పంచ ఇత్థం పంచ సప్తతి తిలోదకాని విప్రా దద్యుః. క్షత్రియాదీనాం తు. 'చతుష్షష్టిః పంచషష్టిర్నవతిః పంచసప్తతిః, క్షత్రవిట్ఛూద్రవిప్రాణాం వర్ణానాం తు తిలోదకం' క్షత్రియాణాం ప్రత్యహం పంచ, ద్వాదశేఽహ్ని నవ, వైశ్యానాం ప్రత్యహం చత్వారి చ, దశాహే నవ, శూద్రాణాం ప్రత్యహం త్రీణి, పంచదశాహాపక్షే షట్. తిలోదకాని సర్వవర్ణానాం ప్రతిదినం మృత్స్నానత్రితయం మృత్తికాస్నానత్రయం వస్త్రోదకానాం త్రయం చ, అశౌచసమాప్తే ర్భవేత్. పిండ స్త్వేక ఏవ ప్రత్యహ మేకైక

ఏవ సర్వవర్ణానాం ఇహ దశాహమధ్యే అకృతం తిలోదకాదికం నకృతం యది అఖిలం తిలోదకాదికం దశాహే వా కుర్యాత్.

అవ. తిలోదకవాసోదకాదులనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. బ్రాహ్మణులకు పుత్రులందఱును పితృప్రీతికొఱకు శిలయందు తిలోదకమును ప్రథమదినంబున ముమ్మారును, అదిమొదలొక్కొక దినంబున నొక్కొకమారధికముగ విడువగ ౧౦ దినములవఱకు నవియన్నియు ౭౫ అగుననియు, క్షత్రియులకు మరణదినము మొదలు ప్రతి దినంబును ౫ మార్లను, ౧౨-వ దినంబున ౯ మార్లను విడువగ నవియన్నియు ౬౪ అగుననియు, వైశ్యులకు ప్రతిదినంబును ౪ మార్లను, ౧౫-వ దినంబున ౬ మార్లను విడువగ నవి ౬౫ అగుననియు, శూద్రులకు ప్రతిదినంబును ౩ వరుసన ౩౦ దినములైనను ౬ వరుసనను ౧౫ దినములైనను విడువగ నవి ౯౦ అగుననియు, సకలవర్ణజులును ఆశౌచనివృత్తివఱకు ప్రతిదినంబును ౩ మృత్తికాస్నానములును, ౩ వాసోదకములును, ౧ పిండదానము చేయవలయుననియు నివి యాయాదినంబులఁ జేయకున్న నాశౌచాంత్యదినంబునఁ జేయవలయును.

అవ. తిలోదకాదీనాం నిషిద్ధకాల మాహ.—

దర్శశ్చేద్దశాహమధ్యదివసే యద్యాపతేత్సంక్రమో
ఽప్యన్యేషాం తు సమాప్య పిండముదకం దేయం పితృభ్యాం వినా,
పిత్రోశ్చైవ సమాపయేత్త్రిదినతస్స్యాచ్చేత్పరం తద్ద్వయం
పూర్వం చేన్న సమాపయేత్త్రిదినతస్స్యాత్స్నానమాత్రం సదా.

వ్యా.—దర్శ ఇతి. శావదశాహమధ్యదివసే మృతాశౌచమధ్యదివసే దర్శస్సంక్రమో వా ఆపతేద్యది ప్రాప్తశ్చేత్ తదా పితృభ్యాం మాతాపితృభ్యాం వినా, అన్యేషాం తు పిండం ఉదకం తిలోదకం వాసోదకంచ సమాప్య ఉత్తరదినకృత్యం సర్వం సంగృహ్య దేయం దాతవ్యం మాతాపిత్రోస్తు యథాపూర్వమేవ పిండముదకం చ దాతవ్యమిత్యర్థః త్రిదినతః పరం త్రిదినానంతరం తద్ద్వయం దర్శసంక్రాంతిద్వయం స్యాద్యది తదా పిత్రోరపి పిండాదికం సమాపయేత్ సంగృహ్య ప్రదద్యాత్. ఇదమనౌరసపుత్రవిషయం. ఔరసస్తు ప్రత్యహం దద్యాత్. తదుక్తం యల్లాజీయే. 'దశాహమధ్యే దర్శశ్చేత్పిండదానం తిలోదకం, ఔరసః ప్రత్యహం దద్యాన్న చ దర్శే సమాపయే' దితి. తస్యోత్తరదినేషు కింకర్తవ్యమిత్యత ఆహ. స్నానమాత్ర

మేవ సదా స్యాత్ శిలాస్నానమేవ కుర్యాత్. త్రిదినతః పూర్వం తద్ద్వయంచే న్న సమాపయేత్, కింతు యథాక్రమమేవ దేయ మిత్యర్థః.

అవ. తిలోదకాదులకు నిషిద్ధకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తల్లిదండ్రులుగాక తక్కినవారలకుఁ గర్మ చేయునపుడు, దశదినాశౌచమధ్యమున నమావాస్యయైనను సంక్రాంతియైనను సంభవించెనేని యాపిమ్మటఁ జేయఁదగిన సకలతిలోదకవాసోదకపిండదానములను తత్పూర్వదినంబునఁ జేర్చి చేయవలయు ననియు, 3 దినములైనపిమ్మట నాదర్శసంక్రాంతులు సంభవించెనేని దత్తపుత్రాదులు చేయునపుడు తల్లిదండ్రులకును బూర్వోక్తక్రమంబునఁ జేయవలయు ననియు, ఔరసపుత్రులు యథాక్రమంబునఁ జేయనచ్చుననియు, ఆసంగ్రహించి చేసిన పురుషుఁడు తక్కినదినములయందు శిలాస్నానమాత్రము చేయవలయు ననుట.

అవ. ఏకాదశాహా త్ప్రాగ్ సూతకప్రాప్తౌ గతి మాహ.—

త్యక్త్వా బాంధవసూతకే తు సకలం చాద్యాది పశ్చా చ్చరే
త్కార్యం త ల్లఘు సూతకే తు విహితం చాద్యాదియ చ్చోదితమ్,
సాపిండ్యార్థ మ థాపకృష్య మఖిలం శ్రాద్ధం పరిత్యజ్య త
త్సాపిండ్య ద్విహితోదకుంభ మథవా పూర్వ్యనం చ పశ్చా చ్చరేత్.

వ్యా.—త్యక్త్వేతి. బాంధవసూతకే. సమానజ్ఞాతిమృతసూతకే ప్రాప్తే సతి దశాహే ఏకాదశాహే వేతిశేషః. సకల మాద్యాది ఆద్యమాసికా దాషోడశశ్రాద్ధాని, త్యక్త్వా పరిత్యజ్య, పశ్చా ద్బాంధవసూతకనివృత్త్యనంతరం చరే త్కుర్యాత్. (ఏత చ్చింత్యం. 'ఆద్యశ్రాద్ధ మశుద్ధోఽపి కుర్యా దేకాదశేఽహని, కర్తు స్తాత్కాలికీ శుద్ధి రశుద్ధః పునరేవ స' ఇతిమాధవోక్తేః.) లఘుసూతకే. బాంధవత్రిరాత్రాశౌచాదికే ప్రాప్తే తు విహిత మావశ్యకం ఆద్యాదియత్, ఉదితముక్తం తత్కార్యం గురుణా లఘో శ్శుద్ధత్వా దితిభావః. సాపిండ్యార్థం ద్వాదశేఽహని సపిండీకరణం కర్తు మిచ్ఛేచ్చేత్ విహితోదకుంభం ద్వాదశేఽహని విహితోదకుంభం పరిత్యజ్య, అపకృష్య సంగ్రాహ్యం అఖిల మానాద్యఖిలం తత్ శ్రాద్ధం ఆద్యమాసికేన సహ కుర్యాత్. అథవా ఊనమ పూర్వ్యనమాసికాదీన్యపి సాపిండ్యా త్పశ్చాత్, సపిండీకరణానంతరం తత్తత్కాలేషు పునరపి కుర్యాదిత్యర్థః, ఉదకుంభమపి పశ్చా చ్చరేత్.

అవ. ఏకాదశాహామునకు ముందు జ్ఞాత్యాశౌచము సంభవించిన యెడలఁ జేయఁదగినవిధిని జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ౧౦-వ దినమునన్నైన ౧౧-వ దినమునన్నైనను జ్ఞాతిసంబంధమైన దశరాత్రాశౌచము సంభవించెనేని ౧౧-వ దినంబున ఆద్యమాసిక మనఁగా; నేకాహశ్రాద్ధముచేసి ఆశౌచము నివృత్తియైనపిమ్మట తక్కినకృత్యములఁ జేయవలయుననియు, త్రిరాత్రాశౌచము సంభవించెనేని, అద్యైకాహశ్రాద్ధముతోడ నపుడు చేయఁదగిన యన్నిశ్రాద్ధములఁ జేయవచ్చుననియు, ౧౨-వ దినంబున సపిండీకరణము చేయనిచ్ఛగలపురుషుఁ డాదినంబునఁ జేయఁదగిన సోదకుంభశ్రాద్ధమును వదలి తక్కిన ౧౫ ఏకోద్దిష్టశ్రాద్ధములం జేర్చి ౧౧-వ దినంబునఁ జేసి సపిండీకరణం బైనపిమ్మట మరల నాయాకాలములయం దూనాదిమాసశ్రాద్ధములను, తక్కిన సోదకుంభశ్రాద్ధములను జేయవలయును.

అవ. సాపిండ్యత్రైపక్షికయోః కాలనిర్ణయ మాహ —

త్రిష్వాద్యాదిషు చ త్రిపక్షవిషయే మాసే త్రిమాసేఽథవా
షాణ్మాసే నవమాఖ్యమాసవిషయే ఏకాదశే వత్సరే,
కార్యం తత్ర సపిండనం దశసు త త్కాలేషు శుద్ధే దినే
స్యా త్త్రైపక్షికకర్మ పంచసు దినేష్వేవ త్రిపక్షాదిషు. 309

వ్యా.—త్రిష్వితి ఆద్యాదిషు ఏకాదశద్వాదశత్రయోదశేషు త్రిషు దివసేషు త్రిపక్షవిషయే తృతీయే పక్షే ప్రథమమాసే త్రిమాసే తృతీయేమాసే అథవా షాణ్మాసే షష్ఠే మాసే వా నవమాఖ్యమాసవిషయే నవమమాసే ఏకాదశే మాసి అథవా వత్సరే సంవత్సరాంతే వా ఏతేషు దశసు కాలేషు శుద్ధే దినే యస్మి న్కస్మింశ్చి చ్ఛుభదినే సపిండనం సపిండీకరణం కార్యం కర్తవ్యం. త్రైపక్షికకాల మాహ. స్యాదితి — త్రిపక్షాదిషు త్రిపక్షః తృతీయపక్షః ఆది ర్యేషాం తేషు పంచసు దివసేషు తృతీయపక్షాంత్యేషు పంచసు దినే ష్విత్యర్థః. చత్వారింశద్దినా దూర్ధ్వమితి వచనాత్. త్రైపక్షికకర్మ స్యాత్ కుర్యా దిత్యర్థః. తృతీయపక్షవిహితం కర్మ త్రైపక్షిక మిత్యన్వర్థసంజ్ఞైవ.

అవ. సపిండీకరణత్రైపక్షికశ్రాద్ధములకు కాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మృతాహస్సు మొదలు, ౧౧, ౧౨, ౧౩ ఈ దినములలోనైనను, ౩-వ పక్షంబుననైనను ౧, ౩, ౬, ౯, ౧౧, ౧౨ ఈమాసములలోనైనను నొకపంచాంగశుద్ధి యుక్తదినంబున సపిండీకరణము

చేయవలయుననియు, ౩-వ పక్షంబున నాదియందు ౧౦ దినములకు పిమ్మట, ౫ దినములలో నొకదినంబునఁ ద్వైపక్షికశ్రాద్ధము చేయవలయుననియును నెఱుఁగఁదగినది.

అవ. అథోనత్రయకాలనిర్ణయ మాహ.—

నిత్యం ద్వాదశవాసరే మృతదినా దూనం తు సర్వస్య త
న్నోచే న్మాసతృతీయభాగవిషమే శుద్ధేఽహ్ని కార్యం పునః,
ఊనం మధ్యమపంచకే శుభదినే పక్షే తథా ద్వాదశే
త్వ్యూనం చాంతిమపంచకేఽన్యదపి తత్పక్షే చతుర్వింశకే. 310

వ్యా.—నిత్య మితి. మృతదినాత్ ద్వాదశవాసరే ద్వాదశదినే సర్వస్య సర్వశాఖినా మిత్యర్థః ఊన మూనమాసికంతు నిత్యం ఆవశ్యక మిత్యర్థః తదూనం నోచే ద్ద్వాదశేఽహని న సంభవే ద్యది మాసతృతీయభాగవిషమే మాసస్య ప్రథమమాసస్య య స్తృతీయో భాగః తత్ర కస్మింశ్చి ద్విషమే ఆద్యమాసే వింశతిదినానంతరవిషమ దిన ఇత్యర్థః శుద్ధేఽహ్ని, పునః ప్రైవత్యేన సపిండీకరణానంతరం కార్యం. ఏకాదశేఽహ్ని ప్రేతత్వేన కర్తవ్య మిత్యుక్తత్వా త్పునరి త్యుక్తం. ద్వాదశేఽహ్నితు శుభదినాదికం న విచార్యం. ద్వాదశే పక్షే మృతదినాత్ ద్వాదశే పక్షే మధ్యమపంచకే ద్వితీయపంచకే కస్మింశ్చి చ్ఛుభదినే ఊన మూనషాణ్మాసికంకుర్యాత్. తథా చతుర్వింశకే పక్షే అంతిమపంచకే శుభదినే అన్యద ప్యూన మూనాబ్దికంకుర్యాత్.

అవ. ఊనత్రయకాలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మృతదినములకు ౧౨-వ దినంబున, ఊనమాసిక మవశ్యముగఁ జేయవలయుననియు, ఆదినమునఁ జేయుటకనుపపత్తి సంభవించెనేని, ౨౦ దినములకుపైన,౧౦ దినములలో శుద్ధిగల యొకచేసిదినంబునఁ జేయవచ్చుననియు, ౬-వ మాసమున, ౨౦-వదినము మొదలు ౨౫-వ దినమునకు లోగా శుద్ధిగల యొకదినంబున, ఊనషాణ్మాసికంబును ౧౨-వ మాసంబున ౨౫-దినములకు పైన నొకశుద్ధియుక్తదినంబున, ఊనాబ్దికమాసికంబునుం జేయవలయునని యెఱుంగఁదగినది.

అవ. ఊనత్రయవర్జ్యకాల మాహ.—

నందాదర్శచతుర్దశీభృగుశని ష్వగ్నిత్రిపూర్వాస్వసు రే
షూనా న్యేవ నహి త్రిపుష్కరదినే ష్వన్యేష్వ పర్క్షే ష్వపి,

కుర్యా దుత్తరమాసికేన సహ తత్ప్రాఙ్మాసికం చాకృతం
న త్రైపక్షిక మూనకర్మ చ తథా పశ్చా చ్చరే దేవ తత్. 311

వ్యా.—నందేతి. నందాః నందతిథయః, దర్శోఽమావాస్యా చతుర్దశీ పక్షద్వయగతా, భృగుశనీ శుక్రశనివాసరౌ ఏతేషు చ, అగ్నిః కృత్తికా త్రిపూర్వా పూర్వఫల్గునీ పూర్వాషాఢా పూర్వాభాద్రాః ఆసురం మూలం ఏతేషు చ, తథా త్రిపుష్కరదినాని వక్ష్యమాణాని ఏతేషు, అన్యే పూర్వోక్తవ్యతిరిక్తేషు వర్జ్యేషు ద్విపాత్త్రిపాన్నక్షత్రేషు చ ఊనాన్యేవ న కార్యాణి మాసికాదీనా మయం నియమో నాస్తీత్యేవకారార్థః. మాసికానా మంతరితే గతిమాహ. ప్రాఙ్మాసిక మితి.—ప్రాఙ్మాసికం అకృతంచేత్ తత్ అంతరితం మాసికం ఉత్తరమాసికేన సహా కుర్యాత్. త్రైపక్షికం ఊనకర్మ చ అతీతం యది పశ్చాత్ నచరేత్ న కర్తవ్యం.

అవ. ఊనత్రయమునకు నిషిద్ధకాలములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. నందతిథులును, అమావాస్యయు, ఉభయపక్షచతుర్దశీతిథులును, శుక్రశనివారంబులును, కృ, పూఫ, పూషా, పూభా, మూ- ద్విపాత్త్రిపాన్నక్షత్రంబులును, చెప్పఁబోవు త్రిపుష్కరదినంబులు నివి ఊనమాసికములకు నిషిద్ధంబు లనియు, అనుపపత్తిచేత నిలిచియున్న మాసికము నాపైమాసికముతోఁ జేర్చి చేయవచ్చుననియు, ఊనత్రైపక్షికమాసికము లట్లు చేయఁగూడదనియు నెఱుఁగఁదగినది.

అవ. అథ సంక్రాన్తి పుణ్యకాలనిర్ణయ మాహ.—

త్రింశ త్కర్కటకేతు పూర్వ మయనే నాడ్యః పరే వింశతి 312
ర్దైత్యార్యంప్రిషు నాడికా నృపమితా మేషే తులాయాం దశ,
షష్టి శ్చైవ పరేషు పుణ్యఫలదాః స్నానం చ దానం పితుః
శ్రాద్ధం కార్య మినాబ్జయో ర్గ్రహణయో స్తద్వ త్ప్రవృత్తీతిదమ్.

వ్యా.—త్రింశ దితి. కర్కటకే కర్కటకసంక్రాంతౌ పూర్వం సంక్రమణాత్ పూర్వం త్రింశన్నాడికాః, ఆయనే మకరే తు పర సంక్రమణానంతరం వింశతి ర్నాడ్యః పుణ్యఫలదాః. దివా సంక్రమణవిషయ మేతత్. రాత్రౌ తు చత్వారింశ ద్ఘటికాః పుణ్యాః ఇత్యుక్తం. హేమాద్రౌ 'త్రింశ త్కర్కటకే నాడ్యో మకరే తు దశాధికాః, తా ఏవ దక్షిణే పూర్వ మతీతే చోత్తరాయణే. అస్తాత్ప్రాక్సంక్రమే నక్రోదయాః పుణ్య మాచరేత్, ప్రదోషే వార్ధరాత్రే వా స్నానం దానం పరేఽహని ఇతి

చైత్యార్యంప్రిషు విష్ణుపదపుణ్యకాలేషు స్వపమితాః షోడశనాడికాః పూర్వాః మేషే తులాయాంచ దశ పూర్వం పంచ ఉత్తరే పంచ చ నాడ్యః పరేషు మిథునకన్యాధను ర్మీనేషు షడశీతిముఖేషు షష్టి ర్నాడికాః పూర్వోత్తరయో రితివివేకః. ఏతేషు స్నా నం దానం పితృశ్రాద్ధంచ కార్యం కర్తవ్యం. ఇనాబ్జయోః సూర్యాచంద్రమసోః గ్ర హణయో స్తద్వత్ శ్రాద్ధాదికం పితృప్రీతిదం భవతి.

అవ. సంక్రాంతి పుణ్యకాలనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. కటకసంక్రమణమునకుపూర్వము ౩౦ ఘడియలును మకర సంక్రమణము పగటియందైన తదనంతరంబున ౨౦ ఘడియలును, రా త్రియందైన ౪౦ ఘడియలును, వృషభ సింహావృశ్చికకుంభసంక్రాం తు లనెడి విష్ణుపదపుణ్యకాలములకు పూర్వంబున ౧౬ ఘడియలును, మే షతులాసంక్రమణములకు పూర్వంబున ౫ ఘడియలును పరంబున ౫ఘ డియలును, మిధునకన్యాధనుర్మీనములనెడి షడశీతిపుణ్యకాలములకు పూర్వంబున ౩౦ ఘడియలును, పరంబున ౩౦ ఘడియలును, పుణ్యఫ లప్రదంబులు గాన నీపుణ్యకాలములయందును, సూర్యచంద్రగ్రహణ కాలములయందును స్నాన దాన పితృశ్రాద్ధాదు లావశ్యకంబుగఁ జేయ వలయును.

అవ. అఖండతిథినక్షత్రనిర్ణయ మాహ.—

సంపూర్ణా యది తారకాశ్చ తిథయ స్స్యు స్తా అఖండాభిధా
అ ప్యర్కోదయసంయుతా న శుభదా స్సర్వవ్రతానా మపి,
యస్యాఽర్కోదయగా ఇనాస్తసహితా స్తా అ ప్యఖండాః పరే
ప్రాహు ర్వ్యా దినఖండ మప్యతిగతా స్తా అప్యఖండా ఇతి. 313

వ్యా.—సంపూర్ణా ఇతి. తారకా స్తిథయ శ్చ యాః స్సంపూర్ణాః సూర్యోద యమారభ్య పరేఽహని సూర్యోదయపర్యంతం వ్యాప్నువంతి తా స్తారకా స్తిథయశ్చ అఖండాభిధాః అఖండసంజ్ఞికాః. అర్కోదయసంయుతా అపి సూర్యోదయకాలమా త్ర మభివ్యాప్యేతరకాలానభివ్యాప్తా యది తా స్సర్వవ్రతానా మపి నశుభదాః. ఖండతిథినక్షత్రేషు వ్రతారంభం వ్రతోద్యాపనం చ న కుర్యా దిత్యర్థః. తథాచ దైవ జ్ఞవిలాసే స్మృత్యంతరే. 'ఉదయస్థా తిథి ర్యా హి న భవే ద్దినమధ్యగా, సా ఖండా న ప్రధానా స్యా ద్వ్రతారంభే సమాపనే' ఇతి. యద్వా అర్కోదయగాః సూర్యో దయగతా స్సత్యః ఇనాస్తసహితాః సూర్యాస్తమయయుక్తాః సూర్యోదయప్రభృతి

సూర్యాస్తమయపర్యంతం యాః ప్రవర్తంతే తా ఇత్యర్థః. తా అప్యఖండా భవంతి. యా దినఖండం దివసపూర్వార్ధం అతిగతాః అతిక్రాంతా స్తా అప్యఖండా ఇతి పరే ప్రాహుః కేచి ద్వదంతి అఖండతిథినక్షత్రేష్వేవ వ్రతారంభం వ్రతోద్యాపనం చ కర్తవ్య మిత్యాశయః. వ్రతాంతే తు నాయం నియమః సతి స్వకాలే బలవత్వాత్.

అవ. అఖండతిథినక్షత్రనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సూర్యోదయము మొదలు మఱునాఁడు సూర్యోదయము వఱకు వ్యాపించియున్న తిథినక్షత్రంబులును, సూర్యోదయము మొదలస్తమయమువఱకు వ్యాపించియున్న తిథినక్షత్రంబులును, కొందఱి మతంబున సూర్యోదయము మొదలు మధ్యాహ్నకాలమువఱకు నున్న తిథినక్షత్రంబులును అఖండంబు లనియు నివి వ్రతారంభవ్రతోద్యాపనములకు యోగ్యంబు లనియు సూర్యోదయమందుమాత్ర మున్న తిథినక్షత్రములు సర్వవ్రతములకు నయోగ్యంబు లనియు వ్రతసమాప్తికి నీ నియమము పనిలే దనియు ననుట.

అవ. అఖండతిథినక్షత్రేషు కర్తవ్యాని విశేషవ్రతా న్యాహ.—

శుక్లే భాద్రపదే చతుర్థదివసే భూపుత్రవారాన్వితే
చిత్రాధిష్ణ్యయుతేఽప్యఖణ్డతిథిభే సిద్ధేశపుత్రవ్రతమ్,
కుర్యా ద్భాద్రపదే సితే కలిదినే ఽనంతవ్రతం శ్రీప్రదం
భాద్రే పంచదశేఽప్యఖండదివసే కుర్యా దుమేశవ్రతమ్. 314

వ్యా.—శుక్ల ఇతి. భాద్రపదే మాసే శుక్లే శుక్లపక్షే భూపుత్రవారాన్వితే చిత్రాధిష్ణ్యయుతే చిత్రానక్షత్రయుక్తేఽపి అఖండతిథిభే అఖండతిథినక్షత్రే సిద్ధేశపుత్రవ్రతమ్ సిద్ధివినాయకవ్రతమ్ కుర్యాత్. భాద్రపదే సితే శుక్లపక్షే కలిదినే చతుర్దశ్యాం అఖండదివసే శ్రీప్రద మైశ్వర్యప్రద మనంతవ్రతంకుర్యాత్ భాద్రే భాద్రపదే పంచదశే పౌర్ణమాస్యాం అఖండదివసేఽపి అఖండదివస ఏవ ఉమేశవ్రత ముమామహేశ్వరవ్రతం కుర్యా దారభేత్.

అవ. అఖండతిథినక్షత్రములయం దారంభింపఁదగిన వ్రతములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. భాద్రపదశుద్ధంబున కుజవారచిత్రానక్షత్రములతోఁ గూడినట్టియఖండచతుర్థతిథియందు సిద్ధివినాయకవ్రతంబును ఆపక్షమున

నఖండంబగు చతుర్దశియందనంతవ్రతంబును అట్టిపూర్ణిమయందుమా మహేశ్వరవ్రతంబు నారంభింపవలయును.

అథ అభ్యంగనిషేధకాల మాహ.—

శ్రీశార్ద్రాదిమశక్రభేషు నిశి చే త్వాపాతేఽష్టమీద్వాదశీ
నందాపర్వచతుర్దశీవ్రతపితృశ్రాద్ధేషు దీక్షాస్వపి,
యాత్రాహే మృతసూతకే కుజకవిబ్రధ్నార్యవారేషు వా
నాభ్యంగం శిశువృద్ధరోగిషు యది ద్రవ్యాంతరస్థం శుభమ్. 315

వ్యా.—శ్రీశేతి. శ్రీశార్ద్రాదిమశక్రభేషు శ్రవణార్ద్రాశ్వినీజ్యేష్ఠానక్షత్రేషు నిశి రాత్రౌ పాతే వ్యతీపాతమహాపాతదినే చ అష్టమీ శుక్లాష్టమీ ద్వాదశీ పక్షద్వయగతా నందాః పూర్వోక్తతిథయః పర్వాణి పంచపర్వాణి చతుర్దశీ శుక్లచతుర్దశీ వ్రతాని వ్రతదినాని పితృశ్రాద్ధదినాని ఏతేషు దీక్షాతిథిష్వపి, కించ యాత్రాహే ప్రయాణదినే మృతసూతకే మృతశౌచమధ్యే కుజకవిబ్రధ్నార్యవారేషు వా అంగారకశుక్రాదిత్యగురువాసరేష్వపి అభ్యంగం తైలాభ్యంగం న కుర్యాత్. శిశువృద్ధరోగిషువిషయే తు ద్రవ్యాంతరస్థంయది దూర్వాదిద్రవ్యాంతరయుతంచే త్తైలం శుభం శుభప్రదం భవేత్, 'రవౌ దూర్వాం గురౌ పుష్పం భృగౌ గోమయ మేవ చ, భౌమే చ యోజయే న్మృత్స్నాం తైలదోషాపనుత్తయే' ఇతి వచనాత్, శేషేషు శోభనమిత్యర్థో లభ్యతే.

అథ అభ్యంగనిషేధకాలము చెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శ్ర, ఆర్ద్ర, అశ్వి, జ్యే, ఈనక్షత్రములును రాత్రియు వ్యతీపాతమహాపాతలతోఁ జేరిన దినంబులును శుక్లాష్టమియు పక్షద్వయగత ద్వాదశియు నందతిథులును పంచపర్వంబులును శుక్ల చతుర్దశియు వ్రత దినంబులును స్వకర్తృకశ్రాద్ధదినంబులును దీక్షామధ్యదినంబులును ప్రయాణదినంబును మృతాశౌచమధ్యదినంబులును కుజశుక్రభాను గురువారంబులును వీనియం దభ్యంగము చేయఁగూడదనియు బాల వృద్ధరోగులకు భానువారమున దూర్వయు, గురువారంబున బుష్పంబును శుక్రవారమున గోమయంబును కుజవారమున మృత్తికయు తైలముతోఁ జేర్చి యభ్యంగముచేయ దోషంబు లేదనియు నీచెప్పిన దినములు గాక తక్కినదినంబులు శ్రేష్ఠములు.

అథ. నిషిద్ధదివసే ష్వభ్యంగవిధి మాహ.—

అభ్యంగం శుభ మత్ర దుష్టసమయేఽప్యద్యంతయో ర్వా శుభే

స్వాతీయుక్తదినే త్విషేచ బహుళే త్రిష్వేషు భూతాదిషు,
పూర్వస్మిన్ దివసే రవౌ మృగయుతే హ్యాశౌచపూర్ణే దినే
వర్షాదౌ భృగువాసరోత్తరదళే చేదర్థకామీ భవేత్. 316

వ్యా.—అభ్యంగమితి. శుభే వివాహోపనయనకాలే శుభకర్మణివిషయే ఆద్యంతయోః దివసయోరాశ్వ ఇషే ఆశ్వయుజమాసేబహుళే కృష్ణపక్షే స్వాతీయుక్తదినే స్వాతీనక్షత్రయుక్తదివసే భూతాదిషుచతుర్దశ్యాదిషు త్రిష్వేవ రవౌ మృగయుతే మకరసంక్రమణేసతి పూర్వస్మిన్ దివసేఽపి ఆశౌచపూర్ణదివసే చ వర్షాదౌ చైత్రశుక్లప్రతిపది దుష్టసమయే దుష్టవాసరతిథినక్షత్రేష్వపి శుభం మంగళప్రద మభ్యంగం కుర్యాత్. భృగువాసరోత్తరదళే నిషిద్ధేపి భృగువాసరే ఉత్తరదళే దివసోత్తరార్ధే అర్థకామీ భవేద్యది అభ్యంగం కుర్యాత్.

అవ నిషేధదినములయందు నభ్యంగముఁ జేయవలసినవిధిని జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. వివాహాదిశుభకాలములయొక్క ఆద్యంతదినములును ఆశ్వయుజబహుళంబున స్వాతీనక్షత్రముతోఁ గూడినదినమనఁగా; దీపావళియు మకరసంక్రమణమునకు తొలిదినమనఁగా; భోగిపండుగయు జాతాశౌచపూర్ణదినంబును సంవత్సరాదియు నీదినములు పూర్వశ్లోకోక్తనిషిద్ధదినములతోఁ జేరియుండినను ఈకాలములయందు మంగళకరంబగు నభ్యంగ మావశ్యకముగఁ జేయవలయుననియు ధనకాముఁడగు నరుఁడుశుక్రవారమందు మధ్యాహ్నానంతరంబున నభ్యంగముఁ జేయవలయుననుట.

అవ. యుద్ధే నక్షత్రవారలగ్ననిర్ణయ మాహ.—

ఆర్ద్రాగ్నేయమఘాసు శేంద్రభరణీపూర్వాంబునాథోరగ
స్వాతీత్వష్ట్రహయేషు కృష్ణవిజయారిక్తాసు విష్ట్యామపి,
మాహేయామరపూజ్యమందదినకృద్వారర్క్షలగ్నాంశకే
యః కుర్యాత్సమరం స జైత్రవిభవః స్యాద్వీరకర్తా చిరం 317

వ్యా.—ఆర్ద్రేతి ఆర్ద్రాగ్నేయమఘాసుశేంద్రభరణీపూర్వాంబునాథోరగస్వాతీత్వష్ట్రహయేషు ఆర్ద్రాకృత్తికామఘామూలజ్యేష్ఠాభరణీపూర్వాత్రయశతతారాశ్లేషాస్వాతీచిత్రాశ్వినీషు చతుర్దశనక్షత్రేషు కృష్ణవిజయాః కృష్ణపక్షజయతిథయః రిక్తాః ప్రసిద్ధాః ఏతాసుచ విష్ట్యాం భద్రాకరణేఽపి మాహేయామరపూజ్యమందదినకృద్వారర్క్షలగ్నాంశకే కుజగురుశన్యాదిత్యవాసరేషు ఏతత్సంబంధిషు ఋక్షేషు మేషవృశ్చిక

ధనుర్మీనమకరకుంభసింహరాశిషు ఏతేషు చంద్రాధిష్ఠితేషు లగ్నేషు ఏతదంశేషు చ సమరం యుద్ధం యః పుమాన్ కుర్యాత్. స శైత్రివిభవః జయశీలపరాక్రమః చిరం చిరకాలం వీరకర్తాచ స్యాత్.

అవ. యుద్ధమునకు తిథివారనక్షత్రలగ్నముల నిర్ణయింపుచున్నాఁడు.—

తా. ఆర్ద్ర, కృ, మ, మూ, జ్యే, భ, పూఫ, పూషా, పూభా, శ, ఆశ్రే, స్వా, చి, అశ్వి ఈ ౧౪ నక్షత్రములయందును, కృష్ణపక్ష జయతిథులయందును, రిక్తతిథులయందును, భద్రకరణమునందును, కుజ గురుశనిభానువారములయందును, వీనిసంబంధములగు మేషవృశ్చిక ధనుర్మీనమకరకుంభసింహరాసులలో చంద్రుఁడుండఁగనీలగ్నములయందును, వీని అంశములయందును, యుద్ధమునకుఁ బోయినపురుషుఁడు జయశీలపరాక్రమవంతుఁడును, స్థిరతరం బగుశౌర్యముగలవాఁడు నగునసుట.

అవ. యమకంటక గుళికార్ధప్రహారస్వరూప మాహ —

భానౌ బాణనగాబ్ధయ శ్శశిదినే తోయర్తుశైలాః కుజే
రామేష్వక్షి బుధే ఒక్షినాగరశరా జీవే క్షితిత్ర్యష్టమాః,
శుక్రే శైలదృగగ్నయ శ్శనిదినే త్వష్టైకషష్ఠాః క్రమా

ద్యామార్ధం యమకంటకాఖ్యగుళికాఖ్యార్ధ ప్రహారాభిదాః 318

వ్యా —భానౌ ఇతి, భానౌ రవివాసరే బాణనగాబ్ధయః పంచమసప్తమచతుర్థాః యామార్ధ మర్ధయామః, యామార్ధ మితి నపుంసకత్వం. శశిదినే సోమవాసరే తోయర్తుశైలాః చతుర్థషష్ఠసప్తమార్ధయామాః, కుజే భౌమవాసరే రామేష్వక్షి తృతీయ పంచమద్వితీయార్ధయామాః, బుధే అక్షినాగశరాః ద్వితీయచతుర్థ పంచమార్ధయామాః, జీవే గురువాసరే క్షితిత్ర్యష్టమాః, ప్రథమతృతీయాష్టమార్ధయామాః, శుక్రే శుక్రవాసరే శైలదృగగ్నయః సప్తమద్వితీయతృతీయార్ధయామాః, శనిదినే తు అష్టైకషష్ఠాః అష్టమప్రథమషష్ఠార్ధయామాః క్రమాత్ యమకంటకాఖ్యాః గుళికాఖ్య అర్ధప్రహారాభిధా శ్చ భవేయుః ఏతే శుభకర్మసు వర్జ్యా ఇతి శేషః.

అవ యమకంటకగుళికార్ధప్రహారముల స్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అహఃప్రమాణఘటికల నెనిమిది భాగములు చేసిన నాభాగములలో ఆదివారంబున ౫-వ భాగము యమకంటకంబును, ౭-వ భా

గము గుళికయు, ౪-వభాగ మర్ధప్రహారంబును ఈరీతిన సోమవారంబున ౪, ౬, ౭ కుజవారమున ౩, ౫, ౨ బుధవారమున ౨, ౪, ౫ గురు వారమున ౧, ౩, ౯ శుక్రవారమున ౭, ౨, ౩ శనివారమున ౯, ౧, ౬ ఈభాగములకు వచ్చేడియర్ధయామకాలము, క్రమంబున యమ కంటకగుళికార్ధప్రహారము లనంబడును. కాన నివి శుభకర్మల కయో గ్యంబు లగు ననుట.

అథ అవమా త్రిద్యుస్పృక్త్రివిధనవమీస్వరూప మాహ.—

ఏకస్మి న్నపి వార ఏవ తిథయో వ్యాప్తా స్త్రయ స్సాఽవమా
త్రిద్యుస్పృ క్త్రిషు వాసరేషు చ తిథి శ్చైకాఽతినింద్యా శుభే,
ప్రత్యక్ నవమీ ప్రయాణనవమీ కార్యేషు సర్వేషు వా
యాత్రాధిష్ణ్యపునఃప్రవేశనవమీ తిస్రశ్చ మృత్యుప్రదాః. 8'9

వ్యా —ఏకస్మి న్నితి. త్రయ స్తిథయః ఏకస్మి న్ వారే వాసరఏవ వ్యాప్తా స్సంక్రాంతాశ్చేత్. తదా సా తిథి రవమా అవమాసంజ్ఞికా. ఏకా తిథిః త్రిషు వాస రేషు చ వ్యాప్తా యది సా త్రిద్యుస్పృక్, ఏషా త్రిద్యుస్పృక్, సా అవమా చ శుభే శుభకర్మణి అతినింద్యా అతిదుష్టా స్యాత్. సర్వేషు సకలేషు ప్రత్యక్ నవమీ ప్రయాణనవమీ చ యాత్రాధిష్ణ్యపునఃప్రవేశనవమీ యాత్రాధిష్ణ్య న్నవమనక్షత్రే నవమది నసే వా పునః ప్రవేశః ప్రవేశనవమీ ఏతా స్తిస్రశ్చ మృత్యుప్రదాః స్యుః.

అవ. అవమాత్రిద్యుస్పృ క్త్రివిధనవమీస్వరూపమును జెప్పు చున్నాఁడు.—

తా. ఒకవారమున ౩ తిథులు వ్యాపించియున్న నది యవమ యనియు, ౩ వారములయం దొకతిథి వ్యాపించియున్న నది త్రిద్యు స్పృక్కనియు ననంబడుం గాన నీరెండుతిథులును శుభకార్యముల కత్యంతాయోగ్యంబులనియు ప్రత్యక్నవమియు, ప్రయాణనవమియు, ప్రవేశనవమియు నీమూఁడును సకలకార్యములకు నతినింద్యంబులు.

అవ. పాదచ్ఛాయాగతఘటికాప్రమాణ మాహ.—

యావంత్య శ్చరఖండప్రభాః ప్రతిదినం మేషాదిష ట్స్వేవ ష
డ్భ్యోఽన్యాశ్చైవ తులాదిషట్సు జలధిత్రిద్వ్యేకష ణ్ణమాబ్ధయః,
అర్ధీకృత్య దినప్రమాణఘటికా స్సప్తాహతా నాడికా
స్తావంతోఽపరపూర్వయోః స్థితిగతా యుక్పూర్వసంఖ్యాభిధాః,

వ్యా.—యావంత్య ఇతి. ప్రతిదినం ప్రత్యహం చరణప్రభాః పాదచ్ఛాయాః యావంత్యో యావత్సంఖ్యకాః తాసు మేషాదిషట్సు మేషాదిషట్సంక్రాంతిషు క్రమాత్ జలధిత్రిద్వ్యక్షిరామాబ్ధయః జలధయశ్చత్వారః త్రయః త్రయం ద్వే ద్వయం అక్షిణీ ద్వే రామాస్త్రయః అబ్ధయశ్చత్వారః ఇత్యేవం షట్సంఖ్యా ఏవ యోజ్యాః. తులాదిషట్సు తులాదిషట్సంక్రాంతిషు చ క్రమాత్ ఏతా షట్సంఖ్యా ఏవ యోజ్యాః తాః పృథక్స్థాపనీయాః. తతః దినప్రమాణఘటికాః అర్ధీకృత్య సప్తాహతాః సప్తభిర్గుణితాః యాః స్తాః జలధిత్రిద్వ్యక్షిరామాబ్ధిసంఖ్యాయుతాభిః పాదచ్ఛాయాభిః విభక్తే లబ్ధిశేషః. తేన యత్పూర్వసంఖ్యాభిధాః పూర్వం యావత్సంఖ్యకా నాడికాః తావంత్యో నాడికా ఘటికాః అపరపూర్వయోః దినాపరార్ధపూర్వార్ధయోః స్థితగతాః స్థితాశ్చ గతాశ్చ క్రమేణ భవేయుః, దినాపరార్ధే స్థితాః పూర్వార్ధే గతా ఇత్యర్థః.

అవ. పాదచ్ఛాయవలన ఘటికాప్రమాణమును దెలుసుకొను విధముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. తననీడ తనయడుగులచేఁ గొలిచి, ఆయడుగులసంఖ్యతోఁడ, మేషకన్యాతులామీనమాసములయందు ౪ ను, వృష, సింహ, వృశ్చిక, కుంభ మాసములయందు ౩ ను, మిథున కర్కాట ధను ర్మకర మాసములయందు ౨ ను జేర్చి, అహః ప్రమాణఘటికల ౨ భాగములు జేసి, యందొకభాగము నేడింట గుణించి, పూర్వోక్తంబగు నధికసంఖ్యతోఁ జేరిన పాదచ్ఛాయలసంఖ్యచే భాగించగ నేర్పడినన్నిగడియలప్రొద్దు మధ్యాహ్నమునకు ముందుగనైన జరిగినదనియు మధ్యాహ్నమునకు పిమ్మటనైన నున్నదనియు నెఱుంగవలయును.

అవ. పూర్వశ్లోకే పాదచ్ఛాయయా దివాభాగే ఘటికానిర్ణయముక్త్వా ఇదానీం రాత్రౌ ఘటికానిర్ణయమాహ.—

త్యక్త్వా౽ర్కాన్వితభాదిసప్తనిశి చేద్యావంతి మధ్యాహ్నభా
న్యేకైకస్యతు నాడికాద్వయమిదం చోర్ధ్వాంఘ్రియుక్తక్రమాత్, ౨
లగ్నానామపి షట్కమేవ నియతం సూర్యోదయాద్యాలయా
త్తుర్యస్యాస్తమయాది చేన్నిశి తథా లగ్నాని షట్కక్రమాత్.

వ్యా.—త్యక్త్వేతి. నిశి రాత్రౌ చేత్ అర్కాన్వితభాది సూర్యాధిష్ఠితనక్షత్రప్రభృతి మధ్యాహ్నభాని యావంతి నభోమధ్యగతినక్షత్రపర్యంతం గణనయా యావత్సంఖ్యాకాని నక్షత్రాణి భవంతీత్యర్థః తేషు సప్తభాని త్యక్త్వా విహాయ అవశిష్టానియాని

తేష్వేకైకస్య నక్షత్రస్య నాడికాద్వయం షడంచ ఊర్ధ్వాంఘ్రియుక్ క్రమాత్ సూర్యా ధిష్ఠితనక్షత్ర మారభ్య వక్ష్యమాణాః పాదా యావంతః తేషా మేకైకస్య అర్ధఘటికా నియమేన జ్ఞేయా ఇతిభావః. నిర్ణయాంతర మాహ.—సూర్యోదయాదాస్తలయాత్ సూర్యాధిష్ఠితరాశి మారభ్య లగ్నానా మపి షట్కమేవ నియతం దివసస్య ప్రమాణం. నిశి రాత్రౌచేత్ సూర్యాస్తమయాది శుభాతథా పున స్సూర్యోదయపర్యంతం తథా క్రమాత్ లగ్నాని షడేవ నియతాని భవేయుః

అవ. రాత్రియందు ప్రొద్దును దెలుసుకొనుటకు సాధకమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. ప్రతిదినమందు సూర్యుఁడున్న నక్షత్రము మొదలుచ్చగత నక్షత్రమువఱకు గణనచేసి, అందు 2 నక్షత్రముల విడిచి తక్కిననక్షత్రములకు నొక్కొక నక్షత్రమునకు రెండేసి గడియలచొప్పునను సూర్యుఁడు తానున్ననక్షత్రము దెన్నవపాదమందుండునో, ఆపాదము మొదలు తక్కిన పాదములలో నొక్కొక పాదమునకు అరగడియ చొప్పునను గణనచేయుఁగా నేర్పడినమొత్తమిప్పటికి గతించిన గడియలనియు, సూర్యుఁడున్న రాశిమొదలు సూర్యాస్తమయమువఱకు ౬రాసులనియు, అస్తమయము మొదలు మఱునాఁడు సూర్యోదయము వఱకు ౬ రాసులనియు నభిప్రాయము.

అవ విష్టిదినా న్యాహ.—

రాకా పూర్వదళేఽష్టమీతిథి దినయో ర్విష్టి స్సితే మృత్యుదా
సైకాదశ్యపి మృత్యుకృ త్పరదళే విష్టి శ్చతుర్థీ తయోః,
సప్తమ్యత్ర చతుర్దశీతి దినయో ర్జాతా తు పూర్వా తయో
ర్విష్టిః స్యా ద్దశమీ తిథేః పరదళే కృష్ణే తృతీయా సదా. 322

వ్యా.—రాకేతి. సితే శుక్లపక్షే రాకా పూర్ణిమా అష్టమీ ప్రసిద్ధా ఇతి దినయో ర్దివసయోః పూర్వదళే పూర్వార్ధే విష్టిర్భద్రాకరణం స్యాత్. సా మృత్యుదా మరణకారిణీ భవేత్. అస్య శుక్లపక్షస్య సంబంధినోః ఏకాదశీచతుర్థీతి తయో ర్దివసయో రపి పరదళే ఉత్తరార్ధే విష్టిః స్యాత్. కృష్ణే బహుళపక్షే సప్తమీ చతుర్దశీదివసయో స్తు విష్టిః పూర్వార్ధవ్యాపినీ జాతా స్యాత్. అస్మిన్నపక్షేపి దశమీ తృతీయేతి దివసయోః పరదళే ఉత్తరార్ధే సదా సర్వదా విష్టి స్స్యాత్. ఏషా మృత్యుకృద్భవేత్. శుభకర్మ స్వితి శేషః.

అవ. భద్రకరణదినములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. శుక్లాష్టమీ పూర్ణిమా కృష్ణచతుర్దశీ కృష్ణసప్తమీతిథుల పూర్వార్ధమందును, శుక్లైకాదశీ శుక్లచతుర్థీ కృష్ణదశమీ కృష్ణతృతీయల యుత్తరార్ధమందును భద్రకరణము సంభవించుచున్నదిగాన నవి శుభకర్మలవిషయమై మృత్యుప్రదము లని యెఱుంగఁదగినది

అవ. హాలచక్ర మాహ.—

స్యా చ్చక్రం హాలనామకం సమచతుష్కోణం లిఖేచ్చే త్కృత్తికా
దీశాన్యాం రవిముక్తభాది విలిఖే ద్ధిష్ణ్యాని దిక్ష్వష్టసు,
గం గా గా ణ క మా గు రు శ్చ సతతం జ్ఞేయం మహాదిక్షు భం
దద్యా త్పూర్ణఫలం విదిక్షు విఫలం భూమిప్రవేశే కృషౌ. 323

వ్యా.—స్యాదితి. సమచతుష్కోణం సమచతురశ్రం చక్రం విలిఖేచ్చేత్ హాలనామకం లాంగలాఖ్యం చక్రం స్యాత్. అత్ర ఈశాన్యాం ఈశానదిక్ప్రభృతి త్యర్థః క్రమాత్ అష్టసు దిక్షు రవిముక్తభాది సూర్యవిసృష్టనక్షత్రప్రభృతి యథాక్రమం గంగాగాణకమాగురుః అక్షరసంఖ్యయా గం త్రీణి గా త్రీణి గా త్రీణి ణ పంచ క త్రీణి మా పంచ గు త్రీణి రుః ద్వే ఏవం ధిష్ణ్యాని సప్తవింశతి నక్షత్రాణి విలిఖేచ్చేత్ మహాదిక్షు భం పూర్వదక్షిణపశ్చిమోత్తరాసు చతసృషు దిక్షు స్థితనక్షత్రాణీ త్యర్థః కృషౌ కృషికర్మణివిషయే భూమిప్రవేశే పూర్ణఫలం పూర్ణలాభం సతతం దద్యా దితి జ్ఞేయం విదిక్షు ఈశాన్యాగ్నేయనైరృతివాయవ్యేషు స్థితనక్షత్రాణి విఫలం ఫలాభావం దద్యాదితి జ్ఞేయం దైవజ్ఞైరితి శేషః.

అవ. హాలచక్రమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. సమచతుష్కోణమగు హాలచక్రమును వ్రాసి,అందు తత్కాలమున సూర్యుఁడుండి విడిచిననక్షత్రము మొదలుగనీశాన్యాద్యష్టదిక్కులయందును క్రమంబున ౩, ౩, ౩, ౫, ౩, ౫, ౩, ౨ ఈసంఖ్యలప్రకారముగ ౨౭ నక్షత్రముల వ్రాయఁగా, ప్రాగ్దక్షిణ పశ్చిమోత్తరదిశలనున్న నక్షత్రములయందు కృషి చేయుటకు భూమిని బ్రవేశించిన సంపూర్ణఫలంబును, ఈశాన్యాదివిదిక్కులయందున్న నక్షత్రములలో కృషిభూమిం బ్రవేశించిన నిష్ఫలముం గలుగును.

అవ. భూమిప్రవేశే తిథివారనక్షత్రా ణ్యాహ.—

మైత్రార్కత్రయరోహిణీవసుమఘాదస్రోత్తరాంత్యాసురే

ష్వారార్యజ్ఞకవేర్దినేషు శుభదో మధ్యస్తు చాంద్రే దినే,
త్యక్త్వా రిక్తదినాదిదగ్ధదివసాన్ దర్శావమౌ వైధృతి
వ్యాఘాతవ్యతిపాతవిష్టిదివసాన్ శేషాః కృషౌ శోభనాః 324

వ్యా — మైత్రేతి. మైత్రార్కత్రయరోహిణీవసుమఘాదస్రోత్తరాంత్యామూలే షు అనూరాధా హస్త చిత్రా స్వాతి రోహిణీ ధనిష్ఠా మఘాశ్విన్యుత్తరాత్రయరేవతీ మూలేషు ఏతేషు త్రయోదశనక్షత్రేషు ఆర్యార్యజ్ఞకవేః గురుకుజబుధశుక్రాణామిత్యర్థః. దినేషు వారేషు శుభదః శుభఫలదః. కృషిప్రారంభ ఇతి శేషః. చాంద్రే దినే సోమవారే తు మధ్యో మధ్యఫలప్రదః. రిక్తదినాదిదగ్ధదివసాన్ రిక్తాః ప్రసిద్ధాః దినాదిః ప్రతిపత్ దగ్ధదివసాః దగ్ధతిథయశ్చ ఏతాన్ దర్శోఽమావాస్యా అవమః పూర్వోక్తా వైధృతివ్యాఘాతవ్యతీపాతాః ప్రసిద్ధాః విష్టిర్భద్రకరణం ఏతాన్ దివసాన్ త్యక్త్వా విహాయ శేషాః స్థితాః కృషౌ కృషికర్మణి శోభనాః ఫలప్రదాః

అవ. కృషిభూమిని బ్రవేశించుటకు తిథివారనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అనూ, హ, చి, స్వా, రో, ధ, మ, అశ్వి, ఉఫ, ఉషా, ఉభా, రే, మూ, ఈ ౧౩ నక్షత్రములును భౌమ బుధ గురు శుక్రవారంబులును కృషిప్రారంభమునకు శుభకరములనియు, సోమవారము మధ్యమమనియు, రిక్తతిథులును, దగ్ధతిథులును, ప్రతిపత్తును, అమావాస్యయు, పూర్వోక్తమైన అవమయు వైధృతి వ్యాఘాత వ్యతీపాత నామయోగములును భద్రకరణమును వీనింబరిత్యజించి తక్కిన దినములు కృషికి యోగ్యములని యెఱుఁగఁదగినది.

అవ. బీజఫణిచక్రమాహ —

బిందూనామపి సప్తవింశతిమృజుం సంలిఖ్య బింద్వగ్రతో
రేఖాభిస్త్రిసృభిః పునః పునరధశ్చోర్ధ్వం చ తన్మూలతః,
తన్మధ్యాగ్రే లిఖేద్ద్వయోర్ద్వయమిహ స్వర్గ్యానుభాద్గణ్యతే
నక్షత్రేష్వపి నిత్యచక్రచునా ద్రాహోర్గ్రస్తస్థానినా. 325

వ్యా — బిందూనామితి బుధశ్చకోణం బిందూనాం సప్తవింశతిం సంలిఖ్య బింద్వగ్రతః ప్రథమపంక్తౌ మత్కృతౌ బింద్వగ్రమారభ్యేత్యర్థః. తిసృభిః రేఖాభిః రేఖాత్రయేణ అగ్రే అధోభాగే చతుర్థబిందుం పరిత్యజ్య సప్తమబిందుపర్యంతం పరివేష్టయేదితి శేషః. తన్మూలతః పూర్వం యస్మిన్ బిందౌ రేఖా సమాప్తా తస్య మూలమారభ్య ఊర్ధ్వమూర్ధ్వభాగే

బిందుత్రయం సంవేష్టయేత్. అష్టమబిందుం విహాయ ఏకాదశబిందు పర్యంత మితి శేషః ఏవం పునఃపునః రేఖాసమాప్తిబిందుమారభ్య అధోభాగే ఊర్ధ్వభాగే చ ద్వాదశ షోడశ వింశతి చతుర్వింశతి బిందూన్ వేష్టయేత్ బిందుపరిత్యాగః కుతో లభ్యత ఇతి చేత్ వక్ష్యమాణశ్లోకే 'బహిస్తుపద' మిత్యుక్తత్వాత్. తస్య బీజఫణిచక్రస్య అగ్రే ప్రథమ బిందౌ లిఖేత్. రాహ్వధిష్ఠితనక్షత్ర మితి శేషః తతః స్వర్భానుభాత్ రాహ్వధిష్ఠితనక్షత్ర మారభ్య నక్షత్రేషు చక్రగతనక్షత్రేషు మధ్యే నిత్యచక్రచలనా న్నిత్యనక్షత్రపర్యంతం విలోమతః గణ్యతే. నక్షత్రజాలమితిశేషః. యద్వా రాహోః రాహుసంబంధిగతర్క్షాది వా ముక్తనక్షత్రప్రభృతి వా గణ్యతే.

అవ. బీజఫణిచక్రస్వరూపమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. ఒకవరుసగ ౨౭ బిందువులనఁగా; ౦ ఇట్టి చిహ్నములువ్రాసి అందు మొదటనున్న మూఁడుబిందువులయందు మూఁడురేఖలఁ బ్రారంభించి, ౪-వ బిందువును నదిలి ముందువ్రాసియున్న రేఖల ౫, ౬, ౭ ఈ బిందువులతోఁ గలిపి మఱల ౮-వ బిందువును బరిత్యజించి, ఈరీతి ని 3 బిందువుల కొక్కొకబిందువునుసను బరిత్యజించుచు తక్కిన బిందువులలో నుక్తక్రమంబున రేఖల వ్రాయఁగా బీజఫణిచక్రమగును. ఆచక్రంబున మొదటి బిందువునందు రాహువున్న నక్షత్రమునైనను తత్కాలమున రాహువువదిలిన నక్షత్రమునైనను వ్రాసి అదిమొదలు తలక్రిందుగ నన్నినక్షత్రములను ౨౭ బిందువులయందును వ్రాయవలయును.

అవ. చక్రఫలమాహ. —

చక్రం బీజఫణిం విలిఖ్య ఫణిభా త్తన్మూర్ధ్ని నాశం త్రయం
కంఠే త్రీణ్యపి కజ్జలం చ జఠరే భాని క్రమా ద్ద్వాదశ,
దద్యు శ్చాన్నసమృద్ధి మత్ర కృషితో నిస్తండులత్వం త్రయం
పుచ్ఛే త్వీతిభయం బహిస్తు పదపి ప్రాగ్బీజసంస్థాపనే ౩౨౯

వ్యా — చక్రమితి. బీజఫణిం పూర్వోక్తం చక్రం విలిఖ్య ఫణిభాత్ చక్రస్థితనక్షత్రప్రభృతి తన్మూర్ధ్ని ఫణిశిరసి త్రీణి నక్షత్రాణి స్థితాని నాశం కంఠే బీజఫణికంఠే త్రీణి నక్షత్రాణి అపి కజ్జలం మంజనం అంజనవద్ధాన్య మిత్యర్థః జఠరే ఉదరే ద్వాదశనక్షత్రాణి అన్నసమృద్ధిం పుచ్ఛభాగే త్రయం త్రీణి. తత్రాణి కృషితః కృషికర్మణః నిస్తండులత్వం ధాన్యాభావం బహిః బాహ్యభాగే స్థితాని నక్షత్రాణి తు ఈతిభయం శలభాదిభయం క్రమాత్ క్రమశః ప్రాగ్బీజసంస్థాపనే ప్రథమబీజావాపే దద్యురితి సర్వత్ర సంబంధః.

అవ. చక్రఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు —

తా. పూర్వోక్తక్రమంబున నన్ని నక్షత్రముల వ్రాయఁగా చక్రశిరమును బొందియున్న 3 నక్షత్రములు బీజావాపవిషయమై హాని కంఠముననున్న 3 నక్షత్రములు కృష్ణధాన్యమును కుక్షిలోనున్న ౧౨ నక్షత్రములు అన్నసమృద్ధిని తోఁకయందున్న 3 నక్షత్రములు తండులాభావమును మూఁడేసిబిందువులనడుమఁ బరిత్యజింపఁబడియున్న ౬ బిందువులలోనున్న నక్షత్రములు పైర్లకుమిడతలు మొదలైన యీతిబాధలం గలుగఁజేయును.

జ్యేష్ఠాయా మథ మూలభే శుభగృహే లగ్నే విశుద్ధేఽష్టమే
సంపూజ్యాఖిలదేవతాః కృషిభువం సంస్పృశ్య సన్మంగళైః,
'ఓం విశ్వే మహితే నమో భగవ'తీ త్యేతేన సంమంత్రితాం
బీజావాపన మాద్యమేవ ఫలదం కుర్యాత్సుతారాసు వా. 327

వ్యా.—జ్యేష్ఠాయా మితి. జ్యేష్ఠాయాం జ్యేష్ఠానక్షత్రే అథవా మూలభే మూలానక్షత్రే శుభగృహే శుభగ్రహసంబంధిని లగ్నే బీజావాపనలగ్నా దష్టమలగ్నే విశుద్ధే గ్రహరహితే సతి అఖిలదేవతాః గణపత్యాది సకలదేవతాః సంపూజ్య సమ్యగర్చయిత్వా 'ఓం విశ్వే మహితే నమో భగవతి' ఇత్యేతేన మంత్రేణ సమ్మంత్రితాం సమ్యగభిమంత్రితాం కృషిభువం కృషిభూమిం సన్మంగళై ర్వాద్యాదిమంగళైః స్సంస్పృశ్య స్పృష్ట్వా ఆద్యం బీజావాపనం సుతారాసు శుభనక్షత్రేషు వా కుర్యాత్.

అవ. బీజావాపనమంత్రవిధినిఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. అత్యంతముఖ్యంబులగు జ్యేష్ఠామూలనక్షత్రములయందైనను శుభనక్షత్రములయందైనను అష్టమశుద్ధిగల శుభగ్రహసంబంధలగ్నమందు సకలదేవతలం బూజించి 'ఓం విశ్వే మహితే నమో భగవతి' అను నీమంత్రముచేత నభిమంత్రింపఁబడిన కృషిభూమిని మంగళవాద్యాదులతోడ స్పృశించి ప్రథమబీజావాపనముఁ జేయవలయును.

అవ. బీజావాపే తిథివారనక్షత్రాణ్యాహ.—

రిక్తాపర్వవిముక్తదోషరహితే వారే శుభానాం గృహే
క్షీణస్వాత్యనిలద్వయాదితిమఘామూలశ్రవః పుష్యభే,
బీజావాపన మాద్యమేవ ఫలదం స్యాత్పూర్వసస్యే పరే
యద్వర్ణగ్రహవాసరేషు యదివా తద్వర్ణబీజం వపేత్. 328

వ్యా. రిక్తేతి. రిక్తాః ప్రసిద్ధాః పర్వాణి పంచపర్వాణి విషాః విషఘటికాః ప్రదోషః ప్రదోషకాలః ఏతైః రహితే తిథౌ శుభానాం శుభగ్రహాణాం వారే వాసరే గృహే శుభానాం లగ్నే క్షిప్రస్వాతిమృదుధ్రువానురమఖావిష్ణుత్రయాఖ్యేషు క్షిప్రాణి అశ్వినీహస్తపుష్యాని స్వాతీప్రసిద్ధా మృదూని చిత్రా రేవతీ మృగశీర్షానూరాధాః ధ్రువాణి రోహిణ్యుత్తరాత్రయం అనురం మూలం మఖా ప్రసిద్ధా విష్ణుత్రయం శ్రవణధనిష్ఠాశతతారాః ఏతదాఖ్యేషు ఏతత్సంజ్ఞకేషు ఉడుషు నక్షత్రేషు చ పూర్వపక్షే అపరపక్షే వా ఆద్యం ప్రథమం బీజావాపనం ఫలదమేవ స్యాత్. యదివా యద్వా యద్వర్ణగ్రహవాసరేషు యాదృశో వర్ణో యో గ్రహః తద్వాసరేషు తద్వర్ణబీజం వపేత్. భానుకుజవారయోః రక్తబీజాని సోమశుక్రవాసరయోః శ్వేతబీజాని బుధగురువాసరయోః పీతబీజాని శనివాసరేషు కృష్ణబీజాని వపేదితి భావః.

అవ. విత్తనము జల్లుటకు తిథివారనక్షత్రములఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. రిక్తతిథులును పంచపర్వంబులును త్యాజ్యఘటికలును ప్రదోషకాలంబును వీనిం బరిత్యజించి తక్కినతిథులయందును, శుభగ్రహసంబంధులగు వారములయందును, క్షిప్రసంజ్ఞకంబులగు నశ్వినీహస్తపుష్యనక్షత్రములయందును, మృదుసంజ్ఞకచిత్రారేవతీ మృగశీర్షానూరాధలయందును, స్థిరసంజ్ఞకంబులగు రోహిణ్యుత్తరోత్తరాషాఢోత్తరాభాద్రలయందును, స్వాతి మూల మఖ శ్రవణము ధనిష్ఠ శతభిషక్కు ఈనక్షత్రములయందును విత్తనములు జల్లిన ఫలప్రదమగుననియు, నొకపక్షంబున నేవన్నెగలవిత్తనము జల్లుట కావన్నెగలగ్రహములవారములు శుభకరంబు లనియు ననుట.

అథ బీజావాప్తౌ లగ్నఫలాన్యాహ —

మేషే చే త్పశునాశనం బహుఫలం చే త్కర్కటే చే ద్ఘటే
కుర్యా త్ప్రాణిహృతిం చ సస్యహరణం లగ్నే మృగే సర్వదా,
సింహే చోరభయం ఘటే బహుభయం బీజాప్తి రాద్యా శుభా
కన్యాగోఝషయుగ్మవృశ్చికధను ష్షేవతేషు ధాన్యప్రదా. 329

సప్తమబిన్దు స్సమాప్తః.

వ్యా.—మేష ఇతి. ఆద్యా ప్రథమా బీజాప్తి ర్బీజావాపః మేషే మేషలగ్నే చేత్ పశునాశనం ఆనడ్వన్నాశనం కుర్యాత్. కర్కటే చేత్ బహుఫల మధికలాభం

ఘటే తులాయాం ప్రాణహృతిం ప్రాణనాశనం మృగే లగ్నే మకరలగ్నే సర్వదా సస్యహరణం సింహే సింహలగ్నే చోరభయం ఘటే కుంభలగ్నే బహుభయ మధికభీతిం కుర్యాదితి సర్వత్ర సంబంధః. కన్యాగోఝషయుగ్మవృశ్చికధనుష్షు ఏతేషు లగ్నేషు బీజాప్తిః శుభా శుభప్రదా ధాన్యప్రదా చ స్యాదితి శేషః.

శ్లో. యజ్వనా వేంకటాఖ్యేన రచితాయాం సతాం ముదే,
కాలామృతస్య టీకాయాం సప్తమో బిన్దు రప్యభూత్.

అవ. విత్తనము జల్ల నారంభించుటకు లగ్నఫలమును జెప్పుచున్నాఁడు.—

తా. మేషలగ్నమునందు విత్తనము జల్లుట కారంభించిన పశునాశనంబును, కటకమునందు బహుఫలంబును, తులయందు ప్రాణహానియు, మకరమునందు సస్యహానియు, సింహమునందు చోరభయంబును, కుంభమునం దధికభీతియు, కన్యావృషభమీనమిథునవృశ్చికధనుర్లగ్నములయందు శుభసమృద్ధి ధాన్యసమృద్ధియుం గలుగునని యెఱుఁగఁదగినది.

సప్తమబిన్దువు సమాప్తము.

చెన్నపురి: 'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1925.